

סב

מתי מברכין ברכת חתנים ואם אוכלין בהרבה בתים. וכו' י"ג סעיפים :

באר הגולה

א' נ' הרמב"ם בפרק י'
מה"ל הכריתת כחובות
דף ז' ע"ב ונוסח הכריתת
מפורשים הם

א צריך לברך ברכת חתנים (ה) בבית החתן

קודם

פתחי תשובה

לא נקראו בשם חתן וכלה קודם הקדושין ע"כ מברכין תיכף אחר הקדושין. מיהו מה שנהגין אף בלמנה כן אף בלמנה אין החופה קונה אלא היחוד (אפשר במקומו היה המנהג כן לעשות גם חופת אלמנה נרחב אבל מנהגו אינו כן אלא בלמנה עושין החופה בבית החתנות ולא נרחב אפשר הוא ממעט זה דלנו חוששין שאלו הליכה הוי הפסק אבל בבית החתנות מחדר נחמד לא הוי הפסק אך לפי"ז גם בלמנה שנשאת לבחור היה ראוי לעשות החופה בבית וכמדותה שאין נוהגין כן) ל"ל דלפ"ה לא הוי ההליכה הפסק משום דכבר התחיל החופה אלא שאינה נגמרת לקנות עד היחוד. וכ"כ לפי מנהג אשכנז שנהגין אחר החופה שברחוב מיד כשצלין לבית עושין סעודה ומברכין ז"כ קודם היחוד ע"כ ל"ל דלפ"ה דעיקר החופה מה שעושין ברחוב דלפ"ה האין שייך לברך ב"ס ז"כ קודם החופה. מיהו מה שנהגין כן אף בלמנה ל"ע וכוון לעשות הדבר (ר"ל היחוד) קודם הסעודה עכ"ל. ועמ"ס לקמן סק"ח :

(ה) בבית החתן. עכ"ל שכתב ומה שאנו מברכים ברכת נשואין תחת החופה משום בחופה ליכא יחוד והוי עובר לעשיה קודם שאוכלים יחוד במקום לנוע ומה ג"כ ראיה דעיקר החופה הוא ההליכה במקום לנוע דלפ"כ קשה על מנהג שלנו איך עושין שני דברים הסותרים זא"ל דברכת אירוסין מברכין קודם קדושין כדי שיהא עובר לעשייתו וברכת נשואין מברכין תחת החופה עכ"ל. ועיין בספר התקנה שכתב דל"ל לומר כן דלא הוי ברכת נשואין כשיצא היחוד שאל"כ הוי ההליכה מהחופה לבית החתנות הפסק בין הברכה לנשואין כדליתא בל"ח סי' ה' סי"ג ומ"ט הרמב"ם והטור קודם כניסתו לחופה היינו בבית החתנות קודם כניסתו לחדר המיוחד לחתן וכלה דמחדר נחמד לא הוי הפסק כדליתא במג"ל שם סי"ק י"ז אלא נראה כיון דמנהגנו לקדם תחת החופה א"כ א"ל לברך ברכת נשואין קודם כניסתו לחופה כיון דעדיין לא קידשה ויכא ברכת אירוסין והקדושין הפסק בין ברכת נשואין לנשואין וגם עדיין

הפוסקים

סימן סב ס"ק א אות א—ד

אוצר

סימן פב.

כו', ואם היה אפשר לפרש בדברי הנוצ"י שגם צ"י אין לריך לברך, היה מקום לומר שטעמו דכיון דכלה בלא ברכה אסורה לבעלה כגדה מהסדר שלריך שהם ישמעו הברכות, דאם הם לא שמעו אף שנאמרו שם הברכות עכ"פ להם אין שייכין הברכות, ולכן אולי סובר הנוצ"י שעיקר חקנת הברכות היה רק כשצילם דכשהם חייבים נתחייבו בזה כל הנאספים והמסובין בסעודה, אבל כשהם פטורים משום שהם חרש וחרשת לא תקנו גם לנאספים והמסובים בסעודה, ועיין בנז"י מהדו"ק סי' נ"ו שכתב דאם ברכו שבע ברכות בפחות מעשרה יעמדו החתן והכלה כאשר יזדמן שם נשואין אחרים ויכוונו לאלה בברכה שיברכו לחו"כ האחרים, ובפ"ת סק"ז הוסיף שגם המזכיר יכוון להוציאם, חזקן דהחוב"כ מחייבים לשמוע הברכות, לכן אפשר שעיקר התקנה הוא כשצילם דרק כשהן חייבים חייבו לכולם, אבל עכ"פ בלא ראיה אין לחדש דבר זה, דכיון דחזקן שהחייב עתה הוא על כל המסובין בסעודה, דהא אף בנתחלקו בני החופה לחצורות ואוכלים בצתים שאינם פתוחים למקום שהחתן אוכל, כולם מברכים ברכת חתנים כדליתא בשו"ע סעיף י"א, וכן הוא החיוב על כל הנאספים בשעת הנשואין לברך ז"כ, ועיין ביו"ד סי' שצ"א סעיף ג' דמשמע שיש מלוה לשמוע הברכות כו', וא"כ יש לברך אף בחרש וחרשת שאין החוב"כ שומעין כלל כו', ולכן ל"ע [בדעת הנוצ"י], ולמעשה יש לברך כז"כ.

גם בחיי עולם נמצא סי' ס"א כתב, דברכות נשואין ודאי יש לברך בשם ומלכות גם בחרש, לא מצעיא בנ"ד שהיא גדולה ופקחת, דכנה"ג שפיר דמי לברך צ"י משום חיוצא דידה, ולא דמי לברכת ארוסין שלדעת הרבה פוסקים עיקרה על החתן, אך אפילו אם שניהם לאו בני חיוצא נינהו, מ"מ לפי מש"כ הרדב"ז [המוצא באלוה"פ סי' ל"ד סק"א אות ז'], דקטנה שהלך אחיה למדה"י והשיאוה אחיה ואמא אפילו לדעת האומרים שאין קדושין מ"מ מותר לברך לכתחילה מכמה טעמים כו', כיון שהם ברכת שבה והודיה כו', ועכ"פ כיון דדרך קדושין ונשואין הן שוב שייכי הברכות ואין כאן ברכה לבעלה, וממילא גם בנ"ד אפילו כששניהם לאו בני חיוצא, אכתי דרך קדושין ונשואין הן ואין כאן ברכה לבעלה, וגם עדיף ב"ד מקטן וקטנה, דהתם לא תקינו להו רבנן נשואין, משא"כ חרש וחרשת דחכמים תקנו להם נשואין כמבואר בשו"ע סי' מ"ד, ונהי דמחמירין בצרכת ארוסין שלדעת הרבה פוסקים עיקרה על החתן, אבל מדוע נחמיר בצ"י שהן ודאי אין חיוצא על החתן דוקא אלא גם על הנאספים כו', לכן פשוט דצ"י אין ברכה לבעלה ושפיר מברכין. וכ"כ הרב סניו אדלר בקובץ שבילין גליון י"ח-י"ט עמוד ל"א, דדעת הנוצ"י שברכת ארוסין היא ברכת המלות וממילא בנשואי חרש וחרשת אין מסדר הקדושין יכול לברך ברכה זו כו', והחולקים

טע"ף א. א. צריך לברך ברכת חתנים. א. אם מברכים גם בנשואי קטן או קטנה. עכ"ל שם סק"א שנין בזה לסי' ל"ד. ובאלוה"פ הדיון ע"ז הוא שם בסק"א אות ז'. ועפ"ת כאן סק"ב.

ב. ובקדושין ונשואין על תנאי. עיין בספרים המובאים באלוה"פ שם סי' ל"ד סק"א אות ו'.

ג. והכונס את יבמתו. יתבאר בעזרי"ת בסי' קס"ו.

ד. ובנשואי חרש וחרשית. עיין בסי' ל"ד סק"א אות א', מש"כ בזה הפוסקים לענין ברכת ארוסין. וכתב בנעט שורק סי' י"ב, דבנז"י [המוצא ג"כ שם באלוה"פ] נסתפק אם לברך לחרש ברכת ארוסין, ומבואר דכל הספק הוא רק בצרכת ארוסין, ומשום שברכת ארוסין על החתן לברך, ומנהגינו שאחר מברך ומוציא את החתן כדי שלא לבייש מי שאינו יודע לברך, ולכן לריך שישמע החתן וצאיו שומע אין אחר יכול להוציאו, אבל בצרכת נשואין לא מסתפק הנוצ"י, וברכות הללו אין על החתן לברך [כמבואר להלן אות ע'], שפיר מברך הרב, והצ"ח לידונו בלבושי מרדכי סי' מ"ח. וכן מבואר בדברי הטיב קדושין המוצא ג"כ שם באלוה"פ.

ובאגרות משה סי' פ"ז, כתב ג"כ דפשוט לדעתו דמש"כ הנוצ"י שאין לברך בחרש וחרשת, הוא רק בצרכת ארוסין, משום דלהרמב"ם הוא ברכה על מעשה מלות קדושין כמו בכל המלות שעל העושה לברך [עיין ע"ז באלוה"פ שם סק"ה], ואפילו להר"ש דס"ל שאינה ברכה לעשיית המלוה אלא שהוא שבה להקב"ה, משמע נמי שסובר שעיקר התקנה הוא רק להמקדש אף שאינה ברכה לעשיית המלוה כו', אבל ברכות נשואין לריך לברך גם בחרש וחרשת, כי ברכות נשואין מעולם לא ניתקנו דוקא על החתן והכלה אלא על כל המסובין והנמלאים בשעת הנשואין כו' [עיין ע"ז בסק"ה אות י'], ולכן אף כשהחתן והכלה הם חרש וחרשת ואין יולאין בצרכות, מחייבין כל הנמלאים שם לברך ברכות נשואין, ובנז"י שם מסיק דבחרש שנשא חרשת ודאי אין כאן ברכה ואפ"ה מיקרו נשואין כו' [ומשמע לכאורה דגם ברכות נשואין לא יברכו], ודברים אלו תמוהים מאוד למה שביארתי דרך ברכת ארוסין ח"ל לברך אבל ברכות נשואין לריך לברך, ולפרש שהנוצ"י סובר דגם צ"י אין לברך בחרש וחרשת לא מסתבר, חדא דבברכת נשואין לא שייך טעמו, ועוד דבכל דבריו שלעיל מזה לא הזכיר בחרש רק ברכת ארוסין, ורק באגודרוגיוס כתב שגם צ"י אין לברך והיינו משום שהוא ספק אשה וספק ברכות להקל, אבל בחרש הזכיר רק ברכת ארוסין כו', ובפ"ת העתיק מסקנת הנוצ"י הג"ל ולא הרגיש בזה

אוצר

ס"ק א אות ד—ט

הפוסקים

זרבות, ע"כ, הרי סמך למה שאנו נוהגים שהחזן מצרך ז"כ, וכ"כ
שם מהר"י ווילנא [בגהות לחוקיו וזהר], מכאן ראינו למנהג
הספרדים דדוקא החזן מצרך ז"כ תחת החופה. ובחינה וחסדא
(עמ"ס כתובות) ח"א דק"י טור ג' כתב, שהמנהג עתה [בעירו
חימיר] שחזן הקהל מצרך זרבות חתנים כמ"ש בחוקיו.
ובעצי ארזים סק"ל כתב, שצמדינות אלו נוהגים ד' זרבות
ראשונות מצרך אחד מקרובי או מיודעי החתן, וזרבת אשר
זרבת מצרך אחד מכל הכלה.

ובשלחן העזר סי' ח' סעיף ג' בשמלה לזכר סק"י כתב, דמדברי
מהר"ל הלכות נשואין מצוה שהמסדר שצריך זרבת
ארוסין הוא מצרך גם זרבת נשואין, וכ"כ צו"ת מהר"ם מייז
סי' ק"ט, וכן המנהג בכמה קהילות, אכן מנהג רוב קהילות דמדינות
הללו שזרבת ארוסין מצרך המסדר והוא עפ"י רוב הרב דמתא [עיין
ע"ז צ"ח ל"ד סק"ד אות א'], אבל זרבת נשואין מצרך אחר, וכ"כ
צ"ח חיי סי' נ', ונעטע שייכלו לצרך זרבת צפ"ה צ' פעמים בלי
חשש [עיין ע"ז בסק"י אות ב'], ולדעתי ו"ל העטע, מאחר
דמדינת זרבת ארוסין היה החתן צע"מ לר"ך לצרך אלא מעטע של
לבוש נהגו שאחר יצרך, אולם זרבת נשואין שהם זרבת תפלה בעד
החתן והכלה בהכרח מדינת שאחר יצרך [כמצוה צלות הסמך],
וא"כ זרבת ארוסין, המסדר שליחותו של החתן קעציד ואם המסדר
יצרך גם זרבת נשואין יהיה מוחזי באילו גם זרבת נשואין הוא
כשלוהו, וע"כ טוב וישר שיצרך אחר, ובכנה"ג [הג"ל] כתב דהחכם
או הגדול שצקהל מצרך, אבל צמדינותו לא קפדי ע"ז, ועכ"פ יש
לחזר שלא לכבד הזרבות לאנשים שאינם מצויים מה שאומרים כו',
ואפשר דגם מהאי טעמא נהגו צא"ח קהלות כמהר"ל הג"ל. ושם
בשמלה לזכר סק"י כתב, דמהגינו הג"ל צע"י ארזים ד' זרבות
מצרך אחד מקרובי החתן וזרבת אשר זרבת מצרך אחד מקרובי
הכלה, מקורו משו"ת מהר"ק שורש קס"ט שכתב לענין כיבוד זרבת
חתנים, דהרשות נותן אצי החתן והכלה. וע"ש בשמלה לזכר, מה
שהצ"ח צ"ח מס' ויגש אל"י (מנהגי אלגיר) סי' ק"ד אות ה'.

ו. אם החתן עצמו יכול לברך. כתב בערוך השלחן סעיף ט',
דא"כ שזרבת ארוסין כתב הרמב"ם צפ"ג דאישות
שהחתן עצמו יצרך [כמוצא צ"ח ל"ד סעיף א'] וצא"ח"פ שם
סק"ג]. מ"מ זרבת נשואין משמע מדבריו צפ"י שאחר מצרך,
והעטע משום זרבת ארוסין הוא כשארי זרבת מלוה ועל העושה
לצרך, משא"כ זרבת נשואין שהם זרבות לחתן ולכלה שוללחו,
בהכרח שאחרים יצרכו אותם. וכ"כ צמדינת מהר"ל"מ אלתר מגור
שצוקצן הצ"ח כרך ד"ג סי' נ"ז, ונדפסו התשובה גם צפסקי
תשובה סי' רפ"ד וצמדינת תורה סי' מ"ז, שגה"ה מהפוסקים כי
צ"ז זרבות מצרכים את החתן והכלה [עיין רש"י כתובות ז' א' ד"ה
משמח אתן וכלה], וכמ"ש מהר"ל שזרבת שמח תשמה הפך פניו
אל החתן, וא"כ לא שייך שיצרך החתן את עצמו.

וכבר כתב כן להדיא ה"ר אברהם בן הרמב"ם צמדינשים כת"י
שנדפסו צמטעה רקח (על הרמב"ם) ח"א דף א' טור ד',
דאין ראוי שיצרך החתן אלו הזרבות לפי שהם זרבת לו ואין ראוי
שיצרך אדם זרבת כזו לעצמו, ואצ"ל מארי כעס על חתן שיצרך
זרבות אלו לעצמו. וצמדינתי זרבת כאן וכן צמדינתי חיים שאל ח"צ
סי' נ"ה אות נ"ז כתב, שגדול אחד צריך ז' זרבות לעצמו, ונעלמו
ממנו דברי הרמב"ם הג"ל. גם צמדינתי חתנים סי' ט' והצ"ח
צמדינתי שלמה עקף ה' אות ל', כתב דאין ראוי שיצרך החתן
עצמו כז"ל.

ובעט אחר כתב צמדינתי כתובות סי' קל"א, דרש"י מלא צמדינתי
הגאונים דהכי אמר רב שר שלום גאון, דזרבת ארוסין או
נשואין לא יצרך החתן לעצמו משום דמיחזי כיוהרה. והוצא צמדינתי
מהר"ר

והחולקים כ"ל שזרבת ארוסין היא זרבת השבח ולכן גם צמדינתי
חרש וחרשת יש לצרך זרבת ארוסין כו', וא"כ צ"כ שגה"ה צא"ח
פשוט דכן זרבת השבח, ולפיכך יש מן הראשונים הסוברים שזרבות
אותן לאחר הכניסה לחופה כי אין כאן הדיון של עובר לעשייתן [עיין
ע"ז צ"ח נ"ה סק"י], וגם להרמב"ם שכתב דלריך לצרך קודם
נשואין, כתב הר"ן דטעמו אינו משום שצריך לצרך עובר לעשייתן
שהרי זרבות אלו זרבת שבח כו', ולפי"ז יולא שזרבת וחרשת
יש לצרך צ"כ, כי כאמור הדבר תלוי צע"י של הזרבות והיות שצ"כ
הן זרבות השבח, הרי שגם לחרש וחרשת יש לצרך אותן.

ובדברי חזקיהו ח"צ חתום עמוד כ"ה כתב, שמתעב צ"ל לידו
צמדינתי שג"ה אשה, והכנסים לצרך צ"כ, דצמדינתי משמע
דספקו הוי רק על זרבת ארוסין.

ובשלחן העזר (עניני נשואין) סי' ח' סעיף ד' כלל א', כתב עפ"י
הנעט שורק והלבוש מרדכי הג"ל, דמזכרים זרבת חתנים
נשואי חרש וחרשת, כמו שג"ה חתן וכלה. וכ"כ צמדינתי יחזק ה"א
סוס"י קל"א, עפ"י הלבוש מרדכי הג"ל.

ה. ובנשואי אנדרוגינוס. עיין צא"ח"פ סי' ל"ד סק"ל אות ג',
דצמדינתי מהדו"ת סי' א' כתב שלא יצרכו הזרבות
כו' [ונראה שם דקאי גם על זרבות נשואין], וטעם דישמע זרבות
של חתן וכלה אחרים. וצמדינתי העזר סי' ח' סעיף ד' כלל ב' כתב,
דהמקיל לצרך זרבת נשואין לא הפסיד, וראוי לצרך. והאריך לצ"ח
שם בשמלה לזכר סק"י, דהוא עפ"י הנעט שורק [שצא"ח הקודם],
דדוקא זרבת ארוסין נסתפק הוצ"ה אם לצרך צמדינתי, אבל צ"כ יש
לצרך, וא"כ ה"ה צמדינתי ד"ל כן כמוצן כו', ועוד דכאן שייך
לצרך משום חיוב דידה, וכמ"ש בכנה"ג צקטן שקידש גדולה, דיש
לצרך צ"ח וצ"כ משום חיוב דידה [כמוצא צא"ח"פ סי' ל"ד סק"ל
אות ב'], וא"כ כ"ש כאן צמדינתי צא"ח ספק לכו"ע לזכר כנו
צמדינתי חו"כ.

ו. גוי וגויה נשואים שנתגיירו, או יהודים מומרים שנישאו
בלא חופה וקדושין וחזרו בתשובה, אם צריכים לברך
זרבת נשואין. עיין צא"ח"פ סי' ל"ד סק"ל אות ד'.

ז. בשנתברר אחרי הנשואין שהיו קדושי טעות וכדומה,
באופן שצריך לחזור ולקדש, אם צריך גם
לחזור ולברך. עיין צ"ח סי' ס"א סק"י אות א'.

ח. מי מברך הברכות. כתב בכנה"ג הגה"ט אות י"ד, דנוהגים
שחכם הקהל או הגדול שצקהל אם אין חכם צקהל, מצרך
ז' זרבות, ו"ל העטע מפני שגדול המצרך, ועוד צמדינתי א' שהקצ"ה
צריך זרבת נשואין לאדם וחרש. וצמטעה רקח (על הרמב"ם) ח"א
דף א' טור ד', הצ"ח כן להדיא מהרמב"ם צמדינשים כת"י, שז'
זרבות הם שצ"ח להשי"ת ותפילה בעד החתן והכלה וישראל, ולכן
הראוי שיצרך אותם הגדול שצמדינתי שם. וצמדינתי מלרים עיני
חופת חתנים אות ד' כתב, שכך המנהג צמדינתי, שהרב המו"ל מצרך
או אחר הצ"ח מכותי. וכע"ז צמדינתי שלום (מנהגי מלרים) סי' כ"ד.

וביפה ללב ח"ד כאן סק"י כתב ע"ד הכנה"ג הג"ל, דאם המצרך
הוא כהן מה טוב, לפי"ד הזכר צ"כ נשא דק"ד א' וכו'.
וביר אהרן הגה"ט אות ט' כתב, דצמדינתי פ' תזריע דמ"ד ע"כ כתב
הא חזי צמטעה דאכתנש לזכר אדם קצ"ה צריך לון, בה"ד
ויצרך אותם אלהים כחזן המצרך לכלה ז' זרבות, ע"כ, הרי דאף
שאמר שהקצ"ה צריך לון אמר כחזן המצרך לכלה, וכן הוא צ"ח
החוקים חוקה עשיראה דכ"א ע"א, והא חזון צמדינתי לריבין
עמא קדישא למיקס צמדינתי קדמיהון עם חזן לצמדינתי לון צ"ח

(א) בריש מסכת כלה ובמדרש רבה בראשית סוף פרשה ח' ובפרקי
דר"א פס"ז.

אוצר

ס"ק א אות ט—יב

ה פ ו ס ק י ם

א', מצרך עליה החתן שהחיינו כו', ופוער צרכה שהחיינו אשר היתה ראווה להיות בחופה על מזנות פו"ר. ובשלחן העזר סי' ז' סעיף ג' אות ג' כתב, ששמוע כן, מפי הרב אברהם עזריאל מחו"ר הספרדים בעיה"ק.

וע"ע בפ"ה שם, דהש"ך צו"ד סי' כ"ח סק"ה הביא בשם מהר"ק שורש קכ"ח, דאין מברך זמן על קדושי אשה ונשואיה. וכן דעת כל האחרונים המוצאים לפינו.

ובטעם ה'דבר דאין מזרכים שבתיינו על גשואי חשה, כחב
בחבורות שור סי כ"ח סק"ד צאופן אחד, משום דכעת
אינו עיקר המורה כי אם צעת עסקו צפוי"ר, ולכן לא תקנו גם
צרכת המורה לחתן כלל, כדרך שאדם מצרך צעשיית מורה. [ועיין
מוד להלן מדבריו לעיל מנייה].

ובשארית יעקב (מהר"י אלגאזי) דף כ"ה ג' כתב, דבשלמא לשיטת הרא"ש דלא מצרכים לקדש את האשה מפני שאין זה גמר קיום המלוה [ובמוצא צאולה"פ סי' ל"ד סק"ה אות א'], נוחא, יען שהקדושין והחופה אינו גמר המלוה רק כשיש לו בנים, אכן לשיטת הר"ן שחלה העטם מפני שאין הקדושין גמר המלוה לאכתי מחסרה חופה [ומוצא ג"כ צאולה"פ שם], אי"כ צשעת החופה שיהא גמר המלוה לימרו שהחיינו, והיה נראה דלא קצטו ברכת שהחיינו בזה כיון דנאסר בקרובותיה דלא נוחא ליה, כדאמרין בכתובות ע"ה א' לא נוחא לי דאסר בקרובותיה, אבל טעם זה רפוי מכמה אנפי, חדא דלא אחמר הכ' כלל דלא נוחא ליה דליתסר בקרובותיה אלא באשה חשובה כדאמרין שם הכא באשה חשובה עסקין, ומשמע דבסתם נשים לא קפדי אינשי בזה דהרבה נשים מנאות כו', ובשנ"ת מהר"ק שורש קכ"ח ענף ב' [ולין אליו בצאה"ע כאן סק"ה] כתב שאין מצרכין זמן על קדושי אשה ונשואיה משום שאין לה זמן קצוב, אלא דבשנ"ת הרשב"א סי' שצ"ט כתב דפדיון הבן ג"כ אין לו זמן קצוב אלא פודה משלושים יום ואילך ואפ"ה אומרים זמן, ואפשר דכיון דמספקא ליה לבעל אם מלא או מולא כו', לא ראו לתקן בקדושי אשה ונשואיה זמן, ואף אחר שנשא ומלא עוד לא חזי לצרכי, דבעינן עובר לעשייתו.

ובתוספות חיים ח"א סי' ל"ד, כתב כן מדעת עצמו, דהא דאין
מצרכים צוה שהחיינו, נראה פשוט משום שעדיין אין
שמחתו שלמה דלולי אשה רעה היא, ואף דקיי"ל צסי' רכ"ב
דמצרכין על הטובה מעין הרעה, אבל הכא אם רעה היא רעה
דמעיקרא היא ופשוט, ובחבולות שור [הנ"ל] ר"ל עסם זה ודחאו
דצברים בעלמא א, אבל בחמת הוא עסם נכון, ובקוצץ על הרמז"ם
פ"ו דברכות ה' י"א ^{אצורק תחת} ^{אצורק תחת} דלכן השמיט הרמז"ם הא דילדה אשתו
זכר מצד הטוב והמעט, משום דאינו יודע אם הוא צר קיימא,
ובהיא צסם הגה"מ פ"ג דמילה דלכן אין מצרכין שהחיינו צשעת
מילה לפי שעדיין לא ילא החינוך מחורת נפל, והוא כעין מה
שכתבתי.

ובגליוני הש"ם כתובות בסוגין כתב, שכבר דיבר מזה ברורה סי'
שע"א וכתב לפי שהנשואין בעשרה ואין מצרכין זמן על
דבר שהוא באסופת עם עש"ה ד), ונראה כוונתו דכיון דגם הם
שמהים עמו בוי"ל באית לאחריו שותפות בהדיה לאין מצרכין זמן
רק הטוב והמטיב, ואולם אי משום הא בלא"ה יש שותפות האשה
לאיש והאיש לאשה עיין ברכות ג"ט ב', ואולי כיון דרק האיש
קונה את האשה ואין הוא נקנה לה אין כאן שותפות, ואולם גם
הא גופא קשיא דליצרוך הטוב והמטיב, ובהלכות קטנות ח"א סי'

מהר"ר אייזיק שטיין על הסמ"ג עשין מ"ח, בשם חדושי מרדכי
האר"י, וביש"ס פ"א לכתובות סוס"י י"ז.

ובהשומר אמת סי' ל"ד אות כ"ו כתב, דכן הוא בחקונים דף כ"ו
כמ"ס הרמ"ז שם. ובספרו ויקרא אצרהם סי' ח' הוסיף,
שכן הוא צוהר ח"צ דמ"ד וז"ל, "בחקן" דמצרך לכלה ז' צרכות.
[וכ"ה לשון הפרדר"א פט"ז, כחן שהוא עומד ומצרך את הכלה
בחופתה]. ובזהר מלרים דיני חופה אות ד' כתב, דכן המנהג פשוט
שחין החתן מצרך אלה אחר. ובמנהג יתחק ח"ג סי' קי"ד, השיב
אל הרה"ש שכתב אליו, שבעדות ימי המשהה שלו כוצד לומר
הצרכות וסירב מפני המצואר צפוסקים שאין לחתן עלמו לצרך,
שהלך עמו צדק. ועיין באגפי ישראל סי' י' עמוד ל"ב טיר צ'.

י. וכשאין שם איש אחר היודע לברכם וזולת החתן. כתב
צשדי חמד מערכת ח"כ אות י"ה ע"ד הרמב"ם ה"ג,
דבכל זאת משמע ללא הקפידו אלא כשיש שם אחר שיכול לברך כו',
אבל אם אין שם מי שיודע לברך יברך החתן בעצמו, [ואין לריך
לעכב עד שיחזרו אחר איש היודע לברך ב]. ועיין מש"כ בזה
בשלחן העזר סי' ח' סעיף ג' בשמלה לאבי סק"ט.

ובשׁו"ת מהרש"ם ח"א סי' ק"ס כהנ', דההתן בעלמו יכול לזכרם כמ"ש במהר"ם שיק גיעין נ"ז א', [דגמרה שם איתא מעשה בארזים וארובותיו שנשבו לבין העכו"ם והשיאום זה לזה אמרה לו בצקשה ממך אל תיגע בי שאין לי כחוצה ממך, וכתב במהר"ם שיק, אבל משום כלה בלא זכרה כו' היה יכול בעלמו ללצר], ואף שהרמב"ם כתב דאין ראוי לעשות כן, אבל דיעבד ודאי מהני.

זכר כן להדיא במדכי ה"ל בשם רב שר שלום גאון,
דבמקום שאין בקי לדרך זרבת ארוסין או נשואין חלא החתן
בלבד, מצרר לעלמו.

יא. וכשישנם כמה חתנים ביחד אם יכול אחד מהם לברך.
כתב בחינה וחסד (עמ"ס כתובות) דק"י עור
ג', דיש להסתפק אי איכא חתנים אחרים בסעודת החתן, אם יכול
לברך או לא, ואולי י"ל דדאיכא חתנים אחרים בגם דמבשר לאידך
מתבשר הוא ע"ד כל המתפלל בעד חברו הוא נענה תחילה, וש"ד
דלא הוי זרכות לבעלה, ובהכי אחי שפיר מש"כ הכנה"ג זדינא
דחיי דכ"ו ג' שג"ל דאפילו לא היה אחר צנייבה אלא עשרה חתנים
שאכלו צבת אחת מזרכין, דמשמע מדבריו שג"ל דאחד מן החתנים
מבשר וא"כ [לגאורח] חולק על דברי הרמב"ם [הג"ל צריש האות],
ולפי מש"כ לחלק א"ש.

אולם בשדי חמד מערכה חז"ל אית וימי, כתב על החינוך והסדר
הכללי, דאין דבריו נראים, אלא אף כשיש חתנים אחרים
עמו משמע דאין נכון שיצרך החתן בעצמו, כל שיש אחר שיכול
לצרך להם, וא"ש למעשה.

יב. על דבר ברכת שהחיינו בנשואי אשה. עיין צפ"ת סי'
ס"ג סק"ד, בשם מור וקציעה, דאם האשה היא הגונה
וחציצה לה, יצרך שהחיינו, וממחזיק ברכה או"ח סי' רכ"ג ס"ה,
ויוצרך צלח שם ומלכות. וציפה ללכ ח"ד כאן סק"ל כתב, שיעשה
בענין הכותב ס"ת כו', לומר שהחיינו על בגד חדש או פרי חדש,
ויכוון גם לזה ללאת ידי חובתו. וכ"כ בצק החיים או"ח סי' רכ"ג
סקכ"ה, שכן כתב בצפרו חקי חיים דרוש ב' לנשואין.

ובנהר מצרים חאז"ה הלכות לזית ס"י א', וכן בספרו נהר פקוד
שצטער המפקד דף ב' ע"א, כתב שעתה מקריב ראה לנצוני
דבר וירא אלהים צמרים, שעושין לחתן עליה חדשה, ובשעת החופה
שנותנים אותה גם צראש הכלה [עייני ע"ז בצאז"ה פ ס"י נ"ה סעיף

(ב) מדבריו לעיל מיניה.

(ד) דברוקה שם יש בזה חיסור לשון.

בשעת חדוה ויהרי מברכים שהשמחה במעוננו.

(ג) שם בתב"ש כתב, דאע"ג דאינו יודע אי מצא או מוצא, מ"מ

[א] (ב) קודם (א) נשואין

ביאור הגר"א
[א] קודם נשואין.
רמב"ם וטור וכ' ב"י
והן

כמ"ש בפ"ק דפסחים דכל הברכות מברך עובר לעשייתן והר"ן כ' לא מטעם זה דהא ברכות השבת הן וכמו בכל הברכות דפ' הירואה ועבא"ח סי' מ"ו מש"ש אלא דהרמב"ם אויל לשיטתו דחופה היינו יחוד ואסור להתייחד בלא ברכה כנ"ל ר"ס ג"ה וכמש"ל ר"ס ס"ו:

פתחי תשובה

באר היטב

(ב) קודם נשואין. ענה"ע בשם כנה"ג דלפי מה שנהגין כו' עד בקטן שנתא אשה. ולעיל סי' ל"ד סק"מ הביא הכנה"ע בשם כנה"ג דבשניהם קטנים אין לברך ל"ל דהכא מייירי בהיא גדולה וכ"כ בספר מעין גנים סי' א' פ"ט. ועמש"ל סי' ל"ז ס"ק ח':

(א) נשואין. ולדידן דעושים חופה נדה א"ל להקדים הברכות לחופה וכן נוהגין שמברכין ברכת אירוסין ונשואין תחת החופה. ד"מ עיין בה"י וב"ש. ומחויב לעמוד כל העומדים שם על רגליהם בשעת ברכת ז' ברכות. כנה"ג. ברכת חתנים אין להם סדר ומי שספר א' מהנה מברך אותה כשזוכר. אגרות הרמב"ם סי' כ"ג. ועיין במהרי"ק שורש קכ"ה חתנים מברכין ברכת נשואין ע"ל סי' ל"ד ס"ק ט' מש"ש. וכנה"ג כתב דלפי מה שנהגין דעושים חופה נדה ומברכין בקטן שנתא אשה ע"ש דף ל' ע"א:

אוצר

ס"ק א אות יב — ס"ק ב אות ב הפוסקים

ז' כתב בשם הרב חור שרגא, שהיה להם לשאול אם יאמר דין האמת, וכי יכני ללא להוויין דבריו דרך בדיחותא לבד, ל"ל כוונתו דכיון דזכה עזר לא זכה כנגדו ומי יאמר זכיתי והוא בספק מלא או מולא לכן אין לברך זמן.

על הציבור אלא"כ רוב הציבור יכולין לעמוד בו, ומשום נמי אין ראוי לברך שהחיינו, דהא מלך הדין אין ראוי כלל לישא אשה אך דהותרה מטעם דאין יכולין לעמוד בו וא"כ אין ראוי לברך ע"ז שהחיינו.

ובטוב טעם ודעת מהדו"ל סי' ל"ח כתב, דהרש"ש הביא מהתבואות שור [הנ"ל, בחופה אחד] דהטעם שאין מברכין שהחיינו דאפשר דתיכדר זה האשה והדבר תלוי בדעת אחרים, ותמה ע"ז הרש"ש דא"כ איך מברכין ברכת אירוסין ונשואין קודם המעשה ניחוש שמה תחזור זה, ומכאן טעמא ס"ל להראש"ד באמת כן דמברכין אח"כ, אבל אן דנוהגין בהרמב"ם דמברכין קודם [עיין ע"ז באר"ה"פ סי' ל"ד סק"י אות א'] צ"ע"כ לא חיישין להך חששא, וכתב הטוב טעם ודעת, דכוונת הכנה"ע דבשלמא בברכת אירוסין ונשואין דעיקר החשש הוי משום צרכה לצטלה, בזה אזלין בזה חזקה ורובא דלא הדירה זה משום דשארית ישראל לא יעשו עולה, אבל ברכת שהחיינו דבלצו הדבר תלוי אם שמת לבו או לא, א"כ שפיר אמרינן דעכ"פ הוא אינו שמת, דהוא חושש למיעטא דלמא תהדר זה, לכך לא שייך בזה ברכת שהחיינו, וז"צ לדעתו.

ובגנזי יוסף סי' ד' אות ב', כתב בתוס' ד' צמוסגר, דמשום לא תקנו לברך שהחיינו על נשואי אשה, שהרי אינו בטוח שמקיים המלוה כהוגן.

ובאמת סופר או"ח סי' נ"ה, כתב ע"ד הכנה"ע הנ"ל, דלא נ"ל, דע"כ לא פליגי הרמב"ם והראש"ד [הנ"ל בטעו"ד] אלא דלהרמב"ם מברך ברכת אירוסין קודם האירוסין והראש"ד חייב שמה יחזור בהן לכן יברכו אח"כ כו', אבל עכ"פ מברכים כו', וא"כ כ"ש שאין טעם לצטל ברכת שהחיינו לגמרי, ואולי י"ל הטעם, כי אנו מברכים להקצ"ה שהגיענו לזמן הזה לקנות כלי חדש או להנות מפרי חדש וכ"ש בקדושת זמן כרגלים וכדומה, והכל תלוי בהקצ"ה טעמו, אבל דבר התלוי בצחירת חפץ אדם ואין להקצ"ה משנה צחירתו של אדם, ואילו לא ראה הזוג הזה להזדווג זע"ז לא היו מעשי שמים לכופס לכך, ואין לנו עסק בנסתרות דארבעים יום קודם יצירת הולד כו', ועכ"פ כיון שלא נגמר ע"י הקצ"ה לבדו אין לברך עליו, ולא דמי למקבל מתנה מחברו, דהתם כיון שהקצ"ה גזר עליו לזכות בחפץ זה בזמן הזה, אילו לא ראה זה ליטנו לו היה הקצ"ה מזמין לו חפץ כזה ממקום אחר, והוי כולו בידי שמים, משא"כ קדושין ונשואין, אע"ג דציד הקצ"ה להזמין לו אשה אחרת, מ"מ אין לברך שהחיינו על זיווג גוף זה.

ועמ"ש"כ בזה ציד אלעזר סי' כ"א, לקוטי סופר מלות פו"ר סוף סוג אשה.

ובקונטרס עבודה שבלב שבידור תפלת החדש דרג"ע ע"צ, אחר שהציא דברי מהרי"ק הנ"ל, כתב עוד, שיש בדבר עגמת נפש שמזכיר לו לאדם ששמתה זאת היא אות מיתה שצריך אדם לחיות זרע מאחר שסופו למות להשאיר מינו קיים, לכך תקנו שלא לברך שהחיינו. וכבר כתב כן בדרך דרש, בשארית יעקב המוצא לעיל. ובאילת אהבים כאן כתב, דנראה ליתן טעם ע"ז עפ"י מש"כ צ"ש סי' א' סק"י בשם המרדכי, דלאחר חורבן בית קדשינו דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לישא אשה אלא שאין גוזרין גזירה

וע"ע מש"כ בזה בקובץ אהל ילחק שנת תרס"ו חוברת ג' סי' ט' חוברת ד' סי' ה' וע' חוברת ה' סי' ט', ובצרוך השם כך ב' או"ח סי' מ"ב.

וכתב צמור ואהלות איהל ברכות והודאות סי' כ"ד, דלפי מש"כ בחתם סופר הנ"ל הטעם דאין מברכין שהחיינו בנשואי אשה משום דלא נגמר ע"י הקצ"ה לבדו, לפי"ז כשנפלה לו יצמה דמשמיה הקנו לו א"כ לכאורה היה לריך לברך כו', ונראה שאין לברך שהחיינו על מלות יצום שנוצעת רק ממיתת אחיו כו', ולא דמי למת אציו דמברך דיון אמת וגם שהחיינו, דשם גם בלא זה היה הקצ"ה יכול להזמין לו ריווח זה ואינו תולה דוקא במיתת אציו, משא"כ יצום תלוי רק במיתת אחיו, וצפרע ש"ל שאם יברך שהחיינו יהיה נראה שהיה חפלו בזה גם צחוי אחיו וא"כ שוב אסור לייבם, דאינו מכון למלוה וכו'.

ב. קודם נשואין. א. טעם הדבר ופרטי דינים בזה, עיין לעיל סי' נ"ה סק"ב.

ב. ובדיעבד כשלא ברכו בעת הנשואין. כתב ברמב"ם פ"ו דאישות הל' ו', כנס לחופה ולא בירך ברכת חתנים כו' חוזר ומברך אפילו אחר כמה ימים. ומוציא צטור כאן, ובשו"ע סי' נ"ה סעיף ג' וברמ"א סי' ס"א סעיף א'.

וכתב בב"ח כאן, דאע"פ דהיה ראוי לברך לכתחילה קודם כניסת החופה מ"מ דיעבד שפיר דמי אף לאחר כמה ימים, דכל מלוה שיש לה המשך זמן שפיר הוי עובר לעשייתן ממה שיצא להבא, וה"ל מלות נשואין היא בכל הימים אשר הוא דבק באשתו, ועוד דברכת חתנים אינה ברכת המלות אלא ברכת השבח כדפרישית בריש הס"י, [וברכת חפלה ושבח לא לריך לברך עליהן עובר לעשייתן דאין זה אלא ברכת המלות ה)].

ובים של שלמה פ"א דתשובות סי' י"ד כתב, דדומה למי שלא בירך ברהמ"ז שיכול לברך כל זמן שלא נתעכל המזון ו). ובפרישה

(ה) מדבריו שם בריש הס"י.
(ו) על הדמיון בזה לברהמ"ז, עיין באוצה"פ סי' ל"ד סעיף ג' הערה א'.

אוצר

ס"ק ב אות ב—ג

הפוסקים

וימי המשחה, דעכ"פ לר"ך לר"ך אות ברכות שמצרכים בשעת חופה על עיקר הזיווג, רק שאין להם דין ז' ימי משחה לר"ך בפנים חדשות.

ובקונטרס אות לעזבה שצ"ב דגן (להר"י עט"י) סוס"י כ"ב כתב, דאף דתניא בכתובות ז' ב' מצרכין ברכת חתנים כל שבעה, ומשמע דלאחר ז' אין לר"ך בשום פנים, היינו היבא דצירך מיהא חדא זימנא בעת הנשואין, אבל בלא"ה מצרכין אף אחר הז' כמ"ש ברמב"ם [ה"ל בראות ז'] דחזר ומצרכין אפילו לאחר כמה ימים, והיינו ודאי חדא זימנא ולא שימנה ז' מחדש ויבדק, שהרי אינו חייב בכה"ג לישב עמה ולשמחה כו', א"כ האך יצרכו לו ברכת חתנים כל ז' והוא משכים למלאכתו וכו'.

ובישיביל עבדי ח"ו סי' י"א אות ו' כתב, דמדתכח הרמב"ם שחזר ומצרכין אפילו אחר כמה ימים, ולא נתן גבול עד כמה אחר כמה ימים, משמע דאפילו אחר עזר ז' ימי החופה וכבר עזרו ימי השמחה, דמשמע להקצ"ה על השמחה שהיתה לו בעזר, וכל עת וכל זמן יכול לר"ך וכו'.

ובויאמר מאיר סי' כ"ב כתב, דאין לומר דאחר כמה ימים שכתב הרמב"ם הוא דוקא ימים שבתוך החופה, דזיל דתח טעמא דכתב הר"ם [בראית ז' הנ"ל] דשפיר דמי אף לאחר כמה ימים דכל מלוא שיש לה משך זמן שפיר הוא עובר לעשייתו וה"ל מלוא נשואין הוא כל הימים אשר הוא דבוק באשתו כו', הרי דכל זמן שהיא נשואה לו אפילו אחר כמה שנים עדיין מיקרי עובר לעשייתו, ובפ"ת סי' נ"ה סק"א הביא מהש"ב יעקב סי' כ"ד דמי שנים אשר בלא חופה וברכות ויש לו בנים ממנה דכופין אותו לפרוש עד שיעשה חופה וז' ברכות כו', וכן מפורש יולא מאגרות הרמב"ם סי' כ"ג שהביא בכה"ג כאן, דאפילו לזמן מרובה יכולים לר"ך כו' ז', ופשוט דמאי דנקטו הפוסקים אפילו אחר כמה ימים, לאו למטעני שנים כו' אלא דיש להשתדל שהאיחור לא ימשך, כי יפה שעה אחת קודם להנצל מהאיחור, אבל אם אירע ונתאחרו גם עד זיקנה ושיבה חל עליהם החובה לר"ך ברכת חתנים. וכן נראה דזיקנה אברהם הנ"ל בראית ז'.

אולם בריעב"א המוצא בשעמ"ק בסוגיא, כתב ע"ד הרמב"ם הנ"ל, ונראה דבריו שאינו חוזר ומצרכין אלא תוך ימי המשחה ואח"כ בשעה שרואה לבוא עליה ח.

ובים של שלמה פ"א דכתובות סי' י"ד כתב, דמש"כ הרמב"ם לר"ך ברכת נשואין אחר כמה ימים, לא נהירא כלל, מאחר דהצרכה לא נתקנה אלא לשמחת נשואין ומאחר שטעמו ימי המשחה ליכא כאן צרכה ונתעטלה, כמו שלא צירך ברכת ארוסין אף בשעת החופה דלכ"ע נתעטלה ואין לר"ך אח"כ, הי"ג ברכת נשואין, ומ"מ נ"ל דברי הרמב"ם שיש לר"ך בתוך ז' ימי המשחה, דדומה למי שלא צירך ברהמ"ז שיכול לר"ך כל זמן שלא נתעטל המזון, אבל לאחר כמה ימים לא נ"ל כלל לר"ך, מאחר שהיא אשתו בקדושין ובחופה ובראיו, צרכה זו מה טיבה.

וב"כ בשו"ת רדב"ז ח"א סוס"י שט"ב, דאם כבר עזרו ימי המשחה שוב אין מצרכין, שלא נתקנו אלא על שמחת נשואין ואין כאן שמחת נשואין וכו'.

ובפסקי הלכות (יד דוד) ח"ג עמוד ג', כתב מתחילה, דאם לא שמחו עוד שמחת נשואין, יכולים לקצוה שמחתם בכל משך השנה.

ימים", שהרי הריטב"א כתב דזה דוקא בתוך ימי המשחה וכמובא להלן בפנים.

ח) ובריטב"א שלפנינו, במקום, ונראה דבריו" כתוב, וכו' הדברים", ונראה שצ"ל, וכוונת הדברים", וא"כ בא הריטב"א לומר שגם הרמב"ם לא אמרה אלא בתוך ימי המשחה.

ובפרישה כאן אות ט', והוצא צ"ש סי' נ"ה סק"ח כתב, דאין להקשות מ"ש מצרכה ארוסין דכתב הטור בשם הרמב"ם דאם קידש ולא צירך לא יצרכין אחר הקדושין דזו צרכה לבטלה היא דמה שטעה כבר נעשה, ל"ל דשאני ברכת ארוסין דנזכר הארוסין והנשואין בתוך הצרכה משא"כ ברכת חתנים דאין אלא ברכת שבת וחפלה.

ועפ"ת סי' נ"ה סק"ג, דברדב"ז ח"ו סי' שני חלפים שכ"י כתב ישוב אחר, דהכא מיידי שלא בא עליה, דאע"פ שהיא נשואה גמורה מ"מ אסור לו לבא עליה עד שיצרכו לה ז' ברכות, הלכך הוי שפיר עובר לעשיה, משא"כ בברכה ארוסין, אמנם הוא עצמו צה"א סי' שט"ב כתב דמותר לו לבוא עליה אחר החופה אפילו שלא צירך ברכת חתנים כו', ולפי"ז ע"כ כתיובן הפרישה.

ובכתב דזיקנה אברהם (להרא"ה אדלד"י) סי' י', דמסתמות דברי הרמב"ם הטור המחבר והרמ"א הנ"ל נראה שכבר בא עליה, וכ"מ מדברי הר"ם [הנ"ל] שכתב דכל מלוא שיש לה משך זמן שפיר הוי עובר לעשייתו כו', וזה דלא כהריעב"א בסוגיא שכתב דדוקא צ"י ימי המשחה ואח"כ כשרואה לבוא עליה הוא דאיתא, וסברא יחידא היא, וגם דלא כהרדב"ז ח"ו [הנ"ל] שכתב דדוקא כשעדיין לא בא עליה כו'. והביא שם ששמע שאירע בלורנו צימי החיד"א בלאחד שהוליד בנים ממשרתת שהיתה לו ובאו אחיה חכמים גדולים וחילו פניו שיקחנה בכתובה וקדושין, והחיד"א כתב לו כתובה וצירך לו ברכת ארוסין ונשואין ועשה לו חופה והושיב הצנים עמכם תחת החופה.

ועיין בעלי ארזים סי' נ"ה סק"ז, שכתב [דכשאני מצרכין בשעת החופה] יש להסתפק בברכה שהכל צרא לכבודו, כי לפרש"י בכתובות ח' א' איננה מן הסדר ולא נתקנה אלא לאסיפת העם לגמול חסד, וראוי לר"ך מיד בשעת אסיפה רק כסידורה כהדי שחר ברכות כדי לצרכה על הכוס, וא"כ נראה שאין לצרכה אלא בשעת החופה שעדיין נאספים שם אבל לא כשמצרכין אח"כ דמאי דהוי הוי, וברכת יולד האדם אע"פ שגם היא אינה שייכה לברכה הזיווג שנתקנה ליולד הראשונה שלא היתה נקבה עדיין, מ"מ כיון שמצרכין אשר יולד על היולד השניה לר"ך לר"ך גם על הראשונה וכמו שפרש"י שם, אבל בברכה שהכל צרא לכבודו יש להסתפק.

ובשלחן העזר סי' ח' סעיף ו' בשמלה לצ"י סוס"ק ט' כתב על דבריו, דאע"פ דמצרכים כל ז' ימי המשחה ואז כבר ליכא אסיפת העם רק דבעי פנים חדשות, וא"כ גם אחר כמה ימים שנאספו העשרה וכולם פני"ה ג"כ אמאי לא יצרכו [גם ברכת שבת"ל], אלא דנ"ל שאני צ"י ימי המשחה דנמשכו עוד מיום החופה וכל הימים הללו כשעת החופה וכצ"י החופה מיקרי, משא"כ לר"ך אחר כמה ימים וכעבור ימי המשחה שפיר שייך לומר מה דהוי הוי, וכל זה לפרש"י הנ"ל אולם צח"ס כתבו פירוש אחר ויש מקום גם לברכה שהצ"ל, אכן החוס' שם הביאו גם פרש"י הנ"ל ועדיין יש להסתפק.

ג) ואם אפשר לברך גם אחר עזר שבעת ימי המשחה. כתב בעיני קדושין סוס"ק"ה, דאפשר דאפילו אחר עזר ימי המשחה מ"מ יש לר"ך ברכת חתנים שהוא שבת והודאה על ענין עיקר הזיווג. ויש בסק"ו כתב בן צפשיטות, שנראה דאם לא צרכו כלל ברכת חתנים, לעולם יש לר"ך עכ"פ פעם אחת אף אחר

ז) והוא בהגה"ט אות ה', וכן הוא בפאר הדור סי' ט', שכתב שם דחזר ומברך אפילו לאחר, וזמן הרבה". ובעץ חיים (להר"י חזן מלונדריץ) הל' קדושין סי' פ"ו כתב, דחזר ומברך אפילו לאחר, ימים רבים".

ועיין בריטב"א בסוגיא והובא גם בשטמ"ק כאן, שהעתיק דברי הרמב"ם: אפילו לאחר, כמה שנים". אלא דאפשר שזה ט"ס וצ"ל, כמה

[ב] והן שש ברכות

ביאור הגר"א

[ב] והן שש ברכות

ואם

א:

הפוסקים

ס"ק ב אות ג — ס"ק ג אות ב

אוצר

הוא כיסוי גמור משום דעדיין השערות נראות מתוך הסצכה, אולם לא גרע מערוה בתוך המים או בתוך עשיות דעדיין נראה הערוה, דמהני עלימת עינים אליצא דכו"ע משום דהערוה אינה מגולה לגמרי כמבואר במג"א שם.

וביציבור יוסף סי' כ"ד כתב, דנמוקי אורי"ם סי' ע"ה ס"ג כתב, שדרכו להעמיד עלמו נגד החתן מול פניו ממש ועי"ן החתן מפסיק בו, ואם החתן הוא נמוך הקומה לריכס להעמיד שם בסמוך איש אחר הגבוה בקומתו שיפסיק עכ"ל, ונכון שידעו האנשים שהועמדו שם לשם מחילה כדי שימחינו עד סוף הצרכה. ולעיל מיניה כתב שם בויצור יוסף, ששמע כי הגאון מצאליאק לבש עליו צעת סידור קדושין כדי שיהיה הפסק, ובעל נהרי אפרסמון כתב לו [והוא בספרו חא"ה"ע סי' י"ט], שלא עזב עשה לעשות דבר תמורה דעיינו העולם מה ששאר רבנים אינם עושים, אלא היה לו להחזיר גופו ללד אחר, או לעשות חליצה ע"י איש אחר, ועוד יכול לעשות עבדא גדולה שכתוב עליה הצרכות והעבדא תהיה נגד פניו, וזה הוי כניסה פניו דמוחר לכו"ע בו, ואחמור [בעל שו"ת פתלי] סיפר שראה עבדא כזאת צקבלה עתיקה בו גם מו"ח [בעל פרי השדה] מלא עבדא כזאת צקבלה אחרת וכו'.

וביביע אומר ח"א אורי"ם סי' ז' אות ע' כתב, דהיכא דאפשר צנקל לצרך ע"י סידור, יותר נכון לעשות כן, דכמה שיתן עיניו בספר עדיף טפי מעלימת עיניו בו, אצל במקום שאי אפשר בזה, יש לנו חיל גדול לסמוך עליו, וכ"ש צעפה באשה ובשער באשה [שאניה ערוה ממש ס"ג] דרבו המקילין ע"י עלימת עינים, וכן פשט המנהג להקל בזה, ובמ"ש ביטול עבדי ח"ד אורי"ם סי' ע' בתשובתו השניה אות ג'.

ג. והן שש ברכות. א. ע"ד נוסחאות שונות בברכת חתנים, עיין צ"ח העיטור ח"צ שער ברכת חתנים ח"ד, סמ"ג עשין מ"ח, הריעצ"א בסוגיין, דונא דחיי (על הסמ"ג) ח"צ דכו"ה, יד אהרן הגב"ע אות ע"ז, כסא אליכו כאן, פתח הדבור (על שו"ע אורי"ם) ח"ג סי' רל"ח, העמק שא"ה (על השאלות) שאילתא ע"ז אות י', חונא וחסדא ח"א דקל"ז ד' — קל"ח עור צ', יפה ללצ ח"ד כאן סק"י, רציד הזכר סי' ל"ב, לקיטו מהרי"ח, סידור עבודת ישראל, עיין חפלה שנסדור אורח התפלות, גליוני הש"ס בסוגיין, שלחן העזר סי' ח' סעיף ג' ושם צשמלה ללצי סקט"ו, תל תלפיות שנת תרס"ח סי' ע' ופ"ה. כתר שם עזב (טעמי מנהגים) עמוד תר"ג, צלל החכמה ח"א סי' כ"ו, עדות לישראל (לר"י ורדיגר) עמוד ע"ה, וילקוט שניי נוסחאות שצרמז"ס מהדורת פרנקל.

ב. כשאמר הברכות שלא בסדרן או שלא אמר אלא מקצתן. צדצר שמואל (לר"ש אבוהב) סוס"י קמ"ז נסתפק כשאמר ברכות חתנים שלא בסדרן, אם ילא ידי חובתו גם צצרכות דשייך צבו משום צצרכה הסמוכה לצצצרתה.

אולם עבא"ה"ע סק"ג צצס אגרות הרמז"ס, דצצצרת חתנים אין להם סדר ומי שחסר אחת מהן מצרך אותה כצצצורה. וכ"ה צצספרו פאר הדור סי' ע', ומעט דצצצרות נשואין כל אחת מהן [היא] על ענין צפני עלמו. וצצצצרת צצצרה (על רי"ו) דק"י"ג עור צ' כתב, דצצצצצ"ס פ"י דאישות נקט סדר הצצצרות כאשר הם מיוסדים צצצלמוד, אמנם צצ"צ דצצצרות הקדים צצצרת יולר האדם קודם

(*) מדבריו לעיל מיניה.

השנה הראשונה ולצבר לעלמס צצצעה ימים לשמות צצס ולצרך הצצצרות, ע"ש שצצצריך להוכיח כן, אלא שצצסיק דכן י"ל צצצעת הרמז"ס להלכה אצל לא למעשה, ונראה דאם עצרו ז' ימי המעשה ולא צצריך ז' ברכות, כיון שאין עוד זמן שמחה, דהא עתה לידן שצצצרה כל שמחה אין מצרכין לאחר ז' ימי המעשה שהשמחה צצמענו [כמבואר צצצ"ע סעיף י"ג], כ"ש שאין מקום לז' ברכות לאחר צצצעה, כן י"ל להורות למעשה וכמ"ש צצ"ש.

וב"ד הרש"י סתהון צצצצצצו צצצצצצמר מאיר סי' כ"ד ס. גם צצצצצרת משה (לרמ"ז הכהן) סוס"י מ"ו כתב, דיש לחוש לדברי הי"ש דאחר ז' ימי המעשה לא יצרכין. וע"י צצצצצרת השלחן סעיף י"ב.

ובחמקנה קו"א סי' נ"ה סעיף ג' כתב, דיש להסתפק צצצצרי הרמז"ס הי"ל אם הוא דוקא חוץ ז' ימי המעשה דהוא זמן צצצרה, או אפילו חוץ י"ב חודש, אצל אחר י"ב חודש דאין מצרכין שהשמחה צצמענו ואפילו מחמת נשואין כדלכלן צצצ"ע, לא שייך לומר משמח חתן וכלה, ואפשר דלאחר שלשים לא מיקרי חתן כלה כדאיחא צצצצצצות ד' אי צצצצצצת ע"ה צ' דכלה רוחלת פנייה חתן וכלה, והיינו דאמרין כלה צצצצצצ כל זמן שנקראת כלה, ובסעיף י' כתב השו"ע דאין לצרך כשהולכין למקום אחר אלא כשיגיע שם בחוץ ז', מיהו י"ל דהתם שאין כיון דצצצצצצ צצצצצצ חופה, ול"ע.

ובשלחן העזר סי' ח' סעיף ו' צצצצצצ ללצי סק"ט, האריך הרצב עפ"י"ד המנהג הי"ל אם אפשר לצרך צצצרת חתנים אחר ל' יום עד י"ב חודש, ומסיק דמאחר שהמקנה הניחו צצ"ע ח"ו להקל צצצצצצ נגד דצצצצצצ וצצצצ"ה הפק צצצצצצ להקל, ומ"מ עזב צצצצ"ג לעשות כצצצצצצ הנוצ"י [המוצא צצצצ"ה אות ג'] דצצצצצצצצצצצצ שם נשואין אחרים יעמדו שם חתן וכלה אלו לכוון הצצצצצצ לללל צצס.

ד. ע"ד אמירת הברכות במקום שיש נשים בשערות מגולות וכדומה. כתב צצ"ת מהרש"ס ח"ד סי' קכ"ו, צצצצצצ הפרל"ה של הנשים היוצאות פרושות ראש בו, זה אינה שנים שאינו רואה לומר תחת החופה ז' ברכות גם אם יפליצו צ' ורק צצצרת ארוסין שהוא הכרחי [שיאמר מוסר הקדושין] הנוי סומך ע"ד הצ"י [צצצ"ה סי' ע"ה] דצצצצצצ עינים מותר, אצל צ' צצצצצצ שאינו הכרחי לומר צצצצצצ, אי חושש לדעת רוב האחרונים החולקים על הצ"י בזה דלא מהני עלימת עינים נגד שער באשה ערוה, ויכצצצצצצ לאחר לומר ה"ז צצצצצצ.

ובשו"ת מהריא"ן (וויניצברגר) אורי"ם סי' ח' כתב, שהיא רגיל צצצצצצ קדושין וכדומה צצצצצצ שצצצצצצ נשים צצצצצצ שער בו, לצרך צצצצצצ עינים כמבואר צצ"ע אורי"ם סוס"י ע"ה בו, וצצצצצצ אחר הארכתו לייצב קושיות החולקים בו, ועוד יותר נכון צצ"ד תחת החופה נגד הכלה דעכ"פ נתכסו השערות אלא דלא

ט) ובדידנו שאלמון גשא אלמנה ושכחו לברך ברכת חתנים בחופה ונזכרו ביום השני, כתב ש"ל דמש"כ בשו"ע שחזור ומברך אפילו אחר כמה ימים, היינו בבחור ובתולה שמברכין להם ז' ברכות כל שבעת ימי המעשה, ולכן אם לא ברכו ז' ברכות בשעת נשואין כל יומא זימניה הוא ויברכו אח"כ, אבל בנ"ד שאלמון גשא אלמנה שאין מברכין ז' ברכות אלא ביום ראשון דוקא, אי"כ כשעבר זמן שוב אין לברך בו, ואפשר שיש לדחות חילוק זה כיון שדברי הפוסקים סתומים בו, ונראה להכריע כפי החילוק הראשון מטעם ספק ברכות להקל.

אוצר

ס"ק ג אות ב—ד

הפוסקים

שלישן מעכבות זא"ל מדאמרינן בברכות של ר"ה ושל יוצל שכן מלכויות זכרונות ושופרות דמעכבין זא"ל וקאמר טעם ע"ז בגמרא [ר"ה ל"ד ז'] מכלל דבשאר ברכות לא. וכ"כ בחינה וחסדא ח"א דק"י עור ד', עפ"י דברי התניא הנ"ל בלוח הקודש, דאם צריך שלא כסדרן או שחיסר מהן אין צדך כלום, שנראה דה"ה אם יודע מקלף מהן ומקלף אינו יודע יכול לומר אותן שידע, כיון דאין מעכבות זא"ל כדמשמע בלוח"ה סי' תקל"ג [ושם צמג"א סק"צ]. וע"י ציצע אומר ח"ה סי' י"ב, מש"כ ע"ד הע"י ארזים הנ"ל.

ד. אם מותר לחלק הברכות לכמה אנשים שכל אחד יאמר ברכה אחרת, ואם יש נפק"מ בזה בין שש הברכות הראשונות לברכה אחרת, או בין הברכות שפותחות בברוך לברכות שאינן פותחות בברוך. צטערי אפרים (דוני קרטיט) שער ט' פתחי שערים לוח י"ט, אחרי שכתב נענין ברכות בהפטרות שליח פותחות בברוך, דאין נכון לחלקם, ואף ש"ל דשומע כעונה וה"ל כאילו הוא עצמו פתח בברוך, מ"מ יותר טוב שאיש אחד יצרך כולם, סיים, וכמו ז' ברכות שצופה שליח מחלקים רק ברכה אחרונה שפותחת בברוך בפני עצמה. וכבר כתב כן בע"י ארזים המוצא להלן ד"ה ויש. ובדברי ישראל לוח"ה סי' מ"ח כתב, דכן נהגו צמדינת אונגון ובקה"י פעם. ובשלחן העזר סי' ח' סעיף ג' צטמלה לנצי סק"ה כתב, דכן הוא מנהגינו בז' ברכות שתחת החופה ששה הראשונות מצד אחד וברכה אשר ברא מצד אחד, וכן המנהג צע"ה"ק, והספרדים אין מחלקים [גם זה], ואפשר לומר העם [דמחלקים ברכה אשר ברא] כדי להראות כי חלוקין הן צדיניהן וכו'.

ובהר צבי (על העזר) לוח"ה סי' ס' כתב, דנראה שאין לחלק את שבע הברכות שבברכה חתנים ולכבדם לז' אנשים מיוחדים, שהרי ברכות שוש תשים ושמה תשמה לא פתחו צדן בברוך מפני שהן ברכות הסמוכות כל אחת לחברתה, ואין לקרוא להם בתחילה לצד מפני שכל ברכה שאין בה שם ומלכות אינה ברכה, ורק כשהוא קורא אחר הברכה שלפניה נמשך פתיחת הברכה הראשונה גם לברכה השניה כו', ויש שהביאו ראיה להקל בזה ממשנה בברכות ל"ד א', העובר לפני התיבה ועשה יעבור אחר תחתיו ומתחיל מתחילת הברכה שטעה בה, וסתמא קתני אפילו אם טעה בברכות האמצעיות שהן סמוכות לחברתה, אבל יש לדחות ראיה זו, דמלבד ש"ל דהתם משום טורח הלצור חשיב כדעבד יב), גם י"ל דבחזרת הש"ל הרי מוליד את הכבים צתפלה וחשיב

ויש להעיר דברמב"ם כתי' התימנים (הוצאת פאג"י), הגירסא ברמב"ם הל' ברכות היא ג"כ כמו בהל' אישות וכמו שהן סדורות בגמרא. וכנראה שכן היתה הגירסא גם ברמב"ם שבידל הכ"מ הנ"ל בישא ברכה המובא בפנים.

(א) משער החדש (על העיטור) שם אות מ"ט.

(ב) וכ"כ בשאלת שלמה סי' ט"ז, ד"ל דבטעה הש"צ שאני דהקילו בזה משום טרחא דצבורא לחזור על הראשונות אבל לעשות לכתחילה כן אולי אינו נכון וכו'. ובחסד יהושע סי' ג' כתב ג"כ, דלא מצינו שיתירו לומר השמו"ע ע"י כמה אנשים רק מצד ההכרח כגון בנשתתק באו"ח סי' קכ"ז, ואז סמכינו על דין דשומע כעונה והוי כאילו אחד אמר כל הברכות, אבל בלא הכרח לא סמכינו על שומע כעונה כו', והטעם בזה כמ"ש התוס' בברכות כ"א ב' דאף דשומע כעונה אין לעשות כן, דעניה הוי הדור מצות טפי, וע"י תוס' סוכה ל"ח ב' ד"ה שמע, דמצוה מן המובחר להיות עונה ולא שומע לבד, והיינו טעמא דבכל הקהילות שמנהגם יסודתם בהררי קודש לא ראינו ולא שמענו מעולם שיחלקו הברכות מלבד ברכה אחרתא דבלא"ה נאמרת לפעמים בפני עצמה וכו'. ודעת השאלת שלמה והחסד יהושע לדינא עיין להלן.

קודם שהכל צדל לכבודו, והיינו משום דאין הסדר מעכב, ולהיות כי צדל אישות הוא מקום עיקר הדין הציאם כסדרן, אבל צדל צרכות שהציאם דרך חגב לא דק לכותבן כסדרן, אמנם אי הוי מעכב הסדר הו"ל גם שם לדקדק לכותבן כסדרן, אלא ע"כ להורות נתן צשינוי הוא דאין הסדר מעכב, וכמ"ש בזה"ל בלגרות כו', וקלף קשה על הכ"מ צפ"צ בברכות שכתב דכך הן סדורות בגמרא, והוא תימה. וכ"כ צמנחם משיב (להר"מ קירשצוים) ח"א סי' ס', שהרמב"ם ראה להורות לנו בזה דאין סדר הברכות מעכב ולכן סידר צדל ברכות להיפך מצא"ש, וצט"ל ונשיב מהדו"ק ח"ג סי' ע"ט כתב, דכפי הגרסה מחלק הרמב"ם בין הברכות שצטעת צרהמ"ז [דצדל איירי שם צדל ברכות] לברכה גשולין, ול"ע צדציו, כמ"ש הוא צעמנו דלא ידע טעמו צזה וגם מהפוסקים לא נראה כן, אלא ודאי כמ"ש, וע"ע צט"ל ונשיב מהדו"ק ח"א סי' רס"צ י).

גם צתניא צדתי סי' ל"א, כתב כלשון הרמב"ם הנ"ל בלגרותיו. והעיטור צח"צ שער ברכה חתנים ח"ד כתב, דלוח"ה צמסכת כלה [רצתי פ"א], איצט"ל להו צריך לכולהו שלא כסדר או חסר אחת מהן מל"ה ח"ש ברכות אין מעכבות זא"ל [כדלוח"ה בברכות י"ב צ' יא].

ובעצי ארזים סק"ה, כתב להסחיט דסדר של ברכה חתנים אינו מעכב ואם שכה אחת מהן מצדך לוח"ה צמקום שזכר ואין צריך לחזור לראש, דכ"ש הוא מצרכות ק"ש שאין סדרן מעכב. אלא שכתב לחדש, שג"ל דאם שכה וצריך אשר יאר קודם יוצר האדם, שוב אינו מצדך לוח"ה, דצין למ"ד כנגד צ' יצירות וצין למ"ד צחר מחשבה [ט"י ע"ז צסוגיין], ברכה שנייה שניחקה כנגד יצירה זכר ונקבה והיא מעין הציווג, פוערת הראשונה. אולם צכוכצי יחזק ח"צ על ירושלמי ברכות פ"ב הל' א' סי' צ' לוח"ה ג' כתב, דמדברי הרמב"ם הנ"ל משמע דאין חילוק ואפילו בברכה אשר יאר יכול לצדך אח"כ יוצר האדם, דל"כ הוי צריך להשמיטנו שזה דוקא צשאר בברכות.

ג. אם אפשר גם לכתחילה לומר רק מקצת הברכות בשאין מי שיוודע כולן. כתב בע"י ארזים סק"ה, דג"ל שאם אין כאן מי שיוודע לצדך ללא מקלף, מצדך לוח"ה אע"ג שאין מצדך כולן דלוח"ה מעכבות זו את זו, ובצרהמ"ז דלוח"ה מהלוקה בין הפוסקים [עיין ע"ז בלוח"ה סי' קל"ד], אבל צשאר ברכות נראה

(י) אולם בכוכבי יצחק ח"ב על ירושלמי ברכות פ"ב הל' א' סי' ב' אות ג', כתב ע"ד המנחם משיב הג"ל, דאין מכאן שום ראיה, דאפילו מאן דס"ל דאין הסדר מעכב מ"מ מודה דלכתחילה בודאי צריך לומר כסדר הגאמר בגמרא, וגם מה הוצרך הרמב"ם להשמיטנו ברמיוה דאין הסדר מעכב אחר שכבר כתבו בפירוש בפ"א דק"ש דאין סדר בברכות, וכ"ה בפיהמ"ש רפ"ה דתמיד, ובאמת אין כאן שינוי בכוונה, אלא האמת הוא כמ"ש בהגהות מעשה רב על הרמב"ם הל' ברכות, דבכמה מדפוסים הרמב"ם חסר מסדר ז' הברכות הברכה השניה יוצר האדם, ובדפוסים החדשים הרגישו בחסרון והוסיפוהו וטעו ולא העמידוהו במקומה רק בתחילה קודם ברכת שהכל, ושוב מצאתי במבוא להרמב"ם (צילום דפוס רומי שנת ר"מ) שבכת"י של הרמב"ם חסרה כל אותה הלכה דסדר ז' הברכות בכלל, שכבר היא שנויה במקומה בהל' אישות [וכ"ה בדפוס ספרד (או פורטוגל) רנ"ב (או רנ"ז)], רק איזה תלמיד הכניסה כאן ושינה את הסדר, ובוה אתי שפיר גם מה שנמצא שם עוד שינויים בלשון הברכות מאשר היא שנויה בהל' אישות, דהכל הוא רק טעות התלמיד כו', ועוד י"ל בסתירת הרמב"ם הנ"ל באופן אחר וכו'. ועיין עוד בעזרת כהן סי' נ"ב, ובילקוט שנויי נוסחאות שברמב"ם מהדורת פרנקל כתוב, שבכל כתה"י ליתא כלל נוסח הברכות שם.

אוצר

ס"ק ג אות ד

הפוסקים

דאורייתא משום כבוד חתן וכלה, ע"כ נראה דהמכרים כן יש להם על מה שיסמוכו בו, ועכ"פ לריכס לראות דצרכות הסמוכות לחצרתה ישמעו המצרכים צרכות הקודמות ויהיה שומע כעונה.

ובאגרות משה סי' ל"ד, חס כי פקפק על הראיה מכבוד אורחים, משום דכבוד זה אינו שייך למעלה הכנסת אורחים שמקילים בכמה ענינים בהוראת איסור והיתר כמו לכבוד שבת ויו"ט כו', דהתם הוא צענין אכילתם ושאר הנאות הגוף כו', ובשביל שינה וסמיכה כו' שמחוייבים לעשות להם מדין מלות הכנסת אורחים, אבל לכבוד צרכות וכדומה אין זה בכלל הכנסת אורחים שהקלו בשבילם, גם עיין ברמ"א א"ח סי' של"ג סעיף א' דרק בנחתארו אללו מיקרו אורחים להקל בשבועות שהתירו לצורך מצוה ולא בזמן אורחים לסעוד אללו, וא"כ גם אורחים אלו אין להחשיבם במעלה אורחים לענין להקל בשבועות וכדומה דברים שצריכים להקל בדבר מצוה ולורך גדול, וא"כ ליכא ראיה, רק אולי מסבירא יש להחשיב זה לצורך כדכתיב הרה"ש (הרב ש"ס רוצין להלכרשעם מלענינו), שיש בזה מפני דרכי שלום, מ"מ כתב, דיש לדון בזה להקל כמו שהרבה נוהגין כן, דהנה חזינן [בצרכות שלפני ק"ש] שאף דאין צריך לפתוח בצורך משום שהיה סמוכה לחצרתה, לא נחשב מחמת זה קודם שהתחיל בצאמלע הצרכה לענין הפסק אלא כצין הפרקים בצרכות דף י"ג, אף שלכאורה כיון שהטעם הוא משום שהרי כבר פתח בצרכה ראשונה כדאיתא ברש"י צרכות מ"ו ובפסחים ק"ד, היה לו להחשיב בצאמלע הפרק כמו צאמר ממע הפתיחה על צרכה זו, חזינן דרק נפטר מלד הסמיכות לראשונה מלפתוח בזה בצורך, אבל לא היו כפתח ממע הפתיחה דאמר בראשונה גם על זו, ולכן כיון שעדיין לא התחיל בשניה כלל אין כאן איסור הפסק בצאמלע הפרק וככל אמלע צרכה, אלא כדון בין הפרקים משום שכולן שייכין זו לזו מלד מלות ק"ש, שלכן אסרו עכ"פ ההפסק לגמרי אף כדון הקל דצין הפרקים, וא"כ מסתבר יותר לומר שלא שהאדם המצרך נפטר מפתיחה בשניה מחמת שפתח בראשונה דא"כ היה לו להחשיב כפתח ממע, אלא ל"ל שהצרכה נפטרה מפתיחה, פ"י דאף שצרכה בלא הזכרת השם ומלכות אינה צרכה כדאיתא בצרכות דף מ', מ"מ צרכה הסמוכה לחצרתה אינה בכלל זה ונחשבת צרכה אף שאין בתחילתה שם ומלכות, ואחר שהאריך להוכיח כן, כתב דלפ"י שאין תלוי בזה אלא בצרכה, כיון שהקטנה להיות סמוכה אין דינה כפתיחה אף כשאירע שאומרים אותה בלא סמיכה, והיא צאומה חשיבות צרכה שיש לה כשנאמרת בסמיכה, לכן אין קפידא גם לחלקם להרבה אנשים אף בשביל לורך קטן, שאין בזה דחוי וקולא צאוסורין, אלא שבלא לורך אין לעשות כן ולשנות מכפי שנסדר שיהיה סמוכה וכשאחד אומר [כולם] יש להחשיבה יותר סמוכה, כמ"ש בשערי אפרים [הג"ל] שאין מחלקין, ואין כוונתו שאסור אלא שאין לעשות כן משום שיותר טוב, אבל אף משום לורך קטן יש להחשיב, ויותר טוב לחלק למי שכוונו לצרכות שנאמרו כבר, אבל אם צריכים לחלק גם למי שלא נחבון יכולים כו', ולי"ד לחפלת שמ"ע צ"ל שטעה, [ובמזבח להלן דצרי האיך אליעזר] שכל הצרכות נחשבו אחד לחשיבות תפלה, ואף צין הצרכות יש להם כל החומר, ולכן צריך לבחון, ולא רק הגומר אלא המתחיל נמי כדכתב הג"ח, כדי שיהיה תפלה שלמה לזה ולזה ולא פסקי פסקי שזה א"א בתפלה.

ויש שכתבו להחיר לחלק הצרכות בכל אופן, (מהם שכתבו להחיר סתם ולא ביארו דזה דוקא באנשים שכוונו ללכת בצרכות הקודמות, ויש שכתבו להדיא דמותר לחלק גם כשלא כיוונו ללכת). בעלי ארזים סק"א, אחר שכתב ג"כ דצמדינות אלו נוהגים לחלק הצרכות שחתה החופה ד"ר ראשונות מצרך אחד וצרכה אשר צרך מצרך אחר, כתב עוד, דל"ל שיכולים לחלק גם הראשונות, דומיא דצרכה מ"ז

וחשיב כאילו כל אחד צריך צרכות הראשונות ושפיר יכול אחר להשלים, משא"כ צ"ו צרכות נשואין הארכתו במקום אחר והעלותו שהיה מצוה על הנוטדים ולא להוליא יד"ח של מי שהוא, דהמלצה היא שאחד יצרך בעשרה אבל לא שכל העשרה מחוייבים לצרך כו', אין לחלקם לשבעה אנשים נפרדים. וכ"כ בתשובותיו הר נצי א"ח ח"א סי' מ"ד.

ועיין במנהגי קומארגא אות קכ"ו, שהיו מדקדקים שאחד יאמר כל הצרכות ולא לחלקם.

אולם יש הסוברים דמותר לחלק כל הצרכות, אלא דיש לדקדק, חס צחור קפידא או רק להתחילה, לחלק רק לאנשים שכוונו לשמוע הצרכות הקודמות ולא שחו צינתיים. בתשובה בעל ארץ טובה שצספר היובל של המאור עמוד תקנ"ז כתב, שיש ללמוד דין זה ממש"כ בעור א"ח סי' קכ"ח לענין כהן ש"ל חס אין כהנים אחרים שיעקור רגליו ויעלה לדוכן, והביא בב"י שם מהרה"מ צס הר"מ שצריך ליזהר שלא יעמוד אחר תחתיו להקרות ולומר שים שלום אלא מי שכוון לבו לכל התפלה עם הש"ל ולא שח כו', דא"כ הוי כאומר שים שלום לבדו, אבל כשכוון לבו ולא שח הו"ל כאומר כל התפלה דשומע כעונה כו', והרי צרכות התפלה הוי ג"כ צרכות הסמוכות לחצרתה שאינן פותחות בצורך, ובכ"ז ככוון לבו הוי שומע כעונה ונחשב כמתפלל אחד כו', ובשו"ע הרב מסיק לדינא דחס המקריא כוון לבו יותר טוב שהוא יאמר שים שלום כדי שלא יאריך הכהן הש"ל לעקור רגליו בצאמלע התפלה, ומבואר דבשביל שלא יעקור קלת רגליו אף שאינו מעבד צדיעצד, טוב יותר לחלק התפלה לשנים והשני יאמר שים שלום, ובא"ח סי' קכ"ו לענין ש"ל שטעה ואחר מתחיל ממקום שפסק הראשון, כתב בב"י דאפילו לא נמלא מי שכוון לבו לכל התפלה אינו מתחיל השני אלא מתחילת הצרכה שפסק הראשון ולא מתחיל להתפלל מחדש כל התפלה מפני טורח הציבור, מבואר דאפילו לא כוון השני ג"כ מחלקין לשנים ולא מתחילין מחדש מפני טורח הציבור כו', וידוע דבהוראת איסור והיתר מקילין לכבוד אורחים כמו שמקילין בהפסד מרובה ולכבוד שבת, דכבוד אורחים עומד במדרגה אחת עם כבוד שבת ויו"ט, אף שלא מצינו שמקילין בשביל ערחת ליצור כו', וכיון שמצינו שצשכיל ערחת הליצור מותר לחלק התפלה לשנים אף שהשני לא פתח בצורך, כ"ש שמותר מפני כבוד אורחים לחלק הצרכות כו', סוף דבר לדעתו עפ"י הדין מותר לחלק באופן שזהיר את אלה המכובדים לצרכות שיכוונו לצם ולא ישיחו בשעת הצרכות כמבואר בב"י הג"ל גצי צרכת כהנים, משום דכאן יודעים מקודם [שיחלקו הצרכות] צריכים שלא ישיחו ויכוונו לצם לכל הצרכות, אלא שעדיין לצי מהם להנהיג שינוי כזה וכי.

ובחסד יחושע סי' ג', הגם שכתב דיש לדחות הראיה מהא דא"ח סי' קכ"ו צנשתתק הש"ל, דאפילו לא נמלא מי שכוון לכל התפלה א"ל לחזור לראש משום טורח הציבור, דהתם לא התירו רק צמקרה, וכבר כתבו החסידים צכתובות כ"ח צ"ו ד"ה צית, דלאו כל דבר שהתירו חכמים באקראי התירו צתמידות, וע"י צנוצ"י מהדו"ק סי' ל"ה דמשום כבוד הצרכות לא התירו רק שעה אחת, כמו צכלאים שחיקף כשיצא לציחו יפסגו אבל כבוד הצרכות אינו מתיר איסור לעולם, ואף דהכא ג"כ רק על זמן הצרכה ולא על כל ימיו ודו"ק ג', מ"מ כתב דל"ל שיש בזה כבוד חתן וכלה שצבים יהיו המצרכים כו', ומצינו שהתירו חכמים הרבה דברים משום כבוד חתן וכלה, וע"י ברמ"א א"ח סי' של"ח דמותר אמירה לעכו"ם אפילו באיסור

אוצר

ס"ק ג אות ד

הפוסקים

דבריהם" שמתחלק ל' וג' [כמבואר בא"ח סי' קל"ד סעיף ג'] (ד).

ובשאלת שלמה סי' ע"ז כתב, דיש להביא ראיה שיותר לברך ברכה הסמוכה לחצרתה אף לצדה לכתחילה, מדתן צחמיד רפ"ה אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת ואחיה בברכות י"ג א' שהיה אהבה רבה, והרי היא אינה פותחת בצורך משום דהוי סמוכה לחצרתה ואפ"ה היו מצרכין אותה לצדה וילאו זה ידי חובה כדאמר ר"ל שם זאת אומרת ברכות אין מעכבות זו את זו כו', וכ"ה ברמב"ם וצט"ע סי' ס' סדר ברכות אין מעכב, ש"מ שאין קפידא בדבר כיון שנוסח הברכה כן היא שנתקנה בלא פתיחה בצורך כו', ובכ"מ פ"א דק"ש הל' ח' הקשה על מה שאמרו סדר ברכות אין מעכב, הא קי"ל ברכה שאין בה שם ומלכות אינה ברכה וצברכה שהיא סמוכה לחצרתה אין צפתיחה שם ומלכות, ותימן דכיון דכשהיא סמוכה לחצרתה יש בה שם ומלכות בקורא אותה צפי עולה נמי חשיבא כאילו יש בה שם ומלכות, וצמגן אברהם שם העתיקו באופן אחר, דכיון דנתקנה סמוכה לחצרתה, אף בקורא אותה צפי עולה אין בה שם ומלכות, וי"ל דמה שאמרו כל ברכה שאין בה שם ומלכות כו' זו רק ברכה שנתקנה בשם ומלכות ולא אמר בה שם ומלכות, אבל ברכה שנתקנה בלא שם ומלכות מפני שהיא סמוכה לחצרתה אף אם אומרה צפי עולה ילא כיון שמעצב חכמים בן הו"ט.

גם בציץ אליעזר ח"ו סי' צ' ענף א' אות ה', כתב דיש מקום לקיים המנהג שנחפשו לחלק בברכה חתנים את השבע ברכות לשבעה אנשים מיוחדים כו', ועכ"פ לא לקרות בנוהגים כן, עפ"י דברי הכ"מ הנ"ל דכיון שנכסדו מתחילה כסמוכה לחצרתה כזר הוקצב עליהם שם ברכה גם בלי סמיכות, והוסיף דאף דשם רק צדיעצד ילא כמבואר מלשון הרמב"ם שם (טז), היינו מפני דשם משנה הסדר ומקדים ברכה שניה לראשונה, אבל כאן שאינו משנה כלל הסדר אלא שמכבד בקריאתם לאנשים נפרדים בלבד, י"ל שפיר מותר לעשות כן אפילו לכתחילה, וכ"ש שמתווסף המנהג שפיר עפ"י חירולו השני של הרשב"א בחידושו לברכות דף י"א ד"ה אחת ארוכה, דמכיון שצרוץ היא סמוכה לחצרתה לא תקנו אותה אלא צמטע קלר וכעין סמוכה אבל לא מעיקר סמיכותה אלא משום דעשהו כמעצב קלר כיון שצרוץ פעמים היא סמוכה, ויולא לפי"ז שלמעשה ברכה כזאת שם ברכה עליה אע"פ שאינה פותחת בצורך, לא מפני שהיא סמוכה לחצרתה אלא מפני שעשהו מלכתחילה כמעצב קלר, ומפני כך סובר שם הרשב"א דאפילו לכתחילה אם רוצה להקדים מקדים ואין צריך כלום, וא"כ לפי"ז הרי י"ל ה"נ צפשיטות גם לגבי ברכה חתנים דמכיון שצרוץ היא סמוכה

לחצרתה, ולא עוד אלא שלא משנים כלל את הסדר ונאמרת לפי סדר סמיכותה, א"כ לא תקנו אותה מלכתחילה אלא מעצב קלר, ושפיר יכולים לחלק כל אחת מהברכות לאנשים נפרדים, וכן יש ליישב המנהג עפ"י מש"כ רבינו יונה על הרי"ף בריש ברכות, דמי שקרא ק"ש של ערבות עם ברכותיה לפני אה"כ ואחר אה"כ יחזור ויקרא ק"ש עם ברכה אהבת עולם, דכיון שצמקומה היא סמוכה לחצרתה אין לחוש עכשיו כשאומר אותה על ק"ש אם אינו פותח בצורך, והיינו שאין קפידא אפילו לכתחילה, ומלבד כל זה יש מקום לדון בכלל ולומר דכיון שאמירת ברכות אלו היא מורה כללית על הנועדים, ואפילו אם נאמר שהמורה היא שאלה יצרך צעשרה אבל לא שכל העשרה מחוייבים לברך [וכמ"ס דבר ל' המורה לעיל], אבל מכיון שעכ"פ היא מורה על כל הנועדים שישימנו או שישימנו שם ברכות אלו, א"כ כל שאלה מצרך נמשכת המורה על כל הנועדים ויש צוה מעין שומע כעונה, ולכן כל שאלה מהנועדים ממשיך וצוה באמירת ברכות אלו הרי זה נחשב שפיר כנאמרים בדרך של ברכה הסמוכה לחצרתה, באשר הברכה שלפניה נחשבת ונזקפת כנאמרה גם ע"י קורא ברכה זו מצחינה שומע כעונה, אלא שלפ"ז אולי יש להלריך שהמצרך הזה שמכבדים אותו בברכה שאינה פותחת בצורך כוון לצו לברכה שלפניה לשומעה מפי המצרך הקודם, כדי שיוכל להחשב עליו בגדר של שומע כעונה וכמ"ס הב"י וד"מ א"ח סי' קכ"ו לענין ש"ל שטעה ועמד אחר תחתיו, אולם יש גם לחלק ולומר דהא דמלריכים שם כן לכתחילה הוא לא כדי שיוכל להחשב ע"י"ז בברכה הסמוכה לחצרתה, אלא מפני שכל תפלת י"ח נחשב כחשיבה אחת בלתי נפרדת וא"ל לחלקה לחלוק, אבל אי משום כך דהלכת סמיכות לחצרתה שפיר י"ל דנחשבת כסמוכה לחצרתה גם אם המצרך הזה לא כוון לצו אל המצרך הקודם, מכיון שמיכה עלמיות הברכה נשמעת צמסמיכות לחצרתה, וצפרע אם נאמר שצכאן עיקר המורה על כללות הנועדים שישימנו וישמיעו ציניהם ברכות אלו, והרי גם בחילוק הברכות לאנשים נפרדים משמיעים מיהת ברכות אלו לנועדים צמסמיכות לחצרתיהם.

וביביע אומר ^{אוצר השו"ת} ח"ו סי' צ' כתב ג"כ דעפ"י הכ"מ הנ"ל י"ל דרשאים לחלק השבע ברכות לכמה צני אדם, והוסיף, דכן מוכח מדברי החוס' בברכות מ"ו א' ד"ה כל, שכתבו וא"ת ברכה אחרונה להקורא בתורה אמאי לריכה לפתוח בצורך הא סמוכה לחצרתה לברכה ראשונה, וי"ל לפי שהיו רגילים שלא היו מצרכין רק הראשון ברכה ראשונה והאחרון ברכה אחרונה ואיכא הפסק גדול בין ראשון לאחרון, ואף צתר כן שתיקנו שתיכן לכל אחד ואחד שוב לא זזה ממקומה, ומוכח דדוקא משום שיש הפסק גדול ציניהם בקריאת כל הפרשה עם שבעה עולים הלריכו שתיכה האחרונה פותחת

שבראש ס' מעשה רוקח, והמברכים הברכות שאינן פותחות בברוך לא נתכוונו בברכות הקודמות, מג"ל שיהיו רשאים לברך ברכה שאינה פותחת בברוך. אלא שמ"מ כתב דמותר לחלק הברכות כמובא להלן בפנים.

(טו) ולעיל מיניה כתב שם, שהיה מיסב בסעודת נשואין והיו שם ז' רבנים וכדי שלא להטיל קנאה בסעודה עמד הבע"ב וסיבד לכל אחד מהרבנים ברכה אחת מברכות הנשואין כו', ואף כי הדבר היה זר בעיניו כי לא ראה כזאת מימי כו', בכל זאת היה גם הוא אחד מהמברכים ולא סירב כי חשב למ"ש בברכות ג"ה א' למי שנותנים לו כוס של ברכה ואינו מברך כו', וזה הטעם שייך גם במי שנותנים לו כוס של ברכה לברך את החתן והכלה.

(טז) וכ"כ בהר צבי על הטווא"ח סי' ס', דמהכ"מ הנ"ל ליכא ראייה לג"ד. ועצ"ש מש"כ דגם עפ"י הרשב"א הנזכר בסמוך בפנים, אין יכול בג"ד לקרותה לכתחילה לבדה.

(ד) אולם בתשובת בעל ארץ טובה שבספר היובל של המאור עמוד תקנ"ז כתב, דמהא דברהמ"ז היכא שכל אחד יודע רק ברכה אחת, אין ראייה כל כך לג"ד, דשם אם לא נחלק הרי תתבטל ברהמ"ז לגמרי, ואמרינן מוטב שנקלקל סדר הברכות ממה שנבטל ברהמ"ז דאורייתא לגמרי כו', משא"כ בג"ד וכו'. וכ"כ באגרות משה סי' צ"ד. ובחסד יהושע סי' ג' כתב, דלכאורה יהיה מזה ראייה להיפך דרק באינו יודע לברך מותר לחלק אבל בלא"ה אין מחלקים כו', אלא דעכ"ו אין ללמוד מזה דאין מחלקין, דשאני ברהמ"ז דג' הברכות מעכבות זו את זו, אבל ברכות שאין מעכבות זו את זו כמו ברכות נשואין דודאי אין מעכבות [כמבואר באות ב']. אפשר דמותר לחלק.

וביביע אומר ח"ה סי' י"ב כתב, דלכאורה אין מזה ראייה כלל, דהא התם כולם חייבים בברהמ"ז וכל אחד מהם מכוון לצאת ידי חובתו ע"י חברו דשומע כעונה, והר"ל כאילו ברכו כל ברהמ"ז, אבל שבע ברכות שהם ברכות השבח כמ"ש הר"ן בפסחים ז' א' ובתשובות הר"א בן הרמב"ם

באר הגולה

ב כתב ה"ה פ"י ש"ס
ה"ן מעבד ופסוק ה"ס

ב [ג] ואם יש שם יין מביא כוס יין

ביאור הגר"א

[ג] ואם כו' ואם כו'.
רא"ש ס"ו :

ומברך

הפוסקים

ס"ק ג אות ד — ס"ק ד אות א

אוצר

מכוונים לכל השבע זכרות שפיר דמי לחלק הזכרות הללו, וכל"ה נראה עיקר כמ"ש הפרישה והצ"ח שדברי מהר"ם לאו מדינה הם אלא חסידות וזכירות כו', ובספר זכר לדיקים לזכרה עמוד קנ"ט כתב שיש צידו פסק מאלה הרב יחזק זכריה קנטון מו"ל צעירינו שהשיב להרב שצחי אלתן מהזקנים, להלין על המחלקים זכרות הנשואין לחמשה או לשבע אנשים, אך הרש"א חלק עליו וקש ממנו להסכים עמו לבעל המנהג, ולפי האמור העיקר כדברי ה"ר יחזק זכריה ה"ל כו', ובחסד ירושע [ה"ל] כתב שזכרות הסמוכות ישמעו המזכרים גם זכרות הקדומות וילאו מדין שומע כעונה, אולם בהרבה מקרים נקראים במפתיע לזכר זכרת שיש חשיב או שמה תשמה, ויש להם על מה שיסמוכו.

גם כהלל אומר ס"י ס"ב כתב, דמותר לחלק השבע זכרות לשבעה אנשים. ועיין במשנה הלכות ח"ד מדור החשובות ס"י ר"ד, שכתב כמה טעמים ליישב המנהג שנוהגים כן. וע"ע במנחת דוד ח"ב ס"י ל"ז אות ד' וס"י ע"א.

ד. ואם יש שם יין וכו'. א. דעות הפוסקים אם הכוס בברכת חתנים הוא לעיכובא. לשון השו"ע כאן הוא טפ"י הרמב"ם צפ"י לחיטות ה"ל ד', שכתב דאם יהיה שם יין כו' מסדר את כולן על הכוס. וכתב צח"מ סק"א, ומוצא בקלרה צב"ה"ע סק"ג, דמשמע מדברי הרמב"ם דאם [גם] שבר אין מלוי יצרך בלא כוס ושח"מ כתב דפסוק הוא שאין כוס מעבד כו', ולא ידעתי טעם הסוברים דלא סגי בלא כוס, דהא בגמרא דכתובות בחדא מחתא מחתניהו לזכרת ארוסין וזכרת נשואין ולא הזכר כוס בשום אחד מהם. וכ"מ בצרור החיים (לתלמוד הרשב"א) עמוד קע"ה, שכתב דזכרת חתנים הם שש זכרות כו', ומנהג שמסדרים אותה על כוס וכו'. וצורקה ס"י שני"ב כתב להדיא, דאם אין יין מזכרין זכרת ארוסין ונשואין בלא יין. ובצ"ח כאן כתב דגם העור הבין כן דעת הרמב"ם.

ובתשב"ץ ח"ג ס"י ס"ה כתב, דלא נזכר בשום מקום בתלמוד כוס יין בזכרת ארוסין ונשואין כו', ובכתובות ח' א' כשהזכירו זכרת נשואין אמרו צריך שיהיה, ולא נזכר ז' זכרות בשום מקום. וכ"כ בחפצארת יעקב סק"א ציתר ציבור, דצ"ח משמע להדיא דלא צרי כוס כלל, דלא קאמר שם בכתובות רק צריך שיהיה צריך חמש, ש"מ דלא גמירי כלל ז' רק ו', וכן עיקר לדינא. וכ"כ ציד דוד (פסקי הלכות) ח"ג עמוד ג', דמהא דקאמר בגמרא צריך שיהיה צריך חמש, ולא קאמר שבעה, משמע דזכרת היין אינה לעיכובא. ושם צח"א דפ"י ד' כתב על דברי הסוברים דכוס מעבד, דלא נהירא, שהרי בצבלי לא הזכירו כוס ולא נזכר אלא במסכת סופרים וירושלמי [כמוצא להלן] אגב אורחא, ומנין לנו לעשות מחלוקות גדולות בין הצבלי למסכת סופרים והירושלמי, ע"כ נ"ל דאין הכוס מעבד כו'. ובצורכן יהודה (להר"י גרינוולד) ח"א ח"א ס"י פ"ז כתב, דכן מורה לשון הגמרא שם ז' ב' ח"ר מזכרין זכרת חתנים בעשרה כו' וקאמר מאי מזכר כו', ולא הזכיר שם כלל זכרת צפה"ג על הכוס. גם צע"ז קדושין סק"ב כתב, דלא נזכר ז' זכרות בגמרא בשום דוכתא, וגם כוס לא נזכר בגמרא, ואמרין בגמרא דזכרת חתנים יליף מצועז שנאמר ויקח בועז עשרה אנשים ולא נזכר כוס וכו'.

וב"ב דכש"אין מלוי יין או שבר אפשר לזכר זכרת חתנים בלא כוס בצידור בית יעקב להר"י עמדין, ובעל קיבור שו"ע בצידור אורח התפלות סדר הקדושין אות ז', בזכרת הבית שער ס"ב סעיף

פותחת צדור, אבל מה ששני צני אדם מזכרים זכרות התורה אין צרך כלום להצריך שכל אחד יפתח צדור להזכיר שם ומלכות, וה"כ הכא אע"פ שאינה פותחת צדור רשאים לחלקם לכמה צני אדם כמספר הזכרות, ואף דמבואר במאורי מגילה כ"א א' שכאשר היו נוהגים שהאחרון בלבד מזכר זכרה אחרונה בצ"ח, היה צריך שכל הקוראים האמלעיים יהיו שם מתחילה ועד סוף כדי שישמעו כולם הזכרות וילאו צשמיעתם, ולפי"ז גם כאן י"ל שצריך שכל המזכרים זכרות שאין פותחות צדור יהיו נוכחים בזכרה הקודמת הפותחת צדור ויכונו להם, ובזכרות חיים ה"ל קריאת ס"ת ס"י ל"ב כתב בשם ר"ת דלפי מנהגם שהקורא הראשון מזכר לפניה והאחרון לאחריה והאמלעיים לא היו מזכרים כלל, אסור לדבר בנתיים כו', וכ"כ במאורי זכרות ה' א', ולפי"ז י"ל גם כאן שלא ישיחו בנתיים כו', ולפי מש"כ האחרונים צא"ח ס"י קכ"ד שכל מקום שאסור להפסיק בדבור אסור לענות צדור הוא וצדור שמו כו', אבל לפי מש"כ הכ"מ ה"ל שאף כשאומרה צפני עלמה חשיב כאילו אמר שם ומלכות, י"ל שא"ל ליזהר בכל זה, וידוע מש"כ הרמב"ם שזכרות נשואין כל אחת מהן ענין צפני עלמו ומי שחיסר אחת מ' זכרות מזכר אותה כשזכרה ואין להן סדר כו', וא"כ דין ז' זכרות כדון זכרות ק"ש ה"ל, ואף שצמאורי זכרות י"א ב' כתב דלמ"ד זכרו זכרה אחת היינו אהבה עולם היו פותחין זה בצדור ומוסיפין זה עד שימשיכו יפה פתיחת הזכרה לנוסח אהבה עולם, שהרי מאחר שאין סומכים אותה להצרתה היאך מפקיעים ממנה פתיחת הזכרה, אולם סתמות דברי הרמב"ם ושאר פוסקים שאם הקדים זכרת אהבה עולם לומר אור יאל שאין סדר זכרות מעבד, מוכח שאפילו אומרה כמות שהיא בלי פתיחה וכדעת הכ"מ ה"ל כו', ומעתה זכינו לדון שאין כל חשש לכבד ו' מהקוראים לומר ז' זכרות של הנשואין כו', וגם מדברי השערי אפרים [ה"ל] מבואר שאין צוה אסור מדינא אלא שיותר טוב שאחד יצרך כולם, והסתיע מהמנהג שצמנו שלא היו מחלקים, אבל צמנינו נהגו להקל שמפני עשה דכבוד תורה דעדיף לן (שצויות ל' ע"ב) שלא להטיל קנאה בין ת"ח, אוקמוה לדינא כו', והנה להם לישראל אם אינם נביאים צני נביאים הם ומנהגם תורה הוא.

ושם צח"ה ס"י י"ב כתב עוד, דיש סיוע לזה ממש"כ תר"י פ"ק בזכרות ומוצא צפ"י ח"א ס"י ק"י, דמלוינו בחפלת הדרך שאינה פותחת צדור וחותם זה צא"י שומע תפלה, מפני שכיון דבחפלת שמו"ע זכרת שומע תפלה סמוכה להצרתה אע"פ שעכשו אינה סמוכה להצרתה לא חיישין להכי, ומינה דה"ה לשבע זכרות אע"פ שיש צדן שאין פותחות צדור רשאי אחד מהקוראים לזכר אותה אע"פ שלא נחזיון כלל בזכרה שלפניה הפותחת צדור כו', ובשו"ע שם סעיף ו' כתב שמהר"ם מרענובורג כשהיה יולא לדרך היה אומר תפלת הדרך אחר צדור הגומל חסידים עוצים שתייה זכרה הסמוכה להצרתה כו', ומדברי המשנה צדורה שם סק"ה משמע דלדעת מהר"ם דבר זה הוי לעיכובא כו', ולפי"ז יש לחוש לדעת מהר"ם שלא לחלק הזכרות הסמוכות זל"ז כיון דצעינן שתייה הזכרה סמוכה להצרתה לעיכובא, אולם עדיין י"ל שאפילו לפ"ד מהר"ם שפיר דוני לחלקם, דהואיל וזכרות נשואין הם גם לזכר החתן והכלה דכלה בלא זכרה אסורה לבעלה בנדה, ונמלא שעליהם להקשיב ולכוון לזכרות הנשואין הו"ל שומע כעונה, ולכן אע"פ שהמזכרים זכרת שיש חשיב וזכרת. שמה תשמה לא כונו אל הזכרות הקדומות, כיון שא"ל החתן והכלה הנכ סמוכות זל"ז שהרי הם

אוצר

ס"ק ד. אות א

הפוסקים

סעיף ו, ובאגרא דבי הלולי דע"ז. וכן נראה דעת הישא ברכה והכבוד יעקב המוצאים להלן בהערה כ"ז וכ"ג.

אולם עכא"ש שם סק"ג, והרא"ש והטור כתבו דלא סגי בלא כוס. והרא"ש הוא צפ"ק דכתובות סי' ע"ז, וכתב שם, הורח רבינו נסים [גאון יו] א"ס הוא מקום שאין מלוי בו יין יקח לימוקים וישרה אותם במים ויסחוט אותם ויכרך עליו, וא"ס לא מלא לימוקים מנזק על שער שהכל ולא סגי ליה אלא בכוס וברכת ארוסין מנזק בלא כוס כו', אבל ברכת חתנים שהיא שבע ברכות חייב לזכר על הכוס וכו'. ובספר הישר לר"ח סי' תר"כ כתב, דאע"ג דלא מלינו כוס בתלמוד אלא אמרין צריך שיהיה י"ט לנו לתפוס דרך הישר הואיל ונהגו כוס, ור' יהודאי הנהיגו י"ט. ובא"ז ח"א סי' תשנ"ז אות ט' קרוז לסופו, כתב בתוס' ד' ברכות דחתן וכלה תקנו על הכוס כדאיתא בירושלמי סוטה ר"פ כ"ט (ט). ובעור כאן וכן באגודתהם ה' ברכות ארוסין ונשואין, הביאו דברי רבינו נסים ה"ל ובספר חסידים הו"א מ"ק סי' תרכ"ד כתב, דחתן לריך כוס. וכ"מ בזוהר המוצא בסק"א אות א'. ור"י בנכ"צ ח"ב כתב בשם המפרשים, דברכת חתנים עטונה כוס, וא"ס לא נמלא יין, מנזק על השכר או דבר אחר שיכרך עליו שהכל נהיה בדברו. וכ"כ בזה לדרך מאמר ג' כלל ד' פ"א, דב"ח לריך שיהיה לו כוס של יין ולפחות של שכר. וכ"כ בספר הזכרון (לר"ש הכהן) פ"א דכתובות. ובהגהות שבספר המנהגים (להר"א עירנה) במנהגי כל השנה אות י"ג כתב, ד' ברכות לא יכרך בלא כוס. וכ"כ בלבוש במנהגים שבסוף חא"ח סעיף ל'. וכ"מ בפני יהושע קו"א המוצא בפ"ח סי' ל"ד סק"ה.

ובארץ צבי (ותחומי לביה) סק"א כתב, דבמסכת סופרים איתא דלריך כוס בברכת חתנים, [וזה"ל שם צפ"ט ה"ל י"א: נהגו רבותינו לומר ברכת חתנים על הכוס ב], ומוצא צ"ח כאן, ולכן א"ס ליכא כוס ל"ע א"ס יש לסמוך על הרמב"ם.

(יז) כ"ה בעצי ארוסין סק"ג, ובישא ברכה (על רי"ו) דק"ג ד'.

(יח) וכ"כ בזכרון ברית לראשונים (לר' יעקב הגדול) עמוד פ"ח, לענין כוס דברכת המילה, שלא הוזכר יין בתלמוד אלא רב יהודאי ורב שריא ושאר גאונים תקנוה, כדרך ז' ברכות לכוס של חתן.

וכבר הוזכר כוס בברכת נשואין בריש מסכת כלה, היכי מברבין א"ר לוי בפה"ג ושהכל ברא וכו'. ועיין בדעת זקנים מבעת"ו ויקרא י' ט', שאדם הראשון שתה יין בברכת נשואין שלו.

(ט) בירושלמי שלפנינו לא נמצא שם בפ"ה כלום מזה. ושם בירושלמי פ"ח דסוטה ה' ה' איתא, שהיין מערבין בו ב' ומקדשין בו את הכלה. אך ברוקח סי' שני"א הביא דברי הירושלמי הנ"ל לענין ברכת ארוסין, וכמוכא באוצה"ס סי' ל"ד סק"א. ושם ברוקח סי' שני"ב, וכן בראב"ה ברכות סי' צ"ח, כתב דאיתא בירושלמי פ"ו דברכות, מה נשתנה יין [שנקבעה לו ברכה מיוחדת] הואיל ועסקיו מרובין ממנו לקידוש ולהבדלה ממנו לארוסין ולחופה. ובירושלמי שלפנינו ליתא שם כלל מאמר זה.

(כ) גם ביד דוד (פסקי הלכות) ח"א דפ"ו ד', הביא מהמסכת סופרים הנ"ל, והוסיף, דבפ"א דמסכת כלה רבתי איתא, התינח דאיכא חמרא ליכא חמרא מאי, מקדש בשיכרני, בכפריא מאי, אמיא או אריפתא, ומוכח שסובר ג"כ דהכוס מעכב, [אלא שסיים ביד דוד, דעכ"ז ג"ל העיקר כמ"ש, ומוכח לעיל].

(כא) וכן הקשו על הב"ש דבהדיא כתב הה"מ גם בברכת חתנים דאינו מעכב, בבני אהובה פ"י דאישות ה' ד', ט"ב קדושין סק"ב, ותפארת יעקב סק"א.

(כב) וכ"כ בישא ברכה (על רי"ו) דק"ג ד', דכוונת הב"ש דממש"כ הה"מ שאין היין מעכב, אין להוכיח דס"ל דאין הכוס מעכב, דלא כתב

ויש שכתבו גם בדעת השו"ע והרמב"ם דכוס מעכב. צ"ח ה"לל סי' ל"ד סעיף ד', על מש"כ שם בשו"ע לענין ברכת ארוסין דא"ס אין יין או שכר מנזק אותה בפני עצמה, כתב דנראה שזה דוקא בברכת ארוסין, אבל בברכת חתנים כתב לקמן דא"ס אין שם יין יכרך על השכר ולא כתב דא"ס אין שם שכר יכרך בלא כוס, ולי"ע לדינא. ובנחלת ל"ז כאן סק"ב, כתב כן בפשיטות, דלעיל גבי ברכת ארוסין כתב דא"ס אין יין או שכר מנזק בפני עצמה, נראה מדבריו שסבר כאן דא"ס אין לו שכר לא יכרך, דלא סגי בלא כוס, וכמ"ש הרא"ש.

ובב"ש סק"ב כתב, דמש"כ בח"מ [הג"ל] בשם הב"מ דאין הכוס מעכב, לא דק, כי הב"מ לא כתב זאת בברכת חתנים אלא בברכת ארוסין, ושם לבו"ע כוס אין מעכב כמ"ש הרא"ש [הג"ל], והא דמעכב יותר בברכת חתנים משום דגמרינן ז' ברכות דוקא.

ובעצי ארוסין סק"ג, כתב ע"ד הב"ש הג"ל בדעת הב"מ, דבאמת כתב הב"מ גם כאן גבי ברכת חתנים צפ"י דאישות דאינו מעכב כא), אלא שכתב כתב שאין "היין" מעכב ולענין ברכת ארוסין כתב בסוף פ"ג שאין "הכוס" מעכב, [ומשמע דבברכת ארוסין אינו מעכב כוס כלל, ובברכת חתנים יין הוא דאינו מעכב אבל כוס מעכב וא"ס אין לו יין מביא שכר ב], וגם מלשון הרמב"ם דגבי ברכת ארוסין כתב וא"ס אין לו יין או שכר בפני עצמו וגבי ברכת חתנים לא כתב כן כו', משמע דס"ל גבי ברכת חתנים דהכוס מעכב [וכנ"ל בבית הלל ובנחלת ל"ז ב], ומהיכי תיתי לומר שיתחיל הרמב"ם על הגאון [הג"ל ברא"ש], ואי משום שהרמב"ם מסיים ונמלא מנזק ז' ברכות, דמשמע שא"ס אין שם יין אינו מנזק אלא שם ואינו מנזק כוס שכר, ו"ל דאין זה דיוק שאפשר לומר דס"ל להרמב"ם שא"ס מביא כוס שכר ומנזק עליו שהכל נהיה בדברו, אין לזכר שהכל ברא לכבודו, דשניהם מענין אחד, ולהכי אינו מנזק אלא שם אבל לעולם ס"ל דכוס מעכב ד), ומש"כ הב"ש ליישב תמיהת הח"מ ד' ברכות

אלא דאין "היין" מעכב אמנם בעי כוס שכר, והיינו דכתב הב"ש שהה"מ לא דק. אלא שמ"מ כתב הישא ברכה, דנראה דהח"מ דק היטב, דהה"מ דקדק ממש"כ הרמב"ם וא"ס יהיה שם יין כו', דמשמע דאינו לעיכובא, אלא דמשום דהרמב"ם נקט כאן יין כתב איהו ג"כ יין, אמנם הכוונה דאין הכוס מעכב.

(כג) אולם בבכוד יעקב סי' י"ז דק"ג א' כתב ע"ד הבית הלל הג"ל, דלפי מש"כ ביד מלאכי בכללי הרמב"ם אות ו', שדרך הרמב"ם בספר היד לפרש דבריו במקום אחד ובמקום אחר סוטה דבריו וסומך על מה שכתב במקום הקודם, מתיישב הצ"ע של הבית הלל, דהשו"ע סמך כאן על מש"כ בסי' ל"ד דא"ס אין שם אפילו שכר מברך בלא כוס, דכן סתם הרמב"ם וכו'.

ובישא ברכה (על רי"ו) דק"ג ד', כתב ע"ד הנחלת צבי הג"ל, דלדעתו אין זה מוכרח, דהשו"ע רק העתיק לשון הרמב"ם והלא גם הרמב"ם לא כתב כאן דא"ס אין שם יין מברך בפני עצמו כמ"ש גבי ברכת ארוסין כו', ואפ"ה ס"ל דסגי בלא כוס וכדמשמע ממש"כ וא"ס יהיה שם יין כו' דאין הכוס מעכב, ומש"כ דא"ס יש שם שכר מברך על השכר, לאו לעיכובא הוא אלא לכתחילה נכון הדבר, ובהו גם הרמב"ם מודה, אמנם א"ס אין שם אפילו שכר מברך בלא כוס, וא"ס ל"השו"ע כדעת הרא"ש, הו"ל לכתוב דלא סגי בלא כוס וכמ"ש הרא"ש והטור.

(כד) וביביע אומר ח"ה סי' י' אות ו' כתב ע"ד העצי ארוסין הג"ל, דאין זה מחזור, שהרי בהל' ג' כתב הרמב"ם שצריך לברך ברכת חתנים כו' והן שש ברכות ואלו הן בא"ה אמ"ה שהכל ברא לכבודו כו', ואח"כ כתב בהל' ד' דא"ס יהיה שם יין מביא כוס של יין כו', ולדברי העצי ארוסין שהכוס מעכב עכ"פ, יוצא איפוא שבהל' ג' מיירי שצריך תחילה על השכר שהכל נהיה בדברו, ואפ"ה צריך לברך אח"כ שהכל ברא

אוצר

ס"ק ד אות א-ב

הפוסקים

בנכנסה לחופה ולא נבעלה נקראת אשתו לכל דבר, אמנם לפי דעת הרא"ש נחל, דאם יכנס אותה ביוה"כ לר"ך לברך ז"צ כו', וציוה"כ אי אפשר כיון דצטעין כוס דוקא כו'.

ובשלחן העזר סי' ח' סעיף ג' נשמלה לצ"י סק"ז כתב, דאין נקטין כשיטת רוב"ש דצברת חתנים הכוס מעכב.

ובישועות יעקב צ"ח הארוך סק"ז כתב, דמאחר שמנהג שלנו הוא שהרב המסדר קדושין מצרך צפה"ג על היין ונותן לחתן ולכלה לשותה, וצאמת בצרכת הגהנין קיי"ל דלא שייך ללכת בצרכת השני, דלא לאכול ולא ליצרך, וא"כ איך יצרך הרב המסדר וישתה איש אחר, וי"ל דחשבינן ליה בצרכה חיוצית כמו צרכת המוליד דעל אכילת מלה וצרכת היין דקידוש, וכיון שכן צאירע הדבר לפעמים שלא ימצא בנקל יין ונראה לצרך בלי כוס, לדעתי צדור הדבר דהוי כמו תרין דברים דסתרי אהדרי, ולחת הנכון אף נשעת הדחק קל"ה לא יצרך בלי כוס ולא חשיב כצד קיבל על עצמו בחיוב על הכוס, וזה נכון.

ובפי' הריקאנטי צ"ח בראשית עה"פ ותר"ה האשה ד"ה בספר הבהיר, כתב דמפני שהאשה נמשלה לגפן שנאמר אשתך כגפן פוריה, ומן הגפן יולד היין על כן תקנו צרכת נשואין על היין, והמנוח הוא אדום כזרע האשה שמזרעת אדום כענין שנאמר חללתי עינים מיין כו' אל תר"ה יין כי יתאדם. וכצ"ד לר"ך יין אדום, בקונטרס עבודה שצ"ב שצידור תפלת החדש.

ובאגרות משה אר"ח ח"ד אות י' כתב, דכיון שתיקנו שיצרכו על הכוס, ודאי שצריך שיבא הכוס מלא וצ"ל דיני כוס של צרכה.

וכתב צש"י חמד מערכת צרכות סי' ג' אות ז', דלא נתבאר לפי שיטה זו אם לעכב החופה מפני זה, או לעשות החופה בלא צרכות, ונחניא וחסדא ח"א בהשמועה דל"ז ג' אות ח' ביאר, [דכיון שדבר זה הוא פלוגתא הפוסקים, הו"ל ספק צרכות ואזלינן להקל בה], דחנשא בלא ז' צרכות וכשימצא יין או שער יצרך, ולמד כן מדין כשאין שם עשרה וכו' [עיין ע"ז בסק"ח אות ה' ב'].

ב. ואם יש לחלק בזה בין הברכות שבשעת החופה לברכות שבשעת הסעודה. עיין בצרכת הבית שער ס"ז סעיף ו', שכתב לענין הברכות שנשעת החופה, דאם אין בנמצא שום משקה מצרך שש צרכות בלא כוס. ולענין הברכות שנשעת הסעודה כתב שם בצרכת הבית בשערי ציוה סק"כ, דל"ע אם יצרכו כשאין לו כוס כלל, כיון דיש בזה פלוגתא הפוסקים.

וצה"עוררות

כו) אולם בשלחן העזר סי' ח' סעיף ג' בשמלה לצ"י סק"ז. כתב על דבריו דאין מזה ראייה כו', דהא מ"מ אפשר ליתן הכוס לחניוק כו', ושתית הכוס אינו מעכב כו', ועוד דבשו"ע [סי' ג"ה סעיף ג'] מבואר דגם בלא ברכה חתנים הוי חופה גמורה, ואפילו לדידן דבעי עשרה ומעכבים הברכות, מ"מ מבואר שם דיכול לברך אחר כמה ימים כו', וע"כ צ"ל דש"ס דילן הוי ס"ל דאין מקדשין ביוה"כ מן התורה מאיזה טעם שהוא וכו'. ודעת השלחן העזר להלכה עיין בסמוך בפנים.

כתב מהחינא וחסדא שם.

כט) ועיין בשדי חמד שם שכתב עוד, דכן יש ללמוד ממש"כ בבירך את אברהם סי' ע"א סוף אות ט"ו, דאם אירע חופה ביום שכולם מתענים אין מברכים על הכוס, ולא כתב לדחות החופה ללילה או למחר, משמע דאין לעכב הנשואין מפני הכוס.

אולם ע"ש בבירך את אברהם, שרק העתיק בזה דברי היד אהרן בהגה"ט אות י"ז, ומבואר בדבריו שכתב כן עפ"י הרמב"ם, וא"כ אפשר דזה רק לשיטתו דאין הכוס מעכב, משא"כ לשיטת הסוברים דכוס מעכב. ועיין עוד באבן פנה ובמשיב הלכה באות שאח"כ.

צרכות גמירי, לא ידעתי מאין הוליד כן כו', אלא נ"ל הטעם, משום דצרכת חתנים עיקרה לשם שמחת חתן וכלה לכן תקנום על הכוס, זכר לדבר אין אומרים שיהא חלל על היין כה', וצמקום שאין יין הוי שער חמר מדינה.

ובנחלת שבעה סי' י"ב מחודשים סעיף ה' אות ז', כתב ג"כ דהא צרכת נשואין לא סגי בלא כוס, נ"ל הטעם משום שאם אין מצרכין על כוס לא תמצא שבע צרכות, ואין צעין שבע צרכות תחת החופה ודוקא שבע צרכות ולא סגי בשש, דהא איתא צטור אר"ח סי' תע"א צ"ס הירושלמי כל האוכל מלה צע"פ כאילו בעל ארוסתו צצית חמיו, ומפרש הטעם בהגהות מהר"ט [צ"ס המנהגים, ועיין כע"ז צפרישה שם], משום דגם מלה לר"ך ז' צרכות קודם אכילה, וממילא נשמע דצרכת חתנים לר"ך ז' צרכות.

ובאבני משפט סק"ז כתב ^{אצות התורה} ^{דפסוק} צענינו עפ"י דברי רש"י בכתובות ח' א' דמן הדין הוי לר"ך לפזר הצרכות ולצרך שהכל צרא לכבודו תיכף נשעת אסיפה, רק כיון דיש כוס לר"ך לסדרן על הכוס, א"כ כיון דחזין שש צרכות כסדר, ע"כ דלר"ך כוס דוקא וכו'. ובזכרון יהודה (להר"י גרינוולד) אר"ח ח"א סי' פ"ז, כתב צ"ס הרב"ש ה"ר ישראל אברהם אלטר לנדא אצ"ד עדעלין [בעל שו"ת בית ישראל], שכתב ע"ד הב"ש הג"ל דכן משמעות לשון רש"י שם בכתובות ח' א'. וכתב הזכרון יהודה, דנראה כוונתו מדכתב שם רש"י: הואיל ויש כוס. [ועי' בספר האורה לרש"י ח"ז סי' י' המוצא בסק"ח אות ז', שכתב להדיא צה"ס"ד, דנשואין תקינו ז' צרכות וצ"ל צפה"ג אין חלל שש כו'].

ובערוך השלחן סעיף ז' כתב, דלדינא קיי"ל דכוס מעכב כמ"ש בעור כו', ונראה מדברי רבותינו דכ"ס שצ"ל לנו בקבלה ממשע רבינו שצריכין לשמוע נשעת ימי המשחה כדאיתא בירושלמי פ"א דכתובות, כמו כן צ"ל לנו הקבלה על ז' צרכות.

ובבני אהובה פ"י דאישות ה"ל ד' כתב, דנ"ל סעד לדברי הרא"ש שצריך כוס דוקא, מהא דהקשה הסמ"ק אהא דאמרין ציומא י"ג א' דל"י יהודה כהן גדול כונס ומגרש על תנאי, למח לא יקח אשה ציוה"כ כשתמות אשתו כמ"ש הירושלמי, והרמ"א בתשובה דחק עליו דמה דאמרין בגמרא דכונס היינו שיבעול אותה וזה אי אפשר ציוה"כ, וזה דוחק גדול דסתם כונס משמע חופה, ולא מצינו צ"ס מקום ציוה"כ כהן גדול מוזכר שלא ליקח אשה רק בצעילה, והלא כל קושיות הגמרא היא משום דכתבי ציתו זו אשתו וגם

לכבודו, [וכן בדין, שברכת שהנ"ב היא ברכת הנהנין על השכר, ואילו ברכת שהב"ל היא על אסיפת העם כמ"ש רש"י בכתובות ח' א' וא"כ ב' ברכות אלו הם ענינים נפרדים ולא קרב זה אל זה], ומעתה הרי לעולם הם שבע ברכות, וא"כ מה זה שסיים הרמב"ם בה"ל ד' וגמצא מברך שבע ברכות, אלא ודאי דס"ל להרמב"ם שאין הכוס מעכב כלל, וגם מדברי הרא"ש והטור בשם רבינו גסים מוכח להדיא שגם אם מברך על השכר משלים עליו שש ברכות לרבות שהב"ל, וכן הוא בשו"ע בסעיף א', אלמא שאין ברכת שהנ"ב פוטרת ברכת שהב"ל, דלא כהעצי ארונים. אלא שמ"מ כתב שגראה מדברי השו"ע שפוסק כהרא"ש והטור ודלא כהרמב"ם וה"ה כו', וכמ"ש בבית הלל המובא בפנים.

כה) ובזכרון יהודה (להר"י גרינוולד) אר"ח ח"א סי' פ"ו, הביא כן מהב"י יו"ד סי' רס"ה לענין מילה שמברכים ברכת אשר קידש על הכוס, דבמרדכי יומא מבואר הטעם משום דאמרין בברכות ל"ה א' שאין אומרים שירה אלא על היין.

כו) וביביע אומר ח"ה סי' י' אות ו' כתב, דבזוה"ק פ' תרומה דקט"ט רע"ב הוזכר להדיא שצריך לברך על כוס יין כדי שיהיו שבע ברכות, וצ"ע עוד לפי' מהר"ם ריקאנטי המובא להלן בפנים.

אוצר

ס"ק ד אות ב-ה

הפוסקים

הרביעי אות ס"ג כתב, דנע"ז וי"ד סי' רס"ה סק"י חילק לענין שתיית מלא לוגמיו בין היכא דלריך כוס מדברי הגמרא או לא, ועפ"י הורתי להלך בין ברכת ארוסין דאין לריך מלא לוגמיו לברכת נשואין דלריך מלא לוגמיו, והעטס ק"ל כו', ומדברי העיטור משמע דבכל כוס שהוזכר בגמרא אין לריך מלא לוגמיו רק בקידוש דוקא, וכן משמע קצת ברשב"א המוצא צ"י שם. ובזכרון יהודה (להר"י גרינוולד) אר"ה ח"א סוס"י פ"ז כתב, דאין נוהגין לשחות מכוס ברכת חתנים שמזכירים תחת החופה שיעור מלא לוגמיו, וע"כ מטעם שכתב הרשב"א [הנ"ל] דדוקא במקדש צ"י שיעור מלא לוגמיו אבל גבי שאר ברכות לא, ומשמע דאפילו בדברים הנזכרים כוס מ"מ לא צ"י מלא לוגמיו. וכ"כ בברכת הבית שער ס"ב סעיף ז', דאין לריך לשחות רוב רביעית, כמ"ש הצ"י ביו"ד סי' רס"ה וצ"י שם, דבמקום שאין לריך כוס מדינא [דגמרא] אין לריך לשתיית מלא לוגמיו. ועיין בערוך השלחן ושלחן העזר המוצאים בליל הקודש, דהמנהג שהמזכיר אינו שותה כלל ורק החתן והכלה עומעין מעט לא.

ז. ובכוס ברכת חתנים שאחר הסעודה כשצירכו צרה"מ וברכת חתנים על שני כוסות. כתב צמחטדים וזמנים ח"ג סי' רמ"ו עמוד קי"ג, שלא נחזר לו בכל שבע ברכות שלפניו שני כוסות דצרה"מ וצ"ה, אם לריך לשחות מלא לוגמיו דוקא מכל כוס וכו', או מכוס צרה"מ דמזכיר עלה צפה"ג [כמבואר צו"ע סעיף ע"ו] שותין כשיעור ומכוס אחר עוטה וסגי כו', דהגם דלדינא קי"ל צ"י כוס של ברכה שצריך לשחות שיעור מלא לוגמיו, נראה דהיינו במקום שמזכיר עלה צפה"ג דאז הוי בתור שירה על היין, וא"כ לריך הנאה חשובה מהיין דהיינו שיעור כמלא לוגמיו, אבל כשמזכיר צפה"ג על כוס אחר אין ראיה שצריך גם לעטס מכוס שצריך עליו השם ברכות, ועכ"פ נראה דיש להקל שאין צ"י שיעור מלא לוגמיו, דבלא"ה אינו מוסכם צ"י של ברכה אפילו במזכיר עליו צפה"ג כו', וכפ"י ודאי יש להקל, וכמדומני שכן המנהג שלא לדקדק לעטס כשיעור מכל כוס וכו' וכו'. ובזכור לצרה"מ (להר"א חלקנטי) אר"ה אות ז', ערך מו"ל, כתב להדיא צתו"ד, דהמזכיר צ"י אינו שותה כשיעור כו' רק המזכיר צרה"מ. [ועיין בלשון המחזור ויערי סי' תל"ו (עמוד תר"צ)], שכתב: ועוטה המזכיר ומערה ממנו לכוס החתן. וכ"כ לשון הערוך השלחן סעיף י"ח: המזכיר שותה רוב כוס ומעיר שני הכוסות. ומשמע לכאורה דהמזכיר אינו שותה כלל רק מכוס צרה"מ. [וצחופת חתנים סי' ע' אות כ"א כתב, דמערב יין צ"י הכוסות זה צ"י וישתה המזכיר או אחד מהמסובין רביעית שלם. ועיין להלן סק"ג אות ז' שצ"ב ע"פ, דהמזכיר שותה רק אחר שיעורו צ"י הכוסות.

ח. במקום שקשה להשיג יין כשר אם מותר לומר הברכות על כוס של סתם יינם. צו"ח מהרש"ג ח"ב סי' קמ"ג, נשאל ממקום שהקהל פרוץ צעתיית סתם יינם וקשה למצוא שם יין כשר, אם מותר לריך ברכת ארוסין ונשואין על סתם יינם, כי בלא"ה אין שותין ממנו רק החתן והכלה והם שותים בלא"ה סתם יינם, והשיב שדעתו צ"י לאסור מאחר שנפסק צו"ע אר"ה סי' קנ"ו דאסור לריך על איסור אפילו איסור דרבנן, ומכ שמוצא שם צבא"ה"ע צ"י צ"י עסק דעל סתם יינם מותר לכ"ע לריך אין צדכריו ממש, דמהיכא תיתי יהיה סתם יינן קל יותר משאר איסור דרבנן

סי' זה [בד"ה כתב הכלבון] בשם הרשב"א, דגבי מקדש בעינן מלא לוגמיו וגבי שאר ברכות לא בעינן מלא לוגמיו עכ"ל, וקשה דהא איתא באר"ה סי' ק"צ דכל דבר שצריך כוס צריך לשחות מלא לוגמיו, וי"ל דהיינו מה שצריך כוס מדברי הגמרא, משא"כ כאן שאינו מצד שאין אומרים שירה אלא על היין, ועל כיוצא בזה אמר הרשב"א. [וכוס ברכת חתנים ג"כ אינו מדברי הגמרא, עיין ע"ז באות א'].

ובהתעוררות תשובה ח"ב סי' ק"ג כתב, דגם להרמב"ם דס"ל דכוס אינו מעכב י"ל דזה דוקא בברכות שבהופה כו', אבל בסעודה שמזכרים ז' ברכות משום שמחה יתירה, כיון שאין שמחה אלא ביין וכיון שאין להם יין ליכא שמחה ואין יכולים לריך כו', [ע"ש שהצריך צו"ח] וכתב עוד, דאולי י"ל דצ"י גם הרמב"ם מודה להר"א"ש דלא יצרכו בלא כוס, דבשלמא צע"ה החופה דא"ה בלא"ה משום דכלה בלא ברכה חסורה לצעלה אין הכוס מעכב צדיעבד, אבל צ"י ימי המשחה שאז אין הברכות מעכבות גם הרמב"ם מודה, וי"ע.

אולם בצ"ח פניה (דרישת ארי) סק"א, כתב לחידך גיסא, דהא דכתבו הר"א"ש והעור דלא סגי בלא כוס, היינו דמדחינן הנשואין צצ"ל הכוס, אבל הברכות לא מדחינן צצ"ל הכוס היכא דכבר חל עליו חיוב הברכות, כגון בצרה"מ שאלאחר הסעודה מזכירין אף אם אין לו כוס.

ובמשיב הלכה ח"א סי' של"י, כתב כן בסעודה חתן שנשפכו הכוסות צע"ה צרה"מ ואין יכול להשיג אחרים, למזכרים ה"ז ברכות אף בלא כוס. וצ"ח שם בדברי חפ"ן, דצ"ח וצ"י נחלקו אם הכוס מעכב, מיכו נראה דכל זה לכתחילה וצ"ח להשיג כוס רק דהוא עירחא, אבל כפ"י דנ"ד גם הצ"י מודה דיכול לריך ולגמור ה"ז צ"י בלא כוס.

ג. וכשמזכרים בסעודה רק ברכת אשר ברא, אי לריך ג"כ כוס, עיין צסק"ד.

ד. וכשהנשואין הן ביום צום. כתב צו"ח אצרה"מ (להר"א ח"א ח"א) סי' ע"ו, דצמ"ל צ"י תענית י"א דמטעימין הכוס לחינוך וי"א דמזכירין בלא כוס, ומילה וחופה שוין צ"י דצמ"ל לא נזכר צ"י כוס בגמרא. וכן מבואר צ"י אהרן כ"ח הגה"ט אות י"ז, דיש ללמוד דין חופה צע"ה מדין מילה צע"ה. ועיין ע"ז צו"ע אר"ה סי' תק"ג תקנ"ט תרכ"א וי"ד סי' רס"ה.

ה. מי צריך לשחות הכוס. עיין בלח"ה"פ סי' ל"ד סק"ג אות ז', מה שדנו צ"י הפוסקים המוצאים שם לענין ברכת ארוסין, ומהם שהזכירו להדיא גם ברכת נשואין. ובערוך השלחן כ"ח סעיף ח' כתב, דהמנהג אצלנו שאין המזכיר שותה אלא החתן והכלה עומעין מעט. וכ"כ צלחן העזר סי' ח' סעיף ג' צע"ה לצי סק"א. ובעל קצור שו"ע כתב צסידור אחר התפלות סדר ברכות ארוסין ונשואין אות ו', דהחתן והכלה יכונו ללח"ה בברכה צפה"ג כו' ונותנים להם לשחות.

גם בברכת הבית שער ס"ב סעיף ו' כתב, דאחר הברכות נותן הכוס לחתן והכלה לשחות והם ישתו בלא ברכה על סמך ברכת המזכיר, והוסף, דאם הפסיקו [בין ברכה לשתייה] יצרכו צפה"ג, ואם הפסיק המזכיר ולא הם אין לריך לחזור ולריך (כיון דאינו מזכיר צצ"ל ע"מ רק להו"ל החתן והחתן לא הפסיק. מדבריו שם צסק"ה).

ו. אם צריך לשחות מהכוס כשיעור או דסגי בפעימה בעלמא. עיין בלח"ה"פ סי' ל"ד סק"ג אות ג', מה שדנו שם הפוסקים לענין כוס דברכת ארוסין, ומהם שהזכירו להדיא גם כוס דברכת נשואין. וצ"ח החדש (על העיטור) ה"ל מילה חלק

ל. ובאוצר הגאונים כתובות סי' פ"ח, הובא ממר רב שלום גאון, דאחר הו' ברכות טועם המזכיר מן הכוס שבידו ונותן הכוס לחתן ושותה ואח"כ נותן לכלה ושותה.

לא) וי"ל ה"י הג"ל בשער החדש, על דברי הרמ"א שם: משמע דאין צריך כאן כדי שיעור כוס של ברכה דהיינו מלא לוגמיו, וכ"כ בב"י

באר הגולה

ג מור נשם רבינו נפיש
הבילו לביו הרח"ש בספקיו
סס

(ג) ומברך על (ב) היין תחלה ומסדר את כולם על הכוס ונמצא [ד] מברך
שבע ברכות ואם אין יין מצוי מברך (ג) [ה] (ד) על השכר :

יש

ביאור הגר"א
[ד] מברך כו'. עתה
דברכות מ"א ב' ד"ה
א"ה כו' :
[ה] על השכר. כמ"ש בפ' ע"פ :

באר היטב

(ב) היין. ומקדימין ברכת בפה"ג ואח"כ ששה ברכות. אבל בברכת
המזון מזכירין ששה ברכות ואח"כ בפה"ג. בה"י :
(ג) על השכר. ואם אין שכר מצוי יברך בלא כוס כך משמע מרמז"ס
פ"י מה"א. אבל הר"ש והטור כתבו בלא כוס. ונהגין
לקרות הכתובה בין ברכת אירוסין לברכת נשואין כדי להפסיק קלת משום
ברכת היין שמזכירין עוד פעם אחרת על כוס של נשואין. מהר"ם מינץ
וכ"כ הרמ"א סימן זה ס"ס. ובקושטאנטינא נהגין לקרות הכתובה קודם
ברכת אירוסין ומפסיקין בקדושין בין ברכת אירוסין ונשואין. כנה"ג. אם
ברכת אירוסין הרח"ש ח"א סי' ד'. ומדברי ריב"ש סי' פ"ב נראה דא"ל
לחזור ולברך ברכת חתנים :

פתחי תשובה

(א) ומברך על היין. ענה"ט מ"ט ומקדימין כו' אבל בפה"ג כו' עכ"ל סק"ג
הפעם בזה גם בספר המקנה בק"ל כפס טעם לזה ועיין במדור הגאון מליסא
ג"כ טעם לזה :
(ד) על השכר. ענה"ט מ"ט אם בירך ב"ח כו' הרח"ש ח"א סי' ד'. דברי
הרח"ש אלו הובא במג"ל בל"ח סי' ר"ו סק"ג. ומ"ש ומדברי ריב"ש נראה
דא"ל לחזור ולברך ב"ח. הרמב"ם בריב"ש שם יראה דא"ל לברך אף ברכת אירוסין
וכן העתיק הכנה"ג משמו ע"ש :

בירך ברכת חתנים קודם ברכת אירוסין חוזר ומברך ברכת חתנים אחר
לחזור ולברך ברכת חתנים :

הפוסקים

ס"ק ד אות ח — ס"ק ו אות ב

אוצר

הרמב"ם והטור, ושכ"מ בהגמ"י [הנ"ל]. וכן הקשה על הד"מ,
בס' ירך יעקב או"ח סי' מ"ו, דהראב"ה לא איירי מזה כלל, וכמ"ש
בחנינא וחסדא.

ומעם הדבר בברכת היין קודם, כתב בהמקנה קו"א כאן, ול"ן לו
צפ"ח סק"צ, כיון דהוי תדיר. וכ"כ בערוך השלחן סעיף ז',
דהטעם משום דברכת הכוס תדירא ותדיר קודם. וכבר כתוב כן
במרדכי פ"י דפסחים (דל"ו א' ז' ויילנא) בשם רבינו נסים גאון.
ובסידור דרך החיים, ונרמז ג"כ שם צפ"ח, כתב, דכיון דלהרבה
פוסקים נחקנו ה"ז ברכות על הכוס [עיין ע"ז צס"ק ד' אות א'],
ראוי לברך בפה"ג תחילה, [וכיון שהמזכר אינו עושה רק נותן
לאחר לעולם, והטעמים אינם אומרים הברכות, ליכא הפסק בין
ברכה לעשימה זב]. ובברכת הצית שער ס"צ סק"כ כתב, דה"ז
[בלא"ה] לא הוי הפסק, כיון דהכוס בא בשבילם כמו בקידוש,
כמ"ש בצ"י או"ח סי' רס"ה.

ב. ובשטעיה ולא בירך תחילה על היין. כתב בצירך את
אברהם סי' ע"א אות ס"ו, דאם עשה והתחיל תחת
החופה בצ"ח לפני שאמר בפה"ג, דפשיטא דאינו חוזר, שצ"ח [ר"ל
דיעבד] סמכין ארצ"ה [הנ"ל]. ובתפארת לבי (להר"י)
קארנימטל) ח"צ סי' מ"ט אות י"ד עמוד קל"א, נשאל צמי שטעם
והתחיל שכלל צ"ח לכבודו ולא אמר תחילה בפה"ג, אם ימתין עד
אחר ה"ז ויאמר אח"כ בפה"ג, כמו בסעודה אחר ברהמ"ז שאומר
בפה"ג אח"כ, והשיב דברכת בפה"ג שייך קודם ברכת נשואין כי
הוא תדיר, ואימתו שזכר יאמר הברכה.

ו. מברך על השכר. א. אם דין זה הוא אליבא דכו"ע.
דין זה הוא מהטור וכמלווין צבא"ג. וכתב בצ"ח כאן,
דגם דעת הרמב"ם היא כך, דכן כתב גבי ברכת ארוסין בסופ"א
דאישות [דמזכרים על כוס של יין או של שכר], ולכן סתם דבריו
צפ"י גבי ברכת נשואין, דכ"ש הוא, דעפי צמי כוס בנשואין
מבאירוסין [ובמזכר צס"ק ד' אות א']. ועיין בכבוד יעקב סי' י"ז
דע"ג א', שכתב דלו נראה שדעת הרמב"ם דנשואין הוא יין דוקא
ולא שכר, ולא סמך עמש"כ בזה ארוסין, דהיין הוא לסימנא טבא
כו' וגם ישמח לבב כו', משא"כ בשכר וכו'.

ב. וכשגם שכר אינו מצוי אם מברך על שאר משקה. כתב
בשלחן העזר סי' ח' סעיף ג' בשמלה לצדי סק"צ,
דבאין יין ושכר מצוי, שרי גם בשאר משקה שהוא חמר מדינה,
ודייק כן מדברי הגתיות השלום נתיב י"ט סעיף א', ול"ן לשדי חמד
מערכת

(ב) מדבריו לעיל מינה.

דרבנן אדרבה יש ציון נסך חומרא דהוא אצחרייכו דע"ז כו', וח"ו
לברך ברכת ארוסין ונשואין והבדלה וברהמ"ז על כוס של סתם יינם
על סמך שיטתו אחרים, מלבד דאיכא איסורא דלפני עור, עוד הוי
ברכה לבטלה לדעת השו"ע שם, ואינו מסופק שאפשר דאף ידי מלות
הבדלה וברכת ארוסין ונשואין לא ילא משום דהוי מלוא הבאה
בעצירה, דפשיטא דאף באיסור דרבנן הוי מלוא הבאה בעצירה כו',
אלא שדבר זה אינו מחליט עדיין אם דיעבד לריך לחזור ולברך כו',
ומהוי"ב להצ"ח יין כשר, ואם אי אפשר בשום אופן אזי יעשה ברכת
ארוסין ונשואין והבדלה על כוס שכר וכדומה ויברך עליהם שהכל
במקום צפה"ג, וחלילה לברך על סתם יינם.

ה. ומברך על היין תחילה. א. מעם הדבר ואם יש
חולקים ע"ז. לשון השו"ע בזה הוא מדברי הרמב"ם
צפ"י דאישות, ומוצא בעור כאן. וכ"כ בתשובות הגאונים (מהדורת
חסף) סי' מ', סמ"ג עשין מ"ח, פסקי הרי"א, והוצא גם בשלה"ג
כאן, רי"ו נכ"צ ח"ב, אבודרהם הל' ב"ח ונשואין, אחרות חיים
ח"ב הל' קדושין סי' כ"א, ועץ חיים (להר"י חזן מלוגרדין) סוף
הל' קדושין. וכבר מפורש כן ברש"י מסכת כלה רצח, היכי מזכירין
א"ר לוי צפה"ג ושהכל צ"ח וכו'. וכן הוא בהלכות פסוקות סי' י"ג.
וכן איתא בזהר תרומה קס"ט א', ברכה קדמאה דכלה צפה"ג.

ועיין צ"ח אות ז' שכתב, דכן המנהג בברכת ארוסין ובברכת
נשואין שמזכרים תחת החופה, ודלא כהראב"ה שכתב
במרדכי פ"ק דכתובות דצ"ח וצ"ח מצ"ח מצ"ח על הגפן באחרונה.
וכתב צפ"י ארוסין סק"ד, דלשון המרדכי שם [סי' קל"ב] הוא,
וברכה על הגפן מצ"ח על שניהם לאחריות כ"כ לראב"ה, ובהגה שם
במרדכי מס"ס דהוי הפסק, וכנראה שהרמ"א מפרש לה אברכה
ראשונה של היין דס"ל לראב"ה שמזכירין אותה אחר ברכות ארוסין
ונשואין, ולזה קאמר דהוי הפסק, פי' שאם יברך צפה"ג תחילה
יהיו הברכות הפסק בין ברכת היין לשתיה, ולא נראה פי' זה, דא"כ
מ"ש מזכרים קידוש והבדלה וכן כל הברכות שתקנו לסדר על היין
כולם מצ"ח אחר ברכת היין, זולת ברהמ"ז שמזכרים על היין אח"כ
מעטם שכתב הר"ש צפ"י דפסחים סי' י', אלא נראה דקאי
[הראב"ה] על ברכה אחרונה שעל היין דעל שניהם היינו כוס של
ברכת ארוסין ושל ברכת נשואין לריך לברך ברכה אחרונה ואין ברכה
אחת פוערתה, כיון שמפסיק ביניהם כמו שאומר מקודם לכן לריך
לברך ברכה אחרונה צפ"י עלמנו, שזו מלאכתו בהגמ"י פ"י דאישות
אות ג' דלהדיא מפרש לה על ברכה אחרונה וכנ"ל.

וב"כ בחנינא וחסדא (עמ"ס כתובות) ח"א דק"י עור א', דלפי
דברי המרדכי שלפנינו לא משמע דפליג הראב"ה ע"ד

ביאור הגר"א

[ו] ומברך ברכת כו.
כמ"ש בתוספתא וירוש'
פרק בתרא דברכות
וכמ"ש בא"ח סי' ח'
וכמ"ל ס"ג :

ב. ייש לאדם לישא נשים רבות כאחת ביום אחד [ו] ומברך ברכת חתנים
לכלם כאחת [ז] אבל לשמחה צריך לשמוח עם כל אחת שמחה הראויה לה
אם בתולה שבעת ימים ואם בעולה שלשה ימים

ואין

[ז] אבל לשמחה כו. כמ"ל ואין כו' ומסיים הרמב"ם שנאמר מלא שבע ועת"ר דמ"ק ח' ב' ד"ה לפי כו' ובירושלמי כו' :

הפוסקים

ס"ק ו אות ב — ס"ק ט

אוצר

הרמב"ם כן, דהא דכתב יש לו לאדם לישא היינו דמנד הנשואין
אין זו איסור, אלא כיון שצריך לשמוח עם כל אחת ואחת דאין
מעבדין כו' על כן אין לעשות ביום אחד, ונפק"מ אם מחלה שמחה
דמהני בזה מחילה כמ"ש הרמ"א בס"ד כו', (ואף שכתבנו שם
דצטולה לא מהני מחילה מעטס איסורא דידיה, מ"מ יכול לעשות
כמה נשואין ביום אחד וסגי בפעם אחת ז' ימים לצרכהו וימי
חתונהו כו'), עוד ה"כ נראה לומר בצוונת הרמב"ם שיטעם לכל
אחת סעודה בפני עצמה בלילות יום דעיקר שמחה הוי סעודה
קמיתא ואח"כ אין קפידא וכו'. גם בתפארת יעקב סק"צ הקשה
כעין הנ"ל, ונשאר בל"ע.

אולם עיין בטיב קדושין סק"ג מה שהצריך לתרץ קושיות המקנה
הנ"ל ובחינוך בית יצחק סי' כ"ב, כתב לתרץ הקושיות
מיעקב, וכן מהא דאין נושאין נשים במועד, דבשלמא אם נשא נשים
רבות בבת אחת ולא הקדים אחת לחברתה, ראוי לשמוח עם כל
אחת ואחת בזה אחר זה, אבל ביעקב דכבר התחיל בשמחה ימי
המשחה של ראשונה, שז' לא יתחיל בנשואין של אחרת אף דרואה
לקיים ז' ימי משחה אחרי כלות שמחה של הראשונה, ולכן במועד
אסור לישא אשה אף שרואה לקיים ז' ימי המשחה אחר ימי המועד
וכו'. וע"ע מש"כ בזה ביד דוד (פסקי הלכות) ח"ג עמוד ד' הגב'
ז', ובאבני משפט סק"ג. ושם ביד דוד עמוד ל"ו עור ז' כתב, שלא ידע
מקור דינו של הרמב"ם, אבל ברור שיהיה לו איזה מקור לזה כלשוננו.

ובקריית מלך על הרמב"ם כאן, איין המקור לדין זה, ב"ב קמ"ה
ז' [לענין החזרת שושבניות, כשעשה עמו בלילה ונקט]
לעשות עמו בשמים, לפי פ"י ר"ג שם [דהיינו שנשא אשה אחת
ובקש שיפרע לו כשהוא נושא שמים כאחת].

וכבר כתב בערוך השלחן סוף סעיף ע"ו, דעכשיו לא שייך דין זה,
כי אין נושאין שתי נשים.

ח. ומברך ברכת חתנים לכולן כאחת. כתב בענין אחרים
סק"ה, דנראה שהרמב"ם למד כן מן התוספתא [פ"ו
דברכות הל' כ"א], שהביא הרא"ש בדין המוצא בסעיף שאח"כ, דהניח
שם עשרה שעשו מזלז אחת אחד מצדן לכולם, ויחיד שעשה עשרה
מזלז מצדן על כל מזלז ומזלז, עשה מזלז אחת כל היום אינו
מצדן אלא אחת, עכ"ל, ונושא נשים רבות נמי כולן מזלז אחת
נינהו, לכן מצדן ברכה אחת לכולן. גם צהגרי"א סק"ו איין בזה
להתוספתא. והוסיף עוד, וכמ"ש בא"ח סי' ח' [סעיף י"ב, דאם
לנש בלא הפסק כמה בגדים של חרצת כנפות לא יצרך אלא ברכה
אחת]. ואיין עוד לירושלמי פ' בתרא דברכות, [ומבואר בדבריו שם
בא"ח סי' ח' סק"ב, דהכוונה לירושלמי פ"ע דברכות הל' ז' ב'
צרעמים הצאים בלילה, לדיו בברכה אחת בכל היום]. ועיין מש"כ
בזה ביטול עבדי ח"ה א"ח סי' כ' אות כ"ג.

ט. צריך לשמוח עם כל אחת. כתב בנחורא דיעקב כאן,
דהכוונה שצריך לשמוח עם כל אחת בלילה צהגרי"א בשבועות
מתחלפות, ואף שחמשך שמחה באחרונות יותר משבעה ימים ממון
חופתן לא חיישינן לה. וכבר מבואר כן בפרישה אות ו', ובעיני
קדושין סק"ד, ובתפארת יעקב סק"ה. וכ"כ בחינוך בית יצחק סי'
כ"ב, דעושה לכל אחת ואחת שבעת ימי המשחה בלילה. ובצית
מאיר

מערכת ברכות סי' ג' אות ח' [שהביא מהחינה וחסדא ח"א
בהשמעות דל"ז ג' אות ז', שנחפזק בדליכה שבר אס מצרכים על
שאר משקה המשכר, וכתב] שלא מלא הדבר מבואר בספרים אבל
הסבא נוחת כן. ועיין בר"י נכ"צ ח"ב שכתב, דאם לא נמלא יין
מצרך על השכר או דבר אחר שיצרך עליו שהכל, כך כתבו המפרשים.

ג. וכשאין שום משקה אם אפשר לסדרם על הפת. עיין
באורח"י סי' ל"ד סק"ד אות א'.

ד. ע"ד מנהג לקחת גם הדם לברכת חתנים. כתב הרמב"ם
פ"י דאישות הל' ד' והוצא בעור כאן, דיש מקומות שנהגו
להביא הדם עם היין ומצרך על הכדס אחר היין ואח"כ מצרך שם
הברכות. ובמעשה רב על הרמב"ם שם כתב, דהכי איתא בשבת ק"י
ע"א דלימעי אסא לצי הילולא, ובסוף סעודה נראה שהיו עושין
עמדות חתן מן הכדס.

ובארחות חיים ח"ב הל' קדושין עמוד ס"ו כתב, דברכת חתנים
הם שבע ברכות עם ברכה היין, ושמענו בשם הגאונים
שהיו מצרכין ברכת חתנים לעולם על הכדס, ואז באמת הם שבעה.
וכ"כ בכלצו סי' ע"ה.

וכתב בערוך השלחן סעיף ח', דהמנהג להביא הדם אינו אלא
ואפשר שצוונה עושים כן, כי היכי דליהוי ברכת נשואין
ז' ברכות לא פחות ולא יותר.

סעיף ב. ז. לישא נשים רבות כאחת. ענה"ג דכ"ה
לשון הרמב"ם בפ"י דאישות הל' י"ג, [והוצא בעור],
ושה"מ כתב דיש לו סמך בפ"ק דמו"ק. וכתב בבית מאור כאן,
דחנן הכס דף ח' ז', אין נושאין "נשים" במועד, דמשמע הא בחול
שפיר דמי ואפילו נשים רבות כאחת, ומפני ש"ל [דכוונת התנא
על] נשים דעלמא, לכן כתב בה"מ דיש לו סמך ולא ראיה.

ובהמקנה קו"א כאן כתב, דלכאורה קשה דהתם משמע איפכא,
דהא אחר שם הטעם דאין נושאין נשים במועד מפני
שאין מעבדין שמחה בשמחה, משמע דאסור לישא במועד אף אם
יראה לעשות שבעת ימי המשחה אחר המועד כו', וכ"כ הרמב"ם
כאן הל' י"ד דאין נושאין נשים במועד כמו שצאנו לפי שאין מעבדין
שמחה בשמחה שנאמר מלא שבע זאת, משמע שלא ניתנה לו רחל
עד אחר שהשלים שבע זאת ולא נשא מיד לעשות ^{המשחה} ^{הזאת} ^{הזאת}
משחה אחר שבע זאת ז', וכן יש לדקדק בכתובות ד' ב' ^{הזאת} ^{הזאת} ^{הזאת}
אמר רבא דאמרי שר לנא בל לעיר כו', ועקרו תקנת חכמים שנגש
ביום רביעי ולא אמרו שתכנס ביום רביעי ויעשה סעודה אחר שחלף
שר לנא, משמע דאין להפסיק בין החופה לשבעת ימי משחה כו',
והרא"ש כתב בכתובות סי' ו' דאין להפסיק בלילות בין חופה
לבין שבעת ימי המשחה, א"כ מ"ל לרמב"ם להחיר מחילה להפסיק
בין החופה לבין ז' ימי המשחה של כל אחת, ואין להביא ראיה
ממנהיגין דכתובות ל"ג ז' היו יוצאות [הכתובות] כולם ביום אחד
כו', דמשמע שנשא כולם ביום אחד כו', ש"ל דמייירי בעצמם ונשא
ביום אחד אבל לכתחילה אין לעשות כן כו', ואפשר לפרש גם לשון

(ג) וכן תמה בפרי מגדים א"ח סי' תקמ"ו במשב"ז סק"א בקצרה,
דגבי יעקב אבינו למה לא נשא רחל אמנו מיד ויהנהג כן.

באר הגולה

הואין מערבין שמחה בשמחה: הגם ואין לעשות חופת צ' אחיות ביחד (סמ"ק
שם ספר חסידים)

ה שם גמ"ק דף ח' ע"ב
מימלא דרב יהודה אמר
שפול וכו' וכתבו החסידים
שבירושלמי דרש לה מדכתיב מלא שבע זאת וגו'

וי"א

אוצר

ס"ק ט - ס"ק יא אות ב

הפוסקים

ב. אם מותר לישא אשה שניה בתוך שבעת ימי המשתה של הראשונה. עכ"ל"ג כאן, ודברי המקנה שנסק"ז וצחינוך בית יצחק שם, שמבואר דצריכס שאין לישא, וכמו שמלינו אלל יעקב שאמר מלא שבע זאת. אולם צנהרי אפרסמון סי' א' כתב, דמה שאמר לכן ליעקב מלא שבע זאת אין קפידא דוקא ז' עס לאה ואח"כ עס רחל, דהיה יכול לכנוס את רחל לחופה ביום שלאחריו ושאר ששת ימי משתה היה יכול לשמח שניכס ביחד, כיון דבשאר ימי המשתה ל"ש עוד מערב שמחה בשמחה, כמבואר צמ"ק שם דמה"ט מותר לישא בערב הרגל דעיקר השמחה חד יומא.

יא. ואין לעשות חופות ב' אחיות ביחד. א. מקור הדין צוין בפנים סמ"ק שם ספר חסידים והוא דבגרות ר"פ צמ"ק מלוא ק"י"ה, והוצא לשונו להלן אות ו', וע"ש דיש גירסאות שונות בלשוננו. וכ"כ צוואת ריה"ח סי' ל"ה דה', לא יעשה נשואין לשני ילדים יחד (ה) כי לא ילחיו (ו). ובמרדכי מ"ק סי' תתמ"ג, כתב דהא דאמרין שם אין מערבין שמחה בשמחה, דמשוי"כ נהגו הראשונים שלא לעשות נשואי שתי צנות ביחד כו'. וכ"כ באגודה מ"ק סי' ו' ובחדושי אגודה שצסוף שו"ת מהר"י ווייל, ובשלה"ג פ"ק דמ"ק. והוצאו בקצרה דברי הגהת סמ"ק והמרדכי הנ"ל, צ"י כאן. וכן הוצאו דברי הגהת סמ"ק הנ"ל, דבגרות שנספר המנהגים (להר"א עירנא) צמנהגי כל השנה אות י"ד, לצו צמנהגים שצסוף חלוא"ה סעיף ל"א, צ"ה חלוא"ה רס"י תקמ"ו, ע"ז, צה"ט, משנה צרורה שם סק"א, קילור ש"ע סי' קמ"ה סעיף כ"ו, לצ חיים ח"צ חלוא"ה סי' כ"ו, וערוך השלחן כאן סעיף ע"ז. ובשם משמעון (להר"ש פולק) חלוא"ה סוס"י כ"א כתב, דצמדרש רות חיתא שבעה היה משיא כל צנותיו ביום אחד, אך צאמת מתו כולם צחייו וי"ל שיהיה מהאי עממא, ואפשר שמה גופא חלוא"ה ריה"ח שלא להשיא צ' אחיות ביחד (ו).

ב. וחופות שני אחים או אח ואחות. כתב צפרי מגדים חלוא"ה סי' תקמ"ו צמ"צ"ז סק"א, דאפשר כ"ה צ' אחים כה"ג אין לעשות, ולי"ע. וציד אפרים (על צוואת ריה"ח) כתב, שלדעתו

במדרש איכה פרשה ב' עה"פ בלע ה' ולא חמל, שמונים אחים כהנים היו נשואים לשמונים אחיות כהנות בלילה אחד, ומשמע דרשאי לעשות נשואין בלילה אחד, אמנם אדרבא מהכא אפשר יסודו של ריה"ח, דמשום שהנשואין היו בלילה אחד נעשה בהם מה שנעשה, כדאיתא שם במדרש תלונה בחדא גפנא כו', ובלא"ה י"ל דמהמדרש הנ"ל אין ראיה, דאולי האבות של הוונות לא היו בחיים וכמדומה שריה"ח תלה באבות, [עין ע"ז באות ז].

ובסתרי ומגיני סי' מ"ו כתב, די"ל שנשאו בלילה אחד אבל לא ביחד רק בזה אחר זה כו' ובעה"ג מותר [כמבואר באות ג].

ובמשנת אברהם (על צוואת ריה"ח) סי' ג' כתב, די"ל שם שהנשואין לא היו במקום אחד כו' ובעה"ג אין קפידא [כמבואר באות ה].

ובסדר הדורות ערך רב חסדא הכהן כתב, דבירושלמי פ"ד דתענית הל' ה' איתא, שמונים זוגים אחים כהנים נישאו לשמונים זוגות אחיות כהנות בלילה אחד בהדא גופנא, והכוונה שבעיר ששמה גופנא נעשו נשואין לפ' זוגות אחים כהנים כו', וכ"ה בש"ס דילן ברכות מ"ד א' ע"ר אחת היתה בא"י וגופנית שמה שהיו בה פ' זוגות אחים כהנים כו', ואיזה תלמיד טועה כתב במדרש הנ"ל תלונה בחדא גופנא.

מאיר סוף סעיף זה כתב, דכן משמע קל"ה צמ"ט, אלל שכתב ע"ז דל"ע. ועיין צנהרי אפרסמון סי' א' המוצא צמ"ק שאל"ה, שכתב דרק יום אחד לריך לשמח עס כל אחת אלל שאר ימי המשתה יכול להיות ביחד.

אמנם לענין צרכת חתנים צימי המשתה שאל"ה, כתב צמ"ט קדושין סק"ד הנ"ל, דמ"מ אינו מצרך רק שבעה ימים, דהא צאלמנה ג' לשמחה כדלקמן סי' ס"ד, ואפ"ה אין רק יום אחד לצרכה, אלמלא דצרכה לא תליא בשמחה.

ובנחורא דיעקב הנ"ל כתב, דלדעת הט"ז [דס"ל דכשהחתן והכלה הלכו אחר החופה לעיר אחרת מצרכים שם צרכת חתנים שבעה ימים מיום שצאו שמה, כמבואר צמ"ק"א אות א', כ"ה כאן] י"ל דלריך לצרך עד גמר ז' ימים של אחרונה אף שכבר עברו ז' ימים מחופתן, ולהחולקים על הט"ז הנ"ל לא יצרך, ואפשר לומר דגם אשר צרח לא יצרך.

אבל שהשמחה צמטונו, כתב שם צנהריא דיעקב, דלריך לומר [לכו"ע].

י. ואין מערבין שמחה בשמחה. א. מקור וטעם הדין. כ"ה צמ"צ"ס פ"י דאישות הל' י"ג, והצילו צמור כאן. ובצאה"ג אות ה' וכן צביצמ"א סק"ז, ליינו לדברי חס"י מ"ק ח' צ', שכתבו צ"ה לפי שאין מערבין שמחה בשמחה, דצירושלמי [פ"א הל' ז'] דרש לה מדכתיב מלא שבע זאת, והטעם נראה קל"ה, דכמו שאין עושין מצות חבילות חבילות, דצעינן שיהא לצו פנוי למנוח אחת ולא יפנה עולמו הימנה, וכן שמחה בשמחה יהיה לצו פנוי בשמחה.

וכתב צמור השלחן סעיף ע"ו, דאע"ג דגבי נשואין צמועד דאסור, שני מיני שמחות הן, וכלן הן מין שמחה אחת, מ"מ כיון דצירושלמי ילפינן דאין מערבין שמחה בשמחה, מקרא דרחל ולא מלא שבע זאת, ש"מ דאפילו צחד מין שמחה אין מערבין שמחה בשמחה, כדי שיהיה לצו פנוי למנוח אחת. ועיין בצמנהגים הר"מ על צביצמ"א, ומש"כ עליו בצרכת חלוא"ה הערה צ'.

לד' ובמהדורת הר"ר מרגליות הוא בס"י ל'. וכתב ביפה ללב ח"ד כאן סק"ח, דאע"ג דשם בצוואת ריה"ח סי' כ"ה [ובמהדורת הר"ר מרגליות הוא בס"י כ"ד], כתב דזה ספק אם לזרעו או לכל אדם, מ"מ ממש"כ שם בס"י ל"ה בסתם, יצא מידי ספק כי לכל אדם קאמר. [ובלא"ה ההיא דס"י כ"ה לא איירי אלא במחותנים ששמותיהם שרים, והכוונה שלא יתחתנו זה עם זה וכמו שכתוב שם לפני זה: לא יזדווגו יחד בילדיהן. אלא שנוסח ס"א שם במקום לא יזדווגו, כתוב לא יעשו נשואין לשני ילדיהן יחד, אבל הכוונה היא ג"כ רק שלא יעשו נשואין לילדיהן זה עם זה].

לה) ובצוואת ריה"ח שבספר יורה חסאים כתוב לב' "ילדיו". ובס"ח הנדפס (עם פ"י משנת אברהם) בקגדה תש"ט, עפ"י כת"י מיכנן, כתוב בצוואת ריה"ח סי' ז', לא יעשה אדם נשואי ילדיו יחד ביום אחד.

לו) וכתב ברות חיים כאן סק"ג, דבצורר הכסף חיר"ד סי' ו' כתב [בתוה"ד], דיש סכנה בדבר, ולדעתי הטעם משום דאיכא חשש עין הרע כמבואר בפוסקים. וכ"כ בלבוש במנהגים שבסוף חלוא"ה סעיף ל"א, דיש ליזהר בזה משום עין הרע.

לז) ובזכרון יהודה (להר"י גרינוולד) ח"ב סי' קצ"א אחר סיום התשובה, כתב שה"ר איצק הירש מסטראפקוב אב"ד זבארוב הראה דאיתא

אוצר

ס"ק יא אות ב-ד

הפוסקים

שלדעתו דוקא בשתי אחיות, דבספר חסידים [המוצא בזה ו'] כתב
 ב' חתנים, משמע דוקא שתי אחיות.

אולם בלבושי מרדכי סי' נ"א כתב, דבמרדכי מו"ק סי' תתמ"ג
 כתב להדיא שאין לעשות ביחד נשואי שתי בנות או שני
 אחים או אח ואחות, וכ"כ בשלח"ג פ"ק דמו"ק שני בניו או שתי
 בנותיו, וע"כ דמשי"כ הרמ"א ב' אחיות, לא דיבר אלא בזהו דלבושי
 הכלה במקומו ובצורתו עושה החתונות וכו'. גם באגודה פ"ק דמו"ק
 כתב שני בנים. ובלבוש צמח"גים שכתב חזו"ה סעיף ל"א כתב,
 ב' אחים או ב' אחיות. וכ"כ בצאה"ע או"ח סי' תקמ"ו סק"א.
 ובערוך השלחן סעיף ע"ז הביא בזה לשון המרדכי הג"ל. וכ"כ בקי"אר
 ש"ע סי' קמ"ה סעיף כ"ו, משנה ברורה סי' תקמ"ו סק"א, ומשנת
 יעבץ (לה"ר יעב"ץ מנדלסון) ח"ג סי' ס"ד בתוכ"ד, דה"ה ב' אחים
 או אח ואחות. וכן מבואר בלב חיים ח"צ או"ח סי' כ"ו.

וביד הלוי (להר"ד במצרגר) סי' כ"ח כתב, דפשיטא שאין חילוק
 בין אח ואחות לבין שני אחים כו', ואף דבש"ע כתוב ב'
 אחיות, מ"מ בלוח"ה ריה"ח כתב שני ילדים, ומשמע דה"ה אחים.
 גם בשמלה ללבושי שכתב חזו"ה דס"ד ד' כתב, דכן מוכח מלוח"ה
 ריה"ח דנקט סתם ב' ילדים, דמשמע דכל אופן אסור, ועוד דלעטעם
 דאין מערבין שמחה בשמחה, ח"כ אין חילוק כלל. וכ"מ ביוסף אומן
 המוצא בזה ו'. ועיין מש"כ בדין זה, בגן יעקב (להר"י הכהן)
 בדברי יעקב אות ש' סי' ו'.

ג. ואם מותר לעשות שתי החופות ביום אחד בזה אחר זה
 שלא ביחד, או אחת ביום ואחת בלילה שלאחריו.
 כתב בסתרי ומגני סי' מ"ו, דמפשטות לשון הרמ"א שכתב חופת ב'
 אחיות ביחד, משמע דאינו אסור אלא דוקא ביחד כשעומדים כולם
 תחת החופה אבל בזוג אחר זוג אין להחמיר כו', והמחבר פסק
 להדיא בתחילת סעיף זה דיש לאדם לישא נשים רבות כאחת ביום
 אחד והרמ"א לא פליג אלא שיש ליזהר שלא לעשותן כאחת, הרי
 דוקא כאחת יש ליזהר ולא בזו אחר זו כו', וכבר הקשו מפרשי
 הספר חסידים על הא דאסור לעשות חופת ב' אחיות, מהא דאיתא
 בירושלמי פ"ד דתענית שמונים זוגים אחים כהנים נשאו לשמונים
 זוגות אחיות כהנות בלילה אחד כו', וכן איתא בש"ס דילן ברכות
 מ"ד א' כו', הרי מפורש וי"א מירושלמי ומצבלי נגד דעת הספר
 חסידים שאין שום קפידא לעשות חופות אחים ואחיות ביום אחד,
 אלא דו"ל שם שנשאו בלילה אחד אבל לא ביחד רק בזה אחר זה,
 אמנם עכ"פ הודית לן מיהו פלגא שאין קפידא בזה אחר זה כו',
 ולפי מש"כ בנזכ"י סי' ע"ט לענין שאר לוח"ה ריה"ח, כי רק לרעו
 לזה [עיין ע"ז בצאה"ע סי' ב' סקמ"ו אות ה'], לפי"ז בודאי אין
 לנו לריבין להחמיר מאוד בנ"ד ועכ"פ די אם נחמיר שלא ישאו
 שתי אחיות ביחד, אבל בזו אחר זו מותר כו', ואף דהט"ז באו"ח
 סי' תקמ"ו הביא דברי הס"ח, לא קאמר דהלכה כן אלא העתיק
 סתם דבריו, וכיון דהוכיח מקודם דשתי חופות שעושין משתי נשים
 לשני אנשים לא שייך ביה עירוב שמחה [וכמוצא בסק"יג], כמו כן
 לא שייך עירוב שמחה בשתי אחיות דהא כל אחת אין לה אלא
 שמחה אחת ולא דמי לנשואין ברגל כו', ונפק מה דבזה אחר זה
 מותר.

גם במשנת יעבץ (לה"ר יעב"ץ מנדלסון) ח"ג סי' ס"ד, כתב
 דברמ"א משמע דדוקא ביחד אסור אבל בזה אחר זה שרי כו'.
 דהא עטעם הספר חסידים הוא משום שלא יללחו והיינו משום
 עינא בישא כו', וזה שייך רק בעושה חופתן יחד בבת אחת אבל בזה
 אחר זה בהפסק זמן מה ביניהם אפילו באותו יום לית לן בזה,
 ותדע דהא כתב הרמ"א בסעיף ג' ד"א שאין לברך לב' חתנים
 ביחד משום עין הרע, וכן נוהגין לעשות לכל אחד חופה בפני עצמו

ולברך לכל אחד, אלא דא"כ שכתב ביחד איכא משום עין הרע,
 מ"מ בזה אחר זה אפילו באותו יום לית לן בזה, ה"א לא שנא כו',
 סוף דבר אין קפידא לעשות חופה לשני ילדיו כי אם בבת אחת,
 אבל בזה אחר זה אפילו באותו יום לית לן בזה כו', וכן עשיתי
 מטעם וכו'.

וב"ב בקובץ יגדיל תורה בעריכת הרי"ה אקרמן ח"א סי' נ"ח,
 דרך כהן יש קפידא, אבל ביום אחד אף באחיות שרי וכו'.
 וכן מבואר בשו"ת רע"ז הילדסהיימר סי' ל"ג.

אולם בתפארת יעקב סק"ג כתב, דמש"כ בס"ח שלא לעשות חופת
 שתי אחיות, זהו אפילו בזה אחר זה.

ובשמלה לצבי שכתב חזו"ה דס"ד ד' כתב, דהרי מלמד
 הטעם של ריה"ח איכא גם עמאל דאין מערבין כו'
 כמ"ס במרדכי [המוצא בסק"יג], וא"כ הדין נותן דאפילו [בזה
 אחר זה] באותו יום אסור, משום דכל אותו היום הוא השמחה שלה
 ואל יתערב בזה שמחה אחרת וכו'. וע"ע שם דס"ה א', מש"כ ע"ד
 המשנת יעבץ הג"ל. גם בקי"אר ש"ע סי' קמ"ה סעיף כ"ו כתב,
 דאסור לעשותן "ביום אחד".

ובפרה שושנה סי' קס"ח, ונדפסה התשובה גם בקובץ נועם כרך
 ו' עמוד ש"ז, כתב ע"ד המשנת יעבץ הג"ל, דבודאי לא ראה
 שבלוח"ה ריה"ח [הנדפס עם פ"י משנת אברהם בקנדה השט"ו,
 עפ"י כת"י מייכ"ן] כתוב בפירוש [בס"ז] שלא יעשה נשואי ילדיו
 יחד "ביום אחד" כו', וכ"כ בשלח"ג פ"ק דמו"ק שלא לעשות חופה
 כו' לשתי בנותיו ביום אחד], והטעם שלא לעשות חופה לשני ילדיו
 הוא משום עין הרע וזהו אפילו אם לא ביחד אלא ביום אחד יש
 עין הרע, והטעם דאין מערבין שמחה בשמחה קאי ג"כ ע"ז.

ויש שכתבו דהמנהג לעשות חופה אחת ביום וחופה שניה בלילה
 שלאחריו. כתב בנהרי אפרסמון סי' א', דלעטעם החוב' דמו"ק
 ח' ב' ד"ה לפי, דכמו שאין עושין מלות חצילות דענין שיהיה לבו
 פנוי למלוא אחת ולא יפנה עצמו הימנה כן שמחה בשמחה יהיה
 לבו פנוי בשמחה, הרי היתר לעשות חופת ב' אחיות אף ביום אחד
 רק שלא יהיו ביחד אלא בזמ"ז כו', ולשיטת הרמב"ם והטו"ש
 בתחילת סעיף זה דנשואין אחד בלילה כמורה לא שייך אין מערבין,
 שכתבו דמותר לישא נשים רבות כאחת כו' אבל לריך לשמוח עם כל
 אחת כו', הרי היתר להעמיד חופה לשניהם ג"כ ביום רק שסעודת
 נשואין דשניה יהיה בלילה, והיה מדויק לשון ביחד שרק ביחד לא
 חסיה החופה מטעם שיהיה לבו פנוי דאין עושין מלות חצילות, אבל
 בזמ"ז הרי מותר להעמיד החופה ביום כשסעודת שניה בלילה,
 אך לא נהגו כן וחוששין דגם בנשואין אחד איכא שמחה, ולרשב"א
 בתשובה המוצא בנזכ"י או"ח סי' תקמ"ו הנשואין עיקר כו', ח"כ
 כשעושין חופה אחת ביום והשניה בלילה דלא הוי ביום אחד אין
 לחוש כו', וכן נהגו העולם לעשות נשואי ב' אחיות כאחת ביום
 והשניה בלילה. והביאו לנדיניהם דברי הנהרי אפרסמון הג"ל,
 הרה"ש בלבושי מרדכי סי' נ' ונ"א, יד סופר סי' ל"ז אות ב', וברב
 העורך בתל תלפיות שנת תרל"ה סי' ס"ז, דכשעושין חופה אחת
 ביום והשניה בלילה אין לחוש.

ועיין בזכרון יהודה (להר"י גרינוולד) ח"ב סי' קל"א, שכתב
 דמי יודע כונת ריה"ח אי בזה הולך אחר היום או לא.

ד. אם גם סעודת הנשואין אין לעשות ביחד, או שהקפידא
 היא רק על החופות. כתב בזכרון יהודה (להר"י
 גרינוולד) ח"ב סי' קל"א, דמלשון ריה"ח [המוצא בזה ו'], שכתב
 לא לעשות "נשואין" לב' בניו כאחד, משמע דלאו דוקא בחופה תליא
 מילתא

אוצר

ס"ק יא אות ד—ז

הפוסקים

מילתא חלה בכל הנשואין, והכוונה שגם סעודה נשואין בכלל, ולכן צריך להשתדל שגם סעודה הנשואין לא תהיה ביחד, ועכ"פ שז' הזוגות לא ישבו בחדר אחד, ושמעתי שגם הגאון דראדנא הזכיר על כך. ועיין גם בנהרי אפרסמון [המוצא בזה ג'], דכשכחצ להחיר לעשות חופות צ' אחיות אחת ביום ואחת בלילה, כתב דיש להחמיר שגם סעודה נשואין של הראשונה תהיה ביום. והביאו לנידוניהם דברי הנהרי אפרסמון הנ"ל, הרה"ש בלבושי מרדכי סי' ג', ויד סופר סי' ל"ז אות ב'.

אולם בדעת הרמ"א כתב בשבועות תמרים שם דמ"ה ג', דמלשנו שאין לעשות חופת צ' אחיות "ביחד", מובן שהיתה לפניו הגירסא בהגהת סמ"ק כפי הגירסא הראשונה שכתב הע"ז הנ"ל כו', וכן היתה גם גירסת הלבוש וכו'. וכ"כ בנהרי אפרסמון סי' א'. שדעת הרמ"א דרק ביום אחד אין לעשות חופת צ' אחיות, לא במקלט ספרים בסמ"ק דאפילו בשבוע אחד אין לעשות. וביאורי מהרש"ל על הסמ"ג הל' חוב"מ כתב, דמש"כ במקלט ספרים סמ"ק "בשבוע" אחד, נראה שהוא ע"ס, כי קשה לומר שהס"ח פליג על הגמרא (דיון מא). ובמשנה ברורה סי' תקמ"ו בשער הליון אות ג' כתב, שהשמיט מה דליתא בע"ז שבמקלט ספרים סמ"ק כתוב שבוע אחד, עפ"י מש"כ ביאורי מהרש"ל הנ"ל דאין סברא שרי"ה יחלוק על הגמרא, וכוונתו דבגמרא ליתא דמותר לישא ערב הרגל, אע"ג דנשואין עם הרגל בשבוע אחד שפיר דמי כיון שאינם ביום אחד. ובשמלה ללצי ששלחן העזר ח"ב דס"ה ד' הביא דברי המש"כ הנ"ל, וכתב דכן משמע בכל גדולי הפוסקים האחרונים דאין איסור אלא ביום אחד, ולכן המנהג להחיר נשואי השנים בלילה שלאחריו [כמוצא בזה ג']. ובדמשק אליעזר (על לוריה"ח) אות ג' כתב, שה"ר יחזקאל שרגא הלברשטם אב"ד שינאווי אמר לו, דמש"כ בלוחות ריה"ח בשבת אחד, ל"ל [תיבת בשבת] בניקוד סגול, ור"ל במקום אחד, ולו נראה ש"ל צבת אחת. וכ"כ במשנה יעצן (לה"ר יעצ"ן מנדכסון) ח"ג סי' ס"ד, עמש"כ בס"ח צ' חתנים כו' בשבת אחת, ש"ל צ' אחיות צבת אחת, וכמו שנראה שהיתה גירסת הרמ"א, ולכן כתב דאין לעשות חופת צ' אחיות ביחד דהיינו צבת אחת.

אוצרות התורה

וב"ב ביוסף אומץ (לה"ר האן) ח"ב פ' הכנסת כלה, שאין נמנית לעשות צ' חופות לצ' אחים או אחיות בשבוע אחד, דדוקא ביום אחד איכא קפידא, וכן נהגתי. ובסמ"ק ומגני סי' מ"ו כתב ע"ד הס"ח הנ"ל, שהוא דבר תמיה ופוק חזי מאי עמא דבר, וגם בשו"ע משמע איפכא וכו'. וכ"כ דעת הסוברים בזה, כי דכשלין בלוחות מקום מותר אפילו ביום אחד. ועמש"כ בזה בצית ידידיה סי' ל"ב.

ועיין בס' נ"ה סק"כ אות כ"ח, דיש שכתבו בכוונת ריה"ח הנ"ל, ששני חתנים לא יעלו לתורה בשבת שלפני החתונה בצית הכנסת אחד.

ז. אם הקפידא היא דוקא באב המשיא את בנותיו, אבל לא בשאבא בבר אינו חי. עיין בזכרון יהודה המוצא בהערות ל"י, שכתב דכדומה שרי"ה חלה הדבר בלבות, ואם הלבות של הזוגות אינם בחיים אין קפידא. וכ"כ בגני יוסף סי' כ"ו אות י', דאפשר שהאיסור נאמר דוקא על האב, משא"כ כשהאחיות עושות החופות כל אחת בעלמן.

ובמחנה חיים ח"ג סי' ל"ג, נשאל על אשה חלמנה עניה אם תוכל להכניס שתי בנותיה בשני ימים זה אחר זה, להחוששים גם בשבוע אחד, והשיב דאחר שהיא אשה חלמנה ואין עליה חיוב להשיא בנותיה הדבר מותר, דבשלמא האב חייב להשיא בנותיו כו' אי"כ אללו אין לערש שמחה בשמחה, כי שמחת נשואין ז' ימים כו', אבל האם אשה חלמנה אין סרך חיוב מלוה להשיא בנותיה ומותרת לעשות נשואי שתי בנות בשני ימים, וגם הי"ח שבט"ז

מילתא חלה בכל הנשואין, והכוונה שגם סעודה נשואין בכלל, ולכן צריך להשתדל שגם סעודה הנשואין לא תהיה ביחד, ועכ"פ שז' הזוגות לא ישבו בחדר אחד, ושמעתי שגם הגאון דראדנא הזכיר על כך. ועיין גם בנהרי אפרסמון [המוצא בזה ג'], דכשכחצ להחיר לעשות חופות צ' אחיות אחת ביום ואחת בלילה, כתב דיש להחמיר שגם סעודה נשואין של הראשונה תהיה ביום. והביאו לנידוניהם דברי הנהרי אפרסמון הנ"ל, הרה"ש בלבושי מרדכי סי' ג', ויד סופר סי' ל"ז אות ב'.

ובלבושי מרדכי סי' ג' כתב, דכסעודה שאוכלין החתן והכלה יחדיו ביחד כו', דלכמה פוסקים הוא החופה כמבואר בשו"ע סי' נ"ה, ע"כ בודאי יש להחמיר בסעודתו הנ"ל.

ה. וכשהחופות אינן במקום אחד אלא ששתייהן ביום אחד. בזכרון יהודה (להר"י גרינוולד) ח"ב סי' קל"א, נסתפק אם הכוונה שלא לעשות במקום אחד או לא. ובגני יוסף סי' כ"ו אות י' כתב, דאפשר לומר כן, דזה דוקא כשהחופה במקום אחד. ובנשמת כל חי ח"א יו"ד סי' מ"ב דף מ"ג ריש עור ד', כתב בזה"ל בפשיטות, דיכול לעשות נשואי צ' אחיות ביום אחד בשני בתים. גם במשנה אברהם (על לוחות ריה"ח) סי' ג' כתב, דכפי משמעות הלוחות אין קפידא כשנשואין בשני מקומות, דאזכרה זו נמשם עין הרע היא וכו'.

ובנהר מצרים חופת חתנים אות י"ח כתב, דהאידנא במארים המנהג שא"ס משיא צ' בנים או בנותיו ביום ובעת אחת, אכן אינן נשואין בחדר אחד רק כל אחד בצית חתנות שלו, הגם שהם בחדר אחד או בלילה אחד.

ו. הסוברים דגם בשבוע אחד אין לעשות חופות ב' אחיות, והחולקים ע"ז. בהגהות ר"פ על הסמ"ק מלוה קל"ה אות ז' כתב בשם ספר חסידים, דאין לעשות חופה משתי אחיות בשבוע אחד. ולפנינו בספר חסידים סי' תע"ז (ה) כתב, צ' חתנים שעושים נשואין בשבת א' לא יללחו או ימות הא'. ובלוחות ריה"ח סי' ל"ז (ט) כתב, שני חופות בשבת אחד, אחד מהם יעני או ילך לגולה או ימות. ובלוחות ריה"ח שנדפס עם פ"י משנת אברהם (קנדה תשנ"ו) עפ"י כת"י מיונק, כתב בס' ג', חופת צ' אחיות בשבת אחד מהם יעני וכו'. והביאו דברי הגהת סמ"ק הנ"ל, צ"י כאן ברמזים, ובבהכות שבספר המנהגים (להר"י עירנא) במנהגי כל השנה אות י"ד. ובצ"ח ופ"ז לוח"ח סי' תקמ"ו, כתב בשם הגהת ר"פ בסמ"ק הנ"ל, דבס"ח כתב דמשתי אחיות אין לעשות "ביום" אחד, ובמקלט ספרים כתוב דאפילו בשבוע אחד אין לעשות, [וכמו שהוא בספרי הסמ"ק שלפנינו], ואין לשנות המנהג. וכן הביא דברי הגהת סמ"ק הנ"ל, בחידושי וביאורי מהרש"ל על העזר בלוח"ח שם, דבס"ח כתב דאפילו בשבוע אחד אין לעשות ואין לשנות המנהג מ. וכ"כ בקלר צבא"ע שם סק"א. ובקלר ש"ע סוסי קמ"ה הביא דעה זו. ובעלי ארזים סק"ו כתב ע"ד הסמ"ק, דכן נראה סמך לדבר מלא שבוע זאת. וכ"כ בפרס שלמה (על שו"ע) כאן.

גם בערך לחם כאן, כתב שאין לעשות חופת צ' אחיות בשבוע אחד. וכ"כ בהפארת יעקב סק"ג. וכ"כ דעת המחנה חיים המוצא בזה ז', והלז חיים ח"ב סי' כ"ו המוצא בשדי חמד מערכת חו"כ סי' י"ט. ובערוך השלחן סעיף ע"ז כתב, דאין זה ענין למה שכתבאר בסעיף ג' לענין צרכה אחת לשני חתנים, דכאן הוא ענין אחר ממש.

ביאור הגר"א

[ח] וי"א דאף כו' מ"ש
פי"א אין מקלסין שתי
כלות בעיר א' אא"כ
יש שם כדי קילוס לזו
וכדי קילוס לזו רשב"א

[ח] וי"א דאף כו' מ"ש
פי"א אין מקלסין שתי
כלות בעיר א' אא"כ
יש שם כדי קילוס לזו
וכדי קילוס לזו רשב"א

[ט] ואין נוהרין כו' דס"ל כת"ק :

אומר אעפ"כ אסור משום איבה :

הפוסקים

ס"ק יא אות ז — ס"ק יג

אוצר

ועיין בחפצארת יעקב סק"ג, שר"ל דגם הרי"י מפרין המוצא ברמ"א
בסמוך שהיה עושה חופות עניות עם חופות עשירות, היינו
זיום אחד [אצל לא ביחד, רק] זו אחר זו. [ולא נראה כן מדברי
כל הפוסקים המוצאים בס"ק שח"ז].

ודעת שאר הפוסקים בזה, עיין בס"ק הסמוך.

וכתב בלב חיים ח"צ או"ח סוס"י כ"ו, דגם להסוברים דאפילו
חופות ז' נכריות אין לעשות ביחד, עכ"ז אם יהיה הענין
דבר מלוה, כגון שעושה נשואין לתוס ויתומה או לעני חשוב עם
נשואי בנו או בתו לשם מלוה גמ"ח, ועל דרך שהיה נוהג הרי"י
מפרש [כמוצא ברמ"א], בזה מותר גמור וחבול עליו ברכה כו',
כי בלתי"ה כתב דלוא"ה ריה"ח שלא ישא בת אחותו ועמדו האחרונים
על דבריו שהוא הפך הש"ס כו', ולדעתי לק"מ, דזה דוקא כשנשא
שלא לשם מלוה כו' הלא"ה איכא מלוה כו' וכמ"ש בנז"י כו' [עיין
ט"ז בלוא"ה ס"י ז' סקמ"א], וא"כ כאן נמי צ"ב חופות שהם
זרים כל שיש בנשואין איזה דבר מלוה כנ"ל ליכא למוחש למידי וכו'.

יג. ואין נוהרים מזה וכו'. בהגמ"י פ"ז דיר"ע מד' שממנו
מקור דעה זו, הביא מהסמ"ק, והוא במלוה קל"ה
בהגהת ר"פ אות ז', שכתב בזה דאין נושאין נשים במועד משום
דאין מערבין שמחה בשמחה, דמכאן יש נזהרין שלא לעשות שתי
חופות זיום אחד, גם מביאין ראיה מהירושלמי [פ"ק דמו"ק הל' ז']
דמפיק מקרא שלא לערב שמחה בשמחה מיעקב אבינו דאמר ליה
לבן מלא שבע זאת וגו', ולא היא דהתם שתי השמחות היו לאדם
אחד דיעקב היה נושא שתי נשים, וכן גבי רגל שמחת הרגל ושמחת
האשה שהוא נושא דלחוד הם שתיים, הלכך שייך בזה עירוב
שמחות, אצל בשתי חופות שעושין משתי נשים לשני אנשים לא שייך
עירוב שמחה בשמחה, וכן היה נוהג מורי ר' יחיאל [מפרש"ש מה]]
לעשות חופת יתום או יתומה עם חופת אחד מצניו הכל זיום אחד.
ובדרכי משה כאן, הביא דברי הגהת סמ"ק הג"ל, וכתב דאף
בצמרדכי ובאגודה כתבו דאפילו צ"ב נכריות היו הראשונים נזהרים
כו', מיהו אין העולם נזהרים. וכ"כ בצ"ח כאן. ובהגהות מהר"ח
(בגליון העור) כאן, הביא דברי הד"מ הג"ל וכן הביא דברי הגהת
סמ"ק הג"ל, בחדושי מהרש"ל על העור (הולאת אל המקורות)
או"ח ס"י תקמ"ו, לזו צ"ב בנכריות שצ"ק חלו"ח סעיף ל"א, ט"ז
בזה"ע משנה ברורה שם בלוא"ה ס"י תקמ"ו סק"א, וערוך השלחן
כאן סעיף ט"ז. ועיין בחפצארת יעקב המוצא בס"ק הקודם.
בכתב

כאן, דלפום ריהטא משמע דר' שמעון בן אלעזר אכולה ברייתא פליג,
וצ"ע למה פסקו התם [גבי הספד ביר"ד ס"י שמ"ד] כת"ק והכא פסקו
כו' שמעון בן אלעזר, אם לא דנדרחוק לומר דר' שמעון בן אלעזר אך
אסיפא פליג, אבל ברישא ס"ל דהספידא יקרא דשכבי ולא שייך איבה.
ובמנחת יעקב במסכת שמחות שם כתב, דר' שמעון בן אלעזר לא
פליג אלא בכלה, לפי שאפשר לכנס אחת היום ואחת למחר, אבל בשני
הספדים לא פליג.

מד' לפנינו בהגמ"י שם ליתא, אבל הוא בהגמ"י דפוס ראשון,
הובא בהשלמת הגמ"י שברמב"ם הוצאת אל המקורות ירושלים תשס"ז.
מה' מהדרכי משה כאן.

בצ"ע [הנ"ל אות ו'] מודים אם אין לאחיות אב. יע"ש בלוח ו',
די"א דהא שאין משיאין ז' אחיות בשבוע אחד, הוא מטעם עין הרע.

ח. אם יש להמנע מהיות מסדר קדושין בנשואי שתי אחיות
ביחד. ציד הלוי (להרי"ד במצרגר) ס"י כ"ח נשאל כשהאב
רואה לעשות נשואי ז' ילדיו זיום אחד, אם לריך למנוע מהם סידור
קדושין, וכתב דאפשר לומר דאם הם לא יחשבו לזה אין על הרב
כלום אחר שהזכירם ט"ז.

אולם בלבושי מרדכי ס"י ג' כתב, דכיון שהרב או שלוחו מסדר
הקדושין, הוא עושה וגומר הדבר באיסורא, ח"כ מסייע
יד עוברי עבירה ודאי הוי. והביאו הרב העורך בתל תלפיות
שנת תרל"ה ס"י ס"ז.

יב. וי"א דאף בשתי נכריות וכו'. בצמרדכי מו"ק ס"י תחמ"ג
שהוא מקור דעה זו, אחר שהביא דעות הראשונים לענין
נשואי ז' אחיות ביחד, כתב עוד, דאפילו בנכריות מב' הראשונים
היו נזהרים, והכי תניא באצל רבתי אין מקלסין שתי כלות בבית אחת
כו' מפני הליצה מב'), פי' אם האחת יפה והצרתה אינה יפה, וכן
אם מכבדים האחת יותר מהצרתה, יש איבה ביניהן, ונראה לראצי"ה
[והוא שם צמ"ק ס"י תתי"ע], שמטעם זה הקפידו הראשונים בזה.
וכ"כ באגודה מו"ק ס"י ו' וכן בחדושי אגודה שצ"ק שו"ת מהרי"י
ווייל, דיש מקומות שנוהגין שלא לעשות שני נשואין יחד אפילו של
נכרים כו', משום איבה. והביאו דברי המרדכי בהגהות שצ"ק
המנהגים (להרי"א עירגא) במנהגי כל השנה אות י"ד, ובצ"י כאן.

וברוח חיים כאן כתב דלוא"ה ריה"ח ס"י ל"ה כתב לא יעשה
נשואים לז' ילדים יחד, וכן נזהרים, כי לא מציעא ז' חתנים
שהם קרובים וכ"ש אחים אין עושים הנשואין בצית אחד שניהם
יחד משום עין הרע [כמבואר בהערה ל"י], אלא אפילו חתנים
שאינם קרובים וכל אחד מוליד הולאות משלו בפרטות, עכ"ז נהגו
שלא לעשות ז' נשואין שניהם יחד בצית אחד, והגם כי לענין דינא
אין עיכוב אם יעשו ז' חופות מב' חתנים במקום אחד [כמבואר
בסעיף ג'], מ"מ כתבו המרדכי והאגודה דיש מקומות נזהרים שלא
לעשות אף שניהם נכרים וכו'. וכ"כ בצפ"ר לז' חיים ח"צ או"ח
ס"י כ"י.

גם בבק' החיים או"ח ס"י תקמ"ו סק"ג, הביא מלוא"ה ריה"ח
הנ"ל, דאפילו חופות משני אנשים לשתי נשים אין לעשות וכו'.

מב' לפנינו במרדכי שם איתא : ואפילו בעכו"ם. וכבר כתב בס'
שבעים תמרים (על צוואת ריה"ח) דמ"ה ד', דשגיאה הוא, כי חשבו שפי'
נכריות הוא אינן ישראל, ולכן תחת נכריות הדיפסו עכו"ם כדרכנו תמיד,
ולא תבינו שבאן הפי' נכריות הוא זרות שאינן אחיות. ובמקור תוסד
(שנדפס בירושלים תשי"ז על צוריה"ח) אות מ"ה כתב דזהו מהגהת
הצנזור.

מג' והוא במסכת שמחות פ"א, ושם איתא, אין עושים שני הספדים
בעיר אחת אא"כ יש שם כדאי לזה וכדאי לזה, אין מקלסין שתי כלות
בעיר אחת אא"כ יש כדי קילוס לזו וכדי קילוס לזו, ר' שמעון בן אלעזר
אומר אעפ"כ אסור משום איבה. וכתב בהגהות מהר"ח (בגליון העור)

באר הגולה

ו עור בשם אביו הראש
הלכה למעשה בתשובה כולו
כ"ו

ג. ואם יש שני חתנים יחד מברכים ברכת חתנים אחת לשניהם :

הגב

אוצר

ס"ק יד אות א-ב

הפוסקים

בשמחה, ולא אמרין הכי אלא ציעקז שנשא שתי נשים, וכן הרגל
ושמחה חופה שכלל לאדם אחד, ולכן שייך צבו עירוב שמחה, אבל
צ' חופות שעושים שני אנשים עם שתי נשים לא שייך צבו עירוב
שמחה, וכ"ש לענין הצרכות, וכיון שכן לא מפשינן בצרכות כיון
לאפשר בצרכה אחת, ואע"ג דכתב הרמב"ם בשם רבו שאין לצרך
צרכה אחת לשני חתנים צבית אחד שאין לערב שמחה בשמחה כו'
[כמוצא בסקט"ז], מ"מ לא נניח סברת הראשונים והאחרונים
מפני סברת רבו של הרמב"ם, וחו דפשטא דלישנא דחתנים מן
המנין לא משמע כדבריו וכו'.

ובתב באהל יוסף (להר"א פריד) סי' י"ז, דיש להבין למה לא
העירו מפרשי הש"ע דין שני חתנים צידה, מהא דאמרין
בסוטה ח' א' אין משקין שתי סופות כאלה ואין מעבירין שני
מאורעים כאלה כו' לפי שאין עושין מלות חצילות חצילות כו',
ונראה דהא דסוטה ה"ל לא נאמר רק מפני העורר, וי"ל שזה לא
שייך רק אם מוטל הדבר לעשות על הכהן או על הצ"ד, משא"כ
דבר שיוכל לעשות כל מי שירצה לא שייך למר שיש עליו עורר
ונראה עליו כמש"א.

וביגדיל תורה בעריכת הרי"א חקמן ח"א סי' נ"ח, הביא בעי"ז
לנידונו מהש"ע ח"ב סי' מ"ב שכתב, דלא חקשו לך
איך מלין צ' תינוקות כאחד וכו' אין עושין מלות חצילות, דלא אמרין
אלא במלות חלוקות בצרה"מ וקידוש היום אבל במלות אחת לא
היו חצילות, ולא דמי לשני מאורעים דאין מעבירין אותם כאחד כו',
דהאם הנך מלות רמו עליה דצ"ד אבל מילה דרמיה על אז וכל אחד
מחוייב לממכל צריה לא היו מלות חצילות חצילות אם יולאים בצרכה
אחת, ודמי נשות צהמות הרבה שיואל בצרכה אחת, וה"ה להרבה
שוחטים שיואלים בצרכה אחת אע"פ שהם גופים מחולקים. ועיין
מש"כ בזה באלפי ישראל ח"א סי' ו' עמוד ל"ב עור צ'.

ב. ובשהחתנים רוצים להתברך כל אחד לעצמו. עפ"י
מהרד"ז ח"א סי' תמ"ח, וחזרה ונדפסה
התשובה גם בח"ז סי' ס"ג, דהיכא דהחתנים מקפידים ואינם רואים
בצרכה בשותפות, שפיר דמי לצרך לכל אחד בפני עצמו ואין כאן
משום אפוש צרכות, ומולאים את האחד לצית אחר ומצרכים וכו'.

ובנהר מלרים עיני חופה אות י"ח, כתב כן לענין הצרכות
שבסעודה, שכתב מהריק"ש דמצרכים צרכה אחת לשניהם
שלא להטריח על המסובים [כמוצא בסקט"ז], דאם החתנים
מקפידים ע"ז וחושבים לחצילות דבר זה, והמסובים מוחלים על
ערחתם כדי להפיק רצון החתנים, יצרכו לכל אחד בפני עצמו, וכן
מתבאר מדברי מהרד"ז [הנ"ל].

ובתב בנשיעה של שמחה סי' פ"ח, דמדברי מהרד"ז הנ"ל אין
לנו ראייה כי אם כשאין שם הזוגות בשעת הצרכות [משא"כ
צ"ד ששני הזוגות נמלאים בלוחו מעמד זה בפני זה מו], ואפשר
שיש לזה תקנה קלה, שהרי הרבה מתקבלים למקום החופה ואם
יעמדו הזוג האחר במקום נפרד מהזוג הראשון באופן שמחילת צני
אדם מפסקת צנייהם, י"ל דהוי מחילה כמו לענין שבת, אמנם אין
אנו לריכים לזה, עפ"י מש"כ המקנה [המוצא בסקט"ז] דהרמ"א
מיידי שכתב קדשו כל אחד בפני עצמו, אבל לפי מהגינו שהקדושין
תחת החופה ח"כ הקדים צרכה נשואין לקדושין של חצרו, ולא מלינו
צרכה נשואין קודם הקדושין וכו'.

ואפילו

(מו) עפ"י לשון השאלה שם.

סעיף ג. יד. ברכת חתנים אחת לשניהם. א. טעם דעה
זו והסוברים כן. דין זה הוא מהעור בשם הרא"ש כמ"ש
צב"ה"ג. והוא בכלל כ"ו סי' ד', דאחר שכתב צמי שיש לו שני צנים
למול ומל אותם בשעה אחת, דיברך צרכה אחת לשניהם, והביא
ראיה מן החוספתא [פ"ו דצרכות ה"ל כ'] עשרה שעשו מילה אחת
אחד מצרך לכולן כו', כתב עוד, וכן הוריתי כאן על שני חתנים
שיצרכו שבע צרכות לשניהם, ונחלק עלי רבך בלא טעם וראיה.

עוד הביא העור כאן, דגם הרמב"ם ס"ל הכי, שכתב דיש לו
לאדם לישא נשים רבות כאלה ציום אחד ומצרך צרכה חתנים
כאלה, אבל לשמחה צריך לשמוח עם כל אחת וכו', [וכמוצא צריש
סעיף צ']. ובצ"ח כאן כתב ע"ז, דהיכא לפקפק, דשמח לא דמי
חתן אחד שנושא נשים רבות לשני חתנים אע"פ שכל אחד נושא
אשה אחת בלבד, דבזה ס"ל לרמב"ם דיש לצרך לכל אחד ואחד
כיון דגופין מחולקין. הולס צפרישה אות ו' כתב, דממש"כ הרמב"ם
בנושא נשים רבות כאלה שמצרך לכולן כאלה, ממילא נשמע
דמצרכים גם לשני חתנים כאחד, והא דלא כתב הרמב"ם דינו אשני
חתנים ושתי כלות, נראה משום דשם אשמועינן דאע"ג דאיש אחד
כשמצרכים לו על כולן צידה וצריך לשמוח עם כל אחת בפני עצמה
כדינה, דנתרחקו לנשים ימי שמחתן מזמן הצרכה, אפ"ה מותר, ק"ו
לשני חתנים שגם שמחתם עם צה זוגם נעשה להם מיד, ובזה ח"ש
שס"ס רבינו [העור] דצברי הרמב"ם וכתב אבל לשמחה כו' [דלפי
הנ"ל זהו עיקר הראיה לשני חתנים], וטעם דעין הרע [דליתא
להלן ברמ"א דלהכי אין לצרך לצי חתנים צידה], שייך טפי באיש
אחד שנושא כמה נשים משני חתנים לשתי כלות. ובעני ארזים סק"ה,
אחר שכתב דין הנ"ל דנושא נשים רבות כאלה, שהרמב"ם למד
זאת מהחוספתא [הנ"ל] שהביא הרא"ש דין זה [וכמוצא בסקט"ח],
כתב עוד, דלפי"ז ח"ש מה שפקפק הצ"ח על העור, דהרמב"ם יליף
מהחוספתא הנ"ל ומינה איכא למישמע נמי הדין של הרא"ש כו',
ומה שלא כתב הרמב"ם הדין בשני חתנים כצד כתב יסוד נכון
צפרישה [הנ"ל].

גם מהרשב"א בתשובה, והיא בח"ז סי' קכ"ז, הביא צב"י כאן,
שכתב דמסתברא שמצרך על שניהם כאחד, כשתי חצירות
שאוכלות זו לעצמה וזו לעצמה, שאחד מצרך לשתייהן כל שרואות זו
את זו. ועיין עוד להלן סקט"ז מדבריו בתשובה זו. גם בח"א סי'
תנ"א כתב הרשב"א, דמסתברא שמצרך על שניהם כאחד כשתי
חצירות כו', ושם הביא גם דברי החוספתא דצרכות הנ"ל צרא"ש.
וכן הביאו דברי תשובה הרשב"א הנ"ל בצרחות חיים ה"ל קדושין
סי' כ"א, ובאזכרהם סדר צרכה נשואין.

ובשו"ת רד"ז ח"א סי' תמ"ח, וחזרה ונדפסה התשובה גם בח"ז
סי' ס"ג, כתב דצריש כחוצית הניא ברכת חתנים צעירה
וחתנים מן המנין, ומדקתני וחתנים לשון רבים משמע להדיא
דמצרכין לשני חתנים צידה כו', ומדברי הרמב"ם [הנ"ל] דיש לו
לאחד לישא נשים רבות כו', למדנו שאין השמחה בשעת הצרכה אלא
בשעת אכילה ושתייה, ואפילו צאדם אחד לא אמרין [גבין] צרכות
אין מערבין שמחה בשמחה, וכ"ש בשני חתנים שכל אחד שמח לעצמו
דפשיטא דמצרכין לשניהם יחד, וכן עשה הרא"ש הלכה למעשה,
וכ"כ הרשב"א בתשובה, וכך היה נוהג רבינו יחיאל לעשות חופה
יתום או יתומה עם אחד מצניו [כמוצא בסקט"ג], וכן היא הסכמה
הפוסקים אשר אנו רגילים לסמוך עליהם, הלכך כיון ששני החתנים
צבית אחד וכל אחד שמח לעצמו לא שייך צב"א אין מערבין שמחה

הגב ואפילו לא היו החתנים ביחד אלא (ה) שהיה דעתו על שניהם כמו שנתבאר ב"ד סימן רס"ה לענין מילה וי"א דאין לברך לבי חתנים ביחד משום עין הרע (הגהות מיימוני פ"י דאישות *). וכן נוהגין לעשות לכל אחד חופה בפני עצמו ולברך לכל אחד אצל לאחר הסעודה מצרכין (ו) להרבה חתנים ביחד אם אכלו ביחד:

אין

פתחי תשובה

כמו שנתבאר ב"ד סי' רס"ה דהם ס"ה מבואר דהראשון מצד על המילה ועולה גם לשני והשני יברך על הכוס אשר קידש ע"ש:

(ו) להרבה חתנים ביחד. עיין במשנה הרד"ק ח"א סי' תמ"ח שכתב דהיה דחמים גופייהו מקפידים בהכי שאין רוצים בברכה בשותפות שפיר דמי לברך לכל אחד בפני עצמו ואין כלל משום אפסות בברכות ומוציאים את האחד לבית אחר ומצרכים וחרים ומצרכים לזה וכן עשה הוא ז"ל מעשה ע"ש:

הפוסקים

ס"ק טו - ס"ק יז

אוצר

שנראה דמוחין בידם, לא מציעה אם השושבינים אינם רוצים בברכה כו', אלא אפילו אם כולם מרוצים יש ביד אחרים למחות בברכה, וראיה ממ"כ ביד אהרן א"ח סי' קמ"א [מוצא צב"ט שם סק"ה], על אב וכן או ב' אחים שרוצים לעלות לחורג בזה אחר זה לעשות כן מפני ע"ה, דאפילו אם רוצה לעלות מוחין בידו, וה"ל י"ל דכוותה, וכ"ש הכא דאיכא מאן דס"ל דגם מצד הדין אין לעשות כן.

אמנם כששניהם זקנים או שניהם חלומים שנשאו חלמות או גרושות, כתב בנהר מלרים עיני חופה אות י"ח, דצב"ט אין כאן בית אחיזה לע"ה, וכמוצא שאין כאן מנהג ויצרכו ברכה אחת לשניהם.

ויש שכתבו דמעיקר הדין אין מצרכין לשני חתנים ביחד. בריטצ"א בסוגיין כתב, דהא דאמרין וחתנים מן המנין (מח) נקט לשון רבים משום חתונות רבות הבאות זו אחר זו, וכדאיתא בתם [בקדושין י"א ז'] מאי בוגרות בוגרות דעלמא, אצל אין לערב ברכה אחת לשני חתנים בבת אחת (מט) שאין לערב שמהה בשמהה, וכן קצת מרבותי. והביאו בנמוקי' כאן, וכתב בדרם שלמה כאן, דנפק"מ, דעין הרע אינו אלא חשש, אצל הא דאין מערבין שמהה בשמהה יש סמך בקרא וכו' [עיין ע"ז בסק"ה].

ועבא"ה ג' דגם הרשב"א המוצא צב"ט כתב דאין לברך ביחד, והטעם כדי להפריש בחתונתם שיהא ניכר. ועיין צב"ט כאן, דמתחילה כתב הרשב"א דמסתברא שמצד על שניהם כאלה כו' [כמוצא בסק"ד], אלא שכתב שוב, ודעתי נועה שכל כח וכת מן החתנים מכניסין לחדר אחד לעצמו כדי שיהיה ניכר שיש שם ב' חתונות, ואין מצרכין לזה בפני זה להפריד בחתונתם וכו'. ונדפסה תשובת הרשב"א הנ"ל, בח"ז סי' קכ"ז ג'.

יז. אבל לאחר הסעודה מצרכים להרבה חתנים וכו'. כ"כ הרמ"א גס צד"מ, שעושין סעודה אחת להרבה חתנים ואין מצרכים אלא ברכה אחת, ושכ"נ מתשובת הרשב"א שהביא צב"ט. ונדפסה בתשובותיו ח"ז סי' קכ"ז, לאחר שכתב דמכניסים כל כת מהחתנים לחדר לעצמו [כמוצא בסק"ט], כתב עוד

(מח) שם כתוב, ואין חתנים מן המנין, אבל צ"ל כמו שהדפסנו בפנים, וכ"ה בנמוקי' ובשטמ"ק.

(מט) בנמוקי' ובשטמ"ק כתוב כאן: לשני חתנים, בבית אחד. ויש להעיר דתחילת דברי הרשב"א שמברך על שניהם כאחד, ישנם גם בח"א סי' תנ"א, אך מה שכתב שוב, שדעתו נוטה להכניסם לחדרים נפרדים, ליתא שם. וגם בארחות חיים הל' קדושין סי' כ"א, ובאבודרהם סדר ברכת נשואין, ובשו"ת רדב"ז ח"א סי' תמ"ח, לא הביאו רק דברי הרשב"א הראשונים.

(ה) שהיה דעתו על שניהם. עיין בספר המקנה שכתב נראה דמירי שכבר קדשו כ"ל בפ"ע אצל לפי מנהגו שמקדשין אחת החופה א"כ הקדים ברכת נשואין לקדושין של חבירו ולא מלינו ברכת נשואין קודם קדושין ותו דאם יכוין גם בברכה אירוסין לפטור את חבירו הא הוי ברכת נשואין הפסק ואם לא יכוין בברכה אירוסין נשניהם א"כ הוי ברכת אירוסין דמי הפסק בין ברכת נשואין דראשון לנשואין דשני ואפשר דעת הרמ"א היינו שמצרכין על הראשון ברכת אירוסין ודעתו לפטור השני שיכל אח"כ ומצד לשני ברכת נשואין ופטר גם הראשון בברכה נשואין וסינו שכתב

טו. ואפילו לא היו החתנים ביחד וכו'. עפ"י סק"ה מהמקנה, דמירי שכבר קדשו כל אחד בפ"ע כו', ולא מלינו ברכת נשואין קודם קדושין, ותו דאם יכוין גם בברכה אירוסין לפטור את חבירו הא הוי ברכת נשואין הפסק כו', ואפשר שמצרכין לראשון ברכת אירוסין ודעתו לפטור השני שיכל אח"כ ומצד לשני ברכת נשואין ופטר גם הראשון וכו'. והביאו לנידונו בנטיעה של שמחה המוצא בסק"ד אות ב'.

אמנם באבן פנה (דרישת ארי) סק"ז, אחר שכתב ג"כ מתחילה, דלכאורה היה נראה לדרך שלא להפסיק בין הברכות לנשואי שני כו' וא"כ אי אפשר לברך לשני חתנים ביחד אלא כשכבר קידשו שניהם וקראו כתובות שניהם כו', כתב שוב, דזה אינו, דכיון דברכות הנשואין אינן אלא שבת, ולא נזכר בברכה [ענין] נשואין כלל לא שייך בזה הפסק, כמ"ש צב"ט סק"ה לענין עובר לעשייתו כו', ולרוב הפוסקים ומכללם הרמ"א צב"ט י"ה סעיף א' [עיין באול"פ שם], דהיריעה הפרוסה על גבי כלונסאות לא הוי נשואין רק מה שאוכלין ביחד במקום לנוע, א"כ הוי לריכין להזהר שלא להפסיק בשיחה בעלה בין הברכות להיחוד הזה, ולא ראיתי מי שחש לה [עיין ע"ז סי' י"ה ס"ק י"ז], אע"כ דלא שייך כאן הפסק.

אולם בדרישה אות ו' תמה על ע"ס דין הרמ"א במה שמדמה למילה, וכתב דאינו מוצא, דש"ה, דברכה מילה היא ברכת המזל ומזכיר בה המעשה אשר יעשה, ומש"ה מדמהו לברכה שחיתה שהשוחט מצד ויציא זה אף לעשות אשר יציאו לו אח"כ, משא"כ בחתנים דאינה אלא ברכת השבה ותפלה ואינו מזכיר בה על מה קאי, ואם אין החתן אצל הברכה במה יוכר שהברכה קאי גם עליו כיון שאין מעשה מוכח אחריו.

טז. וי"א דאין לברך לבי חתנים וכו'. מקור דעה זו הוא מהגמ"י פ"י דאישות כמלויין צפנים, וכתב שם בזה ג' צעם אצולסק, דראוי היה לשני חתנים להפטר בברכה אחת כמו שנפטרו בסעודה בחדא ברכת שבע ברכות (מז), לולא מפני עין הרע.

ובנחלת שבעה סי' י"ז במחודשים סעיף ה' אות י"ז, כתב גם צעם הצ"ח, דמצרכים לכל אחד ואחד בפני עצמו. והוא צב"ט יו"ד סי' רס"ה. ובערך לחם כאן, כתב ג"כ שנהגו לברך לכל אחד בפני עצמו משום ע"ה.

ואפילו כשהחתנים אומרים שאינם חוששים לעין הרע. כתב בחינה וחסדא (עמ"ס כתובות) ח"א דק"מ עור ד',

(מז) ובספרו ראבי"ה פסחים סי' תקי"ב כתב, שני חתנים לפוטרים בכוס אחד בשעת ברכת נשואין רפיא ביד, דמה נשתנה מבשעת ברחמי' ומצרכין על כוס אחד ז' ברכות לשניהם.

באר הגולה

ז' ל' הרמב"ם בספר הנזכר
ממילא דר' יצחק וכו'
כתובות דף ח' ע"ה

ד. אין מברכין ברכת חתנים (ו) אלא בעשרה

גדולים

פתחי תשובה

הרשב"א והרמב"ם מעבדות ומקום שאין עשרה אין לעשות נשואין מ"מ כגון שכר
בית אלא שלא היו שם עשרה זה אינו מעבד דיעבד בכל דבר הנריץ עשרה והביא
רמב"ם (ע"ן בספר יד המלך פ"י מה"ל דין ה' מ"ש עליו בזה) ופייס דמ"מ
אין הפסד כאשר יזדמן שם נשואין יעמדו גם הזוג הזה סמוך לחופה ויכונו ללא
בזכרה שיזכרו להחן והכלה האחרים (וגם המצדד יכוין להוילס) ע"ש :

(ז) אלא בעשרה. ענה"ט מ"ש ובדיעבד אינו מעבד כו' ר"ל דביעבד שאין שם
עשרה לא בשביל זה יתעבד הנשואין אלא תנשא בלא ברכות דברכות אין
מעבדות. עב"ט פק"ד ועיין בתשובה נו"ב סי' נ"ו על דבר המסדר קדושין שצריך
ברכת אירוסין וברכת נשואין בלא עשרה וכתב כי בודאי הדיוט הזה עון פלילי הוא
שיהא לו עסק בציב קדושין אבל על כל זה הקדושין והחופה גמרו קנינם ופסילו לדעת

הפוסקים

ס"ק יז - ס"ק יח אות ג

אוצר

[וכמוצא בזה] מ"מ לכתחילה אין לצרף אף במקום דהק
ועורה גדול.

עוד, דזהו צענין ז' ברכות שטושין מחמת כניסתן לחופה, אבל לענין
ז' ברכות של סעודה, אין צריך.

ג. ובדיעבד כשברכו בפחות מעשרה. צודע ציבור מהדו"ק
סי' נ"ו, במסדר קדושין שצריך ברכת נשואין שלא
בעשרה, כתב שאף לדעת הסוברים שצמקום שאין עשרה אין לעשות
הנשואין [וכמוצא בזה] מ"מ כיון שכבר צריך אלא שלא
היה שם עשרה, אינו מעבד, ובדיעבד עלתה הברכה אף בלי עשרה,
וראיה לדבר דבמשנה במסכת מגילה [כ"ג ב'], אין פורסין על שמע
כו' ואין קורין בתורה כו' וברכת חתנים כו' בפחות מעשרה, והנה
אם היה כל זה עיכוב אפילו בדיעבד, אי"כ איך התירו צירושלמי
[מגילה פ"ד ה"ד] לכתחילה אם התחילו בעשרה ויאלו מקלחין
שגומר, ואיך יגמור זה לבטלה, בשלמא אם דיעבד עלתה לו אלא
שלתחילה הצריכו עשרה מפני צדוד קדושת השם, י"ל שזה שהתחיל
בעשרה התחיל צדיק כו', העולה מזה, דאפילו לצדד מחדש אין
חיוצ, אך לפי שראויה ה"ל אינם צדורים כל כך, אין הפסד שכאשר
יזדמן שם נשואין יעמדו גם הזוג הזה סמוך לחופה ויכונו ללא
בזכרה שיזכרו להחן וכלה האחרים. גם בפעולה לדיוק ח"א סי' כ"ה
ק"ע כתב דאם כבר צריך אף שלא היה שם עשרה, דיעבד עלו לו
הברכות.

ואף להטעם דמשום עין הרע, כתב בלבוש כאן, דלא שייך בזה
עין הרע, דכיון דנלאו הכי הרבה בני אדם ישנם שם
ואוכלים בסעודה אחת וכולם יולאים בצרכה אחת, אין שם עין הרע
לחתנים יותר. ובאצי עזר שצסוף משניות תפארת ישראל כתב,
דבסעודה אחת שרי ברכה"ז לשימיהם צידה, דלא יוכר שיש שם שני
חתנים משא"כ בחופה יוכר כשמקדש.

ובערך לחם כאן, כתב ג"כ, דנהגו לצדד פטם ראשונה (א), לכל חתן
בפני עולמו משום עין הרע, ואחר הסעודה מברכים לכמה
חתנים צידה. והטעם כתב שם, כיון שאינה שעת נשואין, ועוד שלא
לבערות את המסובין.

ואם החתנים אינם רגילים ברכה משותפת, עיין בסק"ד אות ב'.

סעיף ד. יח. אלא בעשרה. א. מקור וטעם הדין.
עב"ה"ג דהוא מלשון הרמב"ם בפ"י דאישות, [מהא
דחן במגילה כ"ג ב' אין אומרים ברכת חתנים בפחות מעשרה.
ובגמרא שם וכן] בכתובות ח' ב' אי"כ יצחק אי"כ יוחנן מברכים
ברכת חתנים בעשרה וכו'. ושם בכתובות ז' א' תנא, מנין לברכה
חתנים בעשרה שנאמר [צדועז] ויקח עשרה אנשים וגו'. וכתב
הריטב"א בשם הגאונים, פי' דסתמא דמלתא שלא כנסן אלא לברכה
חתנים, דאי משום עדים או קיין צדרי סגי ליה, הא לא כנסן אלא
לברכה בלבד, ומפני שדבר שצקדושה הוא לצדד את השם כינם
עשרה. וכתב בערוך השלחן סעיף י"א, דאע"ג דלאו דבר שצקדושה
הוא בקדוש וקדושה שלא יתאמרו בפחות מעשרה, מ"מ כיון שאומרים
שהכל צדא לצדודו לכבוד הגאספים ומזכירים בנין ירושלים, אין
מדרך הכבוד להזכירם בפחות מעשרה, עיין מגילה וכו'. [ושם
בכתובות ז' ב' איכא מ"ד דיליף לה מצמקלות צדרי כו' ממקור
ישראל, ופירש"י על ברכת מקור צריך קהל והיינו עשרה. ועיין בסק"כ
אות א', ד"ה דהעיקר כמ"ד זה].

ב. במקום שאין אפשרות למצוא עשרה אנשים האם מברכים
ברכת חתנים בלא עשרה. עיין בשו"ת הרשב"א
ח"א סי' אלף קס"ז, שנאל על עיר שאין צד עשרה אנשים לברכות
נשואין ואי אפשר להביאם ממקום אחר, והשיב דברכת חתנים אינה
בפחות מעשרה. וכ"כ בשו"ת הרשב"ש סי' רל"ג, צכפר שאין צו
עשרה יהודים לצדד ברכות נשואין.

ובשו"ת מהרי"ט ווייל סי' כ"ה כתב, דמחוייב להדר אחר עשרה
להיות אלא החופה ולענות אמן כו', וחוששני שאם לא
יענו טי' אמן שיהיה ברכה לבטלה וכו'.

ועיין במנחת יצחק ח"ב סי' מ"ב, וכתב פתחיה דרמ"ז א', שכתבו
דאפילו להסוברים דביעבד מהני ברכות נשואין בלא עשרה

אולם ציד המלך פ"י מאישות ח"ה, פקפק על דברי הנוצי"י, וכתב
דהרריה שהביא מהא דירושלמי בכתחילה בעשרה והלכו
מקלחין דגומר, ואם איתא דעשרה מעבדין דיעבד איך יגמור זה
לבטלה, לפי דעתי אין משם ראייה לברכה נשואין, דכל הנך דמיייתי
שמה, פירוש שמע וברכה כהנים והעצרה לפני החיצה וברכה
אזלים, צכל בני אינו מוטל החיוצ על אדם פרעי שיהיה מחויב
לפרום את שמע או שיהיה מחויב הכהן לצדד את ישראל וכדומה,
שנאמר צדו שאם היו שלא בעשרה לא מהני אף דיעבד והיה כלא
היה, הא אם אין שם עשרה לא נתחייבו מעולם, רק דהמלוה הוא
כשיהיה עשרה צידה להחפול שיעצור אחד לפני החיצה וגם מחוייבים
לפרום את שמע כו', אבל בברכה חתנים דמוטל החיוצ על החתן
לצדד הברכה בעשרה, אפשר לומר דכי צריך בפחות מעשרה אף
דיעבד לא עלתה לו הברכה, ולשיטת הסוברים דהברכה מעבדת
גוף הנשואין, הוי כמו שלא צריך כלל וצריך לחזור ולצדד בעשרה (ב).
גם בערוך השלחן סעיף י"ג כתב, שאין ראייה מירושלמי ה"ל לדברי
הנוצי"י. וצדפנת פענח (ירושלים תשכ"ה) סי' פ"ג כתב דצמקום
דליכא עשרה צודאי אסור לצדד והוי ברכה לבטלה.

ובביע אומר ח"ב סי' ו', תמה על הנוצי"י, מדברי הר"ז"ה צעל
המאור צפ"ק דמגילה (ה' א'), שכתב שעד כאן לא קאמר
רב אסי דמקרא מגילה בעשרה אלא לכתחילה, אבל אם קראה צידה
יאל

(ב) עיין בהיכל יצחק ח"ב סוס"י כ"ה, שהעיר על דברי הנוצי"י,
דאפשר דבברכת חתנים צריך שהצבור יצטרף אל החתן, היינו שידעו
עבור מי מברכים ולא כשהם מכוונים לחתן אחר שלא נתקיימה בכך תקנת
חכמים, אך מכיון שהנוצי"י לא הוכיר מזה, מסתמא לא ס"ל לחלק בכך.

אוצר

ס"ק יח אות ג - ה

הפוסקים

ה. במקום שאין עשרה אם רשאים לערוך הנשואין בלא ברכת חתנים. כ"ז כ"ח הכ"ח משו"ת הרשב"א [ה"ל], שנשאל על עיר שאין בה עשרה בני אדם לזכר נשואין ואין אפשר להביא ממקום אחר, והשיב דברת חתנים אינה צפחות מעשרה, ושוב הכ"ח מתרומה הדשן ח"צ סי' ק"מ, שכתב [מתשובת רבינו שמשון ז"ל אברהם] בשם השו"ת מיימוני, דאין צרכות מעכבות דיעבד, וכי חתלה על דעתך אם אין צמדינה עשרה שלא תשא אשה משום דברת חתנים בעשרה, עכ"ל, וכתב הכ"ז דאין דבריו נראים, דמה טענה היא זו, דאין הכי נמי שאם אין שם עשרה שלא תנשא אשה, ואין זה אלא כמכריע הדבר מעצמו.

אך בדברי משה אור ח' כתב, שאין דבריו נראים אלא אין הצרכות מעכבות, ומיהו לכתחילה יש לחזק ולהדר אחר עשרה.

ובן ב"ח כ"ח כתב על דברי הכ"ז, דאיכא לתמוה הלא הרמב"ם פסק [והפסק בשו"ע כ"ח סעיף ג'] דצונכנסה לחופה ולא צריך צרכות חתנים הרי היא כנשואה גמורה משום דאין הצרכות מעכבות (ד), א"כ הכ"ח נמי אם אין צמדינה עשרה אין הצרכות מעכבות ויש לו לכתוב עכשיו בלא צרכות ואח"כ יצרך אחר כמה ימים כשימלא עשרה, דאין כך דיעבד גדול מזה דאין שם עשרה, וכי יעלה על הדעת דמשום צרכות דאינה אלא תקנת חכמים ואינה מעכבת, לא תנשא אשה ויבעול מ"ע דלורייא דפרו ורבו, והכי עיקר, ואח"כ דגמרא נפקא נן צרכות חתנים מקרא, אסמכתא בעלמא הוא, כמ"ש החוספית.

גם ביש"ש כתובות פ"ק סי' י"ג כתב על דברי הכ"ז, שאין הדבר צריך הכרע, שלא אמרו [אלא] שאינו צפחות מעשרה וצפחות אינו יכול לצרך, אבל לא אמרו שהצרכות מעכבות.

ובשדי חמד מערכת צרכות סי' ג' אות ו' כתב, דאף הכ"ז עצמו לא התכוון לומר שלא תנשא בשאי אפשר למלא עשרה, כי זה לא הוזכר בשו"ת הרשב"א כלל, ומה שכתב הכ"ז לדחות דברי תה"ד אין כוונתו לדחות דיו, דודאי גם הכ"ז מודה דאינו מעכב הנשואין מפני זה, ורק על מה שכתב בתה"ד להכריח כן מסברה בעלמא דאטו אם אין צעיר עשרה לא תנשא בו, אהא כתב ד"ל דה"ל בו, אבל לדיוטא מודה דאין לעכב הנשואין מפני זה, אולם כ"ז סק"ד מוכח ודאי שהבין צדעת הכ"ז, דלקושטא דמילתא קאמר שאין לעשות נשואין אם אין שם עשרה, ואיך שיהיה לענין דינא נראה דהסכמת הפוסקים הוא דאין לעכב החופה מפני שאין שם עשרה, וכן נראה מדברי הרשב"א סי' ר"ג, שנשאל צמי שרואה לישא אשה צכפר שאין שם עשרה ישראלים והגמלאים שם הם קרובים או שאין יודעים לחתום מה יעשו עם הכחוצה, ומדלא ערער על עיקר הנשואין על שאין שם עשרה, מוכח דס"ל דדיעבד אין הצרכות מעכבות, ועיין בחינוח וחסדא ח"א בהשמועות דל"ז ג', שכתב שצ"ח יין מלוי יעשו החופה בלא צרכות וכשימלא יין יצרך ז' צרכות, ויש ללמוד דבר זה ממנו שאמרו אין מצרכין ז' צרכות אלא בעשרה, הרי דפשיטא ליה גבי כשאין עשרה שיש לעשות החופה בלא צרכות.

וביד המלך (להר"י לאנדא) אישות פ"י ה"ה, כתב על דברי הכ"ז שהוכיח מהרשב"א דבלא עשרה אין לעשות הנשואין, דלא ידע מאי ראייה יש מתשובת הרשב"א הלז, דהרשב"א נשאל שם על מקום שאין שם עשרה אם מצרכין צרכות אשר צרכות מעשרה, והשיב דאינה צפחות מעשרה, אבל מעיקוב של עיקר הנשואין צבציל הצרכות

(נד) ביביע אומר ח"ב סי' ו' העיר ע"ז, שהרי הבי' עצמו פסק כדברי הרמב"ם, ולפי"ז תגדל התימה על הבי' שסותר דברי עצמו, וע"כ צ"ל דס"ל לבי' דחתם דוקא לענין קנין ליורשה ולהטמא לה ולהפר גדריה חשיבא כנשואה, אבל לבועלה אסור.

יאל, תדע דהא לא חנן נה צמתניתין דחנן לקמן (כ"ג ז') אין פורסין על שמש בו צפחות מעשרה, מכדי צמככה מגילה קיימין, אמאי לא חשיב מקרא מגילה צדדי הכך דאין צפחות מעשרה, ואמאי לא אוחצינן מיינה לרב אסי, אלא ודאי דלכו"ע אם קראה ביחוד יאל, דהכי אמרינן קורין אותה בעשרה, ולא אמרינן אין קורין אותה אלא בעשרה כו', ע"כ, מוצא להדיא דכל הכך דחנן צמגילה כ"ג ז' הו' לעיכובא, ואמטו להכו לא חנן מקרא מגילה צדדיהו, וע"ע להרמב"ן צמלחמות שם שדחה ראית הר"י דלא חנן אלא חוצות לצור, אבל מגילה כשם שהצור חייבים בו כל יחיד ויחיד חייב ע"ש, וכיו"צ כתב הר"ן שם, אלמא דאינהו נמי מודו לדברי הר"י דמתניתין לעיכובא חנן, ודלא כנוצ"י ה"ל, ועוד קשה לדברי הנוצ"י דא"כ דדיעבד מיהא יאלו י"ח, למה החמיר כל כך הרשב"א שאף בשעת הדחק גדול כזה, שאין צאחה העיר עשרה ואין אפשר להביא מעיר אחרת עשרה, אפ"ה אין לצרך צרכות חתנים, והא קו"ל בכל דוכתא שט"ד דדיעבד דמי כו', ולכן נראה עיקר דאף דדיעבד אם צרכות צרכות חתנים צפחות מעשרה חתנים ומצרכים בעשרה, דכולהו לעיכובא חנן, ואע"פ שכמה אחרונים הביאו דברי הנוצ"י, מ"מ הרי הנוצ"י עצמו סיים שאין ראיותיו צוררים כ"כ, ולכן כתב שיש להאגשים הללו לעמוד אלל החתן וכלה אחרים, ולדעתו אם אינם מולאים חופה בנקל וצמנן מועט, יכולים לצרך ז' צרכות בעשרה.

ד. וברכת אשר ברא אם מברכים בפחות מעשרה. בשו"ת הרשב"א ח"א סי' אלף קס"ז ה"ל, אחר שכתב דברת חתנים אינה צפחות מעשרה, הוסיף, וצרכות אשר צרכות מכלל צרכות חתנים היא. וכתב בחינוח וחסדא ח"א דקל"ע ג' ד"ל דהרשב"א ס"ל דגם צרכות אשר צרכות [שאחר צרכות המזון] היא בכלל צרכות חתנים, אמנם לפי דעת הר"ן דס"ל דלא בכלל ז' צרכות היא ואין צריך עשרה, וכמ"ש הרמ"א צסי' ס"ב סעיף ד', לדודכו י"ל דיצרך אשר צרכות [גם צנשואין] דומיא דצרכות, אלא דיש לך לומר דשעת נשואין שאני דלא נאמרו לקרות אלא צשיכול לאומרם כולם ביחד, ואפילו אם נימא דספיקא הוי, מ"מ מספיקא אין לצרך (ג).

אולם בהמקנה קו"א כ"ח כתב דברת אשר צרכות צנשואין אפשר לצרך צפחות מעשרה, וכ"כ צנן איש חי פ' שופטים אות י"ד, ובכרך לאדן דף רע"א ע"ג.

ובמנחת יצחק ח"ב סי' מ"ב כתב, דאף שכתב הרשב"א דגם אשר צרכות אין אומרים בלא עשרה כו', אבל בשו"ע כ"ח פסק כדברי הרא"ש והר"ן פ"ק דכתובות והרמב"ם פ"ב דצרכות, דאשר צרכות אומרים בלא עשרה כו'. והגם דמלשון השו"ע דדיוק "אלל כשאין אומרים אחר צרכות המזון אלא צרכות אשר צרכות אין צריך עשרה", המשמעות דדוקא צרכות אשר צרכות צרכות המזון שכתב אחר כל שבע צרכות תחת החופה אין צריך עשרה, אבל כמה שאומרים תחת החופה צריך עשרה אף לצרכות אשר צרכות, אבל אי אפשר לומר כן דדברי הכ"ז שם, שאחרי שהביא את דברי הרא"ש והר"ן והרמב"ם ה"ל, כתב ע"ז וז"ל: ולאפוקי מדברי הרשב"א שכתב בהשואה ח"א סי' תרמ"ז ואלף קס"ז שאשר צרכות צרכות עשרה עכ"ל, והרי בהשואה הרשב"א ה"ל מיידי צרכות שחת החופה, ושמע מיינה דאף צכ"ג ס"ל להכ"ז דאשר צרכות אומרים בלא עשרה.

(ג) ע"ש שטייט דעל צד הטוב ג"ל דטוב לברכם בלא שם ומלכות. וכתב בשד"ח אס"ד מערכת ברכות סי' ג' אות ו', דדבריו אינם מובנים, דהא לדעת הרשב"א [המובא באות הבא] דברכות מעכבות החופה, אי"כ מה מקום לברכה זו, ואולי יש איזה חיסור לשון ודבריו מוסבים לסברת הפוסקים דברכות אין מעכבות החופה ויעשו החופה בלא ברכת חתנים, ע"כ כתב דיברך מיהא ברכת אשר ברא.

אוצר

ס"ק יח אות ה - ח

הפוסקים

הצרכה מזה לא הזכיר הרשב"א כלל, ואדרבה מתשובה זו נשמע דעל גוף הנשואין לא נשאל הרשב"א, והיה הדבר פשוט בעיניו שגם בלא עשרה יעשו הנשואין בלא צרכה, אלא שנחמקו אם יכולין לצרף "אשר צרא" בלא עשרה, וע"ז השיב להם דגם "אשר צרא" לא יצרכו צפחות מעשרה, ומשמעות כוונתו הוא דיעשו הנשואין בלא יצרכו כלל, וכן משמעות דעת הרמב"ם דאין הצרכה מעכבת הנשואין, דלא כתב רק דעשרה מעכבין הצרכה, אבל מהא דהצרכה מעכבת הנשואין מזה לא הביא מיד.

ויש שכתבו שיתקיימו הנשואין על ידי צרכה "אשר צרא" בלבד ושחאמר בלא עשרה. בהמקנה ק"ל כאן כתב, דאין כוונת הר"י [הנ"ל, שצמקום שאין עשרה] שיצטל עליו מפו"ר, דודאי אין לדחות מלות פו"ר לדוחה בפני עשה דלעולם צהם תעבורו, כדליתא בגיטין דף מ"א, וכ"ש בפני תקנתא דצרכות שהיא מדרבנן, וגררתי תקנתא צזה שיכולין לצרף צרכה "אשר צרא" דאין לריכזה עשרה, ותו לית צה איסורא, דמ"ש "כלה בלא צרכה אסורה" היינו בלא שום צרכה.

ובבן איש חי פרשת שופטים אות י"ד כתב, שצמדינה שאין שם עשרה ואי אפשר להביא עשרה מעיר אחרת, יש לסמוך על המקילים שיעשו חופה שם ויצרכו "אשר צרא", והא"כ כשיודמנו צמקום שיש עשרה, יעמדו אלל החופה שיהיה שם וישמטו ז' צרכות ויכוונו ללאת ידי חובתם. וכן צכר לאדן על מס' כלה דרע"א ע"ג כתב, דצמקום שאין מלואות שיצואו עשרה צשום אופן, יש לסמוך שיעשה החופה ויצרף אשר צרא. וכ"כ בצרכה ^{הצרכה} ^{יצירת השתל} עשר ס"ב סעיף ו', דאם אי אפשר לקצץ עשרה, יאמרו "אשר צרא" כשיש שלשה.

ובמנחת יצחק ח"צ סי' מ"ב, אחר שהוכיח לדעת הרבה ראשונים אפשר לצרף צרכה אשר צרא צשעת חופה בלא עשרה, כתב דא"כ שוב אי אפשר למפסק כרשב"א דאם אין עשרה מעכבים הנשואים, דהלא אשר צרא אפשר לומר אף בלא עשרה וממילא לא תהיה כלה בלא צרכה.

אולם בבסא רחמים ריש מסכת כלה, העיר על דברי המקנה, דמדברי הר"י והתה"ד והגמ"י מצואר, דלא סגי בצרכה "אשר צרא" להחירה לצעלה.

וכן צזכר עשות אות צ' סעיף ס"א, וציציע אומר ח"צ סי' ו' אות ו', העירו על דברי המקנה, דכלה אינה ניתרת אלא צ' צרכות ולא בצרכה אחת בלבד. וע"ש שהוסיפו ד"ל דצרכה אשר צרא צשעת חופה לריכזה עשרה [עיין ע"ז צחות ד'].

ועיין בערוך השלחן סעיף י"ב, דאחר שכתב שאם אין עשרה יעשו הנשואין בלא צרכה חתנים, כתב דלא יצרכו "אשר צרא" דצשעת החופה לא נתקן רק שצט צרכות.

ו. ובמקום שיש טורח גדול לאסוף עשרה אנשים. צ"ש סק"ד, אחר שהביא מהדרכי משה דצמקום דליכא עשרה ראשים לעשות הנשואין ורק לכתחילה יש לחבר ולהדר אחר עשרה, כתב דאם אי אפשר צעשרה אלא צטורה גדול, הוי כדיעבד, כמו שכתב בתרומת הדשן [ח"צ סי' קצ"ז] דטורה גדול הוי כדיעבד.

ובשדי חמד מערכת צרכות סי' ג' אות ו' כתב, דפשיטא דכשאי אפשר למלוא עשרה צעיר וילערך להביא ממקום אחר ע"י דוחק, או שילכו החו"כ לעיר אחרת, חשצו דיעבד גמור. ועיין בח"מ סק"ג שמתלק, דעיר שאין צה עשרה ואי אפשר להביאם שם ממקום אחר, אסור לעשות שם נשואין אלא לריך החתן והכלה לילך למקום שיש שם עשרה ולהכניסם שם לחופה, ואם אין צמדינה [כולה] עשרה ואי אפשר לו לילך למדינה אחרת רק צטורה גדול, אז הוי כדיעבד וצרכות אין מעכבות ויכניסנה לחופה בלא צרכה וחוזר ומצרף אפילו אחר כמה ימים.

ועיין בהיכל יצחק ח"צ סי' כ"ח, צזוג שחיים יחד כצטל ואשה הצרה שנים צלי חופה וקדושין, ועתה לצס נוקפס ורואים לתקן המעוות ומצקשים לסדר להם חופה וקדושין, אלא שמתציישים שיתפרסם כעת קלונס צרבים, ורואים שיסדרו להם חופה וקדושין שלא צעשרה, אחר שהאריך להוכיח צששעת הדחק גדול הוי אפשר להקל לעשות החופה צלי עשרה, ולסמוך על זה שיצרף אחר זמן ולהתירו צאשתו עד שיצרף, כתב, אולם צנדון שלפנינו התיקון הוא צידו, אלא שהוא אינו רוצה וספק גדול הוא אם מותר לנו להורות לו היתר שלא כתקון חז"ל, כדי להצילו מהאיסור החמור של חיי אישות צלי חופה וקדושין, וכן להתעסק עמו צזה, וצפרט שיש לחוש שלא תלא מזה חורבא, כי מי יודע אם לא יתגלה הדבר, וצדור הזה שצצו צו המתפרטים יתחילו לפרוץ ח"ו גם צדבר זה לעשות חופות צלי עשרה, וימלאו תמיד איזו אמחלל על שעת הדחק וכו'.

ובתבואות שמש סי' קמ"ח, צנדון צזה, כתב ג"כ דראוי להחמיר עליו משום ששעה שלא כהוגן כו'. וכ"ש שאין כאן חומרא שגם לפי הדין לדעתו אין מקום להקל וכו'.

ז. המברך ברכת חתנים אם יש עליו חיוב לעמוד. כתב צערך להם סי' ס"א שצרכה נשואין מצרכין צרוב המקומות מעומד, כיון שצכלל צרכה נשואין היא צרכה "אשר צרא" וצצרכה זו יש צה לכללות ישראל "מהרה ה' אלקינו ישמע צערי יהודה", ולצרך את ישראל צזה השי"ת שיהיה צעמידה, וכמו שדרשו חז"ל [סוטה ל"ח א'] צה תצרכו צעמידה, וכתב [דברים כ"ז י"ב] אלה יעמדו לצרך את העם, לפיכך מצרכים צרכה נשואין צעמידה, דכולהו כחדא נינהו. וכ"כ הרמ"ע מפאנו סי' ק"צ ודרכי נועם סי' ח, שצצרכה נשואין מצרכין מעומד. ועיין ציציע אומר ח"ו סי' ח.

ה. אם יש חיוב על הקהל לעמוד על רגליהם בשעת ברכת חתנים. כתב צארחות חיים הלכות קדושין, שנהגו צכל מקומותינו שעומדין העם על רגליהם צשעה שמצרכין לחתן צרכה נשואין. וכע"ז צשו"ת הרמ"ע מפאנו סי' ק"צ שהאלה השציעות. וצכנה"ג הגה"ע אות צ' כתב, דמנהג קושטא וארץ המערצ לעמוד כל העם צשעת צרכה חתנים שהם ז' צרכות, והעטס לכבוד החתן והכלה שהם עומדים, והחתן דומה למלך, ושמעתי שצעיר שאלוניקי לא נהגו לעמוד, ולא ידעתי למה, וצצואי למקומות אלו מלאתי המנהג כמו צשאלוניקי, ונהגתי צעמני לקום, וגם כל העם צראותם שקמתי על עמדם יעמדו, וצמקום שנהגו לעמוד, זה שאינו עומד עוצר על מה שאמרו [מסכת דרך ארץ פ"ז] לא ישצ צין העומדים, ושוב הוגד לי כי צספר הפליאה כתוב שיש לעמוד צשעה שמצרכין צרכה נשואין, ומן העטס שכתבתי. וכ"כ צשוירי כנה"ג או"ח סי' רפ"ב אות י"א. וצכנה"ג יו"ד סי' רס"ה הגצ"י אות צ' כתב עטס אחר למנהג זה, והוא משום שמהא לעמוד צפני עוסקי מלוא מפני חצוצ מלוא. וכתב צמערכי לצ ח"צ דרוש קר"ז, שטעס זה השני שקמים משום חצוצ מלוא צשעתה הוא עיקר. וכן צעולת שמואל (להר"ש קונפורטו) לקוטס דל"ו צ', כתב ג"כ דהטעס שאנו עומדים צשעת צרכה חתנים הוא משום חיצוצ מלוא צשעתה, והוא מנהג טוב. וצסדור צית עוצד דיני צ"ג אות י"א כתב, דכן נחפצט המנהג לעמוד צשעת צ"ח, צכל המקומות.

וביד אהרן הגה"ע אות צ', הביא מקור למנהג זה, שכן אמרו צתקוני צזה תיקון י': והא אינון צחופה לריכין עמא קדישא למיקס צעמידה קדם חתן וכלה עס החזן לצרכא לון צשצט צרכאן. וכן צהאלף לך שלמה סי' קט"ז, הביא ג"כ דברי תקו"ז הנ"ל וכתב צצודאי ראוי לחוש לצדדיו. וכן הביאו הר"ח מודעי צכח"י, צקונטרס זכרון לראשונים שצסו"ם צרך משה (להר"מ גלנטי

ח (ד) גדולים ובני חורין

וחתן

באר הגולה
ח לאפוקי עבד וקטן
ממסקנת הגמרא ברכות
דף מ"ז ע"ב

באר היטב

(ד) גדולים. ודענעם איז מענטש נאך נאכטעלע יאָרן אחר עשרה. ואם א"ל בעשרה אלא בעשרה גדול הו' כדענעם ד"מ. מיהו ברכת אירוסין לכ"ע א"ל עשרה אלא לכתחלה כמ"ס ס"ס ל"ד:

אוצר

ס"ק יח אות ח — ס"ק יט אות ג

הפוסקים

בקדוש וקדושה הדין כן כמ"ס צו"ע א"ח סי' נ"ה, ועוד דבחדא משנה תנין להו צפ"ג דמגילה ובדלתי שדיניהם שיהו. וכ"פ בתולדות אדם (להר"א שור) כאן. ובחינה וחסדא (עמ"ס כתובות) דק"צ טור ז', כתב גם על דברי הזכור לאברהם הנ"ל, דהדבר פשוט דגמר לה מדין קדוש וקדושה וכו', וכוסף לפי זה דשם צו"ע א"ח סי' נ"ה סעיף ז' סיים, והוא דנשתיירו רובן, וה"ל דיו לצא מן הדין להיות כדון, דדוקא דנשתיירו רובן הוא גומרין הו' ברכות, משא"כ בהלכו חמשה ונשאר חמשה אין גומרין כל הו' ברכות כי אם הלא ברכה דקא"י בה.

עוד כתב שם בחינה והסדא, דכל זאת אינו אלא כשכבר בירך תחילת ברכה אחת או רובה, משא"כ אם לא אמר רק צא"י אז יכול לומר למדין חקיק, א"ל יכול לסבב על ברכה אשר ברא דנאמרת אפילו בפחות מעשרה [כמבואר בזה ד'].

יא. וכשהיו עשרה בעת ברהמ"ז ויצאו מקצתם לפני שהתחילו בברכת חתנים. כתב בהעמק שאלה (על השאלות) שאילתא ע"ז אות ד' בחוה"ד, שאם התחילו לברך ברהמ"ז בעשרה ואלא אחד מהם אין גומרין ברכה נשואין בפחות מעשרה כו', דברכת נשואין ברכה בפני עצמה היא ולא שייך לברהמ"ז, והרי במסכת סופרים פ"ט תניא דמנהגם היה לברך בלא סעודה, אלא שנהגו לסמכה לסעודה, ודומה לפריסת שמע ותפלה דאם התחילו ק"ש בעשרה אין גומרים בתפלה. ועיין בסקל"ח אות ג' מהבירך את אברהם, שכתב כן לענין פנים חדשים שילאו אחר ברהמ"ז לפני שהתחילו בברכת חתנים, דאין גומרין.

יט. גדולים ובני חורין. א. מקור וטעם הדין. לשון השו"ע צ"ח הוא מהרמב"ם פ"י דאישות הל' ה', וכ"כ בעור כאן. וכתב הה"מ שם והוצא צ"ח כאן, דהיינו לומר שאין עבד וקטן מלטרפין, כמסקנת הגמרא ברכות מ"ז ז' כו', וכן דעתו צפ"ח דהל' תפלה, וה"ל לכל דבר שצריך עשרה שאין מלטרפין. ובבב"ש כאן כתב הטעם, דאנשים כתיב [גבי צו"ע דמנייה ולפינן דבעינן עשרה לברכת חתנים, עיין ע"ז בסק"ח אות א'], ומשמע בני חורין וגדולים.

ב. קטן שהגיע לעונת הפעושות ויודע לזי מברכין, אי מצטרף לעשרה לברכת חתנים. כתב צשי"ר כנה"ג א"ח סי' קל"ט הגב"י אות ו', שפסק בתשובה חא"ח סי' רנ"ג, דאפילו לדעת המחבר שם צו"ע, דקטן שהגיע לעונת הפעושות מלטרף [לזיומן, מ"מ] צברהמ"ז של חתן וכלה ביומא קמא, דבעינן עשרה לברכת חתנים, אינו מלטרף, ונראה שלזה כוון הרמב"ם צפ"י דאישות שכתב אין מברכין ברכת חתנים אלא בעשרה גדולים בני חורין, ע"כ כתב גדולים לאפוקי קטן שידע לזי מברכין, דבעלמא ממניין עליו בעשרה, בברכת חתנים אין מלטרפין וכו'. ועיין בתשובת הרב מאיר שפירא מעיר צע"ה ארצות ניו יורק, בהמאור חלול תשל"ד, דאפילו להסוברים כהמ"א ב"ח סי' נ"ה סעיף ד', דבעת הדחק נוהגים להקל לומר דבר שצדקושה בחשעה ואירוף קטן שהוא יותר מכן שש ויודע לזי מתפללים, מ"מ לברכת חתנים אינו מלטרף, מפני שקטן פטור מלישא אשה ואין עליו חוב כלל לקיים מצות פריה ורביה.

ג. עשרה קטנים או עבדים וכדומה אם יכולים לברך לעצמם ברכת חתנים. כתב בחינה וחסדא (עמ"ס כתובות)

ח"א

גלגלעני) דקמ"א טור ז', ובקריית חנה דוד ח"צ סי' י' ובתורת המים מערכת הק' אות ל"ט.

ובספר תושע יהודה דף ק"א ע"ג, כתב הטעם שהקבל עומדים על רגליהם בברכת חתנים, על פי מה שכתב צו"ה"ק פרשת תרומה דקס"ט ע"א, שצריך לעשות חופה נאה לכבוד כלל עילאה היא השכינה שצאה לשם, וכיון שכן חייבים לקום משום כבוד השכינה שנגלת בשעת החופה.

ובדרכי נעם סי' ד' כתב הטעם, דכיון שצריך לצרף אותה בעשרה הו' כדברים שצדקושה, והוצא בעבודה שכל, בסידור תפלה החדש (ליורנו) דיני ברכות קדושין אות ד'.

ובנהר מצרים, חופת חתנים אות ה' כתב, דברכת חתנים לכו"ע צריך לעמוד, [ר"ל אף הנוהגים בברכת אירוסין דאין עומדים], וכן נוהגים.

ובהינא והסדא (עמ"ס כתובות) ח"א בהשמועות דף ל"ז ג' כתב, דמה שקמים בשעת ז"צ הוא כמ"ס צנה"ג הנ"ל, משום כבוד החתן דיש לו דין מלך, והשתא אחי שפיר מה שאין קמין בשעת ברכה ארוסין, משום דבר צפרק [עדיין] אין לו דין מלך, וגם אחי שפיר מה שאין קמים בשעת ז"צ של ברכה המזון, משום דגם החתן יושב ואין שם מפני הכבוד.

ובבירך את אברהם סי' ע"א סק"א כתב, דצדקושה נוהגים שהיושבים בחדר שאין הנשואין נעשים שם אלא חוץ לחדר, אין עומדים.

ועיין בים הגדול סי' ע"ב, דאחר שכתב שמו"ד הדין אין חיוב לעמוד בשעת ברכת חתנים, כתב דצ"ד שיש סיבת ערוביאל דאנשים ונשים וחסרון כבוד, יש להקל שהקבל כולם יהיו יושבים, ורק החתן והכלה והמזכר יעמדו, ולרווחא דמילתא יש לתקן שיהיו עשרה מהקבל עומדים סמוך לחתן ולמזכר, ושאר כל הקבל צריכים, וכתב ציב"ע לומר ה"ז סוס"י ח', שכתב לא שייך דברים אלו, שהקבל עומד איש איש במקומו, האנשים לחוד ונשים לחוד.

ובנשואין של זיווג שני, עיין ציפ"ה ל"ז ח"ד סק"ה, שכן לומר שהצבור יושב בשעת ברכות נשואין שכן גם החתן והכלה יושבים.

ז. ובברכת חתנים שצעת הסעודה. כתב צערך לחם סי' ס"א, דברכת חתנים שמזכרים צעת הסעודה, אין מזכרים אותה צעמידה שלא להטריח את המסובים.

ובפרי האדמה ח"א הלכות ברכות פ"ב כתב, דדוקא בברכת חתנים שצדקושה עומדים, לכבוד החתן העומד, לא כן בסעודה שהחתן יושב. וכ"כ בחינה וחסדא הנ"ל, ובפני יחזק (להר"י אבועלפיה) ח"א מערכת ברכות סי' נ"ה. ועיין צשי"ר חמד מערכת ברכות סי' ג' אות ו', ומש"כ ע"ז בדרכי דוד סי' א'.

י. וכשהתחילו לברך ברכת חתנים בעשרה ויצאו מקצתם באמצע הברכות. כתב צזכור לאברהם (להר"א חלקלעני) ח"צ אות ז' צס קונטרס החכם ר' שיצ"ס, דאם התחילו ברכת חתנים בעשרה וילאו מקלחן, גומרין. והוצא צפ"ח סוס"ק י"ד, ובפני יחזק (להר"י אבועלפיה) ח"א מערכת ברכות סי' נ"ה.

גם בערוך השלחן סעיף י"ג כתב, דנ"ל שאם התחילו בעשרה וילאו מקלחן גומרין אותן אפילו בפחות מעשרה, דהרי אפילו

וחתן מן המניין [נ] בין כשאומרים אותה בשעת נשואין בין כשאומרים אותה

(ח) אחר ברכת המזון

אבל

ביאור חגר"א
[י] בין כ"ו. שם ת"ר
כ"ו כל שבעה :

פתחי תשובה

(ח) אחר בהמ"ז. עיין בספר זכור לאברהם שכתב י"ט עיין אי בעינן הני עשרה
שיאכלו כולם או שיצטרפו לפחות לזמון כדן זמון בהמ"ז או דילמא דוקא
שדעתו נוסח דלא בעינן שיאכלו כל העשרה אבל רוב מהם בעינן ע"ש :

אוצר

ס"ק יט אות ג — ס"ק כ אות א

הפוסקים

וכמו דחה ר' אברהם שם בגמרא (נח), וזכרת חתנים וליף ממקלות,
ובהאי קרא שפיר י"ל דחתנים מן המניין וכו'. ובעי"ז כתב גם
בישועות יעקב פ"י הקלר סק"ד, הקדמות שו"ת כנסת יחזקאל (נז),
ועמודי אש (להר"י אייזנשטיין) ס"י ז' אות כ"ב.

ובמנחם משיב ח"א ס"י ס"א, כתב ע"ד הזכור שור הכ"ל, דאכתי
ל"ט, דהא רב נחמן משמיה דבונה בר נתן יליף לה [שם]
בכתובות דף ז' ע"ב] מצונו, ואעפ"כ ס"ל [שם בדף ח' ע"א]
דחתנים מן המנין, [וכבר הקשה בן צעיר יעקב דלהלן, ובהפלאה
בסוגיין ע"ד הכנסת יחזקאל הכ"ל], אך י"ל דהוא לא ס"ל בן וכו'.

ובחידידושי חתם סופר כתובות ז' א' סוד"ה מנין, מצוה דגם
מאן דיליף זכרת חתנים צעורה מצונו ס"ל דחתנים
מן המנין, והא דלקח צונו עשרה זקנים זולתו, י"ל עפ"י המצוה
צירושלמי דמה שאמר צונו שבו פה היינו לסעודה, ולפ"ז לקחם
לזכרת חתנים שעל הסעודה, [וכבר כתב בן צעיר ארזים המוצא
בסק"ה אות א'], וס"ל בזכרת הזמון כריה"ג [בזכרות מ"ע ז']
דצעורה והוא אומר זכרו, ומאז להדר אחר עשרה לצר מדידה
ולומר זכרו, או דס"ל כהרמב"ם [המוצא בצעיר ז'] דגם בצעורה
ראשונה שאחר החופה מיד צעי נמי פנים חדשות, ותשעה מהם
הכנים לחופה ואחד העמיד בחוץ כדי דיכיה פנים חדשות לזכרות
שעל הסעודה, ולעולם אין לנו להמליץ להכריז י"א חגשים בזכרת
חתנים עפי משארי דצרים שצקדושה.

ובעיון יעקב (על העין יעקב) בסוגיין כתב, שאפשר דלכך לקח
עשרה צללו דידיה, כדי שלא יהיה צ"ד שקול, דאולי
יצטרכו לדון בין הכולל צעיר קניית השדה (נז), עוד י"ל דקאמר
מספר שלם, כמו חספרו חמשים יום והוא רק מ"ט. גם בצית יאחק
(להר"י פינקלשטיין) עמוד ק"ו כתב, דמה שלקח צונו עשרה
דוקא ולא סגי בתשעה חוץ ממנו, לאו משום זכרת חתנים לקח
העשירי, אלא משום איזו כוונה אחרת שהיתה לו בזה וכו'.

ובערך שי כאן כתב, דצמדש רות וצירושלמי איתא, מכאן לבית
זה שהן ממנין זקנים צצית המשתאות שלהן, והיינו להשגיח
שלא יצאו לידי יחוד, וכדאיתא בקדושין פ"א א' אב"י דייר גולפי
רצא דייר קנה, שלא ילך איש לחדר שהנשים צו ולא ירגישו צו, לכן
נעל צונו זקנים לבית המשתה שישיגוהו אם יכנס איש לחדר שהנשים
צו ילך אחריו, ואם היה נועל רק תשעה היו מוכרחים לישב עמו
בשעת ה' זכרות ולא היה יכול להליל מהיחוד, ואם יאיל מהיחוד
לא יאחרו תשעה בשעת הזכרות, וגם לא היה מורא על מי שיראה
להכנס

לו לאשה, שכן כתיב ביום קנותך השדה קנית אשת המת, וא"כ האיד
יכול בועז להיות דיין ע"ז כו', מאחר שדעתו היתה לקחתה לו לאשה כו',
ונשאר בצ"ע. ועיין בגזע ישי עה"פ ויקח עשרה אנשים ברות ד' ב',
שכתב דת"ח שאמר דבר הלכה אם קודם מעשה אמר שומעים לו ואם
אחר מעשה אמר אין שומעים לו כי נוגע בדבר, וע"כ הקדים בועז
לקחתם עתה שאין נוגע בדבר, כי עתה הגאולה והיבום שייך אל טוב
והוא אינו נוגע בדבר.

ח"א דקט"ז א', דלענין זמון כה"ג פסק בשו"ע ס"י קט"ע סעיף ו'
דרש"ח [וצלצד שלא זמנו בשם], ה"ג נראה דרש"ח כיון דאין
מזכירין את השם והם מכוונים לזכר הזכרות לשם שבה והודאה
בעלמא.

ב. וחתן מן המנין. א. מקור וביאור הדין, דין זה הוא
מהרמב"ם פ"י דאישות הל' ב'. וכו"כ צעור כאן,
וחתנים מן המנין. והוא מגמרא דכתובות ה' ז' מזכרים זכרת
חתנים צעורה וחתנים מן המנין וזכרת חתנים ואין חתנים
מן המנין. וכתב בשטמ"ק שם בשם תלמידי רצונו יונה, דאכלים
אינם מן המנין מפני שהם אינם מנחמין אלא מתנחמין, אבל
החתנים הם שמחים בשאר אנשי החופה ולפיכך איתנהו מן המנין.
וצעור השלחן סעיף י"א כתב, דכיון דהם זכרות שמחה והוא שרוי
בשמחה, למה לא יהא מן המנין וכו'. וכבר כתב בן צעיר יחושע
שם, דקיי"ל כל צי עשרה שכינתא שריא, ואין השכינה שורה מתוך
עצבות, לכן ראוי שיהיו עשרה צלל אבל, משא"כ בחתן אדרבה הוא
שרוי בשמחה של מלוא ולכן מלטרף לעשרה.

ובהעמק שאלה (על השאלות) שאילתא ע"ז אות י"א, כתב ע"ד
הפני"ה הכ"ל, דקשה דא"כ לא ללטרף אבל לתפלה ולזכרהמ"ז
בשם, ובשאלות שם מצוה הטעם, דאכל אין עליו מלוא דתנחומים
כלל ומש"כ אין מלטרף לעשרה המנחמים, משא"כ חתן דעליו ג"כ
מלוא לשמח את הכלה כדאיתא בריש כתובות שיהא שמח עמה וכו'.

ובעצי ארזים סק"ז כתב, דהא דאילטרך לאשמועינן צחתנים, היינו
דלא יומא כיון דעריד עירדא דמלוא דלא מלי לכווני דעתיה,
דמשו"ה פטור מק"ש ומכל המלות לא ילטרף גם לעשרה, קמ"ל
דמלטרף. ועיין מש"כ בזה בחידושי חתם סופר עמ"ס כתובות
מכוד"ת דף ז' ב' ד"ה לזכרה, וצגלוני קודש ח"צ עמוד מ"י.

ובתב צפרישה אות י"א, דקל"ת קשה, הלא הא דבעינן עשרה
לזכרת חתנים הוא מדכתיב גבי צונו ויקח עשרה חתנים
וגו' [כמוצא צס"ק הקודם, לחד מ"ד], והרי היו עשרה זולתו.
וכן הקשה בדבר שמואל (להר"ש אבוב) ס"י ס"ג.

ובבבכור שור עמ"ס צ"צ י"א א' כתב, דל"ל דמאן דס"ל דחתנים
מן המנין לא ס"ל למילף זכרת חתנים מצונו, דאין ס"ד
לזכרי למה היה לו ליקח עשרה זקנים הא סגי בתשעה והוא,
אלא ל"ל דצונו לקחם לדרוש עמוני ולא עמונית כו' [והלכה זו
היתה רופפת בידם, וכל מילתא חידושה לריך עשרה לפרסם הדבר,

(נח) מדברי הישועות יעקב דלהלן.

(נו) ע"ש בכנסת יחזקאל, שהביא בשם הרמב"ם פ"ב דברכות דילפינן
ברכת חתנים בעשרה מדכתיב במקלות, ושהכ"מ תמה למה הביא ילפותא
זו ולא הילפותא מבונו, וכבר תמהו רבים מהפוסקים שלפינן, וכן בשלחן
העזר ס"י ח' סעיף ו' בשמלה לצבי סק"ב, שלא נמצא כל זה ברמב"ם
ובכ"מ, לא בפ"ב דברכות ולא בפ"י דאישות.

(נז) ובלקוטים שבס"ס אהל יוסף (להר"י מולכו) אות ס"ה, הקשה
ע"ז, דאם יצטרכו לדון בינו לבין הגואל על השדה, הה"ג על לקיחת רות

ביאור הגר"א

ס [יא]

אבל כשאין אומרים אחר ברכת המזון אלא ברכת אשר ברא אינו

באר הגולה

[יא] אבל כשאין כו'.

דמש"ש ברכת חתנים

בעשרה כל ד' לא קאי

על אשר ברא ממש"ש והוא שבאו כו' ואשר ברא ל"צ ש"מ דאינה בכללם וכמש"ש אפשי שמחה בעלמא כו' :

ומ"מ

ט טור וכ"כ אביו הר"ש

נפסקו שם וכ"כ הר"ן

ושב"י מדברי הרמב"ם

הפוסקים

ס"ק כ אות א — ס"ק כא

אוצר

להכנס בין הגשים, כי יודע שבשעת הצרכות מוכרחין כל התשעה להיות עם בועז אלל הצרכות. ובערוך השלחן סעיף י"א כתב, דאע"ג דילפינן לה מקרא דבועז, מ"מ אין ללמוד מפסוק זה דענין עשרה לצד מהחזק, דאין זה סברה כלל.

ובעצי ארזים סק"ז כתב, דנמשקנא י"ל דגם רב נחמן ס"ל [כדאמרין שם בגמרא לדעת ר' אבהו], שלקח עשרה זקנים למדרש להו עמוני ולא עמונית ולפרסומי מילתא, ומש"ה הולך עשרה זולתו, והא דילוף מינה גם ברכת חתנים בעשרה, י"ל טפ"י מה דאמרין ביצמות ע"ז א' אהא דאמר עמשה כך מקובלני מצ"ד של שמואל הרמתי עמוני ולא עמונית כו', והא"ר"א ח"ה שמורה הלכה וזה אם קודם מעשה אחר שומעין לו כו', ומתוך שח"ה דשמואל וצית דינו קיים, וקושיא זו קשה גם אבועז דהרי בשעת מעשה אחר להם ולא שייך תירוצ הגמרא דהרי לא אמר להו משמיה דאחרני, ויש ליישב טפ"י הא דאמרין שם בדף ל"ח א' על קושיא כזו, שח"ה דאמר מעשה אחרניא בזהר ופירש"י מייגו דמחימין אהא מחימין אהא דנוכרים דברי אמת, לכן ס"ל לרב נחמן דכיון שלא מלינו שאמר להם הלכה אחרת ע"כ דהלכה זו גופא דברכת חתנים לריכה עשרה קאמר להו דמרומו בקרא, ומייגו דמחימין אהא מחימין נמי אדרשא דעמונית, דאילו לברכת חתנים גופיה לא הוי לריך דמרומו בקרא דרבה, א"י דברכת חתנים בעשרה דריש להו, ומיושב קושיית הפרישה וכ"ה נח).

ובכרם פתחיה קונטרס ברכת חתנים אות ז' כתב, דאף אי ילפינן ברכת חתנים בעשרה מצוע, מ"מ י"ל דחתנים מן המנין, ומש"כ ויקח בועז עשרה כו' הוא מספר הכולל גם אותו. ע"ש שהאריך בזה הרבה.

ב. וכשיש כמה חתנים בין העשרה. כתב בדיוק דחיי ח"ה דכ"ו ג', דה"ה אם החתנים רבים מלטרפים למנין עשרה, כגון אם החתנים הם ז' או ג' וז' אחרים מלטרפים לברכה, וכן ע"ז הדרך אם היו יותר, וי"ל דאפילו לא היה אחר צנייכה אלא עשרה חתנים שאכלו צבת אחת מצרכים. וכבר כתב צים של שלמה פ"א דכתובות סי' כ"ב, דחתנים מן המנין, אפילו הרבה חתנים שם. [וכנראה שדייק כן מלשון הגמרא דנקט חתנים בלשון רבים, וכ"ה ברמב"ם פ"ב דצרכות ובעור כאן, חתנים. ולא כמ"ש צפ"י דאישות ה"ה י' וצפ"י כאן, וחתן מן המנין].

כא. ברכת אשר ברא אינו צריך עשרה. צ"י כאן הביא בזה מחלוקת הראשונים, דהרשב"א בחשוכה כתב, שאשר ברא לריכה עשרה. והוא בחשבותיו סי' תרמ"ו, וכ"ה צ"י א"ף קס"ז, וצפ"י המיוחסות סי' קפ"ה, וכתב שם, דאין הפרש בין שבע צרכות לברכת אשר ברא אלא לענין פנים חדשות, דכלא

לכנס בין הגשים, כי יודע שבשעת הצרכות מוכרחין כל התשעה להיות עם בועז אלל הצרכות. ובערוך השלחן סעיף י"א כתב, דאע"ג דילפינן לה מקרא דבועז, מ"מ אין ללמוד מפסוק זה דענין עשרה לצד מהחזק, דאין זה סברה כלל.

ובעצי ארזים סק"ז כתב, דנמשקנא י"ל דגם רב נחמן ס"ל [כדאמרין שם בגמרא לדעת ר' אבהו], שלקח עשרה זקנים למדרש להו עמוני ולא עמונית ולפרסומי מילתא, ומש"ה הולך עשרה זולתו, והא דילוף מינה גם ברכת חתנים בעשרה, י"ל טפ"י מה דאמרין ביצמות ע"ז א' אהא דאמר עמשה כך מקובלני מצ"ד של שמואל הרמתי עמוני ולא עמונית כו', והא"ר"א ח"ה שמורה הלכה וזה אם קודם מעשה אחר שומעין לו כו', ומתוך שח"ה דשמואל וצית דינו קיים, וקושיא זו קשה גם אבועז דהרי בשעת מעשה אחר להם ולא שייך תירוצ הגמרא דהרי לא אמר להו משמיה דאחרני, ויש ליישב טפ"י הא דאמרין שם בדף ל"ח א' על קושיא כזו, שח"ה דאמר מעשה אחרניא בזהר ופירש"י מייגו דמחימין אהא מחימין אהא דנוכרים דברי אמת, לכן ס"ל לרב נחמן דכיון שלא מלינו שאמר להם הלכה אחרת ע"כ דהלכה זו גופא דברכת חתנים לריכה עשרה קאמר להו דמרומו בקרא, ומייגו דמחימין אהא מחימין נמי אדרשא דעמונית, דאילו לברכת חתנים גופיה לא הוי לריך דמרומו בקרא דרבה, א"י דברכת חתנים בעשרה דריש להו, ומיושב קושיית הפרישה וכ"ה נח).

ובכרם פתחיה קונטרס ברכת חתנים אות ז' כתב, דאף אי ילפינן ברכת חתנים בעשרה מצוע, מ"מ י"ל דחתנים מן המנין, ומש"כ ויקח בועז עשרה כו' הוא מספר הכולל גם אותו. ע"ש שהאריך בזה הרבה.

ב. וכשיש כמה חתנים בין העשרה. כתב בדיוק דחיי ח"ה דכ"ו ג', דה"ה אם החתנים רבים מלטרפים למנין עשרה, כגון אם החתנים הם ז' או ג' וז' אחרים מלטרפים לברכה, וכן ע"ז הדרך אם היו יותר, וי"ל דאפילו לא היה אחר צנייכה אלא עשרה חתנים שאכלו צבת אחת מצרכים. וכבר כתב צים של שלמה פ"א דכתובות סי' כ"ב, דחתנים מן המנין, אפילו הרבה חתנים שם. [וכנראה שדייק כן מלשון הגמרא דנקט חתנים בלשון רבים, וכ"ה ברמב"ם פ"ב דצרכות ובעור כאן, חתנים. ולא כמ"ש צפ"י דאישות ה"ה י' וצפ"י כאן, וחתן מן המנין].

כא. ברכת אשר ברא אינו צריך עשרה. צ"י כאן הביא בזה מחלוקת הראשונים, דהרשב"א בחשוכה כתב, שאשר ברא לריכה עשרה. והוא בחשבותיו סי' תרמ"ו, וכ"ה צ"י א"ף קס"ז, וצפ"י המיוחסות סי' קפ"ה, וכתב שם, דאין הפרש בין שבע צרכות לברכת אשר ברא אלא לענין פנים חדשות, דכלא

ובעצי ארזים סק"ח, הביא ראייה לדעת הרמב"ן הנ"ל ט).

ובבירך את אברהם סי' ע"א סקמ"ד כתב, דכיון דתליא בפלוגתא כו', ספק צרכות להקל [ואין לצרף בלי עשרה], זולת במקום שיש מנהג.

אולם

הרמב"ם נראה דלאשר ברא לחוד לא בעינן עשרה, וכמ"ש בב"י [בשם הר"ן כמוכא בסמוך בפנים].

ובביב אומר ח"ג סי' י"א אות ט' כתב, שהוא ט"ס, וצ"ל הרמב"ן, שכן כתב בשמו הר"ן [הנ"ל], שאין מברכין אותה אלא בעשרה.

ט) וע"ש בסוף דבריו, שכתב בשם הב"ח, דעכשיו נוהגין בדברי הרמב"ן. אולם הב"ח לא כתב זאת בדין זה, אלא בדין שאין מברכין אלא כשמומנים עמו אחרים מלבד בני ביתו, וכמוכא בסוף סעיף ז'.

נח) ובחידושי חת"ס עמ"ס כתובות דף ו' טור ד' כתב, דמה שהקשה בעצי ארזים איך האמינו לבועז באמרו עמוני ולא עמונית הא בשעת מעשה אין שומעין לו. קושיא זו מעיקרא ליתא לדעת, דדוקא כשאמר מקבלה [או אין שומעין לו] כמו שאמר שם כך מקובלני, אבל אם אמר מדרשא דקראי שומעין, ומאן לימא לן דבועז לאו מדרשא אמרו, ולולי דבריו הייתי אומר, דמש"ה אמר בועז נמי עמוני ולא עמונית, דהשתא נמי כי היכי דמהימן אעמונית שאינו נוגע ה"נ מהימן אמואבית. נט) כבר הקשה ע"ז, בישא ברכה (על רי"ו) דקט"ז א', דהרי דעת

(וב' ומ"מ שלשה בעינין) (הר"ן פ"ק דכתובות):

מברכין

ביאור הגר"א
[וב' ומ"מ כ"ו, שיהא
ברכת זימון:]

הפוסקים

ס"ק כא — ס"ק כב אות ב

אוצר

דרך החיים, סידור צית יעקב, סידור צית עובד צית כ"ב, חכמת
אדם כלל קכ"ט סעיף ו', פני ילחק (להר"י אבולפיה) ח"א מערכת
הצרכות סי' ק"ג, בן איש חי שנה א' פ' שופטים אות ט"ו, וערוך
השלחן סעיף י"א וי"ב.

וביביע אומר ח"ב סי' ו' אות ו' כתב, דאע"ג דקו"ל ספק ברכות
להקל אפילו נגד השו"ע, מ"מ צמקום מנהג לא אמרינן ספק
ברכות להקל, ונהגו לצרף אשר צרא בפחות מעשרה. וכ"כ בח"ג סי'
י"א אות ט', דכן דעת רוב האחרונים וכן פשט המנהג.

כב. ומ"מ ג' בעינין. א. טעם הדין והסוברים בן ואם יש
חולקים ע"ז. דין זה הוא מהר"ן, וכמלויין בפנים.
שכתב בפ"ק דכתובות, דהיכא דלא מצרך אלא אשר צרא לא צ"י
עשרה, אלא ג' נמי מצרכין לה. והוצא דזרכי משכ כאן, דאע"ג
דלא לריך עשרה מ"מ ג' מיהא צ"י. וכן הביא דברי הר"ן, בערך
לחם כאן.

ועיין בתפארת יעקב סק"ד שכתב, דמש"כ הר"ן דמ"מ צ"י ג',
לא נראה בן מדברי הרמב"ם כמו שאצאר בסמוך. ודבריו
זה הם בסק"ה, והוצאו צאות הבא, שכתב באופן אחד דעת
הרמב"ם, דאפילו ג' לא צ"י. וכבר כתב בן בהמקנה קו"א כאן,
דמשמע קצת דס"ל להרמב"ם דאפילו ג' לא צ"י. ובהוס' רי"ד
בסוגיין וכן בפסקיו כאן כתב, דנ"ל דכיון שאשר צרא הוא עיקר
ברכת חתנות שחייב לברכה בכל יום, אפילו אם אכל החתן יחיד
חייב לאומרה.

אולם מלמד הרמ"א והערך לחם, הביאו גם שאר האחרונים דעת
הר"ן להלכה, ולא הזכירו כלל שיטה אחרת צ"ה. בלבוש
כאן כתב ג"כ, דשלשה מיהא צ"י, [ומעט, דהוי] כמזומן. וכ"כ
בבהגר"א סק"י, ע"ד השו"ע דג' צ"י, שיהא ברכת זימון. וצ"ע
אריז' סק"ט, כתב ביתר ביאור, דמשום דהש"ס כיוול לה לברכה
אשר צרא צ"הי שהשמחה צמטו, כדאמרינן בסוגיין מכאן ואילך
כו' מצרך שהשמחה צמטו ואשר צרא, משמע דהיכא דלא מצרך
שהשמחה צמטו גם אשר צרא לא מצרכין, ושהשמחה צמטו ליתא
אלא בברכה זימון דצ"י ג'. ובערוך השלחן סעיף י"א כתב, דלא
גרע מברכה זימון, דכל תוספת ברכה על הברכות הקצועות
בצרהמ"ז, אינו בפחות מג'.

ובן נקטו דג' צ"י, בחכמת אדם כלל קכ"ט סעיף ו', סידור
דרך החיים, סידור צית יעקב, סידור צית עובד צית כ"ב, פני
ילחק (להר"י אבולפיה) ח"א מערכת הצרכות סי' ק"ג, יצט
אומר ח"ב סי' ו' אות ו', וח"ג סי' י"א אות ט'.

ב. להסיברים דכשמברכים רק ברכת אשר ברא סגי בשלשה,
האם אפשר לצרף לזה קטנים או עבדים. כתב

בח"מ סק"ה, דנראה דגם לשלשה אין מלרפין עבד וקטן.
ויש חולקים ע"ז. צחינא וחסדא (עמ"ס כתובות) ח"א דף קט"ז
ד' כתב, דמשמ"כ בשיירי כה"ג [המוצא בסק"ט אות ז']

דצרהמ"ז דיומא קמא דצ"י עשרה אין קטן מלערף, משמע דאירי
באופן דצ"י עשרה כו', אמנם לשלשה כגון ברכת אשר צרא כשאין
שם פנים חדשות, אה"י דמלטרפין וכמו דמלטרפין לזימון דעלמא
כמ"ש בשו"ע ח"א סוסי קל"ט, וכ"מ מדברי הח' ר' שיע"ס המוצא
בזכור לאברהם (להר"א אלקלעי) אות ז', שכתב ג"כ דאין מלטרפין
לעשרה כו', ומש"כ בח"מ דגם לשלשה אין מלטרפין עבד וקטן,
קשה דהא מנ"ל, דכיון דאין לריך עשרה ש"מ דלא חשיב דבר
שקדושה כי אם כשמצרך כל ה' ברכות, אצל כשמצרך אשר צרא
לחוד

אולם פסק השו"ע דאין לריך עשרה, הוא עפ"י העור והר"א ש,
וכ"כ הר"ן, ושכ"ג דעת הרמב"ם, כמלויין בצאה"ג, דבעור
כתב, דברכת אשר צרא אומרים אותה אפילו אין שם עשרה, וי"א
שגם אשר צרא לריך עשרה ולא נהירא לא"א הר"א ש. והר"א ש הוא
צפ"ק דכתובות סי' י"ג, וכתב שם, דלא הוזכרו עשרה אלא כשמצרכין
כל ברכת הזיווג דומיא דצונו וממקור ישראל סא).

ובר"ן בסוגיין כתב, דמשמע ליה דאשר צרא צ"י עולה לא מקריה
ברכת חתנים כו', אלא כולו שית ברכות מקרו ברכת
חתנים, כי היכי דלארצעה שלאחר המזון מקרו ברכהמ"ז, ופסק"מ
דאע"ג דאמרינן ברכת חתנים בעשרה, היכא דליכא פני"ח דלא מצרך
אלא שהשמחה צמטו ואשר צרא לא צ"י עשרה כו', ומדברי
הרמב"ן נראה שהוא סבור שאין מצרכין אותה אלא בעשרה כו'
[וכמ"ל], ועיקר הדבר כמו שכתבתי, דכשם שהשמחה צמטו אינה
ברכת חתנים דהא צ"י מהולא הוי מצרכין לה אי לא משום לערא
דיוקא כדאיתא בגמרא, ולא מצרכין לה אלא משום שמחה צמטו,
ה"י אשר צרא לאו ברכת חתנים היא ולא צ"י עשרה שאינה צ"ה
אלא משום אפוש שמחה צמטו, וכן נראה דברי הרמב"ם צפ"ב
דברכות, [דבה"ל] ע' דין ברכת אשר צרא לא הזכיר כלל דצ"י
שיהיו עשרה, רק אח"כ בה"ל י' שכתב דכשיש פנים חדשות מצרכים
ז' ברכות כדרך שמצרכים צמטו הנשואין, ע"ז כתב והוא שיהיו
עשרה סא].

ובריטב"א בסוגיין והוצא בעמ"ס, כתב בן בשם תוס', דכיון
דלא צ"י פני"ח אף היא לא צ"י עשרה, כדאמרינן
בסמוך מכאן ואילך אפוש שמחה צמטו הוא מצרך שהשמחה
צמטו ואשר צרא, אלמא כהדדי נינהו כו', וכן עיקר, ואע"פ שמו
ברכת אשר צרא בכלל ברכת חתנים ואמרינן שמצרכין ברכת חתנים
בעשרה, אין התלמוד קורא ברכת חתנים אלא כשאומרים כל שצ"י
ברכות, כדאמרינן לעיל מצרכין ברכת חתנים כל שצ"י אמר ר"י
והוא שצ"י פני"ח, והכין רה"ט בסוגיא דלעיל דאחת בתולה ואחת
אלמנה עטונה צרכה, הלכך נהי דברכת אשר צרא חשובה מכלל
ברכת חתנים ויחא חלק ממנו, לא הנריכו עשרה אלא באומר כל
הברכות בשם שלא חייבו צהם פני"ח.

ובעי"ז כתב גם בתוס' רי"ד וצפסקי רי"ד בסוגיין. וכ"כ דאין
לריך עשרה, בלדא לדרך מאמר ג' כלל צ' פ"א, וצ"י
המנהגים (להר"א עירנה) צמנהגי כל השנה. וצ"י של שלמה פ"א
דכתובות סי' י"ח כתב, דכן עיקר. וכן פסק בלבוש כאן. וכ"ג דעת
הפרישה אות כ"ג, והח"מ סק"ד, והאר"ן צ"י (שעם תלומי נציה)
סק"ה, שהביאו צ"ה דברי הר"א ש. וצ"ד דיד (פסקי הלכות) ח"ג
עמוד ט' עור צ', כתב להכריח כשיטה זו מסוגיית הגמרא.

וכ"כ דאין לריך צ"ה עשרה, צ"ינה דחיי (על הסמ"ג) חלק העשין
דכ"ו ג', המקנה קו"א ס"ס זה, סידור תפלה זכה (כמנהג
ליורני) דרי"ד צ', והוצ"ד בחופת חתנים סי' ט' אית י"ג, סידור

סא) וכתב בישועות יעקב סי' הקצר סק"ה, דלמאן דיליף [דבעינן
עשרה בברכת חתנים כמובא בסק"ב אות א'] מקרא דממקור ישראל על
עסקי מקור, הדבר פשוט מאוד דברכת אשר ברא אין כאן עסקי מקור,
וה"ה למאן דיליף מקרא דצונו, דמשמע דלדינא אין ביניהם אלא
דמשמעות דורשין איכא ביניהם וכו'.

סב) מהתפארת יעקב סק"ד, וכ"ה בישא ברכה (על רי"ו) דקט"ז א',
וביד דוד (פסקי הלכות) ח"ג עמוד ט' עור ב'.

ביאור הגר"א

[יג] מברכין כו'. שם
כל י' ושם ח' א'
בסוגיא:

ה' י [יג] מברכין ברכת חתנים בבית חתנים

אחר

באר הגולה
י' ל' הרמב"ם בפ"ב מה'י
ברכות ממילא דרב הונא
וכו' כחזקת דף ז' ע"ה

הפוסקים

ס"ק כב אות ב — ס"ק כג אות א

אוצר

כנדה, והדבר ברור לברך ז"צ לגרושה כפי מנהגנו ומינה לא תזוז.
וכ"כ שם בס"י תקס"ח, דמחזיר גרושתו לריך לברך ז"צ וברור הוא.
ולוין לזה גם בח"א סי' שט"ב.

ובתב צעורי צרכה סק"ב, דאי הוי חזי הרדב"ז תשובת הר"י ק'
צוה הוי שמח, דספקות שלו שנסתפק אם כתבו בן רב הא'
ורצונו אפרים ודלות בן. דבשו"ת הר"י ק' סי' ל"ה, נשאל אם סומכים
על מה שאמר הגאון שמחזיר גרושתו אין לריך ז"צ אלא ברכת
ארוסין, ובשיב, אינו יודע איזה גאון אמר דבר זה כו', ואינו נכון
כו', אך שאם לריך הוא לברכה ארוסין לריך הוא לברכה נשואין
ואם אינו לריך לברכה נשואין למה הוא לריך לברכה ארוסין כו',
וכיון שנשואין הראשונים עקירים לגמרי, הווי להו נשואין בתראי
נשואין גמורים כדמטיקרא ולריך ארוסין ונשואין. וכ"כ בס"י העיטור
ח"צ שער ברכת חתנים ח"ד, דמחזיר גרושתו אמר גאון דלא לריך
ברכה ארוסין, ועושה היא, דברכה ארוסין וברכה נשואין לריך.
וצארחות חיים ח"צ הל' קדושין עמוד ס"ה, וכן באצדורהם הל'
ברכות ארוסין ונשואין, הביאו תשובת הר"י ק' הג"ל.

ובדבר שמואל (להר"ש אצובצ) סי' רע"ה כתב, דמהא דהתירו
בחול המועד להחזיר גרושתו אין צוה הכרע לדון מינה
ולהקל בהאי דקו"ל דכלה בלא ברכה אסורה לבעלה כו', ואע"פ
שמחזיר נעם לפסוק שהמחזיר גרושתו מן הנשואין לא יזכיר
בתחילת ברכה"מ שהשמחה צמטנו כו' [עיין ע"ז בסק"ז אות ה'],
גם הוא לא כתב בן רק לענין שהשמחה צמטנו מטעם שאין להזכיר
לשון שמחה על דבר שאין צו שמחה כל כך, כדמוכח מהראיות
שהביא שם כו', אבל לענין הצרכות לא חילק מהר"ט בין גרושה
לאלמנה וכו', ואין דנים דברי סופרים מדברי סופרים בנגון זה
אלא הצא בפירוש בדברי רז"ל (סו). ועיין מש"כ צוה בנכנסת חכמי
ישראל קונטרס א' סי' כ"ט אות ב'.

ויש שכתבו לחלק צוה בין הצרכות שצטת החופה לצרכות
שצטעודה. כתב ציד דוד (פסקי הלכות) ח"ג עמוד י' הגה
א', דמחזיר גרושתו מן הנשואין אינה עושה ברכה אלא צטת
החופה לא צטת סעודה, שהרי אין לה שמחה כלל שמוחר להחזירה
גם צמטת כמבואר במו"ק ח' ב', ואף שהרמב"ם מוכרח שסובר
דמזכר ברכה נשואין במחזיר גרושתו [וכנ"ל ברדב"ז], זה דוקא
צטת הנשואין, משא"כ הצרכות שמזכרין צטת הסעודה נראה שאין
להם ענין במחזיר גרושתו כו', בן נ"ל מסבירא אבל למעשה הדבר
אלו לריך תלמוד, דאפשר לומר דלא חשיבא שמחה שנחוש לה לעירוב
שמחה צמטתה [ולכן מותר להחזירה צמועד], אבל עכ"ז יש צו
שמחה לענין שיכולים לברך הצרכות. וכבר כתב בן צפשיעות, בשו"ת
רדב"ז ח"א סי' ס"ד דלענין ברכת הסעודה במחזיר גרושתו איכא
פלוגתא דאיכא מ"ד דאין לברך לו ברכת חתנים והוא הולך
למלאכתו, וכיון דאיכא פלוגתא אני אומר שאין לברך, ודמיא להא
דאמרין ספק ברכות להקל, וכבר כתבתי ע"ז בתשובה אחרת.
והוצא בערך לחס"ס סי' ס"ג, ובהגהות רע"ק ח"ג (צגליון השו"ע)
כאן (סו), ובאצני האפד ח"צ סי' ס"ד סק"ב. ובשם הרדב"ז סי'
תתס"ה, כתב צגנת ורדים כלל א' סי' י"ז, וכן בגן המלך (שם צסוף)
ח"א

(סו) ובצ"ע חיים (בסידור תבלאל) ח"א דף קע"א ע"א, כתב ע"ד הדבר
שמואל הג"ל, ד"ל דענין ברכות אתי בק"ו מהשמחה במעונו דלית בה
אפילו הזכרת שם, וספק ברכות להקל.

(סו) בערך לחם שם צוין לרדב"ז סי' פ"ה, וליתא שם. ובהגהות
רע"ק איגר וכן בגנת ורדים דלהלן צוין סי' תתס"ג, וגם שם ליתא.

לחוד דא"ל עשרה מ"ל דאין מלטרף, והגם דיש ליישב דוחק כמזון,
מ"מ נראה שיקר דלשלשה מלטרף הקטן וכענין דמלטרף ליומון
דעלמא.

ובתפארת יעקב סק"ה כתב, דבסעיף ה' כתב בשו"ע דאין מברכין
ברכה זו לא עבדים ולא קטנים, וכ"כ ברמב"ם, ויש
להבין למה לא כתב דאין מלטרפים כו', לכן נ"ל או דס"ל באמת
דמלטרפים לשלשה לברכה אשר ברא רק הם לא יברכו, ודלא כהח"מ,
ואף דליומון אין מלטרפין רק מזמנין לעלמן אבל לברכה זו מלטרפין,
או דס"ל לברכה אשר ברא אפילו שלשה לא צעו [עיין ע"ז באות א'],
וא"כ לא שייך להשמיטנו לענין לירוף והולך לומר שלא יברכו,
וזה ברור לדעתו.

אולם צפני יחזק (להר"י אצולפיה) ח"א מערכת הצרכות סי'
צ"ט, כתב כהח"מ דגם לשלשה אין קטן מלטרף. וציציע
אומר ח"ג סי' י"א אות ט' הביא, שגם דעת הבהגר"א בסקטיו
כהח"מ [שכתב שם הטעם צמט"כ בשו"ע סעיף ה' דאין מברכים
ברכה זו לא עבדים ולא קטנים, דאפילו אלטרופי לא מלטרפי כמ"ש
בסעיף ד'], וכתב דאע"פ שלהלכה נראה דבריו של החינא והסדא
[הנ"ל], מ"מ למעשה יש להלריך ג' גדולים, כיון דעיקרא דמילתא
במחלוקת שנויה, וי"א דצענין עשרה [גם כשמזכרים רק ברכה
אשר ברא בלבד כמבואר בסק"ה], ונהי דנהגין כמ"ד דסגי בשלשה,
מ"מ מאי דלא נהוג לא נהוג וכמ"ש כיו"צ ברין ר"פ ראשית הגז,
וספק ברכות להקל.

סעיף ה. כג. בבית חתנים. א. אם גם במחזיר גרושתו
מברכים ברכת חתנים, ואם יש לחלק בזה בין
הברכות שבשעת חופה וברכות שבסעודה. עפ"ה סק"ה משו"ת
רדב"ז ח"ג סי' תקס"ז, דבס' משפט שלום [כת"י] כתב צסם תשובת
רצונו הא' [ורצונו אפרים תלמיד הר"י ק' (גו)], דמחזיר גרושתו אין
מזכרין ז' ברכות רק ברכת ארוסין לצד, והוא כתב עליו שהוא
מסופק אם כתב בן רצונו הא', ואין לסמוך ע"ז אלא מזכרין לו
ז"צ כו', [וכמ"ש הרב מייגאש דלריך לברך ז"צ כיון שלריך לברך
ברכה ארוסין (גו)], וכן מעשים בכל יום צמלרים מזמן הנגידים
הראשונים, וכ"כ הרמב"ם צפ"י דגירושין הל' ג' ומוצא בשו"ע
סוס"י ק"ג, דאם רואה להחזיר אשתו שהיתה ספק מגורשת אינו
לריך לברך ז"צ, [ומשמע דכשהיא מגורשת גמורה לריך לברך (דו)].
וברדב"ז שם כתב עוד, דאם תקשה עלי שאני העליתי בתשובה
שבמחלוקת צרכות יש להלך אחר האומר שלא לברך, והטעם שאם
האמת הוא לברך לא הפסדנו כלום שהרי הצרכות אינן מעכבות,
ואם האמת הוא שלא לברך הפסדנו שאין להוציא ברכה לבעלה, שתי
תשובות צדד, חדא שהרי כתבתי באותה תשובה צתנאי שתיכ
המחלוקת בין הפוסקים המפורסמים אללנו שאנחנו סומכים עליהם
בכל דבר, אבל זה הספר לא נתפרסם אללנו ולא ידענו שם מחזרו
ושמא חדא מקרוב צא, ואי משום רצונו הא' גאון ורצונו אפרים,
תשובה זו לא נתפשטה בישראל ולא כתבוה האחרונים כלל ולא
הזכירו אותה מפני שלא נתפרסמה אללם או מפני דקים להו שאינה
שיקר, הלכך אינה תשובה אללנו מחלוקת, ותו דבנ"ד אם האמת
הוא לברך הפסדנו ברכה דקו"ל בלא ברכה אסורה לבעלה

(ג) מהרדב"ז שם בשם המשפט שלום הג"ל.

(ד) מהחיים ושלום ח"ב סי' ע"ד.

[יד] אחר ברכת המזון בכל סעודה וסעודה שאוכלין שם

ביאור הגר"א

[יד] אחר ברכת המזון.

כמש"ש כי תניא ההיא

בברכת המזון והר"ן הקשה על זה ממש"ס ע"ש :

ואין

הפוסקים

ס"ק כ"ג אות א — ס"ק כה אות א

אוצר

ל' דין צחור, וכ"מ מדברי הכנה"ג בהגה"ט ח"א ל' [המוצא צסק"ז ח"א ח']. וכ"כ בעין חיים (צסידור הכלל) ח"א דף קע"א ע"א, עפ"י הפרי האדמה [המוצא צסק"ז ח"א ח']. דלמנו או אלמנה מן הארוסין יש להם דין צחור או צחולה.

ג. ובמחזיר אשתו שהיתה ספק מגורשת ממנו. כתב צמח"ס פ"י גירושין ה' ג', אם גירש את אשתו בגט פסול או שהיתה ספק מגורשת ולא להחזירה, אינו לריך לחדש הנשואין ולכרך שבע זכרות ולכתוב כתובה, עד שתתגרש גירושין גמורים. ונפסק כן בשו"ע סוס"י ק"י. וכתב הכ"מ שם הטעם דאין לריך לכתוב, מפני שאין מצרכין על הספקות. וצ"ח משנה שם כתב, דלשון אינו לריך משמע הא רוצה מצדך, ואינו כן, דאינו יכול לכתוב, וי"ל דלא חמר אינו לריך חלל צבור החלוקות האחרות. ועיין בהשקפות.

ד. ובקטנה שמיאנה, והיה ספק במיאון, ושוב השלימו ביניהם, עיין מש"כ בזה צמח"ס כתוב ס"י ל"ז.

ה. וכשחי עם נכחצת ^{החורף} ^{אוצרות השות} אישות ואח"כ נתגיירה, עיין בהשקפות.

כד. אחר ברכת המזון. כתב צמח"ס מקדש (בגליון השו"ע) ד"ה ע"כ סק"י, שאין נכון להפסיק בין צרה"מ לז"צ כו', ולדעת הסוברים דמצרכים אותם על כוס אחד [עיין ע"ז צסק"ז], דס"ל שם מלוא אחת, דכיון שאחר הז"צ שצחופה אין עוד ז"צ כי אם אחר צרה"מ, ע"ז הז"צ הם כמלוא אחת עם צרה"מ, והגם שאומרים פסוקי יראו את ה' כו' אחר צרה"מ קודם הז"צ כו' ע', עכ"ז הרי"ז כעין מה שאמרו חז"ל בגאולה אריכתא [וכו'] כנוסח הרחמן ואינו הפסק, ומ"מ צדכרים אחרים חוץ לזה אין להפסיק גם לדיון שמצרכים על צ' כוסות, כי עכ"ז הם לאחדים עם צרה"מ וכו'.

כה. בכל סעודה וסעודה. א. דעות הפוסקים אם ברכת חתנים שלא בשעת החופה מברכים רק אחר

סעודה, או דגם בלא סעודה אפשר לברכה. וצדד הנוכחים דצבצת צבור כשהולכים מצית הכנסת מלווים את החתן לציתו ומצרכים שם ז' זכרות בלא סעודה, כתב הר"ן צמח"ס וכו' צב"י כאן, ד"א שאין מצרכין ברכת חתנים חלל צרה"מ, כדאמרין הכא [בכתובות ח' צ'] כי תניא הרי"ז צרה"מ, ולא כמו שנהגו עכשיו ע"א. לכתוב ברכת חתנים צבצת בלא בשעת סעודה, וליתא, שהרי שנינו צמח"ס סופרים פ"ט ה' י"א, נהגו לומר צבור ברכת חתנים על הכוס צמח"ס וצפנים חדשות כל שצבצת וכן צער קודם סעודה, אלמא קודם סעודה היו מצרכין אותה, לפי שהיו רגילים להתאסף צבצת החתן צבור וצער לשמח החתן והכלה והיו מצרכין אע"פ שאין חולקין, ואין ג"כ צבצת ע"ב. שהחזן יולא מציב"ג מציאין כלם מחדרם ונכנסין לחופה, זו היא עיקר

ע' ועיין בבית הילל סעיף א', שכתב בתוה"ד, דאחר שמברכין ז"ב מפסקין ביניהם יראו את ה' קדושיו, ואח"כ מברכים על היין, והובאו דבריו אלו בין שאר דברי הבית הילל בזה, בפחד יצחק ערך ב"ח בברה"מ ז'.

ע"א. בקטלוגיאה ובמקומות אחרים. מהריטב"א דלהלן. ע"ב. וכתב בפרישה אות י"ג, דנראה שמוה נשתרבו המנהג במדינות אלו, אחר שיצאים מבה"כ בשחרית בשבת נוהגין השושבינין והשייכים לחתן וכלה לרקד במחול עם החתן והכלה, בחצר בהכ"נ.

ח"א) סי' קל"ג, שאין לכתוב בסעודה כיון דהא איכא פלוגתא דכצרי הגאונים דאפילו בשעת כניסה לחופה אין לכתוב ז' זכרות וכו' (זו).

ובתפלה לדוד (דיני זכרות להר"ד עמאר) סוף דפ"ז א', אחר שהצ"ח דברי הגו"ר צמח"ס הרדב"ז הכ"ל דאין לכתוב בסעודה, כתב שכן ראה מעשה פה ירושלם בשנת תקכ"ד. והצ"ח דבריו צסידור בית עובד ס"ח, וצמח"ס יחזק דיני חתונה ח"א ל', וכ"פ צמח"ס אדמה לס"י ס"י. והצ"ח דברי הגה"ט ורד"ס צמח"ס הרדב"ז הכ"ל, דצדד משכ (להר"מ אמריליו) ח"א ס"י ל', וכן צבצ מציין (להר"מ צירדוגו) ס"י י"ג. ובחוקי חיים דקל"ו ע"כ כתב, דכן ראו לזכרות ואין לשנות. [ועיין עוד מדבריו להלן בהערה ס"ע]. וכ"כ צפני יחזק (להר"י אבולפיה) ח"א מערכת הצרכות ס"י ק"ז. וצמח"ס שלום (מכני נח חמון) ס"י כ"ז כתב, דכן המנהג פשוט כמ"ש הרדב"ז והערך להם.

אולם צמח"ס צרכה סק"א כתב, דהגה"ט ורד"ס הביא חשבות הרדב"ז שפעה סניף מסצרת הגאונים דאין לכתוב צרכה נשואין צמח"ס גרושתו, ואשתמיטתים חשבות הר"י [הכ"ל] שדחה סצרה ז', ומי לנו גדול וצקי צדצרי הגאונים כהר"ף ומאחר שדחה סצרה ז' חו"א אין להשגיח בסצרה ז' כלל כו', ומסתמיות דברי הר"י וכל הפוסקים נראה דיצרכו ז"צ למחזיר גרושתו גם צמח"ס ראשונה, וכ"כ צדדד שמואל [הכ"ל], וכן דעתי נוטה כו', וצמח"ס אחרת כתב הרדב"ז ע"מ שאין לסמוך בזה על ספר משפט שלום וכו'. וכ"כ צמח"ס חיים שאל ח"צ ס"י ל"ה ח"א ח"א דמסתמות דברי הר"י וכל הפוסקים נראה דיצרכו ז' זכרות למחזיר גרושתו גם צמח"ס ראשונה, וכ"כ ד"ש לכתוב ז"צ צמח"ס גרושתו גם צמח"ס ראשונה, צסידור דרך החיים, צסידור בית יעקב, וקל"ש ע"י קמ"ע סעיף ה', ונהר מלכים דיני חופה חתנים ח"א י"ז. וצמח"ס העזר ס"י ע' סעיף ז' ושם צמח"ס לז"י סק"ב כתב, דכן הסכמת כל גדולי הפוסקים האחרונים.

ב. ובמחזיר גרושתו מן הארוסין. כתב צמח"ס וחסדא (עמ"ס כתובות) ח"א דק"י ג', דמחזיר צדצרי הרדב"ז ס"י תקס"ז, דגם הגאונים [הכ"ל דס"ל צמח"ס גרושתו מן הנשואין דאינו דין צחור, מ"מ צמח"ס גרושתו מן הארוסין] ס"ל דמצרכין

ס' ע"כ שם בגנת ורדים ובגן המלך, דבערך לחם ס"י ס"ב סעיף ו' כתב בשם הרדב"ז, על מש"כ בשו"ע דאלמון שנשא אלמנה מברכין ביום ראשון בלבד, דכן במחזיר גרושתו, וזה סותר למש"כ בס"י תתס"ג שאין לכתוב ז"ב בסעודה במחזיר גרושתו, לכן נראה דהגה זו היא שלא במקומה והיה ראוי לכתובה בתחילת הס"י כשכתב השו"ע שצריך לכתוב ברכת חתנים קודם נשואין, שם שייך לתגיה דכן במחזיר גרושתו, שגם במחזיר גרושתו צריך לכתוב ז"ב בשעת כניסה, כמ"ש בס"י תקס"ז מטעם דכלה בלא ברכה אסורה לבעלה.

סח. אלא דשם כתב כן בשם ס' תהלה לדוד בשנת תקס"ד. וכנראה שהוא ס"ס.

סט. אלא שבספרו ברכי יוסף יו"ד ס"י שצ"א סק"ב, כתב בפשיטות עפ"י הגה"ט ורד"ס הכ"ל, דבסעודה אין לכתוב ז"ב במחזיר גרושתו. ובחוקי חיים דקל"ו ע"ב כתב, דמש"כ בחיים שאל הג"ל דמסתמיות דברי הר"י והפוסקים נראה דיצרכו גם בסעודה ראשונה, לדעתי אינו מוכרח, ומדברי הר"י ברור דמירי דוקא בעת הנשואין וכו'.

אוצר

ס"ק כה אות א

הפוסקים

שהלך החתן מזהב"כ לציתו הולכין עמו עשרה ומזכרים ז' ברכות בלא סעודה, וזה שאל בדברי השו"ע שכתב דעיקר אחר צרהמ"ז שחולקין שם כו', שמדברי רב האי נראה דמה שאמרו מזכרין כל שצעה הוא אפילו בלא סעודה, אלא שהוא ס"ל דאילו מנהג יפה, ומדברי מסכת סופרים נראה שצ"ע עושים סעודה אח"כ, וא"כ צ"ע שבת שאח"כ עושים סעודה, גם למסכת סופרים הוא מנהג יפה, שהרי שם נהגו אפילו כל ז' וכתבן לא נהגו אלא יום שבת קודם סעודה. וכתבנו למעלה לז' ח"ג קונטרס הלכות ע"י ו' כתב, שכן נהגו פה עראכלם המערב [הוא טריפולי] שצ"ע שבת הולכים עם החתן לציתו ושם מציאין כוס של יין ומניי מחיקה ומזכרים ז' ברכות, והוסף, שהיה מזכיר למזכר שיטתה רוב הכוס כדי שיכיר במקום סעודה, לכבוד הגאונים שהצ"ע צו"ע א"י ח"י ס"י רע"ג סעיף ה'. וכתב בס"ק (שכתבתי לכתב) ס"י ה' כתב, שגם בשאלותיו נזכרים כך, והמנהג הזה יסודותו בהררי קודש, והר"ן החזיק המנהג וגם ה"ח"י (ע"ה) והרשב"א (ע"ה) החזיקו המנהג, וא"כ מי הוא זה אשר יערב לצי לשנות המנהג. וכ"כ בדרכי דוד סו"ס ז', שאין כה ורשות צד שום אדם צימיו אלה, לבעל מנהג הראשונים וכו'.

ובהשומר אמת ס"י ל"ד אות כ"ח כתב, דגם צו"ע"ק לפת ים מנהג זה, אלא ששם מוסיצין החתן והכלה תחת החופה הנקרא טאלמ"י ועומדין כל הקהל ומזכרין לו ז' ברכות מעומד בדרך שעשו צ"ע הכניסה לחופה כו', וכן נראה מדברי הר"ן שעושים כמו שעשו צע"ע כניסה לחופה ממש, וצ"ע שאין עושים כן א"י משמיע ע"מי מליך צע"ע זה, וכשח"י מוכרז ללכת א"י עושה ככל האמור שעושים צ"ע, הגם שכתבן אינם עושים חופה מ"מ מוסיצין אותן על הכסא וכל הקהל מעומד וכו'.

וכתב ב"ק דצ"ח ח"י ס"י ה' כ"ל, דכיון דרצ האי אחר שאינו מנהג יפה, דיינו שנעשה זה בצחור שנשא, שצ"ע השבת מהפלה צהב"כ הגדול ועושים לו כל כבוד שנהגו לעשות לצחור צהב"כ, שמסדרין אותו בסדר ההיכל הוא ושועצניו וקורין אותו לס"ת צפ"ע ויולכין עמו השועצניו וא"י הכלה, אצל צאלמון [א"י] שנשא בתולה שאין עושים לו מכל זה כלום, אין מזכרין ז' ברכות בלא חתן מזהב"כ, דה"ל ללא לוסף עלה, שלא נזכר זה אלא משום דמלוין החתן כל הקהל עד ציתו, ונשא יום ששי שהוא בצחור שנשא בתולה, וכן הוריתי לעשות, ובצחור שנשא גרושה שעושים לו ככל הצחורים, שצ"ע השבת מסדרין אותו בסדר ההיכל ועושים לו שועצניו והולכין עמו לצית אחר התפלה, עושים לו כמו שאר הצחורים כ"ל.

אולם לשון המחבר דמזכרים אחר צרהמ"ז, הוא מהרמב"ם פ"ב דברכות ה"ל ט', וכתבנו צהב"כ כאן. וכתב בה"מ שם, דהרמב"ם מפרש דכל הנך מזכרין [שהזכיר שם אחר זה, לכתולה שצעה ולא למנהג יום אחד], היינו צע"ע סעודה. וצ"ד דוד (פסקי הלכות) ח"ג עמוד ה' עור ז' כתב, דמדקדוק לשון הרמב"ם שם מצוה, דסובר דדוקא צצית חתנים ר"ל במקום שסועדין לשמחה חתן וכלה, שם מזכרין הצרכות, אצל בלא זה כו' אין כאן ברכת חתנים כו', שאין דין ברכת חתנים אלא דוקא או צע"ע נשואין, או צע"ע סעודה, ר"ל צע"ע שמזכרין על החתן אחר הסעודה שעושים מחמת שמחה הנשואין, שיעקר שמחה הנשואין הוא צע"ע (ע"ה), והגם שאמרו ציצמות מ"ג ז' דנשואין גם בלא סעודה איכא שמחה, זה

עיקר השמחה וכו' לצד עליה, וה"ל מוכח צירושנמי צפירקין ה"ל א"י רצי ירמיה סבר מימר מפקין כלתא כל ז', כנומר מחופתה להיות שמחין עמה ומש"ה מזכרין כל שצעה כו'. ובחדושי הרא"ה צסוגיין כתב, דצירושנמי ה"ל נראה, דקצצאין לשמחו זו היא שעת ברכה.

וכבר כתב כן בחדושי הרמב"ן (שנדפסו על שם הרשב"א) צסוגיין, שנהגו העם לצד ז' ברכות צע"ע שבת שהוא יום ראשון לנשואין (ע"ה) במקומותינו וצצצצ כצצצין מציב"כ, ויש מי שאומר שטעות הוא שאין לצד אלא לאחר צרהמ"ז וכדאמרינן כי תניא ה"ל צצרהמ"ז ולא צע"ע [שאין] חולקין, ומקל"ת חכמים מיהו צ"ע, ואין ראוי לעשות כן, שמהגם תורה היא וכן עיקר, שמיאין כן צמסכת סופרים [כ"ל צר"ן] אלמא מזכרין קודם הסעודה, ומפני כך מזכרין בלחמה שעה שכן הוא צירושנמי, ובלחמה שעה שהם מחכנסין לשמחו מזכרין ז' ברכות לפי שיש שם פנים חדשות, ועכשיו לא נהגו אלא צע"ע סעודה לפי שאין מחכנסין לשמח אלא בלחמה שעה, אצל צצ"ע צצצצ וצצצצ ע"מ שכתבן יולא מציב"כ ומפקין כלם מחדרה ונכנס לחופה, מזכרין קודם סעודה שזו היא שמחה גדולה שמשמחין אותו העם וכו'.

גם בחדושי הרשב"א (ירושלים תשל"ג) צסוגיין כתב, דברכת חתנים כל שצעה צין צע"ע חכילה צין שלא צע"ע חכילה, כל שמתאספין שם לשמח את החתן, וכן הוא צמסכת סופרים כו', אלמא דאין זה תלוי בחכילה אלא באסיפת העם לשמח, ועכשיו נהגו לצד צצ"ע כצצצין מציב"כ כו' [כ"ל צרהמ"ז]. וכ"כ צצ"ר החיים (לתלמיד הרשב"א) עמוד קע"ה, אחרות חיים ח"א ה"ל צרהמ"ז ס"י ג"ע (ע"ה), ריטצ"א וגמק"י (ת"א תש"ד) צסוגיין.

ובספר העיטור ח"ב ע"ר ברכת חתנים ח"ד כתב, דמסתברא דכל שעתא דאיכא סעודה וא"ת צה ז' משמחין ומזכרין ומזכרין, והאי דנהגו לצרכי צצצצ כי נפקי מצי כנישתא, משום דכ"י מציב"כ צצמחח חתן ומפקי לכלתא ומזכרין כדאיתא צירושנמי, סבר ר' ירמיה למימר מפקין כלתא כל ז', ש"מ כל היכי דמפקין כלתא מזכרין כו', ומנהגא לצרכי ז' ברכות לצד צרהמ"ז וכו'. וכ"כ צמאירי צסוגיין, דברכת חתנים יום ראשון אומדן באסיפת העם כו', ונהגו לעשות כן אף צצצצ מפני שיש צו אסיפת ע"ה, מכאן ואילך אף צפנים חדשות אינן אלא צצרהמ"ז.

וברא"ש פ"ק דכתובות ס"י י"ג כתב, דשאלו את רב האי על מנהגם שצצצצ אחר סיום התפלה מלוין כל הקהל את החתן עד ציתו ואומרים שם ז' ברכות, ואומרים מפני שלא היו שם רוב הקהל צ"ע הששי וצ"ע השבת כולם מלוין שם, והשיב שאינו מנהג יפה, אלא שאין איסור בדבר שהרי אמרו מזכרין ברכת חתנים כל שצעה והוא שצצצ פנים חדשות, וי"ל דהא דמזכרים ע"י פנים חדשות היינו דוקא לאחר סעודה, וצמסכת סופרים איתא דקודם סעודה מזכרין אותה. וככל דצ"ר ה"ל כתב גם צר"י נכ"צ ח"ב. וכתב צפרישה אות ע"י, דמ"כ רב האי שאין איסור בדבר, אפשר דהיינו ע"מא כיון דצ"ע השבת נמלאו הרבה פנים חדשות ה"ל כזמן חופה הדשה דמזכרין בלא חכילה.

ומצינו גם בדורות אחרונים מקומות שהיו נוהגים כמנהג ה"ל. ב"ק דצ"ח ח"י ס"י ה' כתב, מנהגינו שצ"ע שבת אחר

(ע"ה) תיבה זו הוספו ע"י הרשב"א דלהלן.

(ע"ה) וכתב עוד שם בארהות חיים, דמטעם זה דאין הדבר תלוי אלא באסיפת העם כו', מזכרין אותן גם בליל מוצ"ש על הכוס של הבדלה. אולם בספר העיטור ח"ב ע"ר ברכת חתנים ח"ד, אחר שכתב דמזכרין בשבת כי נפקי מבי כנישתא משום דמפקין לכלתא, וכמובא בפנים בסמוך, סיים, דאצ"ג דמפקין נמי באפוקי שבתא, כיון דנהגו בצפרא חו לא צריק.

(ע"ה) ע"י בדבריו להלן.

(ע"ה) ע"י בסי' תל"ד.

(ע"ה) וע"י עוד להלן בדברי הגוה שלום, מש"כ מדברי הרמב"ם בתשובה.

אוצר

מ"ק כה אות א

הפוסקים

פנים חדשות אפילו שלא בשעת הסעודה, או בשעת הסעודה ולא אכלו שם מצרך ז' זכרות, והלכך אין איסור בדבר, אלא שאינו מנהג יפה וראוי היה לזכר ז' זכרות בסעודה שאז איכא ריבוי שמחה, אבל לדעת הטור אינו מנהג טוב לפי שהוא נגד התלמוד, דאפילו אח"ל דיש שם מי שלא היה בשעת הזכרה אפי"ה לא מיקרי פנים חדשות דבעינן נמי שיכא מרבים בשבילו, מיהו למש"כ בסמוך אין כאן השגה, דמנהג זה הוא עפ"י משמעות אותם פוסקים דאפילו לא הרבה בשבילו ואפילו לא אכלו שם, מ"מ כיון שהאנשים חשובים דרך להרבות בשבילם איכא ריבוי שמחה ולכן מזכרים ז' זכרות [כמובא בסק"מ אות א'], והר"ן גם הוא החזיק מנהג זה כו', מיהו עכשיו אין נוהגין כן. וכבר כתב בן ד"מ, דזה"ל אין נוהגין כן. ובחינושי מהר"ל מפראג (בעור הולאה אל המקורות) כאן, כתב ג"כ, דטעמו של רב האי אינו כטעמו של הטור כו', ונראה דטעמו של הטור הוא, דלכתחילה למד יתחייבו עצמם ויזכרו זכרות.

ועיין בהגהות הרמ"ך על הרמב"ם פ"ב דזכרות, דאחר שכתב דלפי סוגיית ההלכה זכרות חתנים בסעודה נחקנו, כתב עוד, דבשעת בשעה שיואלים מציהב"י חוזרים אותם, ולא ידעין טעמא מאי.

ובים של שלמה פ"א דכתובות סי' י"ב, הבין גם טעמו של רב האי, שאינו מנהג יפה לזכר שלא במקום סעודה שמרבים בשבילם, וכתב דלא נהיגי כמסכת סופרים לזכר זכרות חתנים בלא סעודה שמחה, וכן השיב רבינו האי גאון שאינו מנהג יפה לזכר אפילו בפנים חדשות אם לא במקום סעודה שמרבים בשבילם, וק"ו היכא שפסקו מלשמוע ואין עושים סעודה בלא מזכרין. וכ"כ בס"י י"ח קרוב לסופו, שאין מזכרין בשום ענין ז' זכרות בלא סעודה אפילו בשחרית בשבת כו', דעיקר הזכרות לא נחקנו אלא לשמחת הסעודה.

וב"ב בערוך השלחן סעיף כ"ה בתוך הדברים, דבאמת איתא במסכת סופרים שהיו נוהגים לזכר גם בלא סעודה, אך אנהו בלא סעודה אין מזכרים, דכן משמע בגמרא להדיא. ונזהר שלום (מנהגי נא לאחמן) סי' כ"ו כתב, שמעתי שנוהגים פה שאחר תפילת ערבית בכל לילה שמתפללים אלל החתן, לוקחים כוס יין ומזכרים שבע זכרות, ואח"כ מציאים מיני מחיקה ופה הבאה בכיסיון, ואינו מנהג הגון דאין לזכר ז' זכרות בלא סעודה הקבועה, ובתשובות הרמב"ם סי' קנ"ז ע"ב) נשאל על המזכרים זכרות בתולים ואח"כ מזכרים ז' זכרות בלא סעודה ובלא פנים חדשות אם ראוי לעשות כן, והשיב כי זכרות בתולים היא זכרה לבעלה, ועל ה"ז זכרות לא השיב מפני שהמנהג היה לזכרם אחר זכרות בתולים וכיון שהשיב שאין לזכר זכרה ז', לא הולך להשיב על זכרות חתנים בלא סעודה, דממילא אין לה מקום, והוא פשוט. וצריך את הזכרה סי' ע"א סק"ט כתב, דמנהגינו כדעת רב האי והרא"ש ע"ב) והטור והשו"ע ד"ז זכרות אלו אינן אלא בצרהמ"ז אבל שלא בשעת סעודה ליתא.

ובעצי ארזים סק"י כתב, דל"ל שיעקר זכרות חתנים בצרהמ"ז יתקנה, ומה שמזכרים תחת החופה היינו [רק] משום השם יתוד ושיצוא עליה אחר החופה קודם הסעודה וכלה בלא זכרה אסורה, וראיה לדבר, שהרי עיקר זכרות חתנים מצוה ולפיין דלא כיו חופה שהרי בתורת יצום כנסה כו', וצודאי לא צא עליה עד שספרה ז' נקיים ובע"פ היא חופה דלא חזיא לציאה, א"י

משום דקתני ליה דומיא דחתן דליכא שורה ואיכא מזון כו', ולכאורה גם ברהמ"ז בחתן מאי עבידתיה, וע"כ משום דברכת חתנים קבועה סמוך לברהמ"ז דוקא. ועיין עוד מדבריו להלן בפנים.

ע"ט) וברמב"ם הוצאת שוליונגר תש"ז הוא בס' אהבה סי' י"ח.

פ) עיין בדבריו לעיל.

זה דוקא לענין זכרות, אבל עיקר שמחת נשואין הוא דוקא בסעודה כו', והראיה דקאמר הגמ' דף ח' א' מכאן ואילך אי איכא פנים חדשות בריך כולהו ואי לא אפוש שמחה בעלמא הוא מצרך שהשמחה במעונו, וגוסס שהשמחה במעונו פירשו רש"י והרמב"ם דזה תוספת זכרות הזימון, הרי שענין הזכרות הוא דוקא בשעת הסעודה, וכן נסמכין לזה מהא דקאמר שם בע"כ, כי תניא הריא דברהמ"ז כו' ע"ב), וכן נראה שגורסים במסכת סופרים [כנ"ל זר"ן] שזכרו לומר בצוקר זכרות חתנים כו' וכן בער"ב "אחר" הסעודה, וכן הוא גירסת הגר"א שם, וקאי גם על זכרה בצוקר שהכל היה אחר הסעודה כו', וכמו שאמרו שם במסכת סופרים לפני זה, מצרך זכרות הזימון ומציאין לו כוס אחר כו', הרי שכל ענין הזכרות כל שבעה בפנים חדשות אינו אלא בשעת הסעודה וכו'. ושם בעמוד י"א עור א' כתב עוד, דעיקר זה ברהמ"ז, ובמסכת סופרים עיקר הגירסא כמו שהגיה הגר"א, וכן אמרין צמ"ק ע"י א' אין שמחה בלא אכילה ושתייה, וכן משמע בסוכה כ"ה ז' דקאמר אין שמחה אלא במקום סעודה וכו'.

וכבר מובא בן צאנזר הגאונים כתובות ח' א', מסדר רב עמרם גאון דנ"ג ע"ב, דהכי אמר רב שר שלום גאון, זכרות חתנים כל שבעה יום ראשון בשעת כניסה לחופה, מכאן ואילך בשעת סעודה על כוס של זכרה בכל סעודה וסעודה כו', וכן המנהג בשתי ישיבות. והובאו דברי רב שלום גאון הנ"ל, בספר המנהגי ה"ל ארוסין ונשואין סי' קי"ב.

גם בדעת התוס', כתב צעלי ארזים סק"ח, דממש"כ בפסחים ק"ב ז' ד"ה שאין, דרבינו משולם היה אומר שבע זכרות על כוס של צרהמ"ז דחדא מילתא היא, דברהמ"ז גורס לזכרה נשואין [כמובא בסק"ג], נראה דס"ל כדעת הסופרים שאין מזכרים שבע זכרות בלא אחר צרהמ"ז. וכתב צמנח יצחק ח"ב סי' מ"ג אות ה', דהתוס' דס"ל דלריך סעודה דוקא לזכרה חתנים דברהמ"ז גורס לזכרה נשואין, ס"ל דיש לזכר צרהמ"ז וזכרות חתנים על כוס אחד כו', ובשו"ע כאן פסק ג"כ דדוקא בסעודה אחר צרהמ"ז, וסחם בן הרמ"א צלי חולק, ואילו בסעיף ע' הביא המחבר ז' דעות אם לזכר צרהמ"ז וזכרות חתנים על כוס אחד, וברהמ"א כתב דנוהגין לזכר על ז' כוסות [וזה דלא כהתוס' הנ"ל], וע"כ או מטעם ספק זכרות להקל הכריעו שלא לזכר רק בסעודה, או מטעם דס"ל אף דהוי צרהמ"ז וזכרות חתנים הרי מילי, מ"מ נחקנו רק בסעודה כמ"ש הרמ"ך שצ"כ פ"ב דזכרות [לענין מי שהיה בחופה אי מיקרי פנים חדשות כמובא בסק"ל], ומטעם דאז איכא ריבוי שמחה, אבל מ"מ אינו תלוי דוקא בצרהמ"ז, אלא שקבעום לזכרם אחרי הסעודה וכיון שאז מזכרים צרהמ"ז ע"כ יש לסמכם אהדדי.

ובטור כאן, כתב על המנהג שהקבל הולכים עם החתן מצהב"י לציית ציום שנה שחרית אחר התפלה ומזכרין שם ז' זכרות, דיראה שאינו מנהג טוב, שאפילו אם יש שם מי שלא היה בשעת זכרה לא מיקרי פנים חדשות, כיון שאין מרבים בשבילו [עיין ע"ז בסק"מ אות א'], וכ"כ רב האי שאינו מנהג יפה אלא שאין איסור בדבר [כנ"ל צה"ש]. וכתב צ"ח כאן, דרב האי השיב על המנהג שאין לומר דהוי זכרה לבעלה כיון שמזכרין שלא בשעת סעודה, שהרי אמרו בסחם מזכרין זכרות חתנים כל ז' והוא שבאו פנים חדשות, ומדלא הזכיר בגמרא שזריך לזכר בסעודה אלמא כל שבאו

ע"ב) וכמובא לעיל בדברי הר"ן. וכתב במנחת יצחק ח"ב סי' מ"ג אות ה', בהסבר דברי הר"ן, דבגמרא שם איתא, איתמר חתנים מן המנין ואין אבילים מן המנין, מיתבי חתנים ואבילים מן המנין, כי תניא הריא בברהמ"ז, וס"ל לשיטה זו דכי תניא הריא בברהמ"ז, סובב גם על זכרות חתנים, וכמ"ש בריטב"א שם דתא דלא משני דברייתא מירי בשורה,

אוצר

ס"ק כה אות א - ב

הפוסקים

הר"ן שמצרכים גם שלא בשעת הסעודה, דכיון שמוציאים הכלה מחדרה ונכנסים לחופה זו היא עיקר השמחה וראוי לצרף עליה, ואע"פ שלדעת הטור ור"ב לאי גאון אינו מנהג טוב, מ"מ כבר כתבו שאין איסור בדבר [כמוצא ד"ה וצ"ח ש"ס], וצ"ח ש"ס דג"ד שגדול כבוד הצדקה כדאי הוא הר"ן לסמוך עליו.

ובשערי ציון (להרצ"ל כהן יבונתן) או"ח סי' ו' כתב שצמקום שיש סעודה לא היה שומע להם לצרף ברכת חתנים בקידוש אלא אחר צרהמ"ז, אבל אם אין עושים סעודה ולא ימצא עשרה בשעת צרהמ"ז, היה מצרף צ"ח בקידוש, כיון דיש להם על מה לסמוך.

ב. להסוברים דמברכים רק בסעודה, אם יש חיוב להזמין עשרה אנשים לכל סעודה בשבעת ימי המשתה כדי לברך ברכת התנים. צ"ח פעלים ח"ד סי' ו', נשאל בחתן שנשא בתולה דמן הדין לצרף ז' ברכות בעשרה אחר צרהמ"ז בכל שבעת ימי החופה, אם זה הדבר הוא עליו בחירת חיוב שמחוייב להזמין עשרה בני אדם בכל סעודה כדי לצרף ז"ב, או דלמא אינו בחירת חיוב ורק אם נזדמנו לו עשרה בסעודה אז יצרכו ז"ב, והשיב דמאחר דברכת חתנים ילפין לה מצוה ליכא חיובא להביא עשרה ולצרף ז"ב אלא בשעת נשואין שהוא צעת החופה, אבל בז' ימי המשתה שמצרכין אחר צרהמ"ז אין כאן חיוב להביא עשרה בסעודה כדי לצרף ז"ב, אלא אם נזדמנו שם עשרה שאלו אז יצרכו, דהא צונו לא לקח עשרה אלא צנניסא לצדא כאשר כנס את רות שהוא שעת נשואין, ולכן גם לדיון אין חיוב עשרה אלא רק בשעת נשואין, וכ"כ בלבוש סעיף ד' דצונו לא לקח עשרה אלא צנניסא, ודבר זה הוא פשוט, וכן מדוקדק מלשון רז"ל בכתובות ז' ב' ה"ר מצרכין ברכת חתנים בעשרה כל שבעה א"ר יהודה והוא שצאו פנים חדשות, נמצא שאין מחוייב להביא פנים חדשות כדי לצרף ז"ב אלא רק אם נזדמן שצאו אז יצרך, דהא לא קאמר צריך שיצא פנים חדשות כדי לצרף ז"ב, וכן מדוקדק לשון הגמרא שם ב"דף ח' א' רב אשי איקלע לבי רב כהנא יומא קמא צריך כולבו מכאן ואילך אי איכא פנים חדשות צריך כולבו ואי לא אפשיי שמחה בעלמא הוא כו', נמצא הכי עבדי רבנן דכל פסע שלא נזדמן שצאו פנים חדשות מצרכים אשר צרא בלדא ואינם מכריחים לחזר אחר הדבר להביא פנים חדשות כדי לצרף ז"ב, לכן אם החתן אין לאל ידו להביא בהולאות להזמין עשרה בכל סעודה של ז' ימי המשתה כדי לצרף ז"ב אחר צרהמ"ז, אינו מחוייב לדחוק עלמו לעשות כן, כי אין זה אפילו התורה חיבה אלא רק למנוח מן המוצא, אבל אם יש לאל ידו להביא בהולאות הא ודאי למנוח גדולה תחשב לו זאת כו', לשבח לשמו יתצרך וכו'.

ובזבחי צדק החדשות (ח"ג) סי' ל"ה עמוד קצ"ח כתב, דאם החתן אינו רוצה לעשות סעודה אפילו צלילה הראשון, כתב בשו"ע סי' ס"ד סעיף ד' דאם קרוצי הכלה רוצים שיעשה סעודה כופין אותו שיעשה סעודה, ומשמע דאם הכלה וקרוציה ג"כ אינם רוצים, אינו חייב לעשות סעודה ולצרף ז"ב אף צלילה הראשון כו', וממילא פשוט דצמקום שנהגו דדוקא צלילה הראשון עושין סעודה וז"ב, ובשאר ימי החופה אין עושין סעודה כלל פ"ב, יכולין לנהוג כן

כאן סק"ז, המקנה ק"א כאן סעיף ז' ברמ"א, בית מאיר כאן, הר הכרמל סי' א', ארץ צבי (ותאומי צביה) סק"ח, תפארת יעקב סק"י, ופ"ת סק"ג. גם במהר"ל ה' נשואין כתב, דבמדינת ריינוס אין מצרכין שבע ברכות כו' רק בשבת, ומטעם דאין לנו פנים חדשות וכו'.

ועיין בשובע שמחות עמוד י"ב בהערה ה', שכתב שבזמנינו המנהג לברך ז"ב בכל ימי המשתה כו', וראוי לקיים את האמור במסכת סופרים פ"ט ה' י"א, שנהגו רבותינו לומר בבוקר ובערב ברכת חתנים כל שבעה. ובשית שרפי קודש ח"א סי' תקכ"ז כתב בשם בעל חידושי הר"מ,

א"י נראה שלקה הזקנים להסב עמו בסעודת נשואין ולא אחר שבו פה וישבו בצרהמ"ז היה מצרך ברכת חתנים, וסמך לזה מלאתי צירושלמי פ"ק דכתובות ה' א' [כפי הגירסא שנגליון שם] אר"פ מיכן לבית הזה שהן סומכים זקנים צנתי משתאות שלהן, אר"צ"י מיכן לברכת חתנים שהיא בעשרה, וזה ראייה למש"כ שהיה מוסב עמהם ומצרך ברכת חתנים בצרהמ"ז.

ובחשומר אמת סי' ל"ד אות כ"ה כתב, דנשואי הרב נזר הקודש נכלל החיד"א צ"ח פ"א, בעוד הקהל צהפלת מוסף, ולא מצהכ"י והסתיר עלמו, וצאו כל בני הקהילה לציחו כמנהג לצרף ז' ברכות ויצקשוהו ולא נמצא, ואז ידעו דצוניה עשה דלא יחא קמיה המנהג הזה לצרף ז' ברכות בלא סעודה, וכ"כ שם צסי י"ח אות ג'. ודעת השומר אמת עלמו עיין לעיל. יצחק חיים כאן כתב, שצממו נחצטל המנהג [הג"ל צ"ח פ"א]. וצחלומות לצ ח"ג קונטרס הלוקוטים סי' ו' כתב, דצחלומות המערב נהגו לצרף צוים שבת כשהולכים עם החתן לביתו כו', וצירושלמי מנהגנו שצצבת אין מצרכים ז' ברכות אלא אחר הסעודה. וצישיב משה ח"ב סי' קל"ח כתב, דיש לצטל המנהג לצרף כשצאים מצהכ"י כו', דאין אומרים ז' ברכות עד שיעשו סעודה וצרהמ"ז, ואם לא יעשו כן הוי צרכה לצטלה כו', והנהיגים שנהגו כבר הם עושים ויש לצטל מנהגם.

ובארחות יושר ח"א סי"י ז' כתב, דגם אלה שנהגו לצרף מיד אחרי התפלה בשבת קודם הסעודה, כדאי להם להמנע ממנהגם, ולנהוג ככל צית ישראל, אך אם יש כאלה שמחשקשים וקשה להם הפרידה ממנהג זה, יש ללמד עליהם זכות שיש להם על מי לסמוך, שהר"ן הביא ראייה לחזק מנהג זה.

ובדברי חכמים (הלו"י) סי' ה' אות ג' כתב, דצמקום שנהגו כבר לצרף צלי סעודה, כיון דנהוג נהוג, ומנהג כזה היה נהוג בלגנא עיר מולדתי, אך צא"י נחצטל בעדנתו מנהג זה, וכיון שכן אין ראוי לנהוג צו עוד כו', וראות עצדו אותם הרבנים ראשוני עולי תימן שלא המשיכו לנהוג צמנהג זה, אחרי שיש עליו עוררין רבים וכו'.

וב"ג דעת כמה פוסקים המוצאים צאות ה', שלא דנו אלא חי צעין דכל העשרה ישחפפו בסעודה או דסגי רק צג' שאלו שם. ודעת הפוסקים המוצאים צאות ז', שדנו אם יכול לימר הצרכות מי שלא אכל עמהם בסעודה. ויש מהם שכתבו כן להדיא בחוק הדברים.

וכתב צמנחת יצחק ח"ב סי' מ"ג אות ד', דגם להסוברים דמצרכים ברכת חתנים אף שלא בשעת הסעודה, עפ"י מסכת סופרים והירושלמי כו', מ"מ אם מצרכין בסעודה יש לסמכם לצרהמ"ז דוקא [כמ"ש שם צמסכת סופרים דאחרי צרהמ"ז מציא לו כוס אחר וכו']. מדבריו לעיל מייניה.

ובשעת הדחק, כתב צחלומות לצ ח"ג קונטרס הלוקוטים סי' ו', הוי עובדא פה נא חמון צסעודת חופה שנתמלא הבית קרואים ולא היה יכול להזמין כולם לסעודה, וצוקש לצרף ז' ברכות קודם הסעודה לעיני כל הקרואים, והגם שאלו לא נהגנו לצרף ז' ברכות אלא אחר הסעודה, מ"מ בשעת הדחק כזה סמכתי על דברי

פ"א מהר"ן אוולאי אב"ד שם בצפת. מהארץ חיים כאן, כשהביא דברי השומר אמת הג"ל.

פ"ב עיין בחתם סופר ח"א סי' קכ"ב, דברוקת סי' שני"ד נראה, שבימיו לא ברכו ז"ב רק ביומא קמא כו', ושמנהג זה עדיין נהוג בארץ אשכנז וכו'. וכבר כתב כן בים של שלמה כתובות פ"א סי' י"ב, שבמדינות הללו לא נהיגי כל ז' ימי המשתה, ומסתמא אין מצרכים ברכת חתנים וכו'. והטעם מבואר בב"ח יר"ד סי' שצ"א והובא בש"ך שם סק"ח, דאחר שבעל בעילת מצוה כבר נגמרה שמחת הנשואין. ועיין מש"כ ע"ז בב"ש

אוצר

ס"ק כה אות ב - ה

הפוסקים

אכלו פת ומזכרים זכרם"ז אז אומרים ח"כ ה"ז זכרות, והסתיו
ג"כ מדברי החוס' [הג"ל]. וכ"כ בשאל ונשאל ח"ג סי' תל"ח.
וב"כ בחשונה בעל משפטי עוזיאל שזכרה למשה סי' ה', דכל
סעודה שמזכרים עליה זכרם"ז מזכרים זכרן ז' זכרות,
הלכך חתן שרואה להמשיך סעודתו אחר קידוש היום זכריות מיני
מזונות כו', אם אכל כשיעור שאחרים רגילים לקבוע עליו כו', מזכר
זכרם"ז כמבואר באו"ח סי' קס"ח, וחייבים בזכרם"ז וזכרית חתנים
הברוכה לה, ומ"מ מוטב שיטול ידיו ויזכר המוציא על כזית להם
וכו'.

וב"כ דאם אכלו פת הבאה זכריות כשיעור שקובעים עליו סעודה
ולריכים נע"י וזכרם"ז, אז אומרים ז"צ, ואם לאו לאו, בשגגה
המאיר ח"א סי' נ"ח, הליכות שנה ח"א סוס"י ח', דברי חכמים
(הלוי) סי' ד' אות ז', ומה שלום המוציא בזה ח"א ד"ה וכו'.

ה. אי בעינן שכל העשרה הצריכים לברכת חתנים יאכלו
בסעודה, או דסגי בפחות מעשרה אוכלים והשאר
יצטרפו עמהם. עפ"י סק"ח, מחזור לאזכרה [להר"א חלקני,
ח"א אות ז', שאלה כתוב בקונטרסו של בעל הכנה"ג (אב)], דיש לעיין
אי בעינן הני עשרה שיאכלו כולם או שיצטרפו לפחות לזימון כדון
זימון זכרם"ז, או דדוקא זכרם"ז צרי לירוק כו' אבל זכרית
חתנים י"ל דכל שהם באותו בית שפיר יוכלו לזכר זכרית חתנים
[ואפילו שלא יאכלו כולם ואפילו בלי שום לירוק (אב)], ושהציא
הזכור לאזכרה צ"ח חכם אחד, שדעתו נועם דלא צעין שיאכלו
כל העשרה אבל רוב מיאח צעין.

והביאו בחינה וחסדא (עמ"ס כתובות) ח"א דק"צ ג', דכשהרוב
אכלו, ואיכא עשרה עם בני אדם הנמלאים שם, יכולים
לזכר ז' זכרות אפילו בלי לירוק. ובמנחת יצחק ח"א סי' מ"ג, אחר
שכתב דיש הסוברים דזכרית חתנים נקבעה אחר סעודה וזכרם"ז
דוקא, ויש הסוברים דנקבעה אחר סעודה אבל אינה תלויה דוקא
בזכרם"ז [וכנ"ל בזה ח"א ד"ה ג' דעת], כתב עוד בזה ז', דזה
יש להבין ספקו של הזכור לאזכרה, ולהסוברים דנקבעה אחר
זכרם"ז דוקא, וכדקדקו בכתובות ח' ז' כי תניא הריא זכרם"ז,
דזה קאי גם על זכרית חתנים ומיירי שם לעיין לירוק לזימון, מכא
לירוק גם לירוק, אבל להסוברים להעיקר רק לומר זכרית חתנים
בסעודה, אבל לא בזכרם"ז דוקא, שז' י"ל דלא צרי לירוק.

ויש שכתבו דסגי בשלושה שאכלו פת. כהאלף לך שלמה או"ח סי'
ל"ג כתב, דדי חס ג' אכלו פת, ויצרכו זכרית נשואין אף אם
שאר החבורה לא אכלו. וכ"כ במעניי יצועה (לר"י הכהן) כאן,
דאפילו כשאין אוכלים עם החתן אלא שלשה בלבד, כל דאיכא פנים
חדשות יכולים לקרות אנשים מן השוק להשלים לעשרה ולזכר זכרית
חתנים כו', ועיין בטור שיש מנהג שצטת שחרית מזכרים אפילו
בלא סעודה כלל כו' [כמוצא בזה ח"א], וגם הטור לא דחה המנהג
אלא מטעם דליכא פנים חדשות, אבל היכא דאיכא פנים חדשות
ואיכא סעודה ליכא למיד שאין ראוי לזכר.

גם בשו"ת הסבא קדישא ח"א סי' כ"ח כתב, דיש לזכר בעשרה
אף דאין כולם אוכלים ואפילו רוצה ליכא, שפיר דמי, דצדיקתא
דמילתא דצעין במקום סעודה אי הוי לעינא כו' במחלוקת הוא
בני ולדעת רוב הפוסקים מזכרין שלא בשעת סעודה, ובני"ד נראה
לכו"ע מזכרין ז' זכרות, דכיון דהוא בשעת סעודה אלא דליכא
עשרה א"כ שפיר מלטרפי הנך דבאו למשחה לשמח לחתן וכלה ואף
דלא אכלו בהדיהו, ויש להוכיח דבר זה ממש"כ הר"ן צ"ח הרמב"ן
דכ"א דצעין פנים חדשות לא צעין דאכל גס הוא בהדיהו אלא
כיון דבא למשחה והחתן הוא שמח שפיר מזכרין ז' זכרות, והוצא

צ"ח

(פג) כן הוא שם בזכור לאברהם.

כן ואין למהות בידם כו', דכיון שטעו מנהג כן, צודאי שכל קרובי
הכלל מחלו ונהגו כן, וכ"כ דלילה הראשון עושין, דאין למהות
בידם.

גם בקנין תורה ח"א סי' ק"ז כתב, שאינו יודע שום חיוץ לעשות
סעודה שצט זכרות, רק דשצטע ימי המשחה אם אוכלין ויש
פניה יש לזכר ז"צ, אבל להתאמן דוקא שיהיה בכל אכילה ד"י ימי
המשחה עשרה ופניה כדי לזכר ז"צ, לא שמענו וכו'.

וביביע אומר ח"ג סי' י"א אות י"א, כתב על החדשים מקרוב
באו שמיד לאחר החופה נוסעים החתן והכלה לעיר אחרת
למשך כל שצטע ימי המשחה ובעלים משצט זכרות שצטעודת
בהיותם ערודים צמחם ממקום למקום, דבספר הפרדס לרש"י
[פרדס הגדול סי' רל"ה] כתב שאין חובה לחתן להיות דר בחופה
כי אם שצטע ימי המשחה ולא יותר, הא קמן דשצטע ימי המשחה
מיהא לריכים להיות בחופה ולא לנסוע ממקום למקום כו', ובלבד
מדרכי הגוינה סי' מ"ז אות ג' כתב כי זהו עלה חטאים כו' ודרכי
הלבוש רחוקות מהם כו', וכיו"צ שצטע שמעון בית משחה סוף
אות י"ז, ועוד להוכיח לאנשים יראי ה' לכל ילמדו ממשניותם
ולמודיעם שאין דעת חכמים ניהא מהם. ועיין ע"ז גם בתלפיות
שנת תרנ"ה סי' מ'.

ג. אם צריך לעשות סעודה בבשר ויין. כתב בהעשרות
המוצא ח"א סי' ק"ג, דאף דאיהא צפסחים ק"ע ח'
שזמן זכרם"ז קיים אין שמחה הלא צבאר כו' ועכשיו אין שמחה
אלא ציין כו', אבל דקדק ע"א ח' שם מלינו שמחה צפסחים נקיה,
וא"כ כיון שיוכל להיות שמחים גם בלא בשר ויין כו', והם באמת
ששים ושמחים בסעודה משחה של חתן וכלה, ח"כ לריכים לזכר
שצט זכרות גם בלא אכלו בשר ויין, ולא מלינו צפסחים פוסק שיאמר
שאם לא אכלו בשר ויין בסעודה משחה לא יצרכו ז' זכרות.

ד. וכשאכלו פת הבאה בכסנין בלא סעודה. כתב בחינה
וחסדא (עמ"ס כתובות) ח"א דק"צ ג' בזה"כ,
דלא שייך זכרית חתנים, וכמ"ש החוס' צפסחים וכ"מ במפרשים.
וביביע אומר ח"ג סי' י"א אות ו', כתב כן ביתר ציור, דאם כולם
אכלו פת הבאה בכסנין בלבד, נראה שאין מקום לזכרית חתנים,
כדמוכח ממש"כ צפסחים ק"צ ז' [הג"ל צע"י ארזים] צ"ח
רבינו משולם דמזכר ז' זכרות על כום של זכרם"ז כו' דזכרם"ז
גורם לזכרית נשואין, וכן היה מנהג ספרד מקדמה דנא לזכר ז'
זכרות על כום זכרם"ז כמש"כ צפסחים סעיף ט', ואם איהא שאפשר
לזכר ז' זכרות בלי זכרם"ז הוי לנו להלריך ז' כוסות, שחרי אין
זכרם"ז גורם לזכרית נשואין שהיאמר, ח"ו דצעין קביעות סעודה
שיצטרפו לזכר זכרם"ז, ואע"פ שישנם עומים אחרים להחיר לומר
ז' זכרות על כום זכרם"ז כו' [עיין ע"ז צסק"צ], מ"מ מדברי
רבינו משולם הג"ל מוכח שפיר דיש קפידא בזכרם"ז, וכ"כ דעת
ר"ב האין גאון והרא"ש והטור וכו"ו דזכרית חתנים תלויה בסעודה,
וכמ"ש צדיק את אברהם [הג"ל בזה ח"א ד"ה וכו'"], ולכן נראה
שם להלריך שיקבעי סעודה על פת כו', ולכל הפחת אם קובעים
לאכול פת הבאה בכסנין שיעור שאחרים קובעים עליו, שאז לריכים
לזכר זכרם"ז כמבואר באו"ח סי' קס"ח, אז אפשר לזכר גם זכרית
חתנים כו', ואפילו זכרית אשר ברא לבד ג"ל שאין לומר אלא על
זכרם"ז.

ובספר קדושה (ירושלים תש"ז) דכ"ג ע"ב, כתב דכן פסק הגר"ז
בגנים [בעמח"ס לפלגות ראיון], דאם לא עשו סעודה
נשואין צפת רק אכלו מיני מזונות, לא יאמרו ה"ז זכרות, דרק אם

דבשבעת ימי המשחה עושים סעודות פעמיים ביום, היינו י"ד סעודות,
ובכל סעודה שבע זכרות, ביחד צ"ח זכרות נגד צ"ח קללות שבתורה.

אוצר

ס"ק כה אות ה - ז

הפוסקים

[וכ"כ צמעיני יושבי המוצא בלכות הקודם ד"ה ויש, שכתב בנשינו: שאוכלים "עם" החתן].

וכתב ביציע אומר ח"י סוס"י ע"י, דגם אם הכלה היתה שם ולא אכלה פת עמהם, נראה שלדעת האלף לך שלמה הנ"ל אין לצרף ז' ברכות, כשם שאם החתן לא אכל פת עם המסובין אין לצרף, וגם להסוברים [בלכות הקודם] שאין צריך שכל העשרה יאכלו פת אלא כל שמקלחם אוכלים פת מאטרפיה לעשרה לצרכת חתנים, מ"מ כשהחתן או הכלה שהם עיקר הסעודה אינם אוכלים פת, מסתברא שאין לצרף ז' ברכות. ועיין להלן סק"מ אות ד', מה שנחלקו הראשונים, אם גם הכלה צריכה להיות בסעודה, או דסגי כשרק החתן שם.

ובציץ אליעזר ח"ג סי' ל"ט אות ד' כתב, שאין מי שיסבור דלא כהאלף לך שלמה הנ"ל, ולכן יש לפסוק כפסקו שלא לצרף ז"כ כל שהחתן לא אכל עמהם, ומה גם דספק ברכות להקל פו).

ז. אם יכול לומר הברכות מי שלא אכל עמהם בסעודה. כתב צמ"ח לאברהם (להר"א חלקני) ח"ב אות ב', שמלא כתב בקונטרסו של בעל פנה"ג, דיש לעיין אי בעינן עכ"פ להצרכות יצרכו דוקא אחד מן האוכלים שם, או שמא יוכל לצרכם אפילו אחד שלא אכל, שכן ראה לחזן אחד ח"ח שצריך ברכת חתנים חף שלא אכל.

ובשרגא המאיר ח"א סי' נ"ח כתב, דכיון ש"ח שמצרכים ז"כ אפילו בלא ברהמ"ז, נהי דלנו אין נוהגים כן, עכ"פ כיון דאיכא כבר סעודה והחתן והכלה ומנין עמהם אוכלין ומצרכין ברהמ"ז, שפיר מצרך הברכות אפילו מי שלא אכל עמהם, והנה להם לישראל וכו'.

ובבאר משה (להר"מ שערן) ח"ב סי' ק"ח, כתב ג"כ הראיה הנ"ל, והוסיף דברהמ"א בסעיף ז' פסק כהר"ן דמצרכים בשביל פנים חדשות אע"פ שלא אכלו שם, וא"כ איך אפשר שכל ז"כ אומרים בשבילם, והם בעצמם אינם יכולים לצרף הז"כ.

ובישיביל עבדי ח"ח סי' כ' אות כ"ה כתב, דדוגמא לזה מצינו בשו"ע הלכות שבת סי' רע"ג סעיף ד', שיכול אדם לקדש לאחרים אע"פ שאינו אוכל עמהם, לדלודוהו הוי מקום סעודה, ואע"ג דברכת היין אינו יכול להוציא אחרים, כיון דהאי פנה"ג הוא חוצה לקידוש, בקידוש היום דמי ויכול להוציאם אע"פ שאינו נהנה, וכתב במשנה ברורה שם סק"ז, דאפילו כשכבר יצא לעצמו, והדברים ק"ו לנ"ד, דהמצרך הוא מכלל הקהל המשתתפין בשמחת חתן וכלה, חף שלא אכל עמהם, דודאי דיוכל לצרף, מכיון דאין חיוצ הברכה חלוי באכילת המצרך, כל שיש שצעה שאכלו.

וכ"כ צמעיני יושבי כהן, דיכול לצרכם אפילו אחר שאינו סועד עמהם. ובזכרנו לחיים ח"א ח"ח אות ב' סי' כ"ד, מוצא כן בשם קונטרס סי' אליה, שהש"ץ שכבר אכל בציתו יכול לצרף הברכות בצית החתן.

אולם מכת"י ה"ר אברהם ל"ז, הביא שם בזכרנו לחיים, שכתב ע"ד הקונטרס הנ"ל, לדלודיה ל"ע בזה.

ובחינה וחסדא (עמ"ס כתובות) ח"א דק"כ ג' כתב, שלדעתו נראה דלא שפיר דמי לצרף אחר אפילו דלמטרף לזימון ואפילו שיה כוס יין, לא מציעה לנוהגים לצרף שניהם על כוס אחד דנראה דהנכון דיצרך המצרך ברהמ"ז הוא ולא אחר [עיין ע"ז בסקמ"ע

פו] ולעיל מינה כתב, דבשובע שמחות פ"א סעיף י"ט פסק בדבדעבד אף אם החתן לא טעם כלל רק היסב שם די בזה, והסתמך על ספר המנהיג סי' ק"ב ושו"ת הרדב"ז ח"ד סי' רמ"ט, אולם בספר המנהיג שם לא מדבר בענין ז"ב כי אם בענין שהשמחה במעונו, וגם הרדב"ז לא איירי כשהחתן אינו אוכל עמהם כלל, אלא שיצטרף אליהם אח"כ [ומובא בסק"ו אות א'].

צ"כ ופסקו הרמ"א בסעיף ז', ולא מצינו חולק בזה, וכיון שכן דבשבילו מצרכין ז' ברכות, פשיטא דגם הוא מצטרף לעשרה פד).

ובמנחת פתים כאן כתב, דאם המיעוט כגון ג' או ד' אכלו פת, ועכ"פ הריב מהעשרה אכלו מהסעודה בשר וכדומה, שפיר דמי לצרף ז' ברכות, דהא יש הסוברים דאפשר לצרף ברכת חתנים חף בלי סעודה ואינו חלוי כלל בברהמ"ז כו', ונהי דהמנהג שאין מצרכין רק אחר ברהמ"ז, מ"מ לא דמי לדיון זימון בשם דלריבין שצעה אוכלי פת דוקא, וסגי בזה הריב אכלו מהסעודה עכ"פ. וכ"כ בהלל אומר סי' ס"ג, דאם יש ג' אוכלי פת ושאר האנשים אכלו עוגות, אפשר לצרף ז' ברכות. וכ"ד הרש"ש [ה"ר משולם יעקב פרנקל] בשואל ומשיב מהדו"ל ח"א סי' קל"ח, שכתב על העושים משתה לחתן ורק ג' או ד' אנשים נועלים ידיהם ואוכלים פת ושאר האנשים אינם אוכלים רק פת הבאה בכסנין, דכיון שעכ"פ רואים לעשות סעודה ולצרף ז' ברכות רק שאין רואים לעוול ידיהם ולצרף ברהמ"ז, ועכ"פ מיקרי לענין זה קצינות סעודה כו', דגוף הסעודה ראוי לקצוץ עליו ואוכלים פת כשיעור המהויצ ברכה רק דאין רואים להתחייב בברהמ"ז כו', אצל אין ברכה לצטל הז' ברכות, שעיקר הסעודה בא בשביל הז' ברכות, וכאן המועט גורר את הריב.

אולם יש מי שסובר דלא תקנו ז' ברכות רק כשמזמנים בשם. בברכת הצית שער ס"ב סעיף י"ט כתב, דאם היו שצעה אוכלי פת ושלושה אוכלי ירק באופן שמלטרפין לזמן בשם, מצרכין ז' ברכות. וכתב הטעם שם בשערי צינה סק"ג, דכיון דהג' מלטרפין לצרף בשם משום דהוי כאכלו כולן, ה"ה גם לענין ז' ברכות מלטרפין, אצל כשלא אכלו כלל דאין מלטרפין לזמן בשם, גם לענין ז' ברכות אין מלטרפין, דלא תקנו ז' ברכות רק כשמזמנים בשם.

ובביע אומר ח"ג סי' י"א אות ו' כתב, דאף דבהאלף לך שלמה ובמנחת פתים הנ"ל פסקי דאם שלשה אכלו פת מצרכים כו', הו"ל ומדברי הזכור לאברהם מוכח דעכ"פ שצעה אוכלי פת צעין, והוצא להלכה בחינה וחסדא, וכן הפני יצחק [שצעה פ"ד] לא חלק על הזכור לאברהם בזה, יש לחוש לדבריהם להצריך שצעה שיאכלו פת, או שיקצו על פת הבאה בכסנין [שאלו צריכים לצרף ברהמ"ז פה], ובלעדי זה לא יצרכו, דכלל גדול צידונו ספק ברכות להקל, וכיון שגם השלשה הנמלצים שם יאכלו עכ"פ כזית פירות וכיוצא להלטרף עמהם, ומ"מ הסומכים על האלף לך שלמה והמנחת פתים הנ"ל, אין למחות צידם שיש להם על מה שיחמוכו.

גם בשואל ומשיב מהדו"ל ח"א סי' קל"ח, אחר שהאריך בזה מסיק בסוף התשובה, דעוב שיהיו עכ"פ עשרה או לפחות ז' אוכלי פת.

ו. וכשהחתן או הכלה לא אכלו בסעודה. כתב בהאלף לך שלמה ח"ח סי' ל"ג, דאם החתן לא נטל ידיו נראה דאפילו היו כמה אנשים שנטלו ידיהם לפת, לא יצרכו ז' ברכות כי אין זה סעודה נשואין, ואפילו בלילה הראשון אחר החופה כו', כי לא נקרא ברכת נשואין אם החתן אינו סועד עמהם. וכ"כ בהלל אומר סי' ס"ג.

פד) ובפני יצחק (להר"י אבולאפיא) ח"א מערכת הברכות סי' ק', כתב ג"כ מתחילה ראה זו, דלכאורה נפשט מזה ספקו של הזכור לאברהם, דלא בעינן שיאכלו כל העשרה, דאפילו הפנים חדשות עצמם אין צריך שיאכלו ומצרכים בשבילם לילה ויום, אלא שכתב שוב, ד"ל דהרמ"א מייירי כשיש עשרה אוכלים מלבד הפנים חדשות שהיו שם בבית ולא אכלו עמהם, וע"ז חדית לן הרמ"א דאפ"ה מצרכים בשבילם, [ובלא"ה] כבר כתב הבאה"ט סק"ט, דרוב הפוסקים חולקים על האי דינא דרמ"א וס"ל דלכל סעודה בעינן פנים חדשות. פה) מדבריו לעיל מינה.

אוצר

ס"ק כה אות ז - י

הפוסקים

שם סעודה מיוחדת לחתן וכלה כו', ועוד דכרי סיים הט"ז דכ"ט לפמ"ש הר"ן דנראה לצרף צבתים אחרים ושכן נהגו, והרי הר"ן לא כתב רק דנהגו לצרף בכל אחד מצדתי החתונה דוקא, ולא צא הר"ן לאפקוקי רק דל"ל צחופה, וצית הרב אין לו שייכות לצתי החתונה דכיונו למקום שמחת החתונה.

ובבר כתב במאירי כחצות עמוד ל"ה, שהדברים פשוטים, שאם החתן הולך לאכול בסעודה אחרים לכבדם, שאין מצרכין שם שבע צרכות בשבילו, שאין אותה סעודה שלו כלל.

ט. ובשמוספים מאכל או משקה לכבוד שמחת הנשואין. באמרי דוד (להרד"מ פעדער) סי' מ"א, כתב לענין חתן וכלה הצאים לסעודה שלישית בשבת לצית אדם גדול לצרף שם צרכת חתנים, דפשוט דמה שהמחותן מותן שם מעט משקה או גם קלת דגים, זה אינו סעודה מיוחדת לומר דהוא שמחת חתן וכלה.

אמנם בעזר מקודש (צגליון הש"ע) סעיף ח', צנידון שצאו לציתו חתן וכלה באמצע סעודה שלישית ובסוף הסעודה כשכבד היה לילה צישלו מאכל לכבוד החתן והכלה והמסובים אכלוהו עם פת, כתב דנראה דלכו"ע יש לצרף צכ"ג שבע צרכות כו', ומה שציוא לחשוב לילך צתר ההחלת הסעודה שלא היו שם החתן והכלה כלל, יש ללמוד זה ממה דקיי"ל לגבי יעלה ויבוא כסוף הסעודה צר"ה דחלוקין גם צתר ההחלת הסעודה וגם צתר סוף הסעודה, וכ"ש לגבי שבע צרכות שאינה על"ס צרכה"ז רק אח"כ כדבר צפני עלמנו כו', וכ"ש כשוליו סיום הסעודה היה כבר שיעור עיכול להחלת הסעודה, שצדאי יש לילך צתר סיום הסעודה לצרף ז' צרכות לכו"ע.

י. אם יש חיוב על כל המשתתפים בסעודת שמחת נשואין לחיות שם גם בעת אמירת הברכות. צהשונה הרב

ר' ש"ש רובין-הלברשטם מלעשינו צירחון הפרדס צענדלינסן השי"ץ סי' ל"ה וסי"ב, כתב דמנהג הרבא אנשים שמסובין בסעודה נשואין שנמשכה עד שעה מאוחרת, והממחרים ללאת מצרכים לעלמס צרכה"ז ואינם אומרים ז' צרכות ואפילו שהממחה צמעונו אינם אומרים, והרי בני חופה שנתחלקו לחצרות אפילו אם אכלו צבתים שאינם פתוחים למקום שהחתן אוכל כולם מצרכים צרכת חתנים כו', כיון שאוכלים מסעודה החופה [בדאיתא בצעיף י"א], וכ"ש צנ"ד שכל המסובין אוכלים צחדר אחד עם החתן והכלה והשושבינו, והוא מקום החופה, והתחילו כולם כאחד ושמש מלפן, צודאי מוטל על המסובין החיוב של ז' צרכות, ואפילו לדעת הרמב"ם [שכסעיף

ה' דהיכא דכבר שמשו הברכות צשעת קדושין פטורין, היינו רק מ"ו צרכות אבל צרכת אשר צרא מחוייבין בכל פעם שמסובין לכבוד חתן וכלה צשצעת ימי המשתה כו', וצפרע שעפ"י רוב לא שמשו צרכת הנשואין הגם שהיו נוכחין שם כו', ולנאורה יש עצה לאלה שלא יוכלו להמתין עד גמר הסעודה, שלא יקצו סעודתן על הפת, דמלשין הרמב"ם והתוס' משמע דרק מי שנתחייב צצרכה"ז חייב צצרכת חתנים כו' [עיין ט"ז צאות א'], אבל מ"מ אם קוצע סעודה צפה הצאה צכסנין ודאי שחייב צנעילת ידיס כמציאר צא"ח סי' קנ"ח, ואין לך קציעות יותר גדולה מסעודת חתונה, וצרהאלף לך שלמה סי' ל"ג כתב דמספיק ג' שאכלו פת כו' והשאר אכלו מגדלות [כמוצא צאות ה'], הרי דגם אם אוכלים רק מיני מזונות ג"כ יתחייבו צאמירת ז' צרכות כו' וצצרכות י' ע"א אמר רבא כי אכלינן רפתא צי ריש גלותא מצרכינן שלשה שלשה, וליצרכו עשרה עשרה שמש ריש גלותא ואיקפל (ט), וכתב צמג"א סי' קל"ג סק"ו

(פ) אם היו מזמנין י' י' היה צריך המברך להגביה קולו, וישמע ר"ג ויחרה לו שאגו עושין חבורה לעצמנו בפרהסיא. רש"י שם.

צכסמ"ט], אלא אפילו לנוהגים לצרף על צ' כוסות [ג"כ לא יצרך הברכות מי שלא אכל עממס], וכן הרי כוס צצרכת חתנים על ענין אוכלה דאכלו היא צא, דצנל"ה אפילו אכלו פת הצאה צכסנין לא שייך צצרכת חתנים, וכמ"ש התוס' צפסחים ק"צ וכ"מ צמפרשים [כמוצא צאות ד'], ויש קלת ראיס לזה ממש"כ הש"ך ציו"ד רס"י רס"ה לענין צצרכת צפה"ג וצצרכת אשר קידש דאחר הנוילה, שכתב דיצרכנה המוחל צעלמו והכי הוא מנהג הראשונים, ואפילו למש"כ צשו"ע שם דיכול לצרכס אחר, ו"ל דש"ה דהנהו צצרכות אינם חלויים עם מלואת הנוילה כמ"ש צצ"י וצ"ה שם, משא"כ הך ז' צצרכות דנצרתו אחר האכילה וצצרכה"ז, לכו"ע לאו שפיר דמי לצרף אחר שלא נתחייב צצרכה"ז, כי אם אחד מהמסובין האוכלים בסעודה.

ובפני יצחק (להר"י אבולפיה) ח"א מערכת הברכות סי' ק"א כתב, דלפי מש"כ הזכור לאצרכס הנ"ל צתר הכי צשם השלחן גציה [כמוצא צסקג"ה אות ד'], דהכל חלוי אם אוכלים מסעודת חתן, ח"כ ודאי דלא יצרך אלא מי שאכל מסעודת חתן, ודי לנו שנאמר דמי שלא אכל מלפנך, ואותו חזן [שכתב צזכור לאצרכס] צצירך אף שלא אכל, לדעתו לאו שפיר עבד, ומ"מ אם אין אחד מהאוכלים שידע לצרף, אזי מני לצרף מי שלא אכל.

וכ"כ ביביע אומר ח"צ סי' י"א אות ז', דעכ"פ המצרך ז' צצרכות צריך להיות מאוכלי הפת, וכמ"ש צחינא וחסדא וצפני יצחק, וצכוספות ומילואים שם כתב, דלא קיי"ל כהמענין ישועה [הנ"ל], אלא כהחינא וחסדא והפני יצחק שכתבו דהמצרך צריך להיות מאוכלי הפת, וכן ראיתי נוהגים וכן עיקר.

ובחשוב האפד סי' ט' כתב, שמעולם הוא חמה על הנוהגים לכבד צאמירת ז' צצרכות למי שלא אכל עממס פת, דנראה צרור דאין צצרכת חתנים אלא כוספה לצצרכה"ז, וכנראה העולם סוצרים דצמקום אשר הליצור מצרכין צצרכה"ז וחייבים צ"ו צצרכות יכול להוליא אותם אף מי שלא אכל פת, ואיני יודע מקור לזה. וכ"כ צח"צ סי' ג'.

ח. כשהחתן והכלה מסובים בסעודה שלא נעשית לכבוד שמחת הנשואין. כתב ציר דוד (פסקי הלכות) ח"ג עמוד ח' עור צ', דמדקדוק לשון הרמב"ם שכתב צצ"ו צצרכות ה"י ע' דצצית חתנים מצרכין צצרכת חתנים, מצואר דסוצר דדוקא צצית חתנים, ר"ל צמקום שסובין לשמחת חתן וכלה שם מצרכין הברכות, אבל צלא זה ר"ל צמקום שאין הסעודה מחמת שמחת הנשואין כו' אין כאן צצרכת חתנים.

ובאמרי דוד (להרד"מ פעדער) סי' מ"א כתב, שלא ידע היקר למה שנהגו להציא החתן והכלה לצית אדם גדול שצשעת צצצרכות בסעודת ש"ק צסופה ומצרכים שם צצרכת חתנים, דהרי אין שם כלל מקום שמחת חתן וכלה, והרי כתבו התוס' צסוכה כ"ה צ' ד"ה אין, דמקום עיקר ישיבת חתן וכלה קרי ליה חופה ולא מקום העשוי לאקראי צעלמא ושם מצרכין צצרכת חתנים, ועד"ז כתבו שם הרא"ש והמרדכי והג"א והעור, והגם שכתב הט"ז סוסק"ו דאין לנו עכשיו כלל חופה שצזמן הגמרא והקדמונים כו' [עיין ט"ז צסקג"ה אות א'], מ"מ ה"א מלריך הט"ז ג"כ שיהיה מקום שמחת חתן וכלה, דהרי סיים דיש לצרף צצרכת חתנים בכל צית שעושין צו סעודה לכבוד החתן והכלה ושמחים שם כו', והיינו צעוצדא דידיה שעשה קרוב אחד סעודה מיוחדת לחתן וכלה ומזמין קלת מאוהציו, וקמ"ל הט"ז דל"ל הצית שעושין צו סעודת הנשואין הראשונה לומר דזה הוא החופה צציו הקדמונים, חדע עוד דהרי כתב הט"ז דאין שום מעלה לצית שעושין צו סעודת הנשואין עפי מצתים אחרים דמה לי כותלי צית זה או זה, ואילו צנ"ד שאני ושאיני דהא אין שם צצית הרב שום שמחת חתן וכלה, דהא לא צאו שם רק לפני צצרכה"ז כדי לצרף שם צצרכת חתנים לכבוד הרב ואין

הפוסקים

ס"ק כה אות י

אוצר

ומשי"כ שהר"ה לילך קודם הצרכות לא יקבע סעודתו על הפת, הוא רק כשלא יאכל ממנו הסעודה אלא יעזוב משהו, אבל כשיאכל ממנו הסעודה אף שיאכל רק מעט פת הבאה בכסנין ועיקר השביעה והקציעות הוא משום הדגים והבשר והמעטמים שאוכלין בסעודת חתונה כו', הוא לדעתו קצב סעודתו שיש לו לצד המזל וצרכה"ז כו' כמפורש במג"א סי' קס"ח סק"ג, אלא שכתב דלא שונים רוצים לחכות עד גמר הסעודה וז' צרכות, יש לדעתו ע"ה קלה, והיא, שיאמרו בפירוש קודם שישבו לאכול שאין מחבויים להעדר לקציעות עם שאר המכובזין, שאז אף שישבין בשלחן אחד לא מחייב צימון, בדמוכח ברמ"א סי' קל"ג סעיף ג' ומג"א סי' הקנ"ב סק"ע כו', וממילא לא יתחייב גם כן צרכות מאחר דלא חייבו ז' צרכות אלא לעשרה, ואף אשר ברא לא חייבו אלא לשלשה, ולכן כיון שלא מחייב צימון דעשרה יאף לא לשלשה, לא מחייב צ' צרכות ולא באשר ברא, איברא דלא ידוע לי מקור להרמ"א הנ"ל עכ"פ הרמ"א והמג"א סב"י כן, ויש לסמוך ע"ז למעשה לדעתו וכו'.

ויש שכתבו שאין בכלל חיוז על כל המסובין להמתין עד סוף הסעודה בגלל ה' צרכות. במנחת יצחק ח"ב סי' מ"ג כתב, שאינו רואה יותר תימה בעשרה שמצרכין לעזמן צימון בלי שבע צרכות, מציחוד שהשתקף בסעודת נשואין ומצד צרכת המזון בפני עצמו ויולא קודם צרכת חתנים כו', דאף דבעשרה היתה להם האפשרות על פי הדין לצד צרכת חתנים בפני עצמם כו', אבל היינו רק אם החתן והכלה מסכימים כו', באופן שאם יש להם איזה דבר נחוץ שאי אפשר להם להמתין עד גמר הסעודה, ואם יפליגו באמלע הסעודה הוי הפסק לענין צרכה"ז ולכן ראונו לצד צרכה"ז צימון עשרה בשם, ולומר שהשמה צמטו בהשאי שלא להפריע השמחה, ואח"כ יחזרו לשמוע צרכת חתנים, כנראה דינא ידי מלך לכתחילה כו', אמנם דא עקא שאין לראונו לחזור אח"כ כו', אולם מדחזין בש"ס ופוסקים דאחרו בפירוש לילך קודם צרכת צימון, וצרכת חתנים סתמו ולא פירשו שיש איסור בזה לילך קודם צרכת חתנים, מוכח לכאורה דצרכת חתנים ליכא איסור בזה רק המלך הוא למי שהוא בגמר סעודה, אבל אין חיוז להמתין עד גמר הסעודה כו', ומדברי החתם סופר ח"א סי' קכ"ג יולא דיש הרבה לדון על כל עיקר צרכת חתנים שצמטו צמון הזה אף בליה הרשעון שאינו ציוס החופה, דלא הוי מלך הדין כיון דערכה כל שמחה רק מלך המנהג, וא"כ כיון דהמנהג היום שלא לומר רק בסוף כל הסעודה ומי שיש לו איזה ענין נחוץ וא"א לו להמתין עד הגמר הולך לדרכו, ויש לו על מי לסמוך.

ובשו"ת מהר"י שפי"ה סי' ז' כתב, דזה אמת שחז"ל העילו החיוז על המסובין, והיינו שישתדלו שיהיה כאן מי שיצדק אותן ה' צרכות כדי לשמח החתן והכלה, אבל לא מוטל החיוז על כל אחד מהמסובין שנימא שהמצדק יעטר לבוון בצרכותיו להוליא את כל המסובין ידי חיוזם, אלא סגי כשידעו שיהיה שם מי שיצדק אותן הצרכות, וע"כ אין כ"כ קפידא על היחידים שמצרכים צרכה"ז לעצמם ויולאים ואינם מצרכים ז' צרכות, כיון שעכ"פ הניחו שם מי שיצדק וידועים שישנם עדיין עשרה מסובין ושאחד יצדק ה' צרכות שוב רשאי המלך ללכת, ואינו דומה לחיוז הצימון שכבר נתחייב כל אחד לצד צרכה"ז צימון, ושלושה שאכלו כאחד אינם רשאים לחלוק והמצדק צריך לבוון להוליא האחרים ידי חובת הצימון, אבל צרכת חתנים החיוז רק שיהיה כאן מי שיצדק אותן הצרכות לחילת שמחת חתן וכלה, ואפילו בעיקר המלך לשמח חתן וכלה שמוטל על כל מי שנהנה מסעודת חתן וכלה כו', גם בזה נוהגים העולם שסומכים על החזנים והמשוררים שמשמחים, וכ"כ שיש לומר כן על חיוז הצרכות וכו'.

סק"ו דלאו דוקא הוכח דאיכפיד בעל הצית רק גם משום זילתא דריש גלותא כו', וגם צנ"ד חתן דומה למלך ומקפיד שלא יתחלקו לחצרות קטנות, כי צרוב עם הדרת מלך ואם יצרכו לעצמם גם ז' צרכות ישאר עם החתן מנין מלומם כו', ואם יולאים ערם שגמרה הסעודה, תלוי במחלוקת הצ"ח צס"י ר' ובע"ז צס"י קל"ג סק"ז כו', ויותר טוב שאלו הממכרים ללכת יקבעו עצמם לסעודה אחר ששאר המסובין כבר אכלו כזית פת, ואז אם רצה לגמיר סעודתו קודם להם, כיון שלא התחיל עמם וגם לא גמר הסעודה עמם רשאי לחלק ולצדק בפני עצמו כמבואר בחיי אדם כלל מ"ה סעיף ב', ויוכל להיות דכמו דפטורים מצימון קודם הגמר כמו כן פטורים מ' צרכות כו', ואם מצרכים לעצמם או אפילו בשלשה הרי אין יכולים לומר ז' צרכות, אבל אלו שמצרכין בעשרה ואין אומרים צרכת חתנים ל"ע בהיתר.

ובחשב האפוד סי' ט' כתב אל הרב הג"ל, שדק בדבריו דכן מבואר בשו"ע בני החופה שנתחלקו לחצרות כו' כולם מצרכין צרכת חתנים כו', גם נהירא בחתונה שהיו מסובין כמה ת"ח בשולחן לבדם וצראשם הגאון ר' נצי פרעמינגער הי"ד תלמיד מהר"ם אריק, והיו ממכרים לצדק לפני החתן והורה ר' נצי הג"ל לצדק לעצמם ז' צרכות, ומעשה רב, אמנם מש"כ דיש לחוש לקפידת החתן וגם לכבודו שאין זה הדרת מלך להשאר עם מנין מלומם, דבר גדול דיבר בזה, ואפשר שמעטם זה לא נהוג לצדק ז' צרכות כל העם היוולאים, ואם אין נציאים הם צני נציאים הם, כי אם יצרכו ז' צרכות לעצמם יתרכו היוולאים וקרוצ מאד שיחלישו דעתו של החתן, והא דאמינא דחזינא לר"ל פרעמינגער שצדק צרכה"ז וז' צרכות על שלחנו לצד, כמדומה שהיה מיסב עם עשרה בחדר לצד, ואפשר נמי דצדקא כתב בשו"ע בני החופה שנתחלקו לחצרות, שהיו מחולקים תיכף מתחילה לחצרות ואין חלישות דעת לחתן אם מצרכין לעזמן כו', אבל בגוונא דנהוג היום שכולם מסובים יחד ויחלישו דעת החתן לא יאות למיעבד הכי, לכן נראה שאע"פ שהדק עמו, לא כדאי לדורש הא מילתא צפרקא, והנה להם לישראל, וצודאי הרואה לעשות מלך בשלימות ימתין עד הסוף וכו'.

גם בדעת סופר סי' כ"ו, כתב אל הרב הג"ל, דלית דין צריך בשם שחל עליהם חיוז ז' צרכות כמ"ש בראיות מוכחות, אבל יפה העיר שאין לחלק ולזמן בעשרה כשהחתן מקפיד כמבואר באו"ח סי' קל"ג, לכן נראה דאם מוכרחים להקדים יעלו רשות מהחתן, ומחילתו צודאי מהני כו', ואפילו כשאכל רק פת הבאה בכסנין, כיון שמסובין בסעודה שפיר מקרי קצב באכלו ג' ד' צינים כו', ואין מניס רק אם צאים מתחילה שלא ע"מ לסעוד וכו'.

ובאגרות משה או"ח סי' נ"ו, בתשובתו אל הרב הג"ל, כתב ג"כ בתחילת דבריו לענין עצם החיוז, דודאי שחיוז ה' צרכות אחר הסעודה הוא על כל האוכלים מסעודת החופה כו' (פח), ונמלא שאין רשאי ללכת קודם שמצרכים ה' צרכות, או שיצרכו בפני עצמן בעשרה ה' צרכות כו', אלא שלא ימלאו מי שיצדק להם לצדק בעצמם ה' צרכות, וגם בעלי החופה והחתן והכלה יקפידו כו'.

פח) וכ"כ בחאה"ע סי' פ"ז, דחיוז על כל הנאספים בשעת הנשואין לברך ה' ברכות, ובי"ד סי' צצ"א סעיף ג' משמע שיש מצוה לשמור הברכות כו' אף כשלא היה מן הנאספים וכו'.

וכבר כתב בתבואות שור סי' א' סקנ"ט בתוה"ד, דברכת חתנים נתקנה על הנועדים שם.

אולם עיין בדברי בן המהר"ב באבי עזר שבסוף משניות תפארת ישראל, המובא בסק"ב אות ב', שכתב דאפשר דחיוז ה' ברכות אינו כלל על המסובין אלא על החתן והכלה.

באר הגולה

כ ס

[סו] ואין מברכין ברכה זו לא עבדים ולא קטנים : ר' עד כמה מברכין ברכה זו אם היה (ט) אלמון שנשא אלמנה

מברכין

ביאור הגר"א
[טו] ואין כו' דאפילו
אצטרופי לא מצטרפי
כמ"ש בס"ד :

פתחי תשובה

דל"ן ספק כי תרוייהו לימנהו חיבת בילה וחיבת תוספת כמבואר בכתובות נ"ו אלא
משפחה לן הסם איה מהם קונה אבל תרוייהו לימנהו ונראה דעל כל א' נקטו ברכה
אלא בחור האושא איכא חרתי חיבת נשואין חדשים וביאה חדשה אבל מ"מ בחדא מינייהו
נמי מברך כו' נמצא דעל בילת בתולה בלא חיבת נשואין ראשונים מברך וגם על
חיבת נשואין ראשונים בלא חיבת בילת מברך וא"כ אע"פ שפעם ס"ב כיון שהיא
נשואין ראשונים שלו מברך כל ז' וכן לריך לשמחה כל ז' אפילו היא בעולה דלית
שלא יברך והוא ישכיס למלאכתו עכ"ל. וע"פ עוד שעמד על לשון הש"ע דלקמן סי'
ס"ד ס"ב איתא הנושא את הבעולה לריך לשמחה עמה ג"י כו' ושינה לכתוב בעולה
במקום אלמנה להורות דנכנסה לחופה ולא נבעלה אינה בכלל אלמנה אלא משמחה כל ז'
(וכמ"ש הב"ש בשם הב"ח שם) משום דבעית פיוס א"כ לפי הנ"ל ה"ה לענין ברכה ז'
שהרי יש לו חיבת בילת בתולה ואמאי נקט כאלו אלמון שנשא אלמנה אינו מברך אלא
יוס א' ה"ה לו ג"כ לדקדק ולכתוב אלמון שנשא בעולה אבל השתא דנקט שנשא אלמנה
משמע אפילו נכנסה לחופה ולא נבעלה אינו מברך אלא יוס א' ואמאי וכתב לתרץ
ע"פ מה דאיתא בכתובות י"א ע"ב כנסה ראשון לשם נשואין ויש לה עדים שלא
נפטרה אין השני יכול לטעון טענת בתולים כו' וא"כ בס"ד לענין שמחה נתי'
שהיא אלמנה בחוקת בעולה מ"מ היא יודעת בנפשה שלא נבעלה הרי לריכה פיוס ולריך
לשמחה כל ז' אבל כאלו לענין ז"ב איך נברך ז"ב והיא אלמנה בחוקת בעולה ואפילו
עדים מעידים אין נאמנים ע"פ. מיהו אכתי' נ"ע לפי"ה הכנה"ג שהביא בהש"ע לקמן
סי' ס"ז סק"ל ע"פ :

(ס) אלמון שנשא אלמנה. עיין בתשובת נו"כ תניינא סי' פ"א דנוסף שנשא
בעולה דידה (וכ"ש באלמון שנשא בעולה דלאו דידה) דינו באלמון שנשא
אלמנה ואין מברכין ז"ב אלא יוס ראשון בלבד. דעיקר ז"ב הוא מטעם שמחתו ושמחתה
וזה הוא אם לא טעמו פעם בילה משא"כ בנזוף ונואפת שכבר טעמו ס"ב ואין להם
שמחה כ"ל כמו אלמון שנשא אלמנה ע"פ ועיין בתשובת שמש דדקה סי' ה' שהביא
תשובת גת ורדים חל"ה כלל א' דנערה שנפטרה לזנות ואחר ימים כנסה אלמון אין לה
ברכה אלא יוס א' ושמחה ג' כו' ואין חילוק בזה בין זינתה לרצונה לאנסוה. ובמכות
ע"ז כתב דאע"ג דל"ן לה דין בתולה ובתובתה מנה לענין ברכה לא יגרע ממנה משפט
הבתולה הוסיף והיא חדשה אצלו שלא נבעלה לזנותו. והרב המחבר כתב עליו דלנדר
מדבריו דאם היא בעולה דידה ולא נבעלה לאחר דייגין לה כבתולה לברכה ולשמחה
וק"ו כשנבעלה לזיווגה לאנסוה וכך פסק המנהג ע"פ (ומשמע דר"ל אפילו אם הוא
אלמן מברכין ז"ב כמו באלמון שנשא בתולה). ובמהג מכן המחבר שם כתב דמתשובת
דב"ש סי' ער"ה משמע דה"ה כשנבעלה ממנו אין לה אלא יוס אחד לברכה ע"פ.
[ועיין בתשובת חתם סופר סי' קכ"ג פוסק להלכה דאלמון שנשא בעולה פנויה אפילו
אם היא בעולה דידה אין לה אלא יוס א' לברכה ושמחה ג' אך אם הוא פנוי נזוף
שנשא בעולה (או אלמנה) מברכין כל שבעה כמו לבחור אלא כיון שהם בועלי נדות
ואינם ראויים לברכה איך יקבלו פניהם פנים חדשות כל ז' חוסה כל ימנה אף אם
ימצאו ריעים כמותם לחדש פנים כל ז' יברכו להם כל ז'. והביא שם דברי נו"כ תניינא
הנ"ל שכתב דל"ן מברכין ז"ב אלא יוס א' כיון שכבר טעמו ס"ב והשיג עליו וכתב

הפוסקים

ס"ק כה אות י - ס"ק כו אות ב

אוצר

עשרה], מוכרח דסובר דאף לזכרת אשר ברא דא"ל זה עשרה [עיין
ע"ז בסק"ל], עכ"ל לריך שיהיה המברך לא עבד ולא קטן כו',
והטעם נראה שסובר שהעבד אין שייך כלל לשמחה זו, שאין לו
שייכות לזכרות אלא טעניס הם על היחוד הקצוב שהאשה היא
בקציעות עזר לאשה, וזה לא שייך בעבד כלל שהרי אינם מיוחדים
כלל, באמרם בזה מ"ז א' ר"ע מחליף לכן כו', וכיון שאין העבד
שייך בזה לכן אינו יכול לברך ברכה זו, וכמו כן קטן אף שהגיע
לחניוך אין שייך לברכה זו.

ובין הבין כוונת הרמב"ם הנ"ל בחפארת יעקב סק"ה המוצא
בסק"ב אות ב'. ולעיל מיניה כתב שם בחפארת יעקב, דבכ"מ
פ"ב דזכרות סוף הל' ט' כתב, דמש"כ הרמב"ם דאין מברכין ברכה
זו לא עבדים ולא קטנים, נראה פשוט, [דכרי] אפילו לרופי לא
מלרפין עבד וקטן בדבר הל"ך עשרה, [וכ"ה בצבאגרי"א כאן
סקט"ו], ודבריו מגומגמים, דהכא לאו בעשרה עסקין רק בזכרת
אשר ברא דלא צוי עשרה.

וכבר כתב כן מתחילה בהמקנה קו"א סעיף זה, דהשו"ע והרמב"ם
מייירי בזכרת אשר ברא דאין לריכה עשרה כו', וכיון דעבד
וקטן לאו בני נשואין נינהו אין יכולים להוליא ידי חובתם בזכרה זו
דלא שייכי בגווייהו. אלא שכתב שוב, מיהו י"ל דאע"ג דאין מלרפין
לעשרה, מ"מ יכולים לברך ברכה זו כמו זכרת הפטרה דקיי"ל דקטן
מפטור.

טע"ף ו. כו. אלמון שנשא אלמנה. א. וגרוש שנשא
גרושה, צפרי האדמה היא פ"ב דזכרות, וכן צחינא
יחסדא (עמ"ס כתובות) היא דקיי"ד א', וצפני יחזק (להר"י
אבולעפיא) היא מערכת הזכרות סי' ק"ו, מבואר דגרוש או גרושה
דינם בזה באלמון או אלמנה.

ב. ואלמון או אלמנה מן הארוסין. עפ"ת סק"ה מהזכור
לאברהם בשם אדמת קודש ח"ב סי' ג', דאלמון מן
הארוסין יברך כל ז' ימים. וע"פ צאדמת קודש, שהאריך להוכיח
דסתם אלמון האמור בש"ס הוא אלמון מן הנשואין ולא מן הארוסין
כ"י, וא"כ בשאמרו רז"ל דאלמון שנשא אלמנה לא יברך כי אם יוס
אחד

ובציין אליעזר ח"ה סי' פ"ד כתב, שמאל סייעתא גדולה לדברי
המנחת יצחק דהמלוה היה על מי שהוא צגמר סעודה אבל
אין חיוב להמתין עד גמר הסעודה כו', מדברי החלק נך שלמה
סי' ק"ז, שכתב לענין סעודת חתן זיוס השביעי שלו שנמשכה עד
ליל שמיני שאין מברכין, דחיוב ה"ז זכרות חל רק בשעת זכרמ"ז
ולא מקודם כו', וכל עוד שאין מברכין זכרמ"ז בעשרה לא מתחייבין
בזכרות הללו כו', וכמו"כ העלה שם, דאם הפנים חדשות ילך לו
לפני כן אע"פ שהיה בשעת הסעודה אין לברך ה"ז זכרות, ולא עוד
אלא דאין משום כך היה ראשי הפנים חדשות אפילו לכתחילה להסתלק
אלא דאינו ראשי לחלק משום חיוב הזימון, ודון מינה דהא במקום
שראשי לחלק משום חיוב הזימון לפי האופנים שנצטוו ברא"ה סי'
ק"ג, ראשי הפנים חדשות ללכת אפילו לכתחילה ואין לו לחוש משום
ה"ז זכרות היות ולא הגיע עדיין זמן חיובן, ואע"פ שעי"ז יתבטל
לגמרי אמירתן [כמבואר בסק"ה אות ב'], וא"כ דון מינה ומינה
דכ"ה כל אדם המשתתף בסעודת חתן וכלה צגווא שראשי לחלק
ילא להמתין על זימון בעשרה משום חיוב זכרמ"ז, אין לו לחוש
ג"כ משום חיוב ה"ז זכרות, שלא חל עדיין חיוב צכלל לפני זכרמ"ז
בעשרה וראשי ללכת כו', ומש"כ בשו"ת מהר"י שטייף, דהחיוב שיהיה
מי שיברך אחת ה"ז זכרות אבל לא מוטל החיוב על כל אחד
מהמסובין כו', יש לעיין ע"ז ממש"כ צעוש"ע סעיף י"א דצנתחלקו
לחבורות כולן מברכין זכרת התנים לעלמן, ואם אחת שאין החיוב
על כל אחד מהמסובין אלא צעיקר שיצרכו שם בעשרה מסובין,
איך מותרים לברך כל הצורה צפני ענמה ולהרבות בזכרות כפולות,
ויש להאריך.

גם בבאר משה (להר"מ שערן) ח"ג סי' ל"ב אות ט' כתב, דיכולים
לברך זכרמ"ז בעשרה לפני החתן ושושביניו (צאופן שלא יקפיד
בעל הבית), ולא חל החיוב לברך גם ז"ב.

כו. ואין מברכין וכו'. כתב ציד דוד (פסקי הלכות) ח"ג פ"י
עמוד י' עור ב', דמסידור לשון הרמב"ם [צפ"ב דזכרות,
דכ"ה ט' כתב דין זה דאין מברכין ברכה זו לא עבדים ולא קטנים,
ואח"כ כתב צ"ה י' שצעת נשואין מברכין שבע זכרות והוא שיהיו

אוצר

ס"ק כז אות ב-ד

הפוסקים

אולם בהפלאה ריש כהונות כתב במוקפים, דמדברי הח"מ שם לא משמע כן. ושם בדף ז' א' ד"ה בגמ' כאן, הביא רח"ה לדברי הפוסקים דאפילו אלמנה שנכנסה לחופה ולא נבעלה מצרכין חף שכבה בירכ"ו, דכיון שלא נבעלה אכתי איכא שמחה ומצרכין בשבילה. וכן נראה בפרי האדמה ח"א פ"ב דברכות.

ובבירך את אברהם סי' ע"א סק"ז כתב, דמחלוקת באשה שנשאה בחזקה בעולה ונמלכה בחולה [עיין ע"ז בזה] כן מחלוקת בידוע שהיתה בחולה, כיון דהא מיהא היתה נשואה.

וכתב ביד דוד המוצא לעיל, דהאחרונים נסתפקו אם גם באיש העיקר תלוי אם הוא אלמן או שדינו כאשה, והדעת נוטה דבאיש תלוי רק אם הוא אלמן או לא.

ד. ובעולה שלא ע"י נשואין. כתב בגמ' ורדים כגל' א' סי' י"ז, ומוצא בקצרה בשמש לדקה המוצא בפ"ת סק"ט,

מעשה נעשה שנתפסה לנות ואחר ימים כנסה אלמן ושאל אם יש לה דין כונס את הבתולה לתת לה שבעה ימים לזרעה, ואמרתי לו דיש לה דין אלמנה שאין לה אלא יום אחד לזרעה, דנכתובות ז' א' כתב הר"ן דזרעה באה על שמחת לבו של חתן כו', ואלמן שנשא אלמנה כיון שכבר נשא ועכשיו אינו נושא בתולה אלא אלמנה אינו שמה כל כך הלכך ביום אחד בלעד כגי כו', והשתא כיון דחזינו דעיקר זרעה שהקנו חז"ל היא על שמחת לבו של חתן, הית לן למימר דהיכא דלית ליה להקן שמחה בכה"ג דנ"ד, לא תקנו זה זרעה, ואדרבה לער ותרפה גדולה היא לו ומצוה ושואה היא בעיניו, עוד מטעם אחר הית לן למימר דלית כאן שבעה לזרעה, דעיקר מלחא הוי תקנת חכמים ששקדו על תקנת צוות ישראל לשמחה, ואין סבדי שלא תקנו אלא לשמה את הנוטות ולא את המקולקלות כו', ובמחזיר גרושתו כתב הרד"ב דמזכר זרעה חתנים בשעת כניסה אלל לא בשעת סעודה כו' [עיין ע"ז בסק"ג אות א'], ולמדנו מדבריו שלא לזכר זרעה זו אלא היכא שיש שם שמחה, דמחזיר גרושתו אע"פ שאין שם שום זלזול ושמץ בחיו מ"מ כיון שאין שם שמחה אין מצרכין, כ"ש בכה"ג דודאי אין שם שמחה כלל, דאין ראוי לתת לה שבעה ימים לזרעה, ולפי"ז ה"ה ראוי שלא לתת אפילו יום אחד לזרעה, כדון מחזיר גרושתו לגמרי, אלא מיינקת מלחא מליעתה עדיף דיש כאן קצת שמחה, ויהיה לה דין אלמנה בין שזרעו כנסה ולא לסיק עלה כו', ואפילו לא יבא הדבר ברור אלא תלוי בספק ה"ה קי"ל ספק זרעות להקל, כ"ש שהדבר גלוי ונראה לעינים כשמש, והנ"ל ודעמוד כדון אלמנה כו', והסברא נותנת שאין לחלק בין זמנה לזמנה לאנסוה, דאע"ג דאנסוה בזמנה מוקימנן לה כמשפט אלמנה.

ובחקרי לב סי' ל"א כתב, דיש להביא רח"ה לדיון של הגמ' ורדים, מדברי התוס' בכתובות דף ז' ד"ה והא, שכתבו לענין בועז ורות, דלאו דוקא אלמנה, דכשניסת למחלון היתה נכרית, אלא כיון דבעולה היא כאלמנה חשיב לה, הרי דנבעלה בזמנה דנהא כאלמנה כו', ומדברי התוס' הנ"ל יש ראייה גם למה דמסתבר ליה להגמ' ורדים דגם בנבעלה בזמנה דנהא כאלמנה, שהרי כתבו התוס' דכיון דבעולה היא חשיב לה כאלמנה, והרי גם נבעלה בזמנה בעולה מיקרי וכו'.

גם בחופת חתנים סי' ע' אות י"ט, והביאו באמרות שלמה ענף ה' אות כ"ח, כתב דבחולה שזינתה בין באונס בין ברצון, דיה להעמידה כדון אלמנה.

וב"ב בטעמי המנהגים עניני אישות סי' תקק"א בקו"א, בשם אור פני משה פ' בראשית, עפ"י תוס' בכתובות, דאלמן שנשא בעולה לא מצרך רק יום אחד. גם בלב מצין (להר"מ בירדגו) סי' י"ג וכ"ג, וכן בפני יחזק (להר"י אבולפיה) ח"א מערכת ברכות

אחד, הוא דוקא באלמן מן הנשואין, אבל אלמן מן הארוסין דינו כנחור שמצרך ז' זרעות כל ז' ימים כו', והוא מוכרע מדברי הר"ן שכתב זרע כחצוה, דהזרעה באה על שמחת לבו של חתן הלכך נחור שלא נשא עדיין דהיה ליה שמחה טפי, מצרכין לעולם כל ז' אפילו נושא אלמנה כו', ומדכתב דהכל תלוי בשמחת לבו של חתן, ש"מ לנ"ד נמי דכיון שאלמן זה מן הארוסין לא נשא עדיין אשה, ודאי דהיה ליה שמחה טפי ודמי לנחור גמור וכו'.

ובפרי האדמה ח"א פ"ב דברכות כתב, דמלשון השו"ע בסי' ס"ג דנקט הנושא את הבעולה, נראה דאלמנה שאינה בעולה וכ"ש כשלא נשאת דין בחולה יש לה, וכמ"ש בנחלה לבו סי' ס"ג סק"ת, דאלמנה שאינה בעולה דינה כבחולה לענין ימי שמחה, ואפילו למש"כ הבי"ח שם דאלמנה שלה נבעלה דין אלמנה יש לה לענין זרעה [כמוצא בזה הב"א], וידה היכא דלא נשאת אלא היא אלמנה מן הארוסין, וה"כ ה"ג נחור שנשא חף שהוא כבר אלמן מארוסתו, מ"מ דין נחור יש לו.

ובשיורי ברכה סק"ג, ומוצא בקצרה בפ"ת סק"א הנ"ל, כתב דחף דיש להשיב על מש"כ באדמה קודם הנ"ל דאלמן המוזכר בדברי רז"ל הוא אלמן מן הנשואין כו', ועוד עמדתו על דבריו כשכתב האדמה קודם השוכה זו, אמנם לענין דינא נראה פשוט דדין נחור יש לו, וכמו שהוכיח מלשון הר"ן כו', וכיו"צ כתב הכנה"ג דדין שהשמחה במעונו במחזיר גרושתו מן הנשואין, אבל מן הארוסין לריך לזכר, וכן בשו"ע או"ח סי' תקמ"ו פסק דמחזיר גרושתו מן הנשואין שרי במועד, אבל מן הארוסין חסור דאיכא שמחה כל שלא כנסה. וכ"כ בספריו חיים שאל ח"צ סי' ל"ה אות כ"ח, יעיר חזון מערכת הא' סי' קי"ד, ובקצרה גם בשו"ת החיד"א סי' ה' דף י"ה עור א'.

ובשדי חמד מערכת זרעות סי' ג' ה"ה א' כתב, דכן יש ללמוד מדברי בן המחבר בנודע ביחודה מהדו"ח סי' פ"ב [ומוצא בפ"ת סק"ט], דאלמן מן הארוסין שלא טעם טעם ביאה הרי הוא כנחור, ומצרכין זרעה חתנים כל ז' ימים.

ובחינא וחסדא (עמ"ס כהונות) ה"ה דק"ד א' כתב, דכן משמע גם מדברי הכ"מ בסי' ס"ד וכו'.

וב"ב דאלמן מן הארוסין ^{אוצרת היתרה} ^{אוצרת השת} ^{בנחור} בפני יחזק (להר"י אבולפיה) ה"ה מערכת ברכות סי' ק"ו, ובתולדות אדם (להר"א שור) כאן.

ג. ואלמנה מן הנשואין שלא נבעלה או אלמן שלא בעל עדיין. בבי"ח סי' ס"ד, אחר שכתב על דברי העור

שם דהנושא בעולה שמה עמה ג' ימים, דמדלא כתב אלמנה אלא בעולה משמע דוקא בעולה אבל אלמנה שלא נבעלה דין בחולה יש לה לענין שמחה, ושכ"כ הרמב"ם בפ"י דאישות "בעולה", כתב עוד, מיהו לענין זרעה כל שהיה אלמנה אע"פ שלא נבעלה דין אלמנה יש לה, דאין ההקן שמה כל כך כשכבר נשאת, וכן נראה מדברי הרמב"ם בפ"ב דברכות מדלא הזכיר שם בעולה כי אם אלמנה בפתח, והכי משמע מלשון העור בסי' ס"ב.

ובשיורי ברכה סק"ג כתב, דגם בשו"ע נקט גבי שמחה בעולה וגבי זרעה אלמנה [ומשמע ג"כ דס"ל כנ"ל], ומדברי הכ"ש [שם בסי' ס"ד] נראה שמסכים עם הבי"ח, וכן בעלי ארזים [שם סק"ג, כתב ע"ד הבי"ח דדקדוק יפה הוא]. וכ"כ בספרו חיים שאל ח"צ סי' ל"ה אות כ"ח.

וב"ב בפני יחזק (להר"י אבולפיה) ח"א מערכת ברכות סי' ק"ט, יד דוד (פסקי הלכות) ח"ג עמוד ל"ה עור א', וביע אומר ח"ה סי' י"א עמוד ש"ה עור א' בתוכ"ד במוקפים, דדין אלמנה יש לה לענין זרעה. ועיין בזה סופר ח"א סי' קכ"ג המוצא בפ"ת בוסק"ט.

אוצר

ס"ק כו אות ד - ה

הפוסקים

אחוריהו זילי וכמו שהנסיון הוכיח כמה פעמים, ואי מטעם דשקדו חכמים על חקנת צנות ישראל אחיון עלה, כבר כתב הגו"ר שם דלא הקנו אלא לשמח הצנועות לא המקולקלות, ומטעם זה כתב דה"ה באונס דאין עיקר טעם השמחה אלא על היותה חדשה אצלו שלא נבעלה לזולתו, וכך טעמא נמי שייך הכא דאף שאונס הימנו כיון דנתקלקלה ולא לנעוה היא אין לו שמחה הימנה, ואפשר שהיא יותר שנואה צעינו ממנו שנבעלה מאחרים וכנ"ל, באופן דלעיקר דינה אני מגמגם וכו'. ודעתו למעשה עיין לעיל.

ובחקרי לב סי' ל"ב כתב, שיש להציא ראייה דגם בנבעלה באונס או צרלון למי שנשאה אח"כ דינה כאלמנה, ממ"ש בכתובות ל"ט דע"כ לא פליגי אלא אי יש לה כתובה אך לכו"ע כתובתה מנה כו', ומזה יש לדון גם לענין ז' ברכות דיינין לה כאלמנה, הפך דעת השמש דדקה וצנו שכתבו דמשידכת שנבעלה למשודך שלה המנהג דמזכרים כל ז' כו', ואין להשיב דה"ה דכתובתה מנה ידוינה בכתולה לענין ברכה, מעין מה שחילק הגו"ר צ"ח י"ז במוכת עץ, דאע"ג דכתובתה מנה לענין ברכה דינה בכתולה, מלכד שדבריו בזה הם חידוש והצו דלא להוסיף עלה, ועוד דברי הרמב"ם צ"ח דאישות חלה בהפרש בשמחה וברכה בין בתולה לבעולה, וברי נחבאר שגם זה בעולה מיקרי לדברי כולם גם בבעולת עילמו, כי על בן איני רואה מקום שיכיה לבעולת עילמו לשמחה וברכה אלא כאלמנה כ"י, אלא שחילק בין שהיתה משודכתו ללא היתה עדיין משודכתו, וכן בין צבור לאלמון, וכמוצא ממנו להלן.

גם בחיים ושלום ח"ב סי' ע"ד, כתב עפ"י החקרי לב הנ"ל, דכשנא על נערה שלא היתה משודכת שלו כו', אין מקום לומר שחלה נידונית בכתולה אלא דינה כאלמנה, ומזה גם כי השמש דדקה נסתייע בזה מהמנהג, ובעירנו לא שייך בזה מנהג, כי אינו הוזה ורגיל ולא שכיח וא"כ אין צו תורת מנהג וכו'. וכ"כ עפ"י החקרי לב הנ"ל דהנשוא בעולה עילמו מצדד רק יום אחד, בעצודת משא סי' ל"ט, בגדי יו"ט ח"א סי' צ' דמ"ח ד', לפני דוד סי' ט'.

ובסידור בית עובד דיני ברכת חתנים אות ז' כתב, שכבר עמד ע"ז בספרו ישא ברכה דק"ו עור צ' וג', וכתב שם דאין לו ראייה להכריע וספק ברכות להקל, ובשמש דדקה כתב דין בתולה יכניין לה כו', ולי נראה עיקר למעשה שלא ליתן לה אלא יום אחד לברכה, דדי לנו לדונה כאלמנה, ואין להשיג על המנהג בזה שנהגו במקום דאיכא חשש ברכה לבעלה, כ"ש בדבר זה דהוא קרוב לודאי ברכה לבעלה. ובפני יחזק (להר"י אבולפיה) ח"א מערכת הברכות סי' ק"ו כתב, דכן עיקר.

וכשהיתה משודכתו כשנבעלה לו, כתב בחקרי לב הנ"ל, שיש לדון דמשודך שצא על משודכתו אין ציאתו דרך צנות אלא על דעת שאשתו היא, וחשיב כמקדש ציאה ונשאה אח"כ דנראה ברור דכתובתה מאתים ודינה בכתולה לענין שמחה וברכה, דאינה ציאת צנות אלא דרך מציאתו ככך כו', אך מ"מ אין זה מספיק, ואף אי ספק הוי הא קיי"ל ספק ברכות להקל, שזו ראייתו דנבעלה מהמשודך שלה כתובתה מאתים, דתנן בכתובות י"ב האוכל אכל המיו ציבורה אין לו טענת בתולים מפני שמתיוחד עמה, ואם ספק הש"ס דאם נהג מנהג יחוד צגליל אין לו טענת בתולים, וא"כ אם בעידו שנתיוחד עמה כתובתה מאתים, וליישב הסוגיא דכתובות ל"ט [שם מבואר דהנשוא בעולה עילמו כתובתה מנה], ל"ל דשאני הכא דהוי משודכת שלו (ט), [ומשוי"ה כתובתה מאתים וא"כ גם לענין ברכה דינה ככתולה].

ובשדי

(ט) ועיין מש"כ ע"ד, בטהרת המים חלק שיורי טהרה מערכת ה' אות כ"ג, וביביע אומר ח"ה סוס"י י"א.

הברכות סי' ק"י, כתבו דכתולה שזינתה עם אחרים בין באונס בין צרלון, דינה כאלמנה.

וביר דוד (פסקי הלכות) ח"ג עמוד ל"ה עור א', כתב ג"כ, דכעולה אף שלא נשאת עכ"ז כיון שהיא בעולה אין לה ברכה אלא יום אחד, שהרי הציאו ראייה על אלמון שנשא אלמנה דיש לה ברכה יום אחד עכ"פ, מצדו שנשא רות, ורות לא היתה נשואה למחלן, שהיא היתה נכרית והוא היה יחודי, אלא מבואר דכיון דהיתה בעולה אין לה ברכה אלא יום אחד.

ה. וכשהיא בעולת עצמו, שזה הנשואה עכשיו בא עליה לפני בן בזנות. ואם יש לחלק בזה בין מפותה לאנוסה, או בין משודכת לאינה משודכת. עפ"י סק"ט מהשמש דדקה סי' ה', דמדברי הגהת ורד"ס [שנאות הקודם] נערה שנחפסה לנאות, יש ללמוד דאם היא בעולת ידיה ולא נבעלה לאחר דיינין לה ככתולה לברכה, וק"ו כשנבעלה לידיה לאונס, וכך פשט המנהג, ושמעתי שם בשמש דדקה, דאפילו אם הוא אלמון מצדדו ז' ברכות כמו באלמון שנשא בתולה. ובפנים השמש דדקה כתב ביתר ציבור, דנפקא לן מדברי הגהת ורד"ס הנ"ל, דדוקא פרושה צנות או דרוסה איש אחר אפילו לאונס דיינין לה כאלמנה, מפני שנוול הוא לבעלה להשתמש בכלי שנשתמש בו חולין, אבל כל שהוא עילמו עשה כלי, שאינה מבואר ושנואה צעינו, מידן דיינין לה ככתולה לברכה ולשמחה, דסו"ס אשת נעוריו היא ומולא זה קורת רוח, ואי מטעם דשקדו חכמים על חקנת צנות ישראל הצנועות אחיון עלה [כמ"ש שם בגו"ר], אין לך נעוה מזו שנבעלה והיא לא ידעה מה [ר"ל שלא צרלונה] דומיא דמוכת עץ כו', ולא דמיו למחזור גרושתו שכבר היתה נשואה לו בקדושין הראשונים ימים ושנים וכשמחזירה אין כאן שמחה, אבל הבעל משודכתו שלא מדעתה וראויה שיצאו חקפו לצוא עליה, בודאי הגמור כשצא לאונס ע"י חופה, שמחה גדולה היא לו שהגיע זמנו לאכול חוליו בעברה, ולמה לא יצרכו כל ז' ימי המשחה, ואם עכ"ז הלכה זו עדיין רופפה בידך, פוק חזי מאי עמא דבר צפרע צמדינה איטליה של יון, שנחפשו המנהג לשדך הרבה זמן קודם זמן הנשואין וצטו"ה החתנים נכנסים ובאים בבית כלותיהם ציוס ובלילה כו', ולפעמים בשעת כניסתם לחופה כרסם בין שנייהם ואין אנוסות אלא מפותות, ואעפ"כ לא נמנעו מלצדך כל ז' ואין מוחה, כ"ש וק"ו דאין למנוע מלצדך כשנבעלה לאונס ולזה כל עמה, ואין שמחה גדולה מזו לצוא עליה בדרך כל הארץ כשהיא שפוייה ודעתה מיושבת עליה, דממש פנים חדשות באו לכאן וכתולה דיינין לה לכל דבריה. ובהגהת צו שם כתב, דלדינא הוא מגמגם בזה [וכמוצא להלן], ולמעשה כבר הורה זקן ח"א, וכ"ש דלפי האמת כך פשט המנהג במקומות שראינו ושמענו.

אולם ע"ש שצ"ח סק"ט, מהבוצ"י תניינא סי' פ"צ, דנואף שנשא בעולתה ידיה הוי כאלמון שנשא אלמנה כו' כיון שכבר טעמו טעם ציאה. והוא תשובה בן המחבר, והסתייע שם מלשון השו"ע סי' ס"ד סעיף ב', ע"ש שהאריך בזה. ובכרם שלמה כאן, כתב ע"ז, דפלא שלא הציא דברי החוס' בכתובות ז' צ' ד"ה והא, דבעולה כאלמנה חשיב לה.

ובהגהת בן המחבר שם בשמש דדקה סי' ה' כתב, דכן מוכח בדבר שמואל סי' רע"ה ובכנה"ג ח"א סי' תרס"ט הגה"ט צסוף, ובלקט הקמח דק"צ צ', שכתבו דדין בעולה כדן אלמנה, ומדסתמו ולא חילקו כלל נראה דכל אפי שזוים בבעולה כו' ואפילו כשנבעלה ממנו, דוקא יום אחד לברכה, ולפי מש"כ הגו"ר [הנ"ל] נמי אחי שפיר, דאף דאינה דרוסה איש אחר עכ"ז ליכא לדידה שמחה, דבדואי שנואה ובזויה היא צעינו כיון שהיא כלי שהוא עילמו עמד בה עצירה כו', ובהכרח דאמרי אינשי שהדי שקרי

הפוסקים

ס"ק בו אות ה—ו

אוצר

שהיה מקום לחלות דבר זה בשני טעמי הגנת ורדים הג'ל, שלפי טעמו הראשון שהיה שנואח בעיניו להיותה דרוסת חיש בזנות, בנ"ד שנבעלה חלו דלא שייך החי טעמא יש לה צרכה כל שבעה, משא"כ לטעמו השני שלא תיקנו חכמים לשמח את המקולקלות אין לה אלא יום אחד, צרם לקושטא דמינתא נראה דהיינו דוקא גבי אלמון דמשום לתא ידידיה אין לה אלא יום אחד, אבל בנשאת לבחור יש לה צרכה כל שבעה, כדמוכח מדברי הר"ן וכ"כ המאירי בכתובות שכל שיש לו צרכות כו' בגון אלמון בכתובה או בחור באלמנה מצרכין כל שבעה כו', וכן עיקר דמשום לתא ידידיה שהוא בחור שלא נשא אשה דרך נשואין וצחופה וקדושין, יש לו כל שבעה לצרכה, ואין לנו לעשות חילוקים מסבבת הכרם להפסידם ז' צרכות, וצפרע כששצו בתשובה וקו"ל שמיחלים לחתן וכלה כל עונותיהם כו', אבל באלמון שצא על כתובה בזנות ואח"כ נשאה, כיון שעכ"פ צעולה היא והוא ג"כ אלמון, הא ודאי שאין להם אלא יום אחד לצרכה כיון שאין שום דבר של צרכות באחד מהם כו', וגם השמש דקדק הג"ל וצו לא מיירי אלא בחור שצא על משודכתו ולפי"ז דקדק במנהגם לצרך כל שבעה משום לתא ידידיה, אבל באלמון שנשא מפותח עלמו אה"כ שאין לה אלא יום אחד ואין צד מנהג כלל כו', ובין שנבעלה באונס בין ברצון, בין שנבעלה בדרך מקרה בין שמלוויים תמיד זה לזה, אין להם אלא יום אחד לצרכה.

ו. ובשנתקדשה לו בביאה והנשואין היו אחרי זמן. עיין בחקרי לב המוצא בזה הקודם. וע"ע מש"כ ע"ז בעברת המים חלק שיורי עהרה מערכת ה"ב אות כ"ג, וביצע אומר ח"ה בוס"י י"א.

ז. ואשה שנשאה בחזקת בעולה ומצאה בתולה, וכן גיורת שנמצאת בתולה. עפ"ת סק"א מהזכור לאצרכם בשם אדמת קודש ח"כ ס"י ג', דהנשא אשה לשם צעולה וממלאת בתולה, יצרך ז' צרכות כל ימי החופה. ובאדמת קודש שם כתב, דיש ללמוד זה ממשי"כ הר"ן בריש כתובות, דהצרכה צאה על שמחת לבו של חתן הלכך בחור שלא נשא עדיין דאית ליה שמחה עפי מצרכין לעולם כל ז' אפילו נשא אלמנה כו', ובנ"ד נמי כיון שמלאת בתולה דאית ליה שמחה עפי, ח"כ מה לי אם נשאה בחזקת בתולה או נשאה בחזקת צעולה וממלאת בתולה, הכל הולך אחר שמחת לב החתן ואח"כ אית ליה שמחה עפי ואין צד זה לזה כלום, וזה ראיה שאין עליה תשובה כו', דהנשא אשה בחזקת צעולה כגיורת וכיו"צ, וממלאת בתולה, מצרכין כל שבעה ימי החופה, כן י"ל להלכה ולמעשה.

אולם בשיורי ברכה סק"ג, ומוצא ג"כ בקצרה בפ"ת סק"א הג"ל, כתב דיש לרחות, דמעולם לא כתב הר"ן אלא כשנשאה על דעת בתולה והיה לו שמחת הלב בעת הנשואין כי הכל יודעים שנשאה בתולה, אבל אם נשאה בחזקת צעולה הרי בעת הנשואין אינו שמחה גדולה והגם שמלאת אח"כ בתולה ושמחת אינה שמחה שלמה מתחילה ועד סוף, והר"ן דייק בלשונה ואמר דאלמון "כשנשאה" בתולה כו', ותלה אותו בעת הנשואין, והו קשה על האדמת קודש דלא זכר מש"כ ה"כ"ה צ"ח ס"י ס"ד, דלענין צרכה כל שהיה אלמנה אע"פ שלא נבעלה דין אלמנה יש לה דאיתו שמח כל כך כשכבר נשאת, וכן נראה מדברי הרמב"ם והש"ע כו' [במבוא בזה ג'], ולפי"ז דאלמנה שלא נבעלה דין אלמנה יש לה ז' צרכות, ה"ה לנ"ד שנשאה בחזקת צעולה וממלאת בתולה אין מצרכין כל שבעה כו', אמנם מש"כ האדמת קודש צסוף דבריו הנושא אשה בחזקת צעולה "כגיורת" כו', צד זה יש לו לומר דכיון דגיורת זו לא נשאת [לפני כן] וגם מתחילה היה מסופק שמא לא חלו בה ידיים, גם לצרכה אפשר לצרך כל ז', וצד מורה ה"כ"ה דאם גיורת זו

ובשדי חמד מערכת חתן וכלה ס"י י"ד כתב, דכשנשאת אמת דף ל"ו כתב דהמחלם משודכתו דינה ככתולה לענין צרכה כמ"ש בחקרי לב ובשמש דקדק, אולם בפתח הדבור ח"ג דקל"ג אות י"ד מוצא צד ספר חיים ס"י י' אות כ"א, דאין לה דין בתולה כו', והיה אפשר לחלק בין אנוסה למפותה כו', דבפתח הדבור מיירי במפותה ובהשומר אמת מיירי באנוסה, דכיון דהיא לא פשעה ואנוסה היא אין סבא להעניש את המאנס בדבר הנוגע גם לה, אבל כשהיא מפותה שניהם ראויים לעונש כו', אלא דמתוך דברי השמש דקדק נראה דגם בנבעלה מדעתה ס"ל דיש לה דין בתולה כו', ולפי הנראה שהמעשה צספר חיים הג"ל הוא הנידון שצחיים ושלום ח"כ ס"י ע"ד, והוא במפותה שאינה משודכתו אלא משודכת לאיש אחר, ומתבאר שם דמחלק בין צד על נערה שנפתחה לו ואינה משודכתו (דזה גרע טפי) לנערה מפותה והיא משודכתו וכו'. וכ"כ בחינה וחסדא (עמ"ס כתובות) ח"א דקט"ו עור צ', ובישמה לצב ס"י י"ד, דנבעלה למשודך שלה, דינה ככתולה לענין ז' צרכות.

ובנהר מצרים חופת התנים אות כ"א כתב, שנראה לו דתלוי לפי ראות עיני ה"כ"ד, שאם החתן לניע ומעלי וגם היא צד נכבדים ולנועים ובמקרה נלכדו בחטא ואח"כ פירשו ולא שבו לכסלה כו', יש לסמוך על השמש דקדק דמלואה היא שלא לגלות חרפתם בצינים ושלא לגרום צושה לבני משפחתם כו' ולצרך כל ז', אמנם אם אלה רשעים זה דרכם תמיד כל עת שהיו ארוסים וא"ל אם נתעברה כו', כגו"ד פשוט בעיני שאין להם כי אם יום אחד לצרכה וגם זה מדוחק וכו'.

ויש שחילקו בין היכא שהוא אלמון להיכא שהוא בחור. ט"ע צפ"ת סק"א הג"ל, דהחתם סופר פוסק להלכה דאלמון שנשא צעולה פנויה, אפילו היא צעולה ידידיה אין לה אלא יום אחד לצרכה, אך אם הוא פנוי נואף מצרכין כל שבעה כמו לבחור כו', דאע"פ שכבר טעם טעם ציאה, כיון שהוא נשואין ראשונים שלו מצרך כל ז'. וכ"כ בתולדות אדם (להר"א שור) כאן, עפ"י החת"ס הג"ל, דאם הוא אלמון, אין לה אלא יום אחד לצרכה, אך אם הוא פנוי נואף שנשא צעולה או אלמנה מצרכים כל שבעה.

ובחקרי לב הג"ל כתב, דמה שהעידו השמש דקדק וצו על המנהג לדונה ככתולה לענין ז' צרכות קשה, דהא קו"י"ג דגם בחור שנשא אלמנה בעיניו ז' ימים לצרכה, והרי עדותם על ההווה אינו אלא בשדוכי בחור לבתולה ובכ"ה"ג לכו"ע דינה ככתולה גם באלמנה, ואין הספק כי אם באלמון שנשא צעולה עלמו ואין מנהג צרור צו וכו'. ובעבודת השם ס"י ה', בחור שצא על נערה ונתעברה מאתו ונשאה צעודה מעוברת, כתב דכיון שהוא בחור אין אונסו לריכים למשי"כ השמש דקדק וצו, דבחור הגם שנשא אלמנה יש לו כל ז' וכמ"ש בעו"ש"ע, וכיון שכן לא גרע צעולה זו דנ"ד מאלמנה, וכמ"ש בחקרי לב.

גם ביביע אומר ח"ה ס"י י"א כתב, שאם נבעלה לבחור שלה לפני הנשואין עמו יש לה ז' ימים לצרכה משום לתא ידידיה, כי עכ"פ עדיין בחור הוא שלא נשא מעולם, ואותן מלעות שהליעה לו באיסור הליעה לו עתה בהיתר ושמהים הם בנשואיהם כדת משה וישראל, ולא דמי לנערה שנפתשה בזנות להנשא לאלמון שדן הגנת ורדים שאין לה אלא יום אחד לצרכה, כיון שמלדו הרי הוא אלמון שנשא כבר מקדמת דנא, ומלדו תצא שהיה כבר צעולה, משא"כ כאן שהוא עכ"פ בחור שלא נשא מעודו ונשואין הללו אלו נשואין ראשונים, ואם כי אינו מכלל בחורי ישראל הכשרים שלא טעמו טעם חטא, וגם היא אינה מכלל נשות ישראל הכשרות האוגדות פתחיהן כו', מ"מ אין לנו דנים דיני קנסות כיו"צ כו', והן אמת

מברכין אותה (י) ביום ראשון (ה) בלבד

ואם

באר היטב

(ה) בלבד. עיין אחרונים שהעלו דוקא ביום ראשון ובסעודה קמיתא ואם אכלו ביום ראשון הרבה פעמים אין מברכין ז' ברכות אלא בסעודה ראשונה. ואם לא אכלו סעודה קמיתא עד הלילה יש להסתפק אם יש לברך ז' ברכות בלילה. וכל זה באלמון שנשא אלמנה. מיהו בכתובה או בנחירה ודאי אם לא אכלו עד הלילה ודאי מברכין ז' ברכות ולא גרע מפניס חדשות כיון דלכתי לא אכלי בני החופה אכל אם כבר אכלו בלילתו יום אין מברכין ז' ברכות בסעודה שניה אם ליכא פניס חדשות. ובאלמון שנשא אלמנה לא מהני פניס חדשות ועיין ב"ש וחי"מ. התחיל לאכול ביום ראשון סעודה קמיתא באלמון שנשא אלמנה ונמשכה הסעודה עד הלילה מברכין בלילה ז' ברכות ולא ביום שלאחריו כה"ג דף ז"א ע"א ס"ג. והא דאמרין באלמון שנשא אלמנה דאין מברכין רק ביום ראשון לבד היינו ז' ברכות אכל הנכרה אשר ברא מברך כל ג' ימים אפילו באלמון שנשא אלמנה כ"כ הטור בה"י ועיין סעיף י"ג:

פתחי תשובה

(י) ביום ראשון בלבד. ע"מ וכו' דין אלמון ואלמנה כשהנשואין ביום ואינם אובליין עד הלילה נשאר בספק אם לברך וספק ברכות להקל. והח"מ רמז צה לעיין בתשובת מהר"ר מנחם עזריה סי' מ'. וראיתי שם שדעתו מסכמת ג"כ שלא לברך בלילה אך כתב ח"ל אכל מה נעשה במקום שהגדו לברך ז"צ בסעודה ראשונה שאכלוה בלילה גם באלמנה שנשאת באלמון ונתיים בליין גדול הוא ספר אגודה שכתב באלמון שנשא אלמנה ביום ו' נראה דאין מברכין אלא בסעודה הלילה כו' ונולד שם המנהג שלא לחלק בין נשאת ביום ה' לנשאת ביום ו' ולטעם מברכין לה בלילה ז"צ היה אפשר לומר ולא פליג ספר אגודה אהני אשני רבדני דנעיל ושאני יום ו' שלא הותר לקבוע בו סעודה אכל המנהג שהקבע ע"פ זקנים מוכח דלא שנה כו' ומנח"מ למורי הרי"ח ז"ל שכתב ד"ל נכון לחלק ולומר כי בלילתו היו יכולים לאכול הסעודה ראשונה מבטור יום ולא רצו לאכלה אלא בלילה אז אין לברך ז"צ בלילה אכל אם אחר החופה עד סמוך לתנחה קטנה כמו שנהגין בק"מ מקומות שאין סגלי לאכול מבטור אז מברכין ז"צ בלילה כיון שהיא הסעודה ראשונה של אחר החופה ואכתי לא מהל זמן

הפוסקים

ס"ק כח אות א — ס"ק כז אות ז

אוצר

בכתובה, הלא בחיים שאל פקפק על פשיעות זה ורפיח צדיק אי דיינין לה בכתובה, ומה גם דעיקר עדות הנשים צדיקה זו דנמלאת בכתובה, אינה צדיקה גמורה כמיש בשו"ת מהר"ם אלשקר סי' ל"ה, לכן נראה צ"ד דדיינין לה כבעולה מספק.

ה. ומוכת עץ. כתב צפרי האדמה ח"א פ"צ דברכות, דיש להסתפק באלמן שנשא מוכת עץ, כגון שיש בידה

שער מצ"ד שנעשית מוכת עץ ועל דעת כן נשאה, מה יהיה דינה לעיין ברכה כו', ופני מש"כ הב"ש סי' ס"ג סק"ג צ"ש הב"ח, דדוקא בעולה [שמה עמה ג' ימים] אכל אלמנה שאינה בעולה לריך לשמחה שבעה ימים, נראה דכ"ש מוכת עץ דיש לו שמחה יותר ולריך ז' ימים וכ"ש לנכרה, דאינו דיון שיהיה שוב לאלמון שנשא אלמנה, וכמ"ש בדבר משה [להר"מ אמריליון] ח"א יו"ד סי' ל"ה, דשניא דין קדירה שצטלו זה אחרים למוכת עץ דאין זה מיאוס והוי הנאה אש"ג דלא הוי כהנאה בכתובה כו', ובגנת ורדים כלל אי סי' י"ז [וגזכר צפ"ח סק"ט צה"י השמש לדרק] כתב, דמוכת עץ אש"ג דאין לה דין בכתובה וכחוצתה מנה, נראה בדברים דלא יגרע ממנה משפט הבחולות ויש לה ברכה כל שבעה, כיון דאין זה לא מיאוס כלל ונשרו בתוליה לאונסה, הרי לבו של חתן שמח זה שלקח אשה אשר לא ידעה איש כלל, שאין עיקר השמחה על היותה סתומה ובגורה אלא על היותה חדשה אצלו שלא נבעלה לזולתו, כן נ"ל לומר.

וב"ב עפ"י הגנת ורדים הנ"ל, דמוכת עץ דינה בכתובה ומברכין לה ז' ימים, כלל מצין (להר"מ צירדוגו) סי' כ"ג, הנהא וחסדא (על מס' כתובות) ח"א דקט"ו טור צ', ופני יצחק (להר"י אבולעפיה) ח"א מערכת הברכות סי' ק"ו.

פ. וכשנבעלה בהמיה ולא נשרו בתוליה. צחקרי לב סי' ל"א האריך להוכיח, דהנבעלת צהעיה חסודה כבעולה לעיין כתובה וכחוצתה מנה, וכתב דאי כחוצתה מנה מסתבר ודאי דגם לעיין שבע ברכות דינה כאלמנה.

י. ובשנבעלה שלא בדרכה. האריך להוכיח צחקרי לב סי' ל"א, דכחוצתה מלאתים בכתובה, וכתב דמינה לעיין שבע ברכות דאזלין בחר כתובה [ודינה בכתובה].

כח. ביום ראשון בלבד. א. דעות הפוסקים אם הא דאין מברכים אלא ביום ראשון היינו דוקא כל השבע ברכות אבל אשר ברא מברכים כל ג' ימי שמחתם, או דגם אשר ברא אין מברכין אלא ביום ראשון בלבד. עכ"ל ס"ט סוס"ק ה' מהצית הילל צ"ש הטור, דהא דאין מברכין באלמון שנשא

שלא נשאת מלוא בכתובה יצרך כל שבעה. וכ"כ בספרו חייב שאל ח"ב סי' ל"ח אות נ"ח, ושו"ת החיד"א סי' ה' דף י"א טור צ' ז'.

וב"ב בפני יצחק (להר"י אבולעפיה) ח"א מערכת הברכות סי' ק"ט, ובתולדות אדם (להר"א שור) כאן, שהנשוא אשר בחזקה בעולה ונמלאת בכתובה, דינה כאלמנה לעיין ברכות חתנים. ובצירך את הצרכים סי' ע"א סק"ג כתב, דכיון דנמלאתה שניה קיי"ל ספק ברכות להקל.

ובחינא וחסדא (על מס' כתובות) ח"א דק"ד ה' כתב, שג"ל דעיקר ספקו של האדמה קודם הנ"ל הוי היכא דילא על בכתובה ערעור של זנות, ולא נתברר הדבר, וזה נשאה בחזקה בעולה, ושוב נמלאת בכתובה, אלא הוא דכתב דמברכין לה ז' ימים, וכ"מ מסוף דבריו שכתב "כגורית", אכל צהעיה שנשאת לאיש ימים רבים ושוב נתגרשה או נתאלמנה ומלאת בכתובה, דכחצר מלאת דלא היה לו לבעלה הראשון גזירת אנשים, יודה האדמה קודם דאין מברכין ז' ימים, כיון דנשאת נשואיה נשאה אדעתא דבעולה ולא היתה לו שמחה שלמה מתחילה ועד סוף, ובדמחצתא מדברי הב"ח גבי אלמנה שלא נבעלה, ובהכי א"ש מה שהקשה על האדמה קודם צשיורי ברכה הנ"ל, ונ"ל מה דנשאת בחזקה בעולה דהיינו שהיה ריגון ולא נתברר הדבר כעין גזירת וכו' אש"ג דזה נשאה על דעת שהיתה בעולה מן הספק, אם נמלאת בכתובה מברכין לה ז' ימים וכתב דלא היתה בעולה שלא היה לבעלה גזירת אנשים וכיו"צ, אז דיינין לה כדן בעולה.

ובחקרי לב סוס"י ל"א, צנערה שנשאה בזנות ומתחילה הכחשה ורק אח"כ הודית בדבר, ועפ"י נשאה בחזקה בעולה, והעידו נשים מיילדות שהיתה בכתובה ובעל זה הסיר עכשיו בתוליה, כתב דאם צהעיה לקיים דברי הציעלים שאמרו שצאו עליה ודברי המיילדות שהעידו שפדיין היתה בכתובה, ע"כ שנבעלה צהעיה או שלא בדרכה, וכבר נתבאר דאם נבעלה צהעיה כחוצתה מנה, ואי שלא בדרכה כחוצתה מלאתים וספק ממון להקל לנבעת [ויצואר צע"ה צסי' ס"ז], ומינה לעיין ז' ברכות דאזלין בחר כתובה הו"ל ספק ברכות להקל, ומה גם דאף דבאדמה קודם קא פשיט ליה דהכונס בחזקה בעולה ונמלאת בתולה נותנים לה שבעה ימים לנכרה

צ. ועיין ביד ראם (להרא"מ הכהן) קונטרס כלילת חתנים סי' י"ב סעיף ז', שכתב דגזירת אש"פ שהיא בתולה יש לה דין אלמנה וכתובתה מנה, ולכן נ"ל שגם לעיין ברכה יש לה דין אלמנה. [וכנראה שלא ראה כל ספר החיד"א הנ"ל].

פתחי תשובה

ויבא של פסודת נשואין עד השתא כו' והביא סייע לדבריו עכ"ל ועי' עוד בשו"ת הרדב"ז ח"ג סי' תכ"ד מענין זה. ועי' בסידור הגאון מליסא ז"ל דברי בהמ"ז בבית חתן אמת י"ד שכתב על דברי הב"ש הג"ל נראה דוקא כשהיה ביום יחוד הראוי לביאה דלא הוי ביום יום החופה אבל אם לא היה יחוד רק גילוי לא מיקרי חופה דהא באלמנה לא הוי חופה רק כשיש יחוד הראוי לביאה וא"כ הוי החופה כאלו היה גילוי והוי הגילוי יומא קמא ומברכין לו ז"ב בפעודה שאחר היחוד ע"ש :

דעיין בספר בית מאיר שהביא דברי ח"מ וב"ש הג"ל וכתב ע"ז ולכן ראוי שלא נעשות הנשואין דלמנון ולמנה עד סמוך לחשיכה או שיעשו הפעודה מיד רובא ביום (ואף לדברי הגאון מליסא הג"ל אין תקנה בזה לכחלה שמהא החופה ביום והיחוד גילוי משום ליחוד לירך שמהא מיד אחר החופה שלא יהיה הפסק בין הברכות שמהא החופה ליחוד שא"כ ע"ל סק"ל בשם ספר המקנה ודוק) וכן מסיק בשו"ת בית סי' קי"ט. ושם מבואר דמנהג מדינת פולין עושין אף חופות בתולות בין מנהג למעריב סמוך לגילוי וכן ראוי נוהגין והפעודה רלוונה של חתן

וכלה עם השושבינים לנד שיהא מיד אחר החופה נמשכת עד שיסתמכו גילוי הקרואים ואינם מפסיקים בבהמ"ז עד גמר הפעודה העקרים ולא מברכין בהמ"ז עם ברכת חתנים בני פסוק. ואולם במדינה זו נוהגין לעשות החופה בלמנע היום והסתם והכלה והשושבינים מפסיקים ומברכין בהמ"ז אחר פעודתן בלא ברכת חתנים כלל ואף גילוי אחר פעודת הקרואים מברכים ברכת חתנים ולא שפיר עבדי דהוי דגילוי ראוי לברך מטעם פנים חדשות אבל ביום מהי"מ שלא לברך עכ"פ שהש"ב ואשר ברא אם הוא בלא עשרה ולא אם הוא בעשרה אף ברכות חתנים יש לברך עכ"ד. ולפע"מ לעיל סק"ל אפשר מנהג זה נכון הוא שמשעו לדעת הב"ש דמיקר החופה אינו מה שעושין ברחוב אלא האכילה במקום לנוע והיינו לפי"ד הב"ש בסי' נ"ה סק"ה דיש למנוע שלא יכנס לשם שום אדם כדי שיהיה יחוד גמור משא"כ לפי מנהג הג"ל שהכיר הבית מאיר שגם השושבינים לוכדים עמם בפעודה זו עיקר החופה הוא היחוד שאחר פעודה זו א"כ לא שייך לברך ב' פעמים ז"ב קודם החופה ודוק :

הפוסקים

ס"ק כת אוח א

אוצר

נתיב י"ט סעיף טו, אגרא דבי הלולי דכ"ט ע"א, ושלחן העזר סי' י"ב סעיף ד' ושם בשמלה ללצי סק"ח.

אולם ביום של שלמה פ"א דכתובות סי' י"ב כתב, דמדקאמר [בגמרא] יום אחד לברכה וגי' לשמחה, משמע דלא מברכין יותר מיום אחד אפילו אשר ברא, ולא כדעת הטור שכתב דאשר ברא מברכין כל ג', דהא ג' לשמחה ולא לברכה קאמר כו', וכן משמע להדיא ברמב"ם פ"ב דברכות, שאפילו ברכה אחרונה שהיא אשר ברא אין מברכין לאלמן ואלמנה אלא יום אחד. וכ"כ דעת בעל ההגהות שצ"ח המנהגים (להר"א עירנה) במנהגי כל השנה אמת י"ג.

ובעצי ארזים סק"ה כתב, דגיל לכוזים דהרמב"ן דס"ל דגם לברכה אשר ברא לירך עשרה [כמובא בסק"ח], חולק על דין זה של הטור וס"ל דבאלמן ואלמנה גם ברכה אשר ברא אינו נוהג אלא ביום ראשון. ובסק"ח כתב, דגם הרמב"ם חולק על הטור, שהרי כתב להדיא גם על ברכה אשר ברא דאלמן שנשא אלמנה יום אחד (צב). עוד כתב שם, ובסק"ה הג"ל לעיל מיניה, [דגם השו"ע לא ס"ל כהטור], דהטור כתב דאפילו באלמן ואלמנה מברך אשר ברא ושהשמחה צמטו כל ג', והשו"ע צופו הסיומן השמיעו ולא כתב אלא שהשמחה צמטו (צב).

ובתפארת יעקב סק"ז כתב, דלשון השו"ע דבאלמן ואלמנה מברכין אותה ביום ראשון בלבד, הוא לשון הרמב"ם, ומבואר שם דמייירי בברכה אשר ברא בלבד, וש"מ דבזכר דאף דקו"ל ג' לשמחה, מ"מ לברכה אינו רק יום אחד ואפילו אשר ברא אין מברכין, דלא כהטור שכתב דבג' ימים אומרים אשר ברא, וכן משמע בפרש"י בצרייתא ב"ק ז' ע"ב מברכין לבתולה ז' ואלמנה יום אחד, שהביא מה שאמרו להלן בפנים חדשות ז"ב וכלי פני"ח אשר ברא, וכוונתו דכאן ג"כ בפני"ח באלמנה יום אחד ז"ב ובתולה שבעה ימים ז"ב וכלי פני"ח באלמנה יום אחד אשר ברא ובתולה ז' ימים אשר ברא, ומבואר דאלמנה אפילו אשר ברא אין מברכין רק יום אחד, וכן עיקר

צב) שהרי כתב בפ"ב דברכות הל' ט' עד כמה מברכין ברכה זו אם היה אלמן שנשא אלמנה מברכין אותה ביום ראשון בלבד, ופירש בהל' י' דברכה זו שמוסיפין בבית חתנים היא ברכה אחרונה משבע ברכות [וכמו שהוא בשו"ע סעיפים ו' וז']. מדברי השו"ר ברכה סק"ד, שכתב ג"כ דכן דעת הרמב"ם. ודעת השו"ר ברכה עצמו עיין לעיל. וע"ש גם מש"ב בדעת השו"ע.

צג) וע"ש שם בעצי ארזים סקט"ו ד"ה עוד, שר"ל דכל החילוק שבין בתולה ואלמנה לא באמר אלא לברכה אשר ברא בלבד ובדליכא פנים חדשות, אבל בדאיכא פני"ח גם באלמן שנשא אלמנה מברכים ד"ב כל [ג'] ימי השמחה, אלא שכתב בעצמו שלא ראה לאחר מהאחרונים שדרך בדרך הזה.

שנשא אלמנה רק ביום ראשון לנד, היינו ז' ברכות, אבל ברכה אשר ברא מברך כל ג' ימים [שהוא לירך לשמחה עמה, כמבואר בסי' ס"ד סעיף ב']. וכתב בשו"ת מהרי"ט להלן סוס"י ע"א, שיש סמך לדברי הטור דהא אמרו בגמרא דאלמן שנשא אלמנה יום אחד לברכה, ומשמע ז' ברכות דסתם ברכה הוי ז"ב, חדע דברכה סתם הוי ז"ב מדת"ר מברכין ברכת חתנים בעשרה כל שבעה אר"י והוא שבאו פנים חדשות, הרי מוכח דסתם ברכה דקאמר הוי ז"ב מדעתי עשרה ומדעתי פנים חדשות, דאשר ברא לא צ"ע עשרה ולא פנים חדשות, א"כ מאי דקאמר בגמרא סתם ז' לברכה ז"ב קאמר, ועלה קאמר באלמן שנשא אלמנה יום אחד לברכה, משמע דוקא ז"ב יום אחד אבל ברכה אשר ברא כל שלשה ימים, כך נראה להביא קל"ה סעד לדברי הטור, אבל קשה דלא מלינו דבר זה מפורש לא בגמרא ולא בדברי שום אחד מהפוסקים, [ובגמרא דכ"ט לא מודו ליה דהא מילתא צא], וחו קשה לסברת הטור, דא"כ מאי פריך בגמרא בפ"ק דכתובות אהא דאמר רב אבל אלמן שנשא אלמנה אינה טעונה ברכה אלא יום אחד בלבד, אלא הא דתנן שקדו חכמים על תקנת צנות ישראל שיהא שמה עמה שלשה ימים, במאי קאי, בצחור הא אמת ז', ואי באלמן הא אמת יום אחד, אב"א בצחור ז' לברכה וגי' לשמחה ואב"א באלמן יום אחד לברכה וגי' לשמחה, והשתא לפי סברת הטור דגם באלמן שנשא אלמנה מברכין אשר ברא כל ג', הו"ל לשנויי דמאי דקאמר רב אבל באלמן שנשא אלמנה אינה טעונה ברכה אלא יום אחד היינו ז"ב, ומאי דתנן שקדו שיהא שמה עמה ג' ימים הוא לברכה אשר ברא לחודה דיברכי אותה כל ג', אלא ד"ל לסברת הטור דסתם ברכה היא ז"ב.

ובחיים שא"ל ח"ב סי' ל"ח אות נ"ט כתב, שכן כתב כהטור, בשלטי הגבורים [שעל הרי"ף דף ב' ע"ב אות ד'] ובספר הזכרון [לר"י הכהן טונוגי, פ"א דכתובות], ויש ללמד דגם המחבר ס"ל כהטור כנראה מסתמות דבריו צ"י ובב"ק היות, אלא דבשו"ע תפס לשון הרמב"ם כו', וכמדומה לי שצ"ב גלילותיו והגו כהטור ודעימיה, וכ"כ ה"ר יהודה החזיליוו בהגה כה"י על דברי השו"ע [שצ"סעיף י"ג] שיברכו שהשמחה צמטו באלמן שנשא אלמנה בג' ימים, דה"ה שיברכו אשר ברא כמ"ש הטור, וכ"כ כמה אחרונים. וכ"כ בספרו שו"ר ברכה סק"ד.

וב"ב כהטור או שהביאו דבריו, צ"ש סק"ז, פי' ה"ר גור אריה הלוי סק"ב, חכמת אדם כלל קכ"ט סעיף ד', סידור דרך החיים, סידור בית יעקב, חינוך וחסדא ח"א דקט"ו ג' דעת הכנה"ג כאן, כרם שלמה כאן, קלור שו"ע סי' קמ"ט סעיף ד', פני יחזק (להר"י אבולפיה) ח"א מערכת הברכות סי' ק"ח, אמרו שלמה ענק ה' אות ע"ז, תולדות אדם (להר"א שור) כאן, נתיבות השלום

אוצר

ס"ק כה אות א-ג

הפוסקים

הש"ס וכו'. ובסעיף כ' כתב, שכן מחצת להדיא מדברי המחבר בסעיף י"ג כו', וכ"כ ב"ש"ס כו', וכ"כ בשעמ"ק בשם הראב"ד דאלמנה שנשאת לאלמן יום אחד וכ"מ לענין זרעה חתנים אצל לענין שהשמה צמטו נראה דחור ואלמן כי הדדי נינהו ע"ל, הרי דרך לענין שהשמה צמטו אומרים בתוך ג' ימי שמחתו ולא לשום זרעה. ובסעיף כ"א כתב, דדעת העור הוא דעה יחידה נגד הרמב"ם וכל הפוסקים, ועוד י"ל צרור דעות נפל בדברי העור, שהרי העתיק זה מדברי הרא"ש ולא נזכר זה שם, וגם צקלור פסקי הרא"ש שהעור צמטו חזירם לא הזכיר זה, ועוד דאין לא היה מחיר דעתו ה"י, וגם כל מפרשי העור לא הזכירו זה, ועיקר הגירסא כן הוא דהשמה צמטו מצרכין כל ג' זמן שמחתם, ולכן הוסיף זמן שמחתם, כלומר דכיון ששמחתם ג' לכן מצרכים שהשמה צמטו כל ג' וכדברי הראב"ד שהצטו, אצל לזרעה אשר צר' מה ענין זמן שמחתם ומה שייך שמה לזרעה, ומפני שה"כ הביא העור מחלוקת אם לריך עשרה לאשר צר' אם לאו, לכן טעו המגיבים וכתבו גם מקודם אשר צר', ועכ"פ לדינא צרור הוא שאין לומר אשר צר' כל ג' דאלמן שנשא אלמנה כו', וידוע שצמטו העור נפלו הרבה טעויות, כמ"ש ה"י בחשונה בראש ט"ו כו', ועיין ש"ג שהוא העתק מהעור ויכיר שיש בזה הגה. ובסעיף כ"ב הוסיף, שה"ש פסק עפ"י העור ה"ל לזר' אשר צר' כל ג', ואחריו נמשכו כל מקלרי דיונים וכן נדפס בסידורים, ולדעתי צרור הוא שאין לזר' יקרוצ להיות זרעה לזבלה. ובסוף סעיף מ"ב כתב, דאלמן שנשא אלמנה הכריע ה"י מסבבה דנפשיה דכיון דצתולה מדינא דגמרא אומרים גם אחר ז' ימי המשחה, לכן צ"ג ימי שמחה דאלמנה אומרים שהשמה צמטו, אצל אשר צר' לא יאמרו כמ"ש.

ב. להסוברים דמברכים כל ג' ימים, מה הדין כשהתחילו לסעוד ביום השלישי מבעוד יום ונמשכה סעודתם עד הלילה. צדור לאברהם (להר"א חלקני) אות ז', הביא בשם הח' ר' שיצ"ס צקונערס, דצ"כ"ג לא יצרכו זרעה חתנים, וכתב דאפשר שראיתו היה ממש"כ כן צגנת ורדים לענין צדור יצתונה שטעו סעודת ציום השלישי ונמשכה סעודתם עד לליל ח' [כמציא בסק"ל אות ז']. והביא דברי הזכור לאברהם ה"ל, צפני יחזק (להר"א חזקאפיא) ח"א מערכת הברכות סי' ק"ח.

ג. ואם גם במחזור גרושתו מברכים כל ג' ימים. כתב בסידור צית עובד דיני צ"ח אות י"א, דלפי מש"כ צדור שמואל [המוצא בסק"ג אות א'], דמחזיר גרושתו נמי דינה כאלמן שנשא אלמנה לענין ז' זרעות בסעודת הראשונה, וה"ל לענין שמחה דיש לה ג' ימים [עיין ע"ז צ"ס ס"ד], נראה דה"ל דמצרכין אשר צר' כל ג' הימים, ומיכה אפשר דמחזיר גרושתו שאני דליכא שמחה צנשויהם כצנשויהי אלמן שנשא אלמנה, ודי להם שיכיו כדון נשואי אלמן ואלמנה לענין ז"צ דיומא קמא ולשמוח עמה ג' ימים, אצל לזר' נמי צ"ח אשר צר' לא דמינן להו לאלמן ואלמנה, ומיכה נראה יותר כ"ל הראשון. וציפה ל"ל ח"ד סקט"ז כתב, דכן נראה לו להכריע כ"י, דמחזיר גרושתו מצרכין אשר צר' כל ג' כדון אלמן שנשא אלמנה.

אולם בסידור דרך החיים כתב בשם אחרונים, דצמחזיר גרושתו אין אומרים אשר צר' כל ג', הואיל ואין אומרים שהשמה צמטו [עיין ע"ז צ"ס ס"ז אות ה']. וכ"כ צשלחן העזר סי' טו סעיף ז', דאחר סעודת הראשונה צמחזיר גרושתו אפילו זרעה אשר צר' אין אומרים. גם צפני יחזק (להר"א חזקאפיא) ח"א מערכת הברכות סי' ק"ז כתב, דצמחזיר גרושתו אחר סעודת הראשונה, אין לזר' להם אפילו זרעה צר' לחוד, ודלא כהצית עובד.

ואם

עיקר לדעתי כו', דהא צ"ס משמע להדיא דאלמנה יום אחד כמו צתולה ז', וכמו שם לא חמירין אשר צר' לאחר ז' כדמובא צ"ס, כמו כן דאלמנה אחר יום אחד, ועוד דלישנא דרז הו"א אינה טעונה זרעה ומפרשין לה אינה טעונה זרעה כל ז' אצל יום אחד צעין, משמע צדור דמיום ראשון ואילך אינה טעונה זרעה כלל, דדוחק גדול לפרש אינה טעונה ד' זרעות קאמר, דאטו אשר צר' לאו זרעה היא, לכן נראה עיקר כיון דספק זרעות להקל שאין לומר אשר צר' דאלמנה רק ציום ראשון בלבד וכו'. ובסקט"ז כתב עוד, שפיר הוכיח מדברי הרמב"ם והש"ס, דאין אומרים אשר צר' רק ציום ראשון בלבד דאלמן שנשא אלמנה, ויש לחמוה על העור שכתב בפשיטות מסבבה לומר אשר צר' כל ג', ולא זכר דברי הרמב"ם המצוירים להדיא להיפך.

וכ"כ צחוכן ישועות כאן בשם ה"ר שמואל פלורנטין, וציד דוד (פסקי הלכות) ח"ג עמוד ט' טור ז', דמדברי הרמב"ם נראה דגם אשר צר' אין מצרכים אלא ציום ראשון. ובבירך את אברהם סי' ע"א סקט"ז כתב, דכיון דליכא פליגתא צזה, ח"כ ספק זרעות להקל זולת במקום שיש מנהג לצר'.

ובתשובת הר"ש סלנט צקונצ' התצונה (להר"י ליפקין) סי' כ"א כתב, דדון זה של העור ל"ע, כי המחבר צ"ס צ"ס בסוף הכיון כהם וכתב שאומרים כל ג' שהשמה צמטו, משמע אצל אין מצרכים אשר צר', וגם צלוצ' כתב כן, גם צ"מ סק"ז כתב דכשילא יום ראשון שוב אין מצרכין אפילו אשר צר', ולא הביא דברי העור, ונראה דלדעת הרמב"ם דסובר דגם אשר צר' לריך עשרה דמיקרי זרעה חתנים, לדעתו מוכח שלא לזר' אשר צר' רק ציום ראשון, שהרי תלמוד ערוך דאלמן שנשא אלמנה יום אחד לזרעה, ולדעתו גם אשר צר' מיקרי זרעה חתנים, אלא שלדעת הרא"ש דאשר צר' לא מיקרי זרעה חתנים ח"כ אפשר דגם דאלמן שנשא אלמנה מצרכין אשר צר' ג' ימים, והא דיום אחד לזרעה הוא לזרעה חתנים [ר"ל כל ה"ז צ'], אולם נראה שגם הר"ן החולק על הרמב"ם צזה וסובר ג"כ דאשר צר' אינו לריך עשרה, מ"מ ס"ל דאין לזר' אשר צר' אחר יום ראשון כו', דמדבריו נראה דהצרייתא דמצרכין לצתולה שצעה ואלמנה יום אחד, ולא הזכיר שם לשון זרעה חתנים וגם לא הזכיר עשרה, קאי גם כשלא צ"ח פנים חדשות דאז מצרכין לצתולה שצעה ימים אשר צר' גם צל' עשרה, הרי מצויר צ"ח צרייתא דאלמנה אין מצרכין רק יום אחד גם אשר צר', וכן נראה מדברי רש"י כו', וצמחזיר שאמרו דאלמנה אינה טעונה זרעה רק יום אחד, משמע דאינה טעונה כלל שום זרעה יותר מיום אחד, ומי"ל להוסיף זרעה צ"ס ומלכות מה שלא הזכיר צמחזיר, ומשהשמה צמטו אין ראייה, דאינה זרעה צפני ענמה רק הוספה לזרעה הזימן ואין צ"ח שם ומלכות, וכרי לצתולה מצרכין שהשמה צמטו כל ז' יום, ואשר צר' צודאי אין מצרכין אחר שצעה, ח"כ גם דאלמנה דהשמה צמטו אומרים כל ג' משום דג' לשמחה, מ"מ אשר צר' אין לזר' רק יום ראשון, דכלל' הוא אלמן שנשא אלמנה יום אחד לזרעה וחו' לא, ולולי דברי האחרונים הייתי אומר דטעות נפל בדברי העור, כי היה כתוב רק דהשמה צמטו אומרים כל ג', אלא דמחמת שה"כ מציא שתי דעות בזרעה אשר צר' אי לריך עשרה, לכן הוסיפו גם אשר צר' מקודם אלא מש"כ שהשמה צמטו אומרים כל ג' כו', ונראה צ"ע.

גם בערוך השלחן סעיף י"ט כתב, דמדברי הרמב"ם צ"צ דזרעות מפורש שגם זרעה אשר צר' אין מצרכין לאלמן שנשא אלמנה כל ג', וכן מצויר מכל רביתיו הראשונים שכתב דאלמן שנשא אלמנה אין הצרכה רק ציום הראשון דאז מצרכין לה ז' זרעות, ויותר אין מצרכין אפילו אשר צר', וכן מוכח להדיא מחזק סוגיית

[סז] ואם בחור שנשא אלמנה או אלמון (יא) שנשא בתולה מברכין אותה כל שבעת ימי המשתה

ביאור הגר"א

[סז] האם ב"ו או כ"ו.
שם כאן באלמון כ"ו
לא לאלמון כ"ו דליכא
כ"ו:

ואלו

פתחי תשובה

הרב דודת קודש ח"ב סי' ג'. ועיין בספר שו"ר גרסה להרב חיד"א ז"ל דמודה ל"ה
בחול ופליג עליה כחול כנושא לשם בעולה ונמלאת בחול דלא יכרך כל ז' ושיבו
לכא' שישמח עמה כל ז' ע"ש:

(יא) שנשא בתולה. עיין בספר זכור להגרסא שכתב אלתון חן הלירוסין שנשא
אלמנה וכן הנושא אשה לשם בעולה ונמלאת בחול יכרך ז"ב כל ז' ימי החופה.

הפוסקים

ס"ק כט אות א—ס"ק ל אות א

אוצר

דיליה דינו כאלמון שנושא אלמנה, ואין מברכין ז"ב חלל ביום
ראשון מפני שכבר טעמו טעם ביאה, והחת"ם בעלה, דבבחור
הנושא איתנייכוו תרחי, חיבת נשואין חדשים וביאה חדשה, ומ"מ
בחדל נמי מברך, דהרי אלמון שנושא בתולה מברך משום חיבת
ביאה בתולה, ובחור הנושא אלמנה מברך כל ז' משום שמחת נשואין
דיליה, וא"כ גם נואף אע"פ שטעם טעם ביאה כיון שהוא נשואין
ראשונים שלו מברך כל ז', ועפ"י יתכן להסתפק גם בנ"ד, אבל
עכ"ז י"ל דבנ"ד יודה החת"ם דאין לברך רק יום אחד בלבד, דחיבת
ביאה אין בגרושה וגם חיבת נשואין אין כאן כ"ו, דחיבת נשואין
היתה לו כבר עם הנכרית שדר עמה בדרך אישות כ"ו, ועכ"ל כן,
דא"כ אע"פ נכרי ואשתו שנתגיירו אחר שדרו זמן רב, יולדו נמי
ז"ב כל שבעה משום חיבת חופה, וביו"ד סי' רס"ט סעיף ט' מוזכר
רק דלריבין הפרשה, חלל ודאי זה פשוט דא"כ ז"ב כל שבעה, דאין
כאן לא חיבת נשואין ולא חיבת ביאה, וכ"כ בנ"ד, כן נלע"ד פשוט,
ושמתי שישנם בטלי תשובה שחיו כמה שנים חיי אישות ללא חו"ק
ומהם שכבר הולידו בנים, ועושים להם חו"ק ומברכין להם ז"ב
כל שבעה בהסתמך על החת"ם הג"ל, ולדעתי לא יפה עושים,
דבכה"ג לא אמר החת"ם רק בנואף ובעולתא דיליה, ולא אחרי חיי
אישות זמן רב, והגם שעושים כן כדי לקרצם ולא לביישם, כל זה
לא מספיק לברך צרכות לבעולתא דפרהסיא. וכ"כ בסוסי"י י"ד.

ל. כל ז' ימי המשתה. א. אי חשבינן ז' הימים מעת לעת,
או דתיכף כשעבר יום השביעי לנשואין כבר כלו
ז' ימי המשתה, או דגם ביום השביעי עצמו אמרינן מקצת
היום ככולו כמו באבילות ואין מברכין ביום השביעי רק
בבוקר. כתב בגמ' ורד"ק א"ח כלל א' סי' כ"ח, נסתפקנו אם
יכרכו צרכות חתנים ביום אחרון בסעודה שעושין בחלות היום, או
דילמא אמרינן מקצת היום ככולו וכבר שלמו ז' ימי החופה, וחזין
כמה מילי דקו"ל מקצת היום ככולו ובקצת מילי אמרינן דבעינן
כולהו שיעורי שלימין לגמרי, וראוי לתת טעם בכל דבר ודבר כפי
מה שהוא, ונראה דמסתמא בכל דבר י"ל זו מקצת היום ככולו
זולתי היכא שנתפרש זו כ"ו, ולמאי דאחינו עליה נראה דבעינן ז'
ימים גמורים, דבירושלמי פ"ק דמו"ק יליף דאין מערבינן שמחה
בשמחה מקרא דמלא שבע זאת כ"ו, וכיון דכתוב מלא שבע זאת
הוי לשון השלמה, וכיון דכתוב לשון השלמה בעינן עד שעה אחרונה,
וכמ"ש גבי שבעת ימי מלוואים דהוי שלימים מהאי טעמא כ"ו, ויש
לכב"א קצת סעד דבכתובות כ' א' אמרו תניא מפני מה אמרו
אלמנה נשאת בחמישי ובעלתא בששי שאם אחת אומר תבעל בחמישי
למחר משכים לאומנתו והולך לו שקדו חכמים על חקנת בנות ישראל
שיהא שמה עמה ג' ימים חמישי בשבת וערב שבת ושבת כ"ו, וכיון
דשמחת הבעולה היא ג' שלמים, מינה ילפינן דשמחת הבעולה
שחיהו ז' שלמים, וכיון דהא מיהא אית ליה שמחה במצרך צרכות
כל שבעה שלמים, ואין לסתור דכא קמן שיום ראשון של החופה
אינו יום שלם ואע"פ שבעינן ליה כיום שלם, וא"כ ה"ה ליום
אחרון, דכיון דדבר זה תלוי במעשה [היינו החופה], כל עוד שלא
נעשה המעשה לא ימלא מקום לחול, ואפילו שהיה בערב היום חשוב
יום

כט. ואם בחור שנשא אלמנה וכ"ו. א. מקור הדין ואם
יש חולקים ע"ז. דין זה הוא מהרמב"ם פ"צ דצרכות
הל' ט'. וכתב ביציע אומר ח"ה סי' י"א, דכן מסוק הש"ס בכתובות
ז' א', דאלמון שנושא אלמנה אין לו חלל יום אחד לצרכה, ואילו
בחור שנושא אלמנה יש לו כל שבעה, וכן דעת הר"י מ"גש וה"ר
שמאל הגיד והרשב"א והריטב"א והמאורי והר"ן וכל הראשונים
שהובאו בשמ"ק שם, שבחור שנושא אלמנה יש לו כל שבעה לצרכה,
ולאפוקי ממש"כ בתשובה גאון בגמ' קדם ח"ד עמוד כ', דבין בחור
ובין אלמון דנסיב אלמנה לא מברכין ליה שבע צרכות חלל חד
יומא דלא מברכין שבע צרכות חלל לילייה דבתולה כ"ו, והיא סברא
יחידאה נגד משמעות הגמרא וכל הראשונים, ולית דהש להאי סברא
כלל, וטעמו של דבר מוזכר בר"ן שם, שצרכות חתנים נחקקה על
שמחת לבו של חתן, הלכך בחור שלא נשא עדיין דאית ליה שמחה
טפי מברכין לו כל שבעה לעולם אפילו נשא אלמנה, אבל אלמון
שנושא אלמנה כיון שכבר נשא מקודם והיא ג"כ אלמנה מן הנשואין
אינו שמה כל כך הלכך ביום אחד סגי, אבל בתולה שנשאת לאלמון
אית ליה שמחה טפי לפיכך מברכין כל שבעה.

וכתב בערוך השלחן סעיף ל"ב, דאע"ג דלענין שמחה י"א דכשהיא
אלמנה אע"ג שהוא בחור אין השמחה יותר מג' ימים כמ"ש
בסי' ס"ד, מ"מ לענין צרכה הוי שבעה בחד מנייהו, או כשהיא
בחור אף שהיא אלמנה או כשהיא בתולה אף שהוא אלמון, דהשמחה
תלוי רק בה כמ"ש שם אבל בצרכה תלוי בשניהם. וכ"כ בצרכה
הצית שער ס"ב סעיף י"ד ושם סקט"ז, דאף דלענין ז' ימי המשתה
יש פלוגתא הפוסקים [א"י ח"ב להש"מ], אבל לענין ז' צרכות כו"ע
מודים. ובראש משביר ח"צ ש"ת תתמ"ג דס"ח א' כתב, דמנהג שאלוניקי
דבחור שנשא בעולה נהג ג' ימים לצרכה כ"ו ולא ידעתי הטעם,
דבשמ"ק כתובות ז' א' מוזכר דלכו"ע בצרכה יש לה ז' לצרכה
אפילו כשנשאת לאלמון ובחור יש לו ז' אפילו נשא בעולה, וכן פסקו
כל הפוסקים, וכן נוהגין בא"י כ"ו, ולא ראיתי מי שחולק בזה, ולא
ידעתי טעמו של דבר על מה סמכו לנהוג כך, ואחר שהאריך בזה
מסוק שם צמור ג', דלהלכה ולמעשה נראה לנו בהסכמת מהר"י
לדקה והרב מר גיסי, שיכרך כל ז' כ"ו, וכן הנהיג אחד מן הרבנים
מעירנו והוא מהר"י הלוי, דבחור שנשא בעולה ז' ימים לצרכה
כמזכיר בשו"ע.

ב. בחור שבא על אשה בלא נשואין, כשנושא אשה
לראשונה אם דינו כבחור או כאלמון. עיין בסקט"ז
אות כ' מד"ה ויש שחילקו.

ג. ובשחי עם נכרית דרך אישות ואח"כ נושא ישראלית
בחופה וקדושין, או שחי עם ישראלית דרך אישות
בלא חו"ק ואח"כ עושים חו"ק, האם דינו כבחור או כאלמון.
בקנין חורב ח"ג סי' ל"ב תשובה צ', נשאל צמי שהיה נשוי נכרית
ונעשה בעל תשובה ונושא גרושה, אם יש לברך להם ז' צרכות כל
שבעה כדין בחור הנושא אלמנה, וכתב דמקום הספק הוא לדעת
החתם סופר המוצא בפ"ח סקט"ע [ובאור"ח פ' סקט"ז אות ה'],
שחולק על בעל שיבת ליון בנוצ"י מהדו"ה שכתב דנואף שנשא בעולתא

אוצר

ס"ק ל אות א

הפוסקים

יום שלם כיון שמשעה שחלל מקום לחול הוא נוכח וכולך, משא"כ
ציום אחרון שכבר חלה השמחה וגמלה לריך לקיים השמחה עד
תשלום היום, וכבר שמענו שהרב יצחק קאשטרו עשה כן בנשואי
זנו, ואע"פ שנהגו שהחתן יולא קלה לחון ציום השביעי לפקח על
קלה עסקים, מ"מ כשהוא לביתו עדיין השמחה קיימת וכשסופר שם
מזכר ברכת חתנים.

ובפרי האדמה ח"א פ"ד ברכות סוף כ"י י' כתב, שחלל כתוב
למז"ל המגין, דלענין יום ז' או יום ג' (ז' או יום א' יצ)
כל אחד כדיוק, לא אמרין מקלה היום ככולו, ודוקא צאלל [אמרין
פן] משום דהלכתא בדברי המיקל צאלל, והכי נראה מסוגיא דמ"ק
דף י"ט, וכן הורה וסודו לו חזריו.

ובחיים ביד יו"ד סי' ק"ח, כתב בנידון לענין חתן שמת לו מת
שליך להשלים ימי השמחה ואח"כ נוכח אצילות, דהחתן
עשה הנשואין ציום ו' צדוקר ועשה סעודה צו ציום, וא"כ ז' ימי
החופה נשלמים עד סוף יום החמישי בדברי הכנה"ג [בשכנה"ג
יו"ד סי' שמ"ב הגה"ע אות צ'] והבית דוד סי' קס"ט, דצ"י ימי
השמחה צעיין שלמים ולא אמרין מקלה היום ככולו.

ובבאר יצחק א"ח סי' כ"ג כתב, דאף דנזיר ו' צ' ילפי מדכתיב
עד מלאת הימים דצעיין ל' יום, ואפ"כ אמרו שם דרב מהנא
ס"ל דנזיר הוי מקלה היום ככולו כו', אפשר לחלק קלה, דשאי
מלא שבו זאת דכתיב בדיקא, משא"כ עד מלאת הימים דלא נכתב
בפירוש דצעיין ל' יום רק מדרשא ילפיין זה, ועפ"י נחא דלא
אמרין ציום ז' דז' ימי המשחה מקלה היום ככולו. וכבר כתב בעי"ז
בגנה ורדים הג"ל שם לעיל מיניה, דאשכחן בנזירות דסתם נזירות
ל' יום הוי כדכתיב קדוש יהיה זיהיה ציגמטורא שלשים, ואמרין
ציום פ"ג דנזיר דמגלה יום שלשים ואחד ואם גילה ציום שלשים
ולא משום דמקלה היום ככולו כו', ודוקא דיעבד יא אצל לכתחילה
צעיין ל' [שלמים], ונראה דהטעם דנזיר כתיב ציום מלאת ימי
נזרו, ולישנא דמלאת משמע שישים כו', ואילו היה כתוב מנינא
דשלשים מפורש הו"ל דאחא הך קרא דמלאת להודיענו דצעיין ל'
גמורין, אצל השתא דמנינא דשלשים לא אחמר בפירוש דיינו לקיים
המקרא ולומר דאייירי [רק] לכתחילה.

ועיין בע"ז המוצא בסק"ע אות י"א, שכתב בשם מהר"ל מפראג,
דמסכת סופרים משמע דכל ז' מזרכים צדוקר ובערב,
ואפילו ציום ז' משמע דמזרכין אף צלילה. אולם בשו"ת רד"ז
ח"ג סי' תתס"ו כתב, דמה שנהגו שמוסין סעודה ציום השביעי
צלילה שהוא ליל שמיני, ומזרכין אשר צרה, היא צרכה לצטלה, שלא
תקנו אלא שבעה, ומה שטוענין לומר לפי שכל לרבי הסעודה מכניין
ציום השביעי, אינה טענה כלל שהכל הולך אחר זמן הסעודה שהוא
זמן הצרכה וכיון שהיא בשמיני אין ראוי לצרך כלל והמזכר הוי
צרכה לצטלה, דלא אמרין מחמת הלולא אלא שהשמחה צמטור
דלית בה לא צרכה ולא הזכרה, אצל צרכה אשר צרה לא תקנו
אותה אלא כל שבעה ותו לא. וכ"ד כל הפוסקים המוצאים בזה
הבא.

ובתשובת הרב מכלוף אבותורי, צרכה שצא סי' י"ט, כתב ע"ד
מהג מקום מסוים שמוסין הנשואין צלילה וכליל
השמיני לנשואין עושים סעודה ומזרכים ז"ב, דמנהג זה הוא מנהג
בטעות ומלא לצטלה. והמחבר שם צ"ל, כתב ע"ז, שמהגס הוא
שצליל הכניסה לחופה מתאחרים מלצרך ז"ב עד שעה מאוחרת צלילה,

(צ) באלמון ואלמנה, להסוברים דמברך ברכת אשר ברא כל ג',
עיין ע"ז בסק"ח אות א' או לענין ג' ימי השמחה המבואר בס' ס"ד.
(צו) באלמון ואלמנה לענין עצם הברכות, או בבחור ובתולה לענין
פנים חדשות.

וכליל השמיני ממחרים לעשות הסעודה מיד אחר שקיעת החמה,
וא"כ אם נספור כמ"ד שריך מעה לעה [כמוצא להלן], הם יכולים
לצרך צ"ד.

ויש שכתבו דחשבינן הו' ימים מעת לעת. צמחזיק צרכה א"ח
ק"א סי' קל"א, ומוצא צערי תשובה א"ח סי' קל"א סק"ד
וצפ"ת כאן סק"ז, כתב דאם יש חתן צשחרית יום ח' כגון שנשא
ציום ד' אחר חלות וציום ד' הבא צשחרית יש שנהגו שלא לומר
חתנויים [וכמוצא צמג"א שם סק"ז], ונראה דמנהג יפה הוא לפי
מש"כ בגנה ורדים [הג"ל] לענין ז' ברכות דז' ימים שלמים צעיין
כו', ולענין נפילת אפים שפיר נהגו, אך לז"ב לריך להחייב.

ובקנין הגוף ח"ב דף י"ב ע"ב אות ז' כתב, שלפי דעת הגנה ורדים
הג"ל אם עשו החופה ציום אחר חלות מזרכים ז"ב גם
ציום ח' עד אותה שעה, ומש"כ עוד הגו"ר להלן שם, דאם נמשכה
סעודת יום ז' עד הלילה דאין מזרכין ז"ב, ל"ל דמיויר דהחופה
היתה צתחילת הלילה. וכ"כ שם בזה"ל ג' שחלל צכתי למי מקדושים,
דהני ז' ימים דמיויר צכו הגו"ר, היינו ז' שלמים דהיינו מעל"ע,
דאלי"כ קשיא דידים אדירה.

גם בחגיד מרדכי סי' א' כתב, שהורה עפ"ד בגנה ורדים [הג"ל],
והחיד"א בקשר גודל סי' י"ט אות כ"א, שכתבו [לענין אמינות
תחנות] דז' ימי החופה הם ז' שלמים, דנפק"מ לענין ז"ב היכה
דאכלו קודם שגמלו הו' מעה לעת, דמזרכין ז"ב כו', אמנם חמיה
לי אחאי לא הביא הגו"ר ראיה לדבריו מתשובת הרא"ש כלל כ"ו
סי' צ' ופסקה הרמ"א בסעיף ד', שכתב דמשעה הצרכה שכתרו
להחיות מתחילין ז' ימי החופה כו' אצל אין הדעת נוטה שיהיו
תלויין באכילה ראשונה כו', הרי מצוהר מדבריו דז' ימי החופה
מניין שעות שכן נקט צלישניה ומשעה הצרכה כו', והרמ"א כתב
צלשנו מתחילין מיד, ומדנקט הרא"ש שעות והרמ"א קאמר מיד,
דצרך צדוק דאחי לאשמועיין דז' ימי חופה מניין שעות משעה שצרכו
ז"ב, וכיון דמניין שעות אינם נשלמים ז' ימי החופה אלא מאותה
שעה שצרכו ז"ב כדי שיהיו ז' שלמים כו', (וע"ש מש"כ עוד בזה,
ימה שהאריך לדחות דברי הכנסת יחזקאל דלהלן), ובסוף התשובה
כתב, דחמיה מילתא איך כתב החיד"א צמחזיק צרכה [הג"ל] לריך
להחייב צדוק, מאחר שהיה לפניו תשובת הגו"ר דראיותיו מכריעות
דצעיין ז' שלמים, ועוד שדבריו סתראי נינהו ממש"כ בקשר גודל,
והאמת יורה דרכו דמש"כ צמחזיק צרכה היה צתחילת ימיו, ובסוף
ימיו נחייש צדוק וכתב לפסק הלכה דצעיין ז' שלמים, והראיה לזה,
דשם בקשר גודל אין לדבריו צמחזיק צרכה, ורמז בזה שצתחילת
ימיו לא התלע צה.

ובשאלת משה (להרמ"ש וסרמן) א"ח סי' י"ט כתב, שכן הסכימו
גדולי האחרונים (צו) שריך לחשוב מעל"ע, ושכן הורה
למעשה.

אולם עפ"י סק"ז, דכנסת יחזקאל סי' ס' האריך בזה ומסיק
דאין מקום כלל לומר דאזלינן בחר מעל"ע. וע"ע להלן שם
צפ"ת, דהמקנה צק"א הביא ראיה מהש"ס דאפילו שעה אחת
סמוך לערב עולה ליום א' למנין ז', ושכן עיקר.

ובבאר יצחק א"ח סי' כ"ג, האריך לדון על ראיות הכנסת יחזקאל,
וכתב להוכיח דמדברי החוס' בכתובות ד' א' ובצבורות ל"ד
צ' מוכח כשיעור הכנייה, ומסיק דלכן גם דעתו מסכמת דאין נותנים
מעל"ע דז' ימי המשחה כו', ואף שכבר נהגו צנפילת אפים כהמג"א
[הג"ל], אך ז"ב צדוקר צודאי אין לצרך, כי הם ברכות לצטלה,
וכמ"ש הכנייה הג"ל והוא צדוק.

גס

(צו) שם כתב כן בשם ההפלאה והערך השלחן ועוד, אך עיין להלן
שהם כתבו להדיא להיפך.

אוצר

סי' ל אות א

הפוסקים

אי אמרינן דיום ג' הבא אחריו שהוא ז' לנשואין מקלף היום ככולו ולא יוכלו לבדק ז"צ בסעודה שעושים בו דיום בחלות או אח"כ כיון שכבר עברו ה' ימים, או דילמא ז' ימים שלמים צעין ושפיר דמי לבדקינהו עד שתחשך היום שילא יום ז' לגמרי וכבר הגענו לגבול שמיני כו', ע"ש שהאריך להוכיח דכן כוונת הגנת ורדים הג"ל.

וב"ב בשער המפקד (מנהגי ירושלים) חו"ה דיני נפילת חפים סי' ד', דשאני דין דלא אמרינן מקלף היום ככולו, מדין דצעין ז' ימים שלמים מעל"ע, דקושטא הוא דצחתן לא אמרינן מקלף היום ככולו, דאם הו"ל הכי אי"ב דיום ז' לחופה בחצי היום אינו יכול לבדק ז"צ בסעודה דכבר נשלמו ימי חתונתו, דומיא דאכל דיום ז' אחר שעמדו המנחמים פקעו מנייה כל דיני אכילות, כי אותו המקלף שהתאכל צבור סגי ליה וחשיב ככולו יומא ואח"כ הותר בכל, ואילו הוי כן גבי חתן אי"ב אין כאן כי אם ששה ימים ומקלף יום שביעי, וזה לא מלינו כלל, והגנת ורדים הג"ל הביא לו מקרא שכתוב מלא שבע זאת, אכן דין דמעל"ע הוא ענין אחר, והוא דמיון לקדשים דמחשבים בהם שעות וזאת לא מלינו בדינים התלויים במספר הימים, וא"כ הגם דדינא דצעין ז' ימים לחתן ולא אמרינן מקלף היום ככולו, היינו לענין דיום השביעי כולו עד הלילה הוי ג"כ יום חופה לכל מילי, אבל לחשוב מעל"ע ולהוסיף גם ליל שמיני ויומו עד שעה שנכנס בה לחופה בשבע הקודם, זאת לא מלאנו כי אם בקדשים ובחתינות שחלתו חמה וכיוצא, ואין זה נלמד מתוך דין דלא אמרינן מקלף היום ככולו, דהאי לחודיה ודאי לחודיה, ומהאמור נפלתהי על מש"כ במחזיק ברכה דהך מנהג שנהגו שלא ליפול ע"פ דיום שמיני מנהג יפה הוא עפ"י מש"כ בגנת ורדים הג"ל, ולא כן הוא דמעולם לא דיבר בגנת ורדים ליום שמיני כלל, וכל יסוד דבריו הוא לומר דיום ה' צעין שיביה שלם ולא אמרינן ציה מקלף היום ככולו ומינה דמצרכין ז"צ כל היום, ועכ"ז כתב בגנת ורדים דאם נמשכה סעודתן עד הלילה אין מצרכין ז"צ שכבר נשלמו לגמרי ז' ימי המשחה [וכמוצא בזה] ושם בחא"כ"ע דיני קדושין סי' ע"ו, הוסיף לתמוה, דצרכי יוסף חו"ה סי' קפ"ח אות י"ד הביא צעלמו דברי הגנת ורדים דאם נמשכה סעודת יום ז' עד ליל ה' אין לבדק ז"צ, ופלא שבמחזיק ברכה קו"א אשר חזרו אחרי הצרכי יוסף לא זכר את דברי עצמו שכתב בצרכי יוסף.

גם בירך יעקב חו"ה סי' ל"ז דל"צ עור צ', חמה כ"ל על המחזיק ברכה, דהיכן מלא זאת בדברי הגנת ורדים, ושם בעור ד' כתב על דברי ההגיד מרדכי [הג"ל], דהוא מילתא דתמיכה עובא, דבגנת ורדים מצוהר דלא צעין ז' ימים מעל"ע כ"א דוקא דיום ז' דזמנו הוא עד הערב ולא אמרינן צו מקלף היום ככולו כו', ודברי הרא"ש שהביא ההגיד מרדכי לא נגע ולא פגע לה, דהרא"ש איירי היכא שהולך לעיר אחרת אחר שנכנס לחופה אם מתחיל ז' ימי החופה משעת אכילה ראשונה או משעת ז"צ של החופה כו', ולכן נקט בלשונו משעת הצרכה כו', וזה דקדק הרמ"א דנקט מיד אחר ז"צ כו' ולא משעת אכילה קמייחא, והוא פשוט לכל מעיין בדבריהם כו', והחיד"א בקשר גדול רק הביא בקיטור דבריו שבמחזיק ברכה כו', ע"ש שהאריך הרבה לדחות דברי ההגיד מרדכי, וכתב דכל דברי ההגיד מרדכי מתחילה ועד סוף תמוהים הם.

וב"ב ביביע אומר ח"ה סי' ז' אות צ', דאין ספק בדבר כלל שיש ציה משום צרכה לצטלה לאחר שנשלם יום שביעי לשבעת ימי החופה כו', וכבר העיר בעולת שמואל (להר"ש קונפורטי) סי' ד' ע"ד המחזיק ברכה ששגגה פלטה קולמסו, כי אדרבה מצוהר בגנת ורדים שאין לריך מעל"ע כו', וכן השיגו הזכור לאצרכה (להר"א חלקניע) ח"א מט' וידוי דכ"ה ח' ובח"ג ד"ח ח', וכ"כ בטכרת המים מערכת צ' אות ע"א כו', ולפי דרכו למדנו דלכו"ע אין למנות ז' ימי המשחה מעל"ע וכדעת הכנסת ויחזקאל.

וכשהתחילו

גם באפריון דוד סי' מ"ג כתב, דנראה דז' ימי המשחה לא צעין מעל"ע כו', וראיה לדבר דהרא"ש כתב צ"ק דכתובות דיומא קמא י"מ סעודה קמייחא כו' ומיחו אם לא אכלו עד הלילה מצרכין דלא גרע מפנים חדשות, ונתחצצו האחרונים בדבריו כו' [עיין ע"ז בסקל"ע אות ו'], ולא אישחמט שום פוסק לומר דאם לא אכלו סעודה ראשונה עד למחר קודם זמן החופה דאחמול שיצרכו ז"צ אף בצחלה, וע"כ דלא צעין מעל"ע והא דאם אכלו סעודה ראשונה בלילה דמצרכין, נראה דהיינו עממא משום דדרכן היה לאכול בכל יום סעודה שניה בסוף היום (עיין ברכות צ' ע"א וע"כ משעה שהכניס כו', וצ"ע ע"ז ח' תוד"ה צת יומא וברש"י שם), וכ"כ אחר החופה היו רגילין לעשות סעודה ומשחה בסוף היום, וא"כ אף אם נמשכה סעודתן מהמת איזה סיבה עד הלילה הוי סעודה הלילה תשלומין לסעודה סוף היום ונחשב כאילו אכלו דיום ולכך מצרכין כו' [כמוצא בסקל"ע אות י"א], אמנם במג"א [הג"ל] כתב דיש נוכחין שאפילו דיום ו' שהוא ח' לחופתו אין יצילין כיון שהחופה היתה סמוך לערב, אך נראה בכוונת המג"א דזה דוקא כשהחופה נעשית בערב שבת סמוך לערב כו' דאז מניין ז' ימי המשחה מליל שבת [עיין ע"ז בסקל"ע אות א'], אבל אם נעשית החופה כמה שעות קודם הלילה או בשאר ימי החול אף סמוך לערב, דמונין ז' ימי המשחה מיום החופה, לא צעין מעל"ע וזה ברור.

ובספר החיים לחו"ה סי' קל"א סעיף ד' כתב, דכן משמע מסתימת כל הפוסקים דאין מצרכין ז"צ דיום ח' ולא שייך בזה מעל"ע כו', וזה לא נשמע מעולם וכל כה"ג הו"ל לפוסקים לבאר כו', וגם לענין אמירת תחנון כתב שם, דאם לא יאמרו תחנון יטעו אף לבדק ז"צ עוד, לכן נראה דיש ליפול דיום ח' וכן מנהג העולם צ"ה. ע"ש מה שהאריך בזה.

ובמעין גנים (ח"צ מט' עלי לצונה) כאן כתב, דדברי ספר החיים הג"ל נכונים, וקלף אנשים עשו פרה לעבור על לא תשא לבדק ז"צ דיום ו' שהוא ח' לחופתו, והכניסו עצמם צספק ברכות נגד הפוסקים הג"ל וכו'.

וב"ב דז' ימי המשחה אין מעל"ע, בחרם שלמה כאן, משיב דבר סוסי' ל"ו, שלחן הטבור סי' קל"א סעיף ע"ז, וכף החיים לחו"ה סי' קל"א סק"ט. ובערוך השלחן כאן סעיף ל"א וליי כתב על הסוצרים דצעין מעל"ע, דטעות הוא.

ובדברי מרדכי (על שו"ע חו"ה) סי' קל"א כתב, דלענין ז"צ דיום השמיני לחופה בשחרית, פשיטא לן דלא מלי לבדקינהו ושהב ברכות לצטלה לגמרי כל שילא יום ז' לחופה, ונשחוממתי על מש"כ במחזיק ברכה [הג"ל] בשם הגנת ורדים דז' ימים שלמים צעין, והרי פשט דברי הרא"ש בכלל כ"ו [הג"ל] מוכח בהדיא דתיקף ומיד שצרכו הז"צ בשעת הנשואין מתחילין ז' ימי החופה וכל שחשך היום אח"כ נשלם יום ראשון מז' ימי החופה ומונה יום צ', והכי רהעי דברי הראשונים והאחרונים גבי מה שאמרו יומא קמא צריך כולהו וגבי יום ראשון דאלמון [עיין ע"ז בסקל"ע אות ו' וי"א], והכי אמרינן בכמה דוכתי אם לא בציח דצרים פרטיים שילאו מן הכלל ופרשו לנו חכמים דצעין מעל"ע, צרם הכא דמסתם קא סחימו לן נראה ברור דכל שנשא מצעוד יום וחשך היום מתנוגף וצא יום שני, ואמת אגיד דמן קדמת דנא הוי נהיגי הכא דיום ו' [השני מימית השבוע] שאחר החופה לצרכי ז"צ, ונתצטל המנהג מטעם שהוא ח' לחופה כו' וגם בליל ו' אין מצרכין, ונכון הוא צעיני מטעמא דכתיבנא, דנראה דבגבי שביעי אורחא דשמיני תמו ז' ימי החופה לגמרי ושוב אין לבדק ברכת חתנים כו', ועמדתי על דברי הגנת ורדים שהביא המחזיק ברכה הג"ל וראיתי שמעולם לא עלה על דעתי לומר שיצרכו ז"צ דיום ח' לנשואין, וכל עמנו לא בא אלא לבדק דין יום אחרון של נשואין דהיינו יום ז' ליום הנשואין, כגון שנשא יום ד'

אוצר

ס"ק ל אות ב

הפוסקים

סוסי ד', דקשה על הגנת ורדים שכתב שלא יצרכו, והלא כפי הגיל שפיר יכולים לצרך מכיון שהתחילו מצוים. ובשער המים סי' ח' אחר שהביא דברי הכנה"ג הג"ל כתב, דנראה שכוון לצרך בלתי הזכרת שם ומלכות כו' דהוי פלוגתא דרבותא ואפסק ברכות להקל. ועיין בספר זין השמשות, המוצא להלן בד"ה ובשנמשכה.

אולם בשבט הלוי סי' ל"ט כתב, דטעם הגנת ורדים נראה פשוט, דלא מציעא אס נימא כדעת הפוסקים דזוקא לענין שבת אזלינן בזה התחלה כיון דאיכא מזה להוסיף אי"כ גם בשעת ברהמ"ז עדיין קדושה שבת קיימת, אי"כ ז' ברכות בחול עכ"פ לא דמי לזה ופשיטא דלא יצרך, אלא גם אס נימא כדעת הפוסקים דגם לענין ר"ח דליכא מזה בהוספה אזלינן בזה התחלה, מ"מ זה לענין הזכרת המאורע דיעלה ויבוא שהוא חלק מברהמ"ז ממש, וכיון שגוף ברהמ"ז בא על הסעודה שהתחילה בעוד יום ממילא חייב גם ביעלה ויבוא שבברהמ"ז, וכל זה לא שייך בז' ברכות שאינם חלק מברהמ"ז ונאמרים על כוס בפני עצמו, והגם דקיי"ל דנאמרים רק בשמחת סעודה היינו דכלא סעודה לא נאמרים גם תוך ז' ימים, אבל לצרך על סעודה שהיכה תוך ז' כיון שעכשיו בשעת ברכה כבר עצרה השמחה, זה לא שמענו כו', אבל באלמון שנשא אלמנה כיון דגם כליל שני נהי דאינו מחוייב בברכה מ"מ זמן שמחה איכא, דהא קיי"ל ג' לשמחה כמבואר בסו"ד, אי"כ שפיר שייך לצרך בזה גם על התחלת סעודה של יום, משא"כ כליל ה' דלא שייך ברכה וגם שמחה ליכא, ולק"מ קושיית הפ"ת. וכ"כ בקלרס ביביע אומר ח"ה סי' ז' אות ב', על קושיית העולת שמואל הג"ל, דשא"כ עכ"פ יש לו ג' ימים לשמחה, שזהו גם טעמו של הבי"ד דס"ל [באלמון שנשא אלמנה] דמזכרים אפילו אס התחילו בסעודה כלילה שלאחריו כו' [עיין ע"ז בסקל"ט אות י"א], ומעתה אין זה ענין לנ"ד שהתחילו בשביעי וסיימו כליל שמיני, שכבר עברו לגמרי ימי השמחה.

ובחינא וחסדא (עמ"ס כתובות) ח"א דקיי"ג ד' כתב, שלדעתו י"ל בפשיטות, דמהתם לא משמע הפך דברי הגנת ורדים, דהתם כיון דלא עשו הסעודה ביים אותה הלילה קרינן בה יומא קמא כו', משא"כ ביודון הגנת ורדים שאכלו ביים האחרון ונגמרה קודם הלילה אי נמשכה כלילה, לכו"ע אין מזכרין ז' ברכות כיון דהוי הו"א יום שמיני ועבר זמן החופה כו', באופן שדין הגוי"ר מוסכם מהכל וכו'.

ובגהר פקוד ששער המפקד (מנהגי ירושת"ו) ה"ל קדושין סי' ט"ז כתב, שלא ידע טעם לפשרה זאת של בעל שער המים הג"ל לצרך בלי הזכרת שם ומלכות, דאחרי שהברכה איננה כחקה ואין זה מצרך בשם ומלכות מה לורך יש בזה, ולא זכר דברי רבינו פרץ רבו של הריב"ש שהביא הבי"ד באה"ע סוסי ד' שיהי מלעוג ענ האומרים ברכה בלי שם ומלכות היכא דלא מלו לצרך ברכה שלמה דמה טעם ימה לורך יש בזה כו', ולכן מנהג ירושת"ו שנהגו שלא לצרך כגל בכה"ג, מיוסד על אדני פז והוא הנכון ומיניה לא תזוט.

ובתב הרש"ז אויערבך בספר הזכרון להר"י וויינברג עמוד ס"ה, דיש שרואים להאריך בסעודת יום האחרון של ז' ימי המשחה ולצרך ברהמ"ז כלילה ולכן מקדומים לצרך ברכת חתנים לפני ברהמ"ז באמצע הסעודה, ויש לפקפק ע"ז, דאס נאמר שחיוצ ברכות נשואין קשור רק עם הסעודה ולא עם ברהמ"ז, מסתבר שהיינו מלריכוס בצרך ז' פעמים ברכת בפה"ג כמו בצרכת ארוסין ונשואין ולהפסיק קלת באמצע כמו שמפסיקין תחת החופה בקריאת הכתובה, אך אפשר דכיון שאותה סעודה שמחייבת ברהמ"ז מחייבת גם בצרכות נשואין, אין זה דומה לארוסין ונשואין אשר שם הם באמת שני דברים נפרדים אלא שאנו עושין אותן היום בבת אחת ול"ע, אולם חזן ממה שמפשות דברי הרמב"ם בפ"ב דברכות ה"ל ע', והחוס' בפסחים

ב. ובשהתחילו בסעודה ביום השביעי ונמשכה סעודתם עד הלילה. עפ"ת סוסי"ק י"ב, מהשערי השובה באו"ה סוסי"ק קפ"ח, שם הגנת ורדים או"ה כלל אי' סי' כ"ח, דאס נמשכה סעודת יום ז' עד ליל ה', אין לצרך ז' ברכות. ושם בגנת ורדים כתב, דגם כשגמרו סעודתן קודם הלילה ועדיין לא ברכו ברהמ"ז, נראה דאין יכולים לצרך ברכת חתנים בברהמ"ז [כלילה], כיון שכבר ילאו שבעה ימי שמחה לגמרי, שלא אמרו רח"ל אלא מזכרין ברכת חתנים כל שבעה ואי מצרך כליל שמיני נמלא שמזכרין ברכה זו ח' ימים, וזו מנין לנו כו', וכ"ש כשנמשכה גם סעודתם כליל ח' שאין לצרך, משום דכה"ג גם הסעודה עומה היכה שלא בימי שמחה, וע"כ לא איפלגו הפוסקים אי אזלינן בזה התחלה סעודה או בזה גמר סעודה באו"ה סי' קפ"ח ורע"א [לענין שבת ור"ח], אלא לענין הזכרה בלצד שאין שם מטבע ברכה מחודש, אכן כשיש מטבע ברכה מחודש, כה"ג חמיר עובא, ונראה דלכו"ע לא יצרך. והביאו דברי הגוי"ר הג"ל, או שפסקו כן לדינא, ביד מלאכי ח"ג סי' ס"ה, ברכי יוסף או"ה סוסי"ק קפ"ח, חופת חתנים סי' ט' אות ב', וזכור לאברהם (להר"א אלקלעי) אות ב', הגהות רע"ק איגר (בגליון השו"ע) כאן, כרס שלמה כאן, דבר אמת (להר"י מונסוניגו) סי' ד' שם הר"א לרפתי, וזהו דק חלק השו"ת סי' ו', פני יחזק (להר"י אבולעפיה) ח"א מערכת הברכות סי' ק"ב, אמרות שלמה עקף ה' אות כ"ט, חולדות אדם (להר"א שור) כאן, ברכת הבית שער ס"ב סעיף כ"ד ושם בשערי ציון סקכ"ה, שיה יחזק (להר"י אלפיי) דיני חתונה אות ע"א, שלחן העזר סי' י"ב סעיף ב' ושם בשמלה לצד סק"ז, אגרא דבי הלולא דכ"ע ע"א, ובבאר משה (להר"מ שטרן) ח"א סי' ה' אות ו'. ובבאר משה ניקומי אה"ע דקיי"ז ג' כתב, שנחובת בזה עם ה"ר משה בנבנשה [בנראה שהוא בעל פני משה], הלכה למעשה, וגמרונו שלא לומר ז' ברכות.

ובהאלף לך שלמה סי' ק"ז, דן בזה מדעת עצמו, וכבר ג"כ שהדבר פשוט שאין מזכרין, דאינו דומה להזכרת שבת ויו"ט בברהמ"ז כיון דברהמ"ז חלוי בפת, דכל היכא שאוכל פת נתחייב בברהמ"ז אי"כ חיוק כשאכל כזית ביים נתחייב בברהמ"ז בהזכרה, וכיון שכבר נתחייב בהזכרה אף שאח"כ כבר בא יום אחר לא נפקע מחויבו עוד, אבל שבע ברכות של חתן לא חל עליו החיוצ רק בשעה זו שמצרך ברהמ"ז, דהרי לאו הפת גורם פק"ח שח"ה היה סועד כל היום בלי פנים חדשות אינו חייב לצרך ז' ברכות, גם אס היה שם בשעת סעודה פנים חדשות אס בשעת ברהמ"ז חלף ה"ל לו ג"כ אינו חייב לצרך ורק כשיש פנים חדשות שם בשעת ברהמ"ז חייב לצרך, וא"כ לא חל עליו החיוצ רק בשעת ברהמ"ז ולא מקודם ולכן בחר שעת ברהמ"ז אזלינן, דלא שייך בזה לומר שכבר חל החיוצ עליו משעה שאכל כזית, דהרי יש בידי לפטור עצמו מחיובו אס ילך לו הפנים חדשות, ולא מלינו בזה איסור שלא יהיה רשאי הפנים חדשות לילך משם ערס שזכרו ז"צ [עיין ע"ז בסקכ"ה אות י'], רק אס לא אכל שם פת רשאי לילך משם, ואף אס אכל הפנים חדשות שם פת דאינו רשאי לחלק מ"מ לאו ה"ז גרס לו החיוצ שלא להסתלק רק הפת וברהמ"ז, אבל ה"ז מלדס היה רשאי להסתלק אי"כ הם נא גרמו לו החיוצ כו', ולא חל עליו עיקר החיוצ רק בשעה זו ממש שמצרך ז"צ אס ישנו שם, ולכן אזלינן בזה ההוא שעתא, וכיון דאז כבר נסתלקה השמחה אין לו לצרך עוד, והוי כאילו הלך לו הפנים חדשות ממש, וכ"ש שחלפו ימי המשחה לגמרי, כן ג"ל נכון.

וע"ע בפ"ת הג"ל, דאחר שהביא דברי הגוי"ר הג"ל דאין לצרך, י"ן לדברי הכנה"ג שצבא"ה סק"ה [ובאח"כ סקל"ט אות י"ב דאלמון שנשא אלמנה דאין מזכרין רק ביים ראשון, אס התחילו לאכול ביים ונמשכה הסעודה עד הלילה, מזכרין כלילה ז"צ], ונשאר בל"ע. וכבר הקשה כן בעולת שמואל (להר"ש קונפירטי)

אוצר

ס"ק ל אות ב - ד

הפוסקים

אם התפלל ערצית אינו מזכיר עוד שבת או ר"ח בצרכמ"ז, וא"כ חגיגה לענין שבת ור"ח דעלם היום קא גרים ושייך לחלק בין אם התפלל או לא, אבל לענין שמחת נשואין לאו בחפלה תליא מלתא, לכך חיוב שכלל היום כלחה שמחה והיו כאילו התפלל צמו"ש שאינו מזכיר עוד של שבת, וה"ל כאן כבר כלחה השמחה ולא שייך עוד לצרף ז"צ, וכיו"צ כתב המג"א וחי' לענין אכילה חמץ ולא תליא מלתא בהבדלה ותפלה ומותר ביום אחרון לאכול חמץ כלילה אף שלא הבדיל והתפלל, וכן ה"ל לענין ז' ימי שמחה היו כן והיו כאילו כבר התפלל ולא שייך בזה חיוב צרכה, ועוד בשלמא לענין שבת שייך לומר דאזלינן בחר התחלת הסעודה שהרי אם היה מצרך חיוב אחר מה שאכל בעוד יום היה חיוב לצרף ולהזכיר של שבת ולא היה מקום לפטור ממנו וא"כ חל עליו חיוב זה מצד יום, וכיון שחל עליו החיוב שוב אף שכבר חשכה חייב להשלים מה שכבר נחתיב, אבל בצרכה נשואין דחוק מיום ראשון צעין פנים חדשות ואם ליכא פני"ה אינו מצרך א"כ אם היו אוכלין והלך לו הפני"ה נמי לא היה מצרך ז"צ, א"כ ה"ל באם יש הפני"ה רק שבסוף הסעודה כבר כלו ז' ימי המשתה א"כ כבר כלחה השמחה וכלה הפני"ה לכך אין שייך עוד לצרף ז"צ כו' צח), ועוד דצרכמ"ז עיקרו על הסעודה ושייך לומר דלגך בחר התחלת הסעודה, אבל צרכה נשואין אין עיקרו על הסעודה, שהרי י"ל דמצרכין בלא סעודה [עיין ע"י בסק"ה אות א'], א"כ אף למחגנו שמצרכין אחר הסעודה מ"מ אין שייך בזה לומר דבחר התחלת הסעודה אזלינן דאין עיקרו תלוי בסעודה ולכך אזלינן רק בחר השתא והשתא ליכא פני"ה ושמחה וכו'. והוצא בקצרה בפתחי עולם ומעמתי השלחן (על שו"ע אור"ח) סי' קפ"ח סק"ט, וביסודי ישרון ח"ה עמוד תני"ה. ובאולרות ירושלם חלק ל"ב סוס"י תס"ג מוצא, שכן פסק בעל שו"ת דברי יואל שלא לצרף, ושכן נהג אביו בעל קדושת יו"ט. [ועיין בשערי תשובה אור"ח סי' קפ"ח סק"ז, דעמ"ש שם בשו"ע לענין היה אוכל ולא שבת או ר"ח וכדומה, הביא דברי הגו"ר דבסעודת חתן שנמשכה מיום ז' לליל ח' אין לצרף ז"צ. ולא נחית כלל לחלק בין אם היה זה בשבת או בימי החול]. ובשצט הלוי ח"ג סי' ל"א חזר וכתב בזה, דשוב ראה דברי השנות חיים הנ"ל דגם צמו"ש לא יצרף אם כבר חשכה, אמנם היות דנהרא נהרא ופשטיה בזה, אהנו דברינו ליישב עכ"פ מנהג המקומות לצרף.

ד. ובסעודה שנמשכה מיום השביעי לליל שמיני והוא עדיין בחוץ המעל"ע השביעי, כגון שהנשואין היו ביום ד' אחר חלות, ועשו סעודה ביום ג' שאחריו ונמשכה לליל ד', עיין ביד ראש (להרא"מ הכהן) קונטרס כלילת חתנים סי' י"א סעיף ט"ז, שכתב דיש לצרף ז"צ ממנ"פ, דאם לדעת הגנה ורד"ס שפוסק שלא לצרף בסעודה שנמשכה מיום ז' לליל שמיני [כמוצא בלוח ז'], הלא הוא מיקל מלד אחר שלחיים מעל"ע [עיין ע"י בלוח ז'], וא"כ אור ליום רביעי עדיין הוא בכלל שבעת ימי המשתה, ואם לדעת הפוסקים דמקל"ה היום ככולו ולא לריכס מעל"ע, הלא הם אינם פוסקים שלא לצרף באם נמשכה הסעודה לליל ח' והיו הדיון כמו בסעודת שבת ויו"ט כו', ולכן שפיר עבדי דנהיגו האידנא לצרף [בצרכמ"ז] ז"צ.

אולם ביביע אומר ח"ה סי' ז' אות ב', כתב על דבריו, דליתא, חדא שגם הגנה ורד"ס ס"ל שאין צריך מעל"ע, ושנית דגם שאר הפוסקים מודים שאם נסתים יום שביעי אין לצרף על סעודת יום שביעי וכמ"ש הרבה אחרונים וכו'.

לחצר

צח. ועיין בסק"מ אות ב', לענין פנים חדשות בסעודה שלישית בשבת שנמשכה הסעודה עד הלילה, דדעת הלבוש שם, דכל זמן שמצרכין רצה מצרכין שבע ברכות, ויש חולקים.

בפסחים ק"ב ז' משמע שזה דין בצרכמ"ז, גם מוכח הכי מכל הפוסקים שהפשוט ע"ה לענין חתן כליל ח' של פסח איך לסדר את הצרכות על ז' כוסות [עיין ע"י בסק"מ אות ט"], ולא ע"ה כלל על דעת אחד מהם לומר דאפשר לצרף את הצרכות על כוס יין באמצע הסעודה שיותר לכו"ע לשחות יין, וגם כיון שמצרך רק צרכות נשואין ולא צרכי"ג מסתבר שלא נראה כלל כמוסיף על הכוסות, ומוכח מה דחיקון חכמים היה לצרף את הצרכות רק אחר צרכמ"ז ולא באמצע הסעודה צח). וע"ע להלן בסק"ט אות ז', לענין סעודת יום ראשון של בחור וצחונה שמצרכין בלי פ"ה, שנמשכה לליל שני, ושם באות י"ב לענין סעודת חלמון וחלמנה שאין מצרכין ז"צ אלא ביום ראשון, ונמשכה הסעודה לליל שני.

ובשנמשכה הסעודה עד בין השמשות. כתב בספר בין השמשות פ"י סעיף י"א, דסעודת חתן של יום השביעי שנאחזרה עד אחר השקיעה, בחוץ י"ז דקות [דהיינו בין השמשות לשיטת הגאונים], ודאי שרשואין לצרף ז' צרכות, ואחר זאת הכוכבים, נכון שלא לצרף, אכן מי שחפץ לצרף, לא ידעתי אם מחוייבים למחות ע"י (ע"ש טעמיו). ובאחלי ישרון עמוד ל"ב כתב, ששמע מצטל אגרות משה, שיכולים לצרף ז"צ עד ארבעים דקות אחר השקיעה של יום השביעי, ואין לומר ספק צרכות להקל, שהכמים הלו כל דבר שגוגע לשמחת חתן וכלה לפי לשון בני אדם, לכן ז' ימי המשתה מסתיימים בליל שמיני ולא בבין השמשות של יום השביעי.

אולם עיין ביביע אומר ח"ה סוס"י ז', שכתב להחיר לצרף ז"צ בבין השמשות אחר יום השביעי, רק בצירוף ספק אחר. ובזה המפתחות שם כתב, דאחר שקיעת החמה של יום השביעי, אי אפשר לצרף ז"צ, ואם סיימו צרכמ"ז ועדיין הם בבין השמשות (דהיינו חוץ י"ג דקות אחר השקיעה), רשאים לצרף כשיש ספק ספיקא. וצ"ח חתנים פ"י סעיף י"ג בהערה כ"ו כתב, ששמע מהגר"ש אלישיב, שיש להקפיד לסיים כל הצרכות לפני השקיעה.

ולכתחילה, כתב בספר בין השמשות שם, שמהדרין לצרף ז"צ קודם שקיעת החמה, וכך יפה לעשות. ובספר ישראל והזמנים סי' י"ב עמוד ט"ז, מוצא בשם בעל דברי יואל, (אפילו להסבירים לענין שיעור בין השמשות כשיטת ר"ח גם להקל), דמ"מ לכתחילה יש להזדרז לומר כז"צ קודם השקיעה.

ג. ובשיום השביעי הוא שבת ונמשכה הסעודה למוצ"ש. כתב בשצט הלוי אור"ח סוס"י ל"ט, דכיון דעדיין לא הבדיל וקדושת ודין שבת עליו לכמה דברים, נראה דגם לענין יום שביעי של ז' צרכות עדיין לא חל עליו שמיני ושפיר מצרך, ואף דבתוס' בחובות מ"ז ח' כתבו לענין תוספת בתחילת היום, דתוספת לא שייך רק לענין מלאכה ולא לזיוני שמחה, ומסביר שייך כן גם בתוספת של סוף היום, שאין דיני תוספת רק לענין מלאכה, ולא בשאר דיני היום כגון שמחת יו"ט, וכיון שכן הדיון לענין שמחת יו"ט עלמו דלתי מכה היום, כ"ש דדיני שמחת נשואין דלא אחי בגרמי דיומא גופא, מ"מ נראה לדעתי כיון דאיכא גם התחלת הסעודה שהיתה בשמחת חתן וגם עכשיו לא עבר היום לגמרי דשפיר מצרך, וכן נהוג עלמא.

אולם בשנות חיים סי' ק"ה כתב, שנראה ברור דאינו מצרך עוד ז' צרכות אם נמשכה סעודתן עד מוצ"ש שכבר כלו ימי משתה שלהם דברי אף בהזכרת שבת ור"ח עלמו היו מהלוקת אם אזלינן בחר התחלת הסעודה או לא, ואף למ"ד דאזלינן בחר התחלת הסעודה היינו רק אם לא התפלל ערצית אבל

צח. אולם ביד דוד (פסקי הלכות) ח"ג עמוד י"א טור ב' כתב בתה"ד, דאין קפידא שיאמר ה"ב דוקא לאחר ברהמ"ז, וברור דבשעת סעודת נשואין יכול לבדק ה"ב אף באמצע הסעודה.

(ואלו ז' ימים (יב) מתחילין מיד לאחר ז' ברכות שצריך בראשונה)
(תשובת הרא"ש כלל ס' *):

ברכה

* אמנם כן הוא בד"מ בשם הרא"ש: כלל ס' סי' ב'. וכבר כתב בהנחות מהר"מ שם דל"ל כלל כ"ו. ונדפוס
ווארשא נכר תוקן כפנים.

פתחי תשובה

ותימה של הזכיר דברי הח"מ הנ"ל שהוא נגדו וכן משמע מפשטות לשון הרמ"א.
גם בסידור הגאון מליסא ז"ל פהם וכתב דו' ימי המשחה וכן ג' של אלמנה מתחילין
תיכף אחר ז"ב שצרכו בשעת החופה שמוחרין להתייחד ואף שלא נתייחדו מדין כו'
ע"ש (ומ"ש בש"מ בל"ח סי' קל"א סי' י"ד וז"ל עיין בל"ח סי' ס"ב דבית סעודה
ראשונה אזלינן עכ"ל ס"ס הוא וז"ל לא אזלינן וכ"כ בספר מעין גנים בס"י זה).
ובענין שבי' הכני' הנ"ל שאין מקום לומר דלזלינן ביה מעל"ע הנה בש"מ בל"ח סי'
קל"א מביא בשם גת ורד"ס כלל א' סי' כ"ח דו' ימים שלימים בעינן והמח"ב כתב
לענין נפילת אפים שסיר דמי אבל לענין ז"ב שצריך להתייחד ע"ש ועיין בספר המקנה
בק"ל הביא רביה מהש"ס דאפילו שעה אחת סמוך לערב עולה ליום א' למנין ז' וכן
עיקר. ועיין עוד בש"מ בל"ח סי' קפ"ח בענין אם נמשכה סעודה יום ז' עד ליל ח'
הביא שם בשם גת ורד"ס דאף להפוסקים לענין הזכרה של שבת או ר"ח אזלינן ביה
התחלת הסעודה אבל לענין ז"ב ודאי אין לברך ע"ש ועכ"ל כאלו סק"ה בשם
בנה"ג ז"ע:

(יב) מתחילין מיד לאחר ז"ב. כתב הח"מ לפיכך שלם נאמר שיתחילו מאכילה
ראשונה כו' ועיין בתשובת כנסת יחזקאל סי' סמ"ד נשאל שם אם לחשוב הני
שבעה ימים מעת לעת ואם היה החופה ביום ד' אחר חלות מצרכיו ז"ב גם ביום ד'
השני קודם חלות או דלמדין גם בזה מקצת היום ככולו. והעריך בזה ומסיק דלין
מקום כלל לומר דלזלינן ביה מעל"ע. אלא דיש להקל ולומר דהדין נהלק לשני אופנים
אופן א' בל"ח שהמנהג אחר החופה אין עושין סעודה שיש עשרה גדולים כמו בל"ח
פולניא ודאי הו' ימי משחה מתחילין מסעודה ראשונה שבלינה ואם בתולה נשאת ליום
הרביעי והסעודה ליל ה' גמר ז' ימי משחה עד ליל ה' אך במדינה שעושין סעודה
בעשרה ומצרכיו ז"ב ח"כ אחר החופה כמו בל"ח ודאי מקצת היום ככולו ותיכף
בהגיע ליל הרביעי כלו ז' ימי משחה ואין לברך אף בלינה וכ"ש ביום ד' קודם חלות
כו' ואל תיזכר מתשובת הרא"ש כלל כ"ו דמשמע דהתחלת ז' ימי החופה מן החופה
הס' שאין דעיקר סעודתו של בל"ח נוסעים למקום אחר ומצרכיו יום או יומים כו'
עכ"ל. הנה מצאנו מדבריו שדעתו בפסיקות דחשבינן מאכילה ראשונה שהיה בעשרה

הפוסקים

ס"ק לא אות א

אוצר

בתחילת הכשראין צעת שמצרכים ז"ב, והסעודה שעושים בלילה עפלה
היא לעיקר השמחה, ופסקו שם בשו"ע, הרי דעיקר השמחה היא
ביום צעת הכשראין שמצרכים ז"ב וגחשז ליום ראשון מהכשראין,
ואע"פ שעושים הסעודה בלילה היא עפלה לשמחה, וזה כפשת דברי
הרא"ש [שממנו מקור דין זה], דלא מחלק בין עושים סעודה כו'
אלא דהכל תלוי בז"ב צעת הכשראין, ודלא כהכנסת יחזקאל, וממילא
[דאם עשו החופה ביום ד' והסעודה היתה בלילה] אין לברך
ז"ב מתחילת ליל ד' [השני] ואילך מן הספק, דיש להקל במידו
דספק ברכות.

ובעין טוביה (על שו"ע) כאלו כתב, דבמג"א שם בל"ח סי' הקמ"ז
סק"ד מצאנו, דכן איתא בגמרא [סוכה כ"ה ז'] דלילה
ראשונה נגזרת אחר היום דהשמחה מתחלת ביום ונגמרת בלילה,
וע"ש במחלית השקל דגם הט"ז הכי ס"ל, ולפי"ז אף שאין עושין
סעודה אלא בלילה הסעודה נמשכת אחר היום.

ובברכת הבית שער ס"ב צערי צינה סק"ל כתב, דלא דמי לדין
שהלכו החתן והכלה מיד לאחר החופה לעיר אחרת [ד"ה
בסקס"א אות א'] שמתחילים ז' ימי המשחה משעה שצאו למקומם,
דכא כיון דדעתם ליכנס למשחה תיכף אחר החופה, הוי החופה
התחלת ז' ימי המשחה.

וביביע אומר ח"ה סוסי"ז ז' כתב, דאע"פ שלדעת הרמב"ם וסיעתו
החופה היא שמציאה לתוך ביתו ומתייחד עמה [עיין ע"ז
בסי' נ"ה סעיף א'], וכבר כתב צפ"י דאישות ה"ו שבהקדש את
האשה וצריך ברכת חתנים ולא נתייחד עמה ציתו, עדיין ארוסה
היא שאין ברכת חתנים עושה נשואין אלא הכניסה לחופה כו',
ולפי"ז צ"ל שצרכו ז"ב ביום רביעי והיחוד של החתן והכלה
נעשה בליל חמישי אין ז' ימי המשחה מסתיימים אלא בסוף יום
רביעי שאחריו, כי אין ז' ימי המשחה מתחילין אלא מן הכשראין,
מ"מ כיון שיש פוסקים שסוצרים שפריסת הפלית על ראש החתן
והכלה נחשבת לחופה, וקיי"ל ספק ברכות להקל אפילו נגד דעת
השו"ע, לכן יש להתחיל מנין ז' ימי המשחה לענין ז"ב מיום רביעי,
וכמ"ש הרא"ש וכ"פ הרמ"א, וממילא אין לברך ז"ב אלא עד סוף
יום שלישי.

אלא דאם סיימו הסעודה סמוך לשקיעה של יום שלישי ומצרכים
ברמ"ז צצק השמשות, סיים שם ציציע אומר, שיכולים
לברך ז"ב בבין השמשות משום ס"ס, שמה הלכה כהרמב"ם וסיעתו
שאין

לא. לאחר ז' ברכות שצריך לראשונה. א. אם זה לאחר
ז"ב שצריך בשעת החופה, או ז"ב שלאחר
סעודה ראשונה. דין זה הוא מהרא"ש ובמנח"מ צפנים, ודברי
הרא"ש הובאו בהערה קל"ו. ועפ"י סק"ב שדעת הכנסת יחזקאל
סי' ס', דבית סעודה ראשונה אזלינן, ואם החופה היתה ביום
ולא עשו סעודה עד הלילה, מתחילין ז' ימי המשחה מסעודה ראשונה
שבלינה [וכ"כ בשלחן העבוד סי' קל"א סעיף ע"ז], וזה נגד
דברי הח"מ סק"ז שכתב ע"ד הרמ"א [דמש"כ לאחר ז"ב שצריך
בראשונה, כוונתו], לפיכך שלם נאמר שיתחיל מאכילה ראשונה,
ושכן משמע מפשטות לשון הרמ"א, ושכן כתב גם בסידור דרך החיים
להגאון מליסא, דז' הימים מתחילים תיכף אחר ז"ב שצרכו בשעת
החופה אף שלא נתייחדו עדיין צט), ושצמעינן גנים (ח"צ מס' עזי
לבוש) כתב, דמש"כ צערי תשובה אר"ה סי' קל"א סק"ד, דבית
סעודה ראשונה אזלינן, ע"ס הוא וז"ל לא אזלינן, ובאמדות שלמה
ענף ה' אות כ"א, הביא דברי סידור דרך החיים הנ"ל וכ"כ דלזלינן
בית סעת החופה אף שלא עשו סעודה עד הלילה, צעולה שמואל
(להר"ש קונפורטי) סי' ד', ערוך השלחן כאלו סעיף ל"א, וכפ'
החיים אר"ה סי' קל"א סקס"ט. וצריך את הצרכים סי' ע"א אות
כ"ד כתב, דכיון דמתחלוקת שנויה, ח"כ כשנשאלים ביום השני אין
לברך בליל ששי ויומו דשצוב בזה. אלא דאי איכא מנהג, כתב דהכל
לפי המנהג.

ובמהרת חמים מערכת ה"ב סי' ע"א כתב, דבש"י הרשב"א
המנוח צצ"י אר"ה סי' תקמ"ז, התיר לישא אשה בערב
הרגל אע"פ שאין עושין סעודה אלא בלילה צרגל, וליכא בזה משום
אין מערבים שמחה בשמחה, משום דעיקר השמחה חד יומא והוא

צט) וכ"כ בהמקנה קר"א כאן, דז' הימים מתחילים תיכף אף שלא
נתייחדו עדיין. אלא שבנשואי אלמנה כתב, דמשמע דלכ"ע בעינן יחוד
הראוי לביאה [עיין ע"ז בשו"ע סי' ס"ד סעיף ה']. וא"כ אם לא עשו
היחוד עד הלילה אין לחשוב ז' ימי המשחה אלא מהתחלת היחוד, דאין
סברא לחשוב ז' ימי המשחה קודם החופה, אך לפמש"כ לעיל [ומובא
באוצר"פ סי' ב"ה סק"ב] דע"כ צ"ל דגם באלמנה מקרי החופה שעושין
ברחוב התחלת החופה, דאל"ה הוי ההליכה מהחופה לביתו הפסק בין
ברכה ליחוד, א"כ שפיר י"ל כיון דהרי התחלת החופה ביום מתחילין
למנות ז' ימי משחה מאותו יום.

אוצר

ס"ק לא אות א - ב

הפוסקים

שאלו ז' ימי המשחה מסתיימים עד סוף יום רביעי, ואל"ל כהחולקים שמא בין השמשות יום הוא, ובלידוק סדרת ר"ת הו"ל ג' ספקות, והרבה אחרונים סוברים שאפשר לזרז מס"ם וכו'.

ושם צאוח ג' כתב, דבעולת שמואל [הג"ל] הקשה על הכנסת יחזקאל מחשבות הרא"ש [הג"ל] שכתב, דאין הדעת נוטה שיבין ז' ימי חופה תלויים בצלילה ראשונה אלא בז"צ, וכתב דאפשר דס"ל להכנסת יחזקאל דכיון שהרא"ש חלה הדבר בשיקול הדעת, [ולא אמר דאסור לזרז, נראה דליכא לדדים לכאן ולכאן פ], וכיון דהיה מנהגם כך לא ראה הכנסת יחזקאל לזטל מנהגם כו', ולא ראה העולת שמואל דברי הכנסת יחזקאל במקורם (רק מה שהוצא ביד אחר), שכבר הרגיש צעלמו מחשבות הרא"ש, וכתב ליישב דשאלו הכס דמיוני שנוסעים למקום אחר ומתעכבים יום או יומיים כו', וכוונתו דדוקא כשעושים הסעודה צלילה הראשון שלאחר החופה, כיון שהוא נמשך אחר היום לענין זה, אז מנין ז' ימי המשחה מתחיל מהסעודה, אבל כשנוסעים ומתעכבים בדרך יום או יומיים לא שייך זה, ולכן מתחילים ז' הימים מיד לאחר ז"צ שצחופה כו', ובזירך את אברהם [הג"ל] כתב שהכנסת יחזקאל חולק על הרא"ש, וליהא שאלו כהן מחלוקת ממש, אלא דלפי דעתו מה שראה הכנסת יחזקאל לאחר, המעיין היטב יראה שדעת הרא"ש היא שאלו הדבר תלוי כלל בסעודה שלאחריו, בין אם נעשים סמוך לחופה צלילה שלאחריו, בין אם נעשים לאחר מכן פא), ודעת נוטה של הרא"ש מספקת בהחלט לקבוע הלכה על פיו כו' וא"כ הדבר ברור שאין להתחשב כלל במנהג של איתו קהלה שנהגו שלא כדבריו, ודלא כעולת שמואל ובזירך את אברהם הג"ל, ומה גם שהרמ"א הביא להלכה סדרת הרא"ש, וכבר כתב הכנסת יחזקאל שם, דלא שייך בזה"ג מנהג מצעל הלכה כו', וצוהרת המים [הג"ל] כתב דלא יבא אלא ספק הא קיי"ל ספק ברכות להקל, ולדעתו אפילו ספק אין לחשבו, ונפק"מ שאם נהגו שלא כדברי הרא"ש והרמ"א איתו מנהג, ומעשה יש לחמוק על מש"כ ברצ פעלים ח"ד חיו"ד סי' ל"ט, דכשהיתה החופה וברכו ז"צ ביום רביעי ולא עשו סעודה אלא צליל חמישי, צודאי שאין יום ד' נחשב בכלל ז' ימי המשחה כו', ולפי האמור אין הסעודה מעלה או מורידה כלל כו', והרצ פעלים צעלמו בזה"ג סי' י' כתב, דאם עושים החופה וז"צ קודם ערבית, הרי זה נחשב ליום ראשון מ' ימי החופה ומונה אחריו ששה ימים וכו'.

ובאפריון דוד סי' מ"ג כתב לחלק, שאם עשו החופה בשאר ימות החול, אף שנעשה סמוך לערב ממש והסעודה הראשונה נעשה צלילה, מ"מ אין מניין ז' ימי המשחה אלא מיום החופה כו', אבל אם נעשה החופה בע"ש סמוך לערב ממש, אז יש למנות ז' ימי המשחה מליל שבת, והוא עפ"י מש"כ לעיל מנינה, דבמג"א אר"ה סי' קל"א סק"ב בסופו כתב, דיש נוהגין שלא ליפול על פניהם כל ז' כו' ואפילו ביום ו' שהוא ח' לחופתו אין נופלין כיון שהחופה היתה סמוך לערב, ואינו מוזן, דאין לומר דס"ל דז' ימי המשחה צעין מעל"ט, דא"ל לומר כן כו' [עיין ע"ז בסק"ל אות א'], ועוד דא"כ למה ליה להמג"א לזייר ביום ו' שהוא ח' לחופתו, הו"ל לזייר כמו כן על יום אחר, גם אין לומר דס"ל להמג"א דז' ימי המשחה מתחילין מסעודה ראשונה שאחר החופה כו', דכתשובות הרא"ש כתב דמשעת הצרכה מונין ז' ימי החופה כו', ועוד דלמה ליה

(ק) מהעולת שמואל שם.

(קא) וכבר כתב כן באפריון דוד סי' מ"ג, דמש"כ הכנ"ח דאין דברי הרא"ש סותרין דבריו, ליתא, דהא הרא"ש כתב שם בפירוש דמשעת החופה שהותרו להתייחד מתחילין ז' ימי המשחה, ונראה בטח שהכנ"ח לא ראה תשובת הרא"ש עצמו רק באחרונים שהעתיקו דבריו בקיצור. ודעת האפריון דוד לדינא עיין להלן בפנים.

להמג"א לסיים כיון שהחופה היתה סמוך לערב, הלא אף אי נעשית הרצ קודם הערב כיון שהסעודה היתה צלילה מונין ז' ימי המשחה מסעודה ראשונה, לכן נראה ברור דכוונתו כך היא, כיון דחזון דהדרך לנשות סעודה אחר החופה, א"כ צאור ימי החול אף דנעשית החופה סמוך לערב, כיון דנעשית ביום חשצין לסעודה הנעשית צלילה עפלה להחופה וצאה לשלומין סעודה גמר היום, וגם חזון דעת החתן והכלה שלא לחשוז דז' ימים מהלילה דא"כ היה להם לנשות גם החופה צלילה, משא"כ כשהחופה נעשית בערב שבת סמוך לערב, כיון שהסעודה הנעשית צלילה שבת חשוצה, א"ל לחשצה שלומין לחופה הנעשית בגמר יום חול, לכן אמרין איפכא דאמדין דעת החתן והכלה למנות ז' ימי המשחה מליל שבת, ואם היה צאפשר היו עושין גם החופה צלילה אולם מפני שא"ל לכן איתרו את החופה בערב שבת סמוך לערב, וא"כ החופה עפלה לסעודה ליל שבת, ולפי"ז דזיוק כתב המג"א דדוקא ביום ו' שהוא ח' לחופתו והחופה היתה סמוך לערב אז אין נופלין, דאז מנין ז' ימי המשחה מליל שבת, אבל אם נעשית החופה אחר שעות קודם הלילה, או צאור ימות החול אף בסמוך לערב, מונין ז' ימי המשחה מיום החופה כו', ובסידור דרך החיים העתיק דברי המג"א בדיני גפילת אפים ולייר שהחופה היתה ביום ח' סמוך לערב, וזה איתו כנ"ל, ונתן בדבר מקום לנשות כו', אם לא שיאמר דע"ס הוא בדברי המג"א ואל ביום ז' שהוא ח' לחופתו, וא"כ גם כוונת המג"א על יום אחר מימי השבוע ולא על ע"ש, אבל קשה לשבש כל ספרי הדפוס, ועיין במחל"ש שם שגם הוא פירש דקאי על ערב שבת.

גם במשיב הלכה ח"כ סי' נ"ה כתב, דאם היו הנשואין ביום ו' ע"ש קודם קבלת שבת, מצד ז"צ אור ליום ו' שלאחריו. ושם בדברי חפץ הכותייע בזה מדברי הרמ"ע מפאנו [המוצא בהערה קב"א], ומדברי השי למורא [המוצא בסק"ט אות י"א] ומדברי הכנסת יחזקאל שצריש אות זה, וסיים שכן הורה [למעשה]. וכתב בברכת הבית שער ס"צ סעיף ע"ז, דאם החופה היתה צלילה, אז כל היום שאחריו נקרא יום החופה, דהיום הולך אחר הלילה.

עו"כ שם בסעיף כ"ה, דאם החופה היתה בין השמשות, מונין ז' הימים מהיום שהיתה צו החופה ולא מהלילה. והוסף שם בשערי צינה סק"ט, דבין השמשות הוא ספק יום ספק לילה וספק ברכות להקל.

ב. וכשהחופה והז"ב היו אחר תפילת ערבית מבעוד יום. כתב ברצ פעלים ח"ג סי' י', דמנהג עירו בגדל פשוט משנים קדמוניות, דאין עושין החופה וז"צ אלא אחר תפילת ערבית, ולדידכו חושצין ז' ימי המשחה מן הלילה, דסברי כיון דהתפילת ערבית נחשב לילה אע"פ שעדיין הוא יום, וכמו הדין שכתב שער אר"ה סי' ל' דאם התפילת ערבית מבעוד יום עד שלא הגיע תפילין, שוב אין לו להניחם אח"כ, וכן הוא צענין אצלנו צו"ד סי' ח"צ סעיף י"א, דאם התפילת ערבית ועדיין יום הוא ושמע שמוע קרובה, מונה מיום מחר דלא להוי תרתי דסתרי וכו'.

אולם ביביע אומר ח"כ סי' ז' אות ד' כתב, דיש להשיב על המנהג, שהרי כתב הע"ז שם צו"ד סי' ח"צ סק"ז, שג"ל דאם התפילת ערבית ושמע שמוע קרובה בסוף שלושים ועדיין יום הוא, ודאי דלא אמרין דהוי לילה מזה תפלה ולחשבו שמוע רחוקה שאינו מתאצל אלא שעה אחת, דדוקא להחמיר אמרין שלא יעלה יום שער למנין שבעה, אבל לא להקל לחשבו שמוע רחוקה אלא לריר להתאצל שבעה ושלושים כו', ועיין בערך בשלחן אר"ה סי' חפ"ט סק"ט, שאפילו אם התפילת ערבית צלילה שבת אם נזכר שלא ספר העומר צליל ששי יספור אז צלי ברכה וצאור ימים יספור בצרכה, שהדבר תלוי

באר הגולה
 ל מהלך דרב חזקוני
 וכו' שם

ז ברכה זו שמוסיפים בבית חתנים היא ברכה אחרונה משבע ברכות שהיא ברכת אשר ברא: הכה [יין] וי"א דאף אשר ברא אין מצרך כל שצעה חלה כשמזמין אחרים חבל אם אוכל עם בני ביתו אין (ו) מצרכין (הר"ן בשם הרמב"ן) וכן נובחין:

ביאור הגר"א
 [יין] וי"א דאף כו'.
 ממש"ש אפוש שמחה
 כו' מ' סעודות קרואין
 ואמר שם בין א"ל
 מחמת כו' ומדקאמרי
 דאמר להו מ' לקרואין
 שם והר"ב חלק עליו ע"ש וכתב בד"מ והמנהג בדברי הרמב"ן:

במה

באר היטב

(ו) מברכין. ומכ"ש שהשמה במעונו שאין מצרכין. ז"ש ח"מ:

הפוסקים

ס"ק לא אות ב - ס"ק לב

אוצר

סועד עם בני ביתו. והציאו צמוקי"א כאלו. וכ"כ ברור החיים עמוד קע"ו, דעת רבו הרשב"א דחתן הסועד עם ז"צ לבד, לא יצרך לא שהשמה צמקונו ולא אשר ברא. וצחידושי הריטב"א צסוגין כתב, שכן הסכימו רבותיו, דאי לא זימן אדם אינו מצרך כלום.

גם צמחירי צסוגין כתב, דכשאוכל עם ז"צ לבד אינו מצרך אשר ברא, וי"א אף לא שהשמה צמקונו. וצחידושי הרא"ה צסוגין, וכן צארחות חיים ח"א הל' צרכמ"ז סי' י"ג בשם המפרשים, כתבו כן לענין שהשמה צמקונו, דצכה"ג אין אומרים אותו. וצצית מאיר כאלו, כתב צאופן אחד, דהרמב"ם [המוצא צצ"ח יו"ד סוס"י של"א], שכתב דאחר ציתת מאיר אין מצרכין אשר ברא ושהשמה צמקונו, איירי צמקום שהיו סועדים אז בלא אורחים, ועפ"י הרמב"ן הל' וציד דוד (פסקי הלכות) ח"ג עמוד ה' עור צ' ועמוד ט' עור צ' כתב, דכן משמע מלשון הרמב"ם צפ"צ דצרכות הל' ט' וצפ"ה הל' ה', שכתב הסועד צצית חתנים כו', דסוצר דכשאיין שם סועדים אחרים רק בני הצית אין כאלו צ"ח כו', ואף שהשמה צמקונו אין מוסיפין צכה"ג וכו'. ועיין צלשון מנהגי מהר"ל הל' נשואין, שכתב דיש מקומות שכל שצעת הימים אחר נשואין כי יוצא אדם נכרי צצית החתן והכלה שלא היה צהלולא, מצרכין שהשמה צמקונו ואשר ברא.

ובלבד כאלו, כתב כהרמ"א, דכן אנו נובחין כהרמב"ן. וכ"כ צצ"ח כאלו. גם צים של שלמה פ"א דכתובות סי' י"ח כתב, דצין אשר ברא וצין שהשמה צמקונו שניהם אין להצכיר חלה צסעודת מריעו. וכ"כ דכשאינו סועד רק עם בני ביתו, גם אשר ברא ושהשמה צמקונו אין אומרים, צחקמת אדם כלל קכ"ט סעיף ו', סידור צית יעקב, קצור שו"ע סי' קמ"ט סעיף ג', אמרות שלמה ענף ה' אות י"ט ונתיבות השלום נתיב י"ט סעיף ו"ט. וצערור השלחן סעיף י"ד צ"ח כתב, דאף שיש חולקים צזה, מכל מקום פשט המנהג כדעה זו. גם צסידור דרך החיים כתב, דצכה"ג אין אומרים צרכת אשר ברא. וצטכרת המים חלק שיורי טכרה מערכת ה' אות ו', כתב עפ"י הראש משציר ח"צ סי' מ"ג צאופן אחד, דכן מנהג שאלויוק, דאם אין צצית החתן כל' אם בני ביתו לא יצרכו גם אשר ברא.

ובב"ש סק"ז כתב, [שהגם] דצרמ"א משמע דדוקא לענין צרכת אשר ברא הציא דעת הרמב"ן חבל שהשמה צמקונו אומרים, חבל צד"מ לא משמע כן, שכתב דהאידנא נובחים צרמב"ן כו', והרמב"ן כתב דאפילו שהשמה צמקונו אין מצרכים כשאינו סועד עם אחרים. ושם צסקט"ז כתב, דאמירת שהצ"מ היא דוקא אם אינו אוכל עם ז"צ לבד. גם צח"מ סק"ה כתב, דלפי המנהג [שכתב הרמ"א] שאין מצרכין אשר ברא כשסועד עם ז"צ, מכ"ש שאין מצרכין שהשמה צמקונו (ק). ושם סק"ז כתב דאמירת שהצ"מ היא

חלוי צמחלוקת רש"ל והט"ז סי' רס"ח אם חוספת שצת שצתפלת ערצית נחשב ללילה והעיקר כרש"ל דלא חשיב לילה כו', ולכן י"ל דשצ ואל חטשה עדיף ואפילו החפללו ערצית מצסוד יום אם שצו חופה וז"צ ועודנו יום מוהים מאותו יום, שכלל גדול צידינו ספק צרכות להקל, ואף שצש"ע פסק צתפילין שלא יניחם עוד אחר ערצית הרי שאף להקל נחשב ללילה, י"ל דשא"כ שאם יניחם עושה צקום ועשה נגד איסור הנחתם צלילה, חבל הכא שצ ואל חטשה עדיף הוא שאינו מצרך.

ג. וכשלא עשו רק חופה בלבד ולא ברכו הברכות. כתב צע"צ קדושין סק"י, דמש"כ צרמ"א בשם הרא"ה דאלו ז' ימים מתחילים מיד לאחר ז"צ, נראה דלאו דוקא לאחר ז"צ, רק אחר חופה, אפילו איתרמי שלא צירכו צשעת חופה, מ"מ לא ימשכו ימי המשחה יותר וכו'.

ואם הלכו מיד אחר החופה למקום אחר, עיין צט"ז המוצא צסקמ"א.

סעיף ז לב. אלא כשמזמין אחרים וכו'. דין זה הוא מהר"ן בשם הרמב"ן כמלויין צפנים. שכתב צסוגין, דהרמב"ן כתב [והוא צחידושי שדפסו ע"ש הרשב"א] דמדאמרינן צגמרא צדליכא פנים חדשות, אפוש שמחה צעלמא הוא מצרך שהשמה צמקונו ואשר ברא, ואמרינן נמי אי אמר להו מחמת הלולא מצרך שהשמה צמקונו, ש"מ שאין מצרכין שהשמה צמקונו, חלה צעושה סעודת מריעות לחתונתו, חבל אם לא זימן אדם, חלה חתן הסועד עם בני ביתו, אינו מצרך כלל, דמשמע ליה להרמב"ן דמאי דאמרינן אפוש שמחה צעלמא הוא, היינו סעודת קרואים כו', ולפי פירושו אפילו אשר ברא לא יצרך חל"כ סועד עמו אחר. והר"ן עלמו חלק ע"ד הרמב"ן הל' וכתב דהא דמשמע ליה להרמב"ן דמאי דאמרינן אפוש שמחה צעלמא הוא היינו סעודת קרואין, אין זה נכון כלל, חלה העיקר כמ"ש [דאי ליכא פנים חדשות, הא דאמור רבנן שצעה לצרכה, ליתא משום נשואין, חלה לאפוש שמחה צעלמא הוא דחקון הכי, הלכך צשהשמה צמקונו ואשר ברא סגי קב], ולפיכך אינו אומר דאפילו חתן הסועד עם ז"צ מצרך כל שצעה שהשמה צמקונו, שאילו כפי פירושו של הרמב"ן אפילו אשר ברא לא יצרך חל"כ סועד עמו אחר, ואי אפשר, דסחמא אמרו שצעה לצרכה. והציא דצריו צצ"י כאלו, דהרמב"ן דקוק מהגמרא שאין מצרכין חלה צעושה סעודת מריעות לחתונתו כו', והר"ן דהא דצריו והעלה דאפילו אינו סועד חלה עם בני ביתו מצרך שהשמה צמקונו ואשר ברא. וצדרכי משה אות ע"ז כתב על דצרי הצי", דהאידנא נובחים כהרמב"ן. ועפ"י הוא פסק הרמ"א כאלו שהציא לדעת הרמב"ן וכתב וכן נובחין.

ומצאנו לעוד פוסקים ראשונים ואחרונים שדעתם כהרמב"ן, וכפסק הרמ"א. צחידושי הרשב"א (ירושלם תשל"ג) צסוגין כתב להדיא, דגם אשר ברא אינו מצרך, אם לא זימן אדם חלה

(ק) ביפה ללב ח"ד סי' זה סק"ה כתב, שאינו יכול להלום תיבת מכ"ש שכתב הח"מ, דיותר חומרא איכא בברכת אשר ברא דיש בה שם ומלכות, משא"כ שהשמה צמקונו דליכא בה לא שם ולא מלכות כו',

(קב) עפ"י דבריו לעיל מיניה.

ביאור הגר"א [יח] במה דברים אמורים כשהיו האוכלים [יט] הם שעמדו בברכת הנשואין באר הגולה
[יח] בד"א כו' גמ' ושמעו הברכות מ (יג) אבל אם היו האוכלים אחרים שם :
[יט] הם שעמדו כו' רמב"ם :

שלא

פתחי תשובה

(יג) אבל אם היו האוכלים. עכ"ל מה שמחל על הכ"ח ביו"ד סי' שצ"ח. בית מלך מ"ש בזה [ועיין בספר המקנה נק"ל וכתשנ"ב חתם סופר סי' קכ"ב ונכסיה בזה היה לו למחול על הרמ"א ז"ל שם נכס הרקח עיין בספר מ"ש בוס] :

הפוסקים

ס"ק לב — ס"ק לג אות ב

אוצר

לג. אבל אם היו האוכלים אחרים וכו'. א. הטעם דמברכים כל השבע ברכות רק בדאיכא פנים חדשות. כתב בערוך השלחן סעיף כ"ד וכו', דמשפטים דברי הרמב"ם בזה משמע, דמה שצריכים לברך ז' ברכות בפנים חדשות הוא כדי שהאנשים החדשים שלא שמעו ברכות החופה ישמעו הברכות ללאות ידי חובתם, אבל ח"א לומר כן, דלעו האנשים האלה חייבים הם בברכות, אלא דכך הוא עיקר הענין לדעת הרמב"ם, דברכות אלו הם לברך את הזוג שיליוהו וצדקך אגב נוחים ברכה לכבוד העם הנאספים ולהזכרת חורבן ירושלים, והחיווב הזה מוטל על כל איש מישראל כשצא לכהנות לבית חתונה הזוג לברכס בזמן שמחתם בשבעת ימי המשחה, והאחד המצדד והאחרים שומעים ועונים אמן הוי כאלו כל הנאמרים ברכו את החתן והכלה, וכיון שצרכים פעם אחת ילאו ידי חובתם, ולכן כשים פנים חדשות שלא שמעו עדיין הברכות הרי לא ברכו עדיין את הזוג ומחוייבים לברכס, ולכן מצרכס המצדד וחס שומעים ועונים אמן ויולאים ידי חובתם, ומש"כ הרמב"ם "מצרכין בשבילם", כלומר מצרכין בשבילם כדי שילאו ידי חובתם לברך את החתן והכלה כו', ולדעת רוב הפוסקים דאפילו האנשים שהיו בשעת החופה ושמעו הברכות אם לא אכלו שם עד עתה סעודת נשואין הוי פנים חדשות [וכוא דעת ה"א בשו"ע במסמך], לדעת זו כוונה אחרת יש בפנים חדשות, דכיון שימי שמחתם כל ז' ימי המשחה, מהראוי לברכס בכל יום ויום משבעת ימי המשחה כו', וכשים פנים חדשות הוא כשמחה חדשה וגאה לומר הברכות, וצאין פנים חדשות אין השמחה גדולה כל כך, ועיקר השמחה היא בעת הסעודה, ולכן כשים פניה על הסעודה שעדיין לא אכלו הוי שמחה יתירה ומצרכין כל הברכות, אבל אם אין שמחה חדשה כגון דליכא פניה כו', אין מקום לו בברכות, דלא נחקנו אלא לשמחה חדשה, ולכן צריכים לומר אותם תמיד בסעודה ראשונה אף שאמרו בעת הנשואין וליכא פניה שלא שמעו הברכות, משום דבסעודה הוי שמחה חדשה נגד שמחת החופה דלא כמו הרמב"ם.

ובאפריון דוד סי' מ"ג, כתב בתוכו"ד, דהטעם דמצרכים בכל ז' ימי המשחה בפנים חדשות, היינו דפניה הוי שמרצים בסעודה עצורו או ששמחים בני החופה לקראת ציאתו [עיין ע"ז בסק"מ], וא"כ צודאי אילו היה ציוס החופה הוי עושין סעודה עצורה, וא"כ כל ז' הימים הוי תשלומין לסעודת החופה, כי היכי דברגל אף דלא הוי כי אם יום אחד כגון עזרת, מ"מ תשלומין שלו הוי שבעה. ועיין בהערות בן המהצר אצי עזר המוצא צאות צ'.

ועיין במים עמוקים חלק השו"ת של הראש"ח סי' מ"ו, שכתב בתוכו"ד, שהרמב"ם סובר שלא אמרו לברך ז"צ אלא כדי שישמעו אותם מי שלא שמעם בשעת הברכה [בחופה], וברכה אשר צרא נחקנה מפני השמחה וכו'.

ב. כמה אנשים צריך שיהיו לפנים חדשות. כתב בשו"ת מהר"י הלוי (אחי הע"י) סי' ל"ז, דמלשון הרמב"ם משמע שצריך כל העשרה שיהיו פנים חדשות, שכתב צ"ב דברכות אם היו האוכלין אחרים כו', ומסתמא מיירי שיש עשרה שאוכלין שם דאליכ אין לברך ברכת נשואין בפחות מעשרה אוכלין, ומשמע מזה שאין מצרכין

היא דוקא כשסועדים עמו אחרים. והוצאו דצרכים בקיור צנא"ט סק"י וסקט"מ, חקי דרך כחן, ארץ לבי (שעס תלומי לביה) סק"ז וסקט"ז, ותולדות אדם (להר"א שור) כחן. ועיין מש"כ בזה בעזר מקודש (נגליון השו"ע) כחן. אולם יש מהפוסקים שכתבו כהר"ן. בערך לחם כחן כתב, דמדברי השו"ע בסעיף ד' שכתב דמצרכים ברכת חתנים בכל סעודה וסעודה שאוכלין שם, נראה אפילו אילו סועד רק עם צ"ב, כיון דסתם. ובהמקנה קו"א סעיף זה כתב, דכן משמע מלשון התוס' בכתובות מ"ז א' ד"ה דמסר, דאפילו עם צ"ב מיקרי שמחת נשואין.

ובסידור תפלה זכה (כמנהג ליורנו) דר"ד צ' כתב, דנוהגים לברך אותה גם כשסועד החתן עם אנשי ביתו לברך. והוצ"ד בחופת חתנים סי' ע' אות י"ג. ובסידור בית עובד דיני ברכת חתנים אות כ"א כתב, דבערי הקודש ומערב ומזרח נהגו לברך אשר ברא, אפי' כשסועד עם אנשי ביתו. וכ"כ כהניצ עובד הג"ל או שהציאו דבריו בפני יחזק (להר"י אבולפיה) ח"א מערי הברכות סי' ק"ג, יפה ללז ח"ד סי' זה סק"ט, ושיח יחזק דיני חתונה אות ל"ט. וציבוע אומר ח"ג סי' י"א אות ח' כתב, דאע"פ שבעיר שאלוניקי חוששים בזה לדעת הרמ"א וסיעתו וכמ"ש בשו"ר עברה [כה"ל], מ"מ לא יעשה כן צמקומינו, שנהגנו כסדרת הב"י שיש לברך אשר ברא אפילו אין שם אלא אנשי ביתו בלבד, וידוע דצמקום מנהג לא אמרין ספק ברכות להקל.

ועיין בתוס' ר"י בכתובות ז' צ', שכתב דכיון שאשר ברא הוא עיקר ברכת חתנות, חייב לברכה בכל יום, אפילו אם אכל החתן יחיד חייב לאומרה. וכ"ה בפסקי הרי"ד.

ויש שכתבו לחלק, דברכה אשר ברא אין מצרכים כשאוכל עם בני ביתו, ושהשמחה צמקונו אומרים אפילו צכ"ג. צעלי ארזים סק"ד כתב, דמה שהרמ"א כתב כחן המנהג שלא לברך אשר ברא כשאין מחמין אחרים, וא"כ גם צסוף הכ"ה גבי שהשמחה צמקונו היה לו להגיד דזה דוקא צהמין אחרים כו', אלא דהרמ"א חשש לדעת הרמב"ן בברכה אשר ברא משום דספק ברכות להקל, אבל לענין שהשמחה צמקונו דלית ביה תוספת ברכה, לא חשש לדעת הרמב"ן כו', והסכים לדעת המחצר שמצרכים חוץ ז' אפילו צסועד עם בני ביתו וכו'.

ובפי' הרב ר' גור אריה הלוי סק"ג כתב, דאע"פ שהר"ן דחה סדרת הרמב"ן, וכן נראה דעת הב"י, מ"מ צמקום שאין מנהג, עוב לעשות כדעת הרמב"ן שלא ליכנס צספק ברכות, אבל שהשמחה צמקונו אומר, שאין שם ברכה.

והכוונה דלא מבעיא אשר ברא דאיכא שם ומלכות דאין מברכין כו', אלא אפילו שהשמחה צמקונו דקיל שאינה ברכה גמורה שאין בה שם ומלכות גמי אין מברכין, ותיבת מכ"ש דל מהבא.

אך בה"מ שם מבואר לכאורה כוונתו, דהרמב"ן לא כתב דבריו רק על שהשמחה צמקונו, אלא שהר"ן כתב דלפי פירדשו אפילו אשר ברא לא יברך, וא"כ לפי המנהג שאין מברכין אשר ברא בכה"ג [אף שאין זה מפורש בדברי הרמב"ן], מכ"ש שאין מברכין שהשמחה צמקונו.

אוצר

ס"ק לג אות ב

הפוסקים

ובשדי חמד מערכת הזכרות סי' ג' אות י"א כתב, דדברי הבירך את הצרכים [הנ"ל] חנוכים כו', דהרי לדברי הב"ח [דלהלן] אין שום הכרח לזה מדברי השו"ע והרמב"ם כו', ובהנחה וחסדא ח"א דק"י"א ח' כתב דאין לחוש אף למש"כ מהר"י הלוי בסוף דבריו להלריך שנים ולומר ספק זכרות להקל כו', ואני אומר, ודאי היבא דידוע שיש מנהג לזכר אפילו בשביל אחד אין לחוש מלזכר שכן שורה הדין שבמקום מנהג לא אמרין ספק זכרות להקל, אבל היבא דאין ידוע המנהג י"ל ספק זכרות להקל שלא לזכר עד שיכיו שנים לחוש לדעה הנ"ל.

וביביע אומר ח"ג סי' י"א אות ג' כתב, דכ"כ רבינו זכריה הרופא (הרב) ולנעל לפני כחמש מאות שנה) בנמוקי הרמ"ה כתיי סופ"ב זכרות, [ומוצא בפעולות לדין ח"ג סי' רנ"ב], שהנכון כמ"ש רבינו הצרכים בשם אביו הרמב"ם, שיש להלריך שנים לפני"ח. ושם באות ה' כתב עוד, דבאחר"ק דהרמב"ם נחשב למרא דאתרא, יש לנו לחוש להלריך שני אנשים לפני"ח כדעת הרמב"ם, וכמ"ש בצ"ח עמוד ופני ילחק [הנ"ל].

ודעת הרבה פוסקים דסגי בזה, וכמ"ש בצ"ח סק"ז בשם ר"ן ב"ח ואחרונים, דאפילו אם רק אחד פני"ח מצרכין בשבילי. והוא מלשון הח"מ סק"ט והב"ש סק"ז, עפ"י מש"כ בצ"ח כ"א, דבתלמודא קאמר בסתם והוא שבאו פני"ח ואי איתא דצ"י ה"י מפרש, והכי משמע מדברי כל הפוסקים, וצ"ח כשהחזיק מנהג המקומות שהביא הטור [ומוצא בסק"כ אות א'], כתב שאין חוששין לדעת אם יש שם פני"ח לפי שא"א שלא יבא בשעת "אחד" שלא היה אחמול, אלמא דאפילו בזה סגי, והדבר ברור כשמש דמש"כ בסעיף ד' דאין מצרכין זכרות חתנים אלא בעשרה, הוא לשון הטור, ומש"כ כאן והוא שיכיו עשרה, הוא לשון הרמב"ם בפ"ב זכרות, ולא היה צריך לחזור ולכתוב שיכיו עשרה כו' אלא שלא רצה לחסר מלשון הרמב"ם באותו דיבור, והרמב"ם לא כתב דין זה אלא פני"ח אלא אגוף הדין של זכרות חתנים שצריך עשרה, אבל פני"ח אפילו בזה סגי, ואע"פ שהוא דבר פשוט בהצטוי שלא אצטריך למידע טועה להורות שלא כהלכה עפ"י משמעות לשון השו"ע.

ובתשובות מהר"א (אסאד) סי' י"ב המוצא בסק"ח אות ד', כתב דבסעיף ד' קמ"ל שחתנים מן המנין דמלמפרים לעשרה והבא קמ"ל איפכא דחתנים צעין ע"כ שיכיו שם דוקא צעת הסעודה.

וכבר כתב בן צשטמ"ק בסוגיין, דיש מי שאמר דצעין לכה"פ שנים, מדקטע רב יהודה פני"ח ומיעוט רבים שנים, ועושה ה"א, דרב יהודה קאי על ה"א דהניא מצרכין כל שצעה, ופ"י דה"א דהניא מצרכין כל שצעה היינו שצכל יום ויום בלא פני"ח שלא היו שם אחמול פ"י ציום שלפניו, ורבינו הפנים דקטע לפי רוב הימים ומיכה צכל יום צחד סגי, ואפשר דלהכי כתב רש"י פני"ח "צכל יום" שלא היו שם אחמול. ובהצטות הר"א בן הרמב"ם סי' ק"י המוצא לעיל, הביא שכי"ב צערוך ערך פן, שפני"ח אפילו אחד [וז"ל שם: פני"ח "אדם" שלא היה בחופה או בצעודה צעה שמצרכין, כשילך "אדם" שם לכתחילה קרוי פני"ח]. ובצריך את הצרכים המוצא לעיל כתב, דכן משמע מדברי רבינו האי הרא"ש והטור, דאפילו אחד נקרא פני"ח, שכן נקטו בלשונם [המוצא בסק"כ אות א'] אם יש שם "מי" שלא היה בשעת זכרה. וביביע אומר המוצא לעיל כתב, דהריעב"א צסוגיין כתב בשם תוס' כשבא לשם "אדם חשוב" כו' שראוי להצרות בשבילו, וכיו"צ כתב צחי הרא"ה בסוגיין, גם צחמים דעים סי' קפ"ט כתב אע"ג דלא "אכיל" תמן כו', ובספר המנהג סי' קי"ב כתב דאכיל שם "אדם" שלא אכל אחמול כו', וכן מוכח עוד באחרות חיים ה"ל צרהמ"ז אות נ"ט, צכל צו סי' כ"ה, ובאהל מועד

ז"ב אחר צרהמ"ז ח"כ [כל] האוכלים שם לא היו צעעה נשואין וכו'. ועיין עוד בדבריו המוצאים להלן מש"כ לענין דינא. ובתפארת יעקב סק"י"א המוצא בסק"מ אות צ', דקדק בן מהא דהרמב"ם לא כתב כאן רק והוא שיכיו עשרה, ולא כתב גם שיכיו גדולים וצני חורין כמ"ש צה"ל אישות, והם דברי המחבר צדין דסעיף ד', דכאן לא מיידי רק לענין פני"ח ויש שם צלאו הכי הרבה אנשים ולא צא לומר רק שהאוכלים החדשים יכיו עשרה. ועפ"י כתב בסק"י, דזכו שכתב הרמב"ם [ומוצא בשו"ע צהמשך הלשון כאן] והוא שיכיו עשרה, דהיינו שהאוכלים [החדשים] יכיו עשרה.

ובבירך את אברהם סי' ע"א אות ל' כתב, דמלשון השו"ע בסעיף זה [שכתב כלשון הרמב"ם הנ"ל] יש לדקדק דס"ל כמהר"י הלוי [הנ"ל] דצעין כל העשרה פנים חדשות, ואחר שהביא לעיל מיינה דעת החולקים כדלהלן, כתב דא"כ קי"ל ספק זכרות להקל, אם לא צמקוס דאיכא מנהג.

ובאבי עזר צצסוף משניות תפארת ישראל כתב, שהפני"ח צריך שיכיו הריצ מהעשרה, כצ"ח סי' ס"ט וסי' קנ"ז [לענין תפלה וצרהמ"ז צעשרה].

וכבר מלאנו מי שסובר כן, צתשובות רבינו הצרכים בן הרמב"ם סי' פ"ו, ונדפסה גם צתשובותיו צצסוף הרמב"ם (הוא"ח אל המקורות) סי' י"ח, שכתב לארץ חיים, שגראה מדצריהם שהם חוששים דמש"כ אביו והוא שיכיו עשרה, ענינו עד שיכיו פני"ח עשרה ורק אז יצרכו ז"ב צצרהמ"ז.

אולם הר"א בן הרמב"ם כתב שם, דמי שחושב כך טועה, כי הוא לא ר"ל בדבריו אלא שהנאספים לצרכה יהיו עשרה כו', שהרי כתב וחתנים מן המנין, והחתנים אינם פני"ח כו', וגדר פני"ח לפי מה שנמסר קד' צשם אבא מרי צענין זה, הוא לא פחות משנים, כי פנים לשון רבים, והפחות של רבים לפי ההלכה שנים, כחמ"ס מיעוט רבים שנים, וכך הדבר מצוהר ממש"כ אם היו האוכלים אחרים, ומוצא אחרים רבים ולכה"פ שנים, וזולת אבא מרי סבורים שגם רק אחד פני"ח מצרכים צגללו ז"ב, והוא לא הסכים לזה. וכ"כ שם צסי' ק"י ונדפסה צרמב"ם הנ"ל סי' י"ט.

ובשו"ת מהר"י הלוי המוצא לעיל, אחר שכתב דגם מדברי ראשונים אחרים מוכח דצצציל יחיד אם מצרכין צצצילו השמחה והסעודה מצרכין [עיין ע"ז להלן], כתב עוד, אמנם כיון דמסתמא אין מצרכין צצציל ג' או ד' אנשים או יותר, מזה נשתרצב המנהג שאין מצרכין רק צסעודה ראשונה וצצצחית וצמנחה צצצת, אבל אח"כ אין מצרכין אף שיש שם קל"ה אנשים שלא אכלו שם קודם לכן, ומיכה אם יש אח"ה אנשים נכצדים פני"ח שמצרכים צצצילם, אפילו צצציל שנים וכ"ש יותר, נ"ל פשוט שיצרכו צצצילם.

ובסידור בית עובד דיני זכרות חתנים אות י"ב כתב, דצצצרי הקודש נהגו שלא לזכר ז"ב אלא צדאיכא שנים לפני"ח ואפילו שאין מצרכים צצצילם, והוא המנהג הנכון. וכ"כ צצצמה נפש אות ח', וצצצח ילחק דיני חתונה אות ל"ה. ובפני ילחק (להר"י אצולאפיה) ח"א מערכת הזכרות סי' ק"ג, הוסיף דכן נהגו צרוצ המקומות שדרך צה"ס. וצתעלומות לצ ח"ג קונטרס הליוקועים סי' ו' כתב, דכן ראוי לנהוג צספק זכרות. וכ"כ דפני"ח צריך שיכיו שנים, צצן איש חי שנה א' פ' שופטים אות ע"ו, וצספרו רב פעלים ח"ד סי' ו', צצצית עולם (להר"ע אצו רביע) עמוד ע"ז, פעולת לדין ח"ג סי' רנ"ב, והלכות צצא סי' ז' אות ה'. וצצצחי לדין החדשות (ח"ג) סי' ל"ה כתב, דכן נהגו צצדינתו מחדש.

קד' ובסי' ק"י המובא בסמוך, כתב: "שאצתיק" מאבא מארי. וכתב המ"ל שם בסי' פ"ו, דדברי הרמב"ם אלו לא ידועים ממקום אחר.

ביאור הגר"א

[ב] ו"א כו'. הרא"ש שם :

(יד) שלא (ז) שמעו ברכת נשואין בשעת נשואין מברכין בשבילם אחר ברכת המזון ז' ברכות כדרך שמברכין בשעת נשואין והוא שיהיו עשרה והחתן מן המנין נ [ב] ו"א שאפילו היו בשעת החופה ושמעו הברכות אם לא אכלו שם עד עתה

מקור

פתחי תשובה

(יד) שלא שמעו. ענה"ס דאפילו אם רק אחד פ"ח כו' ועיין בספר זכור לאברהם שכתב אשה לא חשיבה פ"ח דאין ענים חדשות אלא נמי שראוי להמנות בעשרה של ברכת חתנים כ"כ מהר"ר בנאלל פ"ק דכתובות דף ז' ונפ"ז ה"ה ענינים וקנינים

לא חשיבי פ"ח ע"ש. וכתב עוד אם התחילו ב"ח ביו"ד ויזלו מקומן וכן אם התחילו כסנים חדשות והלכו גומרין ע"ש :

באר היטב

(ז) שמעו וכו'. דכחור או בתולה מהני פנים חדשות כל שצעה ואפילו אם רק אחד פנים חדשות מברכין בשבילו. הר"ן ב"ח ואחרונים :

הפוסקים

ס"ק לג אות ב — ס"ק לו

אוצר

לד. שלא שמעו ברכת נשואין בשעת נשואין. לשון השו"ע בזה, הוא מהרמב"ם פ"ב דברכות הל' י'. גם בחידושי הרא"ה בסוגיין כתב, דפנים חדשות הוא שלא היה שם כלל, ושכ"כ במקל"ט נוסחאות לפנינו [בדף ה' ע"ב, דאיתא התם משכחת לה בפנים חדשות, ולפי מקל"ט נוסחאות אלו כתוב:] משכחת לה בפנים חדשות "דלא הוו תמן מעיקרא" (קה), וצמ"ק כ"א ח' אמרו ואם באו פני"ח חולץ, ופירושו שלא היה שם כלל. וכ"כ בפסקי רי"א" בסוגיין, והוא גם בלשון רי"א" שצטלנו בגבורים, דפני"ח הם בני אדם שלא שמעו עדיון הברכות לא בשעת נשואין ולא בשעת הסעודה, כמבואר בקוגערם הראיות. ובערוך ערך פן, כתב דפני"ח פ"י אדם שלא היה בחופה או בסעודה צערה שמברכים. וצמ"ח מהר"י"ט להלן סי' ע"א כתב, דכן ס"ל להרמב"ן דפני"ח ר"ל אותם שלא שמעו ברכת נשואין, מדכתב הר"ן בשמו דכל שצאו פני"ח ועומד שם אפי"פ שאינו חולץ שם מברכין ז"צ [כמבואר בסקל"ג אות ח' קו]. ועיין בלשון מהר"י מהר"ל הל' נשואין, שכתב דצמדינה ריינוס אין מברכין ז"צ בסעודת העם עם קו) החתונה כו', דאין לנו פני"ח רק יום השבת, [ומשמע לכאורה דצמדי ג"כ כהרמב"ם דכל שהיו בחופה חו לא מיקרי פני"ח אף שעדיין לא אכלו שם]. וצמ"ח בסוגיין כתב, דפני"ח נחלקו זה המפרשים ואין צידו להכריע, [וממילא שיש לחוש גם לדעה זו].

ויותר מזה כתב בחידושי הריטב"א בסוגיין שם קלה מרבותיו, והוצא גם בצמ"ח, [דפני"ח היינו] דלא הוו תמן מעיקרא כלל ולא נכנס שם כל ימי המשתה. אלא שהריטב"א כתב ע"ז, דאין נראה זה נכון. ולעיל מנייה כתב הריטב"א, דכל שלא היה שם צערה שמחה כשמברכין ברכת חתנים אפי"פ שונכס שם צערה שמחה, כמאן דלא הוו תמן מעיקרא דמי וכו'. [ולא מלאנו באחרונים מי שיצא להלכה דעת רבותיו של הריטב"א הנ"ל]. ודעת שאר ראשונים וכן דעות האחרונים להלכה, יתבאר להלן בסקל"ו.

לה. והוא שיהיו עשרה וכו'. לעיל בסעיף ד' כבר כתב השו"ע דאין מברכים ברכת חתנים אלא צערה, ומה שחזר השו"ע וכתב כאן דברים אלו, עיין לעיל בסקל"ג אות ב', מה שהוצא מהצ"ח את אברהם סי' ע"א אות ל', ומהצ"ח כאן, ועמ"ש בתפארת יעקב, ובתשובות מהר"י"א (אסאד) סי' י"ב.

לו. ו"א שאפילו היו בשעת חופה וכו'. כן הוא דעת הטור, וכמ"ז צמ"ח ג', שכתב פנים חדשות שלא אכלו בחופה אפילו

מועד ח"א דק"ט ע"ב, ומכל זה מוכח דפני"ח נקרא אפילו איש אחד כו', ובמ"ש להדיא בצמ"ח וכו'. [וכ"מ ממש"כ הר"ן בסוגיין שם הרמב"ן דין המוצא צמ"ח סוף סעיף זה, כל "שצא" פני"ח "ועומד" שם אפי"פ "שאינו חולץ" שם].

ובחינא וחסדא (עמ"ס כתובות) ח"א דק"א ח' כתב, דכן משמע מדברי החוס' והראשונים בצמ"ח שצמ"ח שם המדכי כמ"ש הר"ן [הנ"ל צמ"ח] כו', ונראה דכיון דמוכח מכל המפרשים והפוסקים דצד סגי, ומה גם ד"ל דגם מהר"י הלוי [הנ"ל] לא כתב כן אלא באין מכוזבים עוצה, א"כ ספיר י"ל דמברכין אפילו צד, וכמנהגינו דמברכין בפני"ח אפילו הוא אחד נשוא פנים.

ובהערות בן המחבר אבי עזר (שצסוף משניות תפארת ישראל) כתב, דלא דמי להא דא"ח סי' ס"ט וקל"ז [הנ"ל דצמדי האבי עזר], דמאן יומר דחייב ז"צ הוא לשו"ע וצמ"ח, אפשר שאין החיוב מוטל רק על החתן צמ"ח שמחה צערה כניסחו לחופה כו' וצערה שמחה סעודה כשיצאו פני"ח וישמחו החתן והכלה, ואפילו שמחו רק על אדם אחד חשוב סגי וכו'.

ובעמודי אש (להר"י אייזנשטיין) סי' ב' אות כ"ב כתב, דכן מוכח מדברי הש"ס בסוגיין, דהא צדדא מחתא מחתניהו אצלות וחתן, וצאצלות מפורש שם דסגי צדד כו' וא"כ ה"ה צדדן, וכ"ז פשוט וברור דלא כהאבי עזר.

ובישא ברכה (על רי"ו) דקט"ז טור ב' כתב, דדיוקו של מהר"י הלוי מלשון הרמב"ם דצמ"ח שכל העשרה יהיו פני"ח, לאו דיוקא הוא כו' ואין דבריו מוכרחין כלל, ואדרבה איפכא איכא למידק מתחילת דברי הרמב"ם דלא צמ"ח כולם פני"ח אלא אפילו צדד סגי, ובצמ"ח [הנ"ל] כתב דריבוי הפנים דנקט לפי רוב הימים כו', ולדעתי אין לורך לה, דמאי דנקט ריבוי הפנים הוא על ריבוי חתנים דעלמא, ותדע דהא נקט חתנים וכי אפשר לומר דצמ"ח דוקא שני חתנים כדי שיצרכו להם כו', וגדולה מאת כתב הריטב"א דנקט חתנים לשון רבים משום חתונות רבות הצאות זו אחר זו, וכדאמרין מאי צוגרות צוגרות דעלמא וכו' [וצפצפות י"ל דכל הצעות פנים הוא בלשון רבים, משום דעלמא המלה פנים הוא בלשון רבים, וכמו פנים יפות פנים מאירות וכדומה].

וכ"פ דפני"ח סגי אפילו צדד, צנחלה צבי סק"ג, הפלאה בסוגיין בתורה"ד לחוד"ה צמקלות, ארץ צבי (שעם תלומדי צבי) סק"ח, ערוך השלחן סעיף כ"ד, ונתיבות השלום נתיב י"ט סעיף ד'.

גם בזכור לאברהם (להר"א אלקלעי) ח"ב אות ב' כתב, דנוהגים דאפילו אדם אחד מקרי פני"ח. וכ"כ בחופה חתנים סי' ע"א אות י"ד. וצמ"ח צמ"ח עוצר דיני ברכת חתנים אות י"ג כתב, דהכו נהוג בליוורנו [ועיין עוד לעיל מדבריו שם]. וצופה לל"ז ח"ד סק"ב כתב, דמנהג עירו איזמיר כמנהג ליוורנו. וביסודי יסורין ח"ה עמוד תנ"י כתב, דנהגו העם לברך אפילו בפני"ח אחד.

(קה) גם בצרור החיים (לתלמיד הרשב"א) עמוד קצ"ו, הביא גירסא זו, הגם שכתב דפנ"ח מיקרי כל שלא אכל שם, וכמובא בסקל"ו. וכן הביא גירסא זו הריטב"א בסוגיין. (קו) ועיין בסקל"ו, שהובא מדברי הרמב"ן שכתב להדיא כדעה הב' בשו"ע. (קז) אולי צ"ל : על.

מקרו פנים חדשות ומברכים בשבילים ד' ברכות אחר בה"מ וכן פשט
(ח) המנהג :

הגה

באר היטב

(ח) המנהג. ומהרש"ל פוסק כדעת א':

הפוסקים

ס"ק לו - ס"ק לז

אוצר

לכך בפני"ח דלא הוי חמץ מעיקרא. ובשעת"ק בסוגיין, כחצ כן בשם
תלמידיו רצונו יונה, פני"ח אנשים שלא היו שם בשעת אכילה ביום
ראשון, אבל אם היו שם בשעת נשואין ולא היו שם בשעת אכילה
ביום הראשון אם באו בימים האחרים לאכול פני"ח הוי, וראיה לדבר
מחמירין יומא קמא בריך כולו מכאן ואילך אם באו פני"ח הוי,
ומסתמא בשעת נשואין הוי, דייקא נמי דקאמר יומא קמא ולא
קאמר בשעת נשואין בריך כולו. וצ"מ הביא דגם הסמ"ג כתב,
דאיתא המששים שם מחמת החופה, נקראים פני"ח אע"פ שהיו
בשעת חופה קט*).

לו. וכן פשט המנהג. ענא"מ סק"ח דמהרש"ל פוסק כדעת
א'. והוא מהב"ש סק"ח. וכבר כתבו בן זכרון בן זכרון בן זכרון
י"ב וצ"מ סק"ד, דמהרש"ל כתב, ואני כתבתי בספרי פ"ק דכתובות,
דוקא שלא היה שם בשעת הצרכות. ובספרו יס של שלמה פ"א
דכתובות ס"י י"ח כתב, דפני"ח היינו דוקא שלא היו גם בצרכות
נשואין, אבל אם היו בצרכות נשואין במקום חופה ושמו הצרכות
אין מצרכין בשבילם, וכמ"ש הרמב"ם, ולא כהר"ש והוא דעת
הרמב"ן, שכתב דכל שלא אכלו עדיין בסעודה קריי פני"ח, ולא
מסתברא כלל, דלא מקרי פני"ח אלא כשלא שמו הצרכות דומיא
דגבי אכילות.

ובמעשה רקח פ"ב דברכות ה' י' כתב, דצ"י נראה שפסק בזה
כהרמב"ם, אלא דצ"י כתב דהן תחילה בסחם ושוב
ביא י"א וכתב ע"ז דכן פשט המנהג.

ובתפארת יעקב סק"ח כתב, דנ"ל עיקר כדברי הרמב"ם, דלדעת
החולקים תיקשי להו מה שנינו מצרכין לצחלה ז'
ולא למנה יום אחד, א"כ הך צחלה שצעה לא דמי לאלמנה יום
אחד, [דצחלה כל שצעה לריך פני"ח וצחלה ביום אחד לא לריך
פני"ח], ולדברי הרמב"ם אחי שפיר דאי איכא פני"ח נפק"מ לענין
ז"ב וצ"י פני"ח נפק"מ לענין אשר צרא, וכן מצאנו למענין בפירש"י
שצא לפרש כדברי הרמב"ם (ק), וכן בא דמוקי בגמרא מיתרא
דרב הונא אלמנה אינה עטונה ברכה ז' ימים אבל יום אחד צעיקו,
והשתא אי ס"ד דלא צעי פני"ח כלל א"כ צחלה נמי רק יום אחד
ולא ז', וברור דאפילו ביום ראשון צעי פני"ח צין בצחלה צין צחלה
ושפיר קאמר אלמנה אינה עטונה ברכה ז', דצ"י פני"ח לא צעי
אשר צרא ז' ימים רק יום אחד וצפני"ח לא צעי ז"ב רק יום אחד,
וצחלה צ"י פני"ח אשר צרא ז' וצפני"ח ז"ב כל ז' ימים וכו'.

ובישועות יעקב פ"י הקלר סק"ו, אחר שהביא צ' הדעות בזה,
כתב דלדינא צודאי ספק צרכות להקל, ויש להורות
כדעת הרמב"ם, וכן פסק מהרש"ל דלא כדעת השו"ע.

גס

קט*) רעין בהגמ"י פ"ב דברכות אות ה', שכתב דרבני גרבונא פירשו
הא דאמר בגמרא אי איכא פני"ח מברך כולו, כלומר אם הפני"ח שבאו
לחופה עדים שם שלא הלך אחד מהן מברך כולו ואפ"ל כל ה' ימים
ימים, ובלבד שלא הלך אדם מאותם שבאו לכבוד החופה אבל הלכו לא.
(ק) כנראה שהוא מפרש מש"כ רש"י פני"ח שלא היו שם אתמול
היינו בשעת החופה, מיהו עיין לעיל סק"ל ממה ראשונים ואחרונים, וכן
מפרס הגדול, דדעת רש"י היא כהרא"ש.

אפילו היו בשעת ברכה. וכבר כתב בן זכרון פ"ק דכתובות ס"י
י"ג, והוצא בח"מ סק"י. וצ"י כאן הביא מהר"ש שם ס"י י"ד,
שכתב דאם אכתי לא אכלו בני החופה ה' לא גרע מפניס חדשות.
וע"ע צחלה"ג הנ"ל שכתב עוד במקור דין זה, וכפי רש"י שם.
והוא דרש"י כתב בסוגיין, והוא שצאו אל המשחה פני"ח הוי
שלא היו שם אתמול. וכתב דדינא דחיי (על הסמ"ג) ח"ב דכ"ו א',
דרש"י סובר כשיטת הרא"ש דפני"ח מקרי כל שלא אכלו שם עד עתה
אפילו היו שם בשעת החופה. ובישועות יעקב פ"י הקלר סק"ו
כתב, דהדעת ה' צ"י הוי דעת רש"י. וכבר כתב בן זכרון כן בחידושי
הרמב"ן (שנדפסו בשם הרשב"א) בסוגיין, וכן באצורהם דלכלן,
דכן הוא דעת רש"י (ק). וכבר כתב בן זכרון כן להדיא בפרס הגדול (גרש"י).
ס"י רנ"ה, פני"ח שלא היו "בסעודה" ביום א' הוי דאיתא מצרכין
ליה ביום צ' כי היכי דצרכו ביום א' אותם שישבו בסעודה.

גם בחידושי הרמב"ן (שנדפסו ע"ש הרשב"א) בסוגיין כתב, פני"ח
שלא אכל שם ז' ימי משחה וכן פירש"י וכו'. וכתב בשו"ת ברכה
סק"ד וכן בספרו חיים שאל ח"ב ס"י ל"ט אות נ"ט, דצ"י מהר"ש
לכלן ס"י ע"א כתב, דהרמב"ן ס"ל כהרמב"ם צ"י פני"ח, שר"ל
אותם שלא שמו ברכה נשואין, מדכתב הר"ן בשמו דכל שצאו פני"ח
ועומד שם אע"פ שאינו אוכל שם מצרכים ז"ב, וכתב בן זכרון
לאה דברי הרמב"ן רק מה שהביא הר"ן בשמו, אבל הו"א בחידושי
[יראה] דקודם מש"כ הר"ן בשמו, פירש פני"ח שלא אכל שם
[וכמוצא לעיל]. וכ"כ צ"י של שלמה פ"א דכתובות ס"י י"ח, דדעת
הרא"ש הנ"ל הוא דעת הרמב"ן.

וכ"כ בהנחות הרמב"ן על הרמב"ם פ"ב דברכות ה' י', והוצא
צ"י כאן ובח"מ פ"ב דברכות ה' ט', דלפי סוגיית ההלכה
צרכות חתנים בסעודה נחקנו, וכיון שכן אין נכון שהפטור ברכה
נשואין ברכה בסעודה, וממצינו לצרך ברכה חתנים צחך בסעודה
אע"פ שהיו כל הקהל בשעת נשואין ושמו ברכה חתנים.

גם בתוס' ר"י בסוגיין כתב, דצ"י בשעת כניסתן לחופה צין
בסעודה מצרך כולו ואין לריך פני"ח, דהא מכאן ואילך לא
הוי אלא בסעודה, א"כ יומא קמא אפילו בסעודה מצרך ז"ב בלא
פני"ח. וכ"כ בפסקי הרי"ד שם. ובאצורהם ה' צרכות ארוסין
ונשואין כתב, דהרמ"ה פירש שלא אכלו בחופה עד עתה אפילו היו
שם בשעת ברכה נשואין ואפילו היו שם בשעת החופה, והביא
ראיות הרבה לדבריו, וכן הוא דעת רש"י ורי"ף ורא"ש. וכ"כ בר"י
נכ"צ ח"ב בשם הרמ"ה, דפני"ח היינו שלא אכלו עדיין שם אפילו
היו שם קט) בשעת החופה וכו'. וככל הלשון הנ"ל באצורהם, כתב
גם צמח משה עמוד גמ"ח ח"ג הכנסת כלל פ"ג. וצ"ר החיים
(לתלמיד הרשב"א) עמוד קע"ז כתב ג"כ, דפני"ח מקרי כל שלא
אכל שם כל שצעת ימי המשחה כחמירין בכתובות ז' א' משכחת

קח) ובמאירי בסוגיין כתב, שגדולי הרבנים מפרשים דפני"ח היינו
שלא היו שם אתמול, אע"פ שכבר אכל שם באחד מן השבעה [ימים] הואיל
וחפסיק יום אחד בנתיים שלא אכל. וכתב המ"ל שם, דהמאירי פירש כן
דברי רש"י, מדכתב, "אתמול" ולא כתב שלא היה שם עדיין. גם בס'
המנהג ה' ארוסין ונשואין ס"י ק"י כתב, פני"ח שאוכל שם אדם שלא
אכל שם אתמול.

קט) שם כתוב: היושבין. וכנראה שהוא ט"ס וצ"ל כנ"ל.

ביאור הגר"א

(כא) ו"א דאם כו',
ה"ר"ג בשם הרמב"ן:

הכה [כא] ו"א דאם היו שם פנים חדשות אע"פ שאין אוכלים שם

מזכר

אוצר

ס"ק לו - ס"ק לח אות א

הפוסקים

ובב"ה כאן כתב, דממש"כ במרדכי דפני"ח קרוי אדם השוב שהוא כבוד החתן ודרך להרבות בשבילם כו' [ומוצא בסק"מ אות א'], משמע דאע"פ שלא אכלו שם אלא שעמדו שם מזכרין ז"צ, וכמ"ש הר"ן בשם הרמב"ן, ויש סמך לסברה זו מהא דכתבו החוס' דשבת השיבא בפני"ח דרך להרבות בשבת שמחה ומנוח בסעודה [כמוצא בסקמ"ח], אלמא דלא חליא מילתא באכילה אלא במה שנתחדש דבר של חשיבות ודרך להרבות בשבילו. וכתפארת יעקב סק"י"ב הוסיף הסבר, דכמו בשבת דמהני מה שמרבים לכבוד שבת ואין השבת מאוכלי הסעודה, ומ"מ הוי פני"ח, כן בפני"ח אפילו לא אכל רק שמרבים בשבילו - דהיינו בשביל כבודו - שמחה וסעודה.

גם בח"מ סק"י"א כתב, אע"פ שאין אוכלים שם רק שעומד שם בשעת הצרכה, ומ"מ נראה שאריך שיכיו בני החופה שמחים על צאתו שם. וכ"כ בחקי דרך כאן.

ובחא"ף לך שלמה או"ח סי' ל"ג כתב, דגם אם הפני"ח לא אכלו פת, כיון דעכ"פ החתן והכלה שמחים בצואה יצרכו צרכה נשואין, ולא צעיון שהפני"ח יאכלו פת רק די אס' יושבים עמהם בהצורה אחת ונהנין קלת ממגדנות שמחים חתן וכלה בשבילם ויצרכו ז"צ.

וכ"כ בסידור דרך החיים, קצור שו"ע סי' קמ"ט סעיף ה', ובאגרא דבי הלולי דף כ"ט ע"א, דפני"ח מוקרי אף שאינו אוכל עמכם, אלא שבה מחמת שמחת מריעות. וכ"כ דמצרכים ז"צ אע"פ שאינו אוכל עמכם, בערך לחם כאן, סידור צית יעקב, ישועות יעקב פי' הקצר סק"ח, ונתיבות השלים נתיב י"ט סעיף ד'.

ואולם בשו"ת מהר"י"ט צחלון סי' ע"א דס"ו ג' כתב, דהרמב"ן שכתב הר"ן צעמו דכל שצאו פני"ח אע"פ שאינו אוכל שם מצרכים ז"צ, ס"ל בהרמב"ם דעיקר פני"ח לא הוי אלא בשביל שלא שמו הצרכות צעמו נשואין [עיין ע"ז בסק"ד], הלכך אע"פ שאינם אוכלים שם מצרכים בשבילם, אצל לפי הרא"ש דפני"ח היינו שלא אכלו שם עד עתה אפילו שמו הצרכות, אס' לא אכלו עד עתה מקרי פני"ח. והציאו באמריה שלמה ענף ה' אות י"ז.

וכ"כ בסידור דרך החיים דיני צרכמ"ז צית חתן אות ג', ובקולור שו"ע סי' קמ"ט סעיף ז', שכתבו דסעודה ראשונה הוי בפני"ח. ובשלחן העזר סי' י"ב סעיף ד' צעמלה ללצי סק"ד כתב, דאין לא קי"ל כשיטת הרמב"ם צזה. וכ"פ צמשיב הלכה (ודברי חפץ) ה"צ סי' קס"ט, ובאגרא דבי הלולי דכ"ט א'.

גם בברכת הבית שער ס"ז צעמרי צינה סק"י"ח כתב, דיש צזה פלוגתא הפוסקים וספק צרכות להקל.

אלא שהוס"ף, דכשעשו צ' סעודות ציוס החופה, כגון שהחופה היחה צלילה ועשו סעודה צלילה וגם ציוס שלאחריו, יש לסמוך ולצרך ז"צ ציוס בפני"ח שהיה צעמא החופה, דאיכא ס"ס, שמה ציוס ראשון מצרך אפילו צלא פני"ח אף בסעודה שניה, דהא יש צזה פלוגתא הפוסקים [כמוצא בסק"ל"ע אות ו'], ושמה זה הוא פני"ח וכו'.

ואולם הרבה פוסקים כתבו כהדעה ה' צש"ע. צישא צרכה (על ר"י) דקט"ו א' כתב, דצמעה רקה [הג"ל] כתב דצ"י נראה דפסק בהרמב"ם כו', ולא ידעתי מאין משמע צ"י דדעתו בהרמב"ם, וגם לא זכר שצדה"צ כתב הצ"י דהמנהג הפשוט בהר"ש. וכ"כ צכ"מ פ"צ דצרכות ה' ט', דכן פשט המנהג. וצכנה"ג הג"י אות ט' כתב, דכן הוא מנהגינו. ובסידור תפלה זכה (כמנהג ליוורנו) דר"י"ד צ' כתב, דכן פשט המנהג אללנו. והוצ"ד צחופת חתנים סי' ט' אות י"ג. ובהליכות שבה סי' ז' עמוד קס"ד צ' כתב, שכן נהגו צמרוקו. וצחינא וחסדא (עמ"ס כתובות) ה"א דק"י עור ד' כתב, דכן הוא מנהג עירי ארומיר. וצפן חיים (בסידור הכלל), עפ"י מנהג הימן) דק"ע ע"צ כתב, דגם אללס מנהג פשוט כן. ובסידור צית עובד דיני צרכת חתנים אות י"ב, הציא רק הדעה ה' צש"ע. וצש"ח מהר"י הלוי (אחי הע"ז) סי' ל"ז כתב צחוק"ד, דלא קי"ל צזה בהרמב"ם אלא בהר"ש דפני"ח היינו שלא אכלו שם עד עתה אפילו הוי שם צעמא נשואין. גם צהכמת אדם כלל קכ"ט סעיף ה' כתב, דאפילו הוי צחופה ושמו הצרכות, אס' לא אכלו עד עתה מקרי פני"ח. והציאו באמריה שלמה ענף ה' אות י"ז.

ובתב צעור מקודש סעיף ח', דכיון שכתב צש"ע שפשט כן המנהג, אין צזה עוד גם מדה הסידות לקרוא למי שלא שמו כלל הצרכות.

לח. אע"פ שאין אוכלין שם. א. דעות הפוסקים בזה. דין זה הוא מהר"ן צסוגין בשם הרמב"ן, ומוצא צ"י כאן, דכל שצא פנים חדשות ועומד שם, אע"פ שאינו אוכל שם, מצרכין ז"צ. וכן מוצא צחמים דעים סי' קפ"ט בשם הרמב"ן, דהיכא דאיכא פני"ח מצרכין אע"ג דלא אכיל חמן אלא דאתא לגצי סעודה. וכ"כ צחידושי הרשב"א (ירושלם תשל"ג) צסוגין, אע"פ שלא אכל שם עכשיו. וכ"כ צס' העיטור ח"צ שער צרכת חתנים ח"ד, בשם יש מפרשים קיא).

קיא) וכתב עוד שם, דיש מפרשים כל שאינו מאגשי ביתו אלא שבאו לשמחת החתן, והכי מסתברא לן לפום גירסת ירושלמי (במגילה פ"ד הל' ד' וכתובות פ"א הל' א' א' שער החדש שם אות ט'), דגרסינן התם, ברכת חתנים כל ז', סבר ר' ירמיהו למימר מפקין כלתא כל ז', א"ל ר"י והא תני ר' חייא ברכת אבלים כל ז', אית למימר מפקין מיתה כל ז', מה כאן מנחם עמו אף כאן משמח עמו מה כאן מזכירין אף כאן מזכירין, ש"מ כיון שיש כאן משמחין הרי הן כפני"ח ומברכים ברכת חתנים. ועיין ביביע אומר ח"ו סי' ט', מש"כ בביאור דברי הירושלמי הג"ל.

וכן בבירך את אברהם סי' ע"א סק"ח, אחר שהאריך צזה, מסיק דצעיון שיאכלו שם שיקראו פני"ח, אצל אי עמדו שם לצד צלי אכילה אינו מועיל. ושם צסקלי"צ כתב, דמהא דצסעודה ג' צעמא אין מצרכין צלא פני"ח או דהדרשה הוי בפני"ח [כדאיכא צש"ע סעיף ח'], שצעיון דצעיון אכילה עיקרית לצאים לפני"ח, דהא הכא אף שצעיון סעודה ג' צפת אפ"ה כיון דהפני"ח שהוא השבת אינו לריך לזה [ד"ה דסעודה ג' יולאים צמיני תרגומא] לא מצרכין, ה"ה נמי צעמלה אף שצני הצית אוכלים, מ"מ כיון דהפני"ח לא אכלו שם אלא פירות ויין לא מצרכין, ואי איכא מנהג אזלינן צחר המנהג. ושם צסקלי"א כתב, דצמאי דצעיון מצרכים צשילס יש להסתפק

מזכר בשבילם [כב] לילה (ט) ויום (הר"ן פ"ק דכתובות):

ביאור חגר"א
[כב] לילה ויום. שם
בשם תוס':

ר"א

באר היטב

(ט) ויום. רוב פוסקים חולקים ע"ז ולכל פטורה צעין פנים חדשות עיין ב"ש ח"מ:

הפוסקים

ס"ק לח אות א — ס"ק לט אות א

אוצר

לט. מברך בשבילם לילה ויום. א. דעות הפוסקים בזה. מקור דברי הרמ"א הם מדברי הר"ן בסוגיין בשם תוס', והוצא צ"י כאן, דאם צאו פנים חדשות צלילה מזכרין עליו לילה ויום. ובחדושי הרמב"ן (שנדפסו ע"ש הרשב"א), כתב דזה נכון. ובחדושי הרא"ה כתב דנראה דצריכה. גם בחידושי הרשב"א (ירושלם תשל"ג) הביא דברי תוס' אלו. וכ"כ צתמים דעים ס"י קפ"ט בשם הרמב"ן, צלרור החיים (לחלמוד הרשב"א) עמוד קצ"ו, וצרי"ו נכ"כ ח"צ בשם הגדולים. ומחלמידי רבינו יונה בשם רבנו ארפת הביא בשעמ"ק, שאפילו לא צאו פנים בכל חכילה ואכילה, כיון שצאו פנים ציוס כל אותו היום נידון כיום הראשון ומזכר. וכ"כ צרי"ו הג"ל קיב). ובמחירי כתב כן בשם תוס' שכל שצאו פנים מזכרים בשבילם לא בסעודה אחת לצד חלל. בכל סעודות שצאות היום. ובהגמ"י פ"ב דברכות כתב כן בשם ר"ת, שמזכרין יום ולילה בשביל פניה, ואע"פ שלא צאו אחרים רק אותם שצאו מאתמול מזכרין, דיום ולילו עמו. וצ"ח כאן הביא כן מהמדרכי.

והטעם כתב צח"מ סק"ג וכן צחקי דרך כאן, דהיום נמשך אחר הלילה וכל היום נקרא עדיין פניה. [ועיין עוד להלן מדברי הח"מ שם]. ובהמקנה קו"א סעיף זה כתב, דצחמ"א ל"ע בשלמא יומא קמא דנשואין הטעם דכל היום הוי השמחה, כדאמרין צמ"ק ט' א' עיקר שמחה יום ראשון, אבל צפניה מני"ל לומר שירצה בשבילם כל היום אפילו בסעודה שניה, ואפשר דמפרשי דהא דאמר רב אשי איקלע לבי רב כהנא יומא קמא צריך כולהו, קאי על יומא קמא דאיקלע לשם, ואפשר הטעם דלילה ויום דוקא דכי היכי דמלנו גבי שבת דכבוד יום חשיב עפי מכבוד לילה, ה"א אף שהיה פניה צלילה מ"מ סעודת היום חשיבא עפי ומרצים בשבילם יותר מצלילה. וצערור השלחן סעיף כ"ז כתב, שג"ל דעיה זו נתייחסה ע"ד מסכת סופרים [המוצא בסק"ה אות א', דמזכרים אף צלא סעודה], דס"ל דכל שיש פניה ציוס זה שלא היו אתמול נחשבת כשמחה חדשה ולריכים לצד ז"צ, וכיון דיום זה הוי שמחה חדשה שלא היה אתמול ממילא דכל היום וכל הלילה הקודמת ראוי לצד ז"צ, דהא יום זה הוי שמחה חדשה ולכן בכל הסעודות מכלליות היום הזה מזכרין ז"צ, הואיל שיש ציוס זה שמחה יתירה מפני הפניה אף שאין איכלים שם, דלדעה זו אין השמחה תלויה בסעודה אלא בצאנשים, ורק מהגינו שלא לומר ז"צ צלא סעודה, אבל השמחה אינה תלויה בזה כדעת המסכת סופרים. [ודעת הערוכה"ש לדוגמא, עיין להלן].

ובים של שלמה פ"א דכתובות ס"י י"ח כתב על דברי הרא"ש [דלהלן], דהוא רחוק מדעת ר"ת [הג"ל] ולא נהירא כלל, דמסתמא פניה הוי כיומא חדתא לצרכה ומזכרין כל היום כמו יומא קמא דאמרין בגמרא מזכרין כולהו, סתמא קאמר לילו ויומו ה"א לענין פניה, ואפשר הרא"ש גופא לא כתב כך עטמא דכבוד יום עדיף אלא לאותם שפירשו דיומא קמא הוא סעודה קמייתא וכו'. ועיין גם צעני ארזים סק"ז, מש"כ על דעת הרא"ש בזה.

חולס

קיב) ובישא ברכה (על ר"י) דקט"ו א' כתב, דיש לחמוה על ר"י איך פסק כאן דמזכרין בכל הסעודות כמו ביום ראשון, והוא הפך מה שפיר דיומא קמא היינו סעודה ראשונה ובהרא"ש דלהלן. ולהלן שם כתב עה, דגם מ"מ ר"י בטעמא דמזכרים גם בשבת בבוקר, תמוהים דברי ר"י כאן.

להסתפק אי צעין פת ולפת או אפילו פירות ויין, והכל לפי המנהג, ואם אין מנהג אין לצדך כמ"ש צסקל"ב.

וביביע אומר ח"ג סוס"י י"א כתב צתוכ"ד, דמנהג ח"י שהפניה מתוך העשרה שסועדים שם. וכ"כ צנח"י עם ח"צ עמוד ח', מנהגינו דוקא אם איכלים שם.

ב. וכשהיו הפנים חדשות שם בשעת הסעודה והלכו לפני הברכות. כתב צענות חיים ס"י ק"ה, דיש להסתפק אם צתחילת איכילה הוי פניה וצחמ"א הסעודה הלך לו לדרכו, אם מזכרים ז"צ או לא, אם אזלין בזה צתר צתחילת הסעודה או לא, ולכאורה נראה דצכה"ג לא אזלין צתר צתחילת הסעודה רק צעין שצעת הצרכות שהיה השמחה, ולא שייך בזה ללכת צתר צתחילת הסעודה דצעין צרכה צעת שמחה, ומלשון הש"ס דקאמר מזכרין צרכה צתנים כל ז' והוא שצאו פניה, וכן אח"כ דאמר שם מכאן ואילך אי איכא פניה כו', ולא קאמר והוא שהיה שם פניה רק קאמר והוא שצאו או איכא פניה, משמע דצעין שצעת צרכה יהיה שם הפניה, ואם היה צתחילת והלכו להם אינו מזכר כיון דליכא צעת צרכה וכו'. וכ"כ צספרו האלף לך שלמה ס"י ק"ז צתוכ"ד, דאם היה שם פניה צעת הסעודה וצעת צרכה"ז חלף הלך לו, אינו חייב לצד ז"צ, רק כשיש פניה שם צעת צרכה"ז. והביא דברי צענות חיים הג"ל, צפתחי עולם ומעממי השלחן (על שו"ע אר"ח) ס"י קפ"ח סק"ע. וכ"כ צפעולת לדיק ח"צ ס"י פ"א צתוכ"ד, דכשהיו פניה בסעודה וקמו והלכו, לא יצדך. וכ"כ צתוכ"ד דכפניה צריך להיות שם צעת הצרכות, צעני ארזים סק"ז, אצני משפט סק"ה.

ועיין גם להלן סקל"ט אות ב' צלשון הר"ן והרא"ה, דכשכתבו לפי שיטתם דמזכרים על פניה לילה ויום צעין שיכיו הפניה שם בכל הסעודות, כתבו צלשוןם והוא שעמד שם בכל שעת צרכה.

ג. וכשיצאו הפנים חדשות אחר שהתחילו באמירת הברכות. כתב צזכור לצרכים (להר"א חלקל"ט) ח"צ אות ב', בשם הח' ר"ש יצ"ס צקונטרס, [לענין פניה דעלמא], דגומרין. והוצ"ד צפ"ח סק"ד, וצפני וצחק (להר"י אבולפיה) ח"א מערכת הצרכות ס"י ל"ח. וכ"כ צתולדות אדם (להר"א שור) כאן. אולם צחינא וחסדא (עמ"ס כתובות) ח"א דק"צ טור ב' כתב, דיש לפקפק ע"ז דמני"ל דגומרין, דכיון דעיקר צרכות הללו הוי עבור פניה וכבר הלכו להם, י"ל דהו"ל כאילו רוצם של העשרה הלכו דאין גומרין [כמבואר בצסק"ח אות י'], ונראה דאם הלך לו הפניה אחר שהתחיל צצרכה כדחזי, אז יגמור ההיה צצרכה דצתחיל צה, אבל לשאר צרכות שלאחריה יש לי ספק אם מזכרין אותן זולת צצרכה אשר צרא דנאמרת גם צלא פניה, והגם דמזכרין אחת ולא חידך אין קפידא, עיין צרד"ז ס"י תקס"ז.

ואף לדעה הראשונה כתב צצריך את הצרכים ס"י ע"א סקל"ה, דפשוט דהא דגומרין כשהלכו הפניה, זה דוקא כשצצר צתחילו צצרכה צתנים, אבל אם לא צתחילו אף שצעת צצרכה"ז הוי שם הפניה אינו מועיל. ועיין בצסק"ח אות י"א מהצעמק שאלה, שכתב כן לענין כשיצאו מקלת מהעשרה אחר צצרכה"ז לפני שהתחילו צצרכה צתנים.

אוצר

ס"ק לט אות א — ג

הפוסקים

וכן מסיק צריך את הצרכים סי' ע"א סק"ח, אחר שהצריך צוה, דאם חלו שם צליה למחר אינם נקראים פנייה. וצחינה וחסדה (עמ"ס כתובות) ח"א דק"א ח' כתב, מהכינו דאם צאו הפנייה פעם שניה אין מצרכין צעזורים כי אם צעודה ראשונה דוקא. וכ"פ בשלחן העזר סי' י"ב סעיף ג', עפ"י הח"מ והב"ש הג"ל, דפנייה צעי לכל סעודה.

ב. להסוברים דמברכים בשביל פנים חדשות לילה ויום, האם זה דוקא בשחפנייה נשאר שם עמחם. ומה הדין (גם בסעודה ראשונה של הפני"ח) כשהיה בסעודה והלך לו לפני שברכו. כתב צחודי הרש"א (ירושלם תשל"ג) בסוגיין צס חוס', דמצרכין לילה ויום אפי"פ שאינו שם עמחם, שפנייה שצאו צליה פנייה הן לכל אותו היום, ללילה ויום. וכ"כ צרור החיים (לתלמוד הרש"א) עמוד קע"ו, דמצרכין אפי"פ שאינו שם.

אולם צחודי הריטב"א ומוצא צעממ"ק כאן, אחר שהציה ג"כ מתוס' ראשונה, דמצרכין לילה ויום אפי"פ שאינו שם, דעשו כל היום הבוא כיום ראשון, ונגד זה הציה מתוס' אחרונה שכתבו צהפק, דאפי"פ שצאו צליה אינו פנייה אלא לאותה סעודה. צלצד אפי"פ שלא הלכו להם, ואין זה דומה ליומא קמא שהוא כולו ראוי לצרכה כו', כתב דנראה שיצרכו צצצילו כל אותו היום. כשלא הלכו להם, אצל אם הלכו להם אין לצרך שצצר הלכו להם הפנים חדשות, וכן לענין צצציות צצעודם שם חולץ מנעלו וכשהלכו להם אינו חולץ כו', דאלמא לא מהני פנייה אלא היכי דאיתנהו התם, וכן דעת הרמב"ן וכן עיקר וכו'.

והר"ן כתב צס חוס', צדין דמצרכין עליו לילה ויום, והוא שצמד שם צכל שעת צרכה. והוצא צצ"י וצצ"ה כאן, וכ"כ צחי"מ סק"ח וצחקי דרך כאן, רק שצמד שם צשעת הצרכה.

ובבר כתב כן צחודי הר"א צסוגיין, דמתוס' כתבו דכל היום מצרכין ונראין דצריכה, והוא שיהיו צשעת צרכה צצוקר וצצרב, אצל הלכו להם אין מצרכין אלא צזמן שהם שם, וצכהיה דאמריין צצ"ק כ"א ח' אם צאו פנייה חולץ ומניח אפילו ק' פעמים, אלא דפנייה לא מהני מידי אלא היכא דאיתנהו התם. וכ"כ בערוך השלחן סעיף כ"ז, עפ"י הר"ן הג"ל, דאף לה"א דצפנייה מצרך אף שאין חולקין שם, אין מצרכים כל היום וכל הלילה אפי"פ הפנייה עמדו שם כל שעת הצרכות כיון דעיקר השמחה צצצילם.

ג. וכשעשו כמה סעודות באותו לילה ויום והפנים חדשות נמצא שם עמחם. כתב צלצן פנה (דריש"ת ארי) סק"ג, דלכסוצרים דצצציל פנייה מצרך לילה ויום, משמע אפילו עשה כמה סעודות צאותו לילה ויום מצרך צכולם כשהיה אותו הפנייה צכל הסעודות וכו'. [ולכאורה מוכח כן גם מלשון תלמודי צציו יונה, המאירי, עלי אחרים, וערוך השלחן, המוצאים צאות ח'].

הטעם דהדרשה, ולפי מש"כ דדוקא סעודת שחרית חשיבא א"ש.

גם באבני משפט סק"ה כתב דנ"ל דקושיית הב"ש לק"מ, דהרי ודאי דאם באו פנים חדשות והלכו להם שוב אין לברך בשבילם אח"כ, וא"כ אף דסעודת הבוקר הוי פנייה משום דכבוד יום עדיף וצריך להרבות בסעודת הבוקר יותר מבסעודת הלילה, מ"מ הרי הסעודה הג' לא עדיף מכבוד לילה וא"כ פנייה של כבוד היום כבר הלך לו, ואולי סבור הב"ש דכבוד יום דעדיף היינו כל היום, אבל הפשוט דר"ל [דזה רק] סעודת הבוקר, כן נ"ל. וע"ע מש"כ לתרץ קושיית הב"ש, בארץ צבי (שעם תאומי צביה) סק"א.

אולם עצה"ט סק"ט דרוב הפוסקים חולקים על דין זה שכתב הרמ"א, ולכל סעודה צעיין פנים חדשות. והוא מהב"ש סק"ט, שכתב על דברי השו"ע כאן, צבר כתבו דרוב הפוסקים חולקים ע"ז, [כנראה כוונתו למש"כ צס"ק"ה, דציומא קמא מצרכים לדעת הר"י"ף כל היום אפילו עשו כמה סעודות, ויש הסוצרים דצומא קמא היינו רק סעודה קמיתא, וכצוצא צאות ו' וצאות ח'], ולכן כתבו הפוסקים טעם שמצרכים צליל שצת וצשחרית [עייין ע"ז צס"קמ"ד], וא"י הוי ס"ל דמצרכים צצציל פנייה לילה ויום לק"מ, דהא שצת הוא פנייה, ולדעת הרמ"א שהציה כאן דעת פוסקים אלו קלה קשה מש"כ צסמוך טעם למח דמצרכים צסעודה צלשית צצצת כו', דהא כיון דכבוד היום עדיף הוי היום פנייה ולמה אין מצרכים צשחרית וצסעודה ג', דהא לפוסקים אלו מצרכים צצציל פנייה לילה ויום דהיינו שתי סעודות ק"ג.

גם בעטרת פו (על הר"ש) פ"א דכתובות סי' י"ג כתב, דמש"כ הר"ש הטעם דמצרכים צצצת שחרית משום דכבוד יום עדיף כו', מזה מוכח דס"ל דצפנייה לא מצרכין אלא צסעודה אחת אצל צסעודה צ' לא הוי פנייה אף אם הם ציום ח', ולכן הוכרח לומר דהא דמצרכין צצצת שחרית הוא משום דכבוד יום עדיף והוי צפנייה אחרים, וזה דלא דעת הר"ן שכתב דאם צאו פנייה צלילה מצרכין לילה ויום, דלהר"ן לא צריכין לומר דמשום צבוד יום דעדיף מצרכין צצצת שחרית.

ובח"מ סק"צ כתב ג"כ ע"ד הרמ"א כאן, דמדברי הר"ש לא משמע כן, שהרי כתב דצומא קמא י"א סעודה קמיתא [וכצוצא ג"כ צאות ו' הג"ל], משמע מיד צו ציום צסעודה שניה לא מיקרי פנייה ולכל סעודה צריך פנייה. וכ"כ צחקי דרך כאן.

ובבר כתב כן להדיא צריטב"א המוצא צאות צ', צס חוס' אחרונה, דאפי"פ שצאו פנייה צלילה אינן פנייה אלא לאותה סעודה צלצד.

ובערוך לחם סעיף ח' כתב על הדעה המוצאה צרמ"א, דמדברי הטור נראה הפך זה, שכתב דאם לא היו פנייה אין מצרכין אלא צסעודה ראשונה צין שאלכו צו ציום או צלילה שלאחריו, ולעיל מנייה כתב דפנייה מיקרי כל שלא אצל שם, וא"י איתא דמשום פנייה מצרך לילה ויום כשאלכו סעודה ראשונה צלילה הוי ראוי לצרך לילה ויום לא צסעודה ראשונה צצד, ונ"ל דנהוג עלמא דעת הטור.

ובתפארת יעקב סק"צ כתב, דהרמ"א רק הציה דעת הר"ן ולא כתב שנהגו כן, ואדרבא מדכתב צסעיף ח' דלמנהג לצרך צסעודה ג' משום דרשה, מצואר דצחול לא נהגו כן, והיינו משום דלא ס"ל דפנייה מהני כל היום או לילה ויום ולכן הוצרך ליתן טעם למח נהגו לצרך צסעודה ג'.

גם בערוך השלחן סעיף כ"ט כתב, דרוב הפוסקים לא ס"ל כדעה זו, והרמ"א לא הציה רק אם יש מקום שנוהגין כן הוא עפ"י דעת זו, אצל לא הציה להלכה למעשה צכל מקום.

קי"ג) ובצצי ארוזים סק"ז כתב, דמה שהקשה הב"ש על הרמ"א נ"ל דלק"מ, דנפק"מ אם נמשכת סעודה ג' עד ליל מוצ"ש כדרך הנהוג בסעודות גדולות של נשואין, דמשום פנים חדשות של יום השבת ליכא כיון שצריך הפנייה להיות בשעת הברכה [כמבואר בסק"ל"ח אות ב'], ומשו"ה הוצרך הרמ"א טעמים אחרים.

ובהמקנה ק"א סעיף זה כתב, דלפי מש"כ בטעם דעה זו דלילה ויום דוקא, משום דכבוד יום חשוב טפי וכנ"ל, מיושב מה שהקשה הב"ש דלמה להו למימר גבי סעודת שחרית של שבת דכבוד יום עדיף, ד"ל דמהא גופא למדו הך מילתא דלילה ויום, וממילא מיושב גם מה שהקשה הב"ש על הרמ"א דכיון שהביא דעת פוסקים אלו למח ליה בסעודה ג'.

אוצר

ס"ק לט אות ז - ו

הפוסקים

הרבה פעמים מצד כל פעם גם צלי פני"ח. [אלא שכתב דאין דברי הצ"ח נראים צעניו, וכמו שיוצא להלן. ודעת הצ"ח לדונה יוצא ג"כ להלן]. ובצר האריך לצד דדון זה תלוי במחלוקת בין הרמב"ם להר"ם מה נקרא פני"ח, וצ"ח דברי הגמרא של יומא קמא, צ"ח מהר"ם להלן סי' ע"א.

ומצאנו לעוד פוסקים שכתבו דיומא קמא היינו כל היום אפילו אכלו כמה סעודות. צהודו הריטצ"ח צסוגין כתב, שנראה דכולה יומא קמא מצדן ברכת חתנים אפילו עשו סעודה או שמחה הראוי לצרכה קיד, כמה פעמים. גם צדינה דהוי (על הסמ"ג) ח"א דכ"ז א' כתב, דמשכחת לה לצד ז' ברכות אע"פ שאכל פעם אחת, כגון דיומא קמא או ציום השבת שאין הצרכה צצביל הקרואים אלא משום יום הוא דמצדן. וכ"כ צספר הזכרון פ"א דכתובות, דצבחר וצחולה אומר ז"צ צצרהמ"ז כל יום א' צלא פני"ח.

וברי"ו נכ"צ צצרהמ"ז צשם מפרשים, דצכל סעודה יום א' מצדן ז' ברכות. וכתב צישא צצרה המוצא להלן, דצצ"ח רמ"ע מפאנו סי' מ' הצין צזה, דמפרשים אלו חולקים על הפירוש דיומא קמא היינו סעודה ראשונה, ומפרשים דיומא קמא היינו יום ראשון ואפילו אכלו כמה סעודות ציום ראשון. [וכן נראה ממשי"כ רי"ז להלן שם, דצחותו היום צצחו פני"ח מצדן צכל הסעודות "כמו ציום א"י. ולפי"ז צ"ל דע"ס יש כאן צרי"ז, וצמקום כל "סעודות" יום א', צ"ל סעודות].

ועיין להלן צצרי העני ארוס, דכן הוא גם לדעת הלבוש, דמצדן צ"צ צכל סעודה וסעודה שאוכלים ציום ראשון אפילו צלא פני"ח.

אולם עצה"ע סק"ה, דאם צצר אכלו צחותו יום א' מצדן ז"צ צסעודה שניה אס ליכא פני"ח. והוא עפ"י הצ"ח ה"ל, שכתב דצכל פלוגתות אלו אמרין ספק צרכות להקל.

ובחינא וחסדא (עמ"ס כתובות) ח"א דק"ג טור צ' כתב, דהגם שנחלקו רי"ו וצ"ח לענין אלוהם ואלמנה אס מצדן צכל עשו סעודה ראשונה ציום הנשואין אלא צלילה שלאחריו [עיין ע"ז להלן אות י"א], מ"מ שניהם צחדא ציעתא אצלי דפי יומא קמא ר"ל סעודה קמיתא, ונפק"מ דאס עשו הצרה סעודות ציום ראשון אינו מצדן ז"צ כי אס צסעודה ראשונה דוקא צלילה פני"ח אפילו צצחולה כו', והיינו משי"כ צצנה"ג הגה"ע אות כ"ח, על משי"כ העור דצלא היו שם פני"ח אין מצדן ז"צ אלא צסעודה ראשונה, דכן כתב הר"ם והצ"ח וצ"ח צסעיף י"ב, וכ"כ רי"ו וכו'.

ובעצי ארוס סק"ה כתב, דצבוש סעיף ה' כתב, דציום ראשון מצדן צכל סעודה וסעודה, וכ"כ שם צסעיף ו' דאס לא צחו פני"ח אין מצדן אלא ציום ראשון, ולא ידעתי מי הצריהו לה ולכניס עמנו צמחלוקת עס הר"ם, דמפרש יומא קמא מצדן כולו דאמרין צגמרא, דהיינו סעודה קמיתא, אצל לשארי הסעודות ציום הראשון צעין פני"ח, אצל צלא פני"ח אינו מצדן רק אשר צרה, ולצרי הלבוש מצדן ז"צ צכל סעודה וסעודה שאוכלים ציום ראשון אפילו צלא פני"ח, וצ"ע. וע"ע מדבריו לעיל.

וב"ב דצסעודה שניה ציום הראשון צצחור וצחולה, לריכוס פני"ח צסידור דרך החיים, סידור צית יעקב, ערוך השלחן סעיף ל"ג, צירך את הצרהם סי' ע"א סק"ג, צצרת הצית שער ס"צ סעיף י"ב ושם צשערי צינה סק"ג, שלחן העזר סי' י"ב סעיף א'.

ושם בצברכת הבית שער ס"צ צשערי צינה סק"ה, אחר שכתב דמי שהיה צשעת חופה ושמע הצרכות ולא אכל שם, יש צזה פלוגתא הפוסקים אי מיקרי פני"ח וספק צרכות להקל [עיין ע"ז צסקל"ז]

קיד) היינו לפי שיטת הראשונים הסוברים דגם בלא סעודה מצדן ד"ב כשבאין לשמחו, עיין ע"ז בסק"ה אות א'.

אולם בים של שלמה פ"א דכתובות סי' י"ח, אחר שכתב דצצביל פני"ח מצדן צערצ וציום אצל לא ציום ולילה שצחריו, כתב עוד, דאפילו אס אירע שהיום גדול ואכלו עוד סעודה קודם מנחה, אפ"ה אין מצדן ז"צ צצבור פני"ח, דלא אמרין מצדן צצביל פני"ח אלא סעודות הקצוות כגון צוקר וערב, דמסתמא לא עדיף צצור צצר ודס מצדן המקום, דהא השבת צקרוי פני"ח כו' מ"מ סעודה שלישית אפילו צומק קרואים אין מצדן ז"צ וכו' [עיין ע"ז צסקמ"ה אות צ']. וכ"כ צצ"ח סק"ט, לדעת הרמ"ה שהצ"ח כאן דעת הפוסקים דמצדן צצביל פני"ח לילה ויום, וצסמוך כתב עמס הא דמצדן צסעודה שלישית צצבת כו', צ"ל דמשי"כ כאן מצדן לילה ויום, היינו סעודה אחת ציום וסעודה אחת צלילה ולא יותר, משו"ה צריך ליתן עמס להא דמצדן צסעודה שלישית. וכ"מ מלשון המקנה צקו"ה כאן.

עו"כ צים של שלמה ה"ל, דר"ח כתב דמצדן יום ולילה עמו, ולא מצדן צכל, ועוד דמסתמא פני"ח דז' ימים צחדא מצדן מחתינהו ואותם צצחו ציום א' אין מצדן אלא ציומו ותו לא, אף כל שש ימים אין מצדן צצבור פני"ח אלא יומו, כגון אס צא קודם סעודה ערב אז סעודה ערב וצחרית מצדן צצביל, ואס צא ציום אחר סעודה ערב אז אין מצדן אלא צסעודה צחרית ותו לא. [ולצחורה מוכח כן גם מלשון ר"ח עמנו, שכן כתב צשמו צהגמ"י פ"ב דצרכות אות ה', דאע"פ שלא צחו פני"ח אחרים רק אותם צצחו "מסתמא" מצדן, ציום ולילה עמו. וכוונתו לילו דלחמול].

ד. וכשהפני"ח עמד שם בסעודה ולא אכל עמהם, אי מיקרי פני"ח בסעודה אחרת שאוכל שם עמהם באותו יום או ציום אחר. עיין משי"כ צזה צצירך את הצרהם סי' ע"א סק"ח, וצצוצע צמחות פ"א סעיף י"א ושם צצמקורות וצערות נ"ב, וע"ע צשלחן העזר סי' ע' סעיף ו' צשמלה לצ"צ סק"ד צשם צקנו צעל דצרי הצרהם צכתי"ה ה' קדושין, המוצא צסקס"ו אות א'.

ה. וכשכבר אכל עמהם בסעודה קודמת אלא שלא ברכו בה שבע ברכות מפני שלא היו עשרה, עיין משי"כ צזה צצחורות השוכה ח"צ סי' ק"ב.

ו. להחולקים על השיטה הנ"ל וסוברים דצכל סעודה בעינן פנים חדשות, האם יש הבדל בזה בין יום ראשון לשאר הימים, או לפחות בין סעודה ראשונה שביום ראשון לשאר הסעודות. עיין צ"ח סק"ה, והוא קל מצדן צצנה"ט סק"ה, שכתב דזה תלוי צפלוגתא הראשונים, דצכתובות ח' א' איתא, רב אשי יומא קמא צריך כולו, והיינו צצחולה, וכתב הר"ם צצ"ק סי' י"ג, דיומא קמא היינו סעודה קמיתא נייבו אס לא אכלו עד הלילה מצדן משום דלא גרע מפנים חדשות, נשמע דס"ל דיומא קמא היינו יום ראשון וסעודה קמיתא, אצל אס צצר אכלו צחותו יום א' מצדן צסעודה שניה אס ליכא פנים חדשות כו', והרי"ף והרמב"ם נראה דס"ל דיומא קמא היינו דכל היום מצדן כו', אפילו צסעודה שניה ואפילו אס ליכא פנים חדשות וכו'.

וכתב בעצי ארוס סק"ט, דמשי"כ הצ"ח דעת הרי"ף דיומא קמא היינו דכל היום מצדן, אפשר שלמד זאת מצדן הרי"ף סתם יומא קמא ולא פירש סעודה קמיתא כמ"ש הר"ם, ומה שפירש כן דצרי הרמב"ם, הוא משום דאלי"כ קשה דכיון דלהרמב"ם צעין פני"ח שלא שמו הצרכות, מאי חילוק צין סעודה קמיתא לצחרים, מאחר דלא תלוי מידי צסעודה, ולכן מפרש להרמב"ם יומא קמא ממש, והא דמאריך פני"ח שלא שמו, היינו רק צשאר הימים חץ מיום ראשון, וכיון שכן אפילו אכלו ציום ראשון

הפוסקים

ס"ק לט אות ו

אוצר

ולפי מש"כ ח"ה לפרש הכי, והשו"ע כתב שם סעודה ראשונה, וכן נמשע בדבריו כאן בסעיף ז' דאין מצרכין אלא בסעודה קמייתא (קטו).

וב"כ בשו"ר ברכה סק"ד, לדעת הרמב"ם נראה דאין חילוק בצחור בין יום ראשון לשאר ימי החופה, והם שוים שאם יש פנים חדשות מצד ז' ברכות ואם אין פני"ה אפילו ביום ראשון מצד אשר ברא, והדבר קשה [לכאורה], דתלמוד ערוך בכתובות ח' א' רב אשי אקלע לבי רב כהנא יומא קמא צריך כולכו מכאן ואילך אי איכא פני"ה צריך כולכו ואי לא אפושטי שמחה בעלמא הוא כו', הרי מעשה רב דרב אשי, דיומא קמא בלא פני"ה צריך כולכו היפך הרמב"ם, והרמ"ע מפלוג ס"י מ' כתב דנראה שהרמב"ם מפרש דרב אשי לא היה קרוא צי רב כהנא ולא היה בשעת החופה אלא אקלע צדדיהו בין חופה לסעודה ולפיכך יומא קמא צריך כולכו לכבוד עולמו כו', ויש קצת סמך לפירוש זה דרב אשי אקלע בין חופה לסעודה, מדלא קאמר לבי הלולא אלא לבי רב כהנא, לומר דלא היה בחופה כו', אמנם לשון הש"ס דקאמר יומא קמא צריך כולכו מכאן ואילך אי איכא פני"ה כו', מוכח דיש הפרש בין יומא קמא לאינך יומי, דאי לא לימא רב אשי אקלע לבי רב כהנא וכל ז' אי איכא פני"ה צריך כולכו כו', ובשו"ת מהרש"א ח"ב ס"י מ"ה כתב, דמה שאמרו רב אשי יומא קמא צריך כולכו, מפרש הרמב"ם דעל ברכת הנשואין [בחופה] קאמר כו', ח"י אפילו אי על הסעודה קאמר ודאי איכא פני"ה שלא שמעו הצרכות [בחופה], ולחיות הצרכות בעשרה סגי ומסתמא לא היו רוב עם ובסעודה היו הרבה כו', ולכן קאמר דיומא קמא צריך כולכו כו', וחירון הראשון הוא קשה לפרש יומא קמא על ברכת נשואין, וחירון שני אף שהוא קצת דוחק, מ"מ מלאחי באחרות חיים ה"ל ברכה מ"ז אות נ"ח ובכלצו ריש דף כ"ה, דהטעם דמצרכין יום ראשון לפי שאי אפשר שלא יהיה שם מי שלא שמע בשעת נשואין כו', ולפי דבריהם היינו דקאמר רב אשי יומא קמא צריך כולכו וכמו שפירש הראש"ה בחירון שני וכו', וככל הכ"ל, כתב גם בספרו חיים שאל ח"ב ס"י ל"ח אות נ"ט.

ובתפארת יעקב סק"ט כתב, שמדברי המחבר נשבו האוכלים הם שמעו בצרכה הנשואין כו', מצוה דעתו דאפילו בסעודה קמייתא ביום ראשון לא מהני רק בפני"ה שלא שמעו הצרכות צעת נשואין, ולא יכולתי לעמוד על דעת הב"ש בסק"ה שכתב דעת הר"י והרמב"ם דיומא קמא כל היום מצרכין [כמובא באות ו"א], והוא תמוה, דעת הרמב"ם מצוה להיפך, ובודאי אין לפרש דהרמב"ם לא קאי רק על ששה ימים האחרונים דאז צעי פני"ה שלא היו בחופה, אבל ביום ראשון לא צעי פני"ה, דהיכן זכר זה בדברי הרמב"ם, ולא זכר רק בלי פני"ה כל ז' ברכת אשר ברא ובפני"ה ז"ב, רק בהלכות אישות צעת הנשואין זכר ז"ב, וצדור דלהרמב"ם אפילו ביום ראשון אפילו בסעודה קמייתא לא מהני רק בפני"ה שלא היו בחופה, וכן מצוה בכ"מ וצ"י צדדיה לדעתו. וכן בסק"ה כתב דגם מהא דתניא מצרכין ברכת חתנים צצית חתנים בעשרה כל שצעה ואמר עלה רב יהודה והוא שצאו פני"ה, משמע דאכל שצעה קאי דצעי פני"ה, דצצית חתנים הכוונה בסעודה שם לאחר הנשואין וע"ז קאמר רב יהודה דכל ז' צעי פני"ה (קטו). ועיין מש"כ בזה, צעלי ארזים סקט"ו.

וכן

מקרי פני"ה, לא פליגי אלא ביום א', דכיון דאכתי לא אכלו בני החופה עיקר השמחה בסעודה ראשונה ולא בעי פני"ה, אבל כל ז' דכבר אכלו בני החופה סעודה ראשונה רק שבאו פני"ה שלא אכלו שם עדיין והם שמעו ברכת נשואין, אפשר דכו"ע מודו דאין מצרכין עבורם ז"ב כיון שכבר שמעו ז"ב ועיקר השמחה כבר נעשה בסעודה ראשונה ביום ראשון. [ולא מצאנו לו חבר בזה, דגם דעת הי"א אינה אלא לענין סעודה ראשונה ולא בכל ז' ימי המשתה].

בסק"ז], כתב ע"ד, מיהו כשעשו צ' סעודות ביום החופה, כגון שהחופה היתה כלילה ועשו סעודה כלילה וציוס שאחריו, יש לסמוך ולברך ז"ב ביום צפני"ה שכבר היה בשעת החופה, דאיכא ס"ס שמה ביום ראשון מצד אפילו בלא פני"ה אף בסעודה שניה, דהא יש בזה פלוגתא הפוסקים, ושמא זה הוא פני"ה וכו'.

ע"כ שם בשערי צינה שצרכת הצית, דגם כשלא אכל שם עתה רק עומד בשעת הצרכות יש ס"ס ד"ה דזה הוי פני"ה. [וכנראה כוונתו, דכשעשו סעודה שניה ביום החופה, יש לסמוך ולברך ז"ב בפני"ה שלא אכל שם עתה רק עומד בשעת הצרכות, דהא י"א דזה הוי פני"ה כמבואר בסק"ה אות ח'].

ויש הסוברים דעת הרמב"ם, דאין חילוק לדידה בין יום ראשון לשאר הימים, ואפילו בסעודה ראשונה ביום ראשון אין לברך ז"ב בלי פני"ה [שלא שמעו הצרכות צעת הנשואין]. צעלי ארזים סקט"ו, אחר שביאר דברי הב"ש דמפרש להרמב"ם יומא קמא ממש ואפילו אכלו הרבה פעמים מצד ז"ב בלי פני"ה, כתב דאין דבריו נראין צעניו כלל, דח"כ היה לו לרמב"ם לברך דין זה דביום ראשון אין לריך פני"ה, ומדכתב סתם דדוקא בלא שמעו, משמע דאפילו ביום ראשון אם אין שם מי שלא שמע אין מצרכין ז"ב רק ברכת אשר ברא, אלא שכתב דקשה לפי"ז להרמב"ם לשון יומא קמא דקאמר בגמרא, ונשאר ב"ע.

ובישא ברכה (על ר"י) דק"ד טור צ' כתב ג"כ, דמדברי הרמב"ם צפ"צ דצרכות ה"ל ע' נראה, שדעתו דאין חילוק בין יום ראשון לשאר ימים, אלא אי איכא פני"ה מצד כולכו ואי לא אפילו דיומא קמא חינו מצד אלא אשר ברא כו', ובשו"ת רמ"ע מפלוג ס"י מ' הבין דמש"כ ר"י בנתיב כ"ב ח"ב צעם המפרשים דכל סעודה יום א' מצרכין ז"ב, היינו דהמפרשים חולקים על הפ"י דיומא קמא היינו סעודה ראשונה, אלא מפרשים יומא קמא יום ראשון ואפילו אכלו כמה סעודות ביום א' מצרכין אחר כל סעודה וסעודה, אמנם לפי"ז צאו דברי ר"י מעורבים כו', ותו מאי כל סעודה, סעודות מצעיא ליה, ח"י דקאי עמש"כ לעיל מיניה, ור"ל דאפילו לא אכלו עד הלילה כתבו המפרשים דכל סעודה יום א' מצרכין, ופירושו סעודה ראשונה, והיינו כמ"ש הרא"ש דאפילו אם לא אכלו עד הלילה מצרכין כו', ומש"כ בשו"ת מהר"ע להלן [הנ"ל] דגם להרמב"ם דיומא קמא מצרכין אף בלא פני"ה, הוא חימה, דבדברי הרמב"ם מצוה לדעתו לא שנה בין יומא קמא לשאר ימים ובין סעודה ראשונה לשאר סעודות, אלא אפילו בסעודה ראשונה צעי פני"ה דהיינו שלא שמעו ברכת נשואין [עיין ע"ז בסק"ד] ופשוט הוא.

גם בהמקנה קו"א כאן כתב, דמש"כ הב"ש דהרמב"ם ס"ל דיומא קמא היינו דכל היום מצרכין, אין דבריו מובנים, דהא הרמב"ם ס"ל דאותם ששמעו בשעת החופה אין מצרכין אפילו בסעודה קמייתא, ומהיכי תיתי נימא דאף אותן ששמעו בסעודה ראשונה מצרכין בשבילם עוד בסעודה שניה באותו יום, ונראה כוונתו למש"כ בשו"ת רמ"ע מפלוג ס"י מ', שדין זה דומה למ"ש צמו"ק גבי סעודה הצרכה שאסור לאכול משלו, דהרא"ש והטור פי' שם סעודה קמייתא והביאו שם ג"כ ראייה מהא דפסחים, וכתב הב"י שם [ציו"ד רס"י שט"ח] דפשת לשון הרמב"ם משמע כדברי תוס' דהיינו כל היום,

(קטו) באבני משפט סק"ד, כתב על דברי המקנה הנ"ל, דלק"מ, ד"ל דר"ל דאם שמעו אין מצרכין בשבילם ביום ב' אבל באותו יום אה"נ דמצרכין כל היום בשבילם, והיינו דאם שמעו בשעת החופה אין לברך בשבילם יום שני, ומ"מ י"ל דסברת המקנה דכיון דאזיל בתר שמיעה ולא בתר שמחת בני החתונה, אין סברא לברך כל היום. (קטו) ויותר מזה כתב שם בסוף סק"ה הנ"ל, דנ"ל שאפילו הי"א שהביא המחבר שאפילו היו בשעת החופה אם לא אכלו שם עד עתה

אוצר

ס"ק לט אות ו - ט

הפוסקים

ז. וכלא עשו מעודה ביום החופה אלא בלילה שאחריו, אם מברכים ז' ברכות בלא פנים חדשות. עכ"ל סק"ה, דצתולה או צחור אם לא אכלו עד הלילה, ודאי מצרכין ז"ב דלא גרע מפני"ה. והוא מהח"מ סק"ו ומח"ש סק"ה, שהביאו כן מהר"ש פ"ד דכתובות סי' י"ד, והוצא צ"ח, דיומא קמא היינו מעודה קמיתא, מיהו אם לא אכלו עד הלילה מצרכים משום דלא גרע מפנים חדשות כיון דאכתי לא אכלו בני החופה. וכ"כ בעור קרוב לסוף הס"ה, לא היו שם פני"ה אין מצרכין ז"ב אלא במעודה ראשונה, לא שגא אכלו בו ציום או בלילה שאחריו.

וב"ב דבמעודה ראשונה מצרכים בלא פני"ה אפילו בלילה שאחר יום החופה, בפרישה לוח כ"א, ט"ז סק"ג בשם מהר"ל מפראג, שצט שמעון חלק בית משתה סי' ז', ושלחן העזר סי' י"ב סעיף א'. ושם בשלחן העזר בשמלה לצ"י סק"ה כתב, דהרמב"ם ועוד פוסקים פירשו דיומא קמא היינו דכל היום מצרכים, [ואפילו אכלו כמה מעודות בו ציום כג"ל בלוח ו', וא"כ כשכבר עבר היום, הגם דאכתי לא אכלו מעודה ראשונה, אין מצרכים ז"ב בלא פני"ה], והאחרונים פסקו דהלכה כהר"ש [עיין ט"ז בלוח ו' ה"ל].

ועיין בהאג"ה לך שלמה סי' ק"ה, שכתב דג"ל שאם לא מעודה קמיתא עד סמוך לערב ונמשכה מעודתו עד הלילה, צעין פני"ה, דלכאורה היה נראה דלא צעין פני"ה ממני"ה, דאם יומא קמא היינו מעודה קמיתא א"כ אף באכלו בערב הוי עדיין מעודה קמיתא, ואם יומא קמא הוי יום ראשון א"כ הרי התחילו ציום הראשון, אך לפי מש"כ [לעיל מני"ה, ומוצא בלוח ו' דלכאורה דיומא קמא היינו יום ראשון אם התחילו לאכול ציום ראשון ונמשכה המעודה לליל שני אין מצרכים ז"ב בלא פני"ה, ולא אזלינן בזה בחר התחלת המעודה], ג"כ אין לצר, דאולי כדעת הפוסקים דיומא קמא היינו יום ראשון ולא במעודה תלוי, וכיון דחלף לו יום ראשון אינו מצרך ולא אזלינן בחר התחלת המעודה בזה, וספק צרכות להקל, כן נ"ל. [ולכאורה דצריי הם רק לשיטת הרמב"ם, דסובר דמי שהיה בחופה אף שעדיין לא אכל שם לא מיקרי פני"ה [עיין ט"ז בסק"ל ד אות א'], אבל לשיטת הרא"ש וכן פשט המנהג דגם מי שהיה בחופה אם עדיין לא אכל שם מיקרי פני"ה, א"כ ממילא כיון שעדיין לא עשו מעודה ראשונה הרי כל בני החופה מיקרי פני"ה].

מ. וכלא עשו מעודה אלא ביום שאחר הנשואין (או בימים שאח"ב). עיין באפריון דוד סי' מ"ג ומוצא בסק"ל אות א', שכתב דלא אישתמיט שום פוסק לומר דאם לא אכלו מעודה ראשונה עד למחר קודם זמן החופה דאחמול, שיצרכו ז"ב [בלא פני"ה] אף בצתולה.

אולם בסידור דרך החיים כתב, דצחור וצתולה שלא אכלו מעודה ראשונה רק ציום שאחר הנשואין, הוי כפנים חדשות ואומרים ז' צרכות. וכ"כ בסידור בית יעקב, ובקצור ש"ע סי' קמ"ט סעיף ב'. ובנתיבות השלום נתיב י"ט סעיף ד' כתב, דצחור שגא צתולה כ"י מצרכים במעודה הראשונה אימתי שיהיה אף שלא היה שם פני"ה. ובזקן אהרן (להר"א הלוי) סי' קפ"א, כתב בחד הדברים, דלא מנינו מעודה שיש לה תשלומים אפילו היא של מלוא, חוץ מסעודת חתן וכלה שהם בלילה ראשונה עיקר, ומצרכין ז"ב אפילו עבר יומא, דמעודה ראשונה מלוא.

גם בשלחן העזר סי' י"ב סעיף א' כתב, דמצרכין ז"ב במעודה ראשונה שאחר החופה כ"י אפילו ציום שלאחריו. ושם בשמלה לצ"י סק"ז כתב, דכיון דנקטינן כהר"ש דיומא קמא הוי מעודה קמיתא [עיין ט"ז בלוח ו'], א"כ כל כמה דהוי מעודה קמיתא מצרכין ז"ב בלא פני"ה, והוסיף, דלפי"ז משמע דאפילו בלא צרך כל ז' ימי המשחה ורק ציום ז' עשו מעודה קמיתא, ובהיות דהלכו מיד אחר החופה לעיר אחרת ושבו בדרך עד יום ז', וה"ה לשיטת

הע"ז

וכן בערוך השלחן סעיף ל"ד, כתב דמלשון הרמב"ם נראה שפוסק בצלמון ואלמנה כשלא היו על המעודה הראשונה אנשים חדשים שלא שמעו הצרכות בחופה, שאין אומרים ז"ב רק צרכות אשר צרא, דלשיטתו בצלמון ואלמנה בלא פני"ה ליכא ז"ב רק אשר צרא, וכשם בצתולה דליכא פני"ה שלא שמעו הצרכות בחופה אין מצרכין כל ז' ימי המשחה רק אשר צרא, כמו כן בצלמון ואלמנה ציום הראשון, דיום ראשון של אלמנה וז' דצתולה כ"י הדדי נינהו, וצאמא להרמב"ם יכול להיות דגם בצתולה לא יצרכו כלל ז"ב לצד צעת החופה כשאין פני"ה שלא שמעו הצרכות, וצ"ח [הג"ל] כתב דס"ל להרמב"ם דכל היום מצרכים כ"י, וא"א לומר כן דהרי להדיא כתב דוקא לאנשים שלא שמעו הצרכות וכ"י.

וכבר כתב בן צ"י כאן בצד"ב, דמדברי הרמב"ם נראה דאפילו במעודה קמיתא דיומא קמא לא מצרכין ז"ב, אלא"כ הוי אובלים אחרים שלא שמעו הצרכות בשעת הנשואין. וכ"כ במים עמוקים חלק השו"ת של הראש"ח סי' מ"ו, דמדברי הרמב"ם נראה שאין חילוק בין יום ראשון לשאר הימים צעין צרכות שאחר צרה"מ, ואפילו בצתולה כ"י, שהוא סובר שלא אמרו לעולם לצרך ז"ב אלא כדי שישמעו אותם מי שלא שמע בשעת הצרכה [בחופה], וצרכות אשר צרא היא שנתקנה מפני השמחה, וכדאמר רב אשי אי ליכא פני"ה אפוש שמחה בעלמא הוא מצרך אשר צרא, ולדעתו מה שאמרו אלמנה טעונה צרכה יום ראשון, מיידי צ"ח צדאכא פני"ה שלא שמעו הצרכות, או לצרכה אשר צרא כשאין פני"ה כ"י, וצרייתא דמצרכין לצתולה ז' ואלמנה יום א' נמי מוכח הכי, דצעין ז' דצתולה הוי יום א' ואלמנה, אם בלתי פני"ה לצרכה אשר צרא, ואם בפני"ה לצ"ח, ונמא לפי דברי הרמב"ם אין כאן דין יום א' חלוק כלל לענין צרכה כ"י, וכן נראה שמפרש הר"ן דברי הרמב"ם, והיה סברא נכונה וישרה וכ"י.

וב"ב דצעת הרמב"ם בצלמון ואלמנה, בחיים שאל ח"ב סי' ל"ח אות י"ט וכן בספרו שירי צרכה סק"ד, וציד דוד (פסקי הלכות) ח"ג עמוד ט' עור א'. ובשלחן העזר סי' י"ב סעיף ד' בשמלה לצ"י סק"ד כתב, דאולי י"ל דגם האגודה צפ"ק דכתובות, ס"ל כהרמב"ם ה"ל. אלא שכתב דאין לא קו"ל כשיטת הרמב"ם בזה.

ז. להסוברים דבכל מעודות יום הראשון מברכים ז"ב בלא פני"ה, מה הדין כשהתחילו במעודה שניה ביום הראשון ונמשכה המעודה עד הלילה. כתב בהאג"ה לך שלמה סי' ק"ה, שג"ל דלשיטת הסוברים דיומא קמא הוי יום ראשון ולא מעודה קמיתא ולדידהו ציום ראשון א"ל פנים חדשות [כג"ל בלוח ו'], מכל מקום נראה דאם התחילו למעוד מצעוד יום ולא צרכו צרכה המחזן עד הלילה, אין מצרכין שצט צרכות בלי פני"ה, אף דצזה ציום ראשון לא היה נצרך כלל פני"ה, מ"מ נראה דלא אזלינן בזה בחר התחלת המעודה, וטעם הדבר נראה, דבשלמא בהצרכה צרה"מ, דהוי הצרכה בחד צרה"מ עמא שכולל אותו בחד הצרכה, לכך אמרין דחובף שאכל כזית מצעוד יום נתחייב צרה"מ צרה"מ ז', וכיון שחל עליו החיוב מצעוד יום שוב לא פקע, אבל בצרכה נשואין כיון שאין הצרכה זו בחד צרה"מ רק אחר צרה"מ, א"כ אינו בכלל צרה"מ רק הצרה"מ גורם לו להתחייב לצרך גם אותן, דאם צירך צרה"מ מחייב הוא לצרך אחריהם גם צרכות הללו, א"כ כל שעה שעדיין לא צירך צרה"מ לא נתחייב צרכות הללו וכ"י. וכיון דלא כלתה השמחה אין לצרך. וע"ע בלוח ו"ב לענין אלמון ואלמנה שאין מצרכים רק ציום ראשון, ונמשכה המעודה עד ליל שני. ובסק"ל אות ב' לענין צחור וצתולה שנמשכה מעודתם לליל שמיני.

הפוסקים

ס"ק לט אות ט - יא

אוצר

ה"ע"פ שער יום ארצות שעת הצרכה, ובשאר סעודות שצרכו שבתות ויו"ט ור"ח ומולאידם הכל הולך אחר שעת הצרכה כ"ו, וכן נראה לי צדור.

גם ביום של שלמה פ"א דכתובות סו"י י"ב כתב, דבאלמון ואלמנה שנשא צו"ה ו' מצרכים צליל שבת, ואין לומר דגם צליל שבת לא יצרך דהא הוי יום שני לנשואין, דמ"מ חשבו יום [ראשון] מאחר שהיה סעודה ראשונה לנשואין חשבו ליה כאילו יום ע"מ כאשר נפרש לקמן. ושם בס"י י"ח כתב, דאף דממשי"ב הרא"ש שאם לא אכלו עד הלילה מצרכין משום דלא גרע מפניס חדשות כ"ו, משמע הא אלמן ואלמנה דאין מצרכין אלא יום אחד אפילו בפניס חדשות, א"כ אי לא אכלו עד הלילה אין מצרכין כ"ו, אבל אינו נראה, כאשר כתבתי בס"י י"ב דלעולם מצרכין בסעודה ראשונה וכאשר נמלא בתשובה, דאפילו אם נפרש יומא קמא כפשוטו, מ"מ הסעודה חשובה כיומא קמא מאחר שעשויה לצדוד החופה שעתו צו"ה.

ובשארית יוסף (להר"י כ"ז) ס"י ל"ט כתב, דממשי"ב הרא"ש דלא גרע מפניס חדשות כ"ו, הכי פירושו, דאף שהוא אלמון לא גרע מנאז פני"ה צבחי דאף שאחרים כבר אכלו מצרכין, כאן נמי מצרכין הואיל ואפילו אחרים לא אכלו עדיין שום סעודה, וגם ל"ל דממשי"ב הרא"ש דיומא קמא י"מ סעודה קמיתא, משמע שבת להקל דאף צלילה בסעודה קמיתא שרי לצרך, דאם בא רק להחמיר ולומר דרק בסעודה ראשונה מצרכין ולא בשניה אפילו כיומא קמא, הול"ל דיומא קמא י"מ "דוקא" סעודה ראשונה, דהוי משמע דוקא קמיתא ולא סעודה שניה וק"ל, גם באגודה פ"ק דכתובות ס"י ו' כתב דאלמון שנשא אלמנה צו"ה ו' אין מצרכין אלא בסעודת הלילה ולא למחרת כ"ו, הרי שכתב בהדיא דנשא צו"ה ו' מצרך צלילה, ואין לומר דנקט יום ו' דוקא דאז אי אפשר לאכול דאסור לקבוע סעודה צו"ה לכך מצרכין צלילה, משא"כ בשאר ימים דאם פשעו ולא אכלו עד הלילה אין מצרכין, אין לומר כן, דהלשון לא מוכיח כן כ"ו, ועוד דהא שאין קובעין סעודה צו"ה ו' זה אינו אלא בסעודת הרשות, אבל בסעודת מצוה מותר וסעודת מילה חובה כ"ו, וכיון שהרא"ש והאגודה מסכימין לדבר אחד כ"ו, מי הוא זה שימאן דצריכה, וכ"ש שהם כדי לקיים המנהג. והביאו צנחנת שבעה ס"י י"ב מחודשים סעיף ה' אות ט"ז, דאלמון שנשא אלמנה ולא אכלו עד הלילה, מצרכין ז' צרכות.

אוצרות התורה
אוצרות השות

ובאפריון דוד ס"י מ"ג, כתב לפרש דברי הרא"ש, דהעטם דמצרכין בכל ז' ימי המשחה צפנים חדשות היינו משום דהוי תשלומין לסעודת החופה, כי היכי דצרגל אף דלא הוי כי אם יום אחד כגון עזרת מ"מ תשלומין שלו הוי שבעה, עיין מגילה ה' א', וא"כ שיעור דברי הרא"ש כך הם, דלא גרע מפני"ה בכל ז' הימים דלכך מצרכין דהוי תשלומין לסעודת החופה, מכ"ש סעודת הלילה שאחר החופה דהוי תשלומין לסעודת היום שאחר החופה [ומצרכים] אף צליל פני"ה.

ובשו"ת הרמ"ע מפאנו ס"י מ' כתב, דיש נוהגים לצרך ז' צרכות בסעודה ראשונה שאכלה צלילה גם לאלמנה שנשאת לאלמון, ומציאים ראיה מדברי האגודה [ה"ל בשארית יוסף] שכתב דבאלמון שנשא אלמנה צו"ה ו' מצרכים בסעודת הלילה, ונראה שהוא מפרש דיום ראשון לצרכה דאלמנה ה"ג צלילה, כדין אנינות לילה לאסור אכילה קדשים צ"פ טבול יום, וכן דין הצראה באצלים שנהגת צלילה, וכן עמא דבר אחר סברת בעל הערוך דהא דאמרינן בגמרא יומא קמא פ"י סעודה ראשונה ואפילו צלילה שניה וכו'. [ועיין עוד מדבריו להלן].

ובשיורי ברכה סק"ד כתב, דמסתמא דברי המחבר צ"י וצדקה"ב משמע, דס"ל כהעור דמצרכין ז' צרכות לאלמון שנשא אלמנה

ה"ע"י והצ"ש דאפילו לאחר ז' [עיין ע"י בסקס"א אות א'], מצרכין אז צליל פני"ה, דהוי סעודה ראשונה.

י. ובסעודה שניה של אלמון ואלמנה, ויש פנ"ה אם מברכים ז"ב. עיין ביטולת חן ס"י ח', שכתב דהח"מ והצ"ש נסתפקו בזה, והוא כתב דלכאורה נראה כיון דאמרינן מצרכין לצחלה שבעה ואלמנה יום אחד, וכי היכי דשבעה דצחלה מצרכין אפילו מאה סעודות כל שיש פניס חדשות, א"כ מסתבר דיום אחד דאלמנה לא גרע משבעה דצחלה ואי איכא פניס חדשות מיהא מצרכין אפילו כמה פעמים דלא גרע מז' דצחלה, כן נ"ל, ובלא"ה דעת הרמב"ם דציומא קמא מצרכין אפילו עשה כמה סעודות הראויות לצרכה, ע"ש שחילת דבריו מגומגמין ויש בהם קצת ט"ס וזהו מסקנתו, וכן נראה דעת הרמב"ן שהסכים לדעת החו"ס [הג"ל צ"ש] דכשיש פניס חדשות מצרכין בשבילם כל היום, וא"כ ודאי צלמנה דתניא זה מצרכין יום אחד היינו כל היום, וא"כ צ"ש פניס חדשות צאוחו [יום]. דלא מצינו חולק בהדיא, נראה דכו"ע מודים דמצרכין.

ובשלחן העזר ס"י י"ב סעיף ד' בשמלה נלצי סק"ד כתב, דכן משמע כהיעלת חן הג"ל באגודה פ"ק דכתובות, שכתב דבאלמון ואלמנה אין מצרכין כל שבעה ואפילו איכא פניס חדשות ופניס חדשות אינו אלא יום אחד ע"ש, והרי בסעודה קמיתא אפילו צלמנה לא צעינן פני"ה וא"כ מה זה דכתב דפני"ה אינו אלא יום אחד, וע"כ כוונתו כדברי היטלת חן, ואולי י"ל דהאגודה ס"ל כשיטת הרמב"ם דאפילו בסעודה קמיתא צו"ה אי צעי פני"ה אלא דאין לא קי"ל כשיטת הרמב"ם בזה [עיין ע"י בסקל"ז], אכן מדברי הפרישה אות כ"ב [הג"ל צ"ש] שכתב דבאלמון ואלמנה אפילו בפני"ה אין מצרכים אלא יום ראשון, אבל אם אין פני"ה אין מצרכין אלא בסעודה ראשונה כ"ו, א"כ מפורש ונ"ל כדברי היטלת חן. אולם בסידור דרך החיים כתב, דאלמון ואלמנה שאוכלים סעודה שניה צו"ה הראשון כ"ו, אין מצרכים ז' צרכות ואפילו פניס חדשות לא מהני. וכ"כ בסידור בית יעקב, ובצרכה הבית שער ס"ב בסעיף י"ב ובסק"ג.

יא. ואם מברכים ז' ברכות באלמון ואלמנה כשהחופה היתה ביום וסעודת הנשואין בלילה שלאחריו. צדק הבית כאן, הוסיף ה"י על דברי העור והרא"ש [המציאים צאות ח'], דאם לא אכלו סעודה ראשונה עד הלילה מצרכין ז' צרכות, דמשמע דהא מילתא לא שאני לן בין אלמון שנשא אלמנה לצחור שנשא צחלה, דכיון דצתרווייהו כיומא קמא ז' צרכות ויומא קמא פירושו סעודה קמיתא, אפילו אינה צו צו"ה מה לי צהא ומה לי צהא, אבל ר"י כתב [בנתיב כ"ב ח"ב] דאם היתה אלמנה ולא אכלו עד הלילה אין מצרכין, ואינו יודע מנין לו לחלק בכך, כי הרא"ש שפירש יומא קמא סעודה קמיתא לא חילק בדבר.

וכבר כתב כן להדיא במאירי בסוגיין, דה"ע"פ שצרכת חתנים לאלמון ואלמנה אינה אלא יום אחד, מ"מ יראה שאם לא הזמין בסעודה עד הלילה לענין זה נידון כיומא ומצרך ז' צרכות, שלא יאמרו סעודת חתן יולאה צל"ז י"ב, וה"ע"פ שלא אמרו אלא יומא קמא, ענינו יומא קמא וכל הנכנס בתחומו ר"ל כל דאחי מחמתיה, וסעודה ראשונה ה"ע"פ שהיה צלילה מארבי היום היא, ולא עוד אלא שיש מפרשים יומא קמא סעודה ראשונה, ואף בצרכת חתנים של צחור וצחורה פירשוה כן כ"ו [כמבואר צאות ו']. ונתנים טעם בדבר שכל שלשה ימים סרך שמחה ויש בהם מקום לז"ב בסעודה ראשונה שבהם, ואף אנו ואבותינו נוהגים בפורים שחל להיות ערב שבת שמתחילין בסעודה מצד יום עד שיקדש היום ופורסין מפה ומקדשין וגומרינן את הסעודה ומחכירין זה של פורים מטעם זה, שהרי אף חמשה עשר יום גם הוא והדין נותן להזכיר זה של פורים

אוצר

ס"ק לט אות יא

הפוסקים

מהני פנייה, דהא חניא מצרכים לצחלה שצעה ואוקמי צע"ס דהיינו היכא דאיכא פנייה אז מצרכים כל שצעה, וקחני לאלמנה יום אחד, ש"מ דאפילו היכא דאיכא פנייה אין מצרכים צאלמנה יותר מיום אחד וכ"כ צמור כו', לפי"ז אם לא אכלו ביום הראשון אין מצרכים צלילה, דהא צלילה לא הוי יום הראשון ופנייה לא מהני, וכ"כ רי"ו [וכנ"ל צ"י] כו', והר"ף וקדמני"ס נראה דס"ל דיומא קמא היינו דכל היום מצרכים כו', [וא"כ צלילה שחזרוו אין מצרכים אפילו בסעודה קמייתא, חלל קיה] דצאגודה משמע דס"ל דיומא קמא היינו סעודה קמייתא אפילו אויב דיומא קמא לכן צאלמנה מצרכים צלילה אם לא אכלו ביום [וכנ"ל צשארית יוסף], נמא דסעודה קמייתא אם לא אכלו דיומא קמא חליל צפולגתא כו', וספק צרכות להקל. וצחכמת אדם כלל קכ"ט סעיף ד' והביאו בצמרות שלמה עקב ה' אות ט"ו, הביא מסקנת הצ"ש. וכ"כ בקצור שו"ע סי' קמ"ט סעיף ד', וצנחצות השלום נתיב י"ט סעיף ד'. וצפני וחק (להר"י אבולפיה) ח"א מערכת הצרכות סי' ק"ח כתב, דאין לנו אלא כפשת דברי השו"ע שכתב דאין מצרכין אלא ביום ראשון בלבד, דמוכח דכל שעבר יום אחד אפילו שלא היה להם פנאי לסעוד צו ביום שוב אין לצרך בסעודה צלילה ק"ט. וצנריך חת אברהם סי' ע"א סק"ג כתב צ"ה, דספק צרכות להקל זולת במקום שיש מנהג.

ובשו"ת רדב"ז ח"א סי' תקע"ז כתב, שאינו רואה כאן מקום ספק, שכיון שעבר יום ראשון אין מצרכים כלל, דאין משום פנייה לא שייכי גבי אלמון שנשא אלמנה, ואין משום סעודה שעדיין לא אכלו, צשלמא גבי צחולה כיון שעדיין לא אכלו הסעודה הראשונה הוי כפנייה ולפיכך מצרכין כו', אבל צאלמון שנשא אלמנה אע"פ שעדיין לא אכלו אין הסעודה גורמת בצרכות אלא משום פנייה ולא שייכי צאלמון שנשא אלמנה, וכן נראה מדברי העור, וכ"כ רי"ו להדיא דאם היא אלמנה ולא אכלו עד צלילה אין מצרכין אפילו צאז פנייה כיון שעבר יום ראשון, כללל דמילתא דאפילו הוא שבת ואפילו שהוא סעודה ראשונה אין מצרכין. וכ"כ צח"ג סי' תתס"ו, וליין לה צפ"ת סק"י, דהמצרך ציום שני צאלמון שנשא אלמנה, אפילו שיהיה שבת ועדיין לא אכלו, דאיכא תרתי לעינותא, הוי צרכה לצטלה. והביא דברי הרדב"ז הנ"ל, בצרכה אכזור מערכת צ' סי' קצ"ה. וצערך להם כאן, אחר שהביא ג"כ דברי הרדב"ז, כתב דאע"פ שהמחבר צצדכ"צ חלק על רי"ו, ספק צרכות להקל.

ובשו"ת מהרי"ט צהלון סי' ט"א דס"ז ד', כתב ג"כ דאפילו לסבת הרא"ש שכתב דאם אכלו סעודה קמייתא צליל שני מצרכין, נראה דהיינו דוקא צצחור אבל צאלמון שנשא אלמנה לא, דזיל צחר טעמא, טעמא מאי כתב הרא"ש הכי משום דלא גרע מפנייה, וא"כ היכא דאיכא דין פנייה שייך האי טעמא, אבל צאלמון שנשא אלמנה דאפילו איכא פנייה אם עבר יום ראשון אין מצרכין ז' צרכות, ח"כ השתא ליכא טעמא דכתב הרא"ש דלא גרע מפנייה, כך נראה לדעתי פשוט ומצוה.

גם

דגם באלמון שנשא אלמנה ולא אכלו עד צלילה אפ"ה מצרכים, וכדס"ל גם להשארת יוסף הנ"ל, וכמובא לעיל, מבואר כוונת הרא"ש, דלהסוברים דיומא קמא היינו סעודה קמייתא בודאי מצרכים גם באלמון שנשא אלמנה ולא אכלו עד צלילה, ומיהו אפילו להסוברים דיומא קמא אינו קאי על הסעודה אלא על היום, וא"כ סעודת צלילה הוי כיום שני אפ"ה מצרכים משום דלא גרע מפנייה כו', [ולהסוברים דיומא קמא היינו סעודה קמייתא, באמת לא צריך לטעם דפנ"ח].

ק"ח) עפ"י דבריו במהדר"ק.

ק"ט) ועיין בשו"ת ברכה המובא לעיל, מש"כ בדעת השו"ע.

אלמנה בסעודה ראשונה חף אם לא אכלו אלא צלילה שלאחריו, אלא שצו"ע תפס לשון הרמב"ם. וכ"כ בספרו חיים שאל ח"צ סי' ל"ח אות י"ט.

ועיין צחכמת אדם כלל קכ"ט סעיף ד' שכתב, דכן נראה לפי מש"כ צמנ"א ח"א סי' תקמ"ז סק"ד [לענין סעודת נשואין צרגל], צלילה הראשון נגזר אחר היום דהשתמחה מתחלת ציום ונגמרת צלילה. [ודעת הצמנ"א עצמו עיין להלן].

ובעצי ארזים סק"י כתב, דיש למאז סמך לדעת הפוסקים דגם צאלמון ואלמנה אם לא עשו סעודה הראשונה עד צלילה נמצאים, אע"ג דצגמרא אמרין ואלמנה יום אחד, וצלילה נחשב ליום שלאחריו, מ"מ כיון דעיקר צרכת חתנים צצרכה"ז ניתקנה [עיין ע"ז צסקכ"ה אות ח'], ואם לא נעשה סעודה עד צלילה הרי הוא כיום ראשון, וכ"כ אם נאמר כדעת הירושלמי דצאלמנה חופה לא קניא אלא צביאה [עיין ע"ז צס"ד סקכ"צ אות צ'], ועיקר ציאה צלילה כדאמרין צכתובות ה' ח' נשאת צחמישי וצנעלה צשמי שאם אחר אומר תצטעל צחמישי כו', ח"כ נראה שאם לא נעשית הסעודה עד צלילה זה מיקרי יום ראשון. [ועיין עוד מדבריו להלן].

ובערוך השלחן סעיף ל"ב כתב, דהב"י צצדכ"צ הכריע דמצרכין, דאין לך נשואין צלא ז"צ בסעודה אחת, ואף דספק צרכות להקל, מ"מ כמדומה שהמנהג הוא לצרך וכו'. ולכתחילה נכון להדר שכתופה והסעודה יהיו ציום אחד.

ובט"ז סק"ג כתב צסם מהר"ל מפראג, דצמסכת סופרים משמע דיומא קמא דקאמר היינו חף צערצית, דאיתא התם צפ"י"ט חל"ה, צרכותיו נכחו לומר צצוקר צצרכת חתנים על כום צפנייה כל ז' וכן צערצית קודם הסעודה מצרכים איתו, ע"כ, משמע דכל ז' מצרכין צצוקר וצערצ, ואפילו ציום ז' משמע דמצרכין חף צלילה, ולפיכך צאלמנה נמי מצרכין ז' צרכות חף צלילה כך יראה.

אולם עבאח"ט סק"ה, צסם האחרונים, דאלמון שנשא אלמנה ולא אכלו סעודה קמייתא עד צלילה, יש להסתפק אם לצרך צלילה. והוא מלשון הח"מ סק"י, וכתב שם דהספק הוא, אם הא דקאמר צגמרא לאלמנה יום אחד, היינו יום ראשון דוקא כו', או י"ל דהיינו סעודה ראשונה אפילו לאחר יום ראשון [וכמוצא צאות ו']. וליין לשו"ת הרמ"ע מפאנו סי' מ'. והרמ"ע שם האריך להוכיח דצאלמון שנשא אלמנה ולא אכלו עד צלילה אין מצרכים. וכתב דצרכים אלו צצרכים אלו, אבל יש נוהגים לצרך וכו' [כמוצא לעיל]. וצכרם שלמה כאן, הביא דברי הח"מ, וכתב דנראה שמה נשתרצב המנהג דאלמון שנשא אלמנה מעמידין החופה דוקא צלילה ויעשה אז הסעודה, ונכון הוא.

ובב"ש סק"ה, והוצא צקיצור צפ"ת סק"י, כתב דזה תלוי צפולגתת הראשונים, דמדברי הרא"ש [הנ"ל צריש האות] נשמע דס"ל דיומא קמא היינו יום ראשון וסעודה קמייתא כו', ואם לא אכלו צאותו יום אז צסעודה קמייתא יש פנייה ק"ו, וצאלמון ואלמנה לא

ק"ו) דמדכתב הרא"ש דיום ראשון י"מ סעודה קמייתא, א"כ למה הוצרך לומר דאם לא אכלו באותו יום מצרכים בסעודה קמייתא משום פנ"ח, תיפיק ליה משום דבסעודה קמייתא מצרכים אף שאינה ביום ראשון לפי ה"מ הנ"ל, אלא ע"כ דס"ל דאין מצרכים אלא בדאיכא תריווייהו יום ראשון וסעודה קמייתא. כן נראה שהבין הב"ש דברי הרא"ש. ולהלן שם הביא דברי השארית יוסף המובא לעיל מש"כ בבאור דברי הרא"ש, וכתב ע"ז במהדר"ק, דהעיקר כמו שכתבתי. וכ"כ בט"ז סק"ג בשם מהר"ל מפראג, דלפ"י הרא"ש הנ"ל אין מצרכים צלילה באלמנה שניסת ביום דכבר עבר היום ולא שייך פנ"ח באלמנה.

אולם בים של שלמה פ"ק דכתובות סי' י"ח, דקאי בשיטת הסוברים

אוצר

ס"ק לט אות יא

הפוסקים

גם ביד דוד (פסקי הלכות) ח"ג עמוד י' כתב, דפשטות הדברים נראה בזה דלא למנהג לאחר יום ראשון כיון שאין שייך בזה שום ברכה לא שייך בזה פנייה, וא"כ אם כנסה לחופה ביום וצריך הברכות שוב אינו מצריך צליה כלל.

וביעלת חן סי' ח' כתב, שלדעתו נראה עיקר בדברי רי"ו, וכן מוכח מלשון הרא"ש דמייחס ראייה דיומא קמא היינו סעודה קמיתא, מפסחים ל"ו א' דאמרין נמי יומא קמא לא תלוש לי בחלצה, דהיינו ע"כ סעודה קמיתא שיוצאין בה ידי הוצת מזה אצל סעודה שניה מותר ללוש בחלצה, ואי ילפינן מהם היינו ע"כ סעודה קמיתא דיומא קמא, דביום שני אפילו סעודה ראשונה נמי מותר ללוש בחלצה, א"כ יש ללמוד משם דיומא קמא היינו סעודה ראשונה שביום ראשון כ"ו, וא"כ בלא אכלו עד הלילה חו לא היו יומא קמא כיון דהיו ביום שני מימי המשתה, וזה כתב הרא"ש דמ"מ נהי [דלא] חשיב יומא קמא, כיון שלא אכלו עד הלילה הוי פנייה, אצל בלא האי טעמא דפנייה ודאי דצליה שלאחר יום החופה חו לא הוי יומא קמא ולא היו מצרכין, וא"כ הדבר ברור דלא למנהג שלא אכלו עד הלילה אין מצרכין, דממנ"פ, אי מפרשין דיומא קמא היינו יום ראשון ממנו נמילא ליל החופה מכלל דיום שני הוא, ואפילו אי מפרשים יומא קמא סעודה ראשונה ע"כ היינו סעודה ראשונה שביום הראשון, כן נ"ל ברור.

ובעצי ארזים סק"ב כתב, דנראה דמחלוקת האחרונים בזה לא שייך רק לדעת הרא"ש דמפרש פנייה שלא אכלו שם עד עתה חש"ג ששמו ברכות החופה [עיין ע"ז בסקל"ז], א"כ י"ל דגם באלמנה כל האוכלים בסעודה ראשונה אף שהוא צליה לא גרע מפנייה דצחולה, אצל דעת הרמב"ם דפנייה היינו שלא שמעו כלל הברכות, א"כ גם בצחולה לא שייך סבת הרא"ש דלא גרע מפנייה כיון שלא אכלו, שהרי לדיוק לא תליא באכילה מידי רק בצחולה אם יש פנייה שלא שמעו כלל, אז ודאי לא גרע מכל ז' ימי המשחה דמהני פנייה, אצל באלמנה דניתא לדין דפנייה כלל א"כ אם נעשית הסעודה צליה ודאי דאין מצרכין אפילו יש שם בני אדם שלא שמעו כלל, וזה פשוט לדעתו, וי"ל בזה דעת רי"ו שכח דאין מצרכים והב"י כתב שאינו יודע מנין לו לחלק בכה, ולפי מש"כ יוחא, כיון דלדעת הרמב"ם שהביא רי"ו א"כ דאם היו צשעת חופה לא הוי פנייה, הדבר פשוט שאין מצרכים, וגם בדברי הרא"ש אין הכרח לכאן ולכאן, לכן פסק לקולא דאין מצרכין. [ועיין לעיל מדבריו בסק"י].

ובפחד יצחק ערך ברכת חתנים וזמנה, כתב שראה תשובה כח"י לה"ר מרדכי ב"ר גמליאל מפליגין, שהוכיח בזה דאין לצרכי, והביא שם ראיותיו באריכות, וכתב דו"א דיום אחד דאלמנה מצוקר עד צוקר, וזה אינו דהא כל יום מערע עד ערב כ"ו, וי"א שלא יאמרו סעודת חתן יולאח בלא שבע ברכות, וליתא כ"ו, ושם י"א דצרי, דאפילו א"ת"ל שכבר נתפשט המנהג כדעת המתירים כ"ו, מ"מ במקום שלא פשט המנהג לצרכי אסור לצרכי, ואפילו במקום שנהגו, הדבר ברור שראוי לעשות הסעודה ביום.

ויש שכתבו לחלק, שאם היתה החופה צעוד היום גדול ולא אכלו עד הלילה אין מצרכים, אצל אם היתה החופה סמוך לערב מצרכים צליה. בשו"ת הב"ח סי' קי"ט כתב, דאין לדקדק מדברי הרא"ש דדוקא בצחור מצרכים אם לא אכלו עד הלילה, אצל באלמנה שנשא אלמנה דליכא טעמא דפנייה אין מצרכין אי לא אכלו עד הלילה, אלא יש לחלק בין אם נעשו הנשואין צעוד היום גדול לבין עשו סמוך לערב כמו שאנו נוהגין בין מנחה למערב או אחר תפלת ערבית, דהרא"ש כתב בדבריו לפי התלמוד דהם היו עושין החופה צעוד היום גדול כ"ו, דמשמע בגמרא דלריך לעשות הנשואין צעוד היום גדול כדי שיהא שמה עמה לפחות רצו של יום, דאליכ לא

ובשו"ת הרמ"ע מפאנו סי' מ', והוצא בקצרה צפ"ח סק"י, כתב שמא למורו ר' ישמעאל חנינא, שכח דני"ל נכון לחלק באלמנה שנשא אלמנה, שאם היו יכולים לאכול הסעודה הראשונה מצעוד יום, כגון שעשו החופה בצוקר בהשכמה ולא ראו לאכלה אלא צליה, אז אין לצרכי ז"צ אע"פ שהיא סעודה ראשונה כיון שצוונה

(קכ) עיין במאירי המובא לעיל, שכתב דו"א שכל שלשה ימים סדר שמחה וכ"ו. גם בערוך השלחן סעיף ל"ג כתב להסוברים דיומא קמא היינו סעודה ראשונה, שאף אם הומשכה הסעודה ליום השני או השלישי, כיון שלא היתה סעודה עד כה מברכין ז"ב.

(קכא) ובשו"ת הרמ"ע מפאנו סי' מ', אחר שתאריך להוכיח דאין לברך ובמובא לעיל, כתב דלולא פשט המנהג שלא לחלק בין נשאת ביום ה' לנשאת ביום ו' ולעולם מברכין לה בלילה ד"ב, היה אפשר לומר דלא פליג האגודה אהני אשלי רברבי דלעיל, ושאינו יום ו' שלא הותר לקבוע בו סעודה, ומצאתי פתח לחילוק זה וכיוצא בו מדברי קצת חכמי דורנו שכתבו בדין זה בפנים שונים, אבל המנהג שהוקבע עפ"י זקנים מוכיח דלא שנא, ולפי"ז צ"ל דלא נקט האגודה יום ו' אלא לרבותא שאע"פ שמקצת שבת הוכשר לברכה באלמנה כולו לא הוכשר.

אוצר

ס"ק לט אות יא - יב

הפוסקים

חילוק זה מדברי המג"א בל"ח סי' תקמ"ו, [והו"ד בסק"ל אות א'].

ובתב' באברהם אזכור מערכת ז' סי' קל"ה, דהרד"ז [הנ"ל] סתם דבריו, ונראה דאפילו זכתה אשה בראשון לזר, ובחיים שאל ח"צ סי' ל"ח אות י"ט, הביא דה"ר ישועה ז"ל דאפילו בראשון בראשונה, דכיון דאיכא פלוגתא, וכתב בערך להם [הנ"ל] דספק זכויות להקל, מסתברא דיאמרו הא מיהא אשה בראשונה, כיון דלכאור ושלכ"ג מזכרין אשה בראשונה כל ג' [כמובא בסק"ל אות א']. וכ"כ בשו"ר זכרה סק"ד.

יב. ובשהתחילו לאכול ביום החופה ונמשכה הסעודה עד הלילה. עכ"ל סק"ל ב"ש כה"ג הגה"ע אות

ל"ג, דנמשכה הסעודה מזכרין בלילה ז"ל ולא ביום שלאחריו. ובכה"ג שם כתב, דפסקי תוס' [אות ל' ב"ש תוס' שא"ן] כתוב שמזכרין בלילה וזיום שלאחריו, אבל באגודה [סי' ז'] כתוב שמזכרין בלילה ולא ביום שלאחריו, וכ"כ בשו"ת הרמ"ע מפאנו [סי' מ', דמש"כ בפסקי תוס' דמזכרין בלילה וזיום שלאחריו, א"ן פלגין דזו"ר, בלילה שהיה גמר סעודה ניהא, אבל ביום שלאחריו לא], ואם היה בא מעשה לידו, הייתי מסכים לדברי האגודה והרמ"ע מפאנו. ובספרו שו"ר כה"ג אות א' סי' קפ"ח הגה"ע אות י"ט, והביא דבריו ב"ש ח"י כאן, כתב דגם הסוברים דאם לא התחיל לאכול עד הלילה אין מזכרין [כמובא בל"ח הקודם], אפשר דס"ל דזקא כשהתחלת הסעודה לא נתייבצה בזכרה אין מזכרין, אבל בהתחיל לאכול ביום ונמשכה סעודתו עד הלילה אפשר דס"ל דמזכרין, כיון שהתחלת הסעודה נתייבצה בזכרה כו', והסוברים כאן [לענין אמירה ר"ח בסעודה ג' בשעת שנמשכה עד אחר חשכה] דמזכרין, ה"ה הסם דמזכרין, ולא מלינו בפירוש מי שסובר שם דאם התחילו לאכול ביום ונמשכה סעודתו עד הלילה דאין מזכרין וכו'. גם בשלחן העזר סי' י"ג סעיף ד' כתב, דבסעודה ראשונה של אלמנה ואלמנה שנמשכה עד הלילה מזכרין, אבל לא נמשכה עד יום שלאחריו.

וב"ש בחכמת אדם כלל קכ"ט סעיף ד', קטור שו"ע סי' קמ"ט סעיף ד', אמרו שלמה ענף ה' אות ט"ז, נתיבנות השלום נתיב י"ט סעיף ד', ויביע אומר ח"ה סי' ז' סוף אות ז', דאם התחיל אדם לסעוד ראשונה ביום הראשון ונמשכה הסעודה עד הלילה מזכרין בלילה ז"ל. ובאברהם אזכור מערכת ז' סי' קל"ה כתב, דהוי כמו על הנסים דפורים ואומר כל ה"ז. ובתשובות מהרי"א (אסאד) הו"ד סוס"י רל"א, כתב כן כמו שנשא בעולת ע"מ שמזכרים רק ביום ראשון ובסעודה ראשונה כמו באלמנה [כמובא בסק"ל אות א'], שגיל פשוט דבחר בהתחלת הסעודה אזלין ואף שנמשכה חוץ בלילה מזכרין ז' זכרות.

ויש הסוברים דאין זה אליבא דה"ע. בפני יחזק (להר"י אבולעפיא) ח"א מערכת הזכרות סי' ק"ה כתב, דלפי מש"כ בגמ' ורד"ס דאם נמשכה סעודת חתן מיום ז' עד ליל ח' אין לזרך זכרה חתנים [כמובא בסק"ל אות ז', וע"ש בד"ה וע"ש, שיש חולקים ע"ז], א"כ ה"ה הכא באלמנה שנשא אלמנה אם נמשכה סעודת יום ראשון עד ליל שני אין לזרך ז"ל, ואפשר לחלק ביניהם כו', והעיקר הוא שלא לזרך בלילה כיון דספקא הוי וספק זכויות להקל. וכ"כ צדקת אה אברהם סי' ע"א סק"ד, דכיון דמחלוקת תליא, א"כ קו"ל ספק זכויות להקל זולת במקום שיש מנהג לזרך.

אולם בהינא וחסדא ח"א דק"ג ג' כתב, דנראה שגם הגמ' ורד"ס [הנ"ל] יורה דב"ד, ד"ל דע"כ לא כתב כן כי אם דוקא ביום אחרון של ימי החופה, משום דליל ח' לאו מכלל ימי השמחה הוא דכבר עבר הזמן, משא"כ בנ"ד דאפילו באלמנה ואלמנה קצבו חכמים להם ג' ימי שמחה [כמובא בסי' ס"ד], יורה הגמ' ורד"ס דלהסוברים שם בל"ח סי' קפ"ח דאזלין בחר בהתחלה, ה"ה הכא לענין

בזכוונה. ור"ן דהו' אותה שלא לעשות בזמנה, אבל אם אחר החופה עד סמוך למנהג קטנה כמו שנוהגים בקצת מקומות שאין פנאי לאכול מצד יום, אז מזכרין ז"ל בלילה כיון שהיה הסעודה הראשונה של אחר החופה ואכתי לא משא זמן חיובה של סעודת נשואין עד השתא, והביא סיוע לדבריו. [ודעת הרמ"ע מפאנו ע"מ עיין לעיל].

גם בארץ נבי (שעם תלמידי נבי) סק"ז כתב, דיש לעשות באלמנה חופה לעת ערב כמ"ש הרמ"ע, וכיון שאין פנאי לאכול מצד יום מזכרין ז"ל בלילה שהיה סעודה ראשונה לאחר חופה שאכתי לא הגיע זמן של סעודת נשואין עד השתא, ויולא לכל הדעות. וכ"ד הבית מאיר המובא בפ"ת סק"י ד"ה ועיין.

ובחיים ושלום ח"צ סי' ל"א, באלמנה שנשא אלמנה ביום עשרה בטבת שאינם יכולים לעשות הסעודה עד הלילה, כתב עפ"י ה"ב והרמ"ע מפאנו ה"ל, שנראה להורות שיעשה הנשואין דהיינו הקדושין והחופה בין מנהג למעריב סמוך להשיבה באופן כי בשלום החופה והז"ל ששעת הנשואין יהיה שעה י"ב [ר"ל סוף היום] ותיכף יתחילו ערבות, ויתעכבו עד שיהיה ודאי לילה להשלים התענית, ואז יאכלו הסעודה של לילה ויזכרו ז"ל, והוא זכרה.

ויש שכתבו לחלק, דאם גם היחוד שאחר החופה היה ביום אין מזכרים בסעודה שבלילה, אבל אם היחוד היה כבר בלילה מזכרים. בסידור דרך החיים דיני זכרה"מ סעיף ט"ז, והוצא בפ"ת סק"י, כתב שלדעתו נראה דאם היחוד הראוי לביאה היה ביום, דאז הוי יום החופה ביום ואם הסעודה בלילה אין מזכרין, אבל אם לא היה היחוד רק בלילה לא מיקרי חופה, דהא באלמנה לא הוי חופה רק כשיש יחוד הראוי לביאה, וא"כ הוי כאילו לא היה החופה רק בלילה, והוי כאילו הלילה יום החופה והוי הלילה יומא קמא, ולכן אלמנה שנשא אלמנה ביום ולא עברה עד הלילה ונתייחדו בחדר אחד אחר העצילה והיה יחוד הראוי לביאה, מזכרין ז"ל בסעודה שאוכל אחר היחוד. וכ"כ בסידור בית יעקב, כרם שלמה כאן, אמרו שלמה ענף ה' אות כ"ו, מסגרת השלחן סי' קמ"ט סק"א, ובזכרה הבית שער סי' כ"ג סעיף ט"ז ושם סק"ג וי"ז. ובערך השלחן סעיף ל"ג כתב, דבכה"ג פשיטא שיש לזרך. ועיין מש"כ בזה בעזר מקודש (בגליון השו"ע) כאן.

ויש שכתבו לברך בלילה כשהחופה היתה ביום ששי. בזהבנות שי למורה (בגליון השו"ע) כאן, כתב דנראה שאם נישאו צע"ש דאסור לקצוע סעודה צע"ש, מיקרי שבת יומא קמא וסעודה קמיתא, ול"ן לשו"ת הרמ"ע מפאנו [המובא בזהבנות קב"א], אלא שסיים דל"ע לדינא.

ובבירך את אברהם סי' ע"א סק"ג, אחר שכתב דכיון דמחלוקת תליא אין לזרך זולת במקום שיש מנהג, וכמובא לעיל, כתב עוד, דאם היו הנשואין סמוך לכניסת השבת, נראה דאפילו במקום שאין מנהג יזכרו, דהא לא מלינו בזהדי דהרד"ז [ודעימיה המובאים לעיל] סובר דלפ"ה בכה"ג לא יזכרו, אף שפשט לשוני מורה כן, אפשר פלוגתא לא מפשינן.

ובשלחן העזר סי' י"ג סעיף ד' כתב, דאם עשו החופה סמוך למנהג קטנה, או שלא היה יחוד הראוי עד הלילה, אי נשואין צע"ש אחר חלות, אז מוכיח לזרך בסעודת הלילה, והכיון שהיה החופה והסעודה ביום אחד.

ובאפריון דוד סי' מ"ג כתב, דאף לדעת רי"ז דס"ל דאין מזכרין כשעשו הסעודה בלילה, היינו דוקא בשאר ימות החול, אבל אם עשו חופתו בערב שבת סמוך ללילה דאז החופה עפלה לסעודת הלילה מידה מזכרין. והוא עפ"י מה שהאריך להוכיח

ביאור הגר"א

[כג] י"א שאינם כו'
וי"א כו'. עת"ס שם
ד"ה והוא כו' :

ח ס [כג] י"א שאינם נקראים פנים חדשות אלא אם כן הם בני אדם
שמרבים בשבילים

באר הגולה
ס עט וכ"כ תוס' והר"ס
עט

וי"א

אוצר

ס"ק לט אות יב — ס"ק מ אות א

הפוסקים

לענין צרכת התנים חזקין בזה ההתחלה ושפיר יכול לזכך ז"צ וכו'.
ופ"ש לעיל מיניה, מש"כ משו"ת הראש"ח [במים עמוקים] סי' מ"ו.
ובסי' בית המדרש סי' ע"ו האריך בזה, דגם להסוברים לענין בחור
ובתולה שהתחילו בסעודה ביום ז' ונמשך עד הלילה דאין מצרכים
ז"צ, מ"מ בסעודה קמייחא דאלמון ואלמנה מצרכים. ובערוך השלחן
סעיף ל"ג כתב, דאם התחלת הסעודה היום ביום אף שגמר הסעודה
בלילה, יש לזכך לכו"ע, ומ"מ להתחיל נכון לדבר שהחופה והסעודה
יכוין ביום אחד.

ועיין בבית מאיר כאן המוצא בפ"ת סק"י ד"ה ועיין, שכתב
דראוי שיעשו הסעודה "ר"ו צ"ה" ביום.
וע"ע בהאלף לך שלמה סי' ק"ח המוצא בזה ז', לענין סעודה
יום ראשון של בחור ובתולה שמצרכין בלי פנים חדשות
שנמשכה לליל שני, ולעיל סק"ל אות ז', לענין סעודה יום שני
שנמשכה לליל שמיני.

סעיף ח. מ. בני אדם שמרבים בשבילים. א. אם הכוונה
שמרבים בשבילים מנות בסעודה, או שמרבים
בשמחה בשבילים ולכבודם. ומה הדין באנשים בלתי מוכרים
או עניים וכדומה. דין זה הוא מהעור, וכמ"ס צדקה"ג, ושכ"כ
התוס' והראש"ש. וכתב צ"ח כאן, דלשון העור סהם ולא פירש
מה הוא הריצוי שמרבים בשבילים, אבל בתוס' וצדקה"ג כתוב מפורש,
מצרכים בשבילים השמחה יותר, וכ"כ הר"ן קכב, וצ"ח ר"ת כתב
[שם צ"ח] דהאי פני"ח היינו שהשמחה על בני החופה קכג,
ובהגמ"י [פ"צ דצרכות אות ה'] כתב צ"ח ר"י, אורחים שהחתן
מתכבד בהם, וצמדתי [כתובות סי' קל"ג] כתב צ"ח ר"ת, פני"ח
קריו אדם חשוב שהוא כבוד החתן ודרך להרבות בשבילים אבל אינש
אחרת לא קכד, ומשמע דמפרש דמצרכים בשבילים מנות בסעודה,
ואפשר דהעור שכתב בסתם, נחזקין לומר שמצרכים בשבילים כל מיני
דהיינו שמחה ומנות בסעודה, ומנשן המדרכי משמע דכל שזאו
פני"ח אפי"פ שלא הרצו בשבילי מנות מ"מ כיון דדרך להרבות בשבילי
מצרכין. וז"ל של שלמה פ"א דכתובות סי' י"ח כתב צ"ח תוס',
דפני"ח היינו אנשים חשובים שמצרכים שמחה בשבילים, פי' שידוע
ששמחים בעלי הסעודה לקראתה, וק"ו קרצו החתן והכלה.

ובח"מ סק"י"ג כתב, דקל"ה פוסקים כתבו שדרך להרבות בשבילים,
ומשמע הואיל וראוי להרבות לכבודו אף שלא הרצו מ"מ
איכא שמחה יתירה, וכמ"ס לפני זה [צדקה"ג סוף סעיף ז'] דאפי"פ
שאין חובלים שם מצרכין בשבילים. וכ"כ בצדקה"ג ע"ד הרמ"א הנ"ל,
דמ"מ נראה שדרך שיהיו בני החופה שמחים על ביאתו שם, ואף שלא
הרצו בשבילים, מ"מ ראוי להרבות בשבילים. וכ"כ צחקי דרך כאן.
ובב"ש סק"י כתב, דמש"כ הצ"ח אפילו אם אינם מצרכים בשבילים
אלא ראויים להרבות בשבילים, היינו לדעת הפוסקים דפני"ח
הם שאוכלים שם, אבל להר"ן שהוציא הרמ"א [הג"ל צח"מ] אין
דרך להרבות בשבילים אלא ששמחים בני החופה. וכ"כ צחקי לצי
(שעם תלמידי לצי) סק"י.

קכב) וכ"כ ברי"ו נכ"ב ח"ב, דפנ"ח נקראים אנשים שמרבים השמחה
בשבילים.

קכג) וכ"כ בשטמ"ק בשם תוס', שמרבים השמחה ושמחין עמו החתן
ובני החופה.

קכד) וכ"כ בכל בו סוסי" כ"ה, אדם גדול ונכבד שיש לו להרבות
בשבילי.

ובאבני משפט סק"י כתב, דגם התוס' מצרכים כהר"ן הנ"ל צ"ח,
שכרי כתבו דשבת הוי פני"ח כו' [כמוצא בצדקה"ג], ואף
דמצרכים בשביל שבת מ"מ אין זה בכלל מצרכים בשבילים, דמצרכים
בשבילי היינו דמצרכים שהוא יאכל או בשביל שמחת נשואין כדי שיהא
סעודה נשואין, דזה הוא טעם דמצרכין בשביל דמצרכין דהיינו
כעושה סעודה נשואין מחדש, אבל מה שמצרכים לכבוד שבת אין זה
בשביל סעודה נשואין ואין נקרא פני"ח בשביל החתונה, וע"כ דא"ל
רק דבני החופה יהיה להם שמחה ע"י ביאתו.

ובערוך השלחן סעיף כ"ז כתב, דכיון דענין פני"ח הוא לדעת
פוסקים אלו דבעינן שמחה חדשה [עיין ע"ז בצדקה"ג
אות א'], אין נחשב כחדשה אם אינם חשובים, אבל כשהם חשובים
חשובים נחוסף שמחה יתירה לבני החתונה וראוי לומר ז"צ, וא"כ
אף אם לא הרצו מאכל ומשחה בשבילים, מה בכך, ולאו צריצוי
המאכל תלוי אלא בעבור האנשים החדשים שראוי להרבות בשבילים.
ובקיצור שו"ע סי' קמ"ט סעיף ה' כתב, דפני"ח מיקרי אם בא
לשם אדם ממחת שמחת מריעות ורואים להרבות בשבילי
אפי"פ שאינו אוכל.

ובפעולת צדיק ח"ג סי' רנ"ז כתב, דתנאי הדבר שפני"ח יהיה
חשוב ששמחים עליו בני החופה והחתן מתכבד בו, הא
לא"ה אינו נקרא פני"ח, ואם צריך צרכה לצטלה הוי.
וברב פעלים ח"ד סי' ו' כתב, דהפני"ח לר"ך שיהיו חשובים קל"ה
שבני החופה שמחין על ביאתו, ולא מאותם הצוויין שבני
החופה קלים בהם ויושבים אל השלחן לאכול על אפס ועל חמחם
של בני החופה ולא יחא להו צדו כלל, כי אלו אינם חשובים פני"ח
לזכך בעצורם ז"צ. וכ"כ בצדקה"ג אין חי שנה א' פי' שופעים אות
ע"י, שטוב לחזור אחר בני אדם חשובים שמצרכים בשבילים.

ובשו"ת הרב"ך סוסי" ע"ג כתב, שאם הפני"ח באו כדי לכבד
החתן והכלה אז מצרכים בשבילים ז"צ, אמנם אם באו
במקרה לבית שלא ממחת חתן וכלה לא מקרי פני"ח.

ובשלחן העזר סי' י"צ סעיף א' בשמלה לבני סק"ח כתב, דלר"ך
להחייב על מה סמכו העולם באין להם בסעודה פני"ח
לוקחים אחד מן השוק מן הבא קודם אפילו ארחי ופרחי שאין
מכירין ומצרכין ז"צ משום פני"ח שלו, ואפילו בלא אכל כלל אפי"פ
דאינם שמחים בביאתו, כי הוא לא בא רק משכו אותו מן השוק
וגם אינו ראוי להרבות בשבילי. ע"ש מש"כ ליישב.

ובחינא וחסדא (עמ"ס כתובות) ח"א דק"א א' כתב, דמנהג
עירו איזמיר שאפילו לא באו הפני"ח ממחת החתונה אלא
הם נכרים אלל בני החופה, ואפילו באו פתאום אורחים מחוץ לעיר
וסעדו שם מצרכין ז"צ, כיון דעכ"פ ראויים הם להרבות שמחה
בשבילים.

ע"כ שם בחינא וחסדא, דכשהיו פני"ח בני אדם עניים נראה
לכאורה דאין מצרכין, כיון שאין מצרכים בשבילים ואין דרך
להתכבד עמם וגם ליכא שמחה יתירה בעצורם, וכ"מ מדברי
התוס', אמנם נראה דכיון דע"י שזוכה החתן להאכיל עניים על
שלחנו במאכלים טובים כו', ע"ז שמחת החתן ובני החופה שזכו
לכך דהו"ל כאילו הקריב קרבן כו', אי"כ מסתמא ראוי לזכך עליהם
ז"צ והו"ל כמצרכים בשבילים שכתבו התוס', ושם לא אחו לאפקודי
אלא כשצאים אנשים שאינם עניים וגם אין דרך להרבות בשבילים וכו'.

ובקנין תורה ח"ג סי' קמ"א כתב, דסתם אנשים הגונים מיקרי
ראויין להרבות בשבילים אם ממנינים אותם, ומסתברא עכ"ז
למעט

[כד] וי"ט ראשון ושני.
סור מטעם שכ' תוס'
דמרבין לכבוד כו' :

(פו) דרשבת ור"ט. עיין נש"ת תשובה מהנהגת ח"ל סי' כ"ב שכתב דל"ע אם ביאת תלום תוך ז' ימי המשתה אם לא הביא תשובה ש"ח כסעודת שבת ע"כ נפטר בימי מאיר ש"ס כ"א דחסיק דזה מקרי ש"ח וק"ו משנת כו' ואולם אשר ועיין

7318

פני"ה לענין זה, הואיל ולא באו מחמת החתן הא'. וכ"כ בפחד יצחק
ערך זכרת חתנים וזמנה דס"א ד', בשם הרמ"ם הנ"ל.
ואולם בסידור בית טובה דינו זכרת חתנים אות י"ד כתב ע"ז,
דלפי מה שנהגו לזכר ז"צ בשביל פני"ה אפילו שאינם מרצים
בשבילם [עיון ע"ז באות ח'], נראה דגם ככה"צ אף שלא באו בשביל
החתן הראשון אלא בשביל השני, כיון שהם בכלל הבעלים עתה
לסעודה דחתן זה הראשון, שפיר מיקרי פני"ה לזכר בשבילם ז"צ.
והביא דברי שניהם בשמה נפש אות ב'.

מא. דשבת וכו' הרי כפנים חדשות. מקור ועטם הדן כתב
צ"י בשם החוס' והרא"ש, ולוין להם צבא"ג,
דאמרינן במדרש, מחמיר שיר ליום השבת אמר הקצ"ה פנים חדשות
צאו לכאן ואמר שירה. וכתבו עוד, דהדרך להכרזות בשבת שמחה
ומנוח. וכ"כ הרא"ש בחשבותיו כלל כ"ב סי' י"ג, דשבת הוי פנייה.
וכן הוצאו דברי המדרש הנ"ל בחדושי הרא"ה, חדושי הרשב"א
(ירושלם תשל"ג), וצר"ן בסוגיון. ובמאירי וכן באחרות חיים ה"ל
צרה"מ סי' נ"ט, כתבו כן בשם חתומי מדרש חכמים. ובסי' המנהיג ה"ל
ארוסין וגשוואין סי' קי"ב, כתב כן בשם הירושלמי וצ"ר עה"פ ויכל
אלקים ציום השביעי. וכן הביא שם מרד שולם גאון, דשבת כפנייה
דמי. וכ"כ במנהגי מהרי"ל ה"ל גשוואין. ובצית מרדכי (להר"מ
פוגלמן) סי' ס"ט כתב, דלדעתו אפשר למנוח יסוד ומקור בהלכה
למנהג שהשבת נחשבת פנייה, בצרכות מ"ז צ' אמר רבי חמי שנים
ושבת מתערפין בו, כלומר שהשבת נחשבת כאיש שלישי וחייבין לזמן,
וחע"כ דגממרא שם מ"ח א' נפקא דלית הלכתא ככל הני שמעתי
בו, בכל זאת עלם הסברא לא נדחתה, ולכן אפשר לומר כי בשם
שהשבת נחשבת איש לזיוף לזיומן בשלושה, כמו כן היא נחשבת
כפנייה לצרכת חתנים וכו'. וצויגש אליהו שצ"ס זה השלחן (מנהגי
אלגיר) ח"ב סי' ק"ה אות ע' כתב בשם הרא"ה סי' שמ"ה, דהטעם
ששבת פנייה צאו לכאן, בלי ספק מלד הנשמות יתירות אשר כל
איש נחשב לצריה חדשה. וכ"כ בסידור תפלת החדש, בשם כלי חמדה,
ובחופת חתנים סי' ע' סעיף ע"ו, הביא מרדכי בחיי טעם עפ"י
הסוד.

ולדעת הרמב"ם, עיין בחדושי הרמב"ם לתלמוד, שכתב הרמ"ל
הרמ"ל זקס, לדעת הרמב"ם שפ"ח לא פחות משנים [עיין
ע"ז בסק"ג אות צ'], ל"ל דהא דאמרו ששנת היא פני"ה, הוא עפ"י
מה שאמרו במדרש תהילים ס"י ל"ב, שכל עוסקא דשנת כפול, לחם
משנה, קרצנה כפול, עונשה כפול, שכרה כפול כו', ממורה כפול
"ממורה" "שיר" ליום השנת, ולפ"ז גם לענין פני"ה היא נחשבת
לשנים.

אולם צערור השלחן סעיף כ"ח כתב, דדיון זה מיוסד על דעת רוב רבנותינו דעמס דפני"ח הוא משום דהוי כשמחה חדשה [עיין ע"ז בסק"ג אות א'], ופשיטא דנשבת ויו"ט נתוסף שמחה חדשה מפני הנשמה יתירה ודרך להרבות נשבת שמחה ונמות, וממילא דמצרכין ז' ברכות, דבדלתי חסוד נשבת יותר מכל הפני"ח ביותר חסודים, כדמוכח נשבת קי"ט א' דגדולה נשבת מכל האורחים. וכבר כתב להדיא בתפארת יעקב סק"ג, דלהרמב"ם לא חליא פני"ח נשמחה והרבות סעודה, רק צניי אדם שלא שמעו עדיין הברכות

ראשון ושני הוי כפנים (י) חדשות

בסעודת

באר היטב

(י) חדשות. וי"ע אם פורים נקרא פנים חדשות. כנה"ג:

אוצר

ס"ק מב אות א — ס"ק מג אות א

הפוסקים

אולם יש שכתבו כהעור והשו"ע. צ"ל המנהגים (להרי"א עירנה) במנהגי כל השנה כתב, שאם יצא יו"ט תוך ז' דהחונה, מצרכין ז' ברכות כל שני ימים. ועיין בלשון הארחות חיים שבס"ק הקודם ד"ה אולם. וכ"פ דגם יו"ט שני הוי כפני"ת, בקטור שו"ע ס"י קמ"ט סעיף ה', ושלחן העזר ס"י י"ב סעיף ג'.

ובהתעוררות תשובה ח"צ ס"י ק"כ כתב, דאף דבשני ימים עובדים של גלויות דכל יום ספק דילמא לאו יו"ט הוא, ח"כ אין כאלן פני"ת כו', ל"ל דכיון דאלו בקיאים בקביעת דירחא ויום ראשון ודאי יו"ט והיו ודאי פני"ת ומצרכין, ואם לא יצרכו בשני הוי זלזול יו"ט. [וכ"כ בצלל הכחמה ח"צ ס"י א' אות ד', דאין מחזיקין יו"ט שני כיו"ט ראשון ממש לכל מילי כדי שלא יזלזלו כיו"ט שני, ואין חילוק בין יו"ט ראשון לשני אלא לענין מת ולבטול את העין בלעד, כמבואר בשו"ע או"ח ס"י תל"ז סעיף ז']. אלא שכתב עוד שם בהתעוררות תשובה, ולפיו"ז אם אירע שלא צרכו בראשון שלא היה להם מנין וכדומה, לא יצרכו גם בשני כו' דזלזול לא שייך בזה, או אם אירע יו"ט ראשון בשבת ש"ל דמה שצרכו אחרת לא משום יו"ט צרכו רק משום שבת דהוי פני"ת, וממילא אם לא יצרכו בשני לא הוי זלזול כו', ואחר שהאריך בזה מסיק, דאם צרכו ציום ראשון לדעתו לא יצרכו עוד בשני.

ובשאחד מבני חזוג הוא מהר"ל והשני מה"י, והנשואין הם צא"י או צה"ל, עיין מש"כ בזה, בצלל הכחמה ח"א ס"י ס"ד, שוצע שמחות עמוד כ"ו במקורות והערות.

ולענין ר"ה. צ"ל המנהגים הני"ל, אחר שכתב דכיו"ט מצרכין כל שני ימים, כתב עוד, דהכותב מסופק אם ה"ה ר"ה. ומקום הספק מבואר בהתעוררות תשובה הני"ל, דכיון ששניהם ודאי קדושים וכיומא אריכתא הם, ח"כ אין כאלן מקום וסדרה שיצרכו ציום שני עוד פעם כו', אלא שכתב עוד, דזה פשוטא ליה שאם לא צרכו ציום ראשון יצרכו בשני, כיון שודאי יו"ט הוא כו', וכיון דהוי יומא אריכתא הוי כאותו יום עלמנו. ועי"ש מש"כ עוד בזה. ועי"ע מש"כ בזה בשמו, צנו ה"ר אברהם סופר, בהערותיו למאירי כתובות עמוד ל"ז הערה ה'.

ובמשנה הלכות ח"ח ס"י ר"ב, כתב אל הרב ר' חיים רוזן בעמח"ס זיכורי חיים, בענין ספיקו אי ר"ה הוי בכלל יו"ט לענין שיחשב כפני"ת לברך ז"צ, ומקום ספיקו כיון שיש סוברים דר"ה לריך להתענות בו, ולכן פסק המג"א [צא"ח ס"י קפ"ח סק"ז], דאם שכתב לומר יעלה ויצא בצרכמיו אינו חוזר, ואי"ש יש לחוש בדידן נמי דלא יחשב כפני"ת, אם לא כלילה דיש מזה לאכול, ולדעתי פשוט דר"ה בכלל יו"ט הוא דמקרי פני"ת, חדא לפי מש"כ המחבר לענין סעודה שלישית בשבת דלא הוי כפני"ת, והרמ"א כתב דהוי כפני"ת, ונתנו טעם דרגילים לבוא פני"ת, או מטעם דרגילים לדרוש, וכתב בערוך השולחן [ומבואר בסקמ"ז אות א'] דעכשיו אין רגילים לדרוש וגם אם לא באו פני"ת מצרכין ז"צ, וי"ל דכשעושים ז"צ בסעודה ג' מרבים במאכלים עובדים ובמשקה, וממילא דלא גריעא מסעודת שחרית, ולפיו"ז צרי"ה נמי כיון שצמליאות מרבים בסעודה ובמאכלים עובדים, וכדאיתא בשו"ע לאכול בשר שמן ויין וכיו"צ לסימנא עבא כלילה וציום, כו"ל כפני"ת, ואי משום דאינו חוזר בשבת יעלה ויצא, הלא בכל יו"ט נמי דלכו"ע הוי כפני"ת ואינו חוזר כי אם צומן דיש חיוב פת דוקא, וכן בפורים דהוי כפני"ת הגם דאינו חוזר בשביל על הנסים, מ"מ משחה ושמחה הוא והגם דיו"ל

או פני"ת וכו'. ובחינה וחסדא (עמ"ס כתובות) ח"א דקיי"א ג', כתב ע"ד תשובת הריטב"א הני"ל, דאולי י"ל דהתם איירי היכא דנשא באיסור או לאיירי בחוב"מ ויו"ט דנקט לאו דוקא. וכ"פ דגם יו"ט הוי כפני"ת, בחכמה אדם כלל קכ"ט סעיף ה', קטור שו"ע ס"י קמ"ט סעיף ה', ברכת הבית שער ס"ב סעיף י"ז, שלחן העזר ס"י י"ב סעיף ג' וערוך השולחן סעיף כ"ח. ובצלל הכחמה ח"צ ס"י א' אות ח' כתב, דיש שכתבו הטעם דשבת נחשב לפני"ת מלד הנשמה היתירה כו' [כמובא בסקמ"א], ולפיו"ז יו"ט לא היה לנו להחשיבו פני"ת לפי המבואר בתוס' פסחים ק"ב ז' ד"ה רב, ושאר ראשונים שם, דכיו"ט ליכא נשמה יתירה כו', ונראה עפ"י מש"כ בעור ברכת ס"י תל"א סק"א מהזוה"ק, שגם כיו"ט איכא נשמה יתירה אלא שאינה צמדינית נשמה יתירה של שבת כו', ואפשר לכון הדברים גם לתוס' והראשונים הני"ל, ולפיו"ז י"ל דמשום כך נשמה יתירה נחשב יו"ט לפני"ת.

ב. וכשנמשכה סעודת היר"ט עד הלילה. כתב בהתעוררות תשובה ח"צ ס"י ק"כ, דאם המשיך סעודה יו"ט עד הלילה, סדרה פשוטה שלא יאמר עוד ז' ברכות כלילה, כיון דפניה היום פנה שצב ברכות, אבל י"ל כיון דנקטין שאומרים גם כלילה יעלה ויצא דאזלינן בחר התחלת הסעודה ה"ה בזה, אך יש לחלק, שהרי גם בזה איכא פלוגתא הפוסקים אם יאמר יעלה ויצא רק נקטין כסדרה הראשונה לאמרו כדאיתא בשו"ע סוכ"י קפ"ח, ואלו י"ל דוקא לענין הזכרה בעלמא שאין בו קפידא כל כך אבל לא לענין ברכות, אך לפי מה שמביא שם המג"א שם שלי"ה להכריע דבשבת ויו"ט שיש מזה בהוספתה ואמרו ר"ה ויעלה ויצא משא"כ בר"ה ופורים, ח"כ כיון שיש מזה בהוספתה ועדיין קדושת היום יש לברך ז' ברכות.

ועיין בסקמ"ז אות ז', מחלוקת האחרונים לענין סעודה שלישית של שבת שנמשכה עד הלילה.

מג. ושני. א. דעות הפוסקים אם גם יו"ט שני של גלויות הוי כפני"ת, ומה הדין בר"ה. לשון השו"ע הוא מהעור, וגם בזה יש חולקים. צ"ס של שלמה פ"א דכתובות ס"י י"ח כתב, שמלא בשם מהר"ש מווינא, [והיא בהלכות ומנהגי מהר"ש (ירושלם תשל"ז) ס"י ת"ע], דאם חל שבוטות ציום ז' [בשבת] אין לברך, דלא הפסיק יום ראשון בשבוע, ואפינו אם חל ציום א' אין לברך ציום שני ממני"פ, אי חול הוא אין כאלן פני"ת, אי יו"ט הוא הרי הפסיק יום א' בין שבוט שער, וחימה מה חילוק יש בין שבוט שער לשבוט שבת לענין ז' ימי המשחה להיכא שפסקו, ומי"מ [ר"ל ועכ"פ] לא מושב לפי דבריו למה לא יצרכו ציום ז' של שבוטות, והי דראשון חיל הוא מאחר שסו"ס לא פסקו בשמחה ובצרכה כו', ומי"מ נראה שאין לברך ז"צ ציום שני, דסו"ס כבר אזלי ליה פני"ת ציומא קמא, בשלמא שבת ויו"ט ז' קדושות ניגבו והוי כפני"ת אחרים, ואף שכתב בעור יו"ט ראשון ושני, י"ל שט"ס הוא, מדלא כתב ושני ימים עיבדי של גלויות, ח"כ איירי כשהל יו"ט ראשון בשבת דלא יו"ט שני הוי כפני"ת, וכן מסתברא. וכבר כתב כן במאירי בסוגיין, דאף הסוברים דיו"ט הוי פני"ת, יום שני מיהא אינו עוד פני"ת שכבר בטל חדשו ציום ראשון, אלא שהיוסף, דאף בשני ראה שניהם כן, וראוי להניח מקום לשלום לכבוד חתן. ובסידור בית עובד דיני ברכת חתנים אות ע"ו כתב רק, דשבת ויו"ט ראשון הוי כפני"ת.

אוצר

ס"ק מג אות א - ג

הפוסקים

על גם ששון, משא"כ הוה"מ, ומה גם דו"ח דפורים אינו נחשב לפני"ח כו', ובסידור תפלת החדש כתב בטעם ששבת נחשב כפני"ח בשם ס' כלי חמדה, מלד הנשמה היתירה כו', ולטעם זה ג"כ אין להחשיב הוה"מ לפני"ח כו', ובעור צרקה ס' תל"ח סק"ח כתב, שגם ביו"ט איכא נשמה יתירה אלא שאינה צמודה נשמה יתירה של שבת כו', ולפי"ז י"ל דמשום כך נשמה יתירה נחשב יו"ט לפני"ח, אבל הוה"מ גם אם יש בו קצת נשמה יתירה, ע"ש בעור צרקה, אין ללמוד מיו"ט שיכא נחשב כפני"ח כו' כפני"ח, דיו"ט עדיפה טובא, ובאמת גם ביו"ט פליגי אלא שקיי"ל דיו"ט נחשב פני"ח, אבל הוה"מ מנין לנו, והבו דלא להוסיף עלה.

ובחול המועד סוכות. בטעמי המנהגים עניני אישות ס' התקל"ג בקו"א, הביא מעבודת ישראל (להב"מ מקל"ז) לסוכות, דלולא דמסתפי היה אומר דמדרך כל יום יום [ממי חג הסוכות] ז' צרכות, משום דכל יומא קדושה צאנפי נפשיה הוא, ואושפיא דיומא דא אינו אושפיא דיומא אחרא. וכתב במשיב הלכה ח"צ ס' קל"ט, שיש לסמוך עליו ולדרך צרכות"מ ז' צרכות בלי פני"ח. ובבבצל החכמה ח"צ ס' א' אות ה' כתב על דברי העבודה ישראל ה"ל, שמסתבר דזה דוקא בסעודה הראשונה של כל יום, אבל בסעודה שניה של אותו יום כבר בטל חידושו של אותו אושפיא מסעודה הראשונה ולא חשיבא הו פני"ח בסעודה שניה וציעין פני"ח ממש, לפי מה דקיי"ל דציעין פני"ח לכל סעודה וסעודה [עין ע"ז בסק"ח אות א'], ואפילו בסעודה ראשונה של כל יום לא החליט בעבודת ישראל להורות למעשה דנחשב פני"ח, ואם הוא היה מתירא להורות כן, מני יצא אחריו להורות לדרך במקום ספק נגד הכלל שצידו ספק צרכות להקל, ובמשיב הלכה [הג"ל] כתב עפ"י העבודה ישראל דצרכות"מ סוכות אין לריך פני"ח, והוא פלא, שהרי העבודה ישראל לא החליט הדבר ובמקום ספק ראוי שלא לדרך, ועוד דבסעודה שניה של אותו היום גם לסדרת העבודה ישראל אין לדרך כשאין פני"ח, ואיך כתב המשיב הלכה סתמא דצרכות"מ סוכות אין לריך פני"ח, דמשמע דכל סעודות היום כן, וזה ליתא לדעתי גם לפי ספקי של העבודה ישראל.

ג. וימי הפורים. כתב בגופי הלכות (להר"ש אלגאזי) דק"ז ע"ב, שנשאל אם לדרך ז' צרכות צפורים כשאין שם פנים חדשות, וגרסה אחרת דפשיטא דאם הסעודה היא צליל י"ד או ציוס, לא חיבטי לך דודאי שרי, דזיל בחר עעמא, מאי עעמא אמור דפני"ח גורמים ז' צרכות הוא כמ"ש הפוסקים שדרך להרבות בשצילן, וכן נראה ממשי"כ התוס' דשבת חשיבא כפני"ח דהדרך להרבות בשבת שמחה ומנות, הרי שלא הפני"ח ולא השבת גורמות ה"ז צרכות מלד עלמן אלא עיקר הטעם משום שמחה, וא"כ אין לך פני"ח יותר מפורים, דאין לך בעולם חיוב משתה ושמחה כמו צפורים, דבשלמא אם עשם דשבת מיקרי פני"ח היו חולין משום קדושת שבת ויו"ט, היינו אומרים דאין ללמוד פורים דלאו יו"ט הוא לא מיקרי פני"ח, אבל כיון דהטעם משום דשבת דרך להרבות, אמר מעשה זיל בחר עעמא א"כ גם צפורים דמצדין בסעודה אין לך פני"ח יותר ממנו, והראיה דמה שנקרא שבת פני"ח הוא מטעם הסעודה, שהרי י"ח דבשבת גופיה בסעודה ג' לא מיקרי פני"ח כיון דלא צעי פת כו' [עין ע"ז בסק"מ אות א'], הא קמן דהסעודה גורם הפני"ח, א"כ צפורים דימי משתה ושמחה כתיב היו ודאי פני"ח, ועוד ק"ו הוא, ומה שבת ויו"ט דאיכא מ"ד שאם ראה כל היום ללמוד כולו לגבור שרי אף שלא יעשה סעודה, ואפ"ה אמרין דהיו פני"ח משום דבחר עלמא אזלינן שדרך להרבות מנות אף שהוא לא הירצה, כ"ש פורים דלריך לסעוד לכו"ע, ועוד ק"ו הוא ממשי"כ בשו"ע דיו"ט ראשון ושני היו כפני"ח אע"ג דיו"ט שני אין שמחתן אלא מדרבנן, ק"ו לפורים דמשתה ושמחה כתיב ציה והיו מן התורה [ר"ל מדברי קבלה

דיואל בלי פת וכו'. גם צקין תורה כוס"י פ' כתב, דאינו חלוי ביעלה ויבוא וכדמוכח מפורים.

ב. וחול המועד. כתב ציפה ללז ח"ד כאן סק"ה, דלאו דוקא יו"ט ראשון ושני היו כפני"ח, דה"ה ימי חוה"מ היו כפני"ח, דזיל בחר עעמא, מאי עעמא אמרין דפני"ח גורמות ז' צרכות משום שמדעים בשצילן כו' שמחה ומנות, הרי שלא מלד עלמא גורמים ה"ז צרכות אלא הטעם משום שמחה, וא"כ ה"ה בחוה"מ דשמחה נוכחא אף בכל ימי המועד, כמ"ש בח"ג אר"ח ס' ת"ל וכ"כ בשו"ע ס' תקכ"ט כו', דבשלמא אם עשם דשבת ויו"ט מיקרו פני"ח היה משום קדושתם, היינו אומרים דאין ללמוד חוה"מ דלאו יו"ט מיקרי לא מיקרי פני"ח, אבל כיון דחלו משום דשבת ויו"ט דרך להרבות שמחה ומנות, א"כ גם בחוה"מ דמצדין בסעודה יותר מבחול היו פני"ח, וכן יש ללמוד ממשי"כ בגופי הלכות דפורים היו פני"ח [עין ע"ז באות ג'], ורואה אני שהדברים ק"ו לחוה"מ כו', ועיין בתיקונים תיקון כ"א דנ"ד סוף ע"א, דימי חוה"מ ופורים איקרי ימים טובים, וכיון דאיקרי ימים טובים היו כפני"ח.

אולם בזכור להצרכים (להר"א חלקני) ח"צ אות ז' כתב, דראה להחכם ר' שצ"מ צקונטרס, דצרכות"מ אין לדרך ז' צרכות [בלא פני"ח], דצרכות"מ לא חשיב פני"ח, וכ"כ בשלחן הערר ס' י"ב סעיף ג', עפ"י הזכור להצרכים ה"ל, ושם בשלחן הערר בשמלה ללזי סק"ד כתב, דאע"ג דאין נושאין נשים בחוה"מ דאין מערבין שמחה בשמחה וא"כ היו חוה"מ כיו"ט, אבל צמ"א אר"ח ס' תקמ"ו כתב עוד טעמים אחרים להא דאין נושאין נשים בחוה"מ, ועוד שכבר ביארנו בסק"ה [לענין פורים], דלא תליא הא בזה, והעיקר לדין צריצוי סעודה תליא מילתא ובצרכות"מ סגי באכילה פירות כו', וא"כ היו בסעודה ג' שבת דלא היו פני"ח משום דיואלים צמ"י הרגימא [עין ע"ז בסק"מ אות א']. וכ"כ בערכת המים חלק שוירי עברה מערכת הפ' אות כ"ה, בתיב"ד, הובאו דבריו בזה הבא.

ובבבצל החכמה ח"צ ס' א' כתב, דדברי היפה ללז ה"ל ל"ע, דהיו דקושטא דצרכות"מ נוכחא צו שמחה, מ"מ פשוט וצורר שטכ"ז לא נחשב פני"ח לענין ז' צרכות, דצרכות"מ ה' א' אמרין אי איכא פני"ח צריך כולו ואי לא אפשיי שמחה בעלמא הוא, הרי מצוה דהגם ששמחים היום בפני"ח של אחרון ומרבים בשצילן אפ"ה אין מצדיקין ז' צרכות דציעין תוספת שמחה חדשה, ואילו השמחה עם הפני"ח של אחרון אינה אלא המשכת שמחה בעלמא, וכן מוכח גם מפרש"י שם דף ז' ב' ד"ה פני"ח בכל יום שלא היה שם אחרון, ולכן שפיר נחשבים שבת ויו"ט כפני"ח לפי שיש בהם תוספת שמחה חדשה שלא היה אחרון, ובפוסקים כתבו הטעם דמצרכים בסעודת שחרית בשבת משום דכבוד יום עדיף מכבוד לילה, ומצוה דאי לאו דכבוד היום עדיף לא היתה סעודת שחרית דשבת ויו"ט נחשב כפני"ח, אף דודאי שבת ויו"ט הם ומרבים בהם שמחה, אלא ודאי היינו עעמא שאם לא היה כבוד היום עדיף אז לא היתה סעודת היום אלא המשכת השמחה של הלילה, ולא היתה נחשבת פני"ח, ויו"ט שני של גלויות שנחשב פני"ח אף שכבר אחרון היה יו"ט והיו"ט שני אינו אלא המשך שמחה של יום אחרון, נראה פשוט דאין מחזיקין יו"ט שני כיו"ט ראשון ממש לכל מילי כו' [עין ע"ז באר"ח ס' תל"ז], אבל חוה"מ פשיטא שאינו אלא המשך שמחה של אחרון וכבר בטל חידושו ביו"ט ואינו נחשב פני"ח, ובעבודת ישראל [המוצא להלן] כתב דצחק הסוכות נחשב אולי כל יום לפני"ח כיון דבכל יום יש אושפיא אחר, ומצוה להדיא דצרכות"מ מלד עלמן אינו נחשב פני"ח כו', וממילא שכן הדין בצירור לענין חוה"מ פסח כו', ובהכי נדחית גם הראיה שכתב היפה ללז מפורים, דשאני פורים שהוא תוספת שמחה חדשה, וגם ע"ז אדר היו שמחה חדשה

[בה] בסעודת הלילה ושחרית

ביאור הגר"א

[בה] בסעודת כו'.
דכבוד היום עדיף

כמ"ש בפ"י דפסחים והוי כפנים חדשות אחרים משא"ב בסעודה ג' וזהו דלא כדברי הר"ג בשם התוס' בס"ו בהגה :

אוצר

ס"ק מג אות ג - ס"ק מד

הפוסקים

אולם עכ"ל ס"ק שכתב, דל"ע אם נקרא פני"ח, ול"ן לכנה"ג.
ובא"ח ס"י תרל"ו סק"ב ל"ן לגופי הלכות ה"ל ולדברי
עלמנו כאן. וכתב צחינא וחסדא (עמ"ס כתובות) ח"א דק"ל ג',
דכנה"ג כאן הנה"ט אות כ"ד, ל"ן לתשובותיו ס"י ס"ו וס"ח,
ותשובות אלו לא נדפסו, מ"מ משמע דשם שק"ט עם בעל גופי
הלכות ה"ל, והחזיק דברי עלמנו דלא הוי פני"ח, וכדכ"ו המנהג
[וכנ"ל ד"ה עוד].

ובטהרת המים חלק שיורי טהרה מערכת הפ' אות כ"ה כתב,
שלדעתו לא דק בגופי הלכות צ"ח, והחליט על האחרונים
שהביאו דבריו לפסק הלכה, ולא מציעו כלל פורים לזכ"ח ספק
דלא הוי פני"ח, ולרובא דרבותא ח"ו יולא בסעודת פורים שעשה
כלילה כו', אלא אפילו ביום י' לרחות דבריו, דהא לא עדיף פורים
מחוס"מ, דחוס"מ לא חיקרי יו"ט ושמחה כח"ו וכו"ה לפורים
דיו"ט לא קבלו עליהו וימי משחה ושמחה כח"ו ביה, ולגבי חוס"מ
הביא הזכור לאברהם דלא הוי פני"ח כו' [עיין ע"ז בא"ח הקודם],
ועוד דקו"ל כה"ל דאם לא אמר על הנסים בסעודת פורים א"ל
לחזור דסגי בלא אכיל פת כו', והוי דינו כסעודה ג' בשבת דפסק
השו"ע דאין לומר ז' ברכות משום דלא צ"ע פת וכו'. וכ"כ בקל"ח
במערכת ה' אות מ"ג. והביא דבריו בהערת בעל יציע אומר שצ"ע
משמאל (להר"ש בן הרש"י, על מועדים) עמוד ש"ה.

גם בהתעוררות תשובה ח"כ ס"י ק"כ כתב, דלדעתו פורים לא
חיקרי פני"ח, דבשלמא יו"ט שמקודש בעשיית מלאכה ובקרבן
מוסף ונקרא מועד וגומ'ין כלל שלם מיקרי פני"ח, אבל פורים דלא
מקודש בעשיית מלאכה ואין בו מוסף ואינו קובע ברכה לעלמו לא
מיקרי פני"ח, ק"ו מר"ח שיש בו קרבן מוסף וקרוי מועד וקובע
ברכה לעלמו ואעפ"כ לא הוי פני"ח וכו' קכו).

ובבצל החכמה ח"כ ס"י ח' אות ז' כתב, דאם כי יש לפקפק על
דברי ההתעוררות תשובה ה"ל, דשאני פורים דמשום שמחה
דאית ביה גם אצילות אינה נהוגה בו עיין רמ"א א"ח ס"י תרל"ו
סעיף ד', משא"כ ר"ח, מ"מ לדינא כוותיה מסתבר לדעתו, שהרי
גם לענין יו"ט ראשון י"א שאין אומרים בו ז' ברכות כו' [כמובא
בסקמ"צ אות א'], ואיך נקיל בלי ראיה מכרחה להחשיב אפילו
פורים לפני"ח לימר בו ז' ברכות כשאין פני"ח ממש, לכן נראה דמקום
שאין מנהג להחשיב פורים לפני"ח, שצ"ח ואל תעשה עדיף.

ובכרונות אליהו מערכת ה' אות כ"ב כתב, דכ"ן שיש צ"ח
מהלוקה, צודאי קו"ל ספק ברכות להקל, וצפרט אם
המנהג כן.

ובנתיבי עם ח"כ עמוד ה' כתב, דנהיג דפורים לא חשיב פני"ח.

מד. ושחרית. כתב צ"ח"ש פ"ק דכתובות ס"י י"ג, דהא דמזכירים
ז' ברכות בשבת אף בסעודת שחרית אע"פ שצריך
כליל שבת, דכבוד יום עדיף והוי כפני"ח אחרים. והביא דבריו צ"ח
נכ"כ ח"כ. וכ"כ בקל"ח באגודה כתובות ס"י ז'. ובצ"ח כאן כתב,
דכ"ן דכבוד יום עדיף מכבוד לילה הוי נמי פני"ח, דדרך להרבות
בשמחה ובמנוח שחרית יותר מזליל שבת.

וכתב

קכו) וצ"ח בסוף התשובה שכתב, דכשמברכים שבע ברכות בפני"ח
בפורים, צריך לעשות סעודה אחרת לשם פורים, וכמ"ש בשו"ע ס"י תרפ"ח
סעיף ו' בפורים שחל בשבת.

קבלה דכ"ו כד"ח] כמ"ש צ"ח ה' מגילה, ח"כ פשיטא דכ"ו י"ד
מיקרי פני"ח וכו'.

וגם בסעודה שהתחילו מבערב [ר"ל בעוד יום] ונמשכה כל
הלילה, כתב שם, דמזכירין, דבחר להתחילא דסעודה אוליגן
כמ"ש גבי סעודת שבת שהתחיל מצע"ו וחסכה, וכ"כ בתה"ד הביאו
צ"ח, דאע"ג דרוב הסעודה כלילה שנהגו רוב העולם לעשות עיקר
סעודת פורים בערב ונמשכין זה כל הלילה ורוב הסעודה היא
כלילה וכו'.

עוד כתב שם, דגם ביום ט"ו, כיון דעיקר עעמא דפני"ח הוא כנ"ל
משום שמחה ומשחה, צע"ו נמי איכא, דימי כח"ו ולא יום,
כ"כ לדעתו, והרמ"ה דברכים צפני בעל הכנה"ג, וכתב לו דכן אמר
דהרמ"ה נכוחות מלך הד"ן, אבל לא ראה בקושטא נהגין כן, וחזרתי
וכתבתי לו, דאין לא גר'ו ראייה.

והביאו בקל"ח דברי הגופי הלכות ה"ל, בלקט הקמח דל"ו ח',
בית דוד (להר"י דוד) ס"י כ', חופת חתנים ס"י ט' אות
ט"ז, הר"ח מודעי בכת"י המוצא בקונטרס זכרון לראשונים שבסו"ס
דרך משה (להר"מ גאלנטי) דקס"א-העמוד צ', סידור בית עובד דיני
ברכה חתנים אות י"ז, רות חיים א"ח ס"י תרל"ו אות ו' ובס"י זה
סק"ז, וכן בספרו מועד לכל חי דיני פורים ס"י ל"א אות ל"ט,
עץ חיים (בסידור תכלאל) דקע"א ח', מנחת אלעזר ח"ב ס"י ה',
משיב הלכה ח"א ס"י קע"ט, וצריך עולם (להר"ע אצורציע) עמוד
ט"ח, וציפה לל"ז סק"ד כתב, דבתיקוני זוהר תיקון כ"א דל"ד
סוף ע"א משמע, דימי חוס"מ וצ"י ימים של פורים כולוהן חיקרי ימים
טובים, וככתוב במגילת אסתר ומאכל ליום טוב, וכיון דחיקרי ימים
טובים הוי כפני"ח. ועיין להלן בדברי הזכרנו להיום, דכן דעת רבני
קושטא.

ויש שכתבו לחלק בין יום י"ד ליום ט"ו [בערי הפרזות]. בזכרנו
לחיים ח"א א"ח אות פ' ס"י ד', אחר שהביא שמאל כתוב
לה"ר אברהם לצי, ששאל לרצני א"ח"ה שגמלאו בחרותנו צנו של הר"י
אדאניא, על מנהג קושטא צ"ח, ואמרו שנעשה מעשה בהסכמת אחד
מגדולי הדור לברך ז' ברכות אף שלא הוי פני"ח, כתב שעדיין לריבין
למודעי ליום ט"ו היאך הוא המנהג, דממעשה ה"ל לא פורש באיזה
יום הוי, וצ"ע.

גם בשלחן גבוה סוסי תרל"ו, וכן בשם משמאל (להר"ש בן הרש"י,
על מועדים) עמוד ל"ה לא כתבו אלא דכ"ו י"ד וליגלו אומרים
ז' ברכות אפילו לזכ"ח פני"ח.

ובשלחן העוזר ס"י י"ב סעיף ג' כתב, דכ"ו י"ד הוי כפני"ח,
וצע"ו הוי ספק פני"ח. ושם בשמלה לצי סק"ה נראה,
שהבין כן בדברי הכנה"ג ה"ל, דאפשר דכ"ו י"ד שפיר הוי פני"ח
אבל צע"ו לא ראה נהגין כן. וכ"כ באמרות שלמה ענף ה' אות י"ח,
דצ"ח פשיטא דהוי פני"ח, וצע"ו הוי ספק.

ויש שכתבו לחלק עוד בין סעודת היום לסעודת הלילה. ע"ש
בשמלה לצי מה שהאריך עוד דין זה, וכתב בסוף הס"ק,
דסעודת ליל י"ד גרע עיד מסעודת ט"ו, והוי צודאי ספק, וסעודת
ליל ט"ו פשיטא דלא הוי פני"ח, ואם נמשכה סעודה י"ח י"ד עד
ליל ט"ו כמנהג העולם, פשיטא ג"כ דלר"ך פני"ח. וכ"כ בשו"ע שמחה
עמוד כ"ז, דרק בסעודת היום העיקרית של פורים, דהיינו י"ד
לכל העולם וע"ו צירושלים, מצרכים בלא פני"ח. וביאר שם במקורות
והערות, דהרי אין זה עדיף משבת ויו"ט שאין מצרכים בלא פני"ח
בסעודה שאינה חובה.

אבל לא בסעודה שלישית וכן פשט המנהג :

הגה

אוצר

ס"ק מד - ס"ק מה אות ב

הפוסקים

ה"ל זכרמ"ז סי' נ"ט כתב, דהמנהג לאומן אפילו בסעודת המנחה, דיום הוא שנתחייב בג' סעודות. ובהלכות ומנהגי מהר"ש (מנויטעט) סי' של"ט כתב, דנחתונת מורו הח"ר ברוך זכרונ' ז' זכרות בג' סעודות בשבת. וזכרות שצ"ל המנהגים (להר"א עירנה) במנהגי כל השנה אות י"ג כתב, שה"ר יעקב מנוטר-הוהן ז"ל זכרונ' בג' סעודות ג' ז' זכרות. ונחתונת לבי סק"ד כתב, דכן משמע מלשון הר"ן דסומכין על המדרש לזכר אפילו בסעודה ג'. וכן משמע צ"ל המנהג ה"ל אירוסין ונשואין סי' קי"ב, שכתב דשבת בכל סעודה וסעודה מזכר כל פעם ופעם. ובערוך השלחן סעיף כ"ט כתב, שלדעת הסוברים דמזכרים בשבת פנים חדשות לילה ויום, פשיטא שגם בסעודה ג' אומרים ז' זכרות, אך רוב הפוסקים לא ס"ל כדעה זו [כמבואר בסק"ט אות א']. ובסק"ד הגר"א כ"ל כתב, דכן משמע בצבגרי"א, דלדעת י"א הג"ל לא צעין פנים חדשות בסעודה ג' בשבת.

ב. דעות האחרונים בזה. צפני ילחק (להר"י אבולפיה) ה"א מערכת הזכרות סי' ק"י הביא מהבית עובד [המבואר להלן] דבמקום דליכא מנהג נכון לזכר כו', וכתב דאין דבריו נראים בזה, כיון דלדעת הטור והשו"ע ודעימיהו שכתבו דאין לזכר הוי זכרה לזעלה, א"כ ודאי ראוי לנהוג שלא לזכר, דספק זכרות להקל ושב ואל תעשה עדיף, והוא עלמא כתב לעיל מיניה דאפילו דאליכא מנהג קדוש לזכר צעולה עלמא אין להשגיח על המנהג במקום דאליכא חשש זכרה לזעלה, וכ"ש דדבר דהוא קרוי לזכר זכרה צעלה [והוצא בסק"ז אות ה'], ואני אומר דכ"ש וק"ו בנד"ל דלדעת הטור ודעימיהו הוי ודאי זכרה לזעלה, ואין לזכר במקום דליכא מנהג.

וביביע אומר ח"ג סי' י"א אות ד' כתב, דלכאורה יש לתמוה על הבית עובד הג"ל, ממשיכ צעלמו צדוני זכרמ"ז של סעודה ג' אות א', שאם טעה ולא אמר ראה והחללנו בסעודה ג' אינו חוזר כיון שי"א שסעודה ג' א"ל פת כו', ולדבריו כאן שסומך נהגה שסעודה ג' עיקר גם לענין ז' זכרות, ה"ל לפסוק גם שם שצריך לחזור, וכמו שפסק בן צלמח צ"ח סי' פ' הקת אות כ', דכיון שפ"י הסוד אין הפרש בחיוב צ"ן סעודה ג' לשתי הסעודות מורגין שחוזר, הולס כבר הארכתי ביביע אומר ח"צ אור"ח סי' כ"ב אות י"ב, שהכלל דספק זכרות להקל הל גם במקום שהמקובלים סוברים לזכר כו', וכ"כ בצ"ח החיים סי' קפ"ח סק"ט שאין לחזור בזכרמ"ז בסעודה ג' בשבת לזה, וכן עיקר, ודוק מינה ואוקי באתרין לענין פנים חדשות, דלא סומכין לזכר ז"צ בסעודה ג' צ"ל פנ"ח. ועיין צדד וחלק ח"צ דרושים עמוד נ"ח, שכתב דגם צדד הקצלה יש סמך למנהג דסעודה ג' אינה נקראת פנ"ח.

ובים של שלמה פ"א דכתובות סי' י"ח, לפי מה שתפס דלא אמרו מזכרין בשבת פנים חדשות אלא סעודות הקצעות ערב וצוקר [כמוצא בסק"ט אות ג'], כתב גם לענין סעודה שלישית של שבת, אפילו זמן קרואים אין מזכרים ז' זכרות כו', וכדעת הרא"ש והטור, ואף שרצונו מנחם מעיל לזכר שיהיה מן המזרים האחרונים כתב בתשובה לזכר אף בסעודה ג' כו', הלא מהר"י לוי שהיה גדול בדורו תלמיד מהר"י כתב שאין לזכר "כלל" ז"צ בסעודה ג' כו', ואל

וכתב בישיא ברכה (על רי"ו) דקט"ו ד', דהא דהרא"ש הולך ליתן טעם לזה, היינו משום דהוא חולק על הסוברים דאם צ"ל פנ"ח צלילה מזכרין צלילה ולמחרתו [כמוצא בסק"ט אות א'], דלדעתם לא לריך לעמאל דכבוד יום עדיף, דאפילו לא אחר פנ"ח אחרות מזכרין בשבת שצ"ל צלילה קבו'. וכן מבואר בצ"ש סק"ט כמוצא בס"ק הג"ל.

מה. אבל לא בסעודה ג'. א. דעות הראשונים בדין סעודה שלישית בשבת. דין זה הוא מהטור שכתב דשבת הוי כפנים חדשות בסעודת הלילה ושחרית אצל לא בסעודה ג'. וכ"כ באגודה כתובות סי' ז', דשבת מזכר לילה ויום ולא בסעודה ג'. ובשו"ת מהר"י ווייל סי' קט"ו כתב, מנהג בכל אלו מדינות שאין מזכרין ז' זכרות בסעודה שלישית בשבת אלא אשר צ"ל. וכ"כ במנהגי מהר"ל ה"ל נשואין, דמדינות ריגום אומרים בסעודה שלישית אשר צ"ל. וצ"ס של שלמה פ"א דכתובות סי' י"ח, כתב גם צ"ס הרא"ש דבסעודה שלישית אין מזכרין ז' זכרות קבו'. ומהמרי' לוי שהיה גדול בדורו תלמיד מהר"י כתב, שאין לזכר כלל בסעודה שלישית ז' זכרות.

ובמעם הדבר, כתב צ"י, מפני שסעודה שלישית אינה עיקר כל כך, דהא איכא למ"ד דיואל זה צמיני תרגומא. וכבר כתב בן צשו"ת מהר"י ווייל סי' קט"ו הג"ל, וכתב ביביע אומר ח"ג סי' י"א אות ד', דאע"פ שהצ"ח עלמא צא"ח סי' רל"א סעיף ה' פסק שהעיקר שצריך לעשותה צפת, מ"מ הוא חושש בספק זכרות למ"ד שאין לריך פת, ולהכי צעין פנים חדשות ממש, וכה"ג אשכחן שפסק צא"ח סי' קפ"ח סעיף ח' שאם לא הזכיר שבת בזכרמ"ז בסעודה ג' אינו חוזר, וכתב הצ"ח שם דאע"פ דהוא גופיה פסק שצריכה פת, מ"מ לענין חזרה בזכרמ"ז חז"ל לחומרא דספק זכרות להקל, ודין מינה ואוקי באתרין.

ובב"ח כאן כתב עוד טעם לדעה זו, דנשחרית הדרך נהרבות בשמחה ובמנוח כו' אצל בסעודה ג' אין דרך להרבות צמנות כמו בשחרית. וכע"ז כתב בקצרה צ"י סק"ה. וכ"כ בעטרת פז (על הרא"ש) פ"א דכתובות סי' י"ג, דלהרא"ש דהא דמזכרין בשבת שחרית הוא משום כבוד יום דהוי כפנים חדשות [כמוצא בסק"מ ד']. א"כ בסעודה ג' דלא שייך הא טעמא, דודאי סעודה ג' לא עדיף מסעודת שחרית וכיון דליכא פנים חדשות אחרים בסעודה ג' לא מזכרין, והוא טעמו של הטור שכתב דבסעודה ג' לא מזכרין, ודלא כהצ"ח שכתב דטעמו של הטור הוא מפני שסעודה ג' אינה עיקר כיון דאיכא למ"ד דיואלין צמיני תרגומא, ולפי משיכ אף למ"ד דהוא עיקר כמו סעודת שחרית, אפ"ה אין מזכרין כיון דלא הוי בהאי סעודה פנים חדשות. ועיין משיכ בזה צדד וחלק ח"צ חלק דרושים נ"ח ע"א.

אולם ברימב"א צווגיין כתב, דאפילו בסעודה מנחה חשיבה פנים חדשות דאכתי איתא זמן לכבוד יום. וכ"כ צדד לדרך מאמר ג' כלל א' פ"א, דיום השבת הוא פנים חדשות בכל הג' סעודות קבו'. וכן הוצא מהשוצת רצונו מנחם מעיל לזכר, צ"ס של שלמה פ"א דכתובות סי' י"ח, שכתב לזכר אף בסעודה שלישית. ובאחרות חיים

קכט) וע"ש בכלל ב' פ"א, שכתב דשבת ויר"ט כפנים חדשות בסעודת לילה ושחרית ולא בסעודה שלישית. ואולי הכוונה שם רק דביר"ט לא הוי סעודה ג' כפנים חדשות [עיין ע"ז בסק"מ אות ד"].

קכו) ועפ"ז כתב עוד שם בישיא ברכה, דיש לתמוה על רי"ו, דכיון דהוא הביא דעת הגדולים הג"ל [דלא כהרא"ש] ולא חלק עליהם, א"כ למאי הוצרך כאן להביא דברי הרא"ש.

קכז) ע"ד הרא"ש, עיין בעטרת פז המובא בפנים בד"ה ובב"ח.

הגה ועכשיו נהגו במדינות אלו לזכך ז' ברכות בסעודה ג' (עו) ואפשר משום דרגילים
לכל פנים חדשות

וי"ח

פתחי תשובה

(עו) ואפשר משום דרגילים. עיין בחשונת הרמ"ע מפלנו סי' ת' שכתב דסעודה ג' נמי מקרי פנים חדשות ע"פ הסוד בספר חסד ע"ס :

הפוסקים

סי' מה אות ב — סי' ק מז אות א

אוצר

ובאחרות חיים וברמ"ע מפלנו, ואף דיש צד מחלוקת הפוסקים
אין לומר ספק ברכות להקל, דזה לא נאמר אלא במקום שאין מנהג
קבוע, אבל במקום דאיכא מנהג, מוכרע ועומד הוא ומינה לא תזע
כ"ר, ופשוט הוא, וכן המנהג אצלנו פשוט מימי הראשונים.

ובסידור בית עובד דיני ברכות חתנים אות ע"ו כתב, דמקום
דאיכא מנהג, נכון לנהוג לזכך גם בסעודה שלישית ז"צ,
כיון דכתב הרמ"ע דעל דרך הסוד סעודה ג' היא עיקר. וכ"כ
בזה יתקן דיני חתונה אות ל"ו. ועיין עוד מדעות האחרונים
בסי' ק שאח"כ.

מו. ועכשיו נהגו וכו'. א. ביאור דברי הרמ"א, והאחרונים
העומדים בשיטתו. דברי הרמ"א כאן הם עפ"י
הגהות שכתב המנהגים (לר"ח טייטל) במנהגי כל השנה אות י"ג,
שכתב לנהוג לזכך בסעודה ג' בשבת ז' ברכות, ושמתני אומרים
משום שהדרשה היא כמו פנים חדשות. והביא דבריו ד"מ כאן,
ובשו"ת הרמ"א סי' קל"ג אות ג'. ושם הוסיף: ומנהגו של ישראל
תורה. ובלבוש כאן כתב כהרמ"א, ובמנהגים שכתב חו"מ סעף ל',
כתב בדברי הגהות מנהגים ה"ל. וכן במטה משה עמוד גמ"ח ח"ג
פ"ג. ובז"ח כאן כתב, דהאידנא דעיקר המנהג הוא בסעודה ג',
דמצינן בשמחה ובמנוח ועיקר הקהל באים לסעודה לכבוד הדרשה
שדורש החתן ומרצים צמתנות לחתן אחר הדרשה, הוי פנים חדשות
ומצרכים ז' ברכות, וכ"כ במנהגים, וכן נוהגים.

ובשארין פני"ח ולא דרשה, אם מצרכים ז"צ לשיטה זו. בסידור דרך
החיים כתב, דבסעודה ג' אם יש פני"ח או שאומר דרשה
מצרכין ז"צ, ואם לאו אין מצרכין. וכ"כ בסידור בית יעקב, חכמת
אדם כלל קכ"ט סעף ה', קלור שלחן ערוך סי' קמ"ט סעף ה',
אמרו שלמה ענף ה' אות י"ז, ונתיבות השלום נתיב י"ט סעף ה'.

ואולם בהתעוררות חשבה ח"צ סי' ל"ט כתב, דכיון דהרמ"א הביא
שהמנהג לזכך, רק שרואה לומר טעם המנהג, ואולי באמת
לא משום טעם זה הוקצע המנהג אלא יש לו טעמים אחרים כמוסים
שאינם נגלה לנו, לכן לדעתו דבר זה תלוי במנהג אם המנהג פשוט
שמצרכין גם בלי דרשה יצרכו לעזב וכו' קלה).

ובערוך השלחן סעף ל' כתב, דעכשיו אין רגילים לדרוש וגם אם
לא בלא פני"ח מצרכין ז"צ כו', ולריך לומר דכשעושים ז"צ
בסעודה ג' מרצים צמתנות עוזים ובמשקל ממילא דלא גריעת
ונסעודת שחרית, ולכן אם באמת אין מצרכין צמתנות. וליכא פני"ח
ורולים

קלה) אלא שכתב עוד שם, דלפי דברי הרמ"ע מפלנו דבשבת במנהג
הוא עת רצון והוי בפנים חדשות, א"כ אם אכל סעודת צהרים אחר חצות
[שכבר הגיע זמן מנחה], או שנמשכה סעודת צהרים אחר חצות, וכבר
בירך או ד"ב, אז אין מקום לברך בסעודה שלישית כו', ובפרט אם אין
החתן דורש בסעודה שלישית, או אין לברך ד"ב לשני הטעמים, והגם
שארין אנו יודעים בבירור אם טעמים אלו טעם המנהג [וכמובא לעיל],
מ"מ כיון שרו"ל נתנו טעמים אלו בלי ספק השכילו ברה"ק טעמים אכתיים,
ולא יהא אלא ספק, ספק ברכות להקל.

ואל השגיה צנני רוסיא שמצרכין אף בסעודה שלישית, ובכמה
מקומות בעלתי הדבר ובכמה מקומות לא שמעו לי וחששו לניחושא
כאילו דומה למיעוט השמחה, ולא חששו לעונש ברכה לבעלה.
ובבני חיי על הטור כאן כתב, מנהגינו שלא לזכך בסעודה ג'.
וכ"כ בדרכי חיים (מנהגי הר"ח מלאנו) סי' קכ"ו קל).
סידור ללוחא דאברהם ח"צ עמוד תר"ע בשם הר"א לנדא אצ"ד
משעכנ"ז, דרכי חיים ושלום סי' תתרי"ח, ונתיבות עם ח"צ עמ' ע'.

גם בחמדת משה סי' כ"א כתב, דאי לדוידה ליתנינו לא היו
מצרכין ז"צ בסעודה ג' אפילו דאיכא פני"ח, משום דלפי דעת
היש"ש [ה"ל] הוי ברכות לבעלה, ועכ"פ הוי ספק פלוגתא דהוי
ספקא דדינא דנמי אין מצרכין, וכמ"ש צ"ש סק"ה דכל פלוגתא
אלו ספק ברכות להקל, ואילו הוי נדפס היש"ש כתובות דימי הכ"ש,
היה פוסק בן צודאי דאין לזכך ז"צ בסעודה ג' אפילו דאיכא
פני"ח.

ואולם יש הסוברים דגם סעודה שלישית בשבת הוי בפנים חדשות
וכמו בסעודת הלילה ושחרית. בשו"ת הרמ"ע מפלנו סי'
מ, ומוצא בקלר צפ"ח סקט"ז ובהמקנה קו"א סעף ז', כתב
דבאגודה קלא) מיעט סעודה ג' של שבת מדין פני"ח, ואינו מודה לו
כלל, אי משום דאיכא נמי טעונה פת ומקדשן ב' קלב), דכולהו
סעודות אהקוש בקרא להדין, ועוד יש סוד עולם לחכמי האמת
בפנים חדשות של שבת דשייך בסעודה שלישית בשבת לשאר סעודות,
ומייסדי התפלות שלנו קצבו צמנחת שבת פסוק פני ילכו והניחותי
לך קלב), לרמוז העצרת פנים של זעם המתעוררים בחול כי יעשו
ללוי ערב מפחד יתקן שתקן תפלת המנחה, ובסוד פנים חדשות
המתחדשות ברחמים בשבת באותה שעה מנוחה וקדושה לעמו נתן.
ובלקונו מהר"ח סדר נשואין דקל"ה ע"ב, כתב בן צשם סי' טבדות
ישראל (להמגיד מקאזניץ) דדרושים לסוכות, דסעודה ג' נמי מיקרי
פני"ח. והביא דבריהם באגרא דצי הלולי דכ"ט ע"א. ובזן איש חי
שנה א' פ' שופטים אות ע"ו כתב, דיחירו לזכך ז' ברכות אחר
ברמ"ז בשלוש סעודות של שבת. ובעני זית ח"צ סי' ל"ה, הביא
דברי הראשונים דמצרכים גם בסעודה ג'.

ובפעולת צדיק ח"ג סי' רנ"ב כתב, דכן יש ללמוד מכת"י ה"ר
שלמה מזלי באגרת הבשורות על מנהג פיר ננעא
[צחיתן], דמצרכים ז"צ במנחה צ"ש קלד), וכדעת הריטב"א

קל) וע"ש שכתב עוד, שפעם אחת הביאו הכלה לביהמ"ד לברכה מ"ז
בסעודה ג', ואמר אני לא למדתי אצל רבי לומר ד"ב בסעודה ג', אך
מכיון שהכלה כבר באה מצוה לומר ד"ב.

קלא) כבר תמה ע"ז בבני חיי על הטור כאן, למה ייחס הרמ"ע סברה
זו להאגודה, אחר שהם דברי הטור.

קלב) עיין ע"ז בשו"ע אר"ח סי' רצ"א סעף ד' ובאחרונים שם.
קלג) עיין בסידור אוצר התפלות בעיון תפלה, שכן הוא נוסח מחזור
רומא.

קלד) ובעץ חיים (שבסידור תכלאל, מנהג תימן) דק"ע ע"ב כתב,
שבמקומם נהגו לברך ד"ב אחר תפלת המנחה דשבת קודם סעודה ג', ע"ש
מה שהאריך בישוב המנהג.

אוצר

ס"ק מו אות ג

הפוסקים

נלע"ד, והרבה גאונים ולדיקים נוהגים כן. חלה שכתב עוד גאונים אחרים לא נהגו כן, וכמוצא לעיל. ועיי' מש"כ בזה בח"ח סי' רמ"ו.

וב"ב במור ואהלות אהל ברכות והולדות סי' מ"ב במוסגר, שראה מנהג גדולי ישראל שמזכרים ז"צ צמול"ש קודם הבדלה כו' ושותין. וצטעמי המנהגים עניני אישות סי' תתקל"ג בקו"א כתב, שראה חלל האדמו"ר מאלעסק בנשואו נכדו, שצטעודה ג' צירך בעלמו ברהמ"ז ואמר בברכות על הכוס השני, ואח"כ שחה מהכיסות וכו'. וב"ב צמנהגי קומארנא אות קכ"ח, דצ"צ צטעודה ג' שחו לאלתר כוס של ברכה. וצלקוטי מהרי"ה סדר נשואין דקל"ה ע"ב כתב, דכן ראה המנהג חלל צעל ייטב לצ וצנו צעל קדושת יו"ט כו', ושכן נתפשט המנהג. וצטעב שמחות עמוד ל"ו צמקורות והערות כתב, שכן נוהגים הספרדים והחסידים ושכן דעת הגל"צ מוולוז'ין והחזון איש.

וברכבות אפרים סוס"י רס"ה כתב, דהואיל וצדין זה רבו הדעות והשיטות והמנהגים ואין הכרעה בזה, בודאי צבגון דא צריך כל אחד לנהוג כפי מנהג מקומו ועירו. ועיין באגרות משה ח"ה ה"ד סי' ס"ט, שהאריך בזה הרבה. ועיי' בקובץ המאור איור תשליד עמוד ל'.

ובתב בשלחן העזר סי' י"ב סעיף ג' צשמלה לצני סק"י, דכל הספק בזה הוא כשמזכרין בודאי חשיכה, חלל צספק חשיכה וב"ש מצט"ו, מצואר צמג"א הג"ל וצחיי אדם כלל ח' דמותרים לשחות חף מי שאינו נזהר כל השנה לצרך דוקא על כוס, ואח"כ צו' ברכות פשיטא שיוכל לשחות המצרך והחתן והכלה.

ויש הסוברים שאין לשחות מהכוס מלא לוגמיו רק טעימה צעלמא. צצכרין יהודה (להר"י גרינוולד) ח"א סי' פ"ז כתב, דלהסוברים דאין עיכוב צצ"ה כשאין כוס כו', ואח"כ לפי מש"כ צצור ח"ה סי' ק"ל דכל דבר שצריך כוס צריך לשחות ממנו מלא לוגמיו, הרי לפי הג"ל דכוס של צ"ה אין צריך לו מעיקר הדין ממילא אין צריך לשחות מלא לוגמיו, וצטעו"ש סי' רל"ט חיתא רק דאסור לאכול שום דבר או לשחות קודם הבדלה כו', והיינו אכילה או שתייה ממנו כשיעור אסור, חלל טעימה צעלמא נראה לכאורה דאין קפידא, מדחזינן שהעור שניה מלשון הגמרא צפסחים ק"ה א' דאיתא כל העוטה כו' ונקיט האוכל כו' קלח, וגם להסוברים דצטעין דוקא כוס צצ"ה כו', שפיר י"ל לפי דברי הרשב"א המוצא צצ"י יו"ד סי' רס"ה דאפילו צצצרים הצריכים כוס מלבד קידוש לא צעי מלא לוגמיו, וממילא רק טעימה מיקרי ולא נאסר בזה צמול"ש קודם הבדלה, והרי מכוס צ"ה שחתת החופה אין נוהגים לשחות שיעור מלא לוגמיו כו' [עיין ע"ז צסק"ד אות ו'], וממילא צמול"ש אין קפידא לטעום מכוס של צ"ה ג"כ חלל לא ישחו ממנו שיעור מלא לוגמיו.

ובציץ אליעזר ח"י סי' מ"ה, אחר שכתב דכוין דצו' ברכות הרי תמיד נזהרים לצרך על כוס כשיש מנין, ממילא יוכלו לטעום גם מכוס ברהמ"ז כדי שלא לצייש, צהיות ומותר מעיקרה דדינא, וגם מפני שגם צצרהמ"ז [צעלמא] כשיש מנין נדמה שזוהרים כו"ש לצרך על כוס כו', לזאת נראה דשפיר מותר לשחות משחשיכה כו', כתב עוד, דהרואה להחמיר, וגם כדי שלא יטעך לצרך אחריו מצלי להזכיר כבר של שנת, יטעם רק טעימה צעלמא.

ואם מותר לשחות משני הכוסות. צצצרי חפץ צצס' משיב הלכה ח"א סי' ל"ב כתב, דצצצת צצטעודה ג' אין לשחות מכוס האומר

קלח) אולם ברמב"ם פכ"ט דשבת הל' ה', כתב להדיא דאסור לאכול ולשתות או לטעום כלום עד שיבדיל. וכ"ה בשו"ע הרב רס"י רצ"ט, דאפילו לטעום מעט אסור עד שיבדיל. וכ"מ במג"א סי' רל"ה סק"ד.

צצצ ברכות. והצ"ה דצרו צמנחת שנת צציורי המנחה לס' ל"ו סעיף ד', והוסף דכן הצ"ה צעמח"ש צצס עוד אחרונים.

ובחדות יהושע לאו"ה סי' רל"ט כתב, דו"ל דמח השצצ ברכות דנזהרין תמיד לצרך על הכוס, וצפוסקים דס"ל דצרכת חתנים טעונה כוס, וכל היכא דצטעון כוס מחוייב לשחותו [כמצואר צצו"ע ח"ה סי' ק"י], ולא גרע ממי שהוא נזהר תמיד לצרך ברהמ"ז על הכוס, דמותר לו לשחותו קודם הבדלה, לפי שכוס של ברהמ"ז הוא ג"כ מכלל הצטעודה כמ"ש צצו"ע הרב סי' רל"ט כו', והגם דיש קלח לחלק מ"מ י"ל דיש לדמות כו', וכן ראינו נוהגים וכו' קלז).

ובעצי זית ח"צ סי' ל"ה כתב, דצחמדת משה [הג"ל] כתב דאין לשחות משום דרוח"פ ס"ל דכוס של צרכת חתנים אינו מעכב, ולא ידעתי מה אמר בזה, דכמו דמי שרגיל לצרך ברהמ"ז על הכוס שותה משום דס"ל דצרהמ"ז טעון כוס, ה"ה אנהנו דנוהגים לצרך צ"ה רק על הכוס ע"כ דצ"ה טעון כוס ושוצ ממילא שותין, ועוד דצ"ש כתב דרק צרכת אירוסין אין טעון כוס חלל צצ"ה כו"ש ס"ל דצטעון כוס [כמוצא צסק"ד אות א'], ועוד דזה רק אם אין לו כוס חלל לכתחילה ליכא למ"ד דאין טעון כוס כו', ושוצ שפיר שותה, ומש"כ עוד צחמדת משה הג"ל דו"א דאין לצרך כלל צ"ה צצטעודה ג' ולזה עכ"פ מהראוי שלא לשחות הכוס, הרי הדבר מצואר צראשונים דעל פני"ה יכולים לצרך צ"ה צכמה סעודות צוים אחד [וכמוצא צצו"ע סוף סעי' ז'], ולזה גם צצטעודה ג' מצרכים צ"ה דצצת הוא פני"ה כו', ואח"כ הדין צצור דיש לשחות הכוס מ"צ צצטעודה ג' צצ"ק.

וב"ב צחוספות חיים על החיי אדם כלל ח' אות י"ד, צצס אחרונים דכשמזכרים ז"צ חלל חתן וכלה אז מותר לו לשחות הכוס. גם באגרות דצי הלולי דצ"ה ע"ב כתב, דצטעודה שלישית של שנת שגמשה עד הלילה, שותה מהכוס עוד קודם הבדלה. וב"ב צקונטרס התשובות סי' י"ב.

ובמנחת יצחק (להר"י ווייס) ח"ג סי' קי"ג כתב, דהעולם נוהגים לשחות מכוס של צרכת חתנים וכדאיתא צמהרש"ק [צחמדת שלמה הג"ל], וכ"ה צאשל אצרהס דראוי לשחות מכוס של ז"צ דחלי"כ לא יהיו רק שש ברכות, וציותר שייך זאת לפי מנהג העולם שמתפללים ואח"כ מצדילים כו', אח"כ הוי הפסק גדול בין הזי"ב, הגם שצ"ע אמאי לא נהנו העלה ליתן לשחות לחינוך כמו צחופה צוים הצענית כו', אך למעשה כן נהגו גדולי הדור כצצרי האשל אצרהס ואין לפקפק בזה וכו'.

ובמועדים וזמנים ח"ג סי' רמ"ו עמוד קי"ג כתב, דמעטם זה עדיף לשחות דוקא, דלהרבה פוסקים הלל אינו מועיל השתיה אם מפסיק צצצריז ואח"כ שותה שאינו ניכר ששהיתו למארה, ולדידהו ראוי לחוש דהשש ברכות נמי לצעלה, דכוס של צרכת מעכב, והגם שהשתיה לכו"ש אינה מעכבת צגוף המארה רק ציעל מלית שתייה, ואח"כ, חלל עכ"פ צכוס נשואין דהויא חיוב, אינו כדאי להקל ולהניח לאחר מעריב והבדלה דלא מוכח [ששהיית הכוס הוא לכיס של צרכת], ואח"כ ראוי לשחות אחר צרהמ"ז, כן

קלז) וכתב עוד שם, דמ"מ הוא תמה, אמאי לא אמרינן דאם יש לו כוס שלישי יבדיל עליו תיכף אחר ברהמ"ז ושש ברכות, ולא יברר בפה"ג על כוס של ברהמ"ז אלא על כוס של הבדלה וישתהו ואח"כ ישתה גם מכוס של ברהמ"ז כו'. וע"ש מש"כ עוד דאפילו אם אין לו כוס שלישי למה לא יבדיל תיכף על הכוס דברהמ"ז, ומש"כ שם לתרץ הקושיא השניה. גם בבית אבי ח"ב סי' ג' כתב, דלדעתו מהנכון לעשות כן להבדיל קודם התפילה כדי שיוכלו לשחות מהכוס, אלא שסיים, דיש בזה מנהגים שונים ונהרא ונהרא ופשטיה, וקשה להחליט בדבר.

אוצר

ס"ק מו אות ג - ה

הפוסקים

ובולעים על שתי ככרות, יאף שאוכלים גם כשר אך היא קלה, ואחר חלות שרוב הקהל התפללו מנחה גדולה סועדים עיקר סעודת היום, והחתן הוא ג"כ מהסועדים סעודה קלה בצוקה, ונראה דיברכו ז' ברכות בשתי סעודות היום, הן בסעודת הצוקה שגם היא בצער ולחם אף שהיא סעודה קלה, שהרי כוונתה נסעודה שניה כנגד הצרכים הנשיים וכוונתה וכתה מגדילים ענינה שהיא כפנים חדשות ויצרכו ז"ל, ואחר חלות כיון שהיא הסעודה העיקרית ועיקר הכנת סעודת שבת והקראות הוא לסעודה זו אף שאין זה פנייה, אין דינה כסעודה ג' לפי שזו עיקר סעודת היום בעיר זו כו', ובר מן דין כבר כתב הרמ"ע מפאנו דגם סעודה ג' היא כפנייה. והביא דבריו בסידור בית עובד דיני ב"ח אות ע"ז. וזוהי שלש (מנהגי נא חמון) סי' כ"ט כתב, דאנו נוהגים כהחיים שאל הכ"ל.

גם בחינה וחסדא (עמ"ס כתובות) ח"א דק"א ג' כתב, דמנהגם שבשבת של חתונה אחר החפילה בצוקה עורכין שלחן של מיני מתקנות ומגדים ומיני קמחא וסוכר ואוכלים שם החתן והשושבינות לשבעה, ואחר חלי היום עורכים שלחן דגים וצמר ושאר תבשילים, ונראה דבין בסעודה ראשונה ובין בסעודה שניה לריך לומר ז"ל אפילו בדליכא פנייה, אפילו למ"ד דבסעודה שלישית אין מצרכין ז"ל.

אולם בטהרת המים חלק שיעורי טהרה מערכת הפ' אות כ"ז כתב, דאין לסמוך לעשות מעשה כהצית עובד וחיים שאל כו', והאמת הוא דאין לצרכי אלא בסעודת הצוקה, דהא מידי שבת כבר ילא ידי חובתו וזוהי ושוב מ"ד שבת אין חיוצ סעודה דכבר אכל פת בשחרית, ואין יחשב השבת אח"כ לפנייה, והו"ל כסעודה ג' דלא עדיין עובדא דלא כהש"ע כו', ובשחרית מצרכי ז"ל כשיש עשרה אע"ג שעשהו בקטנות, ובשניה אחר חלות אינו מצרכי אע"ג דעשהו בגדלות, ע"ש מה שהאריך עוד בזה.

וביביע אומר ח"ג סי' י"א אות ד', כתב ע"ד החינה וחסדא הכ"ל, דקשה שכיון דסעודת שחרית נמי נעשית על לחם, דצ"ל"ה אין מקום לז"ל כמ"ש החינה וחסדא בעלמא [כמובא בסק"ה אות ד'], א"כ כבר ילאו י"ח בסעודה זו ואין מקום לצרכי שנית בסעודה שאחר חלות צלי פנייה, אם לא שנסמוך על סדר החיים שאל שמכיון שמצרכים בסעודה ההיא עד שהיא עיקר לצד היום משו"ה חסובה כאילו היא הסעודה הראשונה של יום, אולם כבר נתבאר שאין זה מוכרח למעשה [וקשה לסמוך מסבירא לצד על חילוקים כיו"צ במילי דבריות קטא], וגם יש מי שחולק ע"ז כו', ולפי מש"כ הפוסקים הטעם דאין אומרים ז"ל בסעודה ג' משום דאיכא למ"ד דנפיק במיני חגיגה, נראה שלא יספיק טעם זה כו', ואע"פ שיש מקום לעשות ס"ס לצרכי ז"ל ככה"ג, שמה הלכה כהסוברים דבסעודה ג' נמי אין לריך פנייה ושמא כשמצרכין בסעודה יש לצרכי ז"ל וכדעת האחרונים הכ"ל, מ"מ הא קו"ל דספק ברכות להקל אפילו במקום ס"ס.

גם בגברונות אליהו מערכת הכ' אות כ' כתב, שלדעתו אין לצרכי בשניה ואפילו היא עיקר האכילה כיון שי"א ידי חובתו בראשונה שאכל זה פת, ואדרבה אם יש מחלוקת בסעודה שלישית לפי שאפשר לפטור עלמו בפירות, בסעודה בלכרים שאין חיוצ לאכול כלל ליכא מאן דפליג שריך פנייה.

ובחופת חתנים סי' ע' סעיף ע"ז כתב, דמנהג קהילתו לצרכי בסעודה שעושים אחר חלות, אלא דלא קים לן שפיר דעת רוב בני העיר אי חסיו לה סעודה ב' או ג'. והדרכה

האומר שש ברכות, רק המצרכי ברהמ"ז יאמר בפ"ג וישתה מכוס שלו. אולם במנחת שבת שיעורי המנחה לסי' ל"ו סעיף ד' כתב בשם העזר מקודש הכ"ל, שאין קפידא לשתות מכוס דברהמ"ז או מכוס דהברכות. וכ"כ צ"ח אליעזר ח"י סי' מ"ה, דמותר לשתות מכוס של ברכת חתנים כו' וממילא גם מכוס ברהמ"ז. וכ"מ משנן הטעמי המנהגים המובא לעיל. וכ"מ דשותים מכוסו של ברכת חתנים, בזכרון יחודה, תוספות חיים, עליו זית, ומועדים וחמנים המובאים לעיל.

ואם גם החתן והכלה והמסובים מותרים לשתות. באגרא דבי הלוי דף כ"ה ע"ב כתב, דהמצרכי לצד שותה. יבמנחה ולחם ח"ג סי' ק"ג כתב שראה אצל גדון אחד שנתן הכוס נחתן שיצרכי עליו בפ"ג ולשתות.

ובאגרות משה חו"מ ח"ד סי' ס"ט כתב, שהחתן והכלה ישתו, והמצרכי יותר ראוי שלא ישתה, ואם ריזה לשתות מ"ד עליו איכא ג"כ תחילת החיוצ אין לעכבו, ע"ש שהאריך בזה הרבה.

ובטעמי המנהגים עניני חשיבות סי' תתקל"ג כתב, שראה אצל האדמו"ר מאלעסק שצ"ח בעלמא ברהמ"ז ואמר הברכות על הכוס השני, ואח"כ שתה מהכוסות ונתן גם להחתן והכלה. וכ"כ בחדו"ת יהושע לאו"ח סי' רצ"ט, דגם החתן והכלה י"ל דמותרין לשתות קודם הבדלה, דהכי דאין חיוצא כל כך דהא סגי בשתיית המצרכי, מ"מ כיון דנותנים להם תמיד לשתות מהכוס, דינם כמו המצרכי, וכן ראיתי נוהגין ליתן להחתן והכלה לשתות קודם הבדלה. וכ"כ בצאר משה (להר"מ שטרן) ח"ד סי' ל"ה. וכ"כ שגם החתן והכלה שותים, צמור וזהלית אכול ברכות והודאות סי' מ"צ צמוסגה, קונטרס התשובות סי' י"ב, לין אליעזר ח"י סי' מ"ה, ויסודי ישרון ח"ה עמוד תנ"ה.

ובלקושי מהרי"ח סדר נשואין דקל"ה ע"ב כתב, שראה המנהג אצל בעל ייטב לב וצנו בעל קדושת יו"ט שהמצרכי היה שותה, וגם נתנו לכלה לשתות, אצל לא לחתן מטעם שעל החתן יש חיוצ הבדלה ואסור לשתות קודם הבדלה, משא"כ נשים [ד"ה] שאין חייבות בהבדלה.

ובעזר מקודש כאן כתב, שיכולים לעשות גם זולת המצרכי, כיון שהוא מלוח.

ד. ובסעודה ג' ביו"ט. כתב בחינה וחסדא (עמ"ס כתובות) ח"א דק"א ג', דנראה דאפילו להסוברים דסעודה שלישית של שבת חסיו פנים חדשות, מ"מ ביו"ט דחשיב פנייה אינו אלא בסעודות לילה ויום, וכמו דמשמע בריב"א ושו"ת הרמ"ע מפאנו [המובאים בסקמ"ה אות א' וצ"], דלא כתבו כן אלא לגבי סעודה ג' של שבת ומהאי טעמא דכתבו שם, ומה גם דבסעודה ג' של שבת הא איכא הסוברים דצ"ח פת כו', משא"כ בסעודת יו"ט כו', (וכמ"ס צמור לאו"ח סי' תקכ"ט ובשו"ע שם סעיף ג'), ותו דאעיקרא לא מלינו דנקרא פנייה כי אם לגבי שבת דוקא ומסתמיה דנימא דה"ה יו"ט דקראו הכתוב שבת וצ"ב הסעודות, אצל בסעודה יחידה מנ"ל, וע"כ נ"ל כמ"ס.

וכבר כתב כן צ"ב המנהגים (להר"ח טורנא) במנהגי כל השנה, דביו"ט מצרכין ז' ברכות ערבית ושחרית, אצל לא בסעודה ג' כי הוא לא נקרא פנייה כמו שבת.

ה. להסוברים דבסעודה ג' אין מברכין ז' ברכות בלא פנים חדשות, מה הדין במקום שאוכלים בשבת בבוקר סעודה קלה ואחר חצות אוכלים סעודה גדולה, והיא העיקרית של היום. כתב בחיים שאל ח"א סי' ע"ד אות י"ב, דבעיר ליוורנו רוב הקהל עושים עיקר סעודת היום בשתי שעות אחר חלות וטעמי מידי בלפרא, ויש שאוכלים בשחרית סעודה קלה

באר הגולה

וי"א הטעם לדרוש והדרשה הוי כפנים חדשות :

ט

ס [כז]

י"א שאין לומר

ביאור הגר"א

שש ברכות על כוס ברכת המזון אלא (י) מביא כוס אחר

ואומר

[כז] י"א כ"ר. עכ"ז
בתוס' שם ד"ה שאין
כ"ר :

פ שם בשם התוס' גבי
כני חבורה שקדם עליו
היום פסחים דף ק"ב ע"ב
וכ"כ הרא"ש שם וכתב שכן נוהגים באשכנז ובצרפת

פתחי תשובה

דהלכך מו"ל עבד לו קמן אחרים י"ד חובתו וכ"מ מהל' דלוי ליקנע לבי רבי וברך
שם כ"ר משמע דלא נכחו ברכת היין דל"כ ה"ל שנעה אלא דלמותו שנירך בהמ"ז
נירך על כוס של בהמ"ז ע"ש :

(י) מביא כוס אחר. עיין בספר המקנה בק"ל שכתב נראה דיכול אחד לברך בהמ"ז
ויו"ל כולם ושם ברכות יכול ניתן לאחר לברך ולח"כ מברך המברך בהמ"ז
בהמ"ז על כוס שלו ומו"ל אף לדמותו שנירך ו' ברכות וכ"מ מלשון הרמב"ם ושיע
לעיל ס"ה ואין מברכין ברכה זו לא עבד ולא קמן אע"ג דהוא בודלי לא בירך בהמ"ז

הפוסקים

ס"ק מז אות א — ס"ק מח

אוצר

על כוס אחד כ"ר, לפי שאין עושין מלוא חבילות חבילות [שנראה
כמו שהיו עליו למשא וממחר לפרוק משאו קמ], וכתבו התוס' וכתבו
דמטעם זה יש נוהגים שלא לומר ז' ברכות על כוס בהמ"ז אלא
מביאין כוס אחר, [אלא שהביאו גם דעת החולקים, וכמובא להלן
בסקנ"ב קמא]. וכתב בעור, דכן נוהגים באשכנז ובצרפת. וכ"כ
בהתוס' הנ"ל, ברא"ש פ"י לפסחים ס"ה ח', הגודה פסחים ס"ה ע"ד,
הוס' שבמדרכי פ"י לפסחים בסוגריים בשם מרדכי יטן, והגמ"ר
כתובות ס"ה רפ"ג. ובגמ"ר פ"ג דברכות אות ה' ובפ"ג דאישות
אות ס' כתב בן דעת ר"ת, לנריך ז' כוסות. ובאבודרהם הל' ברכות
ארוסין ונשואין כתב בן בשם ה"ר גרשון ז"ר שלמה שכן נוהגים
בצרפת, משום דבהמ"ז ח"כ הם ז' ענינים, וקיי"ל דאין עושין
מלוא חבילות חבילות וכו'. וכ"כ ברור החיים (להלמיד הרשבי"א)
עמוד ^{אוצרות התורה} ^{אוצרות התורה} דברכהמ"ז ברכות אחד ח"כ ברכות אחר, דתתני מילי
יניחו וצ"ע תרי כסי.

ובים של שלמה פ"א דכתובות ס"ה כ"א כתב, דטעמא דידכו,
מאחר שמלינו שמצרכים ברכת חתנים בחופה בלא בהמ"ז
[הרי ללא שייכי אהדדי]. ויזיד דוד (פסקי הלכות) ח"ג עמוד י"א
עור ז' כתב, דהרי דעת הגאונים שיכולים לומר ז"כ גם בלא סעודה
[כמובא בסקנ"ב אות ה'], וא"כ אין בהמ"ז גורם לז"כ שיצאו,
ואף להסביר שאין מצרכין ז"כ בלא סעודה היינו משום דאין שמחה
בלא סעודה, אבל עכ"ז אין קפידא שיאמר הז"כ דוקא לאחר בהמ"ז,
וצריך דבשעת סעודה נשואין יכול לברך הז"כ אף באמצע הסעודה
(וכ"ר קמב).

ובחידושי הרמב"ן (שנדפסו בתוך חידושי הרשבי"א) בסוגיין כתב,
דהכי איתא במסכת סופרים פ"ט הל' י"א גבי ברכת
החודש על הכוס בהמ"ז, שמביא לו כוס אחר ומברך כ"ר, וכן
אחר לומר ברכת חתנים וצרכת אכלים, לפי שאין אומרים שתי
קדושות על כוס אחד כ"ר, וכן ראוי לעשות, ואע"פ שלא נהגו בן,
חברים ואנשי מעשה עושין כן. ובחידושי הריטב"א בסוגיין, כתב
ג"כ עפ"י הגמרא הנ"ל בפסחים והמסכת סופרים הנ"ל, דכן הדבר
נראה אלא שלא נהגו בן קמב, ואחר שכתב טעם לנוהגים לברכה
על

(קמ) רש"י סוטה ח' א'.

קמא) גם בנמוקי יוסף (ת"א תש"ר) בסוגיין, כתב עפ"י הגמרא הנ"ל
בפסחים, דהיה בדין גבי ברהמ"ז וברכת חתנים דליבעי גמי תרי כסי
דתרי מילי נינהו, אך סיים אלא שלא נהגו [כן].

קמב) אולם עיין בדברי הרש"ן אויערבוך שבסק"ל אות ב', שכתב
דמפשטות דברי הרמב"ם בפ"ב דברכות והתוס' הנ"ל בפסחים, משמע שחיוב
ברכות נשואין הוא דין ברהמ"ז, וגם מוכח הכי מדברי פוסקים אחרים,
דתיקון חכמים היה לברך את הברכות רק אחר ברהמ"ז ולא באמצע
הסעודה.

קמג) גם בחידושי הרשב"א (ירושלים תשל"ג) בסוגיין, הביא דברי
המסכת סופרים הנ"ל, וסיים שכן ראוי לעשות, אלא שלא נהגו [כן].
וכ"כ בר"י נכ"ב ח"ב, דמן הדין לברך ז"ב בכוס אחר, ולא נהגו בן.

מז. והדרשה הוי כפנים חדשות. א. הטעם דדרשה הוי
כפנ"ה. כתב בהתעוררות תשובה ח"ב ס"ה ז"ט,
לנריך הסבר מה שייך דרשה לומר שהוא פנים חדשות, וי"ל עפ"י
מה דאיתא בצרכות מ"ז ז' אריז"ל שנים ושבת מעטרפין לברך ברכת
הזימון, ומקשה שם וכי שבת גזרה הוא ומסיק אלא שני בני תורה
המחדדין זה את זה בהלכה מעטרפין, נראה מה שחודד בדברי תורה
חשוב כגזרה, וכיון שהחתן דורש חידושי תורה הוי כאיש פני"ה,
והגם שלענין ברכת הזימון לא קיי"ל הכי, מ"מ יש קלף סמך לזה
משום. ובערוך השלחן סעיף ל' כתב, דכשאוברים חידושי תורה יש
צוה שמחה יתירה דפקודי ה' ישרים משמחי לב, ואז ביכולת לומר
ז' ברכות. ובצרכת הבית שער ס"ב בשערי צינה סעיף י"ט כתב,
דכיון שמחדש בחורב פנ"ה בלו לכלן.

ב. אם זה דוקא כשהחתן דורש או דסגי גם כשאחר דורש.
כתב בשלחן העזר ס"ה י"ב סעיף ג' בשמחה ללבי סק"ח,
דצנ"ח כתב שהחתן דורש, וכ"כ בקלור שו"ע ס"ה קמ"ט סעיף ה'
ובנתיבות השלום נתיב י"א סעיף ה' ובאמרות שלמה ענף ה' ס"ה ז'
[וכ"כ בחכמת אדם כלל קכ"ט סעיף ה'], אכן ברהמ"א נקט שהמ"א
דדרשה הוי כפנ"ה, ומשמע דאין חילוק מי הוא הדורש, וכן נקט
כלשון הרמ"א בסידור דרך החיים כ"ר, ובערוך השלחן סעיף ל' כתב
דכשאוברים חידושי תורה על השלחן הוי במקום הדרשה, [וכ"כ
לשון העזר מקודש כאן, שאמרו דברי תורה על השלחן], ומוכח ג"כ
דלאו דוקא כשהחתן דורש אלא שיאמרו חידושי על השלחן, וכן
דעת נוסף דאין נפק"מ מי הוא שיאמר חידושי. וכ"כ בצרכת
הבית שער ס"ב סעיף י"ז, דאפילו אחר דורש מצרכים ז' ברכות.
וכ"כ בקנין תורה ח"ב ס"ה מ"ד סוף אות א'.

ג. ובשהחתן דורש בימי החול אי הוי ג"כ כפנ"ה. כתב
בהתעוררות תשובה ח"ב ס"ה ז"ט במוקפים, דמטעם
הרמ"א דהמנהג לברך ז' ברכות גם בסעודה שלישית כיון דהחתן
דורש והוי כפנ"ה, אם החתן דורש גם בימי החול בלא משצעת
ימי המשחה ראוי ג"כ לברך ז"כ מפני הדרשה. וכ"כ בבית מדרכי
(להר"מ פוגלמן) ס"ה ס"ה.

אולם בצרכת הבית שער ס"ב סעיף י"ז כתב, דהא דאם החתן
דורש הוי כפנ"ה זה דוקא בסעודה ג' דשבת, אבל בשאר
ימים אפילו החתן דורש לא הוי פנ"ה. והוסיף שם בשערי צינה
סקנ"ט, דדוקא בסעודה ג' כיון די"א דאין לנריך פנ"ה יש לסמוך
ולומר דהדרשה הוי כפנ"ה, אבל בשאר הימים אין לסמוך על הדרשה
כיון דלא נזכר בש"ס ופוסקים דזה הוי כפנ"ה. וכ"כ בקנין תורה ח"ב
ס"ה מ"ד, דח"ו לעשות כן בחול, כשאין פנ"ה, לסמוך על דרשה בלעד.

טע"ף ט. מח. אלא מביא כוס אחר וכו'. ענאכ"ג דמקור
דעה זו הוא בעור בשם תוס' פסחים ק"ב ז' ד"כ שאין
גבי בני חבורה שקדם עליהם היום, דקתני התם דעל כוס אחד
לומר בהמ"ז ועל השני לומר קידוש כ"ר שאין אומרים ז' קדושות

ואומר עליו שש ברכות וחוזר ולוקח כוס של ברכת המזון ואומר עליו
בורא פרי הגפן :

וי"א

הפוסקים

ס"ק מח — ס"ק נא אות א

אוצר

לקמן (ק"ב ז') רצ' אשי צריך אכסא קמא וחו' לא. ובאגורה באהלך
שצאות הקודש כתב, דאין לצרף ברכת היין בכוס ז' אלא בכוס
דברהמ"ז ממנה טעמי. וכחצ בערוך השלחן סעיף י"ח, דיואל בצרכה
גם על הכוס השני, כיון דכוונתו גם עליו.

וגם בשאיש אחר בדרך ברכת חתנים, כתב בהמקנה המוצא
בפ"ח סק"ז, דזה שצריך דברהמ"ז מצד פס"ג על כוס שלו
ומוליד אף לאותו שצריך ו' ברכות. וכן מצוה בזכור לאברהם
(להר"א חלקלעו) ח"ב אות ז', דמצד פס"ג ומוליד את חברו.

ובדבריו חפץ שצ"ח משיב הלכה ח"א סי' ל"ב כתב, שכעת נוהגין
העולם דהאומר שש ברכות מצד ג"ב פס"ג בפני עצמו,

ולא ידעתי מנ"ל. חלום בשלחן העזר סי' ט' סעיף ה' בשמלה ללצי
סק"ה מצוה, דכן נכון לנהוג שגם השני יצרך פס"ג, שכתב ע"ד
המקנה הג"ל, דמ"מ קשה דהא קי"ל ברכת הנהנין אינו מוליד
חברו, ובקושיית הפני"א לכתובות על טעמיה חתן וכלה תחת

החופה ע"י ברכת המסדר [כמוצא בס"י ל"ד סק"ג אות ז'], ושם
כתב דבשלמא בצרכה נשואין דטעון כוס הו"ל דבר שצחובה וע"כ

מוליד את החתן והכלה משא"כ בצרכה ארוסין, וא"כ גם כאן
בשלמא זה שצריך ז"ב דטעון כוס יכול להוליד בצרכה פס"ג גם

למצד דברהמ"ז משום דהוי כדבר שצחובה, אבל איפכא זה שצריך
ברהמ"ז דאינו טעון כוס הא"כ מוליד לזה שצריך ז"ב כו', ובגמרא

שם שהצ"ח המקנה מהא דלוי צריך שית, לא מלינו דהוליד את חברו
ואפשר שזה שצריך ז"ב לא שחל אלא המצד דברהמ"ז לבד, ומנ"ל

שיכול להוליד את זה שצריך ז"ב, ולא נשמע מהאי רק שהמצד
ברהמ"ז הוא יצרך פס"ג ולא השני, ולא איתבאר לן עוד הך דינא

שכתב המקנה כו', ואפשר לומר ליישב המנהג שסומכין על שיטת
המחבר בא"ח סי' ר"י סעיף ז' דהעו"ט עד רביעית אין לר"ך

לצרך כו', וגם צ"ח י"ל דרק המצד דברהמ"ז ובפס"ג שותה רביעית
והמצד ז"ב ושאר המסובין אין שותין רביעית רק טעמיה קלת

כו', חלום לא ידעתי מדוע לא יצרכו שניהם כל אחד על כוסו
ברכת פס"ג וישתה כל אחד שיעור רביעית, וצ"ח ילאנו מכל

החששות, וכדומה שראיתי בן מייחדי סגולה אבל מפ"י רוב אין
נוהגין כן, ולדעתי תיקון גדול היה לתקן כן. ועיין מש"כ בזה בצ"ח

מש"כ (להר"מ שערן) ח"ד סי' ל"א.

על כוס אחד, וכמוצא בהערה ק"ח, כתב עוד, אלא שקשה הדבר
לדחות מש"כ במסכת סופרים, ושמשתי שיש מקום בלרפה ובאשכנז
שעושין כהמסכת סופרים.

ובישועות יעקב פי הקלר סק"ח כתב, דלכאורה זה תלוי אם
מצרכין ז"ב לפניו חדשות שלא אכלו שם, דאי נימא

דמצרכין להם א"כ אין הדבר תלוי דברהמ"ז כלל, דאף אם לא אכלו
יוכלו לצרך, והוי שתי קדושות על כוס אחד, אבל אי אין מצרכין

רק אם אכלו הוי דברהמ"ז גורם לז"ב, ומעתה מש"כ בשו"ע דהמנהג
לצרך על כוס אחד, לטעמיה אצ"ל שכתב [בסעיף ז'] דאין נקרא

פנים חדשות אלא כשאוכל, ואין דמנהגנו כמ"ש שם הרמ"א לצרך
אף כשאינו אוכל, לכך המנהג להצריך ז' כוסות. ועיין בתפארת

יעקב סק"ד, דכן ל"ל להסבירים דברכת חתנים לא סגי בלא כוס
[כמוצא בסק"ד אות א' וז'], דאין לאמרם על כוס דברהמ"ז.

מט. ואומר עליו ו' ברכות. עיין בהמקנה קי"א ומוצא בפ"ח
סק"ז, דיכול אחד לצרך דברהמ"ז ושש ברכות יכול

ליתן לאחר לצרך, (ואח"כ יצרך המצד דברהמ"ז פס"ג על כוס שלו
כו'), ושכן משמע מלשון הרמב"ם והשו"ע בסעיף ה', ושאינו דומה

להא דאמרין בצרכות מ"ב ז' והוא מצד על המוגמר, דברכת
נשואין מולידה אחריתי היא ואינה שייכת לברהמ"ז. וכ"כ צריך

את אברהם סי' ע"א סוס"ק סי' בתוכ"ד, דאין קפידה אם אחד
מצד דברהמ"ז ואחר הוי ברכות. וכן מצוה בזכור לאברהם (להר"א

חלקלעו) ח"ב אות ז'. וכחצ בשלחן העזר סי' ח' סעיף ג' בשמלה
ללצי סק"ח, דבערך שי מצוה, דמדברי המקנה הג"ל משמע, דה"ה

כשמצרכים רק ברכת אשר צ"ח ג"כ מחלקין לשניים. ועיין ציד דוד
(פסקי הלכות) ח"ג פ"י עמוד י' עור ז', שדייק בן מלשון הרמב"ם

והשו"ע הג"ל דסעיף ה', דאחד מצד דברהמ"ז ואחר מצד ברכת
אשר צ"ח. ובצ"ח מש"כ (להר"מ שערן) ח"ד סי' ל"א אות ג' כתב,

דבאגרא דפרקא אות רמ"ה איתא, שלפי דעת הזכור נכון שהמצד
ברהמ"ז הוא בעצמו יצרך השש ברכות, ופלא שהעולם אין נזהרים

בזה.

ובתב בחינא וחסדא (עמ"ס כתובות) ח"א דק"ב ג' בתוכ"ד,
לנוהגים לצרך שניהם [ר"ל דברהמ"ז וברכת חתנים] על

כוס אחד, נראה דהנכון שצריך המצד דברהמ"ז הוא ולא אחר.

ג. וחוזר ולוקח כוס של ברהמ"ז. א. מקור וטעם הדבר.
מקור הדין הוא ברא"ש פ"י דפסחים סי' ח', וכ"כ

בעור כאן בשם החוס, וכ"כ במחזור ויערי סי' פ"ג ותל"ו. וכ"כ
כמעט כל הראשונים והאחרונים המוצאים בסקמ"ח, דאחר שאמר

שש ברכות על כוס אחד, חוזר ולוקח כוס של דברהמ"ז ומצד עליו
פס"ג. ועיין מש"כ בזה בפ"י מהר"ם חלאווה פסחים ק"ב ז'.

וכחצ בהשגחה הרב שלמה בן עזרא באגורה באהלך (סי' ז') דמ"ו
ג', דמצרכים ברכת אחת על כוס דברהמ"ז שלא להניחו חלק. וזכר

לדבר מהב"ה דאמר דפסחים קי"ז ז', כל חד וחד נעבד ציה מלוא
כו', ומשום מהיות עוב מצרכין עליה חדא ברכה.

ב. אם מברך בפס"ג גם על הכוס השני. צ"ח כאן הביא
מתוך פסחים ק"ב ז' ד"ה שאין, דאין מצרכים על השני

פס"ג כיון שכבר צריך על כוס דברהמ"ז כי אין נכון לצרך פעמיים.
ומהר"א פ"י דפסחים סי' ח' הביא הצ"ח, שכתב ואל תחמה

שמציאין כוס לשש ברכות ואין אומרים עליו פס"ג, דכ"ה אמרינן

נא. ואומר עליו בפס"ג. א. דעות הפוסקים אימתי לברך
בפס"ג בברכת חתנים שבסעודה, אם בתחילת

הברכות כמו בחופה או בסופן. לשון השו"ע דאחר שאמר השש
ברכות על כוס אחד חוזר ולוקח כוס דברהמ"ז ואומר עליו פס"ג,

הוא מהר"א פ"י דפסחים סי' ח'. ובעור כאן כתב בן בשם החוס.
ועיין צ"ח אות ז' המוצא בסק"ה אות א', דלדעת הראשונים תמיד

מצרכים פס"ג באחרונה. וכחצ הד"מ שם, דבברכות שמצרכין תחת
החופה אין המנהג בן כו', מיהו בצרכות שלאחר הסעודה נוהגין

כדברי הראשונים. וכבר כתב בן דבסעודה מצרכים פס"ג אחר
שאמר השש ברכות, במחזור ויערי סי' פ"ג ותל"ו (בעמוד נ"ג

ותר"ב), הגמ"י פ"ב דברכות אות ה', בשם ר"ת. ועיין להלן ד"ה
דכ"ה גם לדעת חוס. וכ"כ באגודה פסחים סי' ע"ד, אחרות חיים

ח"א ה"ל דברהמ"ז סי' נ"ח בשם מנהג גדולי ארפת, אצדורכס ה"ל
ברכות ארוסין ונשואין בשם ה"ר גרשון ז"ר שלמה, ע"ן חיים (להר"י

מלוגדירין) סוף ה"ל סעודה, סי' המנהגים (להר"א טוירנא) מנהגי
פסח, יס של שלמה פ"א דכתובות סי' כ"א ובספרו חכמת שלמה

פסחים

הפוסקים

מש"כ גם על שאר דבריו בזה.

וא"כ כשמחלקין לשנים ע"כ ניכר דלאו כברכתא חדא הו, לכן לעולם פותחת בברוך.

1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 26

הפוסקים

וביפוח ללב ח"ד כתב ע"ד השו"ע כאן, דמדברי הזוהר פ' תרומה דקס"ט ז' משמע דבין תחת החופה ובין בסעודה מצרכין על היין תחילה.

ובשו"ת הרמ"ע מפאנו סי' מ כתב, דהנזכרים שלא להפסיק בין צפה"ג לשתיית הכוס ומקדימים שש צרכות לצרכת היין, לא נהחווירו לנו דבריהם, כי מן הסוגיא דצרכות על משנת נר ומזון ובשמים והבדלה [צרכות ג"כ אי' ופסחים ק"ז ב'], יש ללמוד בצירור שמצרכין צרהמ"ז תחילה וצרכת היין צאמלע ושאר צרכות צסוף, לא שגא של סדר הבדלה ולא שגא של חתנים ק). וצפי' גור אריה הלוי סק"ז, וכן בחופת חתנים דיני צרהמ"ז אות י"ג, הביאו דברי הרמ"ע מפאנו הכ"ל גם בצידור חפלה זכה (כמנהג ליורנו) דקרי"ד אי' דורי"ד ז' כתב, מנהגינו שמצרכים ו' צרכות אחר שמצרך צפה"ג על כוס צרהמ"ז, וכן כשאומרים צרכת אשר צרה לצד.

ובכ"ז בשלחן הטובור סי' ק"ל זר זהב סק"א, שגם בצרהמ"ז לריך לצרך צפה"ג תחילה ואח"כ ששה צרכות על הכוס הכי כו', וכן נהג דודו מו"ר זעל עמרת לצי [מזידעשנז] וכל הנמשכים אחריו. גם בשלחן העזר סי' ט' סעיף ה' צשמלה ללצי סק"ג כתב, שראש לחד מנכדי הכ"ל מזידעשנז שצירך צפה"ג בתחילת ז"צ צסעודה כמו תחת החופה, כי קבלה צידס מאצותיהם הקדושים כשיטת הרמ"ע מפאנו. וכ"כ צמנהגי זידעשנז דף ז' ע"א וצמנהגי קומרנא אות קכ"ה, דמצרך צפה"ג קודם, ועל כוס ז' אומר שש צרכות וכו'. וצמנהגים שצסו"ם מסגרת השלחן על יו"ד אות ע"ז כתב, דכן נהוג בליורנו, שהמצרך צרהמ"ז מצרך צפה"ג על כוס צרהמ"ז, ומציא כוס אחר ומצרך עליו שש צרכות כו', ונהרא נהרא ופשטיה.

ובלקוטי מהרי"ח סדר נשואין דקל"ד ע"ב כתב, דאם כי כצר איפסקא הלכתא צשו"ע וצד"מ כמנהגינו שצצרהמ"ז מקדימים צ"ח לצרכת צפה"ג, ואחריהם נמשכו כמעט כל האחרונים, מ"מ אין למחות ציד הנוהגים גם צצרהמ"ז להקדים צרכת היין לצ"ה, ויש להם על מה שיסמוכו, כיון שכן הוא דעת החוס' והרמ"ע, יכן נראה לכאורה מסידור רב עמדם שכח ז"צ שמצרכים כל שצעת ימי החופה בתחילה אומר צפה"ג כו', וכן נראה פשטות לישגא דהזוהר פ' תרומה דקס"ט, אמנם צאנרא דפרקא אות ר"פ כתב דאפשר גם לטעם הזוהר לא שייך הווא טעמא צצרהמ"ז, מ"מ לא כתב רק דרך אפשר וסוים והצוחר יצחר וכו'. גם צכף החיים אר"ה סי' ק"ל סק"א כתב, דהיכא דנהוג נהוג.

ובהעמק שאלה (על השאלות) שאלתא ט"ז אות ט' כתב, דהשאלות והצ"ה סתמו לצרך כל שצעה צרישא, ע"ש מש"כ צטעס הדצר ומה שחאריך צעיקר דצר זה, ומסוין עפ"י דצמקום שהמצרך על המזון מכבד לצרך ז"צ לאחר, לכו"ע המצרך ז"צ מצרך צפה"ג צרישא ואח"כ ז"צ ושותה.

אולם יש שכתבו דגם לדעת התוס' הג"ל מצרך צפה"ג צאחרונה. צהיים שאל ח"א סי' מ"ד כתב, דמה דמשמע לכאורה צתוס' פסחים דמצרך צפה"ג ואח"כ מצרך על כוס שני צ"ה, דהכי דייק אומנם שכבר צירך על כוס ראשון צפה"ג, י"ל דלאו דוקא נקטי שכבר צירך אלא כוונתם שכבר מצרך, ולעולם מצרך צסוף צפה"ג כמ"ש הטור והשו"ע, וכן צדין דברי הטור כתב זה צשם התוס' וכו'.

וצכפי

קנ) אולם בערך שי כאן כתב, דאותה ברייתא ס"ל הבדיל בתפילה צריך להבדיל על הכוס כדאיתא התם, וסתם בני אדם מבדילין בתפילה כפי' רשב"ם שם כו', וא"כ ליכא למיטעי דבפה"ג הוא משום מזון לבד ולא משום הבדלה, דא"כ למה מבדיל שנית הא כבר הבדיל בתפילה, [משא"כ בג"ד אם יברך בפה"ג תחילה יהא נראה דהוא משום ברהמ"ז לבד ולא משום הו"ב. מדבריו לעיל מיניה].

אוצר

דודאי הוי הפסק לשתיית היין ולריך לצרך שנית, וכדי לחקן זה חוקנו שיצרך על היין צאחרונה.

ובעצי ארזים סק"ט כתב, דלריך לסמוך צ"ח חוכף לצרהמ"ז, שחרי צ"ח ניתקנה לצרהמ"ז, [עין ע"ז צסכ"כ אות א'], ואם יצרך על היין קודם צרכת חתנים יש לחוש שיצרך צרכת היין על הכוס הראשון טרם שיציאו לו הכוס השני לצרכת חתנים, ואז לריך לצרך צרכת היין גם על השני שלא היה נפניו צשעת הצרכת הראשונה, ונמלא גורם לצרכת שאינה לריכה, לכן תקנו שיצרך צ"ח על השני טרם שיצרך צרכת היין על הראשון שנמלא כשמצרך על היין ז' הכוסות לפניו וצרכת אחת לשניהם.

ובציין הקודש ח"צ סוס"י מ"ח, כתב ליישב למה תחת החופה מקדימין צפה"ג לז"צ וצסעודה מאחרין איהו, דצצחים ל"א אי' לענין תדיר ומקודש מי קודם למי הוי צעיא דלא איפשטא, ופסק הרמב"ם צפ"ט דתמידין ומיספין הל' ז' דאיה מהם שיראה יקדים, וסי' אפשר לומר לענין זה, שחרי צרכת הגפן וצרכות נשואין הוי תדיר ומקודש, שצרכת היין תדיר וצרכות נשואין מקודש, שחרי נלמד צכחצות ז' אי' מקרא דהוי דברי קבלה ודברי קבלה כדברי חכמים חורה דמי, ואילו צרכת הגפן דרצנן היא, ומשו"ם אין קפידא ואיה שרואה יכול להקדים, ולכן נהגו פעם כך ופעם כך. ועיין מש"כ עוד צזה, בצארות המים אר"ה סוס"י י"א.

ויש חסוברים דגם צסעודה מצרך צפה"ג לפני צרכת חתנים מיד לאחר צרהמ"ז. צריעצ"א צסוגין כתב, דיש מצותינו צעלי חוס' אומרים שאין לומר צפה"ג אלא לאחר גמר צ"ח, ואחרים כתבו, וזהו עיקר, כי סמוך לצרהמ"ז יש לומר צפה"ג כדנייה, ומסדר על השני צ"ה, וצפה"ג עולה לכאן ולכאן ולא חשיב צ"ח הפסק לצרכת היין, כיון דכולהו מטין הכוס והו"ל ציקה"ז יכו' קמו).

ובמאמר מרדכי (על שו"ע אר"ה) סי' ק"ל סק"א כתב, [דהגם] שצצ"י וצמנ"א [הג"ל] מצואר דמנהגם היה לצרך ו' צרכות ואח"כ צפה"ג כו', אבל אין המנהג כן צמדיוותינו, אלא גם צצרהמ"ז אומרים צפה"ג קודם ו"צ, וי"ל שהוא מנהג עוב קמו) וזכו, וכן משמע מסתמיות לשון הרמב"ם צפ"צ דצרכות [הל' ו' דמצרכים צציל פנים חדשות אחר צרהמ"ז ז"צ דרך שמצרכין צשעת נשואין קמו)], וכ"כ צהדיא מדברי האחרות חיים הל' צצרהמ"ז ריש אות נ"ח, שכתב דצסעודת נשואין מוסיפין "אחר" צפה"ג ז"צ, אמנם מדברי הרא"ש [הג"ל] לא משמע הכי כו', אבל מדברי החוס' שם משמע דאפילו למאריכוין ז' כוסות מ"מ צפה"ג צרישא, שכתבו אלא מציאין כוס אחר ואין מצרכין על השני צפה"ג כיון שכבר צירך על כוס צרהמ"ז כי אין נכון לצרך ז' פעמים, מוכח צהדיא מדצריהם אלו, שמצרכין צרהמ"ז וצפה"ג ואח"כ לוקחים כוס אחר ומצרכים עליו ו"צ בלא צפה"ג, ושותה מהכוס שצירך עליו צצרהמ"ז וצפה"ג וכו' קמו).

גם צחוין ישועות כאן כתב, דמדברי החוס' הג"ל משמע, שאחר צסוים צצרהמ"ז יאמר צפה"ג על כוס שאמר עליו צצרהמ"ז. [אלא שדעתו לדיוא חינו כן וכמוצא לעיל]. וכ"כ צדעת החוס' צסם חיי סי' ג', וצישא צרכת המוצא להלן.

קמו) בריטב"א שם סיים : אבל הדבר צריך עיון. וכבר כתב בחיים שאל ח"א סי' מ"ד, דזה קאי אעיקרא דדינא במה שנהגו [במדינות ספרד] הפך מסכת סופרים לברך על כוס אחר.

קמו) מדבריו להלן שם.

קמו) וכן הבין בדעת הרמב"ם, בבירך את אברהם סי' ע"א סקט"ו, מדלא חילק [בין חופה לסעודה וכתב סתמא בפ"י דאישות הל' ג', ומברך על היין תחלה].

קמו) וכבר כתב כן בדעת התוס' הג"ל, בב"ש סק"ב.

אוצר

ס"ק נא אות א - ג

הפוסקים

וגם כשאומרים רק ברכת אשר ברא, כגון בדליכא פנים חדשות או שאין שם עשרה, ומברכים על ב' כוסות [כדעת ה"א ברמ"א להלן דגם כשאומרים רק ברכת אשר ברא מברכים על ב' כוסות], כתב בארחת חיים ח"א הל' ברהמ"ז סי' נ"ח בשם מהר"ל מפ"מ, וצמח טעם עמוד גמ"ח סי' פ"ד, סידור דרך החיים, סידור בית יעקב, קלור שו"ע סי' קמ"ט סעיף ג, ודברי חפץ שצ"ח משיב הלכה ח"א סי' קמ"ז, דג"כ מברכים בפס"ג לאחרונה, על כוס ברהמ"ז.

ב. וכשמטעה ואמר ברכת בפס"ג מיד אחר ברהמ"ז לפני שאמר ברכת חתנים. כתב בצירוף חת אברהם סי' ע"א סקט"ו, דפשיטא שאינו חוזר, דכזה סמכין על הרמז"ס שלא חילק [כמוצא בלוח הקודם].

ובברכת הבית שער ס"ב סעיף י"ח כתב, דכשהקדים ברכת בפס"ג ע"ז שיתן לאחר לזכר הו' ברכות ואח"כ ישהה מי שצריך בפס"ג, ואם אין אחר שיכול לזכר יצרך הוא ואח"כ ישהה. והוסף שם בשערי צינה סקט"א, דצורך החיים כתב הטעם שמקדים ו' ברכות לברכת בפס"ג, כדי שלא יהא הפסק בין ברכת בפס"ג לשהיה כו', מיהו כשאין אחר, יכול לזכר הו' ברכות אח"כ בעצמו, ולא הו' הפסק, כמו שהוכחתי בשער נ"ח לענין ברכת אשר קידש ידיד מצטן.

ג. וכשמברכים ברהמ"ז וברכת חתנים על כוס אחד (קנא), אי מברכים ג"כ בפס"ג באחרונה. כתב בחיים שאל ח"א סי' מ"ד, והא מילתא לזכר בפס"ג סמוך לשהיה או בגמר ברהמ"ז, תליא בפלוגתא דרבותא או צעו תרי כסי צו' ברכות דמזכרי בסעודה או בחד כסא סגי ועל כוס אחד יצרך ברהמ"ז וצ"ע [עיין ע"ז בסקמ"ה וסקט"ז], והסוגרים דציעין תרי כסי וסצרי דברכת חתנים לא שייכי לברהמ"ז ולא דמי לוקנה"ז, אי"כ הו"ל הפסק, ולריך לזכר בפס"ג בסוף סמוך לשהיה, אבל מאן דסבר דצ"ח שייכי נמי לברהמ"ז והו"ל כיוקנה"ז דמזכרין אחד כסא וה"ג סבר דמזכרין צ"ח על כוס ברהמ"ז, לדידיה מזכר בפס"ג והדר מזכר צ"ח דהו"ל כיוקנה"ז ולא הו' הפסק דכולהו ברכות שייכי אהדדי, והכי משמע מדברי העור והשו"ע, דלסדרת מ"ד דציעין תרי כסי פירשו דאח"כ חוזר ולוקח כוס ברהמ"ז ומזכר בפס"ג, ובסדרת מ"ד דמזכר גס צ"ח כוס ברהמ"ז סתמו ולא פירשו אימתי מזכר בפס"ג, דסתמו כפירוש דמזכר ברישא בפס"ג ואח"כ מזכר צ"ח כיוקנה"ז, והכי מוכח מדברי האבודרהם בסוף הכ"ו, וכן הסכמת הריטב"א בפ"ק דתעניות והוצא בשעמ"ק, דלפי המנהג שסצורים דברהמ"ז וצ"ח חדא מילתא בעיקר בפס"ג ברישא והדר צ"ח כיוקנה"ז כו', [וכ"כ צרי"ו נתיב כ"ב ח"ב קנא], ולפי"ז לפוס מאי דנכוג דכי ליכא אלא ברכת א"כ מזכרין אותה על כוס ברהמ"ז, דחשבוין ליה כברהמ"ז וכחד מילתא כו', אי"כ לריך לזכר בפס"ג ברישא וכו'. גס צסי"ע ע"ד סעיף י"ג, לענין חתן צליל חג הפסח שלדעתו מזכר צ"ח על כוס ברהמ"ז [כמוצא בסקט"ג אות ע'], כתב

פנים חדשות או שאין שם עשרה ואז אין אומרים כל הו' ברכות רק ברכת אשר ברא, ובכה"ג י"א דמברכים על כוס אחד כמובא בסקט"ד, או כשיש חתן בליל הסדר של פסח ואז י"א דאין לברך ב"ח על כוס מיוחד כמובא בסקט"ג אות ט'.

קנא דמקדום כתב סתמא דמברכים תחילה בפס"ג, ולא חילק בין הברכות שבשעת חופה לברכות שבשעת סעודה, ואח"כ כתב עוד בדליכא פנים חדשות מברכים ברהמ"ז ואחר ברכת בפס"ג יאמר אשר ברא. וכל זה לפי מש"כ לעיל מיניה, שלא נהגו ליקח ב' כוסות לברהמ"ז וב"ח. ורק בסוף דבריו הביא מהתוס' דמברכים על ב' כוסות ומברך בפס"ג לאחרונה.

ובכפ"י אהרן ח"ב חו"ה סי' ז' כתב, דהעור כתב בשם התוס' כדברי הרא"ש ממנו, ונראה דהרא"ש והעור ציינו גם כוונת התוס' שלא היה מזכר בפס"ג בתחילה אלא באחרונה כו', ומש"כ דאין מזכרין על השני בפס"ג, ר"ל שאחר ששהה הכוס של ברהמ"ז שצריך עליו בפס"ג חוזר לשהיה הכוס שצריך עליו וצ"ע, ולריך הדבר לאומרו שיש מקום לטעות שיצרך צ' בפס"ג הואיל וכל כוס וכוס מלאה בפ"ע היא, מעין מש"כ הרי"ף המוצא בעור חו"ה סי' תע"ד לענין כוס צ' של פסח, ע"ז הוא דאמר שאין לריך לזכר על כוס הכ' בפס"ג כיון שכבר צריך על הא', אבל לעולם דפס"ג אינו מזכר אלא אחר וצ"ע, וזה מדויק ופס' בדברי הרא"ש שהביא ראייה מרז אשי דצריך לחסא קמא וכו'.

ובאגודה באהלך (סי' ו') דמ"ד ג' כתב, דמסגנון דברי הרא"ש נראה דמעתיק דברי התוס' כמנהגו, ואי איתא דלאו מדצריהם הוא הו"ל להזכיר דצריהם ולחלוק, ונראה דכן היה גורם הרא"ש בדצריהם, וכן נראה מדברי העור שכתב בשם התוס' כדברי הרא"ש ממנו קנא).

ובכ"ב בעצי ארזים סק"ט, דיש לפרש גם דברי התוס' כמ"ש הרא"ש דלאחר שצריך וצ"ע על כוס השני חוזר ולוקח כוס של ברהמ"ז ומזכר עליו בפס"ג, וזה לא הולכנו לכתוב דפשיטא שמזכרים בפס"ג אחר גמר הברכות, ומש"כ ואין מזכרים על השני, ה"פ דלאחר שצרכו צ"ח על השני וגם בפס"ג על כוס של ברהמ"ז, שותה גם השני וא"ל לזכר בפס"ג שנית שנפטר בפס"ג של הראשון, וכן נלע"ד עיקר וכו'.

גם בזכור לאברהם (להרי"א חגיגה) סי' ז' כתב, שנראה דהעור משום סדרת התוס' לסדרת הרא"ש, ומפרש דברי התוס' דהם דברו על הידוע שהמנהג הוא שאחר סיום הברכות נוטל כוס של ברהמ"ז ומזכר בפס"ג וכמ"ש הרא"ש שכן הוא המנהג, אלא דעדיין לריכין אנו למודעי אם אחר ששהה כוס של ברהמ"ז כשנוטל הכוס של וצ"ע אם יצרך עליו ג"כ, ע"ז כתבו התוס' דאין מזכרין על השני בפס"ג כיון שכבר צריך על כוס ברהמ"ז אחר סיום השש ברכות, ולהכי כתב העור דבר זה בשם התוס' להודיענו שכך הוא גם דעת התוס' ולא כדכחי ס"ד שהתוס' חלוקים עם הרא"ש קנא).

ובעצי ארזים סק"ט נראה שהצין, דגם מש"כ הרמ"ע מפלנו שמזכרים תחילה בפס"ג, הוא לפי מש"כ קודם לכן דמזכרים ברהמ"ז וצ"ח על כוס אחד [כמוצא בסקט"ג אות א'], שכתב דראיית הרמ"ע מהסוגיא דברכות היא, דתניא התם הנכנס לציטו צמול"ש מזכר על היין ועל המאור ועל הצמנים ואח"כ אומר הצדלה, ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו לאחר המזון ומשלשן, משמע דצאין לו אלא כוס אחד נמי סדר הברכות כמו ברישא שמזכר על היין אחר המזון ואח"כ ברכות סדר הצדלה וכו'. וכן נקט צ"ח שלמה (להר"ש הלוי) המוצא בלוח הקודם [וע"ע בלוח ג' הנ"ל, דכשמזכרים ברהמ"ז וצ"ח על כוס אחד, י"א דלכ"ע מזכר בפס"ג בתחילה].

קנא וע"ש שכתב עוד, דבקצת ספרי הסור במקום מש"כ ואומר עליו בפס"ג, כתוב, "ואמר" עליו, הדיינו דבתחילה בירך ברהמ"ז ובפס"ג ואח"כ ו' ברכות כו', אבל אין זה נכון, נוסחא זו משבשתא היא, דאי"כ למה לא כתב שהרא"ש חולק ע"ז.

קנא אולם בישא ברכה (על רי"ו) דקט"ז ג' כתב, דדחוק גדול הוא לפרש כן דברי התוס' דגם לדידהו מברך בפס"ג בסוף כמ"ש הסור המהמר, וטפי עדיף לומר דדברי התוס' שהביא הסור הם תוס' אחרים ופליגי על התוס' דפסחים. [וכ"כ בריטב"א הנ"ל דב' דברי תוס' איכא בזה].

קנא כגון כשאין שם אלא כוס אחד [כמבואר בסקט"ג אות ב'], או לפי מנהג ספרד המובא בשו"ע דתמיד מברכים על כוס אחד, או כשאין

ביאור הגר"א

[כז] וי"א שא"צ כו'.
ע"ש והר"נ כ' דמש"ש

ז [כז] וי"א שאין צריך אלא על כוס של ברכת המזון מברך ז' ברכות

וכן

באר הגולה
ז עט נשם מנהג ספרד
וכ"כ החוס' שם נשם ר'
משולם

בהמ"ז וקידו' כו' משו' דזה בא לפני המזון וזה לאחריו משא"כ בהבדלה וקידוש וה"ה כאן דשניהם לאחריו :

אוצר

ס"ק נא אות ג - ס"ק ב

הפוסקים

כחז שיצרך בפס"ג ואחריו שש ברכות. והביאו דבריו דס"י מ"ד, צבית עובד דינו צ"ח אחר צרכמ"ז אות כ"ד. וכ"כ דכשמצרכים רק אשר צרא דאז המנהג לצרכו על כוס צרכמ"ז, מקדים ברכת בפס"ג ואח"כ ברכת אשר צרא, בטערת המים חלק שוירי טהרה מערכת הכ' אות כ"ז, ובפני יחזק (להר"י אבולפיה) ח"א מערכת הצרכות ס"י ל"ו וק"ד. וביטא ברכה (על ר"י) דקט"ז ג' כתב, דכן מוכיח. וצוה שלום (מנהגי נא חמון) ס"י כ"ח כתב, דמינה לא תזוה. וצחזון עובדיה (להר"ע יוסף) סוס"י מ"ח כתב, דנראה שכן עיקר להלכה כו', וכבר פשט המנהג כן כו', ואין לזוז מן המנהג צוה. ועיין מש"כ צוה צ"כ ירך יעקב ס"י מ"ו.

ובזכור לאברהם (להר"א אביגדור) ס"י ז', כתב כן במקום שנוהגים תמיד לצרך ה"צ על כוס צרכמ"ז, דהרי ה"א דמצרכים בפס"ג באחרונה כשאומרים ה"צ על כוס אחר, הוא משום שאם יצרך בפס"ג בתחילה ומניח כוס צרכמ"ז ונוטל כוס שני, הו"ל הפסק בין ברכה לשתייה [כמוצא לעיל אות א'], אבל למנהג עירנו שאומרים הכל על כוס אחד, כו"ע מודו שיצרך על היין בתחילה, וכל המשהה לא מלא ידיו בצרכמ"ז. וכ"כ בלז שלמה (להר"ש הלוי) ליקוטי אה"ע כאן, דצמקום שנוהגין לצרך הכל על כוס אחד, צרכתי בפס"ג תחילה ואח"כ הו' ברכות, וחלקו עלי הרכה ת"ח ואמרו שצריך לצרך קודם צ"ח ולבסוף בפס"ג, והבאתי ראיה לדברי מלשון החוס' ולא הודו לי, אח"כ מלאתי כן להרמ"ע ס"י נ"י [המוצא בסק"י].

ובעצי ארזים סק"י ט, לפי מש"כ דהטעם שצטלמא מצרכים בפס"ג באחרונה, דאם יצרך על היין תחילה יש לחוש שיצרך בפס"ג על הכוס הראשון ערם שיצאו לו הכוס השני לצ"ח, ואז יצטרך לצרך בפס"ג גם על השני שלא היה לפניו בשעה שצריך על הראשון, ונמלא גורם לצרכה שאינה לריכה [כמוצא צאות א'], כתב עוד, דלפי טעם זה אם אין לו אלא כוס אחד שאז הדין שמצרך שניהם על כוס אחד [כמוצא בסק"י אות צ'], מצרך ברכת היין מיד אחר צרכמ"ז קודם צ"ח כדברי הרמ"ע הנ"ל.

אולם מתשובות חרב ישראל פנצי הוצא בפחד יחזק ערך צ"ח צרכמ"ז, שכתב, דצמקום שמצרכין שתייה על כוס אחד, צודאי ימתין לצרך בפס"ג עד גמר ברכת נשואין, כי ברכת נשואין צמקום סעודה אחר צרכמ"ז היא נגדרת, כדאמרינן בפ"ק דכתובות כי תניא הו"א צרכמ"ז, ולפיכך כיון שהתחיל צרכמ"ז גומר כל הצרכות הנגדרות עמה ואח"כ מצרך בפס"ג אחר כולה, שמתוך כך יחי ניכר שכולן נסדרו אחר צרכמ"ז, שאם יצרך בפס"ג אחר צרכמ"ז היה נראה כאילו ברכת נשואין היא לעצמה, ולא יהיה לה שייכות עם צרכמ"ז כלל.

ובכפי אהרן ח"צ א"ח ס"י ז' כתב, דמה דפשיטא ליה להחיים שאל דכשמצרכים צרכמ"ז וצ"ח על כוס אחד מצרך תחילה בפס"ג, מצביא לי עובד, דהרי צטור וצטו"ע מצוה דגם צאדם אחד כשמצרך על צ' כוסות מצרך בפס"ג באחרונה, והטעם מצוה צמרכי צשם ר"ג גאון דכיון שנתקן לומר בפס"ג אחר צרכמ"ז סמוך לשתייה לכך גם צנשואין נתקן לאומרו סמוך לשתייה כו' [כמוצא צאות א'], ומעתה לא ידעתי מאין פשיטא ליה להחיים שאל דכשמצרכים צרכמ"ז וצ"ח על כוס אחד מצרכין בפס"ג תחילה כו', ואחרצה מלשון המרדכי משמע דצטעין בפס"ג סמוך לשתייה ומאין פלג לן בין מצרך על כוס אחד לצ' כוסות כו', וכ"כ בפחד יחזק [הנ"ל] כו', וגם היסוד שהניח החיים שאל דכך מילתא אי יצרך

גב. וי"א שאין צריך וכו'. עבא"ג דמקור דעה זו שמצרך ז' ברכות על כוס של צרכמ"ז, הוא צטור צשם מנהג ספרד, ושכ"כ החוס' [הנ"ל בסקמ"ח] צשם רבינו משולם קנה. וכ"כ דהמנהג שאומרים הכל על כוס אחד, צחידושי הרמב"ן הרצ"ח הריע"צ נמוקי ור"י שהוצאו צסקמ"ח, ע"ש דעתם מעיקר הדין. וטעמו כתבו החוס' שם, דלא דמי לצרכמ"ז וקידוש [דאמרינן שם צפסחים ק"צ צ' דאין אומרים אותם על כוס אחד], דחרי מילי נינהו, אבל הכא חדא מילתא היא דצרכמ"ז גורם לצרכת נשואין. והוצאו דברי רבינו משולם, גם צהגמ"ר הגמ"י אגודה ואצודרס צסקמ"ח הנ"ל. וצ"ח של שלמה פ"א דכתובות ס"י כ"א כתב, דכן דעת המרדכי קנא.

ובעישור ח"צ שער ברכת חתנים ח"ד כתב, דמחדש [הנכניגו קנא] לצרכי אחרי כסא דאין אומרים שתי קדושות על כוס אחד כו', ומדמי לה לצרכמ"ז וקידוש, ולא היא, דמשום דקידוש מקמי סעודתא וצרכמ"ז אחר סעודתא קרי לה צ' קדושות, אבל צרכמ"ז וצ"ח תרווייהו צתר סעודתא אחו, ודמו לקידושא ואצדלתא דמקמי סעודתא אחו וחדא מילתא נינהו, דאי צרתי מילי נינהו ליעבדו צתרתי כפי כדעדינן לצרכמ"ז [וקידוש] ושתייה, ה"י לישחו לכסא דצרכמ"ז והדר לייתי אחרונה לצ"ח, ואינהו לא עבדי הכי אלא שצקו לכסא דצרכתא ויבצו לאחרונה ולא מילתא היא, ואין לשנות המנהג ומנהג שיצושה הנהיגו. וצ"ח צסוגיין כתב כן צשם י"א, שלא אמרו אין מצרכין שתי קדושות על כוס אחד, אלא לענין קידוש וצרכמ"ז ומשום דהאי מקמי סעודה והאי צתר סעודה, אבל צקידושא ואצדלתא

קנה) כנראה שהוא רבינו משולם ב"ר נתן המובא להלן בסק"ה ושם בהערה קצ"ג וקצ"ד, דס"ל לענין ברכת ארוסין ונשואין, שאומרים אותן על כוס אחד ושתי' נחלק עליו. ובהגמ"י פ"ג דאישות אות ס', אחר שהביא מחלוקת רבינו משולם ור"ת הנ"ל, כתב עוד, וכמחלוקתם בזה כך נחלקו בברכה"ז וז' ברכות.

קנא) ולא ציין מקומו. ועיין בסקמ"ח הנ"ל, מה שהובא בשם מרדכי ישן.

קנא) שער החדש (על העישור) שם אות ג"ז.

וכן פשט המנהג (ובמדינות אלו נוהגין) (יה) כסברא (יא) הראשונה

וה

באר היטב

(יא) הראשונה. היינו דו' הסר וברכת המזון על כוס א'. ושם ברכות על כוס השני. ובה"ט על כוס ברכת המזון. ואין אומרים דו' הסר אלא כשמברכין ז' ברכות. וכשאין אומרים ז' ברכות אלא אשר ברא אומרים נודה לשמך. וא"ל להכין כוס השני אלא בעת שאומר הברכות. פרישה. כתב ב"ח כשאנשים ונשים נחדר אחד אין אומרים שמחה במעונו דאין שמחה כשילך הרע שולט. ב"ח:

והוא ז"ל הפכים עמו ע"ש. ותימה דלשחמים לכל אלו הגדולים ז"ל דברי הדרכי פשה גל"ח סי' תע"ג מק"ה שכתב בשם המנהגים דיברך בהמ"ז על כוס שלו וז' ברכות על כוס של חתן ע"ש [ובעת רליתי במשנה מהבנה ח"ב סי' תע"ט שנשאל על ענין כוס ור"ה לומר ממחלה שיברך על כ' כוסות כמנהג בכל השנה וזה שזכרנו ב"ח יענינו לכוון ד' ואח"כ ראה במנהגים דפוס לנדר ב"ח על כוס שלישי של חתן ושם כתב דיומר נכון לנדר בהמ"ז וז"ל על כוס אחד כו' ע"ש וגם ממנו נעלם דברי הד"מ שהכין להלכה דברי המנהגים הנ"ל ובודאי דהכי נקמין]. ומ"ש הנה"ט בשם ב"ח כשאנשים ונשים נחדר ח' א"ל שה"כ כו' עיין בלבוש ח"ה בסוף המנהגים ע"ש למה שאין אלו מהרים בזה:

הפוסקים

ס"ק גב — ס"ק גב אות א

אוצר

ובשו"ת הרמ"ע מפלנו סי' מ' כתב, דהואיל ותקינו רבנן שצטע ברכות צברהמ"ז ליכא למיחש למלות חזילות חזילות, ולא דמיא לצברהמ"ז וקידוש דלא שייכי אהדדי כלל. וצטע קדושין סק"ז כתב, דהתוס' שכתבו דאין לומר ז"צ על כוס צברהמ"ז, נראה דס"ל דצ"ח עטונה כוס, אצל לפי מש"כ המחבר בצע"ף א' לשון הרמב"ם דמשמע דאין צ"ח עטונה כוס [כמבואר בסק"ד הנ"ל], א"כ לא שייך כלל דך דאין עושין מלות חזילות חזילות. וכ"כ בתפארת יעקב סק"ד. ונחזון עובדיה (להר"ע יוסף) סי' מ"ה כתב מתחת לקו, דלכאורה לפי מש"כ לעיל צ"ח ח' צדעת הרמב"ם פכ"ע דשבת ה"ל י"ג, דדוקא צ"ח צ"ח צ"ח של תורה אמרין אין עושין מלות חזילות חזילות, א"כ הכא דצ"ח מדרבנן ליכא צדעת משום מלות חזילות חזילות, ואע"פ שצ"ח מדרבנן דוסקין צדעתים סי' י"ח כתב ש"ל צדור דגם הרמב"ם שכתב מלות של תורה לאו צדוקא כתב כן כו', מ"מ במאירי פסחים ק"צ צ' כתב לחלק צדע בין ד"ת לדברי סופרים, וכן דעת כמה אחרונים כו', וא"כ ה"ה הכא ליכא צדעת משום מלות חזילות חזילות. ובשם עובד פ"צ דברכות ה"ל ע' כתב, דממש"כ שם הרמב"ם שמברכים ברכת חתנים אחר ד' ברכות אלו [של צברהמ"ז], משמע דמברכים אותם על כוס אחד ע"ש צברהמ"ז כו', ולית צד משום אין עושין מלות חזילות חזילות וכו'.

ג. וכן פשט המנהג וכו'. א. דעות האחרונים בזה. כתב צ"ח הרמ"ע מפלנו סי' מ', דמסתברא לן כמאן דאמר לליכא למיחש צדע למלות חזילות חזילות וכו'. וזכור לאצרכה (להר"א אביגדור, ראב"ד קושטא) סי' ז' כתב, דמנהג עירנו לברך על כוס אחד. וכ"כ צ"ח זה השלחן (מנהגי אלגור) ח"ב סי' ק"ה אות א'. ובצדע שמחות עמוד ס"ו הערה ה' כתב, דכן המנהג הקדום בתימן. ועיין להלן בהערה קנ"ט, עמ"ש השו"ע דכן פשט המנהג.

אולם בלבוש כאן כתב בהרמ"א, דבמדינות אלו נוהגים ליקח כוס אחר לברכת חתנים אחר צברהמ"ז. וכ"כ בסידור תפלה זכר (כמנהג ליורנו) דק"ד א' ודר"ד ע"ב, חופת חתנים סי' ע' אות י"ג, נשמת אדם (שצחיי אדם) כלל ס"ח אות צ', עזר מקודש (בגליון השו"ע) כאן, ישועות יעקב פי' הקלר סק"ה, ופסקי הלכות (יד דוד) ח"ג עמוד י"א. ובס' המנהגים (להר"א עירא) במנהגי כל השנה כתב, דלריך צ' כוסות לצברהמ"ז לחתן. וכ"כ בלבוש במנהגים שצסוף א"ח סעיף ל', ובמנהג משה עמוד גמ"ח ח"ג פי"ד. ובשם הי"ד שמואל פלורנטיין כתב בחוסן ישועות כאן, דנראה דהכי נקמין. וזכור לאצרכה (להר"א אלקלעי) א"ח אות פ' סי' תע"ב כתב, דכן אלו תופסים עיקר.

פתחי תשובה

(יה) כסברא הראשונה. עיין במשנה חיים של סי' ע"ד שהכין דברי הרב יענ"ץ דלס פירע ציל ססח יכול לברך ב"ח כוס בהמ"ז דהא בעלמא ליכא מ"ד שיברך ז"כ על כוס בהמ"ז וכ"כ מרן והגם שאין המנהג כן מ"מ ציל ססח דאין מוסיפין על הכוסות יכול לעשות כן וא"ל יר"ה דוקא לעשות צ' כוסות יכול גם כן וזה שזכר ב"ח יענינו לכוון ד' והוא ז"ל כתב עליו דר"ל דקסי מעלי דיברך ב"ח על כוס של בהמ"ז ע"ש וכ"כ עוד בספרו יוסף אומץ סי' מ"ז דכן הנכון. ועיין בספר זכור לאצרכה ח"ג דף קי"ד הביא דבריו ושם הביא דבספר ברכות המים דף ס"ל

כתב דאחד מן המוסבין יברך ששה ברכות על כוסו ואח"כ יברך בהמ"ז המבדל בהמ"ז גל"ח סי' תע"ג מק"ה שכתב בשם המנהגים דיברך בהמ"ז על כוס שלו וז' ברכות על כוס של חתן ע"ש [ובעת רליתי במשנה מהבנה ח"ב סי' תע"ט שנשאל על ענין כוס ור"ה לומר ממחלה שיברך על כ' כוסות כמנהג בכל השנה וזה שזכרנו ב"ח יענינו לכוון ד' ואח"כ ראה במנהגים דפוס לנדר ב"ח על כוס שלישי של חתן ושם כתב דיומר נכון לנדר בהמ"ז וז"ל על כוס אחד כו' ע"ש וגם ממנו נעלם דברי הד"מ שהכין להלכה דברי המנהגים הנ"ל ובודאי דהכי נקמין]. ומ"ש הנה"ט בשם ב"ח כשאנשים ונשים נחדר ח' א"ל שה"כ כו' עיין בלבוש ח"ה בסוף המנהגים ע"ש למה שאין אלו מהרים בזה:

ואבדלתא דתרווייהו מקמי סעודה מצרכין לכו אחד כסא, וצברהמ"ז וצ"ח להא דמיא דתרווייהו צתר סעודתא.

גם צ"ח מהר"ם חלאווה עמ"ס פסחים צסוגיין כתב, דו"א דטעמא דקידושא ואבדלתא דחדא מילתא ניהו, היינו משום דשנייהן צאין קודם סעודה, וז"ה הכא דשניהם צאין לאחר סעודה, ובכל כי ה"א פוק חזי מאי עמא דבר. ובאחרות חיים ח"א ה"ל צברהמ"ז סי' י"ח כתב, דהמנהג לברך הכל על כוס אחד, דמאחר שהסעודה היא מפני השמחה הכל עולה לענין אחד קנה, כמו שתיקנו קידוש והבדלה ענין אחד לפי שהכל נקבע לקידוש היום. וכ"כ צ"ח צו צס"י כ"ה וסי' ע"ה. גם צ"ח המנהג ה"ל ארוסין ונשואין סי' קי"א כתב, דצפרובינאל אומרים אותם צארתו כוס עלמו, שכבר התחילו לומר צו שהשמחה במעונו, וכולן ברכות של מילה וקדושה אחת הן.

ובחידושי הרא"ה צסוגיין כתב, [דאע"פ] שצמס' סופרים אמרו שאין מצרכין צברהמ"ז וברכת חתנים על כוס אחד כו' [כמוצא צסמ"ח הנ"ל], מיהו בגמרא דין לא איתמר אלא צברהמ"ז וקידוש כו', וכתב בעל העיטור [הנ"ל] דאי מהא לא איריא, דהתם הוא צברהמ"ז שהוא אחר סעודה וקידוש מקמי סעודה היא, ולא דמיא אלא להא דאמרי התם דקידושא ואבדלתא אחרת כסא שפיר דמי כו', וכ"ש הוא דהא צ"ח אינא עטונה כוס [עיין ע"ז צסמ"ד אות א']. גם במאירי צסוגיין כתב, דאע"פ שצמס' סופרים נראה שם עטונות כוס אחר, מ"מ מנהג קבוע לכל העולם לסדרן על כוס של צברהמ"ז ומנהגן של ישראל חורה היא. ובמאירי פסחים שם כתב, דנהגו בקצת מקומות לברך צברהמ"ז כוס אחד וצ"ח כוס אחר, ואין לורך צכך, הואיל ואף הסעודה סעודה שמחה היא הכל ענין אחד הוא. ובפרישה כאן אות י"ח, כתב להסביר דעת רבינו משולם [הנ"ל], דלא דמי לצברהמ"ז וקידוש דהתם זה צא אחר סעודה והוי סולוק, וזה צא לקידוש שם שני הפכים, אצל הכא שניהם צאים אחר הסעודה. וכ"כ צ"ח סק"י, דו"א אלו ס"ל דשאני צברהמ"ז וקידוש דכוס של צברהמ"ז שייך על העבר וקידוש על העתיד, משא"כ כאן.

קנה) וצ"ח כ"כ כתב בחידושי הריטב"א צסוגיין, דנהגו העולם שמסדרין ברכת חתנים על הכוס של צברהמ"ז עצמו כו', ויש לתת טעם למנהג, דלא דמי צברהמ"ז וצ"ח לצברהמ"ז וקידוש, דכיון שצברהמ"ז בא לאחר הסעודה והיא הגורמת וצ"ח בא ג"כ על הסעודה והיא הגורמת, כחד מילתא חשיבא. וצ"ח גם בר"ו נכ"ב ח"ב, דמאחר שאין נוהגין לברכן אלא בסעודה, חושבין צברהמ"ז וצ"ח לדבר אחד. ודעתם לדינא עיין בסמ"ח הנ"ל.

אוצר

ס"ק נג אות א - ה

הפוסקים

זניקל כוס שני כמו הראשון, כתב שם לעיל מיניה, שנוהגים שלא להקפיד אם כוס אחד גדול ואחד קטן.

ה. להסוברים דצריך ב' כוסות אם יש להבין שניהם לפני ברהמ"ז. עזאזל"ע סק"ח מהפרישה, דל"ל להבין כוס השני אלא צעה שאומר הצרכות. והוא דרביש אות י"ח, ודייק כן ממשי"ב העור צעם החום דאחר ברהמ"ז "מציאות" לו כוס אחר. [וכ"כ לשון השו"ע כאן, "מציאות" לו כוס אחר]. והציאו דצריז צ"ש סק"ח, ארץ לצי (שעם תלומי לצי) סק"ח, וחכמת אדם כלל קכ"ט סעיף ז. וצ"ל למורה (בגליון השו"ע) כאן כתב, דכן עיקר. וצקרבן נתחלל פ"י דפסחים אות מ כתב, דכ"מ מדצרי הרא"ש שם שכתב כלשון החום ה"ל.

ובמג"א א"ח ס"י קמ"ז סק"ח הוכיח, דלעתה החום אסור להציא שניהם לפני ברהמ"ז, דבסוטה ח' א' אמרין אין משקין צ' סוטה כאלה כו' לפי שאין עושין מלוא חצילות חצילות, וכחצו החום שם ד"ה אין, שאסור להעמיד שתיכן צעורה צעה אחת אע"פ שאין שותות כאלה כו', ובגמרא שם מסיק דצקרבן אחד אין משקין וצ"י כהנים משקין, וי"ע על הרמז"ס צפ"ד ה"ל צ' שפסק סחם דאין משקין צ' סוטה כאלה ולא חילק, וי"ל שהוא מפרש איפכא דכחן אחד ע"כ משקה אותן זו אחר זו לכן אע"פ שמעמידין אותן צעה אחת צעורה שפיר דמי, אצל צ"י כהנים שמשקין צעה אחת זה אחת וזה אחת אסור כו', וצ"ש ס"ח נוהגים כהרמז"ס דלא קפדין על ההצאה כו', ועפ"י מסיק דלהחום צרהמ"ז של נשואין לא יציאו שני הכוסות לפניו צעה אחת [דצקרבן אחד יאסור (סא)], אלא לאחר ברהמ"ז יקה כוס אחר ויצרך ז"צ, וכ"מ צעור וצ"ש א"ה"ע. והוצא צקרבן צחקי דרך כאן. וצקילור ש"ע ס"י קמ"ט סעיף א' כתב, דעוב שלא למלאות את הכוס ל"י צרכות עד לאחר ברהמ"ז. וכ"כ צשלחן העזר ס"י ט' סעיף ג', וע"ש צשמלה לצי סק"ח, מה שהאריך צזה.

אולם צע"ז סק"ז כתב ע"ד הדרישה ה"ל, דלו נראה להיפך כו', ואין ראיה ממשי"ב "ומציאות" כוס אחר, דשם לא היה המנהג צאמירת דוי הסר כו', משא"כ צינינו שאומרים דוי הסר צצביל ז"צ [שמכר צו שעה צרכת צני ישרון דהיינו צרכת חתנים (סא)], ע"כ יש להציאם ציחד ולומר דוי הסר על הכוס שמיחד לז"צ (סא). [וכבר מצואר כן צארחות חיים ח"א ה"ל ברהמ"ז ס"י נ"ח, שכתב, מחזין צ' כוסות וכו' (סא)]. וצמנהגי מהר"ל ה"ל נשואין, כתב כן גצו צ' כוסות צצרכת ארוסין וצרכת נשואין, מחמנים שני ליסות]. וצנשמת אדם (צס' חיי אדם) כלל ס"ח אות צ' כתב, דמשי"ב המג"א שלא יציא כוס של ז"צ עד אחר ברהמ"ז, לא משמע הכי צחום פרק ע"פ, וכן משמע שם צגמרא כו' דאין "עושין" מלוא חצילות חצילות אצל הצאה איתו אסור כו', ומנהגינו הוא כהרמז"ס וכו'. וצקבלת יעקב ערך אין עושין מלוא חצילות כתב, דהרי החום ה"ל כתצו כן עפ"י החוספתא פ"ג דפרה, והמנהג שנוהגין להציא צ' הכוסות כאלה אפשר דס"ל כמו שהקשו שם החום ממני שנתחייב צ'.

קסא) מחצית השקל שם.

קסב) מדבריו לעיל מיניה.

קסג) על פרט זה של אמירת דוי הסר על כוס דו"ב, עיין להלן סקס"ח אות ג'.

קסד) ובעדות לישראל (להר"י ורדיגר) עמוד פ"ב כתב, דכן יש לדייק מסגנון הלשון במחזור ויטרי עמוד ג"ג, שכתב ומניה הכוס לפניו ונטל כוסו של חתן, ומדלא קאמר מביאין אלא ונטל, ש"מ שהיה מוכן לפניו. ועיין בים של שלמה פ"א דכתובות ס"י כ"א, שכתב, דבתחילה נותנים שני כוסות ביד המברך ומקבלם בב' ידיו זה אחר זה, ואח"כ תופס החשוב שביניהם לכוס של ברהמ"ז ומניה השני על השלתן עד סיום ברהמ"ז.

ובערך לחם כאן כתב, דכן נוהגים צמלרים. יצחיים שאל ח"א ס"י מ"ד כתב, דכן מנהג א"י ומלרים. וצס"י ע"ד סעיף י"ג כתב, שכ"כ צהכוחיו לשו"ע קנט). וכ"כ צארץ חיים כאן, וצנהר פקוד צצשער המפקד ה"ל קדושין ס"י י"ג. וצסידור צית עובד דיני צ"ה אות כ"ג כתב דכן נוהגים צא"י וצנהר צמקומות. וצספרו ישא צרכה (על רי"י) דקע"ז ג' כתב, דכן נוהגים צא"י וצרוצ המקומות צח"ל. וכ"כ דמנהג ירושלים לצרך על כוס אחר, צכף החיים ס"י ק"ל סק"ח, פני יאחק (להר"י אבולפיה) ח"א מערכת הצרכות ס"י ק"ד, שמה נפש אות ח', וצחזון עוצדיה (להר"ע יוסף) ס"י מ"ה. וצצרכות מים א"ח ס"י תע"ט כתב, דכן נהגנו. וצציה יאחק דיני חתונה אות מ' כתב, דכן נוהגים צערי הקודש. וצצירך את הצרכה ס"י ע"א סק"ח, וכן צצמנת ר' אליעזר (להר"א עולידו) א"ח ח"ב ס"י י"ז, וצצכרנו לחיים ח"א א"ח אות צ' ס"י כ"ד, כתצו דכן מנהג קושטא (סא). וכן דעת כל הפוסקים המוצאים צצקג"ד דס"ל דאפילו צצמצרכים רק אשר צרא צריך צ' כוסות.

וכתב בעזר מקודש (בגליון השו"ע) כאן צצחכ"ד, דגם לדין צמצרכים על צ' כוסות, אין להפסיק צצצרכים אחרים, כי עכ"ז הם לאחדים עם צרהמ"ז כו', ואין נכון להפסיק צין צרהמ"ז ל"י צרכות לכו"ע.

ב. וכשיש רק כוס אחד. כתב צעלי אחרים סק"ח צצחכ"ד, שמצרך שניהם על כוס אחד [לכו"ע] ואין צזה משום מלוא חצילות חצילות, דאין לו שאני כדאיתא צצסוגיא דפסחים. וכ"כ צצרכת הצית שער ס"ב סעיף י"ח ושם צצצערי צינה סק"ח, דצמקום שא"א יש לסמוך על דעת השו"ע.

ג. וכשיש כוס אחד של יין ועוד של שכר, (אם יקחו שניהם של שכר או שיקחו אחד של יין ואחד של שכר. ואיזה מהם יקחו לצרהמ"ז ואיזה לז"צ). כתב צעור מקודש כאן, דאין נכון לסלק היין ולצרך על השכר, אלא כוס אחד יקה של יין וכוס השני של שכר, כי אין קפידא צמה שאין שני הכוסות שווים, כמו שלא מקפידים אם כוס אחד גדול ואחד קטן כו' [צמצוצאר צלות הצ"א] (סא). וכיון שצצצנה כוס השני לגריעותא להיות שכר, יש ליתן לו עדיפותא שיהיה גדול כו', וכיון דכוס דיין גם כשהוא קטן חשוב יותר דשכר, לזה עדיף יותר ליעול לצרהמ"ז את כוס היין, וממילא דשם הצרכות נאמרות על של שכר. וכבר כתב כן צים של שלמה פ"א דכתובות ס"י כ"א, דחופס החשוב צצצניהם לכוס של צרהמ"ז.

ד. אם שני הכוסות צריכים להיות שווים בגדלם. כתב צעור מקודש כאן, דכשיין מלוי כל הליך ויש כמה כוסות לפניו, עדיף ליעול שני כוסות שווים לגמרי, כדי שלא יהיה שייך צצמצור מלפניו דצר חשוב ומצרך על שאינו חשוב כל כך. אמנם כשלא נמלא

קנט) ושם בח"ב ס"י ל"ה אות ב' כתב בתוה"ד, דבשו"ע כתב דא"צ כוס אחר לז"ב וכן פשט המנהג, וצצנינו הרואות דהמנהג בא"י ובמצרים להצריך כוס אחר, וכיצא בזה מצינו במקום אחר וכו'.

ובנהר פקוד צצשער המפקד ה"ל קדושין ס"י י"ג כתב, דכוונת השו"ע למנהג ספרד, שכן כתב הטור שזה היה מנהג ספרד. גם בארץ חיים כאן כתב, דמשי"ב בשו"ע שנתפשט המנהג לברך על כוס אחד, גמשך בזה אחר לשון הטור שכתב שבמדינת ספרד נוהגים כן, והגם דבא"י ובמצרים נהגו לברך על ב' כוסות, כתב מנהג ספרד משום דאינחו רובא וכו'.

קס) ועיין בדברי הזכור לאברהם המובא בקטע הא' של אות זה, וכבר עמד ע"ז בשדי חמד אס"ד מערכת ברכות ס"י ג' אות ג'.

קסא) ובדברי חפץ שבס' משיב הלכה ח"ב ס"י קס"ט כתב, דאף שאפשר לדחות ראייתו מאה דלא מקפידים כשאחד גדול ואחד קטן, מ"מ כבר הורה זקן וכן הוריתי.

אוצר

ס"ק גג אות ה-ח

הפוסקים

הוא בעלמו מצד הז"ב, אבל כשאחד מצד זכר המ"ז ואחד ז"ב, בודאי יש להציל שני הכוסות ביחד לפני זכר המ"ז.

ו. אם צריך לשנות כשיעור מכל אחד מהכוסות. עיין בסק"ד אות ז.

ז. על המנהג לערב שני הכוסות ושועמים גם החתן והכלה והמסובין. כתב בחופת חתנים סי' ע' אות כ"א, דאחר שצריך כל הצרכות מערב יין הכוסות זה בזה ויטעום המצד והמסובין, והמצד או אחד מהמסובין ישתה רביעית שלם. וכע"ז כתבו גם בסידור בית עובד דיני ברכת חתנים אות כ"א, מנהגים שצ"ס מסגרת השלחן על יו"ד אות ע"ז, שיה ילחץ (להריי אלפיה) דיני חתונה אות מ"ד.

ובבב החיים אות"ה סי' ק"ל סק"א כתב, דמנהג ירושת"ו שמערבין הכוסות זה עם זה, ושותין המצד זכר המ"ז והמצד זכר חתנים כל אחד מכוס שלו, ומכוס של ז"ה נותנים לחתן ולכלה, ומכוס זכר המ"ז נותנים למסובין. וכ"כ בשלחן העזר סי' ע' סוף סעיף ה', דכוס אחד נותנים לשותה לחתן והכלה והכוס השני למסובין.

גם באגרא דזי הלולי דל"א ח' כתב בשם אחרונים, דהחתן והכלה וכל המסובין טועמים מכוס של זכר שיעורו הכוסות זה בזה. וכבר הזכיר טעמית הכלה והמסובין, זים של שלמה פ"א דכתובות סי' ב"א. וכתב בחדות ירושע לאו"ה סי' רנ"ט בתוכ"ד, דנבי דאין חיובא כל כך שגם החתן והכלה ישתו מהכוס, דהא סגי בשתיית המצד, מ"מ נותנים להם תמיד לשותה. וצריך את הצרכים סי' ע"א סקט"ז כתב, שנהגו להטעים לחתן וכלה מן הכוס של ארוסין ונשואין, דכיון שהמלוה נעשית בשבילם הם ראויים לטעום הכוס יותר מאחרים.

אלא שכתב עוד בשלחן העזר סי' ע' סעיף ה' הג"ל, בשמלה לז"ב שם סק"ז, דבחופת חתנים משמע שמד אחד הצרכות מערב הכוסות עוד קודם ששתה, [וכן משמע בספרים המוזכרים לעיל אחרי החופת חתנים, וכן בכף החיים ובאגרא דזי הלולי הג"ל], אכן בערוך השלחן סעיף י"ח כתב, שנהגו שהמצד שותה רוב הכוס ואח"כ מערב הכוסות ביחד. וכבר מצאנו בן צמחור ויטרי סי' תל"ו (עמוד תר"ב) שטעם המצד ומערה ממנו על כוס החתן [ר"ל לכוס שצריך עליו ז"ח], ושותה החתן ואח"כ תשתה הכלה אחריו. והאדר"ת צפ"ח השד"ח שצד"ה מערכת זכרות סי' ל"א כתב, שהוא נזהר לחתן מתחילה את הכוס של זכר המ"ז [דהיינו שמוסיף יין לתוך הכוס], ואח"כ לערב עם הכוס של נשואין.

עוד כתב שם האדר"ת, דדבר זה [ר"ל ערוצ הכוסות] אינו רק מנהג. וכ"כ בחזון עובדיה (להר"ע יוסף) סי' מ"ח, דערוצ הכוס נראה שהוא לרווחא דמילתא. וכבר כתב בן זים של שלמה פ"א דכתובות סי' כ"א, דאין צריך לערוצ מכוס של זכר המ"ז לתוך השני, שהרי אינו פוגם.

ח. כשהמברך ב"ח שתה ג"כ כשיעור, אי מברך בעצמו ברכה אחרונה, או שיוצא בברכה אחרונה של המברך ברחמ"ו. כתב צכור לאצרכם (להר"א חלקני) אות"ה אות ז' ערך מוליא, שנהגו שלא לומר המצד ז"ח אחר זכר המ"ז ברכה אחרונה בעלמו, וסומך על המצד זכר המ"ז כו', והדין עמם, מכיון שאין שותין שיעור כו', אבל אם שתה כשיעור ודאי צריך לצדק לעלמו ברכה אחרונה כו', גם י"ל דהעולם סמכו על הסוברים דלא אמרו אין זימון לפירות אלא צ"ב אבל צ"ב ויותר יש זימון כו', או אכזרת סמ"ק דיין כפת כו', וממילא אין לערער עליהם מכיון שיש להם על מה לסמוך, אכן המדקדק במלוות לא יסמוך ע"ז, מאחר דרוב הפוסקים לא פסקו בן, אלא דאין זימון לפירות כלל ויין כפירות, ודאי דכן ראוי ונכון לכוון שלא ללכת בצרכה האחר אלא הוא

ז' חטאות וז' עולות, דנראה דתלמודא דידן לא ס"ל ככך תוספתא, וליכא למחש להצלה אלא שהמטעם יהיה בזה אחר זה.

גם באלפי ישראל אות"ה סי' ו' עמוד ל"ג טור ז' כתב, שמדברי הפוסקים מתבאר דליכא שום איסור בזה להציל שני הכוסות ביחד כו', ומש"כ בשו"ע דמצ"ה כוס אחר כו', אין הכוונה דקודם זכר המ"ז אסור להציל כוס השני לפניו, רק הכוונה דקודם זכר המ"ז א"ל להציל לפניו כוס שני רק יכול להצילו אחר זכר המ"ז, אבל באמת אם רוצה להציל שני הכוסות לפניו קודם זכר המ"ז הרשות בידו גם לדעת התוס', ומש"כ התוס' שאסור להעמיד שתי סטות צבת אחת בעזרה אע"פ שאין שותות כחתה, ע"כ ל"ל דשא"ה, דהא צל"ה כבר הקשו התוס' שם וכי אסור להעמיד בעזרה צבת אחת שני עולות או שני חטאות וישחוט האחד ואח"כ ישחוט השני, ול"ל ביעוץ קוש"א זו, דדוקא בסטות הוא דאמרינן בן דאסור להעמיד שתי סטות כחתה בעזרה מעטם דאין עושין מלות חבילות חבילות שנראה עליו כמשא, משום דבסטות איכא לער דבדבר זה לכהן ולכל אדם דשמה זינחה באמת ויצוהו המים וגו' לזכות צטן, ע"כ בזה שייך לומר שאפילו להעמיד בעזרה כחתה אסור משום דמיחזי עליו כמשא, דהכנה לא ינחל ליה בזה הדבר רק שהוא מוכרח בע"כ לקיים מלות המלך שזוה להשקותה אבל אין לו לכהן שמחה ונחת רוח בזה, לכך ממחר הדבר לעשות משום דהוי עליו כמשא, משא"כ בקרבנות שאין לכהן לער דבדבר כלל ע"כ אין צדק איסור להעמיד שני עולות או שני חטאות בעזרה כחתה, דכח"ג ל"ש לומר דמיחזי עליו כמשא, וא"כ כ"ש להציל שני כוסות לפניו זכר המ"ז של נשואין קודם זכר המ"ז דשרי [אף] לדברי התוס'.

וכ"כ דמנהגינו להציל ז' הכוסות ביחד, בלקוטי מהר"ה סדר נשואין דקל"ד ע"צ קס"ה, קרבן נתנאל פ"י דפסחים סי' ח' אות מ' קס"ו, ולבושי מדרכי או"ה סי' קנ"ו (ע"ש מש"כ ביעוץ המנהג). ובכף החיים סי' ק"ל סק"א מצאנו, דכן מנהג ירושת"ו. ובכרם שלמה כאן כתב, דכן נהגין בכמה קהילות. ועיין מש"כ בזה לצ"ה תפארת סי' פ"ב דף ק"א ח'.

ויש שכתבו דיש להציל שניהם ביחד אלא שאת הכוס השני ימזוג איש אחר. בעזר מקודש (בגליון השו"ע) כאן כתב, דכיון שאין נכון להפסיק בין זכר המ"ז לז"ב לכ"ע, אין הצלה ז' הכוסות לפני זכר המ"ז כלל הוראה כמשא, שהרי הוא מוכרח להכניס תחילה כי שמה ישתו ולא ישאירו שם צבית משקה על הכוס השני ויהיה ע"ז הפסק גדול, וכנראה דהיינו טעמא דמה שצחרו תמיד להזמין שניהם לפני זכר המ"ז כו', אך מ"מ כדי לקיים גם דברי המג"א, נראה שכוס השני ימזוג איש אחר לא המזמן ולא מי שחג כוס הראשון, דבזה יודה המג"א דלכ"ע אין קפידא משום מלות חבילות כו', ועכ"פ כשיכינו ז' אנשים כל אחד ואחד כוס אחד לפני זכר המ"ז שלא צבת אחת וכדמנהג, לכ"ע כן הוא על ד' היותר טוב.

ובשו"ת מהר"ם שיק חא"ה סי' ס"ד, כתב בן צתוכ"ד ע"ד המג"א הג"ל, דבשו"ע נקט לשון ומצ"ה דקאי על המצד. עלמו, זה אינו ראוי להכין בפעם אחת כו', אבל ע"י ז' אנשים יתא איסור וכו'. ובבאר משה (להר"ם שערן) ח"ד סי' ל"ו אות ד' ד"ה ועיין, כתב עפ"י הג"ל, דכל המחלוקת היא כשהמצד זכר המ"ז

קס"ה וע"ש, וכן בעדות לישראל (להר"י ורדיגר) עמוד פ"ב, דכן נראה מלשון הלבוש במנהגים שבסוף או"ה אות ל', שכתב דאח"כ נוטל כוס שני, ולא כתב מביא כוס שני. אלא שמלשוננו של הלבוש כאן, כתב שם בעדות לישראל, דלא מוכח בן, דכאן כתב, ומביאין כוס אחר. קס"ו אלא שכתב דמדברי הרא"ש והתוס' לא משמע הכי, וכמובא לעיל.

אוצר

ס"ק גג אות ח — ט

הפוסקים

נכון לעשות שאלה מהמסובים יצרך כ"ל. וצכפי אהבן ח"צ או"ח סי' ז' כתב, שלדעתו נראה להכריע בדברי הברכות מ"ס, וכן עשה מעשה שאלה מהמסובים יצרך ו' צרכות ואח"כ יצרך בפס"ג אותו שצריך ברהמ"ז, כמנהגינו תמיד צלי שנינו וכו'. וצטיקרי הד"ט סי' י"ט אות כ' כתב, דכן עוז ונכון לעשות. וכ"כ צכור לאצרכם (להר"א חלקני) ח"ג אה"ע אות ז' ומוצא צפ"ת סק"י"א ה"ל, וצצריך את הצרכים סי' ע"א סק"ס, וצכרנו לחיים ח"א או"ח אות ז' סי' כ"ד צס כח"י ה"ר אצרכם צ"י. וכן נראה דעת הכף החיים או"ח סי' תע"ט סק"ג.

וכתב באגרות משה סי' ל"ה דפשוט שגם להדרכי משה [ה"ל צס המנהגים] יכולים לצרך על כוס של אחד מהמסובין לא רק על של החתן, ומש"כ לצרך על של חתן, הוא משום דנוהגין שהחתן שותה מכוס של הז"צ וכיון שצלי פסח כל אחד שותה את כוסו, לכן כתב שיצרכו על כוס החתן כדי שישתה ממנו, וצפ"ת מהמ"ז דפלוני, ונדעתי לא פלוגי אלא כדצוחרתי. ועיין עוד מהצרי לטיל ולבן צכערה קס"ז וקס"ט.

ויש שכתבו דהגם דצכל השנה נוהגים לצרך ברהמ"ז ח"צ על ז' כוסות, מ"מ צלי פסח יצרכו ז"צ על כוס ברהמ"ז. צסידור בית יעקב (להיעצ"ז) צסדר הגדה, כתב ע"ד המנהגים ה"ל, דאין נראה, דאי חייב להכיר דאין עושין מלות חבילות חבילות, מאי שנא כוס ברהמ"ז דחתן דלא איכפת ליה והא כל אדם משראל חיובי מחייב ציה האידנא ומתעצדי ציה מלוד קסו), ולי"ד דהשתא ודאי לא חיישין לה להכיר דצלא"ה דחוי הוא אלל גדולי הפוסקים וס"ל לעולם לא לריך צ' כוסות לו"צ, וכדאי לסמוך עליהו אף צי אשכנז כה"ג. ועיין עוד מדצרינו להלן. ועפ"ת סק"י"א דגם צחיים שאל ח"א סי' ע"ד סעיף י"ג כתב, דנראה שיצרך הצרכות צכוס ברהמ"ז כ" קסו), דהא צעלמא איכא מ"ד שיצרך ז"צ על כוס ברהמ"ז והש"ע הסכים לדעה זו, והגם שאין כן המנהג עתה, מ"מ צלי פסח דאיכא ד' כוסות נראה דיצרכם צכוס ברהמ"ז וכמ"ש היעצ"ז, אלא דשם כתב עוד דאם יראה יכול לצרך על שתי כוסות [וכמוצא להלן], ולי נראה דעפי מעלי כמ"ש, ושכ"כ גם צספרו יוסף אומן סי' מ"ז, ושגם צחשובה מאכצה ח"צ סי' רס"ה מסיק, דיותר נראה לצרך ברהמ"ז ח"צ על כוס אחד וכדעת הסוצרים שאין זה צכלל שתי קדושות על כוס אחד. גם צחינא וחסדא (עמ"ס כתובות) ח"א דק"צ טור צ' כתב, דעדיף עפי למעבד כמ"ש החיד"א.

ועיין צחזון עובדיה (להר"ע יוסף) סי' מ"ח שכתב, דמחזורתא כדעה זו. ולטיל מיניה כתב, דאם יראה לעשות כדעת המנהגים ולצרך על כוס החתן ש"ד. וצפני יחזק (להר"י אבולפיה) ח"א

בליל הפסח [לכן מברך כל אחד ברהמ"ז על כוסו, מ"מ] יכול החתן להחשיב כוסו לא למצות ברהמ"ז אלא למצות הד"ב, דאין הכרח שיאמרו עליו מצוה דהסדר אלא רק שיאמרו עליו איזה דבר מצוה, ולכן יתחשב כוס של החתן לא לכוס של מצות ברהמ"ז אלא לכוס ז"ב ובכוס של ברהמ"ז יוצא בשל המברך כמו בשאר ימים.

[ואפשר דאין צריך לזה, דלא שייך הא דאין אומרים ב' קדושות על כוס אחד, אלא כשאיש אחד אומר שניהם על אותו הכוס, משא"כ הכא שהמברך ברהמ"ז אומר ז"ב על כוס שאיש אחד אומר עליו ברהמ"ז, וכעין המבואר בפרי מגדים א"ר"ת סי' רצ"ט בא"א סוס"ק ז', דכשיש הפסק בנתיים רשאי לומר ב' קדושות על כוס אחד].

קסח) בחיים שאל שם כתב, דאחר ברהמ"ז יברך בפס"ג ואחריה ו' ברכות. והוא לפי מש"כ שם בס"י מ"ד, דכשמברך ז"ב על כוס ברהמ"ז אומר בפס"ג מיד אחר ברהמ"ז, אבל יש חולקים ע"ז וס"ל דגם כשמברך על כוס ברהמ"ז אומר בפס"ג אחר ה' ברכות, וכמוצא כל זה בסקנ"א אות ג'.

הוא יצרך צעלמא, או יאמר צלחש עם המצרך כל הצרכה עם החתומה כמו צברהמ"ז צס"י קפ"ג סעיף ז'.

ובבירך את אברהם סי' נ"ד סק"ח כתב עליו, דנ"ל דהעולם לא סמכו ע"ז, דאין להם על מה שיסמכו מאחר דכל הפוסקים לא פסקו כן, אלא מה שסמכו הוא על צכרת המאמר מרדכי שהצאתי צסעיף צ' דמיגרר אחר הפת ופוער אחד את הצרו, ודלא כמ"ש הצכור לאצרכם דכיון שצכר צרכו ברהמ"ז אזדא לה הקציעות והזימון, ומ"מ הא קחזיון פלוגתא דהמאמר מרדכי עם הצכור לאצרכם, והרי יש פלוגתא אחרונה צמשכו ידיהם מן הפת כמ"ש צס"י קע"ז, וא"כ הוי ס"ס לצרך כל אחד לעלמא, דספק אס הלכה כהמאמר מרדכי, ואח"ל הלכה כמותו אימא הלכה כמ"ד דלריך לצרך אפילו קודם צברהמ"ז [כיון שמשכו ידיהם מן הפת] כ"י, וצדיעבד קי"ל דאפילו צ"י ספיקו ויותר ספק צרכות להקל.

ועיין באגרה דצי הלוי דל"ג א', דאחר שכתב שהחתן והכלה וכל המסובין עועמין מכוס של צרכה והחממן שותה רוב הכוס סיים, ומצרך צרכה אחרונה וכל המסובין עונים אחריו אמן.

מ. ובשיש חתן בליל חג הפסח אם מברכים ג"כ על ב' כוסות. כתב צס המנהגים (להר"א טירנא) צמנהגו פסח, והוצא דדרכי משה או"ח סי' תע"ג אות ד', שנסתפק כשתל פסח צ"י ימי המשחה שצריך לצרך ז' צרכות דחתן על צ' כוסות, א"כ צלי יו"ע של פסח כ"לד יעשה שלא יהא כמוסיף על הכוסות, ונ"ל שטוב לצרך ברהמ"ז על כוס שלישי שלו ועל כוס שלישי דחתן יצרך ו' צרכות, וצפ"ת יחזור ויצרך על כוס שלו, והחתן ישחה מכוס שלישי [שלו שאלמו עליו הצרכות]. והוצא גם צצחי כנסיות חלק צית מועד סי' תע"ט, ותולדות אדם (להר"א שור) כאן. וצפ"ת סק"י"א כתב, שצודאי דכ"י נקטינן. וכ"כ צכרנו לחיים ח"א או"ח אות ז' סי' כ"ד צסם קונטרס סי' א"ה, ושכן נוהגים צקושטא. וכבר כתב דכן המנהג צקושטא, צמשנת ר' אליעזר (להר"א טולידו) ח"צ או"ח סי' י"ז [ודעת המשנת ר"א לדינא, עיין להלן]. וצאגרות משה סי' ל"ה כתב, דכיון שהרמ"א דדרכי משה שעלו סומכין כל מדינותינו צרוב דצרי סובר כן, יש לעשות כדצרי.

ובברכות מים או"ח סי' תע"ט כתב, שאלה מן המסובים יצרך ו' צרכות על הכוס שציה צידו לצברהמ"ז, ואח"כ יצרך המצרך ברהמ"ז על היין [צכוס של] כ"י, דצזה ילא י"ח דלא הוי מוסיף, ואי משום דאין עושין מלות חבילות חבילות [דמשו"ה מצרכים כל השנה ברהמ"ז ח"צ על צ' כוסות], הלא י"א דלא דמי לצי קדושות ומצרך ברהמ"ז ח"צ על כוס אחד [כמוצא צסקנ"צ], ומה גם דאציקרל ז"צ אינן טעונות כוס כ"י [עיין ע"ז צסקנ"ד], וכן

קסו) וכן הקשה במשנת ר' אליעזר (להר"א טולידו) ח"ב אר"ח סי' י"ז, ע"ד הברכות מים הג"ל, דכיון דכל אחד מהמסובין נוטל כוסו בידו משום ברהמ"ז, א"כ שייך גמי הא דאין עושין מצות חבילות חבילות.

ועיין באגרות משה סי' צ"ה, שכתב מתחילה דלולי דמסתפינא הייתי מכריע לעשות כדעת היעצ"ז כ"י, דמש"כ במנהגים דברך ד"ב על כוס של חתן תמוה לכאורה, דמסתבר דהכוסות של כל המסובין הם כוס של ברכה, ולא רק כוס של המברך הוא הכוס שנתקן להמצוה והכוסות של השומעין הם רק לשתייה בעלמא, דלא מסתבר זה כלל, ולכן כמו שאין לומר ז"ב על כוס המברך משום שאין אומרים ב' קדושות על כוס אחד, כמו"כ אין לומר לכאורה על כוס של החתן דהוא ג"כ כוס של ברכה, וכן [מטעם זה גם] אין לומר על כוס אחר מהמסובין כמ"ש בברכות מים וכו'. ואחר שכתב דכיון דהר"מ סובר שיאמרו הו"ב על כוס החתן יש לעשות כן, כמוצא לעיל בפנים, כתב עוד שבגו ה"ר דוד אמר טעם נכון, דכיון שמדין כוס לברכה היה סגי גם בליל פסח בכוס של המברך לבדו, ורק מצד שצריך לומר איזה דבר של מצוה גם על הכוס שכל אחד שותה

אוצר

ס"ק נג אות ט

הפוסקים

ובחופת חתנים סי' ט' סעיף י"ג, הוצא בשלחן העזר סי' י"ג סעיף ג' בשמלה ללבוסי סק"ג, שכתב שיצרך על צ' כוסות, וישתה תחילה רביעית מכוס ברהמ"ז ואח"כ יערב בו מכוס ז"צ ויגמור לשותתו, וכן יעשו שאר המסובין, וכדי ללמד מכל ספק ישתה אותה שתיה לאחר שיערב הכוסות בלי הסיבה, מאחר דכבר שתה רוב הכוס בהסיבה וכו' קעב). וכ"כ בקהלת יחזק (להר"י מרגליות) סוס"י כ"ב.

ועיין עוד כמה אופנים, בזכור לאברהם המוצא להלן. ובמקום שיש מנהג קבוע, כתב בשו"י חמד אס"ד מערכת זרכות סי' ג' אות ג', שכל אחד יעשה כמנהגו ויש לו על מה לסמוך.

ולחשוברים. שאחד מהמסובים יאמר הו"ב, מה הדין כשאלן שם מי שיועד לומר זרכת חתנים רק המצרך ברהמ"ז. בזכור לאברהם (להר"א חלקני) ח"א אר"ה אות פ' סי' תע"ב כתב, דכשיש חתן בליל פסח ואין אחר שיצרך זרכת חתנים אלא המצרך ברהמ"ז בעצמו, העלה החכם ר' שיצ"מ דישתה כוס של זרכת חתנים בלי הסיבה, שאין זה ממנין הכוסות ואינו נראה כמוסיף, אלא שא"ל לה, ועדיף עפי שלא ישתה מכוס ב"ה אלא מעט ויעשים לכל המסובין שיעור שאינו יולא י"ה כוס של פסח, וכל שלא שתה כשיעור אינו נראה כמוסיף בו, אי נמי יתן כוס ב"ה לחינוק, או יקח כוס ברהמ"ז מאחד מן המסובין ויצרך ב"ה ויחזירו לו אח"כ לשותתו (וכמ"ש במנהגים שצריש האות), וא"ל שהמצרך ב"ה ישתה אותו הכוס, דאפילו בקידוש י"ה דסגי בעשימת אחר וכמ"ש בס"י רע"א, וזה נראה יותר נכון שלא להרבות כוסות, וכן עשייתו מעשה.

ובבבף החיים אר"ה סי' תע"ט סק"ד כתב, דאם אין שם מי שיועד ב"ה רק המצרך ברהמ"ז, יש לצרך כולם על כוס ברהמ"ז של המצרך וכסדרה שניה שכתב בשו"ע [לנהוג תמיד כן], או ש"ל ו' זרכות על כוס ברהמ"ז של חתן ואח"כ צפ"ג על כוס המצרך ברהמ"ז וכמ"ש בד"מ, דא"ל רק שני כוסות ולא שני בני אדם כמבואר שם בשו"ע כו', וא"ל להמלאות שכתב בזכור לאברהם ה"ל.

ובבירך את אברהם סי' ע"א סק"ס כתב, דאם [אין אחר] שיועד לצרך ה' זרכות, יעשה כהחיים שאל או כהיעב"ץ, דכל הדברים נכונים.

ועיין בשו"ע שמוח עמוד ק"ז שכתב, דמש"כ בד"מ שהמזמן לומר הזרכות, וזרכות מים כתב שאלה מן המסובין מצרך, כל אחד דיבר כמנהגו, שבזמן הד"מ צריך את הזרכות המזמן, ובזמן הזרכות מים צריך אחד מן המסובין.

ווי"א

ובני הר"ד הקשה על שיטה זו דסובר שיאמר ד"ב על כוס אחר ולהניחו לכוס רביעי, דא"כ יהיה הפסק בין הו"ב לשתית הכוס, אך אולי ליכא קפידא בזה וצ"ע.

קע) עיין בהערה שאח"ו.

קעא) אלא שהיוסף אומץ כתב ע"ז שם, דשני הוראות אלו לא נחה דעתי בהם ומחזי כחוכא וכאיטולא.

קעב) אלא שהשלחן העזר שם כתב ע"ז, דדבריו תמהים מהמג"א סי' תע"ג סק"ב שכתב לענין מוצש"ק ליל פסח כששכת ולא הבדיל עד אחר ברהמ"ז אומר הבדלה הלל על כוס אחד, דא"א בענין אחר שלא יהיה כמוסיף על הכוסות, וביד יוסף שם כתב דה"ה בנזכר על כוס ברהמ"ז יאמר ברהמ"ז והבדלה על כוס אחד כו', ומעתה הא שתיה בכוס הבדלת אינו מעכב כו', ומ"מ כתב במג"א שלא יקח ב' כוסות דמחזי כמוסיף על הכוסות רק יברך שניהם על כוס ג' או כוס ד', וא"כ ה"ה ב"ב אפילו דמערבו אח"כ בכוס של ברהמ"ז מ"מ הזרכות גושא על ב' כוסות מחזי כמוסיף על הכוסות וצ"ע, ועיקר הדין בזה לא נתברר לן וכו'.

ח"א מערכת הזרכות סי' קי"א, הביא דעות הזרכות מים ה"ל והחיים שאל, וכתב דלענין מעשה נראה דעבד כמר עבד.

ויש הסוברים דלוקחים כוס אחר לז"ב אלא שאין שותים אותו בתור כוס מיוחד. בסידור בית יעקב (להיעב"ץ) בסדר הגדה, אחר שכתב שיכול לצרך שניהם על כוס אחד, וכמוצא לעיל בפנים ד"ה ויש שכתבו, כתב עוד, איצ"ל אי לא צעי לשנויי ממנהגא נמי שפיר דמי, ואין לחוש משום שגגה כמוסיף על הכוסות ולא גרע הא מזרכת הטוב (והמע"ב, שמבואר בטור אר"ה רס"י הע"ג דיוכל לצרך), אע"ג דזרכת היין היא וצמקוס צפ"ג עומדת, ק"ו לכוס זה שחרי אינו גורם זרכה ליון עצמו ונפטר עם צפ"ג של ברהמ"ז משו"ה כחד חשיב, אבל בודאי לא ישתה המצרך אלא מכוס שצריך עליו ברהמ"ז משום שאסור לשתות בין כוס ג' לד', וישמור הכוס [שלאמר עליו זרכת חתנים] לכוס רביעי ואין בו משום שאין אומרים צ' קדושות על כוס אחד, ולרך זו ישרה ועושה צעני ועדיף.

ובן במשנת ר' אליעזר (להר"א עולידו) ח"ב אר"ה סי' י"ז כתב, דמדברי הרשב"ם צפ"ס ח"ב צ' מתברר, דכיון דחרי כסי אחרונה מלבד כוס ד' שהוא לברהמ"ז לא אחיין אלא משום זכר בעלמא, ליכא האי טעמא דאין עושין מלות חבילות חבילות [ע"ש] הוכחתו מדברי הרשב"ם], ולפי"ז בחתן בליל פסח דמחייב לצרך ז"ב, נוטל המצרך חרי כסי כשאר ימות השנה ומצרך על כוס ד' ז"ב ומניחו לממרי עליה הלל הגדול, ואף דמדברי החוס' שם ד"ה דאית, שהקשו ע"ד הרשב"ם ה"ל דהא כל ד' כוסות לריכי כל חד למילתיה, כלומר דאיכא נמי זכא הא דאין עושין מלות חבילות חבילות, הרי דלדבריהם לא אפשר למימר ז"ב על אחד מהני כסי כו', מ"מ כיון דלא אפשר באגפא אחרונה עבדין כסדרה הרשב"ם, וכמ"ש היעב"ץ, ואף דהיעב"ץ לאו דווקא אמרה, אן דידן סבירא לן דיברכס דוקא על כוס ד' קס).

ובעל סי' שרשי ה"ס, מוצא בחינה וחסדא (עמ"ס כתובות) ח"א דק"ב עור צ', שהיה נוסב ליקח כוס אחד נוסף ואומר עליו ז"ב, ושם היה מריקו לכוסות של המסובין בדרך מצינה לזכר הכא ולזכר הכא. וכע"ז כתב ציוסף אומץ סי' מ"ז, שיש מי שחורה, דכוסות ברהמ"ז של המסובין לא יהיו מלאים וכשיצרך ז"ב על הכוס יקח כוס זה שצריך עליו ז"ב וישפוך מעט בכל כוס של ברהמ"ז של המסובין, וזכא אינו מוסיף על הכוסות קע).

עו"ב ציוסף אומץ סי' מ"ז ה"ל, ששמע שהורה רב אחד, שיצרכו ז"ב על כוס מיוחד כמנהג שמצרכין ברהמ"ז על כוס אחד וז"ב על כוס שני, ושני הכוסות יהיו צינוניים, ושם יערה שניהם בתוך כוס גדול ושותהו, ונמלא דאינו מוסיף על הכוסות קעא).

קסט) ועיין בחזון עובדיה (להר"ע יוסף) סי' מ"ח עמוד רנ"ד, מש"כ לדחות דברי המשנת ר"א, ד"ל דגם הרשב"ם לא התיר אלא בכוס שני שאומר עליו ברכת אשר גאלנו, ובוה הרי אין הכוס מעכב כמ"ש בשו"ע אר"ה סי' תפ"ג, אבל בכוס ד' שהוא בא לומר עליו הלל, ומבואר שם באחרונים דברכת יהללוך אין לומר אלא על הכוס, י"ל דגם הרשב"ם מודה דחיישינן ביה משום אין עושין מצות חבילות חבילות.

ושם בעמוד רנ"ג הקשה עמ"ס המשנת ר"א דיברכס בכוס ד', דיש בזה חשש זרכה שא"צ כל שהפסיק בין ברהמ"ז לז"ב בדברים אחרים, ולכן אין נכון להניח הו"ב לכוס ד'.

אבל פשוט שגם המשנת ר"א לא נתכוון לומר שיברכס על כוס ד' אחר אמירת הלל, אלא כמ"ש לעיל מיניה ומובא לעיל בפנים, שנוטל תרי כסי ומברך על כוס ד' ד"ב ומניחו לממרי עליה הלל.

ובאגרות משה סי' צ"ה כתב, דלכאורה אינו מובן מה תיקנו, דעדיין יהיו שתי קדושות על כוס אחד, ד"ב והלל כו', ולכן לא נכון כלל לומר ד"ב על כוס רביעי, אלא יותר טוב לעשות כהד"מ או כהיעב"ץ דלעיל.

ויש אומרים דאפילו לאשר ברא לחוד צעין צי (יב) כוסות) (מ"כ מנהגים ישנים) באר הגולה

ק וברכת אירוסין וברכת חתנים

אומרים

ק כ"כ החומ' שם דרגילין
זה בלא זה כדאמרין
בכתובות דף ז' ע"ב
מברכין ברכת חתנים בבית חתנים וברכת אירוסין בבית אירוסין

באר היטב

(יב) כוסות. וכן ראוי לנהוג. ב"ח:

אוצר

ס"ק גז - ס"ק גה

הפוסקים

כוס. צעלי ארזים סק"ט ד"ה מיהו, כתב צחוק"ד, שג"ל דס"ל להרמ"ט מפא"ו סי' מ', דאע"פ דצ"ח טעונה כוס היינו כל ז"ב, אבל ברכת א"ב לחוד אינה טעונה כוס, וכמו שמחלק הרא"ש לענין עשרה [עיין ע"ז צסק"א]. וצפסקי הלכות ח"ג עמוד י"א כתב בפשיטות, דברכת א"ב אינה טעונה כוס, וביאר שם ביד דוד, שהרי דעת הרמב"ם דלכל א"ב אין הכוס מעכב, ואף הרא"ש שחולק וסובר שהכוס מעכב [עיין על כ"ז צסק"ד אות א'], נראה שמורה בברכת א"ב שאין ענינה ברכת חתנים רק לאפשי שמחה, אבל בשו"ע כתב להלריך צי כוסות גם לברכת א"ב, והג"ל כתבתי.

נה. וברכת אירוסין וברכת חתנים וכו'. דין זה הוא מתחום פסחים ק"ב צי ד"ה שאין, והוצא צצ"י כאן, ומטעם דרגילין זה בלא זה כו', וכמוצא צצ"ה"ג. וכ"כ בעור כאן, להריך כוס לכל אחת ואחת. וצצ"י הביא עוד מהרא"ש [פ"י דפסחים סי' ח'], דרבינו משולם (עג) הנהיג לעשות ברכת אירוסין ונשואין על כוס אחד, ולא דמי להא דאמרין [שם צפסחים] דברכה"מ וקידוש היום תרתי מיני נינהו, דהתם זה בא אחר הסעודה וזה בא לקדש היום (קעז), ור"ת אומר שצריך צי כוסות לפי שאומרים ברכת האירוסין [וברכת חתנים בבית חתנים קעז] כדאמרין בכתובות ז' צי], וגם לפעמים אדם מקדש אשה ונשאה לאחר זמן מרובה, ויש מקומות שנהגו לקרות הכתובה בנתיים [ולפסוקי מחכונות קעז], וכמוצא להלן בשו"ע], לכן לריך צי כוסות. וככל הג"ל ברא"ש, כתב גם בהגמ"י פ"ג דאישות אות ס', והוסף, דכן הנהיג מורו [מהר"ם מרענבורג] כר"ת.

וכבר כתב בן צש רש"י, צמחור ויטרי סי' תס"ט (עמוד תקפ"ח), שאלו לרי צמקוס שעושין אירוסין ונשואין יחד, מהו לצרך צ"א וצ"ג יחד, והשיב שימזוג כוס שני לברכת נשואין לפי שאין אומרים שתי קדושות על כוס אחד כו', וכדאמרין גבי קידוש וברכה"מ כו', והא דאמרין [שם צפסחים ק"ה צי] ש"מ תמני כו' ש"מ אומרים שתי קדושות על כוס אחד, ה"מ בלא אפטר שאין לו אלא כוס אחד בלבד. וכ"כ שם צסי' ת"ע (עמוד תקפ"ט) צש רש"י, שלא לצרך צ"ג על אותו כוס וכו'. והוצאו הדברים גם צסי' האורח (לרש"י) ח"ב סי' י"א וי"ד. וכתב שם צכערות המו"ל, שהוצא

עצמו, אלא מסתברא דעיקר מצוה היא לעשותו בכוס אחד הואיל מענין אחד הם כו', ואם גוהגין להפסיק ולהסתלק ולעסוק בענין אחר ואח"כ מברכין ברכת נשואין [עיין ע"ז להלן בשו"ע ושם באוצה"פ], זה יפה מכולם, אבל בזה אחר זה לברך ולשתות ולברך, אין זה נכון כל עיקר. גם במגן אבות (למאירי), שהיה ג"כ מפרובינצא) הענין החמישי, כתב נהגנו בכל גלילותינו מימות הגאונים והרבנים שהיו שם מימי קדם, שכל שהאירוסין והנשואין באים כאחד מברכים ברכת אירוסין וברכת נשואין על כוס אחד. ועיין עוד מדבריו בהערות הסמוכות.

ובארחות חיים ח"ב הל' קדושין עמוד ס"ו, וכן בכל בו סי' ע"ה כתבו, דכן המנהג ברוב המקומות לברכם על כוס אחד, ואפילו יש להם יין הרבה. ולא מצאנו באחרונים מי שיפסוק כדעה זו.

קעה) מלשון הגמ"י שבסמך בפנים.

גד. וי"א דאפילו לאשר ברא לחוד וכו'. כ"כ צסי' המנהגים (להרי"א טירנא) צמנהגי כל השנה, וכמלויין צפנים. וכן מצוה צחוק"ד, בארחות חיים ח"א הל' ברכה"מ סי' נ"ח. ודרכי משה כאן, הביא דברי המנהגים הג"ל, וכתב שלא ראה נוהגים כן ועוד להחמיר. וצצ"ח כאן כתב, דיש מקומות שנוהגין כך וכך ראוי לנהוג. והוצאו דברי הצ"ח, צח"מ סק"ד, צ"ש סק"ד, צא"ה"ט סק"ב, סידור תפלה זכה (כמנהג ליורנו) דק"ד ל' ודרי"ד צי, חופת חתנים סי' ע' אות י"ג, וערוך השולחן סעיף י"ח. וב"ב דאפילו לאשר ברא לריך צי כוסות, צמטה משה עמוד גמ"ה ח"ג פ"י, לזכר כאן וצמנהגים שצסוק א"ה סעיף ל', חכמת אדם כלל קצ"ט סעיף ז', סידור דרך החיים, קצור שו"ע סי' קמ"ט סעיף ג', סידור בית יעקב, ברכת הבית שער ס"ב סעיף י"ט, חולדות אדם (להרי"א שור) כאן, נתיבות השלום נתיב י"ט סעיף ו', ומשיב הלכה ח"א סי' שג"ז.

אולם ציס של שלמה פ"א דכתובות סי' כ"א כתב, דאפילו למאן דמזכרים א"ב כוסות, דוקא ל' ברכות שמאניו ז"ב בלא סעודה כגון תחלת נשואין [וא"כ אין להם שייכות לכוס ברכה"מ], אבל אשר ברא בלא אשכחן בלא סעודה אין לריך אלא כוס אחד, וכן עיקר.

וב"ב דלברכת אשר ברא לחוד נוהגים שאין לריך צי כוסות, הגם דכשמזכרים כל ה' ברכות נוהגים להלריך צי כוסות, בערך לחם כאן (דכן נוהגים צמארים), חיים שאל ח"א סי' מ"ד (דכן מנהג א"י ומארים), ישא ברכה (על רי"ו) דקט"ז ג' וצספרו סידור בית עובד דיני צ"ה אות כ"ד, פני ילחק (להרי"א אבולפיה) ח"א מערכת הברכות סי' ק"ד, ארץ חיים (על שו"ע) כאן, עברה המים חלק שיורי עברה מערכת ה' אות י"ז, נוח שלום (מנהגי נא חמון) סי' כ"ה, וחזון עובדיה (להרי"א יוסף) סוסי' מ"ח.

ולהסוברים דגם כשמזכרים כל ה' ברכות מזכרים אותם על כוס ברכה"מ ואין לריך כוס אחר, כתב צצ"ח אח אברהם סי' ע"א סקמ"ה, דכמהלוקת לענין ז"ב כך מחלוקת לענין אשר ברא, דחד טעמא הוא משום דאין עושין מלות חזילות חזילות כו', ומ"מ כל מקום לפי מנהגו. וכבר מצוה כן צמאירי כתובות צסוגיין.

ויש הסוברים דכשמזכרים רק ברכת אשר ברא לחוד אין לריך כלל (קעג) הוא רבינו משולם ב"ר נתן, ותשובתו בענין זה נדפסה בספר הישר לר"ת סי' תרכ"א, והוב"ד בהערה הסמוכה.

קעז) ובתשובת רבינו משולם הג"ל כתב, שאמר לפני רבינו אליהו [כנראה הכוונה לר"א ב"ר יהודה הצרפתי מפאריס], שאין מנהג במלכותנו [כנראה הכוונה לפרובינצא], בברכת אירוסין ונשואין כי אם בכוס אחד, חדתי בפניהם ובפני כל חכמי פאריס, ועשו כן מטעם יקנה"ו שהם ב' קדושות על ב' ימים ומאחר ששם קדושה על שניהם מחזיקין בקדושה אחת וחיברום בכוס אחד, ומסברא דתיקונם בכוס אחד, שאסור לאומרם ב' כוסות דקמברך בפה"ג ברכה שאינה צריכה, דאם איתא דשתי ברכות מענין אחד יכול לאומרן ב' כוסות, מאי היו דחוקין האמוראים לחלוק חד אמר ינה"ק וחד אמר ינה"ק, לברך הבדלה בפני עצמו וקידוש בפני

אומרים אותה על שני (יג) כוסות אפילו מקדש בשעת החופה

ונוכחין

באר היטב

(יג) כוסות. כלומר מנכין על כל כוס כפה"ג חבל ברכה אחרונה מברך פעם אחת על שני הכוסות אחר כוס אחרון:

אוצר

ס"ק נה — ס"ק נו אות א

הפוסקים

צ"ל הישר סי' תר"כ ותרכ"ג שהשיב אל רבינו משולם הנ"ל והוסיף שם עוד, ומה שכתבנו למה לא תיקנו צ' כוסות ביקנ"ז, הלא בכל התלמוד שמדבר בכוס בפסחים ובעירובין מוכח שצקושי מולאין כוס, כדמשני חוקלע ליה כוס וכו', וכל התקנות שתיקנו לפי רוב העולם ורוב אין להם כוס כדמוכח כולה שמעתין.

ובס' המנהיג ה"ל ארוסין ונשואין סי' קי"א כתב, דצפרובינאל אומרים ברהמ"ז ושבע ברכות צלוהו כוס עלמנו כו', חבל ברכת ארוסין ונשואין בודאי אין לאומן על כוס אחד כו', [וכתב ככל דברי ר"ת הנ"ל במחזור ויטרי], והוסיף עוד, דאין לדמותם ליקנ"ז, דהתם מעלות יו"ט ושבת קא חשיב, וקדושה ואדלתא חדא מילתא היא שהרי כבדלה עלמה מחזיר קדושה יו"ט וקדושה שבת, בין קדש לקדש בין קדש חמור לקדש הקל, וכבדלה היא לורך הקידוש, כך קבלתי בלפת משם ר"י. ובאבודרהם ה"ל ברכת ארוסין ונשואין (ד"ח ג'), הביא דברי סי' המנהיג ודברי ר"ת. וצרי"ו נכ"צ ח"ג, הביא דברי ר"ת ורבינו משולם הנ"ל, וכתב דראשון נראה עיקר, וכן ראיתי המנהיג בכל המקומות.

וב"ב דאין אומרים צ"ל וצ"ג על כוס אחד, ברוקח סי' שני"א ושני"ד, ראצ"ה פסחים סי' תקי"ג, תוס' שצמרדכי פ"י דפסחים, אגודה פסחים סי' ע"ד, עץ חיים (להר"י חזן מלונדון) ה"ל קדושין פ"י, ים של שלמה פ"א דכתובות סי' י"ז, מטה משנה עמוד גמ"ח ח"ג פ"א, פרישה ח"ה ח', ט"ז סק"ז, וערוך השלחן סעיף ח' קעט).

נו. על שני כוסות. א. אם צריך לקחת שני כוסות נפרדים, או דאפשר גם לחזור ולמזוג את הכוס הראשון. כתב

קדושין וגמר קדושין הוא כו', ועוד שהרי בכל מקום נוהגים לסדרם בברהמ"ז על כוס אחד כו' [עיי' ע"ז בסקמ"ח וסקנ"ב], וכ"ש שב"ח חלוקות מברהמ"ז יותר משל ב"א כו', אלא שהדברים ברורים כשיטתנו כל זמן שיהיו הארוסין והנשואין בזמן אחד כמנהג שלנו. וכעין כל הנ"ל כתב גם במאירי כתובות בסוגיין, ובקצרה גם בפסחים שם.

קעז) במאירי כתובות בסוגיין וכן בספרו מגן אבות הענין החמישי כתב, דגדולי צרפת כתבו עוד בטעם שאין לסדרן על כוס אחד, מפני שהחופה דבר אחר הוא דהא אישתי בה קטלא מסקילה לחנק ומדאישתני קטלא אישתי דינא, [על המשקל שאמרו בכתובות ס"ה א' אשתני גופא אשתני קטלא], ואין הדברים נראים, שהרי משבת ליו"ט אשתני טפי, דמלאכה בשבת בסקילה וביו"ט בלאו ולא אשתני כסא כו' [ר"ל דאעפ"כ אומרים קידוש הבדלה על כוס אחד].

קעח) במסכת סופרים פ"ט הל' י"א איתא לענין ברכת קידוש החודש, דמברך ברהמ"ז כו' ומביא כוס אחר כו', וכן אתה אומר בברכת חתנים ובברכת אבלים לפי שאין אומרים שתי קדושות על כוס אחד. ועיי' בסקמ"ח דכמה ראשונים הביאו דברי המסכת סופרים הנ"ל, לענין ברהמ"ז וברכת חתנים שלא לאומרים על כוס אחד.

קעט) ועיי' בעצי אורים סק"ח, שכתב דבתוס' [הנ"ל] משמע דב"א וב"ג גם רבינו משולם מודה, ולא נחלק אלא בברהמ"ז ושבע ברכות, וברא"ש משמע דרבינו משולם גם בזה פליג, והאריך שם להסביר טעם הדבר. [אבל בתשובת רבינו משולם הנ"ל בהערה קע"ד, הרי איתא להדיא דגם בזה פליג].

שהוצא גם באיסור והיתר סי' שי"ח ושכ"א, וצלקוטים שצסו"ם הפרדס (לרש"י) דני"ט ע"ב.

ובאוצר הגאונים כתובות ז' צ', הביא מהלכות פסוקות שכתב סי' ז' דרך, בין תשובות רב נטרונאי, ומסי' האשכול כתיי ה"ל ברכת חתנים, שכתב, לצרך ברכת ארוסין על כוס אחד וצ"ג על כוס אחר, אם אפשר ויין מלוי להם שפיר דמי, ואם אי אפשר מברכין לכולם על כוס אחד ואין צרך כלום. וכ"כ בארחות חיים ח"ג ה"ל קדושין עמוד ס"ז ובכל זו סי' ע"ה, צ"ש רב נטרונאי גאון, דאם אין יין מלוי כל כך אפשר לצרך צ"א וצ"ג על כוס אחד. [ועיי' עוד מדברי הארחות חיים והכל זו הנ"ל, בהערה קע"ד]. ומתשובות הגאונים מהדורת רמ"ק סי' י"ה, הביא שם באוצר הגאונים, שכתב ושאלתם מי שלא היה להם חבל כוס אחד של יין ויש להם שתי ברכות של ארוסין ושל נשואין, אם יכול לברך שתי ברכות על אותו כוס, אם אין שם חבל הוא יברך עליו ואין צריך כלום.

ובפאר הדור סי' ע"א כתב, אלו שמברכים ברכת ארוסין על כוס אחד וצ"ג על כוס שני כהלכה עשו, וכך היו עושים המיד בעירנו צמערב, ואם צרכו שתיים על כוס אחד אין צרך כלום. וכ"כ להלן שם, דמברך שבע ברכות על כוס אחר או על אותו כוס.

ובשם ר"ת, כתב במחזור ויטרי סי' תס"ט, שהשיב דלא יתכן לעשותן בכוס אחד, חדא שנתקנו צ"ג מקומות זה צ"ג הארוסין וזה צ"ג הנשואין קעז), ועוד זה אסור צמועד וזה מותר צמועד, וזה צסקילה וזה צחנק קעז), ועוד אמרין צמסכת סופרים דאין עושין ברכת ארוסין ונשואין בכוס אחד לפי שאין אומרים שתי קדושות על כוס אחד קעח). ודברי ר"ת הנ"ל נדפסו ביתר אריכות

קעז) במגן אבות (למאירי) הענין החמישי, אחר שכתב דמברכים ב"א וב"ג על כוס אחד, כתב עוד, דכשראו התלמידים כן נעשו מתמיהים עלינו מחא דמברכים ברכת חתנים בבית חתנים וברכת ארוסין בבית הארוסין, וכן מדין מצות חבילות חבילות, גמתי להם הוי יודעים שבימי רבותינו היה מנהגם לקדש בשעת שדוכין וליתן זמן כפי המונהג כו', ואמרו ע"ז מברכין ב"ח בבית חתנים ר"ל במקום שנכנסה לחופה, אבל בבית הארוסין ר"ל בשעת קדושין אין מברכין ז"ב אלא ברכת ארוסין לבד אחר שאינה שעת חופה, וזהו שהקדימו ברכת חתנים לברכת ארוסין, כלומר מברכין ז"ב בשעת החופה אבל לא בשעת ארוסין, ואם ללמד שאין מברכין אותן כאחד, היה לו להקדים ב"א והול"ל מברכין ברכת ארוסין בבית ארוסין וברכת חתנים בבית חתנים, וכן אמרו בברייתא אחרת מברכין ברכת חתנים בבית חתנים ר' יהודה אומר אף בשעת ארוסין מברכין ברכת חתנים כלומר שביהודה נהגו לייחד החתן והכלה בשעת ארוסין כו' ומתוך כך תקנו לברך ז"ב אף בשעת ארוסין אחר ב"א מיד כו', ואין ספק שעל כוס אחד היו מסדרים את הכל, וכן הדין בכל מקום שנהגים כן להיות הארוסין והנשואין כאחד, שעושים כן, שלא אמרו בשינוי מקום ובשינוי כוס אלא לפי הרגיל בזמנם שהיו מקדשין בזמן אחד ובבית אביה וגושאים בזמן אחר ובבית הבעל, אבל כל שהדבר נעשה כאחד אף הוא נעשה על כוס אחד כו', ומה שהם באים לחלקם על כוס אחר משום חבילות חבילות, אין זה כלום, מידי דהוי אקדושה ואבדלתא שמסדרים אותם על כוס אחד ומפני שקידוש והבדלה שניהם באים לענין אחד והוא קדושה שבת, ואף קדושין וחופה שניהם לדבר אחד נתכוונו ואין לחופה שום עיקר בלא

אוצר

ס"ק נ"ז אות א - ג

הפוסקים

הנ"ל, וכן מדברי הפוסקים שבסקנ"ז אות א', נראה בפשוט דאין צריך לזה, כיון שמפסיקין צנייהם].

ובמקום שנוהגים לזכור הפסק בין ברכת ארוסין לנשואין. כתב בתשובת חכם אחד בסם חיי סי' נ', דמדברי התוס' בפסחים ק"ג צ' סוד"ה רב, שכתבו דכוסות של ארוסין ונשואין צריך לברך אחר כל אחד על הגפן, מצוה דלריך לומר צפה"ג על כל כוס מדהלכיה נומר על הגפן על כל אחד, ולכאורה זה סותר דצריכה שאלמו גבי צרה"מ וברכה נשואין דאין אומרים צפה"ג אלא על כוס ראשון [כמצוה צה"כ], אך לריך לחלק בין היכא דיש הפסק צנייהם נכשין הפסק, דגבי צרה"מ ונשואין אין צנייהם הפסק לכן אין לומר רק פעם אחת צפה"ג, אבל גבי ארוסין ונשואין דאף במקום שעושין שניהם יחד מפסיקים צנייהם צקריאת הכחוצה לכן צריך ברכה אחרת כו', נמצינו למדים דהיכא שעושין ארוסין ונשואין ציחד אף שנהגו לאומרים צ' כוסות וכמ"ש צשו"ע, עכ"ל

כיון שאין נוהגים להפסיק צנייהם צקריאת הכחוצה, נראה דלכונ"ע אין מצרכים צפה"ג אלא על כוס ראשון בלבד דומיא דצרה"מ ונשואין, ואין אומרים על כוס שני אלא ששה ברכות, ואף אם יראה נומר על הגפן אחר כוס ראשון ולחזור ולברך צפה"ג על כוס שני, לאו כל הימנו להצית ברכות ולהזכיר שם שמים לצטלה, והעושה כן עושה בידו כו', ולכן עוז לעשות הדבר ע"י שני ש"ל אחד יברך ברכת ארוסין על כוס ראשון והשני יברך ברכת נשואין על כוס שני כו', וכן ראיתי מעשה בחתונה שנמצא שם הרב אברהם די צוען, וגער בחזן שלא יברך הוא לבדו צ' הכוסות אלא יתן הכוס השני לאחר לברך עליו וכן עשה, ונמצאו שם רבים מחכמי הזמן הוזהר יחודו לדבריו. ובתשובת המחבר שם, אם כי שקו"ע הרב דצרי, מ"מ הסכים עמו לדיוא.

ובזכור לאברהם (להר"א חלק"ע) ח"צ אות צ', הביא מסקנת הסם חיי הנ"ל, דמקומות שאין מפסיקין צקריאת הכחוצה בין ברכת ארוסין לברכה נשואין, יש לעשות הדבר ע"י צ' חזנים ויברכו כל אחד צפה"ג, וכתב דנראה דה"ע שאין פוער אחד את חברו כמו צרה"מ וצ"ח שאחריו, כיון דהם עומדים ויין צ' הסיבה או ישיבה כמ"ש צא"ה סי' רי"ג. וסיים שם, דלדין דנוהגין להפסיק, אין ספק דלריך צ' פעמים צפה"ג אף בחזן אחד.

ג. לנוהגים ששותים כשיעור משני הכוסות של ברכת ארוסין ושל ברכת נשואין, האם צריך לברך ברכה

אחרונה על כל כוס לחוד. צתוס' פסחים ק"ג צ' סוד"ה רב, כתבו דאחר צ' כוסות של ארוסין ונשואין, נראה דלריך לברך אחר כל אחד על הגפן. וכ"כ בהגמ"י פ"י דאישות אות ג' צשם אביאסף, דברכה על הגפן מצד על שניהם לאחרים אם שתי רביעית דהוי הפסק, כן נ"ל. וכ"כ במדרכי כתובות סי' קל"ג, דנראה לראצ"ה שברכה על הגפן מצד על שניהם לאחרים דהוי הפסק. והוצ"ד דדרכי משה וצ"ח כאן.

וכבר כתב כן במחזור ויטרי סי' תס"ט עמוד תקפ"ח, צשם רש"י, דלאחר ששת המצד כוס ראשון דארוסין לריך לברך אחריו

עג הגפן. אלא שמפני העורה ותמיהת צ' אדם נמנעו מלעשות כן. ומוצא גם בספר האורה ח"צ סי' י'. וכתב שם המו"ל, שהוצא גם צאיסור והיתר סי' ש"י וצלקוטם צצסו"ס הפרדס דנ"ע ע"צ.

אולם עצה"ע סק"ג, שמצד פעם אחת ברכה אחרונה על שני הכוסות אחר כוס אחרון. והוא מלשון הח"מ סקט"ו. וכבר כתב כן צים של שלמה פ"א דכתובות סי' י"ז, שנראה צעניו דלא גרע מד' כוסות [של פסח], לאותן שמצרכים על כוס אחרון ותו לא. וצבירך את אברהם סי' ע"א סק"ג כתב, שלא ראה נוהגים לברך ברכה אחרונה על כוס ראשון של ברכת ארוסין, והדין עמם, דלא מצינו הסח הדעת שזקק לברכה אחרונה, אלא לברכה ראשונה

על

כתב צלקוטם מהר"ח סדר נשואין דקל"ג ע"א, דיש מקומות שנוהגים שני כוסות אחד לברכה ארוסין ואחד לברכה נשואין כו', וצמדיוחיו אין נוטלין רק כוס אחד ומוציגים אותו תחילה לברכה ארוסין ואח"כ מוציגים אותו שנית לברכה נשואין. גם צשלחן העזר סי' ח' סעיף ג' צשמלה לצ' סק"ו כתב, דצרה"מ מוכה שהיו נוהגין ליקח צ' כוסות כו', וכ"כ צמהר"ס מ"ן סי' ק"ע וצחופת חתנים, אכן מנהגינו צמדיוות אלו שאין נוטלין רק כוס אחד וכו', אבל צודאי החיוצ למצוג שנית אע"פ שהוא מלא עדיין ולא חסר רק מעט, מאחר שנפגם ע"י השתיה אחר ברכת ארוסין.

וכבר מצוה כן דאין לריך להציא כוס שני רק שחזר ומוצג את הכוס הראשון, צמחזור ויטרי סי' תס"ט (עמוד תקפ"ז) צשם תשובות רש"י, שכתב, דאחר ברכת ארוסין שותה וחוזר ונותן יין ומצד ברכה היין ושם ברכות של נשואין קצט"ו.

ב. אם מברכים בפה"ג שתי פעמים. צה"מ סקט"ו כתב ע"ד השו"ע צזה, כלומר מצרכין על כל כוס צפה"ג. וכ"כ צפרישה אות ח', דמצרכים צפה"ג לכל כוס צפני עלמו, משום שאין עושים מצות חבילות חבילות כו', וגם משום שמפסיקין צנייהם. וצערך צשלחן סעיף ח' כתב, דמצרכים צפה"ג על כל כוס צפ"ע דאין להם שייכות זה לזה, ועוד דמפסיקין וכו'.

וכבר כתב כן צשם רש"י, צמחזור ויטרי סי' תס"ט עמוד תקפ"ז, מעשה צחתן שעשה ארוסין ונשואין ציחד וצירך המצד צפה"ג וברכה ארוסין ושתי, והציאו לו כוס אחר לברך ברכה נשואין ושתי ולא אמר צפה"ג, והחזירו ר', ושאלו לר' מה עטם שהרי צירך מתחילה צפה"ג עם ברכת ארוסין כו' ולא אמר צנייהם על הגפן ועל פרי הגפן כו', והשיב ר' שאני סועד דקצט סעודתיה אבל האי לא קצט, דברכה ארוסין לחוד וברכה נשואין לחוד, ונשואין הוא דחקון רבון צצט ברכות וצלא צפה"ג אינו אלא שם, לפיכך חייב לברך צפה"ג כוס נשואין. וכ"ה צספר האורה ח"צ סי' י'. וכתב שם המו"ל דהוצא גם צאיסור והיתר סי' ש"י וצלקוטם צצסו"ס הפרדס דנ"ע ע"צ. וכן הוצא צקל"ה צארחות חיים ח"צ ה"ל קדושין עמוד ס"ז. וכ"כ צשם רש"י דמצד צפה"ג שני פעמים, צהגמ"י פ"י דאישות אות ג', וצמדרכי כתובות סי' קל"ג הוצא דדרכי משה אות ו'.

וכתב צסידור דרך החיים סדר קדושין סעיף ו', וכן צסידור צית יעקב, שהחתן והכלה יכוונו ללאת בברכה היין. ועיין צארץ צ' (להר"א פראמר) צהמטה דף מ"ז ד', שילא לחדש, דנכון ללמד למצד ברכת ארוסין שיכוון צפירות שלא יפוער את החתן והכלה צברכה צפה"ג רק לצ' כוס זה ולא על כוס השני, כדי שהמצד ברכת נשואין יעטרך עוד הפעם להוציא בברכה צפה"ג על כוס השני. [עיין שם מה שהאריך צזה. אולם מדברי הפוסקים

קצט*) אלא דמבואר שם עוד, דצריך להריק את הכוס הראשון כולו ואח"כ לחזור ולמוג, שכתב להלן שם (בעמוד תקפ"ח), הרוצה לעשות ארוסין ונשואין יחד, אומרים לו שתה מה שנשאר בכוס וימוצג כוס שני לברכה נשואין. וכ"כ שם בס' ת"ע (עמוד תקפ"ט), יאמר ברכת ארוסין וישתה ויקדש והשאר "ישפור" וימוצג בו עוד ויברך עליו ו' ברכות. ונדפסו הדברים גם בספר האורה ח"ב סי' י"א וי"ד, וכתב המו"ל שם שהובא גם בס' איסור והיתר סי' ש"ח ושכ"א, ובלקוטם שבסו"ס הפרדס דנ"ע ע"ב. וכן מבואר בספר הישר לר"ת סי' תר"כ, שכתב בתוה"ד, מציגת כוס שני ושפיכת כוס ראשון ושתייתו וכו'. גם בעץ חיים (להר"י חזן מלוגדריץ) ה"ל קדושין פ"ו כתב, ימוצג כוס אחר שאין מברכין על שיוור כוס ראשון. ולא מצאנו באחרונים שיביאו זאת לדיוא.

(ונוהגין להפסיק ביניהם בקריאת הכתובה) (כ"כ התוספות והאשירי):

י"א

אוצר

ס"ק נו אות ג — ס"ק נו אות ב

הפוסקים

ובמרדכי כתובות ס"י קל"א כתב, דלראשונה נראה דברכת על הגפן מצדך על שניהם לאחריהם [עיין ע"ז בסקני"ז אות ג'], והוי הפסק (ק). וכ"כ בהגמ"י פ"י דאישות אות ג' בשם אביאסף.

ועיין במהרי"ל הל' נשואין, שכתב (אחר שהחתן נותן לה הקדושין, לפני שאומרים ברכת נשואין), דמהרי"ל לא היה מקפיד לקרוא הכתובה ולא התנאים [אחרונים שעושים בשעת החופה], רק קבל קנין.

ובנהר מצרים ענין חופת חתנים אות י"ב, כתב כן להדיא לענייננו, שבמקרים אין נוהגים לקרות הכתובה כלל, וא"כ אין כאן הפסק בין ברכת ארוסין לנשואין כמ"ש הרמ"א, אולם הקנין שקונין מהחתן והכלה על תנאי הכתובה יספיק להיות הפסק בין ז"א לנשואין אפילו לדעת הרמ"א, כי כל ענין ההפסק אינו אלא מהיות עובד כי לדינא אין לורך שום הפסק כלל וכמ"ש בשו"ע שם.

ובבנפת הגדולה הגה"ט אות י"ז, ומוזא ג"כ בצאה"ט סק"ג, כתב, דבשעת ניהגים לקרות הכתובה קודם ברכת ארוסין ונשואין, ומפסיקין בקדושין בין ז"א לז"א. והוצא בסידור בית עובד דיני ז"א אות א', דלנוהגים לצד ז"א קודם הקדושין, הא איכא הפסק בין שתי ברכות, מעשה הקדושין.

ובגוה שלום (מנהגי נא חמון) ס"י ל"א כתב, דפס העירה אין נוהגים לקרות הכתובה ומפסיקים בין כוס א' לשני ע"י נתינת הקדושין והקנין שקונין מהחתן והכלה על תנאי הכתובה, וכ"כ הרמב"ם בשו"ע ס"י ח' וז"ל, גדולי החכמים צעירנו מצרכים תחילה ז"א וכו' ונותן לה הקדושין ומציאים כוס אחר ומצרכים ז"א עכ"ל, ואנו מוסיפים גם לעשות הקנין בין ז' הכוסות כאמור.

ובזכור לאברהם (להר"א חלקע"י) ח"ב אות ז', כתב כן באלמון ואלמנה שבמדומה שאין קורין כתובה כלל, עכ"ז כיון דמפסיקין בין ז"א לז"א בקדושין וקנין סודר ושבוש, ודאי דהוי הפסק.

ב. כשאיש אחד מברך ברכת ארוסין וגם ברכת נשואין, האם צריך שהוא דוקא גם יקרא הכתובה או שאין קפידא כשאיש אחר יקרא אותה. כתב בשלחן העזר ס"י ח' סעיף ג' בשמלה לז"א סק"ב, דבמהר"ם מיינן ס"י ק"ט מוזאר דהמצד קורא הכתובה, והעט אפסר מאחר דקריאת הכתובה הוא משום להפסיק בין ז"א לז"א, כדי לצד צפ"ג שנית צ"ג אות המצד גופיה, אולם דמ"א לא נקט דהמצד דוקא קורא הכתובה, ונראה דלא קפיד על קריאת המצד דוקא, וכ"כ אם אחר קורא הוי הפסק, דהא למנהג מקומות אחרים אפילו הקדושין הוי הפסק כמ"ש בצאה"ט סק"ג מהב"ש, והקדושין הרי החתן עושה ולא המצד כו', וזוהי דאפילו קורא אחר ג"כ הוי הפסק, ויש מקומות דכדי להרבות כיבודים מכבדים לאחר לקרות הכתובה, דאין קפידא אפילו אם המסדר מצד ג"כ וכו' אם אחר מצד ז"א וכו', ונדע לי שהגאון מהר"י דיסקין מירוש"ה היה מסדר קדושין וז"א נותן לאחר לקרות הכתובה, אכן עפ"י רוב המסדר קורא גם הכתובה, וכ"כ בסידור דרך החיים סדר הקדושין סעיף ה' דהמצד קורא את הכתובה.

שם

(ק) כך הובאו דברי המרדכי בב"ח כאן, אלא שהב"ח כתב ע"ז דלא נהגו כן רק לקרות הכתובה. ובהגהות הרמ"א שבמרדכי כתוב, "דהוי הפסק במקום זה". וכ"ה בהגמ"י המובא בפנים.

על מה שרואה לכול ולשתות אחר שעשה הסם הדעת, כמו שכתבתי בס"י קט"ט סעיף א'.

וכתב בערוך השלחן סעיף ח', דלדידן אין נפק"מ בזה, כי אין המנהג אצלנו שהמצד ישתה אלא החתן והכלה עומעין מעט [כמבואר בצאה"ט ס"י ל"ד סק"ג אות ז']. וכ"כ בשלחן העזר ס"י ח' סעיף ג' בשמלה לז"א סק"א, דלדידן דאין המנהג אצלנו שהמצד ישתה אלא החתן והכלה עומעין מעט וכו', א"כ אין כאן ברכה אחרונה כלל.

נו. ונוהגין להפסיק ביניהם וכו'. א. מקור וטעם המנהג להפסיק בקריאת הכתובה, ומנהגים שונים של אופני הפסק אחרים. מקור מנהג זה הוא בתוס' וצ"ח"ש כמלויין בפנים, והוצאו צ"י כאן, דבתוס' פסחים ק"ב ז' ד"ה שאין, כתבו בין שאר הטעמים שאומרים ברכת ארוסין וברכת נשואין על שני כוסות, דנהגו לקרות כתובה בינתיים והוי הפסק ולכך מתכוונים. וצ"ח"ש פ"י דפסחים ס"י ח' כתב, ויש מקומות שנהגו לקרות הכתובה בינתיים, הלכך נריך שני כוסות. ודרכי משה אות ו' הביא כן מהמרדכי צ"ח"ש דכתובות, ויש נוהגים להפסיק ביניהם בקריאת הכתובה. והמרדכי הוא צ"ח"ש קל"ב, וכתב שם, דכך כתב בשו"ע רש"י. והוצאו דברי המרדכי ה"ל בשם רש"י, בים של שלמה פ"א דכתובות ס"י י"ז וצ"ח"ש כאן. ובהגהות מיימוניות פ"ג דאישות אות ט', כתב כן בשם ר"ת, מנהג אבותינו תורה, שנהגו לקרות הכתובה בין ברכת ארוסין לברכת נשואין ולהפסיק מתכוונים. וכתב בשו"ע מהר"ם מיינן ס"י ק"ט דקכ"ה עור ז', ומוזא בנחלת שבעה ס"י י"ב מחודשים אות ד', וצאה"ט סק"ג, דהעט שקורין הכתובה כדי להפסיק קל"ה, משום ברכת היון שמצרכים עוד הפעם צפ"ג על כוס ברכת נשואין. וז"ל של שלמה פ"א דכתובות ס"י י"ז כתב, דנהגו לקרות כתובה בינתיים, כדי לצד כל אחת לצד על כוס לאפוקי נפשיהו מפלוגתא [אם מצרכים שניהם על כוס אחד או לא]. ובערוך השלחן סעיף ח' כתב, דמפסיקים בקדושין שמקדש אחר ברכת ארוסין, ורש"י הנהיג לקרות הכתובה אחר הקדושין, כי הוי דליהוי הפסק גדול בין ז"א לז"א, וכן המנהג פשוט אצלנו.

ובכר מלאנו לרש"י ור"ת עלמס ועוד ראשונים שכתבו להפסיק בין ברכת ארוסין לברכת נשואין, אלא שלא הזכירו קריאת הכתובה רק אופני הפסק אחרים. במחזור ויערי ס"י ת"ע עמוד תקפ"ט כתב בשם רש"י, אחר ברכת ארוסין יכנסו לחופה וישוררו לפניהם, נשמעים משם צעלי אסיפה או לסעודת ארוסין או לשום הפלגה, שלא לצד ברכת נשואין על אותו כוס כו', ולאחר זמן יאספו שנית ויצאו כוס שני ויצדק עליו ז"א. והוצא גם צ"ח"ש האורח ח"ב ס"י י"ד, וכתב שם בהערות המו"ל, שהוצא גם באיסור והיתר ס"י שכ"א.

ובתשובת רבינו משולם ב"ר נתן שצ"ח"ש הישר לר"ת ס"י תרכ"א, אחר שכתב ד"ה לצד ז"א וצ"ג על כוס אחד משום דהוי ברכה שאינה נריכה [וכמוצא בהערה קע"ד], כתב עוד, דאם נוהגין להפסיק ולהסתלק ולעסוק בענין אחר ואח"כ מצרכין ברכת נשואין, זה יפה מכולם.

ור"ת שם בספר הישר ס"י תרכ"ב כתב, מנהג נאה שהנהיגו רבינו שלמה דורו, להסתלק ולהתעסק בשום דבר לעשות הפסק בין ברכת ארוסין לנשואין, כמ"ש במחזור שתיקן ר' שמחה [ויערי] וכו', ולדידן מזיגת כוס שני ושפיכת כוס ראשון [עיין ע"ז בסקני"ז אות א'] ושהייתו הפסק.

ביאור הגר"א

[כח] י"א שאם כו'.

תוס' דסוכה כ"ה ב'

ד"ה אין כו' :

י ר [כח] י"א שאם החתן יוצא מחופתו אפילו כלתו עמו והולכים לאכול בבית אחר אין אומרים שם ברכת (יד) חתנים

באר הגולה

ר טור בשם אביו הרמ"ע

והני

באר היטב

(יד) חתנים. ועשיו מזכרים ז' ברכות אפילו במקום דלא היה החופה. פ"ז ומהר"ל מפר"אג וכ"כ הר"ן ועיין כנה"ג דף ל' ע"ב סכ"ז:

אוצר

ס"ק נח אות א

הפוסקים

טע"ף י. נח. שאם החתן יוצא מחופתו וכו'. א. מקור ומעם הדין, ודעות הפוסקים בזה. דין זה הוא מהטור כאן, שכתב דאין מזכרים אלא במקום חופה. וכתב צ"י, דכן כתבו התוס' והרא"ש והמרדכי צ"ב דסוכה דף כ"ה ב', אלא דקאמר התם חתן והשועבדין וכל בני החופה פטורין מן הסוכה משום דבעי למיחד, וליכלו וליחדו בסוכה, ואין שם חתן חופה, משמע מכאן דאם החתן יוצא מחופתו ואפילו בלתי עמו והולכין לאכול בצית אחר, אין מזכרין שהשמחה צמנונו ולא ברכת חתנים כיון שאין שמחה אלא בחופה כו' (קפא). והמרדכי הוא בס"י תשד"מ, וכתב כן בשם האור זרוע. והוא צ"ח ח"ב סי' רל"ט. והוסף, שכבר היה מעשה שהיו סועדים החתן ושועבדין שלא במקום החופה, ולא הניחם רבינו יצחק צ"ח אברהם לברך שבע ברכות, והביא ראיה משמעתין. והוציא דברי האו"ז הנ"ל, גם בהגהות הרא"ש פ"ב דסוכה סי' ח', ובריקאנטי סי' רל"ג קפב). וכ"כ שאין מזכרין ברכת חתנים אלא בחופה, בחידושי הרשב"א (ירושלם תשל"ג) וחיידושי הרא"ה בכתובות ז' ב', ולרור החיים (לתלמיד הרשב"א) עמוד קע"ה. ובחיידושי הרמב"ן (שנדפסו בתוך חיידושי הרשב"א) שם כתב, שמעתי שאין לברך צ"ח אלא בחופה.

גם בחידושי הריעב"א בכתובות בסוגיין כתב, והיו יודעים שאין מזכרים צ"ח אלא במקום חופה, כדאמרינן במ"י סוכה אין שמחה אלא במקום חופה וכו'. ובחיידושי עמ"ס סוכה (שנדפסו בתוך חיידושי הרשב"א) שם, כתב ג"כ מחילה דמכא שמעין שאין אומרים צ"ח אלא בחופה, והוסף עוד, דאפילו באותה חצר עומה אין מזכרים קפב). אלא שהביא שם גם דעת החולקים וכדלהלן.

והטור, אחר שכתב שאין מזכרין אלא במקום חופה, כתב עוד בשם אביו הרא"ש, שצריך לדקדק מה נקרא חופה, אם המקום שמזכרים ברכת נשואין דהיינו תחילת נשואין כו', או אפשר לומר כך, שלפעמים מזכרים אותה ברחוב העיר כשהם מרובים, אלא מקום עיקר ישיבת חתן וכלה קרי חופה ולא במקום העשוי לאקראי בעלמא, ושם מזכרים ברכת חתנים כל ז', ונוהגין באשכנז שעושים אפריון למושב החתן והכלה והוא נקרא חופה ושם מזכרין. ואם יצא לאכול בצית אחר ודעתו לחזור אח"כ לחופתו אין מברך שם ז"ב, אבל אם הולך לגמרי לצית אחר וכל החצורה עמו ונעשה אותו הצית עיקר גם שם נקרא חופה

קפא) וכתבו עוד שם, דבכתובות ז' ב' נמי אמרינן מברכין ברכת חתנים בבית חתנים, משמע דוקא במקום חופה שהוא בית החתנים, ומיהו אין ראיה משם, דדילמא לאפוקי מדרב יהודה קא אתי דאמר אף בבית הארוסין מברכין אותה.

קפב) בריקאנטי שם כתוב: פסק ריא"ז. וכנראה הכונה: פסק ר"י או"י. וכן הביין בהקדמת המעשה בצלאל על הריקאנטי.

קפג) וכ"כ בר"ן שם לדעת התוס' הנ"ל, ומובא בב"י כאן, דמשמע דאפילו באותה חצר עצמה אין מברכים. והוכחתם, דהרי חתן והשועבדין פטורים מן הסוכה אע"פ שהסוכה באותה חצר שדרים בה, כמו שביארו שם לעיל מיניה.

ומזכרים שם ברכת חתנים. ודברי הרא"ש הם צ"ב דסוכה סי' ח', וכתב צ"י, דכן כתבו גם התוס' והמרדכי בפרק הנ"ל. גם ברבינו ירוחם נכ"צ ח"ב, כתב שאם החתן יוצא מחופתו וכלתו עמו והולכין לאכול בצית אחר מזכרים שם צ"ח, כי לעולם במקום עיקר מושב החתן והכלה נקרא חופה, והא דאמרינן וליכלו וליחדו בסוכה א"ל אין שמחה אלא בחופה, הכי פירושו, כיון דאין דעתו להניח החופה אלא כדי לאכול בסוכה ואח"כ חוזר לחופתו נח"א קפב), אבל אם הולך לגמרי לצית אחר הוא וכל חצורתו ועושה אותו צית עיקר, גם שם נקרא חופה ומזכרין שם צ"ח. וב"ב בס' המנהגים (להר"א עירנא) במנהגי כל השנה, שאם יצאו החתן והכלה לסעוד בצית אחר ועושין אותו צית עיקר ולא אקראי מזכרין ז"ב.

ועיין בפחד יצחק ערך צ"ח כל שבעה דס"ב א', דהיה מעשה בפירארא בחתן כהן שצ"ק מתה אשה שהיתה באהל אחד עם החתן והולך לאחת מן החופה ולברך ברהמ"ז בצית אחר, ושאלו את המורים אם יצרכו ז"ב בצית החופה אשר שם הכלה, או בצית החתן אשר יצא מחופתו בלא כלה, או אם יצרכו צעני המקומות, או שיוכלו הכלה חוץ לחופה עם החתן ויצרכו שם, או לא יצרכו צ"ח כל עיקר, והסכימו רבני הישיבה הכללית לברך צ"ח באחד מן הצתים אשר שם החתונה אפילו לא יהיה צית החופה ממש, ושם תהיה הכלה, ולא יצרכו צ"ח בצית החתן אשר הלך לו באהל אחר, וכן נעשה. וע"ע בדבר משב המוצא צאות ד'. ובשובע שמחות פרק א' סעיף י"ז כתב, דכן מנהג הספרדים בירושלם, שלא לברך רק בצית החתן, אח"כ דעת החו"כ להשאיר שם עד סוף ימי המשחה, וכפשטות דעת המחבר כפי הוספת הרמ"א. וכ"פ בשערי עזרא (להר"ע צלרי) סי' ק"ה.

ובתב צ"ח רד"ז ח"ד סי' רמ"ע (אלף ש"כ), דהגם שאין מזכרים אלא במקום חופה, מ"מ אם יצאו החתן והכלה מצית חופתם לאכול בצית אחר מפני שצית החופה קטן מהכיל הקרואים, מזכרים שם ז"ב, לפי ששם הוא עיקר השמחה.

עו"ב שם הרד"ז, דעוד מסתברא ליה, שאין הדברים אמורים אלא בשאר בעיודות, אבל בסעודה ראשונה כיון שהחתן והכלה והשועבדין שם, שם עיקר השמחה ומזכרים ז"ב, והר"ן [המוצא להלן] כתב שנוהגין לברך צ"ח בכל אחת מצתי החתונה כל זמן שהחתן או הכלה הם שם ומ"מ יש לחוש לדברי צעלי התוס', [הרי דעת הר"ן שגם בסעודת החתונה שהיא סעודה ראשונה אין מזכרים אלא במקום החופה לדעה ז'], והנראה לע"ד כדצ"ח.

אולם יש חולקים על כל עיקר שיעה זו. עצה"ט סק"ד, דהר"ן כתב שמזכרים ז"ב אפילו שלא במקום חופה. והוא צ"ח סוכה שם, ומוצא צ"י כאן, דאחר שכתב דהשמחה צמנונו אומרים אפילו שלא במקום חופה [עיין ע"ז צאות ג'] כתב עוד, דכיון שכן י"ל דאפילו שלא במקום חופה מזכרין צ"ח, דהא ברכה אע"ג דמשום שמחה קא אחיה לא תליא בחופה, והכא הכי קא אמרינן "דעיקר" שמחה ליתא אלא בחופה, וכך נוהגים היום לברך צ"ח בכל אחת מצתי החתונה כל זמן שהחתן או הכלה הם שם. אלא

שס"ס

קפד) וכ"כ גם הרא"ש הנ"ל בתור"ד, שאין להביא ראיה מהא דסוכה.

אוצר

ס"ק נח אות א

הפוסקים

לפרש גם דברי המרדכי והגה"א בשם רבינו יצחק צ"ח אברהם, במעשה שהיה החתן ושוכניו שועדים צבית אחר שלא צבית החופה ולא הניח לברך שם צ"ח, דמיוני ג"כ בדרך זה שלא היו שועדים שם דרך שמחת נשואין ולא נעשית הסעודה לכבוד חתן וכלה ודעתו היה לחזור ולשמוע צבית החופה, אבל צ"ח שאלה מקריבין או חובבי עושה סעודה לכבוד חו"כ לשמח אותו שם, מדוע לא יברך הצרכות, אין לך בית חופה גדול מזה, דמה לי מקום שמשמחין בו צ"ח או ג' ימים ומה לי מקום שמשמחין בו יום אחד.

עו"ב שם ה"ט, דמלבד כל הנזכר נראה, דעכשיו יש לברך אפילו צבית אחר כשהחתן והכלה אובליין ושמחים שם, דעיקר צבית חופה שיש שם שמחה ביארו התוס' והרא"ש דהיינו מקום עיקר ישיבת חו"כ ושם מצרכים כל ז', וסו"ס הרא"ש והעור שנוכחין באשכנזי שפושין אפריון לכבוד החו"כ והוא נקרא חופה כו', וברור הוא דגם דעת התוס' כן כמ"ס מקום עיקר ישיבת חו"כ, והיינו בחדר שמייהדין שם החו"כ ואין לזרים אחס רק בעת שמשמחין אותם, ומש"ה לא היו שמחה בסוכה כמ"ס רש"י שם, ששם צוה החתן מלשחק עם כלתו לפי שהסוכה פתוחה תמיד כל היום והכל רואים אותה, משא"כ צבית המיוחדת לו ולכלתו שיוכל לשחק עמה בעת שבני אדם פונים מעליו, וכן משמע לשון החלמוד בכתובות י"ט צ"ח באחד שבעל ולא מלא דם וראה רבי שזה בא מחמת רעבון והאכילם והשקם והכניסם לחופה ובעל ומלא דם כו', ש"מ שהחדר שהחתן יכול לעשות שם נקרא צבית חופה, ואף שיש מי שמגיה שם והכניסם לחדר, אין הדין עמו לשבש כל הספרים הישנים דגורסים לחופה, וכן ראיתי בשם מהר"ל מפראג שקיים הגירסא לחופה, מטעם זה נמלא שיש שמחה יתירה לחו"כ צבית החופה טפי משאר בתים, ע"כ חילקו שפיר צין הבתים, משא"כ עכשיו שאין קורין חופה רק למה שמקדשין הכלה תחת מעליה הפרוסה על הכלונסאות כמו שהצ"ח הרמ"א צ"ח נ"ה, אין שום מעלה לצבית שעושין בו סעודת הנשואין טפי מבתים אחרים, דמה לי כותלי בית זה או זה, ע"כ נראה ברור דיש לברך צ"ח בכל צבית שעושין בו סעודה לכבוד החו"כ ושמחים שם, וכ"ש לפי מה שאמר הר"ן דלפי הגרסא לו יש לברך בכל גווי צבית אחרים ושכן נובגים היום לברך בכל אחת מהבתים אפילו שלא במקום חופה אלא שיש לחוש לדברי התוס' כו', ולפי מה שכתבתי נלע"ד דאין פולה פה עכשיו שלא לברך. אחר זמן ראיתי בכתבי מהר"ל מפראג צ"ח דכתובות שפסק כוותיה, וז"ל ואנו מצרכין אף במקום שלא היתה שם החופה, אע"ג דאמרין צבית וליחדי צבית וליחדי צבית וקאמר אין שמחה אלא בחופה, שאני התם דלא יכול לשמוע כראוי אבל לענין הא מילתא איכא שמחה ומצרכין שם עכ"ל (פ"ה), והצ"ח דברי ה"ט צ"ח סק"ג.

וכבר כתב כן בים של שלמה פ"א דכתובות ס"ח כ', שפסק מהר"ם [ה"ל בהגמ"י] הוא כהר"א ש, ואנו נובגים בדבריהם, בפרט במדינתו שאין שם מושב קבוע לחתן וכלה אלא היבא שאובלים החתן עם הכלה והשוכניו קרוי מקום חופה, וברור מקומות החתן והשוכניו אובליין צבית אחד והכלה עם שוכניו צבית אחר וכו'.

גם בב"ח כאן כתב, ד"ל שמצרכין אפילו צבית אחר כיון שהחתן והכלה אובליין שם כו', וכל מקום שהם אובלים שם עם בני החופה צבית חתנים קריין ליה ומצרכין שם צ"ח, ולגבי סוכה דוקא קאמר אין שמחה אלא בחופה, כיון שאין דעתו להניח שם החופה צבית

שסו"ס דמ"מ יש לחוש לדברי רבותינו הלכתיים בעלי התוס' (פ"ה). ובארחות חיים ח"א ה"ל צרכי"מ ס"ח ס"א, כתב בשם הראש"ד, שאם זימנו החתן צבית אחר אומרים שם ז"צ וכו', ובחידושי הריטב"א (שנדפסו בתוך חידושי הרשב"א) סוכה שם, כתב בשם תוס', ד"ל שאומרים ז"צ במקום שיש צבית חתן וכלה אע"פ שאינו מקום חופה, ולא אמרין אין שמחה אלא בחופה אלא למעוטי שאין אומרים ז"צ בארוסין.

וכ"כ במאירי כתובות שם, שכל מקום שחתן מתקין בו סעודה, [וכן אם אחרים מזמנים אותו ועושים לו סעודה צביתם לכבודו (פ"ה)], מצרכין בו צ"ח, ולא אמרו כאן צבית חתנים אלא למעוטי צבית ארוסין, ולא פטרוהו מן הסוכה אלא מפני שהוא לריך לשמחה ולשעשע בהצבת ריעים וצמח מיני שמחה וסחם סוכה אין זה שיעור לכך כו', אבל הצרכות אינן תלויות במקום השמחה, וכל שהוא מתקין סעודתו לשם מצרכין צ"ח, ואף גדולי המפרשים [הוא הראש"ד (פ"ה)] נסבמים זה, ומציאים ראיה ממה שאמרנו בירושלמי (מגילה פ"ד ה"ל ד' וכתובות פ"א ה"ל א'), צרכת חתנים כל שבעה סבב ר' ירמיה מומר מפסין כלתא כל שבעה, כלומר שלא יצרכום אלא במעמד חתן וכלה על הדרך שעושין ציום ראשון, אמר ליה ר' יוסא הא תני צרכת אכלים כל שבעה אית לך מומר מפסין מיתא כל שבעה, אלא מה כאן מנחם עמו אף כאן משמח עמו, מה כאן מזכירין ר"ל עניני האכילת, אף כאן מזכירין ר"ל עניני החתונה, אלמא כל שהחתן מתקין לו סעודה שם הואיל ומשמח עמו ומזכירין עמו מצרכין, ועוד ראיה אלא שהרי ציבורה היו מצרכין אותה [צבית הארוסין] אע"פ שלא היתה שם חופה גמורה אלא כעין חופה כמו שציארנו.

ובהגמ"י פ"ה דצרכות אית ל', אחר שהצ"ח דברי התוס' ה"ל, כתב ומורי רבינו [מהר"ם מרומנובורג] היה מנהיג לברך כשעושין שמחה אלא החתן והכלה, אע"פ שאין אובלים במקום שאכלו בסעודת הנשואין אלא צבית החתן והכלה, וכן עשה מעשה בעלמו, וכן הורה לו ולזה לעשות כשסעודתי אכלו בסעודת הכלה. ומוצא גם בהג"א פ"צ דסוכה ס"ח ח', ובדרכי משה כח"י.

וע"ע צבית"ט סק"ד ה"ל, דגם ה"ט ומהר"ל מפראג ס"ל הכי, והוא צבית"ט שצ"ח סק"י, ונדפסה החשובה גם בקול שחל (שעם שאגת אריה) ס"ח י"ד דף ל"א עור צ', והאריך שם להוכיח דאין כוונת הרא"ש כמו שגורא לכאורה מדבריו דדוקא כשהולך לבית אחר וזה יגמור הנשואין שלו כל ז' ימי המשחה, אז דוקא יצרך צרכת חתנים באותו צבית, אבל אם הלך לשמוע צבית אחר ולשוב אח"כ לבית חופתו אין לברך צ"ח באותו צבית אחר כו', אלא כוונתו דדוקא צבית שאין בה כלל שמחה אין מצרכין כיון שאינו הולך לשם רק לאכילה הכרחית ללא ידי חובת מזון, ותמיד חושב לחזור עם כלתו לבית חופתו דשם הוא שמחתו, משא"כ כהולך לשמוע עם כלתו צבית אחר אף שיחזור אח"כ לבית הראשון, מ"מ באותה שעה שהוא שמה צבית שני נקרא גם אותו צבית אף חופה, וכתב דע"ז מחפרשים גם דברי העור שכתב דאם ילך לאכול צבית אחר ודעתו אח"כ לחזור לחופתו אין מצרך כו'. פ"ה שאינו הולך לשמוע צבית אחר רק לאכול לחוד אכילה הכרחית בדרך כל אדם, ולא נעשה צבית שמחת נשואין אלא דעתו לקיים שמחתו אחר האכילה בשבטו אל מקום חופתו, אז לא יצרך צבית אחר, וכן נראה

(פ"ה) ובר"ן כתובות שם הביא רק דברי הרמב"ן המובא בדעה הא'. וכתב בחינא וחסדא (עמ"ס כתובות) ח"א דק"ב ד', דאולי סמך הכא אדהתם, וצ"ע.

(פ"ה) עפ"י דבריו להלן שם.

(פ"ה) מהמר"ל שם. וכן נראה בארחות חיים ה"ל.

(פ"ה) ועיין מה שהקשה ע"ד מהר"ל הנ"ל, בקרבן נתנאל פ"ב דסוכה ס"ח ה' אות ת', ומש"כ לתרץ במעשה בצלאל (על הריקאנטי) ס"ח רל"ג, ובהערות ר"א סופר למכתם עמ"ס סוכה כ"ה ב', ועיין ע"ז גם בישיב ברכה (על ר"י) נכ"ב ח"ב דק"י טור ב'.

אוצר

ס"ק נח אות א—ב

הפוסקים

[ע"י ע"ז צ"ח ס"ד סעיף ז'] ,להסבירים שיש לה שמחה כל שצעה מדמזכרים ברכת חתנים כל שצעה, שאין לומר שיהיו ימי ברכה יחידים מימי שמחה, אלמלא דברכה בשמחה תליא וכיון שאין שמחה אלא בחופה גם ברכת חתנים ליתא אלא בחופה, אצל לדעת הסוברים דא"ע דברכה איכא כל ז' מ"מ השמחה היא רק ג' ימים, אלמלא דברכה לאו בשמחה תליא ושפיר י"ל דא"ע דאין שמחה אלא בחופה ברכה מיהא ליתא, ואפשר דהכי ס"ל להט"ז בשם מהר"ל מפראג [ה"ל] דתליא במחלוקת הפוסקים ה"ל ולכן חולק על דין התוס' והרא"ש ה"ל.

ו"ש שכתבו לחלק, דאם המזמין את החתן והכלה לאכול צדיתו מיוחד להם שם חדר צפני ענמם, שיכולים להיות ביחד ולשמוח שם, הוי שם כמו חופה דידהו, ומזכרים שם ז"צ אף אם דעתם לחזור אח"כ לחופתם שיש להם צדיתם, ואם לאו אין מזכרים. כ"כ בסידור דרך החיים, סידור בית יעקב, קלור שו"ע ס"י קמ"ט סעיף ו', ואמרות שלמה ענף ה' אות כ"ז.

ב. להסוברים דאין אומרים ב"ה אלא במקום חופה, מה הדין כשאין פנים חדשות ומזכרים רק ברכת אשר ברא, אם מזכרים אותה גם שלא במקום חופה. בחידושי הרמב"ן (שנדפסו על שם הרשב"א) בסוגיין בכתובות, כתב, שמעתי שאין לזכר ברכת חתנים ואשר ברא אלא בחופה, שאף הוא מכלל ברכת חתנים הוא. וכ"כ בחידושי ריטב"א בסוגיין ומוצא בשעמ"ק, דלענין ברכת אשר ברא היכא דליכא פנים חדשות, דעת רבותי דמזכרת חתנים היא וצ"ע חופה [אלא שדעת ענמנו אינה כן, וכמוצא להלן]. גם בחידושי לסוכה כ"ה ז' (שנדפסו בחוק חידושי הרשב"א) כתב, דאפילו ברכת אשר ברא אין אומרים אלא בחופה, [אלא שהביא שם אח"כ דעת החולקים דה"ל דאפילו שצט ברכות אומרים גם שלא במקום חופה וכמוצא בזהו א']. וכ"כ דגם ברכת א"צ אין אומרים אלא במקום חופה, בלרור החיים (לתלמיד הרשב"א) עמוד קע"ה, ובנמוקי יוסף (ת"א תש"ך) בסוגיין. והר"ן בסוגיין הביא דברי הרמב"ן ה"ל, והביאו דבריו משה אות י"ד, ובצ"ש סק"י קמ"ט, וכ"כ בסידור דרך החיים, סידור בית יעקב, קלור שו"ע ס"י קמ"ט סעיף ו', אמרות שלמה ענף ה' אות כ"ז קצ. וכ"כ בערוך השלחן סעיף ל"ה, ועיין בעני ארזים סקב"א, מש"כ ע"ד הר"ן ה"ל.

אולם בשם תוס' כתב בחידושי ריטב"א ה"ל בכתובות בסוגיין, דכיון דברכה אשר ברא לא צ"ע פנים חדשות [כמוצא בשו"ע סעיף ז'], אף חופה לא צ"ע כו', כדאמרין בסמוך מכאן ואילך אפשי שמחה בעלמא הוא מצד שהשמחה במעונו ואשר ברא כו', אלמלא כהדדי נינהו כו', [ושהשמחה במעונו בודאי מזכרין גם שלא במקום חופה כמוצא בזהו א'], וכן עיקר, ואע"פ שמו ברכה אשר ברא בכלל ברכת חתנים כו', אין התלמוד קירא ברכת חתנים אלא כשאומרים כל שצט ברכות כדאמרין לעיל מזכרין צ"ח כל שצעה אחר ר' יהודה והוא שצאו פנים חדשות, והכין רהטא בסוגיא דלעיל דאחת בתולה ואחת אלמנה טעונה ברכה, הלכך נהי דברכה א"צ חשובה מכלל צ"ח והיא חלק ממנה, לא להריכו חופה אלא באומר כל הברכות כשם שלא חייבו זה פנים חדשות.

וכ"כ

(קפט) וע"ש שכתב כן גם בשם התוס' והרא"ש והמרדכי בסוכה כ"ה ב', ולפנינו שם לא נזכר כלל ברכת אשר ברא. וכתב בשובע שמחות פ"ג הערה י"ח, דהב"ש הביא כן בדבריהם, מדכתבו ברכת חתנים ושהשמחה במעונו. והוסיף שם בשובע שמחות, דכן הוא פשוט דעת המחבר בסעיף י' שלא חילק בין ז"ב לאשר ברא.

קצ. אלא שבעיקר הדין דעתם, דגם כשיצא מחופתו כל שמיידים שם חדר לחתן והכלה בפני עצמם, הוי שם במקום חופתם, וכמוצא בסוף אות א'.

בסוכה אלא כדי לאכול שם לקיים מצוה סוכה, ולפיכך פטורים מן הסוכה, אצל כשהלך לגמרי צדית אחר א"כ מניה שם החופה וצדית חתנים הוי כו', וכתב בסמ"ק ישן דכן עמא דבר, וכך הם דברי הרא"ש.

ובערוך השלחן סעיף ל"ח כתב, דהוי שאין לשון העזר והשו"ע מורה כהט"ז, דאפילו במקום שיש אפריון קצוץ והלכו למקום אחר מזכרים אפילו אם דעתם לחזור למקום האפריון כו', מ"מ אללנו כיון שאין לנו אפריון קצוץ לכל ז' ימי המשחה, ודאי הדין כן. ובברכת הבית שער ס"ב סעיף ז' כתב, דכן ניהגים. וכ"כ במסגרת השלחן (על קלש"ע) ס"י קמ"ט אות ד', שלחן העזר ס"י י"ב סעיף ה', נתיבות השלום נתיב י"ט סעיף ח', ופעולה לדיק ח"ג ס"י רנ"ב. ובצנ"ג הגה"ע אות כ"ז, וליון ג' בצנ"ה"ט סק"י"ד ה"ל, כתב דמנהגינו כדברי הר"ן. ועיין בשו"ת הרצ"ך ס"י ע"ג, שכתב דלר"ך להתייבש צדדו, ומצואר ג"כ בדבריו שכן המנהג. ובשצט שמחות עמוד ל"ב במקו"ה כתב, דצנ"ב כאן כתב דאם החתן יולא מחופתו כו' לאכול צדית אחר "שאלו הסעודה בשביל הגשואין" אין מזכרים, ומשמע דנקט כפי הט"ז ה"ל, ולהלן שם כתב עוד, דכ"מ דעת העזר מקודש, ודעת האצ"ד טענאוו בסידור ליתא דאברהם ח"צ עמוד תר"ע.

וביד דוד (פסקי הלכות) ח"ג עמוד י"ב עור א' כתב, דגם הרמב"ם דנקט צ"ח דברכות ה"ל ט' "בצדית חתנים", כוונתו העיקר שהסעודה תהיה סעודת חתנים, ועושה בזהו מקום שיראה כמו שנהגים היום ששוכר מקום לעשות שם סעודת חתונה, בודאי מצד ג"כ, כן י"ל בזה.

ובתשובת הרב חיים דוד הלוי אצ"ד ת"א-יפו, בקובץ אור תורה שנה י"ד חוברת ו' ס"י מ"ח, כתב דאע"פ שאין לנו רשאים אפילו לגמגם נגד דברי מרן הצ"ח, נראה שצ"ח שכתב דין זה בשם "יש אומרים" כו', ונראה שעדותו של הר"ן, שהעתיק דבריו צ"ח, שהעיד דנהגים לזכר בכל אחד מצדתי החתונה, היו לו מקור הסתייגות מדברי התוס' כו', ולכן לא כתב דין זה כדרכו בסתם, אלא בשם י"א, ולכן רשות נחונה לנו להתיר צ"ח בכל מקום שמחנכים שם לסעוד לכבוד החתן והכלה, וכבר נשאל ברוח חיים כאן, בחתן וכלה שעשו נשואין צדית אחד, ושם עשו החופה שהוא אפריון שפורשים יריעות האהל לפני הפתח ושם הוא קצוץ, ובחוק ימי החופה היה סעודה ברית מילה לאחיו של החתן שהוא דר צדירה אחרת למטה מאותה דירה, ויען הם קרוצים ציטלו כל המאכלים צדית החופה, ועשו סעודת הברית למטה צדירה אחרת שאין שם החופה ולא הכלה כי אם החתן ושושביו, ונסתפקו אם יאמרו ז"צ או לא, ואחר שהביא דברי הפוסקים סיים, וכ"ש צ"ח דיש לזכר ז"צ כו', ואין נענה אחריו, דק"ו צ"ח של ק"ו צ"ח, שהרי צדיתו לא היתה זו סעודה לכבוד החתן והכלה אלא לכבוד ברית מילה, וגם הכלה לא היתה שם, ונענה דעתו לזכר, וק"ו לנ"ד, ועוד י"ל שגם מרן שפסק בפשיטות שאין לזכר אלא צדית החופה, היינו דוקא בזמנו שנהגו בודאי כמוצא לעיל, שקצטו מושב לחתן וכלה ועשו להם אפריון, וכל ז' ימי המשחה לא זזו ממקומם, וכל בני המשפחה והשושבינים סובבים בשירה ושמחה כל שצט הימים כו', אצל צדיתו שאין יכולים להקפיד על כל זה כו', והחתן והכלה יושבים צדיתם ככל האדם, ולכן מוזמנים הם לסעודות צדית אחרים שמקצלים עליהם לשמחה בסעודה אחת, הרי זה כאילו הוחנה מראש שכל מקום שבו יסבו החתן והכלה לסעודה הוא מקום החופה, ואפילו מרן יסכים לכך, שאל"כ הרי ציטלנו לגמרי צ"ח צ"ח ימי המשחה כו', ולמעשה ירא אנכי להורות כן כו' א"כ יסכימו עמי עוד שני צעלי הוראה.

ועיין בעני ארזים סק"ב, שכתב דאפשר שזה הלוי במחלוקת שכתב הר"ן לענין מספר ימי שמחה בצחור שנשא אלמנה

הפוסקים

ח"א ה'ל' ברהמ"ז ס"י ר"ג, מאורי כתובות צסוגיין וסוכה שס, ר"ן
כתובות וסוכה שס, נמוקי יוסף (ת"א חש"ך) כתובות שס, שו"ת
רד"ז ח"ד ס"י רמ"ט (אלף ש"כ), ט"ז סוף סק"ח. ובמכתב סוכה
שס, וכן בריקאנטי ס"י רל"ג, הביאו צ' הדעות צ"ח.

ועיין בלוח הקודש דיש שכתבו דגם זרכה אשר זרה לומרים שלא במקום חופה, כיון דלא זעי פנים חדשות, וזוא כמו שהשמחה זמעונו וכו'. וע"ע בלוח אי מד"ה וע"ע זבא"ה"ט, דיש הסוברים דזומנינו שאין עושין אפריון לכבוד החתן והכלה יש לזרך גם ז"ז בכל מקום שעושים סעודה לכבודם. וע"ע עוד מד"ה חולס, דיש הסוברים גם מעיקר הדיון דמזרכים אפילו ז"ז גם שלא במקום סעודה.

ד. אם מברכים ב"ח במעודה שנעשתה לכבוד החתונה, והחתן או הכלה לא השתתפו בה. ואם יש להלך בזה בין כשמברכים כל השבע ברכות לכשמברכים רק אשר ברא או שהשמחה במעונו. כתב צ"ס של שלמס פ"א דכתובות סי' כ', דאפילו כשאין עושין שום סעודה לכלה כגון בחור ז' ימי המשחה שעושים הקרואים סעודה לחתן לחוד, אפ"ה מברכין, ואין לומר דלא שייך לצדק אלא צמקוס סעודת חתן וכלה, דהא עיקר הצרכה על שמחת החתן נחקקה ואלמנה לצחור יוביה [שמזכרים כל שצעה מפני החתן לצד, וה"ה להיפך], וכן נראה מהחוס' דלעיל [גבי חתן שי"א מחופתו, ומוצא צלות א']¹, שכתבו דאפילו כלתו עמו אין מברכין, משמע דצמקוס שמזכרין צ"ה מברכין אפילו צלא כלל כלל.

ובדבר משה (להר"מ אמארליו) כו"ס כ"ט כתב, שהיה מעשה
בחזקת שנהא צבית הכלה ואח"כ צאו החתן עם משפחתו
לציתו ולא הביאו שם הכלה עד חצי הלילה, וזיני ציוי אכלו שם
צבית הכלה, ושאלו אם יצרכו ז"צ, ואמרו שאע"פ שעדיין לא צאה
שם הכלה, כיון שצאו שם החתן וזיני חבורתו ושם עשו החופה [ר"ל
שם קצבו מושבם הקבוע, אשר זה נקרא חופה], יצרכו שם, כיון
שהכל תלוי צבית החופה לענין הז"צ כמ"ש צטור [המוצא צלות א"י].

ובבירך את אברהם סי' ע"א סוס"ק ל"ט כתב, דה"ה אם החו"כ
 ילאו מצית חופתם ואין דעתם לחזור דמצרכים ז"צ [במקום
 שהלכו לשם, כמחזור בסק"ם אות א'], אפילו לא הלך לאותו מקום
 אלא החתן ולא הכלה, כיון שעתידים להצליח בתוך ז' ימי המשחה
 לשם מצרכין ז"צ אפילו קודם צו"ה כמ"ש בדבר משה [הני"ל],
 דמ"כ שהציוו הכלה בצו"ה לאו דוקא אלא שכן היה מעשה.

ובחינא וחסדא (עמ"ס כתובות) ח"א דקיי"ג א' כתב, דאס חוליקו הכלל למקום אחר עבור שום סיבה והחתן נשאר שם בצית החופה, נראה ברור למצרכין שם לעיקר השמחה היא בשבילו, וכן משמע בדבר משה [הרי"ל], אלא למדברי הריטב"א משמע שיהיו שם תרומייהו כו', שכתב חז"ל: והיו יודע שאין מצרכין צרכת חתנים אלא במקום חופה ושיהיו שם החתן והכלה, ומיהו ה"מ לענין צרכת חתנים, אבל לענין שהשמחה צמטונו אע"ג דליתנייהו לתרומייהו כחדא כיון דאיכא חדא מניייהו, ואולי העיקר כיון החתן ומש"כ הכלל לאו דוקא, ועיין גם בשטמ"ק (בדף מ"א א' ד"ה ומעיקרא) בשם שיטה ישנה, ונראה דכי מצרכין שהשמחה צמטונו דוקא כשהחתן מיסב עמהם [הרי"ל דלא צעין תרומייהו].

ובחסד לאברהם (להר"א תלומים) מהדו"ת סי' ל"ד כתב, דעת הריטב"א דענין שיהיו החו"כ בסעודה ולא סגי בחד מינייהו כו', [כמוצא להלן], הוא מטעם דשיעת הריטב"א ודעמייה שלא יזרכו רק במקום החופה [כמוצא בזה"ל], לכן ענין שיהיו גם שניהם, וה"כ הר"ן לשיטתו שכתב דמזכרין אף שלא במקום חופה כו', לכן שפיר מסיים שנהגו לבדך בזה"ל מזחי החתונה כל זמן שהחתן או הכלה שם, וכן הביא הב"י דבריו להכלה דכל שאחד מהם

וכו' ב' בתפארת יעקב סקט"ו, מצלי להזכיר דברי הראשונים בזה, שג"ל דוקא ב' ברכות יש להקפיד למקום חופה, כיון דחזינן דבעינן פני"ח להרבות בשמחה וכיון שאין שמחה רק בחופה אין לאומרה רק בצית חתנים הקצוץ, והיינו מקום חופה, אבל אשר צרא כ"ל דיש לאומרה בכל מקום שהחתן והכלה שם, דהא אומרים אותה אפילו בלי פני"ח, ויש לזה הוכחה מהא דאמר רב יהודה והוא שבאו פני"ח, ויש להבין מי הכריחו לפרש הצרייתא לענין ז' ברכות ולאוקמא בפני"ח דלא נזכר בצרייתא כלל, הו"ל לפרושי לענין אשר צרא וכלי פני"ח, וע"כ דקשיא ליה דקתני בצית חתנים ואילו אשר צרא לא צעי בית חתנים דוקא, והיינו דקאמר צתר הכי מאי מצרך אמר רב יהודה כו' ז' ברכות, והיינו דמשמע ליה דצרייתא ב' ברכות משתעי, דקאמר בית חתנים דוקא, כו"ל. וכי"כ בקצרה צתו"ד בסקט"א בצאגרייט, דאשר צרא לא צעי בית חתנים דוקא רק כל שהחתן והכלה שם, אף שאינם בחופה חתנים ואפילו אחד מזמין אותם, כיון דחזינן דלא צעי שמחה כל כך דלא צעי פני"ח. וכבר כתב כן בע"ז סוף סקט"ח, דנראה פשוט דככל גווני מצרך אשר צרא.

וועיין גס צשו"ת הרצ"ך סי' ע"ג, שנשאל לרידן שאין עושים
אפריון למושב החתן והכלה כל ז' ימי המשחה, אם מצרכים
בשהלכו למשחה שלא צבית שעשו אם הנשואין, ואם כי מסיק לענין
ז"צ דלריך להתיישב בדבר, וכמוצא צאות הקודם, מ"מ לענין צרכי
אשר צרא כהצ, דולאי יש לצרף.

דברים' בית חתנים עמוד ע"ח, כתב בשם בעל יציע אומר, שאמר בעת שיעור להלכה, שהמנהג בירושלים להקל בזה.

ג. ואם מברכים שהשמחה במעוננו כשסועדים שלא במקום חופה. עיין בחוס' ור"ש סוכה כ"ה ב' ומרדכי שם סי' תשד"מ ור"י ח"ב סי' רל"ט המוצאים צלות א', דשכתבו הדין שאין מצרכים אלא במקום חופה, נקטו בלשונם דאין מצרכים שהשמחה במעונו ולא צרכת חתנים בו, כיון שאין שמחה אלא בחופה [כדליתא שם בגמרא]. ובספר המנהיג הל' ארוסין ונשואין סי' קי"ב, כתב לענין אמירת שהשמחה במעונו אחרי ז' ימי המשחה [המבואר בשו"ע סעיף י"ג], דהיינו צצית החופה וכו'. ובצ"ש סק"יג כתב, דכן משמע מסקנת הדרכי משה [בצלות י"ד]. וכ"פ בסידור דרך החיים, סידור בית יעקב, קלור שו"ע סי' קמ"ט סעיף ו', ואמרות שלמה ענף ה' אות כ"ז קצא). ועיין בבידך את הצרכים סי' ע"א סק"ט, ובשעמ"ק המוצא בהערה קל"ב.

אולם בחידושי הרשב"א כתובות (ירושלים תשנ"ג) צסוויין, אחר שכתב דגס אשר ברא אין מזרכין חלא בחופה שאף הוא בכלל זרכת חתנים [כמוצא בלות הקודם], כתב עוד, חלל שששמה בחפיו אינה מכלל צ"ח ומזרכין אותה חוץ לחופה, ודע לך דהא מזרכין אותה כל יציב חודש וקודם כניסה לחופה כו', ואפילו צבי מהילא הוי סצרי לצרכי אי לאו דליכא לערא לינוקא, ועוד מדאמרין [כתובות ח' ע"א] צריך שיה צריך חמש, ש"מ דששמה בחפיו לאו מכלל צ"ח היא. וכ"כ בצרור החיים (לחלמיד הרשב"א) עמוד קע"ה, חידושי ריעצ"א צסוויין וצחידושי לסוכה (שנדפסו בחוף חידושי הרשב"א) כ"ה צ', ומעטס דהא איתיה מבי רמו שערי צאסינתא דליכא חופה קצב) ומקמי דאית חתן וכלה, ארחות חיים

(קצא) עיין בהערה ק"צ.

קצב) עיין בשטמ"ק בסוגיין (בדף מ"א א' ד"ה ומעיקרא), שכתב בשם שיטה ישנה, דאיכא דאמרי דכי אמרינן מעיקרא מאימת מכי רמו שערי כו' מברכין שהשמחה במעונו, דוקא שיאכלו בבית שיעשו בו החופה וכו', ואית דאמרי דכי אמרינן אין שמחה אלא במקום חופה, דוקא אחר שנעשית החופה אבל קודם שנעשית בכל מקום מברכין שהשמחה במעונו.

הפוסקים

ס"ק נח אות ד

אוצר

אוכל כולם מצרכים צ"ח, ור"ל דכשחין יכולים לשמוע צ"ח מהמזכר צצית שהחתן שם יצרכו צכל צית לעצמם ואף שהם אינם צצית החתן והכלה ואין רואים אותם כלל, וה"מ, דהעיקר תלוי רק באם אוכלים לשמחת החתונה ושיהיו במקום השמחה, דהיינו שקציעות החתן והכלה לשמחת הוה שם, וכמו שסימנו הרא"ש וטושו"ע כיון שאוכלים בסעודה שהתקינו לחופה [וכייון] אפילו אירע שהחתן והכלה אינם שם, ומש"כ הר"ן שם בסוכה דנהגו לצרך צ"ח צכל אחד מצתי החתונה כל זמן שהחתן או הכלה הם שם, צא לאפוקי כשהחוי"כ עקרו דירתם משם על דעת שלא לחזור, דאז זה המקום אינו כלל מקום השמחה הואיל דאינו מקום קציעת החוי"כ, וכ"מ מלשונם שכתב כל זמן שהם שם ולא כתב שהם צשעת הצרכה, וגם בלא"ה הרי כתב הר"ן דסגי צחתן או כלל וא"ל שניהם, וצ"ד ה"א ה"ה החתן שם, והרי כל הפוסקים תלו צרכת חתנים רק במקום השמחה שראוי לחוי"כ לשמחה שם, דהרי כל דצריהם סובבים על ה"א דאיתא שם בצמחא דסוכה אינה ראויה לשמחת חוי"כ משום לער חתן, אצל לא תלו כלל צ"ח צהיות החוי"כ שם צשעת הצרכה, תדע דהרי הרא"ש שם פלפל א"ס לצרך כלל כשהכלו החוי"כ למקום אחר הואיל דאינו מקום חופה שהוא מקום שמחה, וסיים דגם שם נקרא חופה ומצרך שם, וצמחא כתובות ת"ר מצרכין צ"ח "צצית" חתנים, הרי דתלוי צצית מדלל אמרו מצרכין צ"ח לפני חתנים, וגם תוס' ורא"ש ומרדכי ר"ל להציא ראייה מה' דל"ל במקום החופה ולא כשהכלו החוי"כ למקום אחר, אלא שהם דקדקו זה מתיצת חתנים דל"ל דוקא מקום החתונה, וזה דחו, דל"ל דתיצת חתנים צא לאפוקי ארוסין ודלל כ"י יחודה, אצל שפיר יל"ד מתיצת צית, דהצרכות א"ל להיות לפני החוי"כ דוקא וכו'. ועיין עוד מדבריו שצאות ו'.

ובהתעוררות תשובה ח"צ סי' פ"א כתב, דהרי עיקר טעם ה"א דמצרכים צ"ח צפנים חדשות, הוה מפני שמצדים צשצולם על שמחה יתירה שיש לבני החופה כו', ולפ"ז אין לריכים החוי"כ להיות שמה רק הוה מנהג עוב כו', והסתייע ג"כ מה' דצני החופה שנתחלקו צשו"ע סעיף י"א, דמוכה שאין החוי"כ לריכין להיות שם.

אולם באגודה כתובות סי' ז' כתב, דמצרכים דוקא כשהחתן וכלה שם.

ובעזרה שחר אות צ' סי' כ"ד, אחר שהציא דברי הריטב"א ובר"ן וכתב ג"כ שנראה דה"א צבה תלוי, דאי מצרכין צ"ח אפילו שלא במקום חופה מצרכין נמי צשציל החתן לחוד או כלל לחודה, אצל הריטב"א דכ"ל דצ"ח דוקא במקום חופה וכייון מקום קציע של חתן וכלה לכך אין מצרכין אלא כשהחתן והכלה שניהם שם, והוסף דכן מדויק לשון המרדכי צסוכה סי' תשד"מ צשם א"י"א ש"אס יונל החתן מחופתו ואפילו כלתו עמו והולכין לאכול צצית אחר אין מצרכין כו', וכבר היה מעשה שילל וסעד החתן ושושצניו וחצורתו שלא במקום חופתו ולא הניחם ריב"א לצרך, וקשה דהתחיל צילל חתן וכלתו עמו והציא מעשה שילל החתן לחוד א"י דה"א צבה תלוי דאי אין מצרכין צ"ח על החתן לצד היינו משום דצעי מקום חופה, וממילא אפילו צחתן וכלתו עמו צעי מקום חופה, וא"כ מש"כ הר"ן דמצרכין צחתן או צכלה לחוד הוה לשיעתו דלא צעי מקום חופה כו', משום דלדינא ודאי כיון דפסק צשו"ע דצעי מקום חופה ממילא צעי שיהיו שניהם החתן והכלה צשעת צרכה, ואף דה"מ מסיק דצכל מקום מצרכין צ"ח, היינו משום דצכל מקום שהחתן וכלה שם הוי מקום חופה אצל ה"א ודאי צעי שיהיו החתן וכלה שם, ומש"כ צשו"ע סעיף י"א דצני חופה שנתחלקו לחצורות אפילו אין השמש מרפן כיון שהתחיל לאכול כאחד כולן חצוצין כאחת כיון שאוכלין מסעודה שהתקינו לחופה, נראה דמיירי נמי כשהחתן וכלה ציתו צמקום אחד דזה מקום חופה אז כל צני חופה נגררים אחריהם כו', ולפ"ז

מהם מיסב צסעודה זו הרי נעשה לקיום מצוה שמחת חתן או הכלה ומחוייבים לצרך צ"ח וכו'.

ובדברי שאול — חלק לשבעה ד"ח א' כתב, דצמחת אין ראייה מהריטב"א, דשם אין הכוונה רק שיהיה צצית החופה ולא צמקום אחר [אצל אינם מוכרחים להיות דוקא צמקום הסעודה], והסתייע ג"כ ממש"כ צשו"ע [צדין החו"כ ה"ל ציש"ש], אפילו כלתו עמו, ומשמע דאף א"ס אין כלתו עמו מ"מ מצרך ז"צ, דאל"כ מאי הלשון אף שכלתו עמו, וזה ברור ופשוט. ולעיל מיינה הציא דצרי הכנה"ג [המוצא צסי' ל"ד סק"א אות צ'] דקטן שקידש את הגדולה חייב לצרך משום לחא דידה.

ועיין בפחד יצחק המוצא צצות א', דצני הישיבה דשם הסכימו לצרך צאחד מצתי החופה שהכלה היתה שם ולא החתן.

ויש שכתבו דמצרכים אפילו כשגם החתן אינו מיסב עמהם. צשלחן גצוה צהשטמות צצסוף חאו"ח צצג) כתב, מעשה צחתן שריסב הקרואים צצית שכו' כי ציתו צית חופתו קטן מהכיל כל הקרואים ומצו"ה אכלו שם צצית שכו' כל ימי המשחה החתן עם קרוביו, צרם צאחד מהימים לא אכל החתן עם קרואיו יען חלה והיה מועל על ערש דוי צצית אחר והקרואים אכלו ושתו, ונשתפקו א"ס לצרך ז"צ כיון שהסעודה היא של חתן ושושצניו ומשרתיו עומדים על גצם ופנים חדשות צאו וכל הסעודה נעשה צעצור צצודם, או דילמא כיון שאין החתן אוכל עמהם אין מצרכין, והשיב שמדצרי הרדצ"ו צענין שמשים האוכלים אחר הסעודה [המוצא צצסוף אות א'], דעיקר ז"צ לא תלוי צצית החופה ולא צצכילת החתן עם המסובים אלא תלוי צסעודה, ש"אס הסעודה היא של חתן אפילו אוכלים צצרכה מקומות ואין החתן אוכל עם שום חצורה מצרכים ז"צ, וכמ"ש שם דאפילו הרשב"א מודה צמנהג שלנו שאין החתן והכלה אוכלים עם הקרואים כו', וכייון מנהג שאלוניקי צצלל חמשי שקורין ליל ההסגר מייחדים החוי"כ לצעילת מצוה והקרואים אוכלים ושותים ומצרכים ז"צ א"ס צאו פנים חדשות אע"פ שאין החתן מיסב עמהם, ומה שנהגו קצת לקרות החתן צשאר שלמות לצרך ז"צ, לא מן הדין הוה, שהרי כשאוכלים השמשים אין החתן מיסב עמהם ואפ"ה מצרכים, אלא מפני הצצוד הוה, שמטיל קנאה צסעודה א"ס מיסב עם אלו ולא עם אלו כו', וכד דייקין דצצרי הרדצ"ו ה"ל תמלל דכולהו איתנהו צצ"ד, ואין לומר דשאיני נידון הרדצ"ו שהוא ציום הראשון של חתונה וסעודה ראשונה מש"כ צצ"ד שיהי חוך ז' ימי המשחה, דכיון שפנים חדשות צאו לכאן, יום אחרון כיום ראשון ש"אע"פ שאין החתן מיסב עם הקרואים מצרכין ז"צ. והו"ד צקילור צצכור לאצרכה (להר"א חלקנעי) ח"צ אות צ', חונה וחסדה (המוצא לעיל) ח"ג דרע"ב א' אות י"ח, ויפה ללצ ח"ד כהן סק"צ.

ועיין גם צצצוואות שור סי' א' סק"ע, שכתב צצו"ד, דצרכת שחיעה נחקנה על השוחט והמזכר לריך לבון להוציאו כו', אצל צצרכת חתנים פסקין צהדיא צשו"ע דמצרכין אפילו כשאין החתן אלא, ש"מ דנחקנה על הנועדים וכו'.

ובאמרי דוד (להר"ד פערער) סי' מ"א, נשאל כשמסובין צסעודה עם החתן והכלה ישנה צצית אחר או שהכלה לעייל, א"ס לריך להעירה ושתצוה למקום שמצרכין ז"צ, והשיב שנראה דאל"ל שם הכלה רק כדי שתשמע ה"צ שחלל גס היא ידי חוצהה שחייצת צז"צ א"ס אכלה מסעודה זו, אצל כשלא אכלה דפטורה מ"צ, מצרכין צלעדה, וראיה ממש"כ הרא"ש וטושו"ע סעיף י"א דצני חופה שנתחלקו לחצורות אפילו אכלו צצחים שאין פתוחים למקום שהחתן

צצג) ובמספר ספרים נמצאים השמטות אלו אחר סוף ספרו אהל יוסף,

הכרוך ביחד עם השלחן גבוה.

אוצר

ס"ק נח את ד-ה

הפוסקים

שהקשו כן על זכר אצלם, משום ד"ל חדא קמ"ל דחתנים מן המניין שמתעוררים לעשרה, וחדא קמ"ל איפכא דחתנים צעונים ע"כ שיהיו שם דומיא דזכר אצלם ואף דאיכא עשרה זולתם אין מזכרים כ"ל, ואולי זה גם כוונת המחבר בסעיף ז' שכתב וכו' שיהיו עשרה וחתן מן המניין, והרגיש הח"מ עליו שכבר כתב כן בסעיף ד' [עיין ע"ז בסק"ל], וי"ל כוונתו דגם אחר הנשואין צבית חתנים צעונים שיהיה החתן שם דוקא כ"ל, ודברי התשובות שור [הני"ל] שכתב דגם צ"ח מזכרים אפילו אין החתן שם, תמוהים לדעתי, וכבר עמד עליו זכרם שלמה, ויפה העלה רמ"מ דגם התצ"ש לא מיידי אלא צאיוו במקום הסעודה בלבד, אבל נסע מציתו לדרכו למ"מ מודה התצ"ש נמי דאין מזכרין ז"צ, כ"ל.

גם בשו"ת מהר"ם שיק סי' ל', השיב לה"ר משה ליב ב"ן הני"ל, ובצ"ח שדעת הרה"ש נטתה שלא לצד לא מציעה למאי שאנו פוסקין צ"ח ס"ד סעיף ז' דגם צחור שנשא אלמנה לר"ך לשמחה ז' ימים, דאיוו צדין שילא למלאכתו ואחרים יצרכו לו וכמ"ש הר"ן, ח"כ ה"ג כיון דילא למלאכתו אין לצד עליו, אלא אפילו לדעה הראשונה שם היינו צילא למלאכתו וצשעת סעודה וזכר הוא כאלו, שהרי לדעה זאת עיקר הזכר של שמחה לבו של החתן ואין יצרכו אם הוא אינו כאלו, וכחצ דלדינא נראה לדעתי פשוט דאין מזכרין צ"ח אם אין החתן שם, דחיוצ השמחה הוא משום לחא דידה כו', וזכר משום שמחה דידה כדי לעוררו שלא ישמח בשמחה של הוללות אלא בשמחה של מצוה כו', אבל אם אין החתן שם אין כאלו שמחה של מצוה אלא שמחה של הוללות, וכי ישמחו חת הכלה כו', וצירושלמי פ"ד דמגילה ה"ל ד' [המוצא בהערה קי"ח] מוצא דתלוי הכל בחתן צהדי כלה, וכ"כ צשעמ"ק צשם הריטב"א, ומש"כ צחצ"ש דיכול לצד אפילו אין החתן שם, היה י"ל פשוט דכוונתו להאי דסעיף י"א וי"צ [צצני החופה שנתחלקו] כו', ויהיה איך שיהיה הדין פשוט דאם אין החו"כ שם אין מזכרים וכו' צחור. ובצ"ד צמשמרת שלום ח"ג כאלו.

וב"ב בשלחן העזר סי' י"ב סעיף ה', שאם נסע החתן אין לצד ז"צ במקום הכלה אפילו צבית חופתה, וכ"ש אלא החתן. ושם צשמלה לצדי סק"ה האריך צזה, וכחצ שם עוד, דמ"מ נסחפק אם לומר צכה"ג עכ"פ שהשמחה צמעונו, ונשאר צל"ע.

ה. וכשהחתן והכלה השתתפו בסעודה במקומות נפרדים, אם צריך שתבוא הכלה למקום שמזכרים שם ב"ח. ואם יש לחלק בין צשמברכים כל הז"ב לצשמברכים ברכת אשר ברא לבד. כתב צעורה שחר חות צ' סי' כ"ד, צשצעת אכילה לא צעונים שיהיו החתן והכלה ציחד רק החתן אוכל עם הנשים והכלה צין הנשים, ואפילו צחד אחר הכל הוא סעודה חופה, רק צשעת צ"ח יהיו החו"כ במקום אחד וכו'. גם צאמרי דוד (להרד"מ פעדער) סי' מ"א כתב צתו"ד, דהכלה לריכה להיות שם כדי שהשם הי"צ שחלל גם היא ידי חופתה שחייבת צז"צ אם אכלה בסעודה זו.

אולם ציציע אומר ח"ו סי' ט', אחר שכתב ג"כ דגם לדעת הריטב"א [המוצא צאות הקודש] שאין לומר צ"ח אלא כשהח"כ שם, היינו שיהיו צשעת הסעודה צחדרי השמחה, אבל אין לורך שיהיו שניהם ציחד צחד אחד, וראיה לזה ממש"כ צשו"ע צצני החופה שנתחלקו כו', וא"כ הדבר צרור שכל שהחתן נמלא צחדרו עם הנשים הסועדים עמו ומשמחים אותו, אין לריך שיהיה שם הכלה כיון שעכ"פ היא סועדת מאותה סעודה יחד עם הנשים הצאות לשמחה, ועיין צירושלמי פ"ק דכתובות ה"ל א' והוצא צר"ן פ"ק דכתובות וכ"ה צירושלמי פ"ד דמגילה ה"ל ד', ר' ירמיה סבר מימר מפקין כלתא כל צצעה, שמוציאין הכלה לחופה כל צצעה להיות שמחים עמה ולכך מזכרין צ"ח, ח"ל ר' יוסי וכו' חני מזכרין

ולפי"ז אם צרכו צ"ח צטרם צצחתה הכלה היו צרכה לצמלה. וע"ש מה שהאריך צזה אם לצד שנית צצצחתה הכלה.

וכן הורה הרב דב צעירל חמיידיש מקאלימייט, הוצא צדצרי שאלו חלק לצצעה ד"ח א' הני"ל שלא יצרכו, דאף צצר"ן מוצא דכשהחתן או הכלה שם לריכים לצד, מ"מ צשעמ"ק מוצא שצריך שיהיו שם החתן והכלה. גם צמנחת פתים כאן כתב, דל"ע אם יש לסמוך צזה על הר"ן, דהא להחוס' [דס"ל צעי מקום חופה] פשיטא שאין לצד רק כשהחתן והכלה שם, וכ"ה להע"ז, וכ"כ צצרכת הצית שער ס"ב סעיף כ', דאם הכלה לא אכלה שם רק החתן, ל"ע אם יצרכו ז"צ. ועיין מש"כ צזה צקנחת סופרים דל"ע ג'.

וביביע אומר ח"ו סי' ט' חות צ', כתב ע"ד החינה והחסדא המוצא לעיל שאפשר דמש"כ הריטב"א החתן והכלה לאו דוקא והעיקר שיהיה שם החתן, דפשוט דצרי הריטב"א מוכיחים דתרווייהו צעונים לעיכובא, ואשנויי כה"ג לא סמכין למעצד עובדא צצרכות דספק צצרכות להקל, ואף צציד אהרן וצירך חת אצרכם הציוא להלכה דצרי הדצר משה, נראה שאין לזוז מדצרי הריטב"א כו', וגם דצרי האמרי דוד [הני"ל] אין מחוורים, דצודאי לריך לחוש לדצרי הריטב"א וכו'. ושם צסוף חות א' כתב, דצהאלף לך שלמה סי' ל"ג כתב, שאפילו אם החתן שם והיו כמה אנשים שנטלו ידיהם לאכול פת, אם החתן לא נטל ידיו לסעודה, לא יצרכו ז"צ כי אין זה נחשב לסעודה נשואין כל שאין החתן סועד עמהם [כמוצא צסקב"ה חות ו'], כמו כשאין החתן נמלא שם.

ובכרם שלמה (להר"ש הא"ס) כאלו סעיף ה' כתב, דצצרי התשובות שור [הני"ל] תמוהים, ועיין צשו"ע סעיף י"א [צצני החופה שנתחלקו] וצט"ז חו"ח סי' קל"ה סק"ג [שם כתב צצני החופה שנתחלקו כולו חצוצות כאלה]. וציציע אומר הני"ל כתב, דכוונת הצצ"ש היא כשהחתן היה צסעודה והלך קודם צרהמ"ז [דצכה"ג לכוי"ע] מחוייבים לצד צ"ח [כמוצא צאות ו'].

ובחלבה למשה (להר"מ מיימון) סי' ו' כתב, שצדמן לסעודה ראשונה של חתן אחר החופה והחתן לא היסב עמום לשלחן, והחליט שלא לצד ז"צ, דצעור כתב לענין אין מזכרים אלא במקום חופה, דמקום עיקר יציבת חתן וכלה קרי חופה, וא"כ כשאין החתן והכלה במקום אין לצד כו', ולא דמי לצני החופה שנתחלקו לחצרות כו', דסוף סוף החתן וצני מצינתו אוכלים אותו, לא כן צצ"ד שהעיקר חסר, אמנם שהשמחה צמעונו אפשר לומר, כן יש ללמוד מדצרי הח"מ סקט"ז והכנה"ג הגה"ט חות כ"ז.

ובתשובות מהר"א (אסא"ד) סי' י"ב כתב, ע"ד מנהג עיר ניקלצבורג שנועדים ציוס ש"ק קרובים ורחוקים הרבה צבית אצי הכלה אחר הנשואין, ואירע שהחתן נסע מציתו למסחרו צג' ימים אחר הנשואין, וחקר הרה"ש ה"ר משה ליב כ"ן דיין שם, אם מזכרים שם צאותו צצת ז"צ כיון שאין החתן שם צציתו, יפה דן והעלה כהלכה דאין מזכרין ז"צ צכה"ג, וכמ"ש צחוס' [הני"ל] שאם ילא החתן מחופתו אפילו כלתו עמו אין מזכרין כו', וכ"כ צשעמ"ק צשם הריטב"א שאין מזכרים צ"ח אלא במקום חופה ושיהיה שם החתן והכלה, ולפי"ז אם אפילו שכלתו עמו והולכין לאכול צבית אחר אין מזכרין, כ"ש אם החתן לצד הלך מצית חופתו מקום עיקר יציבתו למ"מ ומסחר שלו, ודאי אין מזכרין כו', ועוד ראיה לדעתי ממימרא שלישית של ר' יוחנן צצתובות ח' צ' מזכרין צ"ח צעשרה כל צצעה וחתנים מן המניין וצרכת אצלם צעשרה ואין אצלם מן המנין, הרי שאין חלוקים אלא צזה דאצלם אינם מן המנין וחתנים מן המנין, אבל צזה מיהת שווים דחתנים צעונים שיהיו שם כמו צאצלם שאם אין האצל שם אין מזכרים, וכן מחרי מימרות קמייחא דר' יוחנן התם מוכח כן, וצככי ניחא הא דלא הקשו החוס' שם צד"ה אלא, חרי מילי דר' יוחנן צצ"ח למא האלרכו כמו

ביאור הגר"א

[כט] וה"מ כ"ו וכן כ"ו.
רא"ש שם ע"ש :

[כט] והני מילי כשדעתו לחזור אחר כך לחופתו אבל אם הולך לגמרי לבית אחר וכל החבורה עמו ונעשה אותו בית עיקר גם שם נקרא חופה ומברכים ברכת חתנים וכן לפעמים שהולכין החתן והכלה לעיר אחרת צריך לברך שם ברכת חתנים

אם

אוצר

ס"ק גה אות ה—ס"ק ס אות ב

הפוסקים

ב"ח, הואיל ואוכלין מסעודה שהתקינו לחופה, מצוה מזה דאף דאין החו"כ בין המסובים שם מצרכין ב"ח הואיל ואכלו מסעודת נשואין שהחוי"כ מסובין זה בבית אחר, וק"ו כשהיו החוי"כ מסובין בבית זה עממם בלוחם אף שהלכו בשעת זריחה, כבר נתחייבו המסובין לברך על שמחת חו"כ שקיימו בסעודה זו.
וב"כ באמרי דוד (להרד"מ פנעטר) סי' מ"א, דאפילו א"ח"ל דחוי"כ לריכס להיות שם, ע"כ העטם משום דכשחין שם החוי"כ אין זה שמחת חו"כ, וא"כ חייב היות שם החוי"כ היא בשעת שמחה דהיינו בשעת סעודה, אבל אינם לריכס להיות שם החוי"כ בשעת הזריחה. גם בדברי שאלו—חלק לשבעה ד"ח א', כתב צנידון כזה, דכיון שהיתה בתחילת הסעודה למה לא יצרכו ז"צ, וזה ברור. ובאגרא דבי הלולי דכ"ע א', כתב ג"כ, דאם כבר אכלו החוי"כ אפילו הלכו להם, מצרכים ז"צ. וביציע אומר ח"ו סוסיי ע' כתב, דיש לסמוך בזה על האחרונים שפסקו לברך ז"צ. וצירי המנחה חלק השו"ת, שונות סי' י', כתב שכך הוא המנהג באשכנז.

נט. כשדעתו לחזור אח"כ לחופתו. כלומר שדעתו לחזור בתוך ז' ימי המשחה (ח"מ סקט"ז). וכ"כ בצירך את אברהם סי' ע"א סקל"ט, דחתן וכלה שילאו מבית החופה ואין דעתם לחזור תוך ז' ימי המשחה, אע"פ שדעתם לחזור אחר ז', לכ"ע מצרכים שם ז"צ, ע"ש שהאריך בזה.

ס. שהולכין החתן והכלה לעיר אחרת וכו'. א. מקור וביאור הדין ואם יש חולקים ע"י. דין זה הוא ג"כ מהעור בשם אביו הרא"ש, וכמלויין צבא"ג. והוא הרא"ש סוכה פ"ב סי' ח' הג"ל. וכתב צ"י, דזה אינו סותר למש"פ צפסקי חוס' פ"ק דכתובות [סי' ל"א], דכשהחתן הולך עם הכלה לעיר אחרת אין לברך אלא בבית חתנים, דאפשר דהתם מיירי כשהולכין לעיר אחרת ולטייל ודעתם לחזור לביתם תוך ז', [ובצב"ג גם להרא"ש אין לברך כמצוה צפסקי"ת אות א'], ודברא"ש כהולכין להתיישב ולדור בלוחם עיר אחרת.

ועיין בלוחם לעזבה ובתפארת יעקב שבלוחם הסמוך, מה שפירשו ג"כ בדברי החוס' דלא פליגי על הרא"ש, ובאופן אחר. וע"ע צפסקי"ת אות ב' ד"ה וביציע, על דבר אלו שמיד לאחר החופה נוסעים החתן והכלה למקום אחר כל ז' ימי המשחה וצטלים משבע ברכות.

ב. ואם מברכים גם כשנמצאים בדרך במלון וכדומה. כתב צקונטרס אות לעזבה (שצב"ר רוצ דגן להר"י עטייה) סי' כ"ב ד"ה ועוד יש, שיש לדייק בלשונא דפסקי חוס' פ"ק דכתובות סי' ל"א, שכתבו דכשהחתן הולך עם כלתו לעיר אחרת אין לברך אלא בבית חתנים, דמאי קאמרי אין לברך אלא בבית חתנים הול"ל אין לברך סתם, ותו כיון שהולכין החוי"כ ללוחם עיר מקום שיושבים חשיב ודאי בית חתנים, שמה נראה אפשר, דכוונת דבריהם שבזמן הליכתם כשהולכין בדרך ובכפרים שעוברים שם אין לברך, אלא בבית חתנים והיינו כשנגיעים ללוחם עיר וקוצעים שם בית א' מצרכים כ"ו, וכל עצמם באו לאפוקי שלא יצרכו בדרך בזמן הליכתם, ונראה דגם הרא"ש [שצב"ר הקודם] ודעימיה מודו בזה, וזה נכנס בכלל דבריו שכתב ולא במקום העשוי לאקראי בעלמא, ובדל"ה

מצרכין ברכת אכלים כל שבעה אית לך מימר מפקין מיתא כל שבעה [בתמיה] כ"ו, כתב עוד, מיהו מה שסיים בעורה שחר [הג"ל] שלפ"ד הריעצ"א צריך לעיכובא להביא הכלה אלל החתן שיהיו ביחד בשעת הזריחה, לדעתו אין זה מוכרח, והרי דעת כמה אחרונים שגם לשעת הריעצ"א כל שהיו החוי"כ בסעודה אע"פ שהלכה הכלה קודם זריחה יכולים לברך ז"צ [כמוצא בלוחם הבא], ואין לחלק בין כשאכלו בחדרים נפרדים ובין כשאכלו יחד, וכ"כ בערוך השלחן סוף סעיף ל"ז, דזה שנהגו להביא גם את הכלה לשמוע הזריחה, אין זה לעיכובא אלא מנהג יפה, לפי שהזריחה היא על הללחת שניהם ראוי שיעמדו לשמוע הזריחה, אבל אין זה לעיכובא כ"ו, ובאגרא החיים סי' טע"ד [וכן בדרכי חיים סי' קכ"ו] הביא שהר"ח מלאח היה מקפיד להביא הכלה אלל החתן כשמצרכים ז"צ, ונראה שזה לרווחא דמילתא ולא לעיכובא כ"ו, ומסקנא דדינא כי מה שנהגו להביא הכלה אלל החתן לשמוע הזריחה הוא מנהג יפה ונכון מאוד לעשות כן, אלא ^{אחרת היתה} צריך לעיכובא. וכ"פ בשערי עזרא (להר"ע צ"ח) סי' ק"ה.

וכבר כתב כן צ"ח של שלמה פ"א דכתובות סי' כ', ואין לו בערוך השלחן הג"ל דברוב מקומות החתן והשואבין אוכלים בבית אחד והכלה עם שושבינים בבית אחר, ובספר חסידים כתב שאין לברך שהשמחה צמטו כשיושבים אנשים ונשים בחדר אחד כ"ו [כמוצא צפסקי"ת אות ג'], ומ"מ מנהג יפה כשמצרכים ברכת חתנים, דהיינו כל ז"צ, שמוליכים הכלה במקום החתן, דז"צ על עיקר היווג וחיבור נהקנה א"כ ראוי לברך על שניהם, אבל בצרכה אשר צרא [ר"ל כשמצרכים רק ברכת א"צ] לא נהגו לדקדק. גם בהעוררות תשובה ח"ב סי' פ"א כתב בתוכ"ד, דהוא מנהג לתחילה ועוד ונכון הדבר. ובמנהגי קאמארגא אות קכ"ט כתב, שבזמן חמירת הז"צ נהגו שהכלה תכנס לביהמ"ד והיתה עומדת ע"י הדלת.

וכתב בעזר מקודש (בגליון השו"ע) סוף סעיף ח', דכשק"ת האנשים רואים מקום סעודת הכלה שצדד אחר, ובפרט כל מקום סעודת הכלה נראה לק"ת מסובין עם החתן, וגם שמש אחד לשניהם, נראה שעי"ז הוא לכ"ע כחדר אחד ממנו.

ו. וכששניהם השתתפו בסעודה אלא שחלכו להם לפני שברכו ברהמ"ז. כתב צב"ר להצרכים (להר"א תלומדים) מהדו"ת סי' ל"ד, צנידון שהיו מסובין בסעודת נשואין בז' ימי המשחה וערס שצרכו הלכה הכלה לבית שכנה והעם לא ראו להמתין עד זריחה, שהדבר ברור דאף למ"ד דבעינן שיהיו החתן והכלה שם היינו שיהיו בשעת הסעודה, דכל שישנם בסעודה זו הרי נעשה סעודה זו לקיים מצוה שמחת חו"כ דאין שמחה אלא במקום סעודה כדאמרין צב"ר כ"ה ב', הרי נתחייבו המסובין בסעודה זו לברך ברכת חתנים אף שעי"ז איזה סיבה הלכו החוי"כ ואינם נמצאים בשעת זריחה, ומש"כ הריעצ"א [המוצא בלוחם ד'] שיהיו החוי"כ שם היינו בשעת סעודה, דכל שלא היו החוי"כ בסעודה זו אין כאן שמחת נשואין ולא יתכן לברך ז"צ, וראיה גדולה לזה ממה שנקבע להלכה בעשו"ע סעיף י"א דבני החופה שנתחלקו לחבורות ואכלו בביתם שאינם פתוחים לבית שהחתן שם ואין שמש מלפ"ן, כל שהתחילו לאכול בשעה שהתחילו אותן שצב"ר החתן מצרכין

(יט) אם הוא (סו) תוך שבעה (נ) (ואין דעתו לחזור) (צ"י) :

ביאור הגר"א

[למד] ואין דעתו לחזור.
בנ"ל :

בני

באר היטב

(סו) תוך ז'. אפילו אם לא היו מברכים ז' ברכות עדיין חלה מיד אחר החופה הלכו למקום אחר ושהו בדרך עד אחר ז' אין מברכין. צ"י. וט"ז חולק ע"ז וכתב אם לא קבע בלוחו מקום חלה מיד אחר החופה הלכו למקום אחר נעשה אותו מקום שהלכו לשם מקום החופה ומתחילין ז' ימי משתה מיום שבה לשם. צ"ש :

פתחי תשובה

(יט) אם הוא תוך שבעה. עכ"ל מ"ש ופ"י חולק בו' וכתב בספר חב"ל כלל קט"ו דין ט' דנ"ל אפילו לדברי הס"ז דוקא מקום שקובעים שם דירמס חב"ל במלון שלנין שם חתן וכלה לא נקרא מקום חופה ואין מברכין ז"ב עכ"ל. ועיין בסידור הגאון מליסא ז"ל שכתב וכתב דלא כט"ז ע"ש :

הפוסקים

ס"ק ס אות ב — ס"ק סא אות א

אוצר

אחר שקידשה וצריך צ"ח הלך עמה לעיר אחרת, צוה אמרינן שפיר ששם עושה חופה לקבוע סעודה, וזה מוכח עוד מדכתב ונוהג שמה ז' ימי משתה ואי ס"ד שכבר היה במקום הראשון קציעות למשתה קצת זמן, היה לו לומר ומשלים עליהם ז' ימי המשתה, אלא ודאי כדפירשתי, ומש"כ הצ"י דאין מקום לצ"ח אחר ז' ודאי כן הוא אם התחילו ז' ימים, מש"כ כאן שלא היתה התחלה כלל ודאי נוהג אפילו אחר ז', וזה דומה למש"כ במת קרוב של חתן לא אציו, דדינו שנוהג אצילות ברישא ואח"כ ימי משתה כדאיתא ביו"ד סי' שמ"ב, וה"כ כן הוא, וכן נראה לפרש דברי הרא"ש שהביא הצ"י שצריך לצרף צ"ח בדרך זו, שעדיין לא היה להם בית חתנים בשעת ז"ב, וכן משמע לשון הטור שכתב, אבל אם הולך לגמרי לבית אחר וכל החצורה עמו ונעשה אותו הבית עיקר גם שם נקרא חופה ומברכין שם צ"ח, וכן לפעמים שהולכים החתן והכלה לעיר אחרת צריך לצרף שם צ"ח, והיה לו לכתוב בתחילה [צקילור] לבית אחר או לעיר אחרת, ותו דתחילה כתב וכל החצורה עמו, וצדדא שניה לא החזירה החצורה כו', אלא הדברים כמו שאמרנו, דתחילה כתב באם התחילו כבר ימי המשתה וצוה אמרינן דאם כל החצורה הולכים עם החתן והכלה נעשה גם המקום השני מקום חופה, [ואח"כ כתב] וכן אם לא היה עדיין בית חופה ומשתה כלל, והולכים לעיר אחרת ששם יהיו ימי המשתה, צריך לצרף צ"ח על המשתה, וצוה אין צריך להליכת החצורה עמה, וצפסקי תוס' [המוצא בסק"ס אות א'] שכתבו דכשהולך לעיר אחרת אין לצרף, מייירי שכבר התחילו ימי משתה במקום הראשון כו', כל זה נראה לדעתי צרור להלכה למעשה, והוצא צקילור, צ"ש סק"ד.

גם ציטא ברכה (על רי"ו) דקט"ז ד' כתב, דאין לשון רי"ו סובל פ"י הצ"י. ובצרכה הבית שער ס"ב סעיף כ"א, ושם בשערי צינה סק"כ כתב, דשפיר נוכל לסמוך על הט"ז והצ"ש שמכונים לדבריו. ועיין עוד מדבריו צסק"ל שהוציא צסק"ל אות א', דאין זה דומה למש"כ ברמ"א סוף סעיף ו' מהרא"ש דשבעת ימי המשתה מתחילים מיד לאחר ז"ב שצריך צראשונה, דש"ח דכיון שדעתם ליכנס למשתה תיכף אחר החופה, הוי החופה התחלת ז' ימי המשתה, מש"כ צ"י וכו'.

ובתפארת יעקב סק"ס כתב, שנראה דלפי מש"כ הרמב"ם הביאו המחבר צסק"י צ' דנושא נשים רבות צריך לשמוח עם כל אחת שמחה הראויה לה, א"כ מצוה דיכול לשמוח ז' ימי המשתה אחר שכלו ז' של שמחה מאחרת, והנשואין היה כולן בשעה וימי השמחה מתחילים מהעת שצידו לשמוח [עיין ע"ז צסק"ע], א"כ ה"ה נמי כשהיה בדרך ונשתה באופן שלא היה יכול לשמוח עמה כראוי לה, מתחילין מעת שבה למקום קבוע ואז מתחיל ז' ימי המשתה, וגם דברי הרא"ש יש לפרש דדוקא כשהיה יכול לשמוח תיכף ולא עשה סעודה רק אח"כ מ"מ מתחיל מעת נשואין, אבל כשלא היה יכול לשמוח אז מודה שמתחיל מעת שיכול לשמוח עמה, וא"ל לדחוק בדברי רי"ו כמו שדחק הצ"י וכו'. ובסקט"ז כתב עוד, דכבר כתב לעיל שהעיקר להשוות דברי הרא"ש עם דברי רי"ו, דכל שלא היה יכול לשמוח עמה תיכף כגון שנשתה בדרך, יכול לנהוג

ובדלתי להליכת הדרך והעצרת הכפרים הוא אקראי, וכו"ע מודו דצכה"ג אין לצרף. ובתפארת יעקב סקט"ו כתב, דכוונת התוס' דכל שיהא ממקום למקום אין לצרף רק בבית חתנים, והיינו שעושה בית חתנים במקום אחר, ולא יצרך בדרך או במקום שאין שם בית חתנים.

ועיין בחידושי ריטב"א צסוגיין ומוצא צשעמ"ק שכתב, דאותם שמולכים הכלה ממקום למקום אי חיבה חופה "בדרך במקום לינה" מברכים ז' ברכות בפנים חדשות, ואי לא לא מברכים אלא שהשמחה צמטנו ואשר צרה אע"ג דחיבה פנים חדשות. ועיין גם ציד דוד המוצא צסק"ס אות א', שנראה ג"כ דס"ל דיכול לצרף בדרך.

סא. אם הוא תוך שבעה. א. דעות הפוסקים כשהלכו לעיר אחרת מיד לאחר החופה ונשתהו כמה ימים בדרך,

אם מברכים שם ברכת חתנים ז' ימים מיום שהגיעו שמה, או שאין מברכים רק ז' ימים מהחופה. עכ"ל מ"ש ופ"י חולק וס"ל דצכה"ג דאפילו הלכו למקום אחר מיד אחר החופה קצד, דעת הצ"י דאחר ז' ימים מהחופה אין מברכין, ושהט"ז חולק וס"ל דצכה"ג מתחילין ז' ימי המשתה מיום שבה לאותו מקום אחר. דצ"י כאן, על מש"כ הטור צשם הרא"ש [המוצא צס"ק הקודם] דכשהולכים החתן וכלה לעיר אחרת צריך לצרף שם ברכת חתנים, כתב דדבר פשוט הוא דהיינו דוקא תוך ז', וכדחנינו בכתובות ז' ב' מברכין צ"ח כל שבעה, אבל לאחר שבעה אע"פ שלא צירכו ז"ב כי אם בשעת נשואין סגי, ואין מברכין לאחר ז' בשום פנים, ולפי שראיתי חולקין בזה קצח) כתבתיו, ומש"כ רי"ו [צנכ"ב ח"ב צשם תוס'] מצרף צ"ח צעיר אחת והולך לעיר אחרת עם כלתו אע"פ שנשתה זמן מרובה בדרך, עושה חופה צעיר שבה שמה ונוהג שמה ז' ימי המשתה ונקרא ברכת חתנים בבית חתנים, נראה דנשתה זמן מרובה דקאמר היינו ג' או ד' ימים ומ"מ תוך ז' הוא, דאילו אחר ז' אין מקום לברכת חתנים וכו'. וכבר כתב כן להדיא צחמים דעים סי' קפ"ט צשם הרמב"ן, שלא מברכין ז"ב אלא בחופה ובתוך שבעה לחופה.

והט"ז הוא צסק"ס, וכתב שם ע"ד הצ"י ה"ל, דאין נראה נכון לפרש כן כו', ותו דרי"ו כתב צפירוש ואפילו זמן מרובה ואין נימא דוקא תוך ז' כו', ול"כ להדברים כפשוטן, דרי"ו כתב צפירוש צצמקום שיצאו שם עושה חופה כו', נמלא דעד הנה לא עשה חופה דהיינו שקובעים שמה לנהוג ימי משתה, דאם כבר עשה שם מקום זה, היה לו לומר עושה חופה אחרת, אלא ודאי דמייירי צצמקום הראשון לא עשה שם החופה כלל למשתה ולשמחה אלא

קצד) בבאה"ט שם כתב דהיינו אפילו לא בירכו עדיין ז' ברכות. והוא מלשון הב"ש סק"ד. וכבר כתב בעצי ארזים סק"ג, דצ"ל שלא ברכו עדיין ז"ב בברהמ"ו, אבל בחופה ברכו, וכן הוא להדיא בב"י, שאם לא ברכו כלל, ודאי שמברך אפילו אחר כמה ימים, כמבואר בשו"ע סי' נ"ה [ובאוצה"פ סי' זה סק"ב אות ב']. קצה) ולא מצאנו דבריהם.

הפוסקים

ס"ק סא אות א

אוצר

מ"מ נחשז השצעה מיום החופה. ובסעיף ל"ז כתב, דאין כצ"ח כלל לומר כה"מ כמ"ש בסעיף ל"א, וכן מורה דעת כל הפוסקים, וזהו דעת רבותינו בעלי השו"ע, וכן עיקר לדיואל.

ועיין בלח"פ סעיף ו' סק"ל אות א' ד"ה ושא, בדברי היציע אומר, דגם הכנסת יחזקאל ס"י ס', דס"ל דצ"ח סעודה ראשונה אזלינן, מ"מ כשמוליכים לעיר אחרת ומתעבדים בדרך, מתחילים ז' ימים מיד לאחר ז"צ שצחופה.

וב"ב בחכמת אדם כלל קכ"ט סעיף ט', דאפילו הלכו תיכף אחר החופה ושהו בדרך כל ז' אין מצרכים. גם בשלחן העזר ס"י י"ב סעיף ה' כתב, דכשהלכו החתן והכלה מיד אחר החופה לעיר אחרת, אפילו נתעבדו בדרך איזה ימים, מ"מ צהגיעם למקום קציעותם מצרכים שם ז"צ [רק] צחוף ז' ימי המשחה מיום החופה.

ובסידור דרך החיים, ולין לו צפ"ת סק"י"ט כתב, דאפילו נסעו תיכף מהחופה ולא נתייחדו עדיין בכל הדרך אעפ"כ מתחילין ז' ימי המשחה מעת שצרכו הצרכות צשעת החופה, ודלא כע"ז. והביאו באמרות שמה ענף ה' אות כ"ב, ובי"ב בסידור צית יעקב, ובישכול עזי ח"ז ס"י י"א, הביאו דברי הדרך החיים הנ"ל לנידון שסידור חופה וקדושין צפריכה עליה וכהצ"ח וקריאה כחוצה וצרכה ארוסין וז"צ, כדי להיות רשומים צחור נשואין, ושמחת הנשואין עושים אחר זמן רב.

וביד דוד (פסקי הלכות) ח"ג עמוד י"ג עור א' כתב, דאף שכבר העלה דעת הרמב"ם דיכול לאחר שמחת הנשואין לאיזה זמן שיראה ואינו מחוייב להתחיל תיכף, [וכנ"ל גם בדברי התפארת יעקב], עכ"ל למעשה קשה הדבר מאוד לעשות מעשה צ"ח, אחר שלא מלאה חצר להרמב"ם בצצ"ח, ועוד נראה שאף הרמב"ם לא אמרה אלא צאופן שא"ל לו למנות תיכף ז' ימי המשחה, כגון שמה צצ"ח אחרת ואסור לערצ שמה צשמחה או ששמחת החג מעכצתו או שהצ"ח מעכצו, ואף צאופן זה נראה דאם התחיל למנות ז' ימי המשחה אי אפשר לדחות הנשואין לזמן אחר, אלא צ"ח שום סיבה למה נימא דידחה שמחתו לאחר איזה זמן, ולמה לא יכול לשמחה עם כלתו בדרך כיון שערצ לו לשמחה בדרך, ע"כ לא ארד עם הע"ז צבוראה ז'.

ובבית קדושין סק"מ כתב, דמש"כ צע"ז דרומה למת קרוב של חתן שובג אצלות צרישא ואח"כ ז' ימי משחה, לא ירדתי לסוף דעתו, דסוף סוף תליא צ"ח אי הוי חופה מעיקרא הרי כבר התחילו ז' ימי משחה ואין יותר משצעה וכדברי הב"י, ואי לא הוי חופה פשיטא שלא התחילו כלל ימי משחה, וצו"ד ס"י שמי"צ מצואר דנוג אצלות ואח"כ מכניסין החתן לחופה וצ"ח פשיטא דימי משחה מתחילין אחר חופה, ומה ענינו לכאן [שכבר היתה חופה במקום הראשון], והנלע"ד צדעת ר"י הוא עפ"י מה שכתבתי בספרי יעלה חן צקונערם צית חתנות ס"י י"ב, דמסירה לצעל או לשלחו נקרא נשואין, וחופה היינו יחוד בדרך אישות או לצית המיוחד לחופה, וא"כ נראה שכונת ר"י אס הצעל הולכה לעיר אחרת ששם תהיה החופה וכאן לא היה רק כניסה לשם נשואין שנמסרה לצעל או לשלחו ע"ד שנתבאר לעיל ס"י י"ז, (דצ"ח אע"פ שנקרא נשואין ונקרא לענין ירושה מ"מ כיון שלא נעשה חופה במקום הכוא רק שנעשה ע"ד שתיכה החופה צעיר אחרת, אינו נקרא רק מסירה, ובמקום הקצוב שכינסה לציתו שם הוא הנקרא חופה, ונפק"מ לענין תוספת כתובה דלאו חופה הוא רק במקום הקצוב לחופה), קמ"ל ר"י דמשם מניין ימי משחה, דאע"פ שנעשה נשואין במקום שקידשה לא היה מקום קצוב לחופה רק שנמסרה לו שם, וצ"ח ודאי נראה דיש למנות משעת חופה ולא משעת מסירה, אלא אס הכניסה לחופה כבר ואח"כ הולכה למקום אחר יש למנות ז' ימי משחה מיום החופה, וס"י דאס נחשז החופה זה שמעמידים חופה על

ז' ימי משחה אחר עבוד ז', כמו צנושא צ' נשים כלהת דהואיל ואינו יכול לנהוג שניכן נוג ז' לו ואח"כ ז' לו.

ואולם יש הסוברים כה"מ. בדרכי משה כת"י הביא בקצרה דברי הב"י, דאפילו לא צירך ז"צ אלא פעם אחת צשעת נשואין ונשתחו בדרך לא יצרך אחר ז'. ובח"מ סק"י כתב, דלשון ר"י ואס נשתכה זמן מרובה בדרך, משמע [לכאורה] דלא כהר"ש, ולפירוש הב"י אפשר דגומר ז' ימי המשחה קאמר. וצחינא ואסדא (עמ"ס כתובות) ח"א דק"י"ג א' כתב, [דכגס] דפשט דברי ר"י משמע כדברי הע"ז כו', אלא דמדברי הר"ש צחש"י כלל כ"ו ס"י צ' שכתב דאין הדעת נוטה שיהיו תלוין ז' ימי החופה צאכילה ראשונה אלא צ"צ קצו, מוכח מדבריו דצין עשה סעודה צעיר דנשא אותה וצין לא עשה אפ"ה מתחילים ז' ימי החופה משעת ז"צ, וזה נראה דלא כמ"ש הע"ז דהר"ש שהביא הטור איירי צ"ח עשה סעודה במקום דנשא כו', וע"כ נראה כמ"ש צצ"י וצש"ע שדוקא אס מגיע לאותו מקום תוך ז' ימים וכו'.

וב"ב בעצי ארזים סק"י"ג, שלא ידע מה הולך הב"י לידחק צפירוש דברי ר"י, דצדכ"ו משמע להדיא שצדין לא היה מכניסה לחופה רק צצירך צ"ח, ואפשר שהיה ירא שלא ימלא עשרה צעיר שמוליכה שם לכן קידשה פה וצרך צ"ח, וכמ"ש עושה חופה צעיר צצ"ח שמה ונוג ז' ימי המשחה ונקרא צ"ח צצית חתנים, דצ"ח ודאי שאין למנות ז' ימי המשחה משעת הצרכה, דאע"ז ציחודא שהיו מצרכים צצית ארוסין והיו שוכים זמן מרובה וכי לא עשו ז' ימי המשחה מיום החופה, אלא צחש"ח הר"ש כתב וכאן כנס אשה משמע שכנסה לחופה צעיר שנסע משם דאז ודאי ז' ימי המשחה מתחילין מיד אף שלא אכלו עדיין ציחד וכו'.

ובקונטרס אות למובה שצ"כ רוב דגן (להר"י עט"יה) ס"י כ"ב, הביא דברי הב"י הנ"ל לנידון, שקידש אשה וצירך צרכה ארוסין ופריסת עליה וסעודה קטנה וצרכו ז"צ צעודה צצית אציה ולא צ"ח עליה, ואחר צ' חדשים שלקחה לציתו ונשאה בדרך כל הארץ עשה סעודה נשואין, וכתב דאף דנתעבד עיקר הנשואין, כיון דכבר עברו ה' ימים אין כאן מקום לצרכה ז"צ ולא שהשמחה צמעונו ואשר צ"ח, דלא חנו צצרייתא דכתובות ז' צ' מצרכין צ"ח אלא כל ז' ואחר ז' אין לצרך צשום פנים כו', ומש"כ ברמב"ם פ"י דאישות דמי שכתב לחופה ולא צירך צ"ח חוזר ומצרך אפילו אחר כמה ימים [כמוצא צסק"צ אות צ'], שא"כ שלא צירך כלל צשעת החופה ואז חייב לצרך אפילו אחר זמן רב כיון שלא עשה תקנה חכמים, ואז חוזר ומצרך חדא זימנא [כמוצא צסק"צ אות ג']. והביאו בקצרה צרות חיים כאן.

ובערור השלחן סעיף ל"א, אחר שכתב הדין המצואר צרמ"א סוף סעיף ו' עפ"י הר"ש, דגם כשהחופה היתה ציוס והסעודה צלילה מתחילים מנין ז' ימי המשחה מהיום, כתב עוד, דאפילו נמשך כמה ימים מהחופה למשחה הראשון, כגון שהעמיד החופה ומיד נסע עם כלתו לעיר אחרת ושהו בדרך כמה ימים,

קצו) שנשאל על חתן הבא ממקום אחר וכאן כנס אשה ואחר שברך שבע ברכות מוליכה עמו למקומו, מאימתי מונין שבעת ימי החופה, וחשיב דע כי משעת הברכה מונין שבעת ימי החופה, כי החופה היא מקום יחוד חתן וכלה ומשעת הברכה שהותרו להתייחד מתחילין ז' ימי החופה, הן בעיר שנעשית שם הברכה הן בעיר אחרת, וגם לא ידעתי למה לא יאכלו בעיר או בשדה אחר הברכה בכל מקום שירצו [ר"ל בעיר ששם כנסה וברך ז"ב], שמה כך היא סברתם אם יאכל בעיר אחרי שבע ברכות יתחילו בעיר שבעת ימי החופה, ואז לא תצא כלה מחופתה [ולא יוכל ללכת עמה למקומו עד עבור שבעת הימים], אבל אין הדעת נוטה כך שיהיו תלוין שבעת ימי החופה באכילה ראשונה אלא בשבע ברכות כמו שכתבתי.

אוצר

ס"ק סא אות א—ב

הפוסקים

מדדריש להם צסוד ז"כ וקרי לה כלה, מ"מ כיון שאין נזכר בפירוש ח"א לן למסמך ע"ז לברך ז"כ.

גם בבני אהובה פ"י דאישות הל' ו', ומוצא ג"כ בפ"ת סק"כ, כתב דאפילו אם נחוש לדברי הרמב"ם דחופת נדה לא הוי חופה, ה"א כבר צריך בשעת חופה ולהרמב"ם אינו חוזר ומצרך, ואף שצמרדכי ובהג"א כתבו שתקנו הגאונים כיון שפסקה שצעה נקיים ועובלת מכניסין אותה ומצרכין צ"ח כו', [וכמוצא צ"ח ס"א שם], ומזה אפשר דנשתרצב המנהג, אבל אין לסמוך ע"ז, דאפשר דתקנו שלא יצרכו בשעת חופה כי אם אח"כ, אבל אם כבר צרכו בשעת חופה אין לחזור ולצרך, ועוד דזה תליא במה שנשתפקו הפוסקים אי יש כח ציד הגאונים לחדש ולתקן צרכה, ולכך שז' ואל תעשה עדיף, ולא יכיה חלל ספק אמרינן ציה ספק צרכות להקל.

וכ"כ בתשובה מאחבה ח"א סי' ס"ב, וזכר ג"כ בפ"ת הנ"ל, דלא מציעא לדעת הפוסקים דחופת נדה קונה ודאי אין מצרכין עוד, חלל אפילו לדעת הרמב"ם שאין חופת נדה קונה אפ"ה הרי כתב שם דאם עבר ונשא וצרך אינו חוזר ומצרך, וגדולה מזו מובאר בצ"י דאפילו אם הלכו החתן והכלה למקום אחר ולא צרכו ז"כ והתמהמהו צורך יותר מצי' ימים שוב אין מצרכין, ואף שהצ"ח חולק ע"ז היינו משום דס"ל דאחרי שלא צרכו כלל [בסעודה] ^{אחרי צרכו} שצרכו אותו מקום לשם מקום חופה ומתחילין אז ז' ימי המשטה וכו', והמצרך שום צרכה אחר כלות ז' ימי המשטה אפילו עם פנים חדשות הוא לצעלה.

ובהר הכרמל סי' א', האריך להוכיח כי אין הצרכות ענין כלל לצעילת מלוא, חלל צין צעיל צין לא, מצרכין ז"כ שנתקנו צמנ הנשואין על ענין כללי הזיווג, ומצרכין גם הנשואין של נדה אע"ג דאינו יכול לקיים צעילת מלוא כלל צימי המשטה, וכתב, דא"כ אחר שכבר צרכו ז"כ צ"י ימי המשטה מאי מקום לצרכות הללו צליל צעילה, הלא מצרכין לצחולה ז' חנן ולא שמונה, וכבר כל' ז' ימי משטה ושמחה וצרכה כו', ואף שהיתה נדה לא תיקנו שמחה שנית וכ"ש צרכה מאן דכר שמיא, ואפילו משטה וסעודה דעושין אז ליכא חלל מלד מנהג כו', ואפילו צרכה אשר צר' אין להם לצרך כו', ואפילו לא צרכו כלל ז' ימי המשטה ז"כ בכל יום כי לא היה פנים חדשות, או שאין ידם משגת לעשות משטה כל ז' כו', או שאין החתן יכול להתעכב צציתו כל ז' מחמת פרנסה כו', ואפילו לא צעל עדיין וכו', מ"מ אין לצרך צלילה זו כיון דכבר עברו ז' ימי המשטה ושמחה וצרכה.

וע"ע בפ"ת סוס"ק כ', דנחתם סופר ח"א סי' קכ"ב כתב לישב המנהג, ומ"מ מסיק לדינא דאין לפשות כן וראוי לצעל המנהג, ושכ"כ עוד החת"ס צסי' קכ"ג. ע"ש שהאריך צזה. וכ"כ דאין לצרך אז ז"כ, באצ"י עזר שצסוף משניות תפארת ישראל, שצט שמעון חלק בית משטה סי' ס' קצח), שי למורה (בגליון השו"ע) כאן, חולדות אדם (להר"א שור) כאן, ויציג אומר ח"ה סוס"י י. וצקלוש"ע סי' קמ"ט סעיף י"א כתב, דאסור לצרך. וכ"כ צעהרת ישראל סי' קצ"ב סק"ט. וצזכור לאצרהס (להר"א חלקעני) ח"ב אות ב' כתב, דפשיטא דטעות הוא ולריך לצעל מנהג זה שהם מצרכין צרכות לצעלה. וצשלחן העזר סי' י"ב סעיף י"ג - צשמלה

ללצי

קצח). ע"ש בשבט שמעון, דאחר שכתב דלא קי"ל בהרמב"ם דחופת נדה לא הוי חופה, והוי עיקר החופה אז ולא בעת שתטבול וא"כ אין לצרך, כתב עוד, דלפי"ז למה מחליט החת"ס בכל נשים שלא לברך, עכ"פ בכלה אלמנה דלכו"ע באלמנה בעינן יחוד הראוי לביאה כדמובח מהירושלמי, ולמקצת פוסקים בעי ביאה ממש, אם היתה נדה בעת החופה ולא טבלה רק אחר ז' ימים, אז הוי עיקר החופה ביחוד הראוי לביאה, וצריכין לברך אז ז"ב, ורק בבחולה אין לברך אחר ז'.

על כלונסאות, משם מניין ימי משטה, אך כבר העליתי שם צספר יעלה חן דהא לא מקרי חופה, וא"כ אם נסעו מן החופה למקום אחר שיהיה מיוחד להזוג, שם נקרא חופה ומניין ימי משטה משם כן י"ל.

ובבירך את אברהם סי' ע"א סק"מ כתב, דכיון דצמחלות שנויה קי"ל דספק צרכות להקל, אם לא צמקום דאיכא מנהג, ואם צמקום שילא משם נוהגין כהע"ז וצמקום שהלך נוהגין כהצ"י, או איפכא, הוי דינו ככל דינין דצטלמא, דאם דעתו להשתקע או לשבות שם כו', נוהג צמקום שהלך שם וכו', ואי לא נוהג צמקומו.

ב. במקום שיש מנהג דכשהיתה חופת נדה עושים סעודה בליל הטבילה, אם אפשר לברך אז ברכת חתנים הגם שכבר עברו ז' ימי המשטה. כתב צנתיב חיים (על שו"ע חו"ה) סי' רמ"ח, צתשובת צנו ה"ר עיאה ווייל, עוצדא צל לדי צחת שפרסם כלתו נדה אינה ימים קודם החופה וצא זמן צצילתה אחר כלות ימי המשטה, והמנהג לעשות סעודה צליל צצילתה ולצרך ז"כ, ואמרו שכן הורה להם הרצ המנוח ר' ליב וורמז' שיצ צמקודם על כסא הרצנות צעיר קמיק, ולדעתו דין זה ליחא, לא מציעא לדין דלא קי"ל בהרמב"ם חלל דאפילו חופת נדה קונה [עיין ע"ז צסי' ס"א], או אפילו להרמב"ם אם הודיעו לחתן שהוא נדה ודלחא מכהי החופה, ח"כ אין לצרך ז"כ, חלל אפילו להרמב"ם דחופת נדה קונה קונה צלא הודיעו, נמי אין לצרך אם כבר כל' ז' ימי המשטה, כמ"ש הרמ"א צסי' ס"א צשם המרדכי דאם נודע שהקדושין הוי צטעות אין לריך לצרך שנית ז"כ וסגי בצרכות ראשונות כו', וצהגהות אשר"י פ"ה דצחצחות [הנ"ל] הציא שתקנו צצותינו הגאונים דכיון דפסקו שצעה נקיים ועובלת מכניסין אותה ומצרכין צ"ח כו', אבל הפוסקים לא מצכירים הגה זו משום דהגה זו ס"ל בהרמב"ם ופולגי אמרדכי והרמ"א הנ"ל, ח"כ מיירי דצמן הצצילה הוא צחוק ימי המשטה, אבל לדין דלא קי"ל בהרמב"ם וצפרט צהודיעו אין לצרך.

ובתשובת אציו המחצר שם צנתיב חיים כתב, שגם הוא מסכים שלא לצרך, וכל המצרך מצרך צרכה לצעלה, והציא ראיח ממש"כ צצ"ש סק"ד דמי שהלך תיקף אחר החופה ולא צרכו ז"כ צסעודה כלל ושהו צדרך עד אחר ז', לדעת הצ"י אין מצרכין ולדעת הע"ז מצרכין [כמוצא צסקס"א אות ח'], וכל זה אם עדיין לא צרכו אבל כשכבר צרכו ז"כ צסעודה ליכא מאן דפליג, ואפילו צלא צעל איירי שם, ע"כ אין לצרך קצו).

ובפנים מאירות ח"ב סי' קכ"ה, ומוצא צקלרה צצית מאיר סוס"י ס"א וצפ"ת כאן סק"כ, כתב ג"כ, דלא מציעא לדין דאין אנו מדקדקים צחופת נדה ואין ממתניים עד שתעבר, ח"כ פשוט דאין לריך לצרך כשהגיע זמנה לצבול, חלל אפילו לדעת הרמב"ם דס"ל דחופת נדה אינה קונה, מ"מ ה"א כתב צפירוש צפ"י דאישות דאם עבר ונשא וצירך אינו חוזר ומצרך כו' [וכמוצא צסי' ס"א סק"ג אות ב'], וצזוכר תרומה (דפוס אמשטרדם) דקס"ה איתא דצרה דרצ ספרא קיבל עליו שלא לומר דצרי תורה תרין ירחין וחמיו ואשתו הוי סצורים שהוא ע"ה ולא נזדקק עמה עד שצאו גדולי הדור וגילה להם רזין דאורייתא, וכניש כל אנשי מתא להאי נדוה וקרי לה כלה ודריש להם צסוד ז"כ, ומשמע שצרכו ז"כ

קצו) ובשדי חמד מערכת חר"כ סי' כ"ה כתב ע"ז, דקצת יש לפקפק במש"כ צנתיב חיים הנ"ל דאף במקום שנהגו כך אין לנהוג כן, ממאי דקי"ל דבמקום מנהג לא אמרינן ספק צרכות להקל, וא"כ לכשתמצא לומר דמנהג זה הוא עפ"י מש"כ בהג"א הנ"ל משום דס"ל כשיטת הרמב"ם דחופת נדה אינה קונה וצריך לברך אף אחר שכלו ימי המשטה כמו שצדד צנתיב חיים, א"כ מאחר שנהגו כן אין לערער עליהם דגדול כח המנהג.

ביאור הגר"א

[לא] בני החופ' כו'

לא מיבעיא כו'. הכל

ברא"ש שם ע"ש :

יא ת [לא] בני החופה שנתחלקו לחבורות

אפילו

באר הגולה

ת שם בשם ר' יחזקאל בשם

מר הר"ר יהודה

אוצר

ס"ק סא אות ב — ס"ק סב אות א

הפוסקים

לנצי סק"י כחב, דמכל גדולי הפוסקים משמע דאחר ז' ימי המשתה
היו צרכה לבעלה.

ג. ואם יש לברך אז שהשמחה במעוננו. בשו"ת מגידות סי' כ"ה
כתב, דאפילו שהשמחה צמטונו אין לברך אחר שבעת ימי
המשתה. אולם עפ"י סק"ב, מהפנים מאירות ח"ב סי' קכ"ד, דאף
שכתוב בשו"ע סעיף י"ג דהאידנא ערבה כל שמחה ואין אומרים
שהשמחה צמטונו חלל שבעת ימי המשתה, מ"מ כה"ג שלא בעל
בעילת מלוא והיום עיקר שמחה של החתן והכלה, ראוי לברך וכן
נראה להלכה למעשה, ובתשובה מאהבה ח"א סי' ס"ב כתב, דאף
שיש צוה קלה לפלפל, אבל אחרי שאין צוה הזכרת השם אין לדקדק,
ושכן מסיק בבית מאיר סוס"י ס"א, ושאפשר דגם נודה לשמך יש
לומר קצט).

וב"פ זה הכתוב סי' א', קלוש"ע סי' קמ"ט סעיף י"א, פני יחזק
(להר"י אבולפיה) ח"א מערכת הזכרות סי' ק"ה, טערה
ישראל סי' קל"ב סקל"ט, ויביע אומר ח"ה סוס"י ר'.

ובעזר מקודש (בגליון השו"ע) כאן, כתב שהורה לומר שהשצ"מ
כליל עזילת הכלה כליל שמיני לחופה, ע"ש טעמיו.

ד. אם נכון לעשות מעודה זו. עיין צ"ש סי' ס"ד סק"ד,
דבחוסי כתובות [ה' ז' ד"ה מהו] משמע דעושין מעודה
כליל ביאה, ואין לדברי החכמת שלמה [המוצא להלן]. וכ"כ בנתיב
חיים (על שו"ע חו"ה) סי' רמ"ה בתשובה בנו ה"ר עיאה ווייל,
דיש סמך לעשות מעודה לבעילת מלוא כמ"ש מהרש"ל וכו'.
ועיין צנני אהבה פ"י דאישות, שבמדרכי כתובות סי' קע"ח
והוצא בהגהת הרא"ש פ"ה דכתובות סי' ו', הביא בשם ס'
המקצועות שהקנו הגאונים דאם נכנסה לחופה ופירסה נדה ולא
בעלה, כיון שפסקו שבעה נקיים וטובלות מכניסין אותה לחופה
ומזכרין ז"צ וכו', ואפשר שמה נשתרצב המנהג הג"ל.

ובפנים מאירות ח"ב סי' קכ"ה כתב, דצוהר חרומה (דפוס
המשטרס) דקס"ה איתא, דברא דרב ספרא קיבל עליו
שלא לומר דברי תורה תרין ירחין וחמיו ואשתו היו סבורים שהוא
ע"ה ולא מדקק עמה עד שצאו גדולי הדור וגילה להם רזון
דאורייתא, וכניש כל אנשי מתא להאי חדוה וקרי לה כלה ודריש
להם כו', ומכאן סמך למנהגן של ישראל לעשות מעודה כשהגיע
לבעילת מלוא. וכ"כ ביביע אומר ח"ה סוס"י י', עפ"י הפנים
מאירות הג"ל, כי יש סמך מהזוה"ק למנהגם של ישראל לעשות
מעודה כליל עזילת מלוא. ועפ"י סק"ב, שכתב עפ"י דברי הפנמ"א
הג"ל, שאין למחות צמקוס שנהגו כן.

אולם בחכמת שלמה כתובות ה' ז', אחר שכתב דמדברי החוס'
שם יש לדקדק שהיו עושין מעודה לבעילת מלוא אפילו
היכא דכבר היו הנשואין, סיים, אבל בחיבורי שדיתי ציה נרגא.
והוא צום של שלמה פ"ק דכתובות סי' י', שם כתב, דליכא "חיוב"
מעודה כלל היכא שכבר נשאת.

ובתשובה מאהבה ח"א סוס"י ס"ב, ומוצא ג"כ צפ"ת שם, כתב
דעל גוף הסעודה שיעשים לבעילת מלוא כתב מהרש"ל
[הג"ל] שחיבורו שרא נרגא צמטונו זו, וכן נלע"ד שאין לעשות
אז מעודה לאסוף אנשים כו', דמידי הרהור לא ילאו והכל יודעים

קצט) על עיקר ענין אמירת נודה לשמך בסעודת חתן, עיין בסקס"ח

אות א'.

כו', ועכ"ז אם עושה קלה סעודה לאנשי ביתו אשר אי אפשר
להסתיר מהם הטבילה כו', אין צידי למחות, כי כבר הורה זקן בעל
פנים מאירות ובעל קרבן נתנאל וצנו מהר"ע כמ"ש בנתיב חיים
[הג"ל]. וכ"כ בקלוש"ע סי' קמ"ט סעיף י"א, ובאמרות שלמה ענף
ה' אות י"ד, ובעתה ישראל סי' קל"ב סקל"ט, דאם עושים קלה
סעודה לאנשי הבית, אין למחות. וצולחן העזר סי' י"ב סעיף ג' -
צשמלה לנצי סק"י כחב, דיש לקיים המנהג צלי פרוסוס.

ובתשובות מהרי"א (אסאד) סי' ל"ח, כתב אל ה"ר מרדכי סגל
דיין צסטמניטין, ידוע למעלתו כי נהגו שמה לעשות
בכל חופה נדה סעודה שניה בעשרה כליל עזילה כמ"ש בפנים
מאירות כו', ואני בטלתי המנהג ההוא שמה, ומחיתי מלעשות כן
מפני טעמים שונים. וכ"כ בחולדות אדם (להר"א שור) כאן, דיש
לבעל המנהג לעשות סעודה כליל הטבילה. וזכרם שלמה (על
השו"ע) כאן כתב, דמלשון מהרש"ל הג"ל משמע דאף סעודה אין
לעשות.

ה. וכשליל הטבילה הוא בתוך ז' ימי המשתה, אם אפשר
לברך אז ז"ב בלא פנים חדשות. עפ"י סקט"ו,
דבתשובה מאהבה ח"א סי' ס"ב כתב, דל"ע אם ביאת מלוא חוץ
ז' ימי המשתה חשובה פנים חדשות כסעודת שבת, ובבית מאיר
סוס"י ס"א מסיק, דזה מיקרי פני"ה וק"ו משבת, ושאר צרא לחוד
פשיעא דיש לברך (גם כשאוכל רק עם צנו ביתו ואין מזמנים
אחרים ר). גם בשו"ת מגידות סי' כ"ה כתב דבתוך ז' ימי המשתה
פני"ה מיקרי. ובחילת אהבים כאן כתב, דנראה דברי הבית מאיר
ויכולים לסמוך עליו.

אולם בפנים מאירות ח"ב סי' קכ"ה, וכן בנתיב חיים (על שו"ע
חו"ה) סי' רמ"ה, והוצא צנו למורה (בגליון השו"ע)
כאן, כתבו דאפילו אם הגיע זמן עזילת בתוך ז' ימי המשתה אין
לברך ז"צ [צלא פני"ה]. ועיין בתשובות הגאונים (מהדורת הרכבי)
סי' ס"ה.

ובשלחן העזר סי' י"ב סעיף ג' - צשמלה לנצי סק"י כחב, דהיו
ספק פני"ה, דהבית מאיר לא אמר [בפשיעות דמצרך]
רק צרכה אשר צרא רא), ולכן מהיות טוב יש להרצות צמטונו טפי,
וגם מהראוי שיהיה דרוש חיוביות אלל השלחן לרפ"ו לספק פני"ה,
אבל צלא"ה לא יצרך רק אשר צרא.

טע"ף יא. סב. בני החופה שנתחלקו לחבורות. א.

מקור הדין ודעות האחרונים להלכה. דין זה הוא
מהרא"ש פ"ב דסוכה סי' ח', שכתב ד"ה שאם אוכלים צד' או צה'
צחים, אין מצרכין שהשמחה צמטונו וצרכת חתנים חלל צבית
החופה, כדמשמע הכא [בגמרא] שאין שמחה חלל צחופה [ובמבואר
צסעיף הקודם], ונראה שאם יש שמש ששימש בכל הצחים השמש
מלפני ומצרכים צכולן ז' צרכות כדאמרין בצרכות ר' ע"צ [ובשו"ע
חו"ה

ר) כן הביא הפ"ת דברי הבית מאיר, משום דהבית מאיר ציין כאן
לדברי הרמ"א בענין כשאין מזמנים אחרים, ומזכרה הוא, דאל"ה מאי
הרבואת דבסעודת ליל סבילה אומרים אשר ברא, הרי אומרים אותה בכל
ז' ימי המשתה גם בלא פנים חדשות.

רא) כנראה שלא ראה משי"כ הפ"ת הג"ל, בכונת דברי הבית מאיר

בזה.

אפילו אם אכלו בבתים שאינם פתוחים למקום שהחתן אוכל כולם מברכין ברכת חתנים לא מבעיא אם השמש מצרפן אלא אפילו אין השמש מצרפן כיון

אוצר ס"ק סב אות א — ס"ק ס"ג אות ב הפוסקים

הברכה לצדך כולם כחתן]. ועיין בשו"ע שם שכתב, דמי"מ נראה דדן זה שייך גם בכל הסעודות של ימי המשחה.

סג. בבתים שאינם פתוחים וכו'. א. וכשהבית פתוחים למקום שהחתן אוכל ויכולים לשמוע את המזכר, כתב בצ"ח כאן, דפשיעה שחשובים כצית אחד ויכולים לצדך לעמון. ועיין בפרישה או"ח סי' קל"ה אות ה'.

ב. וכשרשות הרבים או דרך מפסיק בין הבתים אי חשיבי ג"כ כאחד. צדורק את אברהם סי' ע"א סקמ"א, אחר שהצית דברי הפוסקים צעוקר הדין דבני החופה שנתחלקו, כתב מתחילה, דכל זה כשאין מפסיק רשות הרבים או אפילו שציל היחיד בין בית החופה ובין בית שאוכלים בו, אבל אם מפסיק אינן מנערפין, כמבואר באו"ח סי' קל"ה [לענין לירוק לזימון בחבורות שנתחלקו, דאם רשות הרבים מפסקת בין שני הבתים י"א דאינם מנערפים], אלא שכתב שוב, דאיכא למימר להכא כיון שאוכלים מסעודה שהתקינו לחופה מצרכין ז' ברכות, דבהאי טעמא נשתוו שאר הבתים לבית החופה, וא"כ נראה דמנהגא תלוי מילתא, ואי ליכא מנהג לא יצרכו.

אולם בפ"ז או"ח סי' קל"ה סק"ג, כתב על דברי השו"ע [או"ח הנ"ל צדורק את אברהם] דיש ענין שאין רח"ל מפסיק, דהיינו מש"כ הטור בשם הרא"ש צבני החופה שנתחלקו לחבורות, שכולן חשובות כאחת אפילו אין השמש מצרפן כיון שאוכלין מסעודה שתיקנו לחופה, דצדק אין הדבר תלוי ברשויות כלל, ומש"כ כשמציא צו"ע אה"ע דין זה לא הזכיר שם לחלק מענין הפסק רח"ל, ובמאמר מרדכי לאו"ח שם כתב, דדברי הט"ז נראים נכונים, דמאחר דהטעם מפני שאוכלים כולם מסעודת החופה וגם התחילו יחד, א"כ מה לי רח"ל מפסיק או לא, הא לא אחיז עלה מדין לירוק, ואף שלכאורה יש לפקפק ע"ז מדברי הרא"ש צפ"צ דסוכה שגראה שדימה הדין הנ"ל לדין דהכא, בקל יש לדחותו, ואין לנו ראייה מכרחת לסתור דברי הט"ז, ואף שיש להשיב על הראיה שהצית מאה"ע [מדלא חילק שם צענין הפסק רח"ל], מי"מ מ"ד הסביר דבריו נראין, וכתב נקטין. וכ"כ בשלחן העזר סי' ע' סעיף ו', דאפילו רח"ל מפסיק צוניהם, מי"מ חשובים כאחת.

ובאליה רבה סי' קל"ה הציא דברי הט"ז הנ"ל, וכתב דצדק יש ליישב דברי העולת תמיד שהצית דין דבני החופה שנתחלקו בשם הלבוש, וכבר תמה עליו המגן אברהם שהרי כן כתבו הטור כאן

מהרא"ש רק כהדעה השלישית כאן, דבני חופה שלא היו מספיקים כולם לאכול בבית אחד עם החתן ונתחלקו לחבורות, אפילו אם אכלו בבתים שאינם פתוחים למקום שהחתן אוכל בו, ואפילו אם אין שמש מצרפן, כיון שהתחילו אותם שבשאר בתים כשהתחילו אותם של בני החופה וכו'. ובב"י שם, אחר שהביא דעת הרצי"ב הנ"ל, כתב דלענין הלכה נראה לסמוך על הרא"ש. הרי דדעת הרא"ש אינה כהרצי"ב. ועוד דאל"ב, תהיה סתירה בין פסק השו"ע לבין הכתוב בב"י.

רג. גם בצדה לדרך מאמר ג' כלל ב' פ"א כתב, דכיון שהתחילו לאכול כולן יחד מברכין שהשמחה במעוננו זו ברכות. ולא הזכיר סיום הדברים הנ"ל ברא"ש, שאוכלים מסעודה שחקנו לחופה, ואולי מובן הוא מאליה דבהכי איירי.

רד. אלא שהוסיף עוד, דגם א"א שלא יבוא גם השמש בבית החתן וישמש מעט בבתים אחרים.

או"ח סי' קל"ה סעיף א' [שהשמש מצרפן לענין זימון רב], וכו'. יחיאל אמר בשם ה"ר יהודה, שאפילו אין שם שמש כיון שהתחילו לאכול עם אותם שחופה, כולם חשובים כאחד לשמחה ומצרכין ברכת חתנים כיון שאוכלים מסעודה שחקנו בשביל החופה רג, וכן עמא דבר. וצ"ח של שלמה פ"א דכתובות סי' כ' כתב, דכן אנו נוהגים, דסעודה מוכח עלייהו דד. ובלבוש או"ח סי' קל"ה כתב כעין דברי השו"ע כאן. ובעולת תמיד שם באו"ח כתב, דדברי הלבוש נכונים. וכ"כ צמטא משה עמוד גמ"ח ח"ג פט"ו, חכמת אדם כלל קכ"ט סעיף ע', סידור דרך החיים, סידור בית ועקב, קלש"ע סי' קמ"ט סעיף ז', ואמרו שלמה ענף ה' אות כ"ג. ועיין מש"כ צדק ביד דוד (פסקי הלכות) ח"ג עמוד י"ב טור ז' צדעת הרמב"ם, וצדורק את אברהם סי' ע"א סקמ"א צדעת הפרישה.

ובתב. צלילה רבה סי' קל"ה סוס"ק ד', דנ"ל שכל זה לענין ברכת חתנים, אבל לענין זימון אף בסעודות חופה צענין רואים אלו את אלו או שמש אחד לשתיהן, כמו בשאר חבורות [כמבואר שם בשו"ע], וכן הוא בירושלמי רא"ש ואגודה פ"ז דברכות ורוקח. ובמאמר מרדכי לאו"ח שם, כתב כן בשם הפרישה. ובשלחן העזר סי' ע' סעיף ו' — צמטא לצי סק"ג, כתב כן גם בשם הפרי מגדים שם. וצדק החיים שם סק"ג כתב כן גם בשם המשנאות זהב אות ג', ושכן משמע גם מדברי הלבוש.

ב. אם זה דוקא בסעודה הראשונה של הנשואין, או דגם בסעודות של שאר ימי המשתה הדין כן. כתב צדעת הצית שער ס"ב סעיף כ"ב, דנ"ל דהא דבני החופה שנתחלקו לחבורות ומצרכין ז"ב בכל בית, זה דוקא בסעודה שאחר החופה, אבל בשאר הסעודות שעושין צו"י ימי המשחה אין מצרכין רק צית אחד שהחתן אוכל שם אם יש שם פנים חדשות. והוסיף שם בשערי צויה סק"ב, דכיון דלא זכר דין זה רק בסעודה שהיא סמוך לחופה אין יכולים ללמוד מזה שאר הסעודות, דהא לא דמי להדדי גם בשאר דברים, דבסעודה שאחר החופה אין לריך פנים חדשות ובשאר הסעודות לריך פנים חדשות, ואפשר דגם צדק לא דמי, וגם יש סבירא לחלק דבסעודת החופה דהוא עיקר הסעודה והשמחה והרבה אנשים באים ומתחילים היה דעתם לחלק, אז היו כל הבתים סעודת חופה, משא"כ בשאר הסעודות. וכן משמע צדורק את אברהם סי' ע"א סקמ"א, שכתב דאם האוכלים צית אחר היו הפנים חדשות וצאו לעת הברכה לצדך כולם כאחת שפיר מיקרי פנים חדשות וכו', [כרי דבסעודה שזריכים פנים חדשות מצרכים רק כשצאו לעת

רב) מכאן משמע לכאורה דזו היא דעת הרא"ש צדורק שמש שצרפן. וכן נראה בטור כאן, שכתב בשם הרא"ש, ולי נראה שאם יש שמש וכו'. וכ"כ להדיא בשלחן גבוה בהשמות שבסוף חא"ח, דלהרא"ש צריך צירוף שמש ביניהן.

אולם בב"ח כאן כתב ע"ד הטור הנ"ל, דבמקום, "ול"י נראה, צ"ל ולר"י נראה, דכ"כ כל הפוסקים בשם ר"י, ושםס"ג מצוה כ"ז, הובא בהגמ"י פ"ב דברכות אות ה' [ובהגהות אשר"י פ"ב דסוכה סי' ח'], כתב דהרצי"ב אורה לברך ברכת נשואין בבתים הפתוחים לבית שכילת חתנים שם ע"י צירוף שמש, אע"פ שאין ב' החבורות יכולות לשמח את המברך. (וכ"כ בארחות חיים ח"א הל' ברהמ"ז סי' ס"א, דאם שמש אחד לכולן השמש מצרפן).

ולפ"ז דעת הרא"ש עצמו היא פ"י יחיאל בשם ר' יהודה, שע"ז סיים הרא"ש, וכן עמא דבר. וכן מבואר בטור או"ח סי' קצ"ה, דשם הביא

כיון שהתחילו לאכול אותם שבשאר בתים כשהתחילו אותם של בני החופה כולם חשובים כאחד לברך ברכת חתנים כיון שאוכלים מסעודה שהתקינו לחופה: יב השמשים האוכלים אחר סעודת נשואין * י"א שאין מברכים שבע ברכות ב"י"א שמברכין ולזה הדעת נוטה:

הסוד

הפוסקים

ס"ק ס"ג אות ב — ס"ק סו אות א

אוצר

האחרות חיים ח"ה ה' צרכמ"ז סי' נ"ח, ושם כתוב: דבשר מקולי כתב דאין מברכים וכו'. גם בפסקי ריקאנטי סי' רל"ד, הביא ז' דעות אלו, וכתב שם בטעם הדעה הא', לפי שכיון שכבר אכלו החתן והכלה והשוכנין, האוכלים אחרים היו כסעודה שניה (ה).

ובשלחן גבוה בהשמות שנסוף חא"ח כתב, דגני בני החופה שנתחלקו איכא פלוגתא, דיש סוברים דאם יש שמש שמשמש בכל הבתים השמש מלפן, ודעת ה"ר יחיאל שאפילו אין השמש מלפן מצרכין ^{אצורת השמש} כיון שאוכלים מסעודה שתיקנו לחופה [עיין ע"ז בס"ק הקודם], ונראה דהני תנאי כהני תנאי, [ה"ר שמשון שהציל] הכלבו סובר לזכר ז"ל לריך לירוף שמש ציניה, וכיון דהכא ליכא לירוף שכבר אכלו החתן עם מקורציו, אין האוכלין אחריו מצרכין כיון דכבר צרכו הראשונים עם החתן, וה"ר עובדיה סובר כה"ר יחיאל דהכל תלוי אם אוכלים מסעודה של חתן, הלכך ח"ע"פ שאין החתן מיכס עמם מצרכין ז"ל וכו'.

סו. ולזה הדעת נוטה. א. דעות האחרונים בדין זה. כתב בשלחן גבוה בהשמות שנסוף חא"ח, דכלל גדול בידינו בכל דברי פוסק דלשון אחרון עיקר כו', וכיון שהכלבו הביא סברת ה"ר עובדיה בלחרונה [כמובא בס"ק ס"ה] ש"מ דהכי ס"ל כו', ומש"ה כתב המחבר על סברת ה"ר עובדיה ולא הדעת נוטה, ומאי חזית להטות אחר סברת ה"ר עובדיה כו' והלא מחלוקת שקולה היא, אלא לאו כדאמרינן דכיון שהכלבו כתב סברת ה"ר עובדיה בלחרונה ש"מ דכן דעתו נוטה וכו'.

ובשו"ת רדב"ז ח"ד סי' רמ"ט (אלף ש"כ) כתב, שלדעתו מסתבר טעמיה דרבי עובדיה, דשאלמא כשאלו פעם אחת אז ראוי שתקרא הפעם שנית סעודה שניה, אבל אלו עדיין לא אכלו כלל, וכי מפני שאכלו אחרים תקרא אלם סעודה שניה, חדע שאם היו הקרואים רבים כמנהג ואין אלו שומעים צרכה של אלו מפני קול הצרה וצרכו אלו לעצמן ואלו לעצמן ואי אפשר לנמסר לא בתחילת הסעודה ולא בסופה, וא"כ נאמר שהראשונים יצרכו ז"ל ולא השניים [עיין ע"ז בסעיף י"א], ושומעים נמי לא שאל. ועיין עוד להלן מדבריו שם.

גם בלבוש כאן, כתב על הדעה השניה בש"ע, דכן עיקר. וכן פסק בסידור בית יעקב, דלריכים לברך, ובחופת חתנים סי' ט' סעיף י"ח הביא דברי הש"ע. ובסידור דרך החיים כתב דשומעים האוכלים אחר סעודת נשואין צבית נשואין, מצרכין ז"ל. והביאו באמרות שלמה ענף ה' אות כ"ג.

אולם בים של שלמה פ"א דכתובות סוס"י כ' כתב, דשמיני הסעודה שאוכלים אח"כ ביחד, אפילו הם עשרה אין מצרכין כלל ז"ל, ולא כו' עובדיה שאמר שמצרכין. ובט"ז סק"ט, כתב ע"ד הש"ע ה"ל, שאינו יודע אמאי הדעת נוטה לדעת ה"ר עובדיה, דלפי הנראה לא מסתבר כלל, דאטו חיוצ ברכת חתנים חלה על האכילה שנאמר דאין לו רשות לאכול זולת ברכת חתנים, אלא האדם

כאן והש"ע צ"ה"ע, ולדעתי אפשר להכריע הביאו בשם הלבוש, דהלבוש צ"ה"ע שם כתב לענין לירוף לזימון החילוק דה"ר מפסיק, ובדין דחופה סתם שם, משמע דאין חילוק.

סד. כיון שהתחילו לאכול וכו'. כתב ביוחסין שלמה סי' י"ג, דלכל הדעות צענין מיהא שיתחילו לסעוד ביחד או שיש שמש ממלפן, אבל היכא דליכא לא שמש ולא התחלה ביחד, אין מצרכין ז' ברכות צלותם הבתים שאינם בית החופה הגם שאוכלים מסעודה שהתקינו לחופה כו', דמדבריו הש"ע שפסק כדעת ה"ר יחיאל משמע, דצענין שיתחילו לאכול ביחד ואין מצרכין צ"ח הלא"ה אין מצרכין הגם שאוכלים מסעודה חתנים.

אולם בשלחן גבוה בהשמות שנסוף חא"ח כתב, דיש לדקדק בדבריו הע"ש"ע בזה דקשיא דיוקא אדיוקא, דבתחילה כתב כיון שהתחילו אותם של שאר בתים לסעוד כו', אלמא צ"ה"ע תליא מילתא וח"ע"פ שאינם אוכלים מסעודה שהתקינו לחופה, והדר תני כיון שאוכלים מסעודה שתקנו לחופה, אלמא צ"ה"ע תליא, ואין לומר דהא וכו' גרמא, דא"כ לא הו"ל כיון שאוכלים מסעודה, אלא הו"ל ואוכלים מסעודה כו', לכן י"ל דעיקרא דהאי מילתא היא הך צתרייתא כיון שאוכלים מסעודה, ורישא דמילתא דקאמר כיון שהתחילו לסעוד לאו לעיכובא הוא אלא שכך הוא הדרך כו', והעיקר הוא שיאכלו כולם מסעודת חתן וכלה, והביא מסעיף י"ב לענין שמשים האוכלים אחר הסעודה, שכתב הבי"ז דעות, דעת הכלבו שאין מצרכים, ודעת ר"ע דמצרכים, ואחר שביאר מחלוקתם, דהכלבו סובר כהמ"ד לריך לירוף שמש ציניה וכיון דהכא ליכא לירוף שכבר אכל החתן אין האוכלים אחריו מצרכין, ור"ע סובר כו' יחיאל דהעיקר שיהיה מסעודה של חתן ולכן מצרכין כו' [כמובא בס"ק הבא], כתב דלענין הלכה כלל מסור בידינו דהלכה כ"ה"א צתרא כ"ה"א הכא דגילה דעתו בש"ע שאלה הדעות נוטה, ואם איתא דמשני הטעמים ה"ל של ה"ר יחיאל הראשון עיקר דלריך שיתחילו לסעוד כאחד, א"כ איך תפסו החב"ל צעני ראשון דבסעיף זה העתיק לשון ה"ר יחיאל ובסעיף י"ב פסק כר"ע, אלא כדאמרינן דטעם שני עיקר דהכל תלוי שיהא מחוקן לסעודה של חתן וכלה, ודרך הזה דרך זה הרדב"ז צ"ה"א סי' רמ"ט ע"ש. גם צפני יחזק (להר"י אבולפיה) ח"א מערכת הברכות סי' נ"ז, כתב עפ"י בשלחן גבוה ה"ל וע"פ, דכל שאוכלים מסעודת חתן, אף שכבר אכלו החתן והכלה, הכל סעודת חתן מיקרי ומצרכים ז"ל.

ובערור השלחן סעיף ל"ז כתב, דלאו דוקא שהתחילו לאכול צריג אחד, אלא כלומר שכולם צאו בשביל השמחה אך מפני דוחק המקום נפרדו לאחדים אחרים, כולם חשובים כאחד לצרך ברכת חתנים כיון שאוכלים כולם מהסעודה שהתקינו לחופה וכו'. וכ"מ מדברי הרדב"ז המובא [בסקס"ו אות א'], שכתב צתרי"ד, דאי אפשר לנמסר לא בתחילת הסעודה ולא בסופה ואפ"ה מצרכים וכו'.

טע"ף יב. סה. השמשים האוכלים אחר סעודת נשואין.

דין זה הוא מהכלבו, כמלויין צ"ה"ע"ג, שהביא הבי"ז בשמו, דשומים האוכלים אחר סעודה של נשואין אין מצרכין ז' ברכות, וה"ר עובדיה אומר שמצרכין. והכלבו הוא צ"ה"ע כ"ה, ושם כתב: ואומר השר דשומים כו' אין מצרכים כו'. והוא מדברי

באר הגולה
א כלבו
ב שם בשם ה"ר מנחם

(ה) שם בריקאנטי כתב הדעה הא' בשם רבינו שמעון. ולהלן שם: רשב"א [כן הוא בדפוס ראשון. ובדפוסים מאחרים כתוב רשב"י]. ולפי האחרות חיים הג"ל דזו דעת השר מקוצי, צ"ל דט"ס הוא בריקאנטי, וצ"ל: רבינו שמעון, ולהלן שם צ"ל: רשב"ש.

באר הגולה

ג' מילרל דרב פסל כתובות
דף ח' ע"היג הסועד בבית חתנים ג [לב] משיתחילו להתעסק בצרכי סעודת נשואין
ולהכינה עד שלשים יום אחר הנשואין

ביאור הגר"א

[לב] משיתחילו כו'.
רמב"ם וכפ"י הראשון
ברש"י שם :

מברך

הפוסקים

ס"ק סו אות א — ס"ק סו אות ג

אוצר

הסודר לאכילת השמשים היו כסעודה שניה, מ"מ מודה צמחג
שלנו שאין החתן והכלה אוכלים עם הקרואים, וכיון שכן אין סעודת
השמשים סעודה שניה אלא ראשונה שעדיין לא אכלו החתן והכלה,
ותו כיון שהכל בית אחד היו במקום חופה ומצרכים, ועוד כו' קרובי
החתן והכלה הם משמשים צסעודת הקרואים והם עיקר השושבונים
ולמה תקרא לסעודה שלהם סעודה שניה, ועוד כי לדעתי מסתבר
טעמיה דרבי עובדיה כו' [וכמוצא לעיל], ונשאר מנהגינו שריר
וקיים, ואפילו יאכלו צב' פעמים הכל סעודה ראשונה מקריא,
ואע"פ שאני רגיל במחלוקת צצרכות להקל שלא לצרך, איני רואה
צמנהג שלנו מחלוקת, דכ"ע מודה צכ וכנ"ל.

ב. להסוברים דשמשים אין מברכין ז' ברכות האם מברכים
אשר ברא ושהשמחה במעונו. כתב צריקאנטי סי'
רל"ד, דאפילו הסודר דשמשים לא יצרכו ז' ברכות, מ"מ מודה
צמצרכין אשר צרא. וכ"כ צשו"ת רדב"ז ח"ד סי' רמ"ט (אלף ש"כ).
והציאו דברי צריקאנטי הנ"ל, צכנה"ג הגצ"י אות ט"ו, וצחופת
חתנים סי' ט' סעיף י"ח. וכ"פ צשלחן העזר סי' ט' סעיף ו'. ועיין
צמעשה צללאל צצאות הקודם.

ובים של שלמה פ"א דכתובות סוס"י כו', אחר שכתב דשמשים אין
מצרכין כלל ז"צ, כתב עוד, אכן שהשמחה צמעונו נראה
לצרך. והציאו צשלחן העזר סי' ט' סעיף ו' — צשמלה לצבי סק"ה,
וכתב, אלא דצקילור שו"ע סי' קמ"ט סעיף ז' משמע, דאפילו
שהשמחה צמעונו לא יאמרו.

טע"ף יג. סז. הסועד בבית חתנים. א. אם אומרים
שהשמחה במעונו גם בשסועד עם בני ביתו
בלבד. עיין צסקל"צ.

ב. וכשהחתן מיסב בסעודה שלא נעשית בשביל שמחת
הנשואין. כתב צמכתם סוכה כ"ה צ', דצסעודה
שלא נעשית צצביל החתן כגון של צרית מילה, אע"פ שהחתן קרוא
שם, אין מצרכים שהצ"מ, ויש שכתבו דצסעודת צרית מילה נמי,
כיון דאין לאו משום לערל דיוקא היו מצרכין אותה [כדאמרין
צכתובות ח' א'], אס החתן אוכל שם מצרכין אותה, שמחזירין אותה
לדינה. והוצא צמאירי שם צשם קלה חכמי האחרונים צצנרצונא רה).

ג. אמירת שהשמחה במעונו כשאנשים ונשים יושבים בחדר
אחד ורואים זה את זה. כתב צספר חסידים סי'
שנ"ג ותתש"כ, המצרך שהשמחה צמעונו לריך לחקור אס קיימו
וגילו צרעדה, רעדה צמקום גילה כו', אצל אס נשים יושבות צין
האנשים שהרורים שם, לא יתכן לצרך שהצ"מ כו', ולהלן שם כתב
עוד

(רו) עיין בתשובת ה"ר משה יהודא כץ מפאפא שבקובץ הגשר שגה
ד' סי' ג"ו, שכתב דנראה דבכה"ג אין לומר שהשב"מ, דחרי בכתובות
[שם] אמרינו דמשום מצות מילה בעצמה היה ראוי לומר שהשב"מ רק
שאין אומרים משום דטרידי דאית ליה צער לינוקא, משמע דמשו"ה
אין שמחתם שלימה, וא"כ מה יתן ומה יוסיף אם יש בתוך המסובין חתן,
וכי משום זה נתקטן טרדתם שהוא בשביל צער התינוק. ונראה שהבין
בכוונת הגמרא הנ"ל, דהסברא דטרידי משום צערא דינוקא היא מונעת
שלא לומר שהשמחה במעונו. אך י"ל דכוונת הגמרא היא רק דכיון דטרידי
משום צערא דינוקא אין כאן שמחה שלימה שתגרום לומר שהשב"מ, אבל
אין סברא זו מונעת אמירת שהשב"מ כשיש שם שמחה אחרת שלימה,
דהיינו שמחת חתן וכלה.

האדם ששמה צשמחה חתן וכלה חייב צצרכת חתנים, ממילא אלו
השמשים שסוסקים צענין הסעודה ועושים צירוף אפילו לאותם
שאוכלים צצית אחר כלעיל [צסעיף י"א], צודאי יאלו ידי צ"ח
צמה שצבר שמעו. צשעה צצרכו האוכלים שם, וכ"כ ששם אין החתן
והכלה שם אלא צצר הלכו, על מה יצרכו השמשים, ע"כ אין להם
לצרך צ"ח שנית כדעה הראשונה, דקיי"ל ספק צצרכות להקל. וכ"פ
צקילור שו"ע סי' קמ"ט סעיף ז', דאין מצרכים.

ויש. שכתבו לחלק צזה צאופנים שונים. ציד דוד (פסקי הלכות)
ח"ג עמוד י"ב טור צ' כתב, שלדעתו פשוט דאס אוכלים
השמשים צדרך שמחה נשואין והחתן והכלה נמלאים צצוותא עמהם,
חייבים לצרך כדין כו', אצל אס אכילתם אינה על דרך צזה והחתן
והכלה אינם נמלאים שם כלל, צרור לדעתי שאין להם לצרך. וצערור
השלחן סעיף ל"ח כתב, דנראה צצ' הדעות צצשו"ע לא פליגי לדינה,
דודאי אס השמשים אוכלים אח"כ רק לשוצע נפשם ומצלי הידור
שלחן צשמחה חתן וכלה כמו שחמרו לפניהם או ירקדו וכיו"צ, אין
זה צסעודת חתנים ואין לריך לצרך, אצל אס אוכלים צבידור לצבוד
חתן וכלה לא גריעו משאר קרואים, ולריכין לצרך צצרכת חתנים אף
שמחילים לאכול אחר כלות השלחן של צני החופה, מ"מ סוף סוף
היא סעודת חתן, ודבר זה יש להצין לפי הענין.

ובשלחן העזר סי' ט' סעיף ו' כתב, דאס אכלו צצאות צית שהחתן
והכלה שם מצרכין, אצל צצית אחר אפילו פתוח צצית
שהחתן והכלה שם לא יצרכו. ושם צשמלה לצבי סק"ד כתב, דהוא
עפ"י מש"כ צבידור דרך החיים [הנ"ל] אס אכלו "צצית הנשואין"
כו', ונראה דכוונתו כמ"ש צערור השלחן [הנ"ל] דמאחר שאכלו
צצית הנשואין איכא הוכחה שאכלו לשמחה חתן וכלה ולכן מצרכין,
אצל צלל"ה היו ספק צצרכות להקל.

עוד הציא שם צשמלה לצבי, מצקו צעל דברי אצרכם צכת"י ה'י
קדושין, שהעלה דאס המשמשים קרובים לחתן והכלה וחשובים
ושמחו צצר צמה ששמעו ה"ז צצרכות צשעה צצרכו האוכלים שם,
אע"פ שהם לא אכלו (עיין ח"מ סק"י"א), א"כ יש ספק צאכלו
אח"כ אס לצרך ז"צ מאחר דלהם צצר חלפה השמחה צז"צ של
המסובין, וממילא פשיטא דספק צצרכות להקל. ועיין עוד צדברי
הרדב"ז דלהלן.

ובמעשה בצלאל (על צריקאנטי) סי' רל"ד כתב, דכשפרנסתו
לשמש צמשחה ולקבל שבר, אין על אכילתן דין סעודת
מרעות כלל וגם אשר צרא אין לריך לצרך, וכעין מש"כ הר"ן צשם
הרמב"ן דדוקא צעושה סעודת מרעות לחתונתו אצל צלל זימן אדם
אלא חתן הסועד עם צני ציתו אינו מצרך כלל [כמוצא צסקל"צ],
וה"נ אין על אכילת השמשים דין סעודת מרעות וכצני ציתו
דמי לזה.

ובברכת הבית שער ס"צ סעיף כ"ג צשערי צינה סקכ"ז כתב,
דמדברי הט"ז [הנ"ל] משמע, דאס השמשים לא שמעו
ה"ז צצרכות צסעודה ראשונה יכולים לצרך, ואף דזה היו סעודה
שניה ויש צזה פלוגתה הפוסקים [כמוצא צסקל"ט אות ו'], י"ל
כיון דהם שמעו צסעודה היו צצני החופה שנתחלקו [דמבואר
צשו"ע סעיף י"א שצצרכים] אף שנתאחרו, מיהו צשאר אנשים
אפילו לא שמעו ה"ז צאס התחילו לאכול אחר צצרה"מ, י"ל דאין
מצרכין אח"כ יש להם פנים חדשות.

ובמקום שנותנים שאין החתן והכלה אוכלים עם הקרואים,
כתב צשו"ת רדב"ז ח"ד סי' רמ"ט (אלף ש"כ), דאפילו

אוצר

ס"ק סז אות ג-ה

הפוסקים

ד. על דבר מנהג קראקא שביליל ב' של ימי השמחה אין אומרים שהשמחה במעונו רק אשר ברא. עיין בצ"ח (המוצא בלות הקודם) ובתשובותיו החדשות סי' נ"ה ובצית מאיר סעיף ז'.

ה. אם אומרים שהשב"מ במחזיר גרושתו. עבא"ט סק"ז, ממבר"ט ח"א סי' ס"ד עפ"י הכנה"ג, ומבצית הילל כחן, דבמחזיר גרושתו מן הנשואין, אין אומרים שהשמחה במעונו. ובמבר"ט שם כתב, שנשאלה השאלה בצית הועד, ונראה צעוני רבים מהחכמים שיצרך, דודאי נשואין מחדש הם ומלוא קטעיד, ומלוא שיהא שמח עמה ג' ימים כדין כל שאר אלמנות וגרושות, ואני השבתי מתוך משנה שלמה ששינוי צמ"ק ח' ב' אין נשואין נשים צמועד כו', מפני ששמחה היא לו, אבל מחזיר הוא את גרושתו [מן הנשואין], אלמלא מחזיר גרושתו לאו שמחה היא כו', ועתה ראיתי שהדברים מוכיחים מדברי התוס' שם צמ"ק, שכתבו דסעודה צרית מילה מותר לעשות בחול המועד לזכא שמחה כדאמרין צמ"ק דכתובות דלא מצרכין שהשמחה במעונו משום דאיכא לערא דינוקא, משמע דכל דמצרכין שהשצ"מ אסור לעשות בחוב"מ, אלמלא מחזיר גרושתו דמותר בחוב"מ לא מצרכין שהשצ"מ. ובצית הלל הביא הראיה הראשונה מהא דמחזיר את גרושתו מדעת עצמו, וכתב דמהאי טעמא שמוחר לישא בחוב"מ גרושתו מן הנשואין, מוכח שאין אומרים זה שהשמחה במעונו.

ויש חולקים ע"ז, בחינה וחסדה (עמ"ס כתובות) ח"א דק"ד ד' כתב, דאי לאו דמסכפינא כו"א דשפיר יכול לזכא שהשצ"מ, דהרי לשון זכא זה כלפי הצורה היא, שאומר נזכר לצורה שהשמחה שלמה במעונו שלו כו' [כמוצא צמ"ק אות ח'], וכיון דגם מהר"ט מודה דיש לו ג' ימי שמחה [וכמ"ש לעיל], שפיר י"ל שהשצ"מ גם כן הגם דרובי שמחה אין לו פיר [וכדמשמע מרש"י והרע"ב שם, שכתבו דמחזיר גרושתו ליכא שמחה כל כך, משמע דאיכא קלח שמחה כו' דה"ל], ומאי דנסייע מהר"ט מדברי התוס' לענין סעודה צרית מילה י"ל דשאני התם דאין לו שמחה כלל כמ"ש התוס' שם משום לערא כו', משא"כ במחזיר גרושתו דיש לו שמחה קלח כו', וצפרע דליכא צהאי זכא כי אם יחרון דברים בעלמא [בלא הזכרת שם]. כן נלע"ד לפוס ריב"ט ועדיין ל"ע.

וביד המלך (להר"א פאלומבו) פ"י דאישות הל' י"ב, כתב כן צטעס החכמים שרלו לחלוק על מהר"ט, דאימא דהטעם דמותר לישא גרושתו בחוב"מ משום דלא הוי שמחה כ"כ כמו אשח חדשה, אבל היא שמחה אלא שהיא מועטת ומשום ההיא שמחה מצרכין שהשצ"מ, ולזה הביא מהר"ט מדברי התוס', ועדיין אין ראיה מדבריהם, דהתוס' מתחילה ס"ד דשמחה מילה הוי כמו נשואין וזהו אסור לעשות סעודה צרית מילה, אלא דמהבית דכתובות דלא מצרכין שהשצ"מ משום דאיכא לערא דינוקא, אלמלא דאפילו שמחה מועטת לא הוי, שאם היתה אפילו שמחה מועטת הוי מצרכין שהשצ"מ, והגם שיש קלח שמחה אבל כנגד הא איכא לערא דינוקא והי"ל כאילו ליכא אפילו שמחה מועטת, ולעולם דמשום שמחה מועטת מצרכין שהשצ"מ וליכא משום אין מערצין, ותדע לך דהא פריך בגמרא מדתניא צערב הרגל מותר, ומשני עיקר שמחה הוי חד יומא, ואם איתא אמאי מותר דהא בשש ימים האחרים מצרכין שהשצ"מ, אלא ודאי דההוא הוי משום אותה שמחה מועטת ומשום שמחה מועטת מצרכין שהשצ"מ וליכא משום אין מערצין רח.

גס

(רז) מדברי השיורי ברכה דלהלן.

(רח) גם בחוקי חיים דקל"ו ע"א, כתב ככל הנ"ל דאין שום ראיה כלל לא מעיקר המשנה דמחזיר גרושתו ולא מדברי התוס', ע"ש שהאריך בזה, אלא שבסוף דבריו הביא דברי הבני חיי שהעלה דאין לברך שהשב"מ, ונראה שמסכים כן להלכה.

עוד, כל מלוא הצלה בעצירה על ידה מוטב שלא יעשה המלוא, כמו מלוא לשמח הכתן כו', אם אינו יכול להיות בלא הרכור או אינו יכול להיות מלואות צנשים, אל יהיה שם.

ובים של שלמה פ"א דכתובות סי' כ', כתב צמ"ס הס"ח, שאין לזכר שהשצ"מ היכן שיוצצין אנשים ונשים בחדר אחד, כי השטן מקטרג ואין שמחה לפני הקצ"ה, וסיים, ואני הגבר ראה שכתב קלקולים בזה מה.

ובהגהות שבספר המנהגים (להר"א עירנא) צמנהגי כל השנה אות י"ד, כתב צמ"ס ר"ז, כל מקום שאנשים ונשים רואים זה את זה כגון בסעודה נשואין, אין לזכר שהשצ"מ, לפי שאין שמחה לפני הקצ"ה כשיש הרכורי עצירה.

ובב"ח כחן כתב, שצקראקא נוהגים שצסעודה שטושין בליל ב' מצרכים אשר ברא ולא שהשצ"מ, והוא תימה ולא מלאחי שום טעם למנהגם זה, אלא לפי שסעודה זאת קטנה היא ומוציצין האנשים והנשים יחד בחדר אחד, וכתב צמנהגים שאין מצרכים שהשצ"מ היכא דאיכא חששא דהרכור עצירה וכו'. וכ"כ בתשובותיו החדשות סי' נ"ה, ביתר אריכות.

ובב"ש סק"א, והוצא צבא"ט סוס"ק י"א, הביא דברי הב"ח הכ"ל, דאין אומרים שהשצ"מ כשאנשים ונשים בחדר אחד, וכן הוצאו דבריו, צחקי דרך כחן, פ"ה ה"ר גוראריה הלוי (על שו"ע) סק"י, ארץ לצי (שעם תלומדי צביה) סק"ב, ותפארת יעקב סוס"ק י"ד, ובצני חיי כחן הביא דברי ההגהות מנהגים. ובקולור שו"ע סי' קמ"ט סעיף א' כתב, שצרכים לזכר שלא יאכלו אנשים ונשים בחדר אחד, שאם אוכלים אנשים ונשים בחדר אחד, אין אומרים שהשצ"מ. ובתשובות מהר"א (אסאד) סי' מ"ה אות ה' וסי' רנ"ו אות ג', כתב על דברי הב"ש והב"ח הכ"ל, דכן נוהגים שהנשים מצרכות צרה"מ לעצמן וכו'. ועיין צמ"ס קדושים תהיו עמוד ל"ג, שהביא חתימות עשרות רבנים אשכנזים וספרדים צירושתי"ן, על האיסור לסעוד בחדר אחד ונשים ונשים יחד בחדר אחד. ועיין גם צעברת יו"ט עמוד קפ"ק-קפ"ב וקפ"ו, וצאחריה ישראל סי' ח'.

אולם יש שכתבו שלא היו נזהרים מלומר שהשצ"מ במקום שהיו גם נשים בסעודה. בלבוש צמנהגים שצסוף חו"ט סעיף ל"ו, וזין לו צפ"ח סוס"ק י"ה, אחר שהביא דברי ההגהות שצמ"ס המנהגים הכ"ל, כתב דאין נזהרין בזה עכשיו, ואפשר משום דעכשיו מוצאות הנשים הרבה צין האנשים ואין כחן הרכורי עצירה כל כך כו', וכיון דדשו דשו. והוצאו דבריו צחופת חתנים סי' ט' סעיף י"ט, ובאמרות שלמה עקף ה' אות י"ב. ובמחנה יהודה (להר"י קלון) דכ"א ח', כתב ע"ד הס"ח, דלא נהגין הכי. ובדרך פקודין ל"ח ל"ה חלק הדיבור אות ח' כתב, שלא ראינו מעולם מי שחושש לזה. ובצית מאיר כחן כתב, דצלי ספק אללו, שצלילה הראשון אמרו שהשצ"מ אף כי היו נשים בצית, והעד שציקר אמירת שהשצ"מ מבוחר צטור צמ"ס הרא"ש, שהוא צמקום עיקר יציצת חתן וכלה, ומסתמא הכלה עם השושבינות, וגם מה לי חדא ומה לי הרבה צמקום שאין יחוד ולא פרילות. וצעברת המים מערכת הב' אות י"ה, הביא מש"כ בלבוש שאין נזהרים צמש"כ צמ"ח שלא לזכר כשאנשים ונשים רואים זה"ז וכו', וכתב דגם צעירנו לא חשו לזה. ועיין צספר צני צנים סי' ל"ה שצאריך צענינים אלו.

(רז) לפנינו שם כתוב: מצאתי באורח חיים. אך בלבוש צמנהגים שהעתיק מספר המנהגים הנ"ל, בסוף האו"ח סעיף ל"ו, העתיק: אמרו בספר חסידים. ואולי היה כתוב גם כאן: ס"ה, והמעתיק חשב בטעות שכתוב: א"ח, ופצנח הדברים לפי הבנתו. ובשו"ת ב"ח החדשות סי' ג"ה, כתב כן בשם ספר חסידים סי' י'. ולא מצאנו זאת שם לא בספרי ס"ח הנפוצים ולא בס"ח הוצאת מק"ג שנדפסו עפ"י כת"י פארמא בסדר אחר.

מברך נברך שהשמחה במעונו

שאכלנו

הפוסקים

ס"ק סז אות ה — ס"ק סח אות ב

אוצר

סעיף יג. סח. מברך נברך שהשמחה במעונו וכו'. א. ביאור הלשון מברך נברך שהשמחה במעונו. צטור כאן כתב, "אומר" שהשמחה במעונו. ולשון השו"ע "מברך", הוא מהרמב"ם פ"ה דברכות הל' ה'. וכן הוא בכתובות ח' א', מברך שהשצ"מ. וכתב באבודרהם הל' דברכות ארוסין ונשואין, דיש מקשים על הא דאמרין מברך שהשצ"מ, דמשמע שהיה צרכה בפני עצמה מדלא קאמר מזכיר שהשצ"מ, והרמ"ה כתב דלאו למימרא דמברך לה צרכה בפני עצמה, אלא דלימא נברך שהשצ"מ וכו'. והוצא בלי ליון מקורו, במטה משה עמוד גמ"ח ח"ג פ"ב. ובעיטור ח"ב שער צרכת חתנים ח"ד, (עפ"י גירסת שער החדש שם אות ע"ז) כתב, דאיהו נמי הוי צרכה בצרכת הזיומן, דאע"ג דלית בה מלכות שמים היא צרכה, כדאמרין בתוספתא (פ"א דברכות) אלו צרכות שמקלרין בהן צרכת הזיומן וצרכת המלוות וצרכת הפירות, וכדאמרין נמי בצרכות מ"ו א'.

והשעם שמברכים בן, כתב בהגהות שצ"ס המנהגים (להר"ה טירנא) במנהגי כל השנה אות י"ד, והוצא בלבוש סוף חו"ה במנהגים סעיף ל"ה, דמלוא שכתוב בה שמחה, כגון צרכת חתנים דכתיב בה קול ששון וקול שמחה, מברכין שהשצ"מ.

ופירוש שהשמחה במעונו, כתב בשעמ"ק כאן בשם תלמידי רבינו יונה, דלשון צרכה זו כלפי הצורה ור"ל נברך לצורה שהשמחה שלימה במעון שלו שאין לפניו לא טעם ולא דאגה.

ובארחות חיים הל' צרכת"ו סוס"י י"ג ובכל בו ס' כ"ה כתב, שהשמחה השלימה במעונו של השו"ע כו', והשמחה אכלנו שפלה וחסרה וכו'. וביש"ש פ"א דכתובות סוס"י י"ט, כתב בפירוש שהשמחה במעונו, כלומר שהשמחה אינה משלנו אלא ממעונו ומוצא להן סקס"ט אות א'.

והא דתקנו לומר במעונו ולא לשון כינוי אחר לשמים, כתב צ"ס המנהג הל' ארוסין ונשואין ס' ק"ח, שקבל מרבותיו בלרפת, דהוא לפי מה ששינוי בחגיגה י"ב צ' שצטט רקיעין הן כו' מעון שבו מלאכה ^{עצמות קדושה} אומרים שירה, לכן אומרים שהשמחה במעונו. ובעיטור ח"ב שער צרכת חתנים ח"ד, כתב בן ביתר הסבר, לפי שמעון הוא מקום השיר כדאמרין בחגיגה כו', והשירה היא השמחה לפני המקום כדכתיב החדלתי את תירושי המשמח חלקים ואנשים ר"ל לפיכך אומרים שהשמחה במעונו, וצ"ח המקדש מיקרי מעון כדאמרין צ"צ קס"ו א' המעון הזה, לפי שבו השיר שכינתו והלויים אומרים שירה לפני המקום וכו'.

ובשעמ"ק. בסוגיין כתב בשם פירוש הגאונים, לפי שמלאכי השרת היו מצויין לאדם סעודתו ציוס שמחתו שגשג חוה כו', ומלאכי השרת במעון היו כדאמרין בחגיגה כו', לכן כשנשואין אשה אומרים שהשמחה במעונו.

ובערוך השלחן סעיף מ' כתב, מפני שמשם מברך הקצ"ה את ישראל כדכתיב השקיפה ממעון קדשך מן השמים וצ"ח את עמך וגו', ובתפלה למשה אמר, ה' מעון אתה היית לנו בדור ודור, ושם עיקר השירה של מלאכי השרת וכו', לכן מזכירין זה צעת שמחת נשואין.

ב. על המנהג לומר דוי הסבר, (מקורו, נוסחתו, טעמו, וזמני אמירתו). המנהג בהרבה מתפלות ישראל האשכנזים, שאחר אמירת

ר' ואמרין בברכות ל"ה א' מכאן שאין אומרים שירה אלא על היין. משער החדש (על העיטור) שם.

גם בטיב קדושין סק"ט כתב, דמהא דמותר להחזיר גרושתו צמועד לא חייבא כו', [וכנ"ל ציד המלך]. דמ"מ שמחה מיכא חייבא כמו יתר שמחת ימי המשחה ושפיר י"ל שהשצ"מ כו', וכן נראה דלא מלינו ז' צרכות בלא שהשצ"מ וא"כ אטו מחזיר גרושתו לא יצרכו ז', וצרכות [אומרים] משמח חתן וכלה אלמא דגם במחזיר גרושתו שייך שמחה, וכן מוכח בכתובות דף ה' א' דקאמר באלמנה הטעם שנשאת בחמישי שיהיה שמה עמה ג' ימים ופריך מאי חייבא בין צרכה לשקדו ומפרש אדם בטל, וקשה אמאי לא קאמר מחזיר גרושתו חייבא, דצרכה שייך ושמחה לא שייך, אלא ודאי דגם במחזיר גרושתו שייך שמחה ג' ימים, וכיון דפסקין [באלמנה] ג' ימים שהוא שמה עמה אומרים שהשצ"מ [כמבואר בסק"ג], א"כ גם במחזיר גרושתו י"ל שהשצ"מ כיון דעכ"פ לריך לשמוח עמה, וכן נראה עיקר.

אולם דעת הרבה אחרונים כהמחרי"ט והצ"ח הל' כ"ג צ"ש סק"ז הצ"ח דברי הצ"ח הולל. וכ"כ דאין אומרים שהשצ"מ במחזיר גרושתו, בחקי דרך כאן, בני חיי על הטור, דבר משה (להר"מ אמריליו) ח"א ס' ל', חכמת אדם כלל קכ"ט סעיף י', מנחה אדמה לס' ס"ו, נוח שלום (מנהגי נח אמון) ס' כ"ז, סידור דרך החיים, סידור צ"ח יעקב, ארץ לבי (שעם תלומדי צ"ח) סק"ה, חוקי חיים הג"ל בהערב ר"ח, חיים ושלום ח"ב ס' ע"ד, קלור שו"ע ס' קמ"ט סעיף ז', פני יחזק (להר"י אבולפיה) ח"א מערכת הברכות ס' ק"ז, שארית יעקב (להר"י טראב) ח"ב מערכת מ' דל"א א', ואגרא דבי הלולי דכ"ט ע"א.

ובשוררי ברכה כאן סק"צ כתב, דאין לברך במחזיר גרושתו שהשצ"מ דהרי אמרו צ"ח דכתובות דלא אמרין שהשצ"מ גבי מילה דאית ליה זערא לינוקא הגם דלא צ"ח הכן חייבא שמחה, ואמרין בפ"ט דשבת דעדיין עושין המילה בשמחה, מ"מ כיון דאיהו שמחה שלימה לא אמרין שהשצ"מ, וה"ה למחזיר גרושתו אע"ג דיש קצת שמחה וכו'. וכ"כ בספרו חיים שאל ח"ב ס' ל"ח אות י"ז, דמהיבא דכתובות גבי מילה משמע דכיון דאיהו שמחה שלימה לא אמרין שהשצ"מ, וה"ה למחזיר גרושתו אע"ג דיש קצת שמחה ר"ח.

ובשלחן העזר ס' ט' סעיף ז' - בשמלה לצ"ח סק"ג, כתב לתרץ קושיית הטוב קדושין הג"ל דהא צנשא צערב הרגל אומרים צחור הרגל צ"י ימי המשחה שהשצ"מ, אע"ג דאיהו שמחה כל כך כמו יומא קמא דאסור צמועד, וי"ל דשאני ז' ימי המשחה שאומרים שהשצ"מ, משום דביתר יומא קמא גרירא, דאז היתב השמחה בשלימות כו', ועיין ביש"ש דנראה דעיקר תקנת שהשצ"מ היה על יום הקדושין והנשואין כו', וא"כ שפיר י"ל דאע"ג דצנשא ז' ימי המשחה דליכא שמחה כל כך מ"מ אומרים שהשצ"מ, משום דגרירא צתר יומא קמא דהיתב השמחה בשלימות, אכל במחזיר גרושתו דגם יומא קמא לא הוי שמחה בשלימות ע"כ אין אומרים אותו, וכן נקטו כל הפוסקים וגדולי האחרונים.

ר"ח ובחוקי חיים דקל"ו ע"א כתב ע"ז, דלא דמי כלל ברית מילה למחזיר גרושתו, דבשלמא במילה כיון דאיכא צער גדול לינוקא ודאי בשמחה דאיכא תמן לא משגחינן דאליה וקוצ' בה, והם שמחים בשמחת המצוה דוקא ולכן שפיר לא מברכין, לא כן במחזיר גרושתו דהא שמחה איכא וצערא ליכא כלל, ואדרבה באלמון ואלמנה או גרושה מאחר איכא קצת צערא דהם זוכרים זיווגם הראשון ואפ"ה מברכין, כ"ש במחזיר גרושתו דליכא שום צד צער. ודעתו לדינא עיין בהערה ר"ח.

אוצר

סיק סח אות ב-ד

הפוסקים

ג. על איזה כוס אומרים דוי חסר. עיין בט"ז סק"ז [המוצא כס"ק י"ג אות ה'], שכתב לומר דוי חסר על כוס שמיחד לו ברכות. אולם עבדכ"ע סק"ז, דדוי חסר אומר על כוס ברכה, והוא מדברי הב"ש סק"ז. וכבר כתב בן דרישה אות ד', דפשוט הוא דאין מזכירין דוי חסר אלא על כוס של ברכה. דהא אין זו ברכה דשייך לומר שאין עושין חצילות חצילות. וכ"כ דדוי חסר אומרים על כוס ברכה, בחקי דרך כאן, נחלת לבי סק"ז, מחלית השקל א"ח ס' קמ"ז סק"ז, שי למורה (בגליון השו"ע) כאן, וערוך השלחן סעיף י"ח, ובשלחן העזר ס' ט' סעיף ג' - בשמלה לבי סק"ז כתב, דלבוש א"ח במוהגים שצופו אות לו כתב, שמתחילת דוי חסר עד סוף ברכה אוחז המזכיר הכוס לו, ומשמע מנהגינו בכל המדינות הללו שאומרים דוי חסר על כוס של ברכה.

ד. אמירת דוי חסר כשאין מברכים כל הו' ברכות רק ברכת אשר ברא, (כגון שאין עשרה או בדליכא פנים חדשות). עבדכ"ע סק"ז, דאין אומרים דוי חסר אלא כשמזכירין ז"צ וכשאין אומרים ז"צ אלא אשר ברא, אומרים נודה לשמך. והוא מהב"ש סק"ז. וכבר כתב בן בט"ז סק"ז, דאין מנהגינו לומר דוי חסר אלא כשאומרים ז"צ ולא כשאומרים אשר ברא לחוד, ויודאי הוא נכון לעשות כן, דדדוי חסר מזכיר שעה ברכת בני ישורון והיינו ברכת חתנים, דיש שם ברכות על העתיד על חתן וכלה וכל המהעסקים באותה מלוא, ומש"ה אשר ברא לחוד דאין שם ברכה לחתן וכלה אלא הודאה לחוד, [וכמ"ש ברש"י כתובות ח' א', דברכה של משמח חתן וכלה תפלה היא שמתפללים ומזכרים שיהיו שמחים בהנחת כל ימיהם צסיפוק מזונות וכל עוב, ובכמה אחרונה של משמח חתן עם הכלה היא שבה שמענה להקצ"ה שברא חתונה איש באשה ע"י שמחה וכו'], אומרים נודה לשמך. ובאצי עזרי שצסוף משניות תפלת ישראל, כתב שם בנו ה"ר ישראל, דהטעם ממה דכתיב אחרית שמחה חוגה, לכן רק בשמחה גדולה שזיך ז"צ מתפללין דוי חסר.

וב"כ דכשאין אומרים ז"צ אלא אשר ברא אומרים נודה לשמך, בחקי דרך כאן, חכמה אדם כלל קב"ע סעיף ז', סידור דרך החיים, סידור בית יעקב, ארץ לבי (שעם תאומי לבי) סק"ז, קצור שו"ע ס' קמ"ט סעיף ג', לקוטי מהרי"ח סדר נשואין דקל"ה ט"ז, ערוך השלחן סעיף י"ח, נתיבות השלום נתיב י"ט סעיף ו', שלחן העזר ס' ט' סעיף ד' - בשמלה לבי סק"ז, אגרא דבי הלולי דכ"ע א', ויסודי ישרון ח"ה עמוד תנ"ז.

ובמנהגי מהרי"ל הל' נשואין מצאנו, שהיה אומר דוי חסר גם כשלא זכרו רק ברכת אשר ברא.

שאלנו

שקיבל מהגאון מבוטשאטש, דהנוסח הנכון במעגלי צדק וכשרון. וכ"כ הנוסח בסידור בית יעקב נוסח ספרד, ובאגרא דבי הלולי דכ"ט ע"ב. רי"ז בסידור עבודת ישראל כתב, שבכת"י וגם בסידור ברכות דפוס ויניציאה הנוסחא: שעה ברכת בני אהרן, [וכן הוא במטה יהודה הנ"ל], ומחבר השיר כוון בזה אל עצמו שהיה לו, וכדי לעשות הלשון מכוון לכל איש ישראל שינו וכתבו בני ישורון תחת בני אהרן, אך השחיתו בזה את משקל השיר. וכ"כ בענף יוסף שבסידור אוצר התפלות, דהנוסח הישר הוא, שעה ברכת בני אהרן, והנוסח בני ישרון לא אוכל לכונו. וכתב עוד שם בסידור עבודת ישראל, דאם נחליף לשון המחבר [בכדי לכוון הלשון לכל ישראל] ונאמר שעה ברכת בני ציון, בזה המשקל על מכונו.

רי"ח בקונטרס עיון תפלה (להרש"ש מהרימלוב) הדף ה"ט ע"ב, כשהביא נוסח דוי חסר כפי שקיבל מהגאון מבוטשאטש, כתב: שעה ברכת בני ישורון כברכת בני אהרן. וכ"ה בסידור בית יעקב נוסח ספרד.

אמירת יכו שם ה' וגו' אומר המזכיר ר"א דוי חסר וכו'. ומנהג זה מזכיר בתורה במהרי"ל פרישה, ט"ז, וב"ש, המוצאים להלן. וכתב במטה יהודה (להרי"ל אופנהיים) דכ"ז ט"ז, שמחזרו הוא דונש בן לברט ריב) [מחזר זמר דרור יקרא ריב], שכן חתום בראשי החתומים דונש.

והטעם שנהגו לומר דוי חסר, כתב במטה יהודה (להרי"ל אופנהיים) שם, לפי שגזרו שלא לנגן בכלי שיר וכלי זמר, וגם אסור לשומעם, מפני חורבן בית המקדש, ואפילו שיר צפה על היין אסור, עיין בשו"ע א"ח ס' תק"ם, רק לזרז חתן וכלה שרי כמ"ש שם ברמ"א, לכן אחר שאכלו ושמחו מזכירין חורבן ביהמ"ק ואומרים דוי חסר, ור"ל אותו דוי שנאמר אלא חורבן ביהמ"ק על זה היה דוב לבנו וגו', חסר מאתנו, וגם אותו חרון שנאמר אלא ביהמ"ק שפך חרון אפו וגו' אותו חרון חסר ממנו. ובאצי עזרי המוצא להלן, מצאנו שם בנו ה"ר ישראל, משום דכתיב אחרית שמחה חוגה, לכן מתפללין דוי חסר.

וי"ש מקומות שאין אומרים אותו כלל. בלקוטי מהרי"ח סדר נשואין דקל"ה ט"ז כתב, דכן מצאנו דישנם מקומות כאלה, בט"ז סק"ז. ובסידור הרב בעל התניא, וכן בסידורי הספרדים, לא מזכיר אמירת דוי חסר. [וכן מנהג יזידעשוב שלא לאומרו]. ובשרגא המאיר ס' ס"ח כתב, דכן מנהג ויזניץ. ובמנהגי קאמארגא אות קכ"ד כתב, שאמרוהו רק בסעודת נשואין, אבל לא בשאר ימי המשתה.

וע"ע בלקוטי מהרי"ח שם, דיש נוהגים שאין אומרים דוי חסר בשבת, אך במנהגי מהרי"ל הל' נשואין כתב, שמהרי"ל היה אומר בשבת, לכן דעבד כמר עציד וכו'. ובמנהגי צעלא עמוד פ"ג כתב, שגם בשבת אומרים דוי חסר. וטעם הנוהגים שלא לאומרו בשבת, כתב ציכודי ישרון ח"ה עמוד י"ז, משום דנתקן בעיקר להזכיר חורבן ביהמ"ק. ובאגרא דבי הלולי דכ"ט ט"ז כתב, ששבת אומרים דורשי ה' עוד ישונו לצלרון וכו' ריד), כי בשבת אסור לשאול לרכיו.

והנוסח ציכודים הנפולים הוא, דוי חסר וגם חרון, ואז אלס ציכור ירון, נחנו צמעגלי רטו) צדק רטו), שעה ברכת בני ישורון רי"ז) בני אהרן רי"ח). וכתב בט"ז סק"ז בתורה"ד, דברכה בני ישורון, היינו ברכת חתנים. ובעיון תפלה שצסידור אורח התפלות כתב, דשעה ר"ל פנה, ברכת בני אהרן, ברכתם של הכהנים בני אהרן, מדסתמא מזכיר כהן ברכה, ואומר פנה [לברכות שמזכרים את החתן והכלה וגם] לברכה"ז של הכהן וקבל אותה צרפון.

ובסעודה של שמחה נשואין וברית מילה צידה, אם אומרים גם דוי חסר וגם נודה לשמך, ואח"כ מהם קודם, עיין מש"כ בזה במזכר עוב ח"א ס' י"א, ובשרגא המאיר ח"ב ס' ס"ח.

רי"א ביד ראם (להרא"מ הבהן) קונטרס כלילת חתנים ס' י"א סעיף ד' כתב, שהמסובים חוזרים ואומרים דוי חסר וכו'. ולא מצאנו זאת בשום מקור נוסף. וגם מנהג העולם אינו כן.

רי"ב מהמדקדקים הראשונים בספרד, תלמיד רב סעדיה גאון (אוצה"ג).

רי"ג מסידור עבודת ישראל.

רי"ד ולא מצאנו זאת בשום מקום נוסף.

רטו) כן הוא במטה יהודה (להרי"ל אופנהיים) דכ"ט ע"ב, עפ"י תהילים כ"ג ג'. וע"ע בהערה שאח"ז.

ובסידור עבודת ישראל כתב, דצ"ל מעגלי בלי אות ב"ת בראש, כעדות משקל השיר, ושכן הוא בסדר ברכות דפוס ויניציאה.

רטז) בעזר מקדש (בגליון השו"ע) כאן כתב, שהוא אומר נחנו במעגלי צדק וכשרון, להשוות סוף החזונים, ואין קפידא בהוספה וכו'. וכ"כ בשמו בקונטרס עיון תפלה (להרש"ש מהרימלוב) הדף ה"ט ע"ב,

באר הגולה

ד שם
ה מומלך דרב פפי משה
דרבנא שם
ד טור בשם ספר המלכות

שאכלנו משלו ואם היו עשרה מברך נברך אלהינו שהשמחה במעונו וכו'
הם עונים ברוך אלהינו שהשמחה וכו' - וכן סעודה שעושים אותה אחר
הנשואין מחמת הנשואין השנים עשר חדש מברך שהשמחה במעונו
(כ) והאידנא ערבה כל שמחה

ואין

פתחי תשובה

אחרי שאין בו הזכרת השם אין לדקדק (וכן מביא בספר בית מלך פ"ס ס"א
וכתב שם דלפני דגם נודה לשמך יש לומר ע"ש). וכתב עוד דעל גוף הסעודה
שעוין לביאת מזון מפסק הרש"ל בריש כתובות וכן גלע"ד שאין לעשות לו סעודה
לאסוף אנשים בימה ודי לעשות סעודה לאנשי ביתו אשר אי אפשר להפחית הפנייה
מהם אבל להזמין אנשים על סעודה זו מדי הדבור לא יאמרו כו' ע"ש. ולע"ד אין
למחות בפסוק שנהגו כי בשמחה אכלו פ"ח שם כתב דיש סמך למנהגו של ישראל
לעשות סעודה כשהגיע לביאת מזון מדברי הוזהר פ' תרומה דף קס"ח ע"ש :
ודגה בעיקר דבר זה מה דפסיקא ליה להפמ"ל שאין לברך בהיות סעודה ז"ב
ואחריו החזיק בספר בית מלך ומשנה מהנהגה כג"ל תמיהא לי שלא הוכירו

(כ) והאידנא. עיין בתשובת אש"ל פמ"א ח"ב סי' קכ"ד שנשאל ככלה שפירסה
נה קודם החופה וזמן טבילה אחר כלות ימי משתה והמנהג לעשות סעודה
כליל הטבילה אם מותר לברך גם בהיות סעודה זו ברכות וכתב דזה פשוט שאין לברך
אפילו עם פ"ח וכן מנא"ל ברמב"ם פ"י מה"ל דין י' כו' אלא מ"מ נראה שהשמחה
במעונו יש לומר ואף שכתוב בש"ע דהאידנא ערבה כל שמחה ואין אומרים אלא
כו' ימי המשחה מ"מ כה"ג שלא בעל ב"מ והיום עיקר שמחה של החתן והכלה ראוי
לברך וכן נראה להלכה למעשה עכ"ל ע"ש וכן השיב בשו"ת משנה מהנהגה ח"א
סי' פ"ב דאין לברך בהיות סעודה ז"ב וסמ"ע מתשובת פנים מליכות הג"ל וכתב
דמה דמסיק הפמ"ל דיש לומר שהשמחה במעונו אף שיש בה קצת לפסוק ולכנות אבל

הפוסקים

ס"ק סט אות א - ס"ק עא

אוצר

ע. ואם היו עשרה וכו'. מלשון השו"ע שכתב מברך נברך
שהשמחה במעונו שאכלנו משלו, ואם היו עשרה מברך
נברך חלקנו שהשמחה במעונו, מנא"ל דגם בפחות מעשרה מצרכים
שהשמחה במעונו, ומקורו מהר"ש פ"ק דכתובות סי' י"ג, דשהשמחה
במעונו לא צ"ל עשרה, וכמוצא צ"ל. וכ"כ ברצונו ירוחם נכ"צ ח"ב
בשם המפרשים, ובכללנו סי' ע"ה, ובפרישה אות כ"ג בדעת הטור.
ובס' המנהיג ה"ל ארוסין ונשואין סי' ק"ז כתב, דמפני שהצ"מ ח"ה
ברכת חתנים ולא נמנית עמהם ואינה כי אם חוספת ברכה לענין
השמחה, לכן אין לר"ך עשרה.

ובחידושי הרמב"ן בסוגיין (שנדפסו בתוך חידושי הרשב"א) כתב,
דמלכו שהצ"מ מצרכין כל י"ב חודש וקס"ד נמי לזכרו
בבית מהולל, ש"מ שאינה בכלל ברכת חתנים ומותר לזכרו אפילו
בג'. וכן הוצא בשמו בתמים דעים סי' קפ"ט. ובמאירי כתובות
בסוגיין כתב, דאף בשלשה חומרים כל שיש שם ברכת זימון. וכ"כ
ד"א אלא ג', בחדושי הרא"ה בסוגיין, אחרות חיים ח"א ה"ל
ברכה"מ סי' י"ג.

ועיין בט"ז סק"ב שמאל כתוב למהר"ל מפראג שכתב על דברי
הרמב"ן הג"ל וז"ל, ועתה נהגו אף שהשמחה במעונו בעשרה
דוקא, וכך יראה, דסו"ס הכל מצרכין הנשואין היא, וכתוב במקלות
זכרו ה' ממקור ישראל, על כל דבר שהוא מקור יש לברך בעשרה, וכן
בברכה ארוסין כו' [עיין ט"ז בסוסי"ל ד"ד], וכן עיקר ונכון, טכ"ל.
וכן בהגהות שצ"מ המנהיגים (לר"א עירנה) במנהגי כל השנה אות
י"ד כתב, דאין מצרכים שהשמחה אלא בעשרה.

אולם הרבה אחרונים כתבו דגם בלא עשרה אומרים שהשמחה
במעונו, ולא הזכירו מהמנהג הג"ל. דים של שלמה פ"א
דכתובות סי' י"ח, הביא דברי הרא"ה הג"ל דשהשמחה במעונו לא
צ"ל עשרה. ודבריו משה אות ט"ז כתב דלכו"ע להשמחה במעונו לא
צ"ל עשרה. וכ"כ בצירך את אברהם סי' ע"א סקמ"ד. ובצ"ש סקט"ז
כתב דמצרכין שהצ"מ בג'. וכ"כ דלר"ך עכ"פ זימון של שלושה, בעלי
ארוסין סק"ט, סידור דרך החיים, וכן איש חי שנה א' פרשת שופטים
אות ט"ו.

עא. והאידנא ערבה כל שמחה וכו'. דין זה הוא מהטור
שהביא מהסמ"ג והוא בענין מ"ח, דהאידנא
ערבה כל שמחה ואין לומר אותו כלל אחר שצ"ע. וכ"כ באחרות
חיים ה"ל ברה"מ סי' י"ג בשם הראב"ד, דנמנעו עתה מלברך
שהשמחה במעונו אחר ז', לפי שעברו השמחות עד כי יצא שילה.
ובצ"י כאן כתב, דכן נהגו העולם. וכתב צפי"ר גור אריה (הלוי,
על שו"ע) סק"א, דמדברי הסמ"ג הג"ל ומדברי ההגמ"י פ"ה
ברכות

סט. שאכלנו משלו. א. אם נכון לומר ושאכלנו משלו עם
אות וא"ו בתחילה. בסידור אולר התפלות, וכן
בסידור דרך החיים, ובסידור עבודת ישראל, הנוסח הוא : ושאכלנו
משלו. וכתב בענין הפלה שם באלר התפלות, דלפי גירסא זו הכי
פירושה, ברוך חלקינו בשביל שהשמחה במעונו ובשביל שאכלנו משלו.

אולם דים של שלמה פ"א דכתובות סוס"י י"ט כתב, דטעות
גדולה היא בידי האומרים ושאכלנו צו"י, דהא אין מצרכים
על השמחה רק על האכילה אלא שמזכירין מענינו נברך לחלקינו
שהשמחה במעונו, כלומר שהשמחה אינה משלנו אלא ממעונו, במה
נברך, נזכרנו במה שאכלנו משלו, אבל אין מצרכין אותו במה
שממחין דזה לא שייך לענין אכילה וצרכה"מ, ועוד הול"ל שמשמחים
ממעונו, אלא סיפור דבר להזכירו מענינו, ובעבור שהרבה לומדים
טועים בזה כתבתי זאת. וכ"כ הלבוש כאן, דיאמר שאכלנו בלא וי"ו
ולא יאמר ושאכלנו צו"י שאין לו ענין, אבל בלא וי"ו הכי פירושו
נברך את מי שהצ"מ והוא הש"ת, על שאכלנו משלו. וכ"כ דלר"ך
לומר שאכלנו משלו בלא וא"ו, בקצור שו"ע סי' קמ"ט סעיף א',
וערוך השולחן סעיף ל"ט. ובחמדת משה סי' כ"א כתב, דכן משמע
בשו"ע כאן. וכ"כ ביסודי ישרון ח"ה עמוד תנ"י.

וכן הוא הנוסח שאכלנו משלו בלא וא"ו, במחזור ויטרי סי' תל"ג,
(עמוד ח"ר), רמב"ם פ"ה דברכות ה"ל ה', רבינו ירוחם
נכ"צ ח"ב, אבודרהם ה"ל ברכות ארוסין ונשואין בשם הרמ"ה,
סי' המנהיג סי' ק"ז, חכמת אדם סי' קכ"ט סעיף י', סידור בית
יעקב נוסח ספרד.

ב. עניית זימון למי שנמצא שם בשעת ברכה ולא אכל
עמהם. בצאה"ט אור"ח סי' קל"ה, מנא"ל שם עטרת
זקנים בשם גדול אחד, שאומר ברוך (חלקינו) ומצורך שמו תמיד
לעולם ועד שהשמחה במעונו. וכ"כ בקף החיים ובמשנה ברורה שם.

ובמאמר מרדכי שם כתב, דאומר ברוך חלקינו שהשמחה במעונו
ומצורך שמו תמיד לעולם ועד. ועיין בשו"ע שמחות פ"ד
הערך ל"ו, שיש סברא לומר כן, וכמו שאומרים כן גם כשעונים
על האכילה, ברוך חלקינו שהשמחה במעונו שאכלנו משלו וכו' ר"ח*).

ריחא*) ואולי זה תלוי בבי' הדעות שבאות הקודם אם אומרים ושאכלנו
משלו עם אות וא"ו או לא. דלהסוברים שאומרים ושאכלנו, דהכוונה
שמברכים את הש"ת גם בשביל השמחה, צ"ל ברוך חלקינו ומצורך שמו
כו' שהשמחה במעונו. ולהסוברים שאומרים שאכלנו בלא וא"ו, שמברכים
רק בשביל האכילה ושהשמחה במעונו הוא רק בענין תואר להש"ת, צ"ל
ברוך חלקינו שהשמחה במעונו ומצורך שמו וכו'.

ביאור הגר"א ואין אומרים שהשמחה במעונו אלא בשבעת ימי (טז) המשתה [וג] ומכל מקום נראה דאף לאלמון שנושא אלמנה אומרים שהשמחה במעונו בשלשה ימים : (לג) ומ"מ כו' בדי"ה :
שהוא (כא) שמח (יז) עמה :

מותר

פתחי תשובה

דברי הגהת אשר"י פ' טע"ט סי' ו' שכתב וכספר המקצועות פסק כו' ומ"מ חקינו רבותינו הגאונים כיון שפסקו שבעה נקיים וסובלת מכניסין אותה ומגרסין ברכת חתנים כו' ע"ש עד שגמלתי בספר בני אהבה פ"י מהל' אישות שפסק ג"כ דאין לברך ז"ג בגיל פנייה אם הוא לאחר ז' ימי משתה והכ"ס שם דברי הג"ס הג"ל וכפ"י דאין להמיר על זה ולפטר דמיקנו דלא יברכו לו בשעת חופה כ"ס אחר"כ אל"כ אל"כ אם כבר נכחו בשעת חופה אין לחזור ולברך ועוד דזה חליט כמה שנסתפקו הפוסקים אם יש כח ביד הגאונים להחש ולתקן ברכה ולכן שב ולא חששו עדיף ולא יהא אלא פ"ד שהיה מנהג גלילות לברך ז"ג בגיל פנייה לבעלה מזה ח"ק שהיה אחר ז' ימי משתה וכפ"י שם ליישב המנהג ומ"מ מסיק דלינא דאין לעשות כן מכללן ואליך ולחוש לברכה לבעלה ולחייב לבעל המנהג וכ"כ עוד בס"ס קכ"ג שם והכ"ס שם ג"כ דברי בני אהבה הג"ל ע"ש] : (כא) שמח עמה. עכ"ל ע"ש אל"כ במחזיר גרושתו

באר היטב

(טז) המשתה. ודוקא שסועדים עמו אחרים כמ"ל :
(יז) עמה. וה"ה אשר צ"ל כמ"ל. ודוקא באלמון שנסא אלמנה אל"כ במחזיר גרושתו אין אומרים שהשמחה במעונו. כה"י וכ"כ מהר"ש ח"א סי' ס"ד. וכתב בנה"ג דהיינו דוקא במחזיר גרושתו מן הגשואין אל"כ מן האירוסין לריך לברך השמחה במעונו ע"ש :

הפוסקים

סי' עא — סי' עב

אוצר

לא מצרכין עד הגשואין. ובחידושי הריב"ז צ"ל בסוגיון כתב שכן הסכימו רבותיו, דקודם שקידשו כלל לא. ובמחזירי בסוגיון כתב ג"כ, שבזמן הזה לא נהגו לימור שהש"מ ח"ק בסעודת חתן הנעשית בלילה שלמחרתו כוונס.

ופעם נוסף כתב צ"ל המנהיג כל ארוסין וגשואין סי' ק"ז, שלא לומר כלל שהש"מ עד שעת הגשואין, דמדאמרין שם בכתובות רבינא ח"ק ח"ק ליה לבריה צ"ל רב חביבא וצריך משעת ארוסין ולא אסתיעא מילתא ודרי צ"ל, לכן טוב שלא לברך עד שעת החופה. ולעיל מנייה כתב, שכן מנהג פרובינצ'א שלא לומר שהש"מ בסעודת הלילה כו', ושמשולס לא ראה מנהג שמצרכים.

[דברכות אות ג', שהצ"ח מחלוקת הראשונים אם אומרים שהש"מ בסעודת ארוסין י"ט], נראה שטעם ערבה כל שמחה חינו אלא בשביל סעודה שאחר ז', וממילא דקודם ז' עבדין כדינא דגמרא מבי רמו שערי כו', וכן מלחתי כתוב בשם ריא"ז.

גם צ"ל של שלמה פ"ה דכתובות סי' י"ט כתב, דמצרכים שהש"מ אחר אירוסין קודם החופה כשמחילין להבין לרכי סעודת החופה, ודוקא כשעושים סעודת מרעים. ובפעולת ד"ק ח"ג סוס"י רנ"צ כתב, שמנהג תימן פשוט מיומת קדמונים, לימור שהש"מ משעת ראשונה שקודם החופה מעת שמתקבצים אלל החתן לשמחה עמו וכו'. וכ"כ הר"י קאפח מו"ל תשובות ופסקים להראש"ד, שם סי' קי"ט בהערה ג'.

אולם צדק הבית כתב, דאע"פ שמדברי ההגמ"י לא משמע שממעט אלא אחר ז', משמע לי דכ"ש קודם ז', וכן נהגו העולם שלא לומר שהש"מ אלא צ"י ימי המשחה בלכד. [וכן הוא משמעות לשון השו"ע שכתב כלשונו צדק הבית, ואין אומרים שהשמחה במעונו אלא בשבעת ימי המשחה, ולא כלשון הטור בשם הסמ"ג דאין לומר אותו אחר שבעה].

גם בדרכי משה אות י"ז כתב, דהאידנא אין מצרכים שהש"מ עד אחר החופה, וכ"כ הכלבו [סי' כ"ה], וכבר כתב כן בארחות חיים ח"א כל צרכמ"ז אות י"ג רב], דהא דאמרין שהש"מ משיתחילו להבין לרכי סעודת גשואין כו', היינו דוקא לדידכו דמקדשי מעיקרא וכבר התחילה השמחה, אל"כ אף דרובא דעלמא לא מקדשי עד יום הגשואין, לא מצרכים שהש"מ אפילו בסעודה שעושה השושבין לחתן בגיל חמשי או בגיל ששי [ר"ל בגיל שלפני יום הגשואין], וכן נוהגים. והוצא בקצרה צ"ש סקט"ז. ובפרישה אות כ"ה, כתב כן מדעת עלמו בדרך אפשר. ובחוסן ישועות כאן כתב בשם ה"ר שמואל פלורנטינו, שכן מלא בחידושי הרמב"ן כתובות רכ"א, וצ"ל הפרדס בשם הרשב"א רכ"ב, דאין דלא מקדשין עד הגשואין,

עב. אלא בשבעת ימי המשתה. א. ובסעודה שנמשכה מיום שביעי לליל שמיני. בגת ורדים א"י כלל ח' סי' כ"ח, אחר שכתב לענין שבע ברכות בסעודה שנמשכה לליל ח' לחופתו, דע"כ לא חיפלגו הפוסקים לענין אמירת יעלה ויצא ח' אזלין בחר תחילה סעודה או בחר גמר סעודה, אלא לענין הזכרה בלכד שאין שם מעצב ברכה מחודש, אל"כ כשיש מעצב ברכה מחודש לכו"ע לא יצרך [כמובא בסק"ל אות צ'], כתב עוד, דאגב אורחין חנו למדין דלכו"ע שפיר מלי לומר בצרכמ"ז שהשמחה במעונו כיון שאין כאן ברכה בשם ומלכות ואינה הפסק באמנע ברכה, ותו דסעודה זו בשביל שמחת חתן וכלה נעשית וקמאי אקילו בה מבי רמו שערי באסינתא, ולית דין לריך בשם.

וב"פ בעזר מקודש (בגליון השו"ע) כאן, חופת חתנים סי' ע' אות כ', פני יחזק (להר"י אבולפיה) ח"א מערכת הדברות סי' ק"ב, שלחן העזר סי' י"ב סעיף צ', ושם בשמלה ללצי סק"ז זיין צ"ל לשו"ת רדב"ז ח"ג סי' תכ"ד ע"ש.

ב. כשטעה ואמר שהשמחה במעונו בזמן שאין לאמר, אם צריך לחזור ולברך ברכת הזימון בלא אמירת שהשמחה במעונו. כתב בעזר מקודש (בגליון השו"ע) כאן, הטעם לימור שהשמחה במעונו צימון צימון שאין לאמר גס עפ"י דינא דגמרא, אם חינו בשם, שלא היה צימון בעשרה, אין קפידא אם יחזרו ויאמרו בלא תיבות אלו, אך צימון בשם בעשרה, ל"ע אם זה כנחכיר מאורע יום אחר וחוזר, ומ"מ בסעודת מילה [דמבואר בגמרא בסוגיון דלולא לערא דינוקא היה לריך לומר שהשמחה במעונו], ואין לריך לומר בזמן שפ"י הש"ס אומרים שהשמחה במעונו, אין מחזירים לכו"ע, וגם צימון צ"י נראה שאין מחזירים אותו צ"ל צדיעבד.

עג. בשלשה ימים וכו'. מקור וטעם הדין. דין זה הוא מהטור, שכתב דנראה דאפילו אלמנה לאלמון שאין מצרכין

(יט) עיין ע"ז גם בחידושי הרמב"ן (שנדפסו בתוך חידושי הרשב"א) בסוגיון, שר"ת הרשב"א סי' ר"מ, מרדכי כתובות סי' קל"א ותובא בקצרה בב"י כאן ובערוך השלחן סעיף מ"א, ים של שלמה פ"א דכתובות סי' י"ט, ודברי מנחם סי' ט'.

(כ) אלא שהביא שם גם דעות ה"ר אליקים הלוי והראב"ד, הסוברים דבסעודת הלילה שלפני יום הגשואין מברכים שהש"מ, אע"פ שעדיין לא ברכו לא ברכת ארוסין ולא ברכת גשואין, דסברי דלילה שייכא לימא וכשם שמברכים ביום כך מברכין בלילה, וגם דעת י"מ שאפילו בשבת שלפני החתונה אומרים שהש"מ.

רכ"א לפנינו שם לא נמצא.

רכ"ב כנראה הכוונה לכת"י ס' הפרדס לר' אשר גביו תלמיד הרשב"א.

באר הגולה

א מסקנת הגמרא כתובות דף ז' ע"ה
 ב מסקנת הגמרא נדה דף ס"ה ע"ב
 ג כפירש"י שם וכו' הרא"ש שם והר"ן כפ"כ דשנועות ושכן מוכח גירסתו וכן דעת הראב"ד בהשגה בס"ה מהלכ"ב והרשב"א כח"ה
 ד שם בגמרא וכפירוש הרא"ש שם וש"ס
 ה הרא"ש שם בפסקיו ולמירמל דרב ושמולן וכו'
 ו הרשב"א כח"ה וש"ס
 ז פור וכו' הראב"א כח"ה והרא"ש שם בשם רב האי והרמב"ם כפ"ה מהלכ"ב
 ז שם וכו' הגהות מ"י וכו' כה"ה
 ח שם בפסקיו הרא"ש שם הראב"ד בפירוש דברי רב האי
 ט סור בשם כה"ג וכמנה הרא"ש בפ"ק כתובות וכתב שפסח שהגאונים תקנו

סג בעילת מצוה וברכתה וכו' ב' פעיפים:

ביאור הגר"א

[א] אפי' היא כו'.
 לאפוקי דעת הרמב"ם ועכ"ל ב"ד סי' קצ"ג:

א מותר לבעול (ה) בתולה (ז) בשבת הבעל את הבתולה כיון שבעל בעילת מצוה ב פורש מיד ג [א] אפילו היא קטנה שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה ומיהו אותה בעילה ד גומר כדרכו באבר חי ה ואפילו בדקה ולא מצאה דם (א) טמאה שמא ראתה טיפת דם כחרדל וחפהו שכבת זרע וצריכה שתפסוק בטהרה ותבדוק כל שבעה ז (ב) (ג) ולא תתחיל לבדוק עד יום חמישי לשימושה כשאר אשה ששמשה ואחר כך ראתה ונוהג עמה כשאר נדה לענין הרחקה ה אלא שנדה גמורה אסור לו לישן על המטה אפילו כשאינה במטה והכלה מותר לו לישן באותה מטה לאחר שעמדה מאצלו אפילו בסדין שהדם עליו (ועיין ב"ד סי' קל"ג): ב ט"א שאחר שמצא בתולים

מברך

ט סור בשם כה"ג וכמנה הרא"ש
 ח שם בפסקיו הרא"ש שם הראב"ד בפירוש דברי רב האי
 ז שם וכו' הגהות מ"י וכו' כה"ה
 ח שם בפסקיו הרא"ש שם הראב"ד בפירוש דברי רב האי
 ט סור בשם כה"ג וכמנה הרא"ש

פתחי תשובה

כו' ועיין בתשובות הרדב"ז ח"ג סי' תקס"ח שהביא דבספר משפט שלום כתב בשם תשובת רבינו האי ז"ל והמחזיר גרושתו אין מברכין לו ז' ברכות רק ברכת אירוסין לבד כו' והוא ז"ל כתב עליו שהוא מסופק אם כתב כן רבינו האי גאון ז"ל ולכן אין לפסוק ע"ז אלא מברכין לו ז"כ כמו בלשון חדשה וכן מעשים בכל יום במלכים מומן הנגידים הראשונים וכו' הרמב"ם ז"ל פ"ו מהל' גירושין (הועתק קצת בש"ע לקמן סוף סי' ק"ג) כו' ע"ה. ומ"מ י"ל דאף הרדב"ז מודה לענין שהשמחה במעונו דאין לומר במחזיר גרושתו. ועיין בסידור הגאון מליסא ז"ל:

(א) טמאה. דוקא שגמר ביאתו אבל אם לא עשה רק הערה ופירש ולא ראתה דם יש מקילין כמ"ש ב"ד סי' קל"ג:
 (ב) ולא תתחיל למנות עד יום ה' לשימשה. כ"ל. ב"ד סימן קל"ו הביא בהג"ה דלא תלין כתב בג' ימים הראשונים של ז' נקיים ע"ה. י"ל אפילו בג' ימים הראשונים של ז' נקיים של הכלה מחמירין חומרה ז. כ"ה:

(ה) בתולה. ענ"ש פ"ה וכו' ב"ח סי' רפ"ו. ועיין בספר פני יהושע בק"ה למסכת כתובות שז"ר ג"כ כתב פעמים לקיים המנהג במקום שנהגו היתר ומפיק אבל במקום שנהגו איסור אין להקל אם לא היכא דאי אפשר להמתין עד לאחר שבת כגון דבמוצאי שבת יהיה פסחך לזכור וכו' דלא ידעו כלל' הם רוב הפוסקים שכתבו דמותר בלא ספקוק ע"ה:
 (ז) בשבת. כתב דגדול מרבנה וז"ל היינו אם הימה טהורה בשעת החופה אבל אם הימה נדה בשעת החופה והגיע זמן פגיעתה בליל שבת עיין סי' ס"ד בב"ש פ"ה עכ"ל וענ"ש לעיל סי' כ"ה פ"ב:
 (ג) ולא תתחיל לבדוק. ענ"ש פ"ה בב"ש. והמענין בב"ש יראה דלא בירר ליה הא מלתא ולדבריה דעמו נוסח להקל בזה וכן בעלת הכתם שלא ראתה דם אין להחמיר חומרה זו אלא שהרב מהר"ל ז"ל דעמו להחמיר משום לא פלוג ע"ה ועיין בפ"ה ליו"ד סי' קל"ו ס"ה כתבתי בשם דגול מרבנה שיש להקל בבעלת כתם וק"ו שיש להקל בתעבורה להנשא ומלכה כתם בג' ימים ראשונים ע"ה. ועיין בספר הפקדה בק"ה כתב ג"כ דבבעלת כתם אין להחמיר דודאי דברים שחוליס בהם הם מוחזקים יותר ענ"ש כתם כדמוכה ביו"ד סי' ק"ז סמ"ג וכו' אין שום סכנה כו' אבל בדם בתולים ויושבת על דם סוהר דקו"ל ב"ד סי' ק"ז סמ"ב כו' אף דמה"ח דמים טהורים י"ל דלניה יכולה לתלות בג' ימים ראשונים בדבר אחר. ונראה דאפילו אם יש לה מכה שידוע שמוצאי דם דמיקל בזה"מ שם לתלות אפילו בג' ימים ראשונים מ"מ י"ל הכא בבחילה (לכאורה ה"ה ביושבת על דם סוהר) דמיה מלוי ספי' והוא ג"כ בגושה אין לה לתלות אלא בפחות מכגרים ש"ס לזכר כמ"ש בטה"ד (הובא בב"ש) ומיהו בתעבורה לינשא נראה דיש להקל לתלות הכתם בדבר אחר אף בג' ימים ראשונים כיון דלניה מוחזקת דמים כלל והוא רק חשש דרבנן. וכתב עוד דאפילו לדברי כה"ש דלא פלוג מ"מ י"ל דאשה טהורה לניה יכולה לתלות כתם באותה שפירה ז' נקיים מחמת דם חומד דלא גרע מבעלת כתם שאין תולין בה וז"ע שלא הזכירו הפוסקים עכ"ד:

אוצר

סימן פב ס"ק עג - סימן סג ס"ק ג

הפוסקים

סימן פג

סעיף א. א. מותר לבעול בתולה בשבת. דין זה מבואר בארוכה בש"ע אורח חיים סי' ר"פ.
 ב. הבעל את הבתולה וכו' פורש מיד. דין זה מבואר בארוכה בש"ע יורה דעה סי' קל"ג.

סעיף ב. ג. שאחר שמצא בתולים. כ"כ הרא"ש כתובות פ"ה סי' ט"ו, דמסתבר לבדוק אחר שמוצא בתולים. וכו' בהלכות גדולות ריש הלכות כתובות. וכתב דדרישה אית ז' דלכאורה היה נראה לומר שטעם [שמזכרים אחר שמוצא בתולים ולא ככל הברכות שמזכרים עובר לעשייתן], לפי שאין ראוי לבדוק על המנוח אלא כשהיה מחוממת לפניו לעשותה, ובאותה שעה הוא עם אשה צמעה, ואין ראוי לבדוק משום (דברים כ"ג ע"י) ולא יראה צד ערות דבר, וטעם זה כהווייתו כתב הרמב"ן, והביאו המ"מ ספ"ג מאישות, על הא שקאמר בירושלמי ברכות: כל המנוחות מצרך עליהן עובר לעשייתן חוץ מקדושין בצעילה, אבל קשה לי עובד על טעם זה, שהרי במסכת ברכות [סי' צ] קאמר כי מחער משנתיה לימא חלקי נשמה כו', וכי לניש לימא צורך מלביש ערומים כו', אלמא שיכול לבדוק בעוד שהוא ערום, והיינו ע"י שהוא מכסה בסדין מלמעלה ללבו

מצרכין ז' ברכות אלא יום אחד אפילו איכא פנים חדשות [כמבואר בסעיף ו, מ"מ] שהשמחה במעונו ואשר ברא מצרכין כל ג' זמן שמחאה. וכ"כ במאירי כתובות בסוגיין דשהבש"מ אומרים כל שלשה לאלמון ואלמנה. ובאחרות חיים הל' ברהמ"ז סעיף י"ג כתב, דאלמון שנשא אלמנה אומרים אותה יום אחד בלבד, וי"א דג' ימים אומרים אותה כדאמרין יום אחד לבדוק וג' לשמחה, ושהראב"ד כתב דלענין שהבש"מ אין חילוק בין אלמון לבחור. וכן הובאו דברי הראב"ד בשטמ"ק סוף דף ז' ע"ב בשם שיטה ישנה. וכ"כ הב"י בצדכ"ב, דמשמע לו דאפילו האידנא [שאין אומרים שהבש"מ אלא בימי המשחה] אומרים שהבש"מ אף באלמון שנשא אלמנה בג' ימים שהוא שמח עמה. וכ"כ הרב אחרונים דאומרים שהבש"מ כל ג'.

וכתב דים של שלמה פ"ה דכתובות סי' י"ב, [דאפילו להסוכרים] דגם ברכת אשר ברא לא מצרכין באלמון שנשא אלמנה יותר מיום אחד ודלא כדעת הטור כו' [עיין ע"ז בסקכ"ח אות א'], אבל שהבש"מ מצרכין כל ג' ימי שמחה. ובערוך השלחן סעיף כ' כתב, דמשום דמדינא דגמרא אומרים שהבש"מ בצחולה כל י"ב חודש, לכן שפיר באלמנה בג' ימי שמחה אומרים שהבש"מ. ועיין ציד דוד (פסקי הלכות) ח"ג עמוד כ' עור ב'.